

کتاب آبی

گزارشهای محرمانه
وزارت امور خارجه انگلیس
در باره انقلاب مشروطه ایران

جلد هفتم

از تاریخ ۲۵ سپتامبر ۱۹۱۱ تا ۲ آوریل ۱۹۱۲

بکوشش احمد بشیری

کتاب آبی

گزارشهای محرمانه وزارت امور خارجه انگلیس
در باره انقلاب مشروطه ایران

به کوشش و ویراستاری
احمد بشیری

www.adabestanekave.com

جلد هفتم

از ۲۵ دسامبر ۱۹۱۱ تا ۱۲ آوریل ۱۹۱۲
(۳ دی ۱۲۹۰ تا ۲۳ فروردین ۱۲۹۱؛
۳ محرم ۱۳۳۰ تا ۲۳ جمادی‌الثانی ۱۳۳۰)

نشر نو

تهران، ۱۳۶۶

چاپ اول: ۱۳۶۶
تعداد: ۳۰۰۰ نسخه
حق چاپ محفوظ است

www.adabestanekave.com

چاپ و صحافی: چاپخانه کتیبه

درخواست از خوانندگان کتاب

در این کتاب گزارش رویدادهای گوناگون یکی از پرآشوبترین و آموزندهترین دورانهای تاریخ میهن ما یعنی چگونگی پا گرفتن و پیروز شدن جنبش مشروطهخواهی در ایران را می‌خوانید.

چنانکه در پیش‌گفتار نیز یادآور شده‌ایم گردآورندگان مطالب کتاب، به دلایل و انگیزه‌های ویژه خودشان بسیاری از حوادث را چنان به کوتاهی و اختصار برگزار کرده‌اند که جز با موشکافی و کاوش بسیار نمی‌توان از آنها سر درآورد و بدتر از این، در بیشتر جاها از آفرینندگان و قهرمانان ماجراها به درستی نام نبرده و یا سربسته و رمزگونه از آنها یاد کرده‌اند که بهر روی خواننده را بیشتر گیج و درمانده و دریافت مطلب را برایش بسی دشوار می‌کند.

ما برآنیم که در پایان کار چاپ کتاب، پیرامون اینگونه مطالب و رخدادها بررسی تازه‌ئی کنیم و تا جائیکه بشود گوشه و کنار آنها را روشن گردانیده، نارسائی‌ها را از میان برداشته و مردان و زنان ناشناس مانده در کتاب را به خوانندگان بشناسانیم.

برای کامیابی در کاری که قصد انجامش را داریم به کمک و باری خوانندگان آگاه و بیداردل کتاب به فراوانی نیازمندیم و آنها می‌توانند با روشن‌گرایی و توضیحات تازه خودشان درباره مطالب کتاب و یا بدست دادن عکسها، نوشته‌ها و مدارک دیگری در این زمینه به پیشبرد کار ما یاری دهند.

مطالب، عکسها و مدارکی که خوانندگان برای ما بفرستند اگر بخواهند بنام خودشان در کتاب توضیحات چاپ خواهد شد و اگر مایل به پس گرفتن مدارک خود باشند ما، پس از رفع نیاز هر آنچه را که از آنها گرفته‌ایم بخودشان پس خواهیم داد.

باز هم یادآور می‌شویم که کار روشنگرانه‌ئی که در پیش داریم جز با کمک اندیشمندان و آگاهان این دیار بویژه آنان که خود در حوادث دوران مشروطه زیسته و یا در آنها از نزدیک یا دور دستی داشته‌اند انجام‌پذیر نخواهد بود. بزرگواری کنید و هرچه از حوادث و قهرمانان مشروطه می‌دانید در دسترس ما بگذارید باشد که این گوشه شگرف تاریخ ما با همت و همیاری خودتان روشن شود.

لطفاً چنانچه مایل به همکاری با ما بودید نامه‌ها و مطالب خودتان را به صندوق پستی شماره ۳۱۴-۱۱۳۶۵ تهران بنام احمد بشیری بفرستید و یا با تلفن شماره ۹۸۰۸۱۴ آنچه را می‌خواهید با ما در میان بگذارید.

با سپاس فراوان از توجهی که به درخواست ما و روشنتر گردانیدن تاریخ این مرز و بوم خواهید فرمود و در انتظار مهرورزی‌های شما.

www.adabestanekave.com

کوشش خود را در کار چاپ این دوره کتاب به
همه مردان و زنان آزاده و جانبازی که انقلاب مشروطه ایران
را پدید آوردند
همه روانهای پاکی که در راه بزرگداشت ایران کوشیدند و جان باختند
شادروانان حاجی علیقلی خان سردار اسعد و همکاران او که
پیشگامان ما در این راه بودند

نیاز می‌کنم .

احمد بشیری

www.adabestanekave.com

www.adabestanekave.com

کتاب آبی انگلیسی نمره ۵ که مجموعهٔ مخابرات و مراسلات نمایندگان انگلیس در سال ۱۳۳۰ می‌باشد و به بهترین ترتیبی حوادث و وقایع تاریخی سال مذکور را بیان می‌نماید برحسب دستور حضرت مستطاب اشرف امیر معارف پرور حاجی علیقلی‌خان سردار اسعد مد ظلله اینجانب میرزا حسن خان اصفهانی دیپلمهٔ مدرسهٔ عالی امریکایی از انگلیسی به فارسی ترجمه نمود. امید است سایر بزرگان هم به معارف پروری حضرت مستطاب اشرف معظم تاسی نموده به ترجمه و تألیف کتب مفیده اقدام فرمایند.

www.adabestanekave.com

نمره - ۱

تلگراف سر جارج بارکلی (وزیرمختار دولت انگلیس مقیم طهران)

به سر ادوارد گری (وزیر امور خارجه انگلیس)

طهران ۲۵ دسامبر ۱۹۱۱ [۳ دی ۱۲۹۰؛ ۳ محرم ۱۳۳۰]

تلگراف دیل مورخه ۲۴ دسامبر از قنصل شیراز رسیده:

دسته‌ای که به استقبال اسماست رفتند امروز بعد از ظهر از طرف مستحفظین راه از تپه‌های بالای کتل دختر نزدیک کازرون به آنها شلیک شده یک سوار مقتول گردید. تاکنون شرح جزئیات واقعه به من نرسیده قبل از آنکه برای اقدامی ارائه طریق نمایم منتظر استحضار از جزئیات مسئله می‌باشم ولی اکنون دولت ایران را اطلاع داده و توجه آنها را متوجه اهمیت چنین حملات می‌نمایم.

نمره - ۲

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه ۲۵ دسامبر ۱۹۱۱ [۳ دی ۱۲۹۰؛ ۳ محرم ۱۳۳۰]

سفیر ایران اظهار می‌دارد که از قرار اطلاعی که حاصل نموده عساکر روس مقیم

(۱) در کتاب، همه‌جا این نام، «بارکلی» چاپ شده است که ما، «بارکلی» را بجای آن برگزیده‌ایم. - م.

تبریز پانصد نفر زن و بچه را مقتول نموده‌اند آیا این راپورت مقرون به صحت است؟

نمره - ۳

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۵ دسامبر ۱۹۱۱ [۳ دی ۱۲۹۰؛ ۳ محرم ۱۳۳۰]

واقعه مستحفظین در راه شیراز:

کفیل قنصلگری انگلیس مقیم شیراز اظهار می‌دارد که مسئله‌ای که امروز صبح در تلگراف خود راپورت دادم حمله‌ای بود که قبلاً ترتیب آن داده شده و از طرف مستحفظین راه از بالای یک برج و تپه‌ای به عمل آمده مستحفظین راه متعلق به محمد علی خان کشکولی حاکم کازرون که مأمور حفظ راه است می‌باشند. به ملاحظه آنکه ترتیب عبور مستحفظین اسمارت بطور امنیت داده شود کلنل دوگلاس یک دسته مشتمل بر پنجاه نفر می‌فرستد که نقاط بالای گردنه‌ها را حفظ نمایند.

نمره - ۴

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۵ دسامبر ۱۹۱۱ [۳ دی ۱۲۹۰؛ ۳ محرم ۱۳۳۰]

واقعه مستحفظین در راه شیراز:

تلگراف امروز مرا ملاحظه فرمایید - کلنل دوگلاس بقرار ذیل راپورت می‌دهد: این واقعه دیروز این‌طور شروع شد مستحفظین راه که ظاهراً عداوتی نداشتند بر دسته‌ای سوار پیشقراول حمله نمودند. مستحفظین راه بیرون یک برجی بودند یکی از سواران مجروح گردیده قبل از آنکه کمک برسد سایرین بر سر این دو نفر ریخته تفنگهایشان را بردند سپس تفنگچیان از برج و از روی تپه‌های مجاور بر تمام آنها شلیک نمودند. قبل از آنکه آن دسته بتوانند پیش روند لازم بود که تپه‌ها را از دست خصم گرفته آنها را از برج بیرون کنند. قاصدی که از طرف آن دسته فرستاده شد که به میان کتل خبر برساند از آنجا بفاصله‌ای کم به او شلیک گردیده اسبش گلوله برداشت پس واضح است که قبل از وقت ترتیب این کار داده شده. کلیه تلفات ما یک سوار مقتول و یکی مجروح گردید و چهار قبضه تفنگ هم از دست داده دو اسبمان مقتول گردید. اشکال بزرگی که از ابتدا تا انتها به آن برخوردیم وضع سلوک خصمانه مستحفظین راه بود.

نمره - ۵

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۶ دسامبر ۱۹۱۱ [۴ دی ۱۲۹۰؛ ۴ محرم ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۲۵ دسامبر من:

تلگراف ذیل از قنصل شیراز رسیده - هنگامی که دسته بردود به دسته اسمارت ملحق گردید و به طرف کازرون مراجعت می‌کرد حمله بر آنها شده و آنها بایستی جنگ نموده تا بتوانند قریب دوازده میل مسافت را تا کازرون طی نمایند و مردان جنگی تازه تازه از هر دهی برای حمله به آنها بیرون می‌آمدند. اسمارت مفقودالاثر است او را آخرین دفعه قریب هشت میلی کازرون دیده‌اند و سپس اسب او در حالت مجروحی در حال تاخت و تاز دیده شده. تجسس برای پیدا کردن او امکان نداشت چرا که دسته قشون نزدیک بود در خطر افتاده محاصره شود. تلفات تاکنون غیر از یک نفر مقتول و سه نفر مجروح دیگر بطور صحت بیش از آن معلوم نیست. از قرار معلوم اهالی تمام دره کازرون در این حمله شرکت داشته باشند. دسته بردود از شیراز فرستاده شد که در کازرون به اسمارت رسیده همراه او تا شیراز بیایند.

نمره - ۶

تلگراف سر جارج بیوکانان^۱ به سر ادوارد گری

منت پترزبورگ ۲۶ دسامبر ۱۹۱۱ [۴ دی ۱۲۹۰؛ ۴ محرم ۱۳۳۰]

احساسات عامه اینجا بواسطه وقایعی که تازگی در تبریز و رشت روی داده خیلی به هیجان آمده است. روزنامه لیوورمیا و سایر مطبوعات توصیه می‌نمایند که برای جلوگیری باید اقدامات سخت به عمل آید.

از طرف مسیو سزانوف مجدداً به من اطمینان داده شده که حادثه تبریز را با عودت عساکر مربوط ندانسته با آنها بطور مسائل علیحده عمل خواهد نمود (باین معنی که با وجود حادثه تبریز به وعده‌ای که قبلاً داده است وفا نموده عساکر را باز خواهد خواست) و ظاهراً او اطمینانی را که دولت ایران تاکنون داده‌اند بطور کفایت پابرجا نمی‌داند که صدور حکمی را برای عودت دادن فوری عساکر تصدیق نماید.

نمره - ۷

طهران ۲۶ دسامبر ۱۹۱۱ [۴ دی ۱۲۹۰؛ ۴ محرم ۱۳۳۰]

کلنل دوگلاس به قرار ذیل راپورت می‌دهد:

فقط کاری که مستحفظین راه انجام داده‌اند این بوده که از قوافلی که ایاب و ذهاب

(۱) اصل: بوکانان، که ما برای یکدست شدن شیوه نامگذاری در همه جلد‌های کتاب، ضبط بیوکانان را برگزیده‌ایم. - م.

می نمودند تهدیداً پول گرفته و هرگاه گذارده شود در راه پمانند باید مواظب آنها بود که مزاحم قاطردارانی که با قشون هستند نشوند. بنابراین من تصور می کنم از مأمورین محلی درخواست شود که در موقع عبور عساکر نگذارند آدمهایشان آنجا باشند و ممکن است به آنها اشعار شود که هرگاه غیر از این کنند امکان دارد سهواً خصم شمرده شوند. بعضی از آدمهای محمدعلی خان همراه ماژور بردود می باشند و من از مستر اسمارت خواهش کرده ام که صاحب منصب فرمانده دسته ای را که امروز از تنگ ترکان عبور می کند در تشخیص آنها را که در راه می بینند کمک نماید بنابراین سهوی روی دهد.

از قراری که ماژور بردود راپورت می دهد به صاحب منصب دسته قشونی که بایستی در مراجعت از وی کمک نمایند نزدیک خانه زنیان [= خان زنیان] شلیک شد.

نمره - ۸

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۷ دسامبر ۱۹۱۱ [۵ دی ۱۲۹۰؛ ۵ محرم ۱۳۳۰]

کفیل قنصلگری شیراز دیروز راپورت داده است که جراحی برای معالجه مستر اسمارت که پایش مجروح شده و فعلاً نزد محمدعلی خان است لازم است و گمان می رود محمدعلی خان مایل است زخم خودش هم معاینه شود. سواری اظهار می دارد که او دیده است مستر اسمارت دو گلوله بر سینه اش برداشته و مقتول شده است. خبر این واقعه به کازرون رسیده است.

نمره - ۹

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۷ دسامبر ۱۹۱۱ [۵ دی ۱۲۹۰؛ ۵ محرم ۱۳۳۰]

کفیل قنصلگری شیراز تلگرافاً [= تلگرافی] راپورت می دهد که تلفات ما دو نفر مقتول و ۷ نفر مجروح و سه نفر که مستر اسمارت جزو آنها باشد مفقودالامر می باشند.

قنصل بوشهر را مجاز نموده ام که پیشنهادی که نموده بود برای آنکه قوای بحری موجوده و عساکر جاشک به بوشهر پیاده شود مجری دارد.

کلنل دوگلاس امروز برای کازرون حرکت می کند.

قوام الملك احکام تلگرافی بسیار مؤکد برای حاکم کازرون فرستاده که لوازم قشون را آماده نموده و مواظب باشند به آنها حمله نشود.

نمره - ۱۰

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۷ دسامبر ۱۹۱۱ [۵ دی ۱۲۹۰؛ ۵ محرم ۱۳۳۰]

از بابت مستر اسمارت اخبار صحیح در دست نیست. ظہر کلنل دوگلاس با یکصد نفر از شیراز حرکت می‌کند که به دست ۵۰ نفری (که در تلگراف ۲۵ راپورت داده از طرف او فرستاده شده بود که گردنه‌های دشت ارجن را نگاه دارند) ملحق گردیده ماژور بردود را که با یکصد نفر در کاروانسرای کازرون است مستخلص نماید.

ابواب آذوقه برای ماژور بردود ممکن است مسدود گردیده نگذارند آذوقه تحصیل نماید ولی احتمال نمی‌رود که تا هنگامی که در کازرون متوقف است حمله بر او بشود.

قبل از آنکه به طرف شیراز حرکت کند لازم است که کاروانسراها و گردنه‌ها را مأمون نمود چرا که می‌توان یقین داشت که در راه شیراز بر او حمله شود.

نمره - ۱۱

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۷ دسامبر ۱۹۱۱ [۵ دی ۱۲۹۰؛ ۵ محرم ۱۳۳۰]

تلگراف ذیل امروز از شیراز رسیده:

راپورت از طرف کفیل حکومت کازرون امیدواری می‌دهد که اسمارت زنده است و به کازرون آورده خواهد شد. جراح هیئت حفظ‌الصحة هندی آنجا است.

نمره - ۱۲

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۷ دسامبر ۱۹۱۱ [۵ دی ۱۲۹۰؛ ۵ محرم ۱۳۳۰]

دیروز چهار عراده توپ و یکصد نفر قزاق و یک رژیمن پیاده روسی به تبریز ورود نمود. از طرف جنرال قنسولگری روس ۵ نفر مقتول و چهار نفر مجروح شده‌اند ولی سایر قنسولخانه‌ها ظاهراً مأمون می‌باشند. شلیک سخت دوام دارد.

این اطلاع در موقع کمی که وسائل مخابرات با تبریز برقرار بود تلگرافاً [= تلگرافی] به سفیر روس داده شد.

نمره - ۱۳

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۸ دسامبر ۱۹۱۱ [۶ دی ۱۲۹۰؛ ۶ محرم ۱۳۳۰]

خزانه‌دار کل به جای مستر شوستر

من و همکار روسی خودم به دولت ایران نصیحت نموده‌ایم که مرتسارد را تعیین نمایند. میل دولت ایران این است که تا هنگامی که قرارداد تعیین او بطور دائم داده نشده یکی از اجزاء شوستر برای خزانه‌داری کل موقتاً تعیین گردد. این کار مسئله را بطور مناسب حل خواهد نمود چرا که تأخیری که از انتظار تعیین مرتسارد به وقوع می‌رسد (و بعلاوه او با طریقه محاسبه شوستر آشنا نیست چون به زبان انگلیسی است) و اشکالی که برایش حاصل می‌شود در صورتی که عراده کار به دست کسی که با اوضاع سابق آشنایی دارد داده شود مرتفع خواهد گردید. لیکن همکار روسی من نمی‌تواند این طریقه را تصویب نماید چرا که می‌ترسد اخراج شخص امریکایی از این مقام دارای اشکال باشد.

نمره - ۱۴

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۸ دسامبر ۱۹۱۱ [۶ دی ۱۲۹۰؛ ۶ محرم ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۲۷ دسامبر من:

کفیل قنصلگری شیراز راپورت می‌دهد که کاغذی از اسمارت که در خانه محمدعلی خان منزل دارد رسیده مشعر بر اینکه رانش مجروح شده. او امیدوار است که امروز به کازرون برسد و جراح هیئت حفظ‌الصحة هندی در کازرون است. وزیر امور خارجه همین الان به ملاقات من آمد که از طرف نیابت سلطنت و دولت ایران برای این حادثه که رخ داده اظهار تأسف فوق‌العاده نماید. جناب معزی‌الیه به من اطمینان می‌دهد که دولت ایران به مأمورین محلی دستورالعمل داده‌اند که اقدامات ممکنه برای تنبیه آنها می‌کنند که مسئول بوده‌اند معمول داشته و از تجدید و تکرار چنین حوادث جلوگیری نمایند.

نمره - ۱۵

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورگ ۲۸ دسامبر ۱۹۱۱ [۶ دی ۱۲۹۰؛ ۶ محرم ۱۳۳۰]

اعلان رسمی که امروز منتشر گردیده مشعر است بر اینکه نظر به حملات واقع در تبریز و رشت و انزلی که متعاقب آن با کمال وحشیگری منجر به قطع اعضای مجروحین و آزار و اذناء نعشها گردیده و نظر به آنکه دولت ایران اگرچه خود در

ارتکاب این اعمال دخیل نبوده از تنبیه مقصرین عاجزانند. دولت روس تصمیم نموده‌اند که اقدامات برای سرکوبی اشرار در شهرهای مذکوره به عمل آورند و به جانشین قفقاز بنا بر این در ۲۳ دسامبر دستورالعمل داده شده که امر نماید فرماندهان نظامی پس از مشورت با قنسولهای روس شروع به اقدامات سخت برای سرکوبی اشرار بنمایند.

اقداماتی که باید به عمل آید: دستگیری تمام روسیان و ایرانیانی که در حملات شرکت داشته [اند] و محاکمه آنها از روی قانون نظامی و خلع اسلحه از فداییان و سایر عناصر اغتشاش طلب و انهدام بناهایی که از آنجا در مقابل اقدامات حائیه مقاومت می‌شود و سایر اقداماتی که برای اعاده نظم و تنبیه مقصرین لازم است.

نمره - ۱۶

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۸ دسامبر ۱۹۱۱ [۶ دی ۱۲۹۰؛ ۶ محرم ۱۳۳۰]

از طرف کفیل قنسولگری شیراز به من اطلاع رسیده که علاوه بر اشخاصی که در حمله اخیر مقتول و مجروح گردیده‌اند اسباب زیادی هم که شامل یازده جعبه مهمات جنگی باشد از دست رفته و بسیاری اسب و قاطر هم از میان رفته است.

نمره - ۱۷

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۸ دسامبر ۱۹۱۱ [۶ دی ۱۲۹۰؛ ۶ محرم ۱۳۳۰]

وزیر امور خارجه از من ملاقاتی نموده و خواهش کرد یقین نمایم که ایشان به استقرار مناسبات دوستانه با دولت روس بی‌اندازه شایق می‌باشند. وزیر امور خارجه بنا بر راپورتی که در جراید منتشر گردیده در خصوص اظهار قصدی که دولت روس نموده که به مناسبت وقایع تبریز از تبریزیان انتقام بکشد اشاره نموده با حواسی پریشان اظهار داشت که چنین عملی باعث خصومت دائمی خواهد گردید و خواهش نمود که ما برای منع انجام این تهدید بهر ترتیب خوشی که می‌دانیم وساطت نماییم. اگرچه چنانچه معزیه گفت این کار فعلا بی‌موقع است چرا که دولت ایران همین الان قصد خود را برای اصلاح و قبول نمودن تقاضاهای روس مشهود ساخته‌اند. از قراری که جناب معزیه اظهار داشت دولت ایران برای خاتمه دادن به جنگ از هر نوع جد و جهدی فروگذار ننموده مأمورین محلی آنجا به او اطمینان داده‌اند که تبریزیان فقط برای دفاع خود جنگ می‌کردند.

آخرین خبری که برای وزیر امور خارجه از تبریز رسیده این بود که نایب‌الحکومه و سایر مأمورین محلی در قنسولخانه روس با کفیل قنسولگری در باب اتخاذ بهترین

وسایل برای جلوگیری اغتشاشات مشغول مشورت می‌باشند.
وزیر امور خارجه خیلی ممنون خواهد شد اگر شما بتوانید دولت روس را وادار
به عودت عساکر قزوین بنمایید. حرکت دریست نفر آنها را به رشت نمی‌توان از لاین
اقدام برای عودت آنها تصور نمود چرا که اینها فقط برای آن رفت‌اند که به قشون
ساخلوی آنجا امداد پرسیانند.

نمره - ۱۸

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۹ دسامبر ۱۹۱۱ [۷ دی ۱۲۹۰: ۷ محرم ۱۳۳۰]

کلنل سوئدی فرمانده ژاندارمری به من اطلاع داده است که لیوتنان دوماره را با
دو نفر صاحب‌منصب سوئدی دیگر داخل خدمت نموده و این دو نفر صاحب‌منصب چون
دولتی که به آن مربوطند قبول ننمود از قشون منفصل شوند مجبور گردیدند از خدمت
استعفاء نمایند.

همکار روسی من در مقابل استخدام این دو نفر صاحب‌منصب جوان که کلنل
خدمات آنها را برای تعلیم دادن جداً لازم دارد اعتراضی ندارد. امیدوارم دولت روس
اشکالی پیش نخواهند نمود.

فعلاً در ژاندارمری اینجا ده نفر صاحب‌منصب سوئدی مستخدم می‌باشند. گمان می‌کنم
چون به نظر می‌رسد اینها صاحب‌منصبان کارآمدی باشند، بمرور زمان در صورتی که
پول به آنها برسد این ژاندارمری بتوانند يك قوه قابل تشکیل بدهند و لازم است که
بیش از پیش از طرف ما به آنها همراهی شود چرا که ژاندارمری شویستر گمان
می‌رود عنقریب بواسطه اخراج او، از هم متفرق شوند.

نمره - ۱۹

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۹ دسامبر ۱۹۱۱ [۷ دی ۱۲۹۰: ۷ محرم ۱۳۳۰]

اوضاع تبریز

قنصل اعلیحضرتی در تاریخ ۲۴ و ۲۵ ماه دسامبر تلگرافاً [= تلگرافی] راپورت
می‌دهد که مأمورین محلی به اتفاق قنصل روس کوشش داشتند از جنگ جلوگیری شود
و روز ۲۵ جنگی واقع نشد.

از قرار معلوم مخابرات و مکاتبات بین قنصلگری روس و فرمانده عساکر آن دولت
مقطوع گردیده چنانچه عساکر چون نتوانسته‌اند به طرف جلو بیایند مجبور به اجتماع
در اردو شده‌اند.

قنصل آنجا در تلگراف ۲۵ خود اظهار می‌دارد که قریب ۵۰۰۰ نفر قشون امدادی

از جلفا برای الحاق به قشون روس در تبریز حرکت کرده‌اند. تلگراف قنسول دیروز غروب برای من رسید.

نمره - ۲۰

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۹ دسامبر ۱۹۱۱ [۷ دی ۱۲۹۰؛ ۷ محرم ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۲۵ دسامبر شما:

قنسول اعلیحضرتی مقیم تبریز تلگراف ذیل را در ۲۸ دسامبر مخابره نموده است:

نسبت قتل عام به روسیان

این راپورت ابدأ صحت ندارد؛ آنچه واقع گردیده مخالف این راپورت است. عساکر روس ۱۲ الی ۱۵ نفر زن و بچه ایرانی را در ساعت دوازده به اردوی خود آورده به طور مهربانی با آنها سلوک نمودند و هنگامی که یک نفر صاحب‌منصب روس به طور آرام مواظب حرکت دادن آنها بود بلواییان بر او شلیک نموده همانجا او را مقتول نمودند. چنین ظاهر می‌گردد که سایر خانواده‌های ایرانی از روسها درخواست همین گونه حفاظت را نموده‌اند.

از قراری که مسموع گشت قزاقان در بعضی دکانهای شراب‌فروشی و غیره داخل شدند.

در تلگراف قبل فقره یکی از اشخاصی را که داخل جنگ نبوده و بدون آنکه تحریک فساد نماید در این طرف شهر مقتول گردید، راپورت دادم. اکنون کوشش دارم تحقیق نموده ببینم در سایر اطراف شهر هم اینگونه وقایع رخ داده و بعد تلگراف خواهم نمود و بعلاوه در باب گشتار بدون تمیز مابین مقصر و بی‌تقصیر که نسبت داده شده تفتیش خواهم نمود ولی حالیه که احتمال دارد بعضی از زنها و بچه‌ها در موقع بمباردمان مقتول گردیده باشند عقیده ندارم اتهام اعمال خلاف انسانیت عمومی به عساکر روس دادن صلاحیت داشته باشد در صورتی که برای ثبوت این مسئله شهود و دلایلی در دست نیست.

نمره - ۲۱

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۹ دسامبر ۱۹۱۱ [۷ دی ۱۲۹۰؛ ۷ محرم ۱۳۳۰]

قنسول اعلیحضرتی در تاریخ ۲۸ شهر جاری از تبریز به قرار ذیل تلگراف می‌کند:

ورود قریب ۸۰۰ نفر عساکر روس و ۴ عراده توپ - دسته اول قشون‌امدادی

در تاریخ ۲۶ دسامبر در اوضاع اینجا بهبودی حاصل گردیده: صبح روز ۲۷

قشون رولوسیونی ارگک را بکلی تخلیه نموده حالا قزاقان ایرانی و قشون روس آنجا

را متصرف بوده بیرق روس را برافراشته‌اند. اهالی در کمال آزادی در شهر در گشت و گذار بوده به معاونت آنها اسلحه مردم را جمع نموده و اشخاص مسلح امروز در کوچه‌ها دیده نمی‌شوند. تقریباً تمام رؤسای رولوسیونی از شهر فرار کرده‌اند بقیه در خفیه هستند و همراهان آنها هم خود را پنهان نموده‌اند. احساسات اهالی تبریز چنانچه ظاهر است با آنها همراه نیست.

عموم امیدوارند بر اینکه دیگر اغتشاشی به ظهور نخواهد رسید.

ضیاءالدوله کفیل ایالت چون کسی که بتواند به او اطمینان کند نداشت و وسایلی که به ذریعه آن بتواند از اغتشاش جلوگیری نماید موجود نبود، روز ۲۶ در قنسولگری اعلیحضرتی بست نشسته هنوز هم آنجا است.

نمره - ۲۲

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه ۲۹ دسامبر ۱۹۱۱ [۷ دی ۱۲۹۰؛ ۷ محرم ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۲۶ دسامبر شما:

شما باید به کلنل دوگلاس اطلاع دهید که پیشنهادی که نموده بود در باب آنکه هنگام عبور عساکر به مأمورین محلی اجازه داده شود مستحفظین راه را بردارند تصویب شده البته این را باید در مد نظر داشت که این مستحفظین را به طور مستحفظ شخصی به کار واندارند مگر آنکه مطلقاً لازم باشد و آن وقت هم باید به شما رجوع نمایند.

چون مستحفظین راه محمدعلی‌خان در آنچه به وقوع رسیده تقصیر دارند آیا وسایلی که بدان واسطه بتوان او را مسئول قرار داد به دست نیست؟ اگر نباشد باید دولت ایران را مجبور به اتخاذ چنین وسایل نمود.

نمره - ۲۳

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون

وزارت خارجه ۲۹ دسامبر ۱۹۱۱ [۷ دی ۱۲۹۰؛ ۷ محرم ۱۳۳۰]

صاحب‌منصبان سوئدی در ایران

شما باید مسیو سازانف را از عقاید سر جارج بارکلی (رجوع به تلگراف ۲۹ دسامبر او کنید) که به اعلیحضرت پادشاهی اظهار داشته مستحضر دارید و بعلاوه امیدواری دولت اعلیحضرتی را به اینکه دولت روس موافقت خواهد نمود به او اشعار نمایید. هرگاه جواب آن دولت مساعد است به نظر ما چنین می‌رسد که خوب است به دولت سوئد از طرف سفارتین در این خصوص اطلاع داده شود.

نمره - ۲۴

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۳۰ دسامبر ۱۹۱۱ [۸ دی ۱۲۹۰؛ ۸ محرم ۱۳۳۰]

اسمارت دیروز بعد از ظهر سالمأ به کازرون رسید - زخمش ظاهراً خیلی جزئی است.

نمره - ۲۵

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۳۰ دسامبر ۱۹۱۱ [۸ دی ۱۲۹۰؛ ۸ محرم ۱۳۳۰]

در جواب تلگراف ۲۹ دسامبر شما عرض می‌کنم که چون انتظار دارم شرح جزئیات واقعه کتل دختر و حمله بسیار سختی که تازگی به وقوع رسیده به دست آورم، بهتر است که فعلاً مسئله مسئول بودن و چگونگی جبرانی که باید مطالبه شود به تعویق افتد.

نمره - ۲۶

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورگ ۳۰ دسامبر ۱۹۱۱ [۸ دی ۱۲۹۰؛ ۸ محرم ۱۳۳۰]

صاحب‌منصبان سوئدی برای ایران

راجع به تلگراف ۲۹ دسامبر شما:

مسیو سازانف مرا اطلاع می‌دهد که دولت متبوعه او اعتراضی ندارند.

نمره - ۲۷

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه ۳۰ دسامبر ۱۹۱۱ [۸ دی ۱۲۹۰؛ ۸ محرم ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۲۷ دسامبر شما:

اقدامات شما را تصویب می‌کنم و بهمچنین پیشنهادی که در باب وارد کردن قشون به بوشهر کرده بودید در صورتی که کلنل دوگلاس تصور می‌کند حضور آنها باعث تسکین اوضاع خواهد شد مقبول است.

يك دسته دارای قوه كافی باید برای حفظ جاشك برقرار باشد قبل از آنکه قوه بحری وارد گردد، هرگاه ممکن باشد خوب است با اداره بحری مشورت شود و هرگونه اقداماتی که مربوط به ورود این قشون باشد، غیر از آنچه سپهسالار کل تصویب

نموده لازم است که از طرف دولت اعلیحضرتی تصویب گردد مگر آنکه حادثه غیر مترقبه خیلی مهمی باشد.

نمره - ۲۸

مکتوب سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی
وزارت خارجه ۳۰ دسامبر ۱۹۱۱ [۸ دی ۱۲۹۰: ۸ محرم ۱۳۳۰]
آقا

روز ۲۲ شهر جاری سفیر ایران در وزارت خارجه به ملاقات من آمده اظهار داشت که دولت ایران اساساً سه فقره مطالبات روس را قبول کرده و اطمینان شفاهی از سفیر روس حاصل نموده‌اند که عساکر از قزوین عودت داده خواهند شد. وزیر معزى‌الیه تلگرافات راجع به جنگی که شیمابین عساکر روس و ایرانیها در تبریز و رشت امتداد دارد برای سر آرتر نیکلسن قرائت نمود.

امضاء گری

نمره - ۲۹

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورغ ۳۰ دسامبر ۱۹۱۱ [۸ دی ۱۲۹۰: ۸ محرم ۱۳۳۰]

در ضمن صحبت امروز بعد از ظهر با مسیو سازانف من اظهار امیدواری نمودم که قشون روس بهمین زودیها از قزوین عودت داده خواهند شد. مسیو سازانف جواباً اطمینان داد حالا که دولت ایران کتباً سه فقره مطالبات دولت روس را قبول نموده‌اند، میل ندارد که عساکر را بیش از آنچه لازم است در قزوین نگاه دارد. يك دسته قریب هزار نفر را از قزوین به رشت تاکنون عودت داده‌اند ولی تا زمانی که احتمال وقوع اغتشاشات دیگر می‌رود برای دولت روس امکان ندارد کلیه عساکر را عودت دهند و دولت روس نمی‌توانند خطر تکرار حمله‌ای شبیه به حمله ناگهانی به تبریز را متحمل شوند و بنابراین دولت مشارالیهها امکان ندارد که حالا بطور قطع تاریخ عودت عساکر را اظهار نمایند.

بلاشك مدتی طول خواهد کشید تا آنکه نظم کامل استقرار یابد ولی قشونی که فعلاً در شمال ایران هستند باید آنجا توقف نمایند تا آنکه این مسئله انجام گیرد. و علاوه بر این انکار نمود از اینکه دولت روس خیال اشغال دائمی را دارند و مقصرین حمله به تبریز باید برای عبرت سایرین بطور سخت تنبیه شوند.

نمره - ۳۰

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۳۰ دسامبر ۱۹۱۱ [۸ دی ۱۲۹۰؛ ۸ محرم ۱۳۳۰]

قضیه مستحفظین شخصی

تلگراف ذیل مورخه امروز از طرف قنصل انگلیس مقیم شیراز واصل گردیده:
همین حالا تلگرافی از کازرون از طرف اسمارت رسید به این مضمون که محمدعلی خان وعده داده است اسباب رضایت تامه فراهم آورد.

چون هر قسم تقاضایی برای جبران بنماییم قبول خواهد شد و بدین واسطه ما فیما بعد نمی‌توانیم اقدامی برای تنبیه آنها بنماییم، من شخصاً مخالف تعیین هرگونه تقاضایی هستم.

من تلگراف ذیل را امروز جواباً مغایره نمودم:

شرایط ما بیشتر بسته به این است که آیا دفعه دیگر به قشون ما در هنگام حرکت به سمت شیراز حمله خواهد شد یا خیر؟ در هر صورت ما بیشتر در این خصوص باید دقت نماییم که قبل از تعیین تقاضاهای خود بدانیم کی مسئول آن حمله بوده اسمارت باید همین مطلب را به محمدعلی خان برساند.

نمره - ۳۱

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۳۱ دسامبر ۱۹۱۱ [۹ دی ۱۲۹۰؛ ۹ محرم ۱۳۳۰]

اوضاع امور حالیه از قرار ذیل است:

کلنل دوگلاس با یکصد و پنجاه نفر در دشت ارجن [= دشت ارژن] است. همراهان بردود با اسمارت هنوز در کازرون می‌باشند و این دسته را که ۹ نفرشان به طور سخت زخم برداشته‌اند باید بلا تأخیر عودت داد.

یک استعداد مرکب از ۲۶۹ نفر قشون پیاده بومی هندی قرار بود در تاریخ ۳۰ دسامبر به بوشهر وارد شوند و قبل از آنکه پیاده شوند بایستی منتظر وصول اوامر باشند.

نمره - ۳۲

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۳۱ دسامبر ۱۹۱۱ [۹ دی ۱۲۹۰؛ ۹ محرم ۱۳۳۰]

قنصل اعلیٰحضرتی مقیم تبریز به تاریخ ۲۹ دسامبر به قرار ذیل تلگراف می‌کند:
همکار روسی من دیروز از فرستاده شجاع الدوله که به اتفاق سی نفر سوار وارد شهر گردید ملاقات نمود. من میلر را در همان روز ملاقات کردم او اظهار داشت که بر حسب میل و اراده عموم اهالی خود شجاع الدوله تا چهار یا پنج روز دیگر وارد

تبریز خواهد گردید و چون روسها خودشان نمی‌توانند متحمل اداره کردن شهر شوند و به ملاحظه اظهار رأی اهالی قادر نخواهند بود با ورود شجاع‌الدوله مخالفت ورزند او را حاکم واقعی آنجا خواهند دانست. هر خطری که در ورود شجاع‌الدوله به وی وارد آید بکلی بعهده خود او است و میلر بهیچوجه به او ضمانتی نداده است. آنچه میلر در ثانی برای من نقل نمود این طور درک می‌کنم که احتمال نمی‌رود شجاع‌الدوله پیش از دوستان نفر از همراهان خود را به شهر بیاورد.

از قرار تقریر میلر و عقاید اروپاییانی که من توانستم با آنها مشورت نمایم و عقیده‌شان با عقیده من موافقت دارد از احساسات اهالی شهر چنین استنباط می‌شود که در صورتی که اشکالات ارتباط شجاع‌الدوله با شاه مخلوع رفع شود و دولت مرکزی تعیین وی را تصویب نمایند، با تعیین او کسی مخالفت نخواهد نمود و چنین ظاهر می‌گردد که در هر صورت عموم بر این متفقند که کسی دیگر قادر نیست به اداره کردن شهر موفق شود.

در صورتی که از شجاع‌الدوله جلوگیری نشود امکان دارد شاه مخلوع را در تبریز به سلطنت بشناسند. او از طرف آن اعلیحضرت شهر را در محاصره نگاه داشته بود.

نمره - ۳۳

تلگراف سر جارج پارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۳۱ دسامبر ۱۹۱۱ [۹ دی ۱۲۹۰؛ ۹ محرم ۱۳۳۰]

تلگراف ذیل را امروز به کفیل قنصلگری شیراز مخابره نمودم:

وزیر امور خارجه به من اطلاع داده است که مأمورین محلی شیراز راپورت می‌دهند که اشخاصی که در حمله دوم بر دست بردود مسئول می‌باشند، محمدعلی‌خان آنها را تعاقب و دستگیر نموده است. آیا شما این خبر را تصدیق می‌نمایید؟

از قرار خبری که دولت ایران داده‌اند یکصد نفر از ایرانیان مقتول گردیده‌اند. من میل دارم شما تخمین تلفات ایرانیان را به من اطلاع دهید برای آنکه دانسته باشم وسعت منازعه و قتال تا چه اندازه بوده و کدام طرف باعث آن شده‌اند و نیز لازم است هر قدر زودتر از وضع شروع جنگ و شرح جزئیات آن مطلع گردم.

آیا مکزیم هم استعمال شد؟

لطف نموده قبل از مخابره جواب با اسامارت مشورت کنید.

نمره - ۲۴

مکتوب سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

منت پترزبورگ ۲۷ دسامبر ۱۹۱۱ [۵ دی ۱۲۹۰؛ ۵ محرم ۱۳۳۰]
آقا

روز ۲۳ شهر جاری از وزیر امور خارجه ملاقاتی نموده اظهار امیدواری کردم که حالا که دولت ایران قصد خود را در قبول نمودن تقاضاهای دولت روس اعلام نموده‌اند با وجود اغتشاش تأسفانگیز رشت و تبریز خوب است قشون اعزامی روس عودت داده شود.

مسیو سازانف در جواب اظهار داشت تاکنون دولت ایران شفاهاً مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] را اطمینان داده‌اند و هنگامی که این اطمینان بواسطه یک تعهد کتبی رسمی تصدیق گردید و وقتی که اخراج مستر شوستر از استخدام دولت مشارالیهها صورت فعلیت حاصل نمود عساکری که فعلاً در قزوین ساخلو می‌باشند فوراً عودت داده خواهند شد. جناب معزی‌الیه اظهار نمود مسئله این قشون با حوادث بسیار مهمی که تازگی در شمال به ظهور رسیده هیچ ربطی نداشته من اشاره نمودم که در این قسم مجادلات همیشه نمی‌توان منشأ و مبدأ مسئول آن را مشخص و معین نمود. جناب معزی‌الیه جواباً اظهار داشت که عساکر روس بهیچوجه تحریک به جنگ ننموده و به آنها حمله شده و به عقیده وی دو نفر صاحب‌منصب مقتول شده‌اند و این خود یک مسئله بسیار مهمی است. یک دسته پانصد یا ششصد نفری را با سرعت تمام از جلفا به تبریز فرستاده و از فداییان تنبیه سخت خواهد شد و بعلاوه گفت هرگاه خبر صحیحی برسد مرا از آن آگاه خواهد نمود.

در این موقع بواسطه خساراتی که در ضمن جنگ تبریز به عساکر روس وارد آمده اذهان عمومی اهالی اینجا به هیجان آمده به علت آنکه دولت از روی پیش‌بینی و حزم یک استعداد قوی و کافی دزدان ایران فرستاده‌اند که وقوع این‌گونه حوادث را ممتنع‌الوقوع نماید و لذا به دولت فشار سخت آورده‌اند و آنها را برای آنکه در معاملات جدیده با دولت ایران یک پلتیک بی‌ثباتی تعقیب نموده‌اند سرزنش کرده‌اند و اگرچه دولت مشارالیهها را از کلیه مسئولیت حملات بر عساکر روس بری می‌دانند با این اوضاع برای دولت امپراطوری خیلی مشکل خواهد بود قشون خود را از قزوین عودت دهند.

مسیو سازانف بواسطه مشغله زیاد نتوانسته است این دو روزه آخری مرا ملاقات نماید و در ضمن صحبتی که دیروز بوسیله تلفون با او داشتم مجدداً مرا اطمینان داد که با وجود حادثه تبریز به وعده خود در باب عودت عساکر وفا خواهد نمود و بعلاوه اظهار داشت که تا زمانی که تعهدات دولت ایران یک شکلی بهتر از حالیه پیدا نکرده است که بتوان آن را محکم و مفید تصور نمود آن قشون را نمی‌توان عودت داد و در جواب سؤالی که از وی نمودم اظهار داشت که مسئله تنبیه فداییان که هنوز در مقابل عساکر روس مقیم تبریز ایستادگی نموده بودند به مأمورین نظامی در همان

محل واگذار خواهد شد و از وضعی که این اظهار را نمود دریافتم که تنبیه آنها به قسمی به عمل خواهد آمد که اسباب عبرت سایرین گردد.

امضاء جارج بیوکانون

نمره - ۲۵

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، غره ژانویه ۱۹۱۲ [۱۰ دی ۱۲۹۰؛ ۱۰ محرم ۱۳۳۰]

خزانه دار به جای مستر شوستر

يك کمیته موقتی را دولت ایران تعیین نموده اند که امور شوستر به ایشان تفویض گردد. این کمیته مشتمل بر ۵ نفر است و مسیو مرنارد هم جزو آنها است. دیشب موقعی به دست آورده همکار روسی خود را از اهمیت حقیقی اعتراضاتی که در خصوص تعیین مرنارد در دوایسر رسمی ایرانی شده مستحضر بدارم. مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] مخالفت آنها را سخت ندانسته و تعیین مرنارد را تقویت می نماید.

نمره - ۲۶

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران غره ژانویه ۱۹۱۲ [۱۰ دی ۱۲۹۰؛ ۱۰ محرم ۱۳۳۰]

حاوی مضمون مراسلات ذیل که مورخه ۱۰ ژانویه است می باشد:

آقا

با کمال افتخار سواد دو یادداشتی [را] که برای وزیر امور خارجه ایران در تاریخ ۲۷ و ۳۰ ماه گذشته در باب حمله جدید بر مستحفظین شخصی مستر اسمارت در جنوب فرستاده شده لفاً ایفاد می دارم. سواد یادداشت های جناب معزی الیه هم به انضمام سواد یادداشتی که در خصوص همان مسئله حسین خان به من داده است در جوف است. من به وزیر امور خارجه اظهار داشته ام که در صورتی که حرکت قشونی که فعلاً در بوشهر پیاده شده اند برای تأمین دسته ای که فعلاً در کازرون هستند مطلقاً لازم باشد آنها را به آنجا حرکت دهند و الا در بوشهر توقف خواهند نمود. ممکن است جوابهای این مراسلات داده نشود تا آنکه دولت اعلیحضرتی تصمیم نمایند چه اقدامی باید به عمل آید.

www.adabestanekave.com

ملفوف ۱ نمره ۳۶

یادداشت سر جارج بارکلی به وثوق الدوله

طهران ۲۷ دسامبر ۱۹۱۱ [۵ دی ۱۲۹۰؛ ۵ محرم ۱۳۳۰]

آقای وزیر

بی‌اندازه تأسف دارم از اینکه به جنابعالی اطلاع دهم که مستحفظینی که در مسافرت مستر اسمارت قنسول از بوشهر به محل خود در شیراز همراه وی می‌آمدند، دیروز حملهای سخت طولانی به آنها شد.

این حمله در ۱۲ میلی طرف مغرب کازرون شروع شده و در تمام مدت مسافرت تا آن محل دوام داشت. از هر دهی که آن مستحفظین در این مدت عبور می‌نمودند حمله تجدید می‌شد. در واقع کفیل قنسولگری اعلیحضرتی راپورت می‌دهد که اهالی تمام دشت و دره کازرون در این حمله شرکت داشتند.

مستر اسمارت و عده‌ای دیگر از آن هیئت مفقود شده‌اند و تلفات متعدده راپورت داده شده. مستحفظین پس از جنگ طولانی برسیدن کازرون موفق شده و فعلاً در کاروانسرا هستند و چنانچه قنسول راپورت می‌دهد ممکن است ابواب آذوقه بر آنها مسدود گردد و بنابراین در حال پریشانی هستند.

من از دولت متبوعه خود کسب دستورالعمل نموده‌ام و با نهایت افتخار از این حادثه وحشت‌انگیز مهم بعد به شما اطلاع خواهم داد.

در این موقع باید از جنابعالی درخواست نمایم اوامر مؤکده به تمام مأمورین راد بین کازرون و شیراز بدهید که به عساکر انگلیس مزاحم نشده و مایحتاج صاحب‌منصبان آنها را آماده سازند.

امروز يك استعدادی از شیراز فرستاده می‌شود که گردنه مابین کازرون و شیراز را متصرف شوند چرا که فقط در صورتی که عساکر انگلیس این گردنه‌ها را متصرف شوند امکان دارد قشونی که در کازرون معطل شده در مسافرت خود تا اندازه‌ای با امنیت پیشرفت نماید.

امضاء جارج بارکلی

ملفوف ۲ نمره ۳۶

یادداشت سر جارج بارکلی به وثوق الدوله

طهران ۳۰ دسامبر ۱۹۱۱ [۸ دی ۱۲۹۰؛ ۸ محرم ۱۳۳۰]

آقای وزیر

نظر به حملهای که اخیراً بر مستحفظین مستر اسمارت نزدیک کازرون شده لازم است که عده‌ای پیاده‌نظام هندی به بوشهر وارد شوند.

از جنابعالی باید استدعا نمایم حکومت بوشهر را دستورالعمل بدهید با جنرال قنسول دولت اعلیحضرتی در باب ترتیبات وارد نمودن این استعداد که مرکب از ۲۶۹ نفر است همراهی نمایند.

دستورالعملهای لازمه هم باید برای اداره گمرک فرستاده شود که اسلحه این قشون را اجازه ورود دهند.

امضاء جارج بارکلی

ملفوف ۳ نمره ۳۶

یادداشت و ثوق الدوله به سر جارج بارکلی

طهران ۳۰ دسامبر ۱۹۱۱ [۸ دی ۱۲۹۰: ۸ محرم ۱۳۲۰]

جنابا

با نهایت تأسف عرض می‌کنم یادداشت ۲۷ جاری شما در باب حمله‌ای که اظهار نموده بودید بر مستحفظین هندی اسمارت از طرف اهالی دهات حوالی کازرون شده، واصل گردید.

غروب یوم ۲۶ هنگامی که عباسقلی‌خان شفاهاً مرا از این قضیه مستحضر نمود پس از اظهار تأسف تلگرافات سخت مخابره نمودم که تحقیق مسئله را نموده مقصرین را تنبیه کرده مستر اسمارت و همراهان او را حفظ نمایند و فعلاً منتظر وصول راپورت اقدامات مأمورین محلی هستم و به وصول آن با شما در این باب مکاتبه خواهم نمود. این را لازم می‌دانم که توجه شما را به جوابیه مورخه ۳ اکتوبر گذشته خود جلب نموده در آن مراسله اشکالاتی را که از ورود عساکر هندی به وقوع خواهد رسید پیش‌بینی نمودم و مخصوصاً توجه شما را به این مسئله که در یادداشت مورخه ۲۴ همان ماه خودتان مندرج بود جلب می‌نمایم که در آن شما بطور وضوح اظهار داشته‌اید که این استعداد حفظ و امنیت طرق را به عهده نگرفته و هیچ اقدام خصمانه نخواهند نمود و لازم است عرض کنم که هرگاه دولت انگلیس در اظهارات خالصانه من آن وقت مذاقه نموده بودند احتمال وقوع حادثه تأسف‌انگیز حالیه که برای آن، دولت ایران بسیار متأسف‌اند، کمتر می‌رفت.

در حالتی که دقت جنابعالی را به عقیده‌ای که در تمام مدت دولت ایران اظهار داشته‌اند جلب می‌نمایم با نهایت افتخار اطلاع می‌دهم که دولت ایران بهر شکلی که امکان دارد در تنبیه مقصرین و حفظ شئونات مستر اسمارت کوشش خواهند نمود و همراهی دولت شما را در این کار دعوت می‌نمایم که اقداماتی که دولت ایران خواهند کرد بطور آزاد و بلااشکال و ممانعت اجراء شود.

امضاء و ثوق الدوله

ملفوف ۴ نمره ۳۶

طهران ۳۰ دسامبر ۱۹۱۱ [۸ دی ۱۲۹۰: ۸ محرم ۱۳۳۰]

مقارن وصول یادداشت مورخه ۳۰ شهر جاری جنابعالی در باب ورود پیاده‌نظام هندی در بوشهر، از طرف حاکم بنادر خلیج برای وزارت امور خارجه تلگرافی رسید مشعر بر اینکه جنرال قنسول در تاریخ ۲۹ به او اطلاع داده بود که عساکر در تاریخ

۳۰ ورود خواهند نمود. حاکم مذکور بعلاوه اظهار می‌دارد که به ملاحظه هیجان حالیه عامه که بواسطه این قضیه به ظهور رسیده، ورود عساکر احتمال دارد باعث وقوع حوادث غیرمترقبه گردد.

بنابراین من با کمال احترام به جنابعالی اطلاع می‌دهم در این موقع که هیجان عامه تسکین نیافته دولت ایران بیش از پیش در عقیده خود که در مراسله ۳۰ آکتوبر هنگام ورود سواران هندی اظهار داشته‌اند ثابت و باقی می‌باشند.

من اطمینان دارم که یک دولت دوستی راضی نخواهد شد که قبل از آنکه اشکالاتی که از ارسال دسته اول قشون تولید گردیده برطرف شود (و از آن جمله قضیه تأسف‌انگیز اسمارت می‌باشد) بواسطه اعزام عساکر جدیدی، تولید اشکال تازه‌ای شود.

چنانچه از راپورت‌های تلگرافی که از طرف کارگذاری [= کارگزاری] شیراز رسیده و برای استحضار خاطر شما به سفارت ایضاً گردید، مستفاد می‌شود، اقداماتی که از طرف دولت ایران برای دستگیری مرتکبین به عمل آمده فوراً مؤثر واقع گردیده و آن اشخاص را مأمورین دولت دستگیر نموده‌اند و البته پس از تحقیقات کامله تنبیه خواهند شد. در این صورت هیچ لزومی ندارد که از طرف آن دولت دوست قشون جدیدی اعزام شود چرا که چنین اقدام بر اشکالات حالیه خواهد افزود.

با نهایت اشتیاق امیدوارم که جنابعالی در این مسئله جداً مذاقه نموده از دولت متبوعه خود درخواست خواهید نمود که از این قصد صرف نظر کرده بواسطه رفع علل اشکالات حالیه دولت ایران را متشکر و ممنون خواهید نمود.

ملفوف ۵ نمره ۲۶

یادداشت دولت ایران به سر جارج بارکلی

بموجب تلگرافی که امروز صبح از موقرالذوله رسیده جنرال قنسول انگلیس به از اطلاع داده است که امروز ۲۵۰ نفر سرباز انگلیسی وارد پوشهر خواهند شد.

مقارن وصول این خبر مراسله‌ای از طرف سر جارج بارکلی امروز صبح برای وزیر امور خارجه فرستاده شد. این اظهار را تصدیق کرده درخواست نموده بودند ترتیبات لازمه برای تسهیل ورود این عساکر داده شود.

اولاً - حسین‌خان مأمور است به سفیر انگلیس اطلاع دهد که دولت ایران بدون فوت وقت برای اصلاح این کار اقدامات بسیار سخت نموده‌اند و چنانچه روز پنجشنبه هنگامی که وثوق‌الدوله برای اظهار تأسف فوق‌العاده از سر جارج بارکلی ملاقات نمود به ایشان اطمینان داد که برای آنکه مستر اسمارت به سلامت وارد شیراز شود و برای تنبیه مقصرین بطوری که عبرت سایرین گردد، آنچه اقدامات لازمه که بایستی بشود شده و بموجب تلگرافی که دیروز واصل گردیده و توسط عباسقلی خان برای سفیر انگلیس ارسال گردید مقصرین یا یک عده از آنها دستگیر شده و پس از تحقیق از

روی قانون بطور سخت با آنها عمل خواهد شد.

ثانیاً - بعلاوه سر جارج بارکلی تصدیق خواهند داشت که سواران هندی بوسیله توپهای مسلسل که بایستی به کار برده باشند تاکنون زیاده از آنچه لازم بوده در مقابل این حوادث ناگوار جبران و تلافی کرده منتج به اتلاف زیاده از یکصد نفر ایرانیان شده است.

ثالثاً - از طرف دیگر نمی توان انکار نمود که اولتیماتوم دولت روس که دولت انگلیس هم در آن شرکت داشته تولید احساسات بر ضد خارجه در مملکت نموده و تسکین آن چندان سهل نیست و بعلاوه بر هیجانی که از تزئید مستحفظین قنسولخانه در عامه مردم پیدا شده افزوده است.

رابعاً - البته سر جارج بارکلی به خاطر دارند که در ابتداء با وجود پروتست های ما، این قشون امدادی ورود نمودند سفارت دولت بریطانیای عظمی رسماً و بطور قطع متعهد گردیدند که این قشون را بطور مستحفظ شخصی بکار واداشته آنها را برای سرکوبی اشرار نخواهند فرستاد و سر ادوارد گری در تاریخ ۲۷ ماه گذشته در مجلس مبعوثان انگلیس اظهار داشت که اقدامات آنها محدود بوده و فقط برای آن ورود نموده اند که در سه نقطه بر مستحفظین قنسولخانه ها افزوده شوند و برای آن در آنجا توقف خواهند نمود که در موقع حدوث خطر جان و مال را حفظ نمایند.

با وجود این بدون آنکه توجهی به اعتراضات ما بشود و بدون آنکه به مأمورین محلی اطلاع داده شود این قشون از اینجا به آنجا رفته و با کمال آزادی با توپ در داخل مملکت حرکت نموده چنانچه اشعار شد این عمل باعث طغیان نایره احساسات عامه گردیده است.

خامساً - چون موقع ورود این قشون جدید که در مراسله سر جارج بارکلی مذکور گردیده با ایام عزاداری مذهبی مقارن شده و احساسات اهالی بی اندازه در هیجان می باشد برای دولت - که خود می توانند به اصلاح اوضاع موفق شوند، اشکال دارد که مسئولیت حفظ و امنیت يك استعداد مسلح اجنبی را به عهده گیرند.

حسین خان تعلیم دارد جداً تأکید نماید که از هر نوع اقداماتی که بایستی بشود صرف نظر شده دولت ایران را مجاز و مختار نمایند اعمال قانونی و حقوق سلطنتی خود را به کار برند.

کار بجای نازکی کشیده و باید با دقت تمام به اصلاح آن پرداخت و ما را لازم است که از هرگونه عمل یا اقدامی که باعث تهییج گردیده متعجب به عاقبت وخیم گردد، احتراز نماییم.

سفیر انگلیس می دانند که عشایر جنوب بیشمار و با قدرت می باشند و شجاع و سخت جان بوده دارای اسلحه خوب می باشند و اگر يك دفعه به هیجان آمده حالت تغیر در آنها پیدا شود (چنین دخالتی از طرف خارجه، آنها را به این کار وامی دارد) ۱

جلوگیری آنها کار بسیار بزرگی است.

با این اوضاع اعزام عساکر نه فقط بطور مستقیم حقوق سلطنتی ایران را نقض نموده و بلکه برخلاف مقصودی است که انجام آن از آنها انتظار می‌رود.

در خاتمه عرض می‌کنم که حسین خان تعلیم دارد نظر به احساسات صمیمانه سر جارج بارکلی نسبت به ایران و حزم و بصیرتی که دارند و میل ایشان در تسمیل امور مشکله کابینه وزراء (در موقعی که انواع و اقسام بدبختیها دوچار آنها شده) از ایشان ملتزم شود که بعلل وجهات فوق‌الذکر و اوضاع معذوره، اقدامات سخت نموده بگذارند دولت ایران خود عمل را مؤثراً اصلاح نمایند.

به تاریخ ۳۰ دسامبر ۱۹۱۱ [۸ دی ۱۲۹۰؛ ۸ محرم ۱۳۳۰]

نمره - ۳۷

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران غرة ژانویه ۱۹۱۲ [۱۰ دی ۱۲۹۰؛ ۱۰ محرم ۱۳۳۰]

تبریز

رجوع به تلگراف ۲۹ دسامبر من نمایید:

تلگراف ذیل مورخه ۳۱ دسامبر از طرف قنصل اعلیحضرتی تبریز رسیده:

خاطر عالی را مستحضر می‌دارم که جنرال وردنف دیروز بعد از ظهر وارد تبریز گردید. دو رژیمان دیگر به فاصله کمی بعد از آن وارد شدند. عده قشون روس باضافه قشون امدادی که تاکنون وارد شده بودند به چهار هزار نفر می‌رسد. بعلت اعلانی که از طرف همکار من امضاء و منتشر گردید بعضی از دکاکین بازار امروز باز بودند. بعضی از سربازان روسی مخصوصاً قزاقان مرتکب سرقتهای بغلی و اشیاء دیگر از مردم شده بعضی از دکانها را شکسته غارت نمودند. با وجود این گمان نمی‌کنم اسباب اطمینان اهالی تدریجاً حاصل شود. میلر آنچه می‌توانست در جلوگیری از این سرقتها کوشش نمود و جنرالی که تازه وارد شد اوامری را که از طرف صاحب‌منصبان فرمانده قشون در این باب صادر شده بطور بسیار سخت تقویت نمود.

علائم سلطه و اقتدار دولت ایران در اینجا فقط پنجاه یا شصت نفر قزاقان ایرانی در تحت فرمانده روسی خود می‌باشند. روسها شهر را کاملاً در تصرف خود آورده دستجات قشون خود را در ادارات دولتی و گمرکخانه‌ها و اداره پست برقرار داشته‌اند و بر حسب لزوم کلیه اقداماتی که بایستی برای نظم و امنیت عمومی و حکومت شهر بشود به دست آنها است.

اهالی از قرار معلوم فقط مایل به امنیت می‌باشند و گمان نمی‌کنم اغتشاشی به‌ظهور برسد و کمافی‌السابق در تجسس اسلحه با روسها کمک می‌کنند و شیخ سلیم را به روسها تسلیم نموده‌اند. این شیخ یکی از سرکردگان اغتشاش‌طلبان است و ظاهراً اهالی او را باعث بدبختیهای حالیه خود می‌دانند. میلر به من اظهار نمود که این

شخص را باید به قانون نظامی محاکمه نمود و هرگاه در محکمه مقصر واقع شود بطور سخت با وی معامله خواهد شد.

دستجاتی که برای تجسس و تفتیش مقرر شده بودند نعلش چهارده سرباز روسی را که مفقودالایر بودند پیدا کرده‌اند. از قرار اطلاع همکار روسی من، اعضاء بدن این سربازان را به يك وضع دلخراشی قطع نموده بودند و امروز آنها را در اردو به خاک سپردند.

نمره - ۳۸

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران غره ژانویه ۱۹۱۲ [۱۰ دی ۱۲۹۰؛ ۱۰ محرم ۱۳۳۰]

صورت تصحیح شده تلفات جنگ نزدیک کازرون به قرار ذیل است:

دو نفر مفتود، قنسول و هفت نفر سوار و يك نفر معاون مریضخانه و يك نفر از

همراهان مجروح.

نمره - ۳۹

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران غره ژانویه ۱۹۱۲ [۱۰ دی ۱۲۹۰؛ ۱۰ محرم ۱۳۳۰]

دو رژیمان از عساکر روس امروز از قزوین به طرف رشت حرکت نمودند.

نمره - ۴۰

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه غره ژانویه ۱۹۱۲ [۱۰ دی ۱۲۹۰؛ ۱۰ محرم ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۳۰ دسامبر شما در باب حمله به مستر اسمارت، تصویب می‌کنم.

نمره - ۴۱

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون

وزارت خارجه غره ژانویه ۱۹۱۲ [۱۰ دی ۱۲۹۰؛ ۱۰ محرم ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف سر جارج بیوکانون مورخه ۳۰ دسامبر در باب افسران سوئدی

برای ایران:

هنگامی که دستورالعمل مشابهی به همکار روسی شما می‌رسد شما باید از طرف

دولت اعلیحضرتی اظهار امیدواری نمایید که هیچگونه مانعی در جلو این سه نفر

صاحب‌منصب موجود نخواهد بود.

نمره - ۴۲

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون

وزارت خارجه غره ژانویه ۱۹۱۲ [۱۰ دی ۱۲۹۰؛ ۱۰ محرم ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف سر جارج بارکلی مورخه ۳۱ دسامبر [۹ دی ۱۲۹۰؛ ۹ محرم ۱۳۳۰]

امیدوارم دولت روس به شجاع الدوله اعلام خواهند نمود که هرگاه ایالت تبریز را به عهده گیرد، شاه مخلوع را به سلطنت نخواهند شناخت.

نمره - ۴۳

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۱ دی ۱۲۹۰؛ ۱۱ محرم ۱۳۳۰]

قضیه مستحفظین شخصی

کفیل قنصلگری انگلیس مقیم شیراز در تلگراف مورخه ۳۱ دسامبر خود شرح ذیل را راجع به شروع حادثه که اسمارت برای او نقل نموده تلگراف می‌کند:

محمدعلی‌خان اطلاع می‌دهد که دو نفر از سرکرده‌ها که در کاروانسرای راه‌دارخانه بودند دستگیر گردیدند و علاوه می‌نماید که دستگیری یکی از مرتکبین حمله کتل دختر سهیل است. دو نفر دیگر هم مقصر هستند که او منکر تقصیر آنها است و کار آنها قدری اشکال دارد. امیرالملك الان وارد شد و سعی دارد بوسیله کدخدایان که احضار نمود تمام مقصرین را دستگیر نماید. اول کسی که به کاروانسرا رسید من بودم. دسته بردود چند دقیقه بعد از آن به اتفاق يك نفر مأمور محمدعلی‌خان وارد گردید. آن مأمور به ما گفت شما می‌توانید لب رودخانه توقف نموده نهار [= ناهار] بخورید و اسبهایتان را آب دهید و مرا اطمینان داد از کاروانسرا به هیچوجه خوفی نداشته باشیم. در موقعی که در شرف حرکت بودیم مأمور مذکور دوباره آمده گفت شنیده‌ام تفنگچیان کاروانسرا قافله شما را از حرکت باز خواهند داشت و قرار شد برای محمدعلی‌خان که در شاهپور بود پیغام فرستاده درخواست اجازه حرکت نماییم و مأمور اصرار داشت ما باید منتظر جواب این پیغام باشیم.

قافله ما آماده حرکت بود؛ من از بردود خواش نمودم به يك نقطه کم خطری رفته من با مأمور و سواران ایرانی آنجا می‌مانیم که با تفنگچیان کاروانسرا گفتگو نموده آنها را آرام کنم.

قبل از آنکه کاری صورت داده باشیم تفنگچیان کاروانسرا بنای شلیک گذارده و البته همراهان ما هم مجبور شدند جواب شلیک آنها را بدهند.

از قرار تقریر محمدعلی‌خان تلفات ایرانیان يك نفر مقتول و هفت نفر مجروح بود. گمان می‌کنم این اغراق شده باشد چرا که محمدعلی‌خان به جهات واضحه کوشش خواهد داشت که در تعیین عده تلفات ایرانیان اغراق کرده باشد و هرگاه هم از

ایرانیان تلفاتی باشد بایستی بسیار کم باشد. برود این تفصیل را تصدیق می‌نماید.

نمره - ۴۴

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۱ دی ۱۲۹۰؛ ۱۱ محرم ۱۳۳۰]

رجوع به تلگراف دیروز من فرمایید:

تلگراف ذیل مورخه دیروز از طرف قنصل اعلیحضرتی مقیم تبریز واصل گردیده: با نهایت افتخار راپورت می‌دهم که قریب ساعت ۴ بعد از ظهر امروز روسها ۸ نفر را که شیخ سلیم (رجوع به تلگراف قبل از این کنید) و ثقه الاسلام هم جزو آنها باشند مقتول نموده بودند.

همکار روسی من اظهار می‌دارد که قتل اینها برحسب رأی محکمه نظامی که به امر مقامات عالیه تأسیس گردیده بود به انجام رسیده.

نمره - ۴۵

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۱ دی ۱۲۹۰؛ ۱۱ محرم ۱۳۳۰]

تلگراف ذیل را امروز به عنوان کفیل قنصلگری اعلیحضرتی مقیم شیراز مخابره

نمودم:

راپورت اسمارت را همانطوری که شما در ۳۱ دسامبر تلگراف کرده بودید برای وزیر امور خارجه عیناً مخابره نمودم. قبل از آنکه بتوانم سفارشات معینه به دولت اعلیحضرتی بنمایم لازم است راپورت تمام مشروحي از حادثه کتل دختر و جنگ نزدیک کازرون در دست داشته باشم.

تلگراف ۳۱ دسامبر شما مکفی نیست و می‌خواهم شما دو راپورت تلگرافی تمامی که بطور علیحده شرح هر یک از حوادث را حاوی باشد برای من بفرستید و این تلگرافات را باید به ورود اسمارت به شیراز مخابره نمایید.

نمره - ۴۶

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۱ دی ۱۲۹۰؛ ۱۱ محرم ۱۳۳۰]

تلگراف ذیل مورخه امروز از شیراز رسیده:

دسته کازرون به استعداد کلنل دوگلاس بدون وقوع حادثه در کتل دختر ملحق

گردیدند.

نمره - ۴۷

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون

وزارت خارجه ۲ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۱ دی ۱۲۹۰؛ ۱۱ محرم ۱۳۳۰]

مستر مالت بنا بر تعلیم من کنت بنکندرف را ملاقات نموده و از طرف من برای هودت ۱۰۰۰ نفر از قزوین اظهار رضایت نموده و اظهار امیدواری کرد که حالا دیگر بازگشت عساکر روس امکان پذیر است.

نمره - ۴۸

مکتوب سر ادوارد گری به میرزا مهدی خان

وزارت خارجه ۲ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۱ دی ۱۲۹۰؛ ۱۱ محرم ۱۳۳۰]

آقا

با نهایت افتخار خاطر عالی را مستحضر می دارم که به وصول یادداشتی که در تاریخ ۲۵ ماه گذشته در خصوص قتل‌هایی که از طرف عساکر روس مقیم تبریز راپورت داده شده به این اداره فرستادید از سفیر اعلیحضرتی مقیم طهران تحقیق کیفیت مسئله را نمودم.

سر جارج بارکلی جواباً مرا اطلاع می دهد که برحسب راپورت قنصل اعلیحضرتی مقیم تبریز شرحی که در یادداشت خود ذکر نموده‌اید با حقیقت مسئله منافات دارد و تا آن اندازه که معلوم گردیده است شهرت قتل بی اصل است و فی نفس الامر ۱۲ الی ۱۵ نفر زن و بچه ایرانی به اردوی روسها رفته در آنجا پذیرفته گردیده و با آنها بطور شایسته سلوک شد و بعلاوه خانواده‌های دیگر ایرانیان از قرار راپورت درخواست نمودند که از آنها هم همین‌طور محافظت شود. از طرف دیگر فداییان يك نفر صاحب منصب روسی را هنگامی که مواظب حرکت دادن زن و بچه ایرانیان بود به ضرب گلوله مقتول نمودند.

علاوه بر آن قنصل اعلیحضرتی چنین اظهار می دارد که اگرچه در موقع بمباردمان بعضی خانه‌ها عده‌ای زن و بچه تلف گردید هیچ دلیلی برای اتهام اعمال خلاف انسانیت به روسیان در دست نیست و بنا بر عقیده مستر شیپلی چنین اتهامی بی اساس است.

امضاء گری

نمره - ۴۹

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۳ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۲ دی ۱۲۹۰؛ ۱۲ محرم ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف غره ژانویه، شجاع الدوله دیروز با دوستان نفر وارد تبریز گردید.

نمره - ۵۰

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۳ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۲ دی ۱۲۹۰؛ ۱۲ محرم ۱۳۳۰]

تبریز

تلگراف ذیل مورخه ۲ ژانویه متمم تلگراف قنصل اعلیحضرتی مقیم تبریز که دیروز عیناً برای شما مخایره نمودم واصل گردیده است:

قنصل روس را امروز صبح ملاقات نمودم. او تصدیق نمود آنچه را که من تاکنون راپورت داده‌ام که محکمه نظامی در تحت اوامر مستقیمه سنت پترزبورغ تاسیس شده بعضی از مقتولین متهم به تحریک قیام اخیر بر ضد عساکر روس شده و بعضی را بواسطه آنکه در آن قیام شرکت نموده بودند محکوم کردند. در شهر شهرت دارد که امروز عده‌ای دیگر در شهر به قتل خواهند رسید. ۱۸ نفر فعلاً در اردو حبس هستند ولی نتوانستم از میلر تحقیق نمایم که با آنها چطور معامله خواهد شد.

نمره - ۵۱

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورغ ۳ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۲ دی ۱۲۹۰؛ ۱۲ محرم ۱۳۳۰]

شاه مخلوع

راجع به تلگراف غره ژانویه:

دیروز بطور غیررسمی مفاد تلگراف فوق‌الذکر شما را برای مسیو سازانف نوشته بر آن علاوه نمودم که دولت اعلیحضرتی بمهیچوجه شاه مخلوع را نشناخته و هرگاه در تبریز به سلطنت شناخته گردد بطور سخت باعث درهم پیچیدگی اوضاع خواهد بود. در ضمن صحبتی که امروز با جناب معزی‌الیه داشتم اظهار داشتند که اطمیناناتی را که دولت روس در باب طهران داده‌اند در مورد تبریز هم بهمین اندازه مرعی است و تا زمانی که عساکر روس آن شهر را اشغال نموده‌اند به هیچ وجه اجازه داده نخواهد شد محمدعلی را به سلطنت بشناسند.

نمره - ۵۲

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورغ ۳ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۲ دی ۱۲۹۰؛ ۱۲ محرم ۱۳۳۰]

حاوی مفاد مراسله مورخه ۴ ژانویه می‌باشد.

آقا

در ضمن صحبتی که روز سوم شهر جاری با وزیر امور خارجه داشتم موقع را از دست نداده در باب قتل ثقة‌الاسلام که از طرف ماسورین نظامی روس در تبریز به عمل

آمده و سر جارج بارکلی در تلگراف ۲ ژانویه خود راپورت آنرا داده بود صحبت کرده و اظهار داشتیم که قتل چنین مجتهد بزرگ در نظر من يك واقعه تأسف‌انگیز و خبط بزرگی است و می‌توان یقین نمود که اهالی تمام ایران از این مسئله بشدت خشمگین خواهند شد و یکی از نتایج اولیه آن این خواهد بود که حکومت حاضر که برای اصلاح امور با دولت روس آنقدر زحمت کشیده است در جلو این طوفان عظیم تاب مقاومت نیاورده مجبور به استعفاء خواهند گردید و نیز محتمل به نظر می‌آید که بر عموم این‌طور مفهوم شود که مأمورین روس باعث قتل ثقة‌الاسلام گردیده‌اند فقط به قصد آنکه عامه مردم را متغیر ساخته باعث تولید اغتشاشات جدید شده به این واسطه بهانه لازم برای اشغال طهران به دست بیاورند.

مسیو سازانف در جواب اظهار داشت که مأمورین نظامی غیر از آنکه بوسیله قتل، ثقة‌الاسلام را مجازات دهند نمی‌توانستند طریقه دیگری را اختیار کنند و ثقة‌الاسلام یکی از محرکین عمده اغتشاشات اخیر و هیجان بر ضد روس بود و مجتهد بودن وی او را از نتایج اعمالش محفوظ نمی‌داشت و بعلاوه مأمورین نظامی مجبور بودند که احساسات عساکر را که همواره بواسطه اذیتی که به مجروحین آنها وارد می‌آمد تهییج گردیده بود در تحت ملاحظه آورند. يك نفر یا شاید بیشتر از آنها را زنده زنده زیر خاک کرده و بسیاری را بطور وحشت‌انگیز قطع‌اعضاء نموده‌اند و تذکار نمودند که در همین سال گذشته يك نفر کشیش بزرگ یونانی را در مقدونیه آنقدر شکنجه نمودند تا مرد و صدایی از اروپا بلند نشد.

من اظهار داشتیم کسانی که مرتکب این اعمال شده‌اند البته بایستی بطور سخت مجازات شوند ولی هنوز گمان من این است هرگاه ثقة‌الاسلام به قتل محکوم نمی‌شد بیشتر مقرون به صرفه پلتيکی بود و دولت روس هم مثل بریطانیای عظمی دولتی است که رعایای مسلمان دارد و از آن می‌ترسم که قتل او بر احساسات رعایای مسلمان ما ضربت وارد آورد و خیالی که بیش از همه چیز ذهن مرا مشغول داشته این است که مبادا باعث تولید اغتشاشات جدید در ایران گردیده اسباب خطر گردد و ممکن است آخر الامر وسیله اشغال طهران از طرف عساکر روس شود. آن جناب بلاشک از اظهار مخالفت شدیدی که از اعزام عساکر روس به ایران در مجلس مبعوثان انگلیس به ظهور رسید و از وضعیت مشکلی که بدان واسطه برای شما حاصل گردیده آگاه بود بنابراین من اظهار اعتماد نمودم که جناب معزى‌الیه حتی‌الامکان از مأمورین نظامی روس در ایران جلوگیری خواهد نمود چرا که تصرف طهران بر معاهده انگلیس و روس سکتۀ بزرگی وارد خواهد کرد.

جناب معزى‌الیه جواباً اظهار داشت اعتماد دارم حادثه‌ای که باعث لزوم اشغال گردد روی نخواهد داد. برای دولت روس امکان ندارد که عقاید عامه را در تحت ملاحظه نیاورد و نظر به اوضاع هرج و مرج ایران با خواهشاتی که مستر ملت از طرف شما از کنت بنکندر ف در باب عودت عساکر قزوین نموده بود موافقت نتواند نمود و مذکور داشت که یکم هزار نفری که از آنجا به رشت فرستاده شده‌اند برای این

بود که قشون ساخلوی آنجا را تقویت نمایند.

نمره - ۵۳

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه ۳ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۲ دی ۱۲۹۰؛ ۱۲ محرم ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف غره ژانویه در باب حمله بر مستر اسمارت:

من با این پیشنهاد که فعلاً به مراسلات دولت ایران در این موضوع جوابی لازم نیست داده شود موافقت دارم.

سفیر ایران مقیم اینجا هم همین مطلب را عنوان نمود و در جواب به وی گفته شد که از بابت شیراز ما بواسطه اغتشاشات آنجا مجبور به اضافه نمودن مستحفظین شدیم و عموم می‌دانند که از چندین ماه به این طرف عبور و مرور در راهها ممکن نبود و با تشویش خیال منتظر حرکت آنها از کازرون به شیراز هستیم و همه چیز بسته به سالم رسیدن مستر اسمارت و همراهان او است. دولت ایران مسئول بودند و قصد ما این است که آن دولت را مسئول قرار دهیم. از سفیر خواهش نمودم این مطالب را به دولت ایران مخایره نماید.

نمره - ۵۴

مکتوب سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون

وزارت خارجه ۳ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۲ دی ۱۲۹۰؛ ۱۲ محرم ۱۳۳۰]

آقا

در غره شهر جاری مستر ملت برحسب دستورالعمل من به وزیرمختار اطلاع داد که چنانچه دولت ایران تقاضاهای دولت روس را قبول نموده‌اند ظاهراً خیلی مطلوب و مقبول است که بر طبق اطمینانی که از طرف وزیر امور خارجه به شما داده شده بدون تأخیر شروع به عودت عساکر روس از قزوین بشود.

مستر ملت از طرف من اظهار داشت که اشکال عودت کلیه عساکر بر من معلوم است ولی بسیار مقتضی است که برای تشویق دولت ایران که موافقت نموده‌اند کاری کرده شود مخصوصاً چون واقعات اخیراً تبریز ظاهراً دولت روس را مجبور نمود که اقدامات سخت در آنجا بنمایند اگرچه حکومت حالیه ایران در آنچه به وقوع رسیده بی‌تقصیر بوده‌اند.

پس از آنکه مستر ملت کنت بنکندر ف را از اطلاع اخیری که در تلگراف مورخه ۳۰ شهر ماضی داده بودید که یکم هزار نفر از عساکر را از قزوین به رشت فرستاده‌اند مستحضر نمود، جناب معزی‌الیه اظهار داشت من حالا از اینکه شما از استماع این اقدام خوشوقت شده‌اید و امیدوار هستید که در عودت عساکر مداومت شود دولت متبوعه خود را تلگرافاً [= تلگرافی] مخبر خواهم ساخت.

مستر ملت بعلاوه اظهار امیدواری نمود که در تبریز مابین مقصرین و اشخاص بیگناه تمیز داده شود و کنت بنکندرف اظهار اعتماد کامل نمود بر اینکه جانشین قفقاز از روی انسانیت عمل خواهد کرد. کنت بنکندرف از اینکه مطبوعات اینجا شایعات تعدیات روس را در تبریز تکذیب نموده‌اند، اظهار امتنان نمود.

نمره - ۵۵

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۴ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۳ دی ۱۲۹۰؛ ۱۳ محرم ۱۳۳۰]

وزیر امور خارجه دیروز در باب قتل ثقةالاسلام مذاکره نموده در مسئله وضعیت کابینه جد نمود و به من و همکار روسم اصرار کرد که دولت روس باید به طریق ذیل با کابینه همراهی نماید:

اولا - اطمینان کامل در باب مدت و وضع اداره کردن حکومت رشت و انزلی و تبریز از طرف دولت روس به ایران داده شود.

ثانیاً - اخراج شجاع‌الدوله از تبریز.

ثالثاً - دولت روس راضی شود که تحقیقات به عمل آمده معلوم گردد مسئولیت محکوم نمودن ثقةالاسلام به قانون نظامی که به عقیده وزیر امور خارجه بی‌تقصیر بوده با کی است.

وزیر امور خارجه اظهار اعتماد نمود که من برای دولت ایران وساطت نموده از دولت روس کسب همراهی لازمه خواهم نمود.

مادامی که شرایط اول و دوم فوق‌الذکر به نظر صحیح می‌آید ماده سوم بر شئونات دولت روس لطمه زده و البته خارج از موضوع است.

از قرار راپورتی که از تبریز برای وزیر امور خارجه رسیده دوستان شجاع‌الدوله او را پذیرفته و به نام محمدعلی او را تبریک و تهنیت می‌گفتند.

نمره - ۵۶

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۴ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۳ دی ۱۲۹۰؛ ۱۳ محرم ۱۳۳۰]

تبریز

رجوع به تلگراف دیروز من فرمایید:

تلگراف ذیل مورخه ۳ ژانویه از طرف قنصل اعلیحضرتی مقیم تبریز رسیده:

از قتل ثقةالاسلام آن اثراتی که انتظار داشتم در تبریز ظاهر گردد پدیدار نشد. تا اندازه‌ای که بر من معلوم است در واقع احساسات اکثریت اهالی بیطرف بوده از قرار اظهار اشخاصی که به رأی‌العین دیده‌اند مردم حتی با نعش او که با نعشهای

سایرین در تمام مدت دیروز آویزان بود بطور بی‌احترامی رفتار نموده و هیچ دلیلی در دست نیست برای آنکه تصور شود اهالی وضعی را که با چنین شخص معتبر مذهبی عمل شد هتک احترام مذهب خود بدانند و بر من چنین مشهور گردیده که اهالی یا از روی خطا یا صواب او را با سایرین مسئول اغتشاشات و صدماتی که بدان واسطه در این پنج سال گذشته وارد آمده و آنها را خسته نموده می‌دانند.

نمره - ۵۷

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۴ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۳ دی ۱۲۹۰؛ ۱۳ محرم ۱۳۳۰]

خزانهدار کل

رجوع به تلگراف غره شهر جاری من فرمایید:

یکی از اعضاء کمیته استعفا نموده و چون دولت ایران يك نفر ایرانی را به ریاست تعیین نموده‌اند و برنارد را تعیین نکرده‌اند، او مایل به خدمت دولت نیست. بنابراین از آن می‌ترسم به این زودیه‌ها امیدی نیست [که] کمیته داخل در عملیات شود.

نمره - ۵۸

تلگراف لرد کیلمرناک به سر ادوارد گری

استخهام [= استکهلم] ۴ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۳ دی ۱۲۹۰؛ ۱۳ محرم ۱۳۳۰]

صاحب‌منصبان سوئدی برای ایران

برای شارژدافرا روس امروز مطابق تعلیمات تلگرافی غره ژانویه شما که به من کرده بودید تعلیم رسید و هر دو ما در يك وقت مراسلات خود را برای معاون وزیر امور خارجه فرستادیم. شارژدافر دولت روس بر حسب تعلیمی که داشت در مراسله خود مرقوم داشت که این اقدام را بایستی اولین نتیجه قبولی تقاضاهای دولت روس از طرف دولت ایران دانست. من در مراسله خود یادآوری نمودم که در دستورالعملی که برای من رسیده از این مسئله ذکری نرفته.

این را باید مذکور دارم که وزیر امور خارجه سوئد در ضمن صحبتی که پریروز با ایشان داشتم از من پرسیدند آیا گمان می‌کنید ماده دوم اولتیماتوم راجع به اتباع خارجه است که فعلا در استخدام دولت ایران می‌باشند. در جواب ایشان اظهار داشتم من اطلاع قطعی در این باب ندارم ولی گمان نمی‌کنم این طور باشد. سپس جناب معزی‌الیه اشاره نمود هرگاه به این عنوان اخراج صاحب‌منصبان سوئدی که فعلا در استخدام دولت ایران هستند طلب شود باعث کدورت سخت سوئدیها خواهد شد. چون

شارژدافر روس انتظار وصول تعلیمات داشت من دیگر تلگراف نکردم که در این باب از شما تحقیقی بنمایم و گمان کردم این اقدام حالیه کافی خواهد بود که رفع بیم از جناب معزی‌الیه بنماید و چنانچه شارژدافر روس بطور اشاره از اولتیماتوم ذکری نمود تصور می‌کنم هرگاه در این باب اطمینان کامل به وزیر امور خارجه داده شود خیلی بجا خواهد بود.

نمره - ۵۹

تلگراف سر چارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۵ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۴ دی ۱۲۹۰؛ ۱۴ محرم ۱۳۳۰]

تبریز

تلگراف ذیل را امروز برای قنصل اعلیحضرتی مقیم تبریز مخابره نموده‌ام: چنانچه از اوضاع به من مفهوم می‌گردد شجاع‌الدوله یاغی دولت ایران است و حاکم حقیقی تبریز نمی‌باشد. بنابراین هرگاه بخواهد از شما ملاقات کند قبول نکنید.

خوب است شما بطور غیررسمی از جنرال روسی ملاقات نمایید.

نمره - ۶۰

تلگراف سر ادوارد گری به سر چارج بیوکانون

وزارت خارجه ۵ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۴ دی ۱۲۹۰؛ ۱۴ محرم ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف لرد کیلمارناک مورخه ۴ ژانویه:

چنانچه به نظر من می‌رسد خوب است سفرای روس و انگلیس به دولت سوئد اطمینان دهند که ماده دوم تقاضاهای روس راجع به صاحب‌منصبان سوئدی که فعلاً در استخدام دولت ایران هستند نمی‌باشد.

نمره - ۶۱

مکتوب سر ادوارد گری به سر چارج بارکلی

وزارت خارجه ۵ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۴ دی ۱۲۹۰؛ ۱۴ محرم ۱۳۳۰]

سفیر دولت ایران در غره شهر جاری از بابت اقدامات دولت روس در واگذار نمودن تبریز و رشت را در ید اختیار حکومت نظامی به مستر ملت شکایت نمود و مخصوصاً مذکور داشت که دستگیری رؤسای روحانی و سایر اشخاص محترم محتمل است باعث تکدر احساسات ایرانیان گردد.

مستر ملت قول داد که از شما در این باب تحقیقات نماید.

امضاء گری

نمره - ۶۲

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۶ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۵ دی ۱۲۹۰؛ ۱۵ محرم ۱۳۳۰]

دسته اسمارت دیروز غروب سالماً به شیراز ورود نمودند.

نمره - ۶۳

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه ۶ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۵ دی ۱۲۹۰؛ ۱۵ محرم ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۴ ژانویه شما:

سر جارج بیوکانون برحسب دستورالعمل من به دولت روس اصرار نموده است که شجاع الدوله را از شناختن شاه مخلوع به سلطنت منع نماید و اطمینانات موافق دلخواه به او داده شده. قنصل اعلیحضرتی راپورت می‌دهد که اهالی تبریز بطور خوش از شجاع الدوله پذیرایی نمودند و گمان می‌کند حاکم بدی باشد (رجوع به تلگراف ۳۰ دسامبر خودتان نمایید).

از طرف دولت انگلیس از بابت قتل ثقةالاسلام به دولت روس اظهار تأسف زیاد نموده و جواباً به وی اطمینان داده شده که ثقةالاسلام یکی از محرکین عمده هیجان بر ضد روس بوده و مأمورین نظامی غیر از آنکه او را مقتول نمایند چاره دیگر نداشتند. سر جارج بیوکانون از طرف دولت اعلیحضرتی اظهار امیدواری نمود که مأمورین نظامی از حدت خود کاسته و بطور اعتدال رفتار نمایند. شما از طرف من به دولت ایران صمیمانه اظهار امیدواری نمایید که مشغول کار خود بوده در تعقیب پلتیک مسالمت‌جویانه خود مداومت دهند.

نمره - ۶۴

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۷ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۶ دی ۱۲۹۰؛ ۱۶ محرم ۱۳۳۰]

تبریز

تلگراف ذیل را امروز برای قنصل اعلیحضرتی مخابره نمودم:

چون ظاهراً شجاع الدوله به حکومت واقعی تبریز منصوب گردید، خوب است از او دید و بازدید نمایید ولی تا زمانی که دولت ایران او را به حکومت نشناخته‌اند مناسبات شما با او نباید بطور رسمی باشد.

نمره - ۶۵

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون

وزارت خارجه ۸ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۷ دی ۱۲۹۰؛ ۱۷ محرم ۱۳۳۰]

رجوع به تلگراف ۴ ژانویه که از طهران رسیده کنید:

از قراری که فهمیده‌ام دولت ایران در تعیین مرنارد به مقام خزانه‌داری کل اعتراض دارند و اظهار امیدواری می‌نمایند که دولتین برای تعیین او فشار نخواهند آورد.

به دولت روس تذکار نمایید که هرگاه کاندیدای دیگری یافت می‌شود باید دولت ایران را در انتخاب هر يك از آنها مختار نمود یا آنکه دولت مشارالیهما يك کمیسیون مرکب از يك نفر انگلیسی و يك روسی و يك نفر از تبعه یکی از دول صغار را تعیین نمایند.

نمره - ۶۶

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۸ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۷ دی ۱۲۹۰؛ ۱۷ محرم ۱۳۳۰]

لطف نموده رجوع به تلگراف ۴ شهر جاری من نمایید:

مرنارد به سمت کفالت خزانه‌داری کل تعیین شده است. دولت ایران يك کمیته مرکب از سه نفر ایرانی تعیین نموده‌اند که محاسبات شوستر به آنها محول شود. مرنارد به من اظهار داشت که سه نفر اعضای این کمیته اشخاص مناسبی هستند و گمان می‌کند نظارت او را قبول خواهند نمود و بنابراین از این ترتیب راضی است.

نمره - ۶۷

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۸ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۷ دی ۱۲۹۰؛ ۱۷ محرم ۱۳۳۰]

رجوع به تلگراف ۱۳ دسامبر من نمایید (این تلگراف در کتاب ایران نمره ۴

(۱۹۱۲) نمره ۲۷۴ درج است):

اوضاع مشهد

تلگرافی از قنصل اعلیحضرتی به این مضمون واصل گردیده که در آن تاریخ انتظار می‌رفت ۸۰۰ نفر از عساکر روس از تاریخ مخابره این تلگراف که ۶ ژانویه باشد وارد قوچان گردند از قرار خبری که او داده است شهر آرام است.

نمره - ۶۸

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۸ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۷ دی ۱۲۹۰؛ ۱۷ محرم ۱۳۳۰]

تلگراف ذیل را قنسول اعلیحضرتی مقیم محمره مخابره نموده است:

پنجم ژانویه - مجتهدین بزرگ نجف تلگرافی بعنوان شیخ محمره مخابره نموده‌اند که به تلگرافخانه داده شود و این تلگراف بعنوان ملاحای ایران مخابره گردیده آنها را از اعلان جهاد بر ضد روس و انگلیس منع نموده‌اند.

قنسول روس مقیم بغداد راپورت می‌دهد که دو نفر از علمای نجف به طرف ایران رهسپار گردیده‌اند.

نمره - ۶۹

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه ۸ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۷ دی ۱۲۹۰؛ ۱۷ محرم ۱۳۳۰]

هرگاه شما صلاح می‌دانید به دولت ایران اطلاع دهید که ما عاقبت مطالبه جبران حمله بر مستحفظین اسمارت را خواهیم نمود ولی باید ابتدا از حقیقت مسئله بیشتر واقف شویم و امکان دارد علاوه بر پول درخواست نماییم از راه دیگری اسباب رضایت ما را فراهم آورند ولی هرگاه باید پول تأدیه شود آن را هر قدر امکان داشته باشد به يك مبلغ کمی محدود خواهیم ساخت.

نمره - ۷۰

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه ۸ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۷ دی ۱۲۹۰؛ ۱۷ محرم ۱۳۳۰]

آقا

سفیر ایران در ۲ شهر جاری به این اداره آمده که مرا از تأثیر مهمی که قتل ثقةالاسلام در اذهان عموم اهالی ایران نموده واقف سازد. بدبختانه این قتل برای روز دهم محرم تعیین شده بود و این خود علت دیگری برای تحریک احساسات مذهبی شد. مستر ملت از مهدی‌خان سؤال نمود آیا ثقةالاسلام در سیاسیات شرکت داشته؟ او در جواب اظهار داشت که او یکی از مشروطه‌خواهان معتبر بود.

پس از آن مهدی‌خان سؤال نمود آیا سر ادوارد گری می‌تواند کاری بکند؟ مستر ملت در جواب اظهار داشت که سر جارج بیوکانون از دولت روس استدعا نموده بود در اجرای مجازات در تبریز مابین مقصر و بیگناه تشخیص داده شود و خود او هم در غره شهر جاری بهمین مضمون با وزیرمختار دولت روس مذاکره نموده.

مستر ملت بعلاوه جناب معزی‌الیه را از اثرات میثومه این قتل مستحضر نمود.

نمره - ۷۱

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۹ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۸ دی ۱۲۹۰؛ ۱۸ محرم ۱۳۲۰]

قضیه مستحفظین شخصی

لطف نموده رجوع به تلگراف ۲ شهر جاری فرمایید:

راپورت ذیل را که شرح واقعات است کلنل دوگلاس در تاریخ ۷ شهر جاری تلگراف می‌نماید:

بر تلگراف سابق خود (که در تلگراف سفارت مورخه ۲۵ دسامبر عین آن مغایره شده). در باب جنگی که در ۲۴ دسامبر در کتل دختر به وقوع رسیده چیزی نیست اضافه شود. حمله خائنانه‌ای که به پیش‌قراولان شد، باعث تمام این تلفات گردید. اسمارت شرح شروع جنگ ۲۶ دسامبر را راپورت داده است و تا مسافت یک میل و نیم جنگ سخت نبود پس از آن همینکه مردان دیگر که ظاهراً قشقای بودند در طرف راست بردود به آنها ملحق گردیدند شلیک سخت‌تر شد.

در عرض راه چندین دهات و برج می‌باشد. چنانچه همراهان ما در کار مراجعت بودند تفنگچیان از این دهات و بروج بیرون آمده به دست ما شلیک کردند و همین‌طور تا مسافت دو میلی کازرون شلیک دوام داشت و از طرفین تا مسافت ۸ میل همراهان ما را تعاقب و حمله نمودند. تلفات ما در این جنگ دو نفر همراه مقتول ۶ نفر سوار و ۳ نفر همراه و یک معاون مریضخانه مجروح و ده رأس قاطر متعلق به رژیم مقتول و یا با بار فرار نمود و ۱۰ رأس اسب مقتول و یا مجروح گردید. عده مخالفین بردود به چندین صد نفر می‌رسد بانضمام دهقانان ولی امکان ندارد تخمین صحیحی از آن به دست آورد اما از بابت تلفات خصم بردود یقین دارد که ۵ نفر آنها گلوله برداشته‌اند.

نمی‌توانم اظهار عقیده نمایم که محرك این حمله که بوده ولی چنان معلوم است که دهاتیان عرض راه به قراولان کاروانسرا اطمینان حمایت داده بودند و الا احتمال نمی‌رفت آنها شروع به جنگ کنند.

ممکن است آنهایی که در طرف راست دست ما به سایرین ملحق شدند کسان محمد علی بودند که برای جلوگیری از جنگ فرستاده شده بودند و وقتی که از طرف همراهان ما به آنها شلیک شد طبعاً به سایرین ملحق شدند.

اسمادت چون در ابتدای جنگ بدیختانه مجروح شده افتاد، آنچه بعد واقع شد به چشم خود ندید و ظاهراً هیچیک از همراهان افتادن او را مشاهده ننموده‌اند و بردود تصور نموده او جلو رفته است. از اینکه چرا باید او را عقب گذارده باشند نمی‌دانم چطور اظهار تأسف نمایم.

نمره - ۷۲

تلگراف لرد کیلمارناک به سر ادوارد گری

استخپلم [= استکپلم] ۹ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۸ دی ۱۲۹۰؛ ۱۸ محرم ۱۳۳۰]

صاحب‌منصبان سوئدی برای ایران

بنا بر تعلیماتی که برای شارژدافر دولت روس رسیده از امشب تا يك هفته دیگر به اجازه غیررسمی دولت متبوعه خویش از استخپلم می‌رود. در غیاب او سفارت روس سپرده به آژانسی است از طرف او که اجازه ندارد با دولت سوئد بطور رسمی مکاتبه نماید. بنابراین من در اقدامی که بموجب تلگرافی که شما در پنجم شهر جاری به سنت پترزبورغ مخابره نموده بودید با شارژدافر اتفاق نمودم. وزیر امور خارجه سوئد برای این مراسم از ما تشکر نموده بیان کرد دولت سوئد عزم خود را جزم نموده‌اند تا آنکه قبلاً با دولتین روس و انگلیس داخل مشورت نشوند، در خصوص ایران اقدامی نخواهند نمود.

نمره - ۷۳

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۱۰ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۹ دی ۱۲۹۰؛ ۱۹ محرم ۱۳۳۰]

در باب اوضاع با همکار روسی خود مذاکره نموده‌ام و فعلاً طریقه‌های مشایبه ذیل را که به نظر ما می‌رسد به عرض می‌رسانیم:

بنا بر عقیده ما برای آنکه دولت ایران بتواند بطور مؤثر به رفع اغتشاشات عمومی بپردازد مقدماً ناچار است از اینکه بسرعت هرچه تمامتر به شورش حاضره خاتمه دهند. تاکنون دولت ایران ۳۰۰۰۰۰۰ لیرا وجه نقد به مصرف این شورش رسانیده چقدرها اموال به غارت رفته، زراعت خراب شده وسایل نقلیه از دست رفته، نزدیک است قحطی مملکت را فرا گیرد - بر قیمت گندم از تابستان تاکنون صدی صد افزوده شده و لااقل خسارت فوق‌العاده به مملکت وارد آمده نتیجه آن هم خسارت بر تجارت خارجه است. علیهذا کمال اهمیت را دارد که به شورش خاتمه داده شده نه فقط بعلت مصارف غیر مستقیمه و خساراتی که وارد می‌آید بلکه به این جهت که این شورش توجه دولت ایران را همواره به خود جلب نموده آن دولت را از معالجه امراض مزمنه مملکت که جداً محتاج به علاج می‌باشند بازداشته است.

تا مدتی که دولتین در امور بیطرفی اختیار نموده احتمال اختتام این شورش نمی‌رود چرا که با آنکه دولت ایران بدون کمک خارجی در منع دخول شاه مخلوع به پایتخت قادرند، نمی‌توانند در ایالات او را قلع و قمع نمایند.

امکان دارد اوضاع به همین طور دوام نموده این اندازه نفوذ و اقتداری هم که فعلاً دولت ایران داراست از دستش بدر رود.

از قرار معلوم نتیجه مذاکرات دولتین این شد که شاه مخلوع را بهیچوجه به

سلطنت نشناسند بنابراین هرگاه دخالتی بنمایند باید آن دخالت مبنی بر تقویت دولت حاضره باشد و عقیده ما این است که در تحت بعضی شرایط به دولت ایران اطلاع دهیم که دولتین حاضرند به محمدعلی اعلام نمایند که او را به سلطنت نخواهند شناخت و او را نصیحت نمایند به اروپا مراجعت نماید. شرایط این خواهد بود که حقوق مناسبی برای او تعیین کرده به خود و بستگانش عفو عمومی داده و از همه مهمتر يك قسم تعهدی از دولت ایران به دست آوریم که با اصول معاهده روس و انگلیس موافقت داشته باشد.

از قرار معلوم میل کابینه حاضره بر این است که با این اصول موافقت نماید ولی محتمل است که این کابینه استعفاء نماید و گذشته از آن ما باید مجلس را هم در مد نظر داشته باشیم. بنابراین هرگاه دولت ایران بطور واضح تعهد نمایند که اقدامی که مضر به منافع هر يك از ماها باشد نخواهند نمود، خیلی مقرون به صواب خواهد بود و دولت ایران را باید مجبور نمود همینکه شاه مخلوع از ایران خارج گردید فداییان را که دیگر لازم نداشته و اتصالاً باعث زحمت می‌شوند اخراج نمایند. عقیده ما این است که در ازاء تقویت جدی از طرف ما در این موقع که امور به این نهج می‌گذرد بتوان به حصول شرایط مذکوره موفق گردید.

چیزی^۲ که بی‌اندازه اهمیت دارد این است که دولت ایران وجه نقد و اسلحه برای ژاندارمری تحصیل نمایند و چون از زمان اخراج شوستر مذاکرات قرضه دیگر دوام ندارد سهلترین اقدام مالی این است که بانک روس قروض دولت ایران را به عهده گرفته یا آنکه با تأمینات سابقه قرضه جدیدی به دولت ایران بدهد چون وجوهی که از این ممر به دست می‌آید معتنابه و کافی نمی‌باشد. صلاح نیست که ما مطالبات خود را از آن کسر بنماییم. دولت ایران دعاوی ما را از وجه قرضه‌ای که فیما بعد مخصوصاً برای پرداخت مدعیات خارجی قرار آن داده خواهد شد خواهند داد.

احتیاج پول چنان کسب اهمیت نموده که دولتین ممکن است از بابت قرضه مذکور مساعده بدهند تا آنکه قرضه پیشنهادی از بانک روس انجام گیرد ولی بشرط آنکه این وجوه در تحت نظارت خزانه‌داری کل به مصرف رسیده و قسمت عمده آن برای ژاندارمری که در تحت صاحب‌منصبان سوئدی علائم ترقی از آن ظاهر است تخصیص [داده] شود.

دولت ایران بعلاوه ژاندارمری يك استعداد کمی برای آنکه در شهرهای بزرگتر ساخلو باشند لازم دارد و ممکن است سفارتین برحسب مقتضیات سیاسی و جغرافیایی با دولت ایران در باب نقشه آن مذاکره نمایند.

نمره - ۷۴

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۱۰ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۹ دی ۱۲۹۰؛ ۱۹ محرم ۱۳۳۰]

رجوع به تلگراف غره ژانویه من فرمایید:

ویس قنسول انگلیس مقیم رشت راپورت می‌دهد که ۴۰۰ نفر قزاق دیروز از رشت به سمت قزوین حرکت کردند و ۱۶۰۰ نفر پیاده از قزوین به رشت وارد شده‌اند.

نمره - ۷۵

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورغ ۱۰ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۹ دی ۱۲۹۰؛ ۱۹ محرم ۱۳۳۰]

حاوی مضمون مطلبی است که از مراسله مورخه ۱۱ ژانویه استخراج شده:

دیروز در باب اوضاع تبریز با وزیر امور خارجه روس مذاکره نمودم. جناب معزی‌الیه به من اظهار نمود که دولت روس در هر صورت فعلا - قصد ندارند اداره کردن شهر را به عهده گیرند و مأمورین نظامی در اعمال مجازات سرکوبانه و برقراری نظم در شهر و در طرق قافله‌رو مداومت خواهند نمود. جناب معزی‌الیه در خصوص نسبتی که به مأمورین داده شده که بطور سختی رفتار نموده‌اند از آنها دفاع نموده اظهار داشت که قتل ثقة‌الاسلام بهیچوجه باعث اغتشاش تبریز یا طهران نشده و این مجتهد بی‌اندازه بداخلاق از یک طرف خود را سرکرده فداییان قرار داده [بود] و از طرف دیگر عموم ایرانیان او را قبول نداشتند. یک فرقه مختلف‌العقیده پیرو او بودند. بنابراین این قتل چندان تأثیری بر مردم ننموده آن را سهل شمرده‌اند. جناب معزی‌الیه در انتها بیان نمود که علامات بهبودی در اوضاع ظاهر است.

سپس من اظهار نمودم در این صورت برای دولت امپراطوری امکان خواهد داشت قشون خود را از قزوین عودت دهند ولی جناب معزی‌الیه در جواب گفتند اقدام در این امر در این موقع بهیچوجه صلاح نخواهد بود.

نمره - ۷۶

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورغ ۱۰ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۹ دی ۱۲۹۰؛ ۱۹ محرم ۱۳۳۰]

حاوی مضمون مطلبی است که از مراسله ۱۱ ژانویه استخراج شده:

آقا

به وصول تلگراف ۸ شهر جاری شما به ذریعه مراسله خصوصی عقاید شما را در باب تعیین مرناورد به مسیو سازانف نوشتم و در ضمن صحبتی که دیروز با جناب معزی‌الیه داشتم به این مسئله اشاره نمودم.

مسیو سازانف اظهار داشت به عقیده وی مسیو مرنارد برای این مقام بهتر از دیگری است. خود او آدم کاری است و مهمتر از همه این است که با امور ایران معرفت کامل دارد. دولت روس در تعیین مسیو مرنارد تاکنون اصراری نداشته و تعیین او را به دولت ایران تحمیل ننموده است. مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] در این باب با سر جارج بارکلی مذاکره نموده و هر دو آنها او را مناسبترین کاندیدا می‌دانند [و] اکنون که او را برای خزانهداری کل تعیین نموده‌اند گمان می‌کند وقت آن گذشته است که دیگر ما برای تعیین دیگری یا کمیسیون مرکب از یک نفر انگلیسی و یک روسی و یکی از اتباع یکی از دول صغار ارائه طریق نماییم و طریق آخری بیش از همه مورد اعتراض دولت ایران خواهد شد چرا که تحمیل این اقدام [شاید] حمل به آن شود که دولتین انگلیس و روس می‌خواهند در مالیه ایران نظارتی داشته باشند و گمان می‌کند بهتر این است که در مسئله مرنارد امتحانی به عمل آید و هرگاه فیما بعد دولت ایران بتواند به جهات و دلایل صحیح بر علیه تعیین او اعتراض نماید دولت روس در برقراری او اصرار نخواهند نمود.

مسیو سازانف پس از آن اظهار نمود کاری که ما فعلاً می‌توانیم بکنیم این است که فوراً در مسئله قرضه به ایران داخل شویم. بهترین خدمتی که ممکن است برای دولت ایران بکنیم این است که به آنها کمک نموده و مالیه آن دولت را بر اساس محکمی پایدار نماییم و بر او ثابت است که چنین همراهی مادی را دولت ایران بیش از الفاظ خوش و اطمینانات دوستانه قدر خواهند دانست.

نمره - ۷۷

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه ۱۰ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۹ دی ۱۲۹۰؛ ۱۹ محرم ۱۳۳۰]

نظر به تعیین کمیسیون مالیه‌ای که در تلگراف ۸ ژانویه خود راپورت داده بودید باید تحصیل کاری برای مستر لکفر در جنوب ایران امکان داشته باشد برای انجام این امر باید اقدامات لازمه بنمایید.

نمره - ۷۸

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۱۱ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۰ دی ۱۲۹۰؛ ۲۰ محرم ۱۳۳۰]

شوستر امروز صبح حرکت نموده.

نمره - ۷۹

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۱۱ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۰ دی ۱۲۹۰؛ ۲۰ محرم ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۱۰ ژانویه شما:

قبل از آنکه از مرنارد (که لزوماً باید به او رجوع شود) درخواست نماییم که لکفر را به مقامی منصوب نماید لازم است از او ملاقاتی نمایم. بعضی را عقیده بر این است که لکفر در تحریک اغتشاشاتی که اخیراً در تبریز به وقوع رسید شرکت داشته و هرگاه حقیقتاً او خیلی طرفدار ملتیان است یحتمل تعیین وی برای شیراز یا محمره صلاح نباشد. او هنوز از تبریز به طهران نرسیده.

نمره - ۸۰

تلگراف قنسول شیپلی به سر ادوارد گری

تبریز ۱۱ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۰ دی ۱۲۹۰؛ ۲۰ محرم ۱۳۳۰]

قنسول روس مرا اطلاع می‌دهد که تلفات روسیان در اغتشاشات اخیراً اینجا به‌قرار

ذیل است: یک نفر صاحب‌منصب و ۳۹ نفر مقتول ۵ نفر صاحب‌منصب و ۴۵ نفر مجروح - نعش ۱۷ نفر را وارد نموده‌اند زخمهای اینها بواسطه گلوله‌های چاتلمه [چاتمه؟] بوده است.

چنانچه عکسهای آنها را مشاهده نمودم معلوم گردید که با نعشهای مذکور و مخصوصاً با سرهای آنها بطور وحشتناکی عمل نموده‌اند. خود ایرانیان اظهار می‌داشتند که آن نعشها را قطع اعضاء نموده [اند] و یکی از آنها به مترجم من اظهار داشت که نزدیک خانه‌اش نعش یک سربازی که سر او را بریده بودند افتاده بوده است.

از قرار اظهار روسیان در شب ۲۱ دسامبر ۴ نفر از ایشان را در حالی که موزیک در ترنم بود و قبل از قتل، شکنجه نموده‌اند ولی فقط علائمی که برای این مسئله در دست است پیدا شدن این چهار نعش می‌باشد.

از قرار معلوم فقط آنهایی که مشغول جنگ بودند برای قطع اعضاء این نعشها مسئول بوده و اهالی عموماً مسئول نمی‌باشند.

نمره - ۸۱

تلگراف سر ادوارد گری به لرد کیلمارناک

وزارت خارجه ۱۱ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۰ دی ۱۲۹۰؛ ۲۰ محرم ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۹ ژانویه شما:

صاحب‌منصبان سوئدی در ایران

اقدام شما صحیح است.

نمره - ۸۲

وزارت خارجه ۱۲ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۱ دی ۱۲۹۰؛ ۲۱ محرم ۱۳۳۰]
 راجع به تلگراف ۱۰ ژانویه سر جارج بارکلی:
 اقدام دولتین در ایران

دولت اعلیحضرتی مایلند که به اتفاق دولت روس به طریقی که دو نماینده مقیم طهران برای رفع احتیاجات فوری پیشنهاد نموده‌اند عمل کنند چرا که به عقیده ما بی‌اندازه لازم است بدون فوت وقت از دولت ایران تقویت شود.

نمره - ۸۳

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۱۳ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۲ دی ۱۲۹۰؛ ۲۲ محرم ۱۳۳۰]

در جواب تحقیقاتی که از اسمارت در باب شرح و تفصیل مجروح شدن و وضعی که بعد از آن با او عمل شده نمودم، جواب ذیل رسیده:

يك جوان قشقایی عمداً بر من شليك نمود. من به اتفاق پیش‌قراول سواره می‌رفتم و چنانچه در حال مراجعت بودیم آن جوان با چند نفر دیگر به فاصله سی ذرع بالای ما قرار گرفت. البته او نمی‌توانست مرا تشخیص دهد. گلوله‌ای که انداخت گردن اسب مرا مجروح نمود من از اسب افتاده بر خود پیچیدم. در موقعی که خصم به تعاقب قشون می‌خواست برود یکی از آنها با چالاکی تمام بعضی اشیاء بی‌قیمت از جیب من بیرون آورد. چون گلوله‌های ماکزیم ما از بالای سر من عبور کرده صدا می‌کرد من به پایین کوه خود را کشانیده منتظر مراجعت خصم شدم. دو نفر از آنها مراجعت نمودند من خود را به آنها معرفی نمودم. نتیجه این شد که یکی از آنها جیبهای مرا خالی نموده دیگری با تفنگ خود ضربتی به من زد و بعد از من جدا شدند. اردشیرخان رئیس قشقاییمها در جزو دسته دیگر بود و با آن شخصی که بر من گلوله انداخت شباهت تامی داشت. او خود این مسئله را جداً انکار می‌نمود و من نمی‌توانم بطور حتم بگویم او که بوده - اظهار داشت که محمدعلی‌خان او را فرستاده است که از حمله به مستحفظین جلوگیری کند و بی‌اندازه مؤدب بود و مرا بر اسب خود سوار کرده به کاروانسرا برد. آنجا محمدعلی را دیدم و او به من گفت که از چادر خود مخصوصاً برای منع حمله به ما آمده بی‌اندازه اظهار تأسف و تالم نمود و زخم مرا بطوری که امکان داشت نواریپیچ نموده چون منزل به قاعده در کاروانسرا نبود محمدعلی اصرار داشت بر اینکه من به همراهی او تا شاهپور بروم و در آنجا در تمام مدت توقف او به من اظهار محبت فوق‌العاده نموده يك نفر جراح ایرانی را برای معاینه زخم من آورد - محمدعلی اظهار داشت که فعلاً نمی‌توان از عامه مردم جلوگیری نمود و علماء آنها را بر ضد عساکر ما به هیجان آورده‌اند و او به تفنگچیان امر نموده است بگذارند من عبور کنم ولی اختیار سایر مردم از ید او خارج است.

نمره - ۸۴

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی
وزارت خارجه ۱۳ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۲ دی ۱۲۹۰؛ ۲۲ محرم ۱۳۳۰]
راجع به تلگراف یازدهم ژانویه شما در باب مستر لکفر:
من موافقت دارم.

نمره - ۸۵

مکتوب وزارت خارجه انگلیس به اداره هندوستان
وزارت خارجه ۱۳ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۲ دی ۱۲۹۰؛ ۲۲ محرم ۱۳۳۰]
آقا

از طرف سر ادوارد گری وزیر امور خارجه به من تعلیم داده شده که سواد مراسله
سفیر اعلیحضرتی مقیم طهران را برای شما انفاذ دارم که به مارکس اف کسرو
برسانید. به انضمام آن سواد راپورتی است که از طرف کفیل قنصلگری شیراز در
باب اختتام اغتشاشات سختی که در عرض تابستان گذشته در آنجا به وقوع رسیده
داده شده.

من باید تذکار نمایم که بنا بر عقیده سر ادوارد گری طوری که مستر ناکس شرح
اوضاع را داده نتیجه ای را که دولت اعلیحضرتی از تلگرافات پاییز گرفته اند که برای
تأمین قنصلخانه اعلیحضرتی و اتباع انگلیس مقیم شهر شیراز لازم بود بر عده
مستحفظین افزوده شود تصدیق می نماید و بعلاوه بر ما معلوم می کند که اغتشاش
حالی به هیچ وجه از بابت تزئید مستحفظین که اخیراً به شیراز اعزام گردیده نبوده
و هرگاه حالا باید اسباب استخلاص هیئت انگلیسان آنجا را فراهم آورد. در صورتی
که سه ماه قبل از این بر مستحفظین افزوده نمی شد یقیناً لازم می آمد که آن وقت
یحتمل با اشکالات بزرگتر درصدد استخلاص آنها برآییم.

اما از بابت آنکه خدمات مستر اسمیت از اجزاء اداره تلگراف هند و اروپا و
سپاهیان و سواران قنصلگری اعلیحضرتی و منشی قنصل منظور نظر مستر ناکس آمده لازم
است از طرف سر ادوارد گری اظهار امیدواری نمایم که شرح حسن اعمال و رفتار
آنها را به اطلاع اولیاء امور هندوستان برسانید.

امضاء لوئیس ملت

نمره - ۸۶

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری
سنت پترزبورگ ۱۴ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۳ دی ۱۲۹۰؛ ۲۳ محرم ۱۳۳۰]
حاوی مضمون مراسله ذیل که مورخه ۱۲* ژانویه است می باشد:

آقا

به وصول تلگراف ۱۲ همین ماه از طرف شما از وزیر امور خارجه ملاقاتی نموده و او را مستحضر گردانیدم که چون شما می دانید بلا تأخیر به دولت ایران تقویت کامل داده شود حاضر هستید که با دولت امپراطوری از روی نقشه ای که مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] و سر جارج بارکلی پیشنهاد نموده اند متفقاً عمل نمایید و اظهار داشتیم هرگاه عقاید خود را در باب نقشه ای که سفرای مذکور طرح نموده اند به شما اعلام نماید اسباب خوشوقتی شما خواهد گردید.

مسیو سازانف در جواب اظهار نمود از آنجایی که این پروگرام يك اساس متینی برای اتفاق در عمل موجود می نماید او آن را تصویب می نماید ولی دو نکته در آن هست که قابل تنقید می داند اول در باب وضع سلوکی است که از روی آن پیشنهاد دولتین باید در مورد شاه مخلوع اتخاذ نمایند. دولت امپراطوری میل بسیار دارند بر اینکه به اتفاق دولت اعلیحضرتی محمدعلی را بطریق دوستانه نصیحت نمایند به اروپا مراجعت نماید ولی نمی توانند به وی اظهار دارند که به هیچ وجه من الوجوه او را نخواهند شناخت.

جناب معزی الیه پس از آن علل مختلفه - مسیو نراتف به دفعات مکرره سابقاً برای من توضیح نموده بود - که دولت روس را از این اقدام باز می دارد تکرار نمود. من این طور اظهار نمودم نظر به اینکه شاه مخلوع تلاش خود را نموده و نتوانست کاری از پیش ببرد و بعدها هم بدون کمک دیگر [ی] نمی تواند تاج و تخت را تصرف نماید دولت روس راست که بدون آنکه خود را به خلف عهد متهم سازند او را اطلاع دهند که بیش از این دوام هرج و مرج حالیه را که از حضور او در ایران بوجود آمده متحمل نتوانند شد و هرگاه فوری ترک ایران گوید دولتین سعی خواهند نمود که دولت ایران را وادار به اعطای حقوقی به وی بنمایند ولی هرگاه از نصایح آنها سر باز زند بایستی به هیچ وجه دیگر امیدوار به اخذ حقوق نباشد. من بعلاوه اظهار نمودم که جناب معزی الیه می دانند که دولت اعلیحضرتی به هیچ وجه شاه مخلوع را نشناخته و چنانچه با خواهشات دولت امپراطوری در مسئله تغییرات اساسی که پیشنهاد شده همراه هستند هرگاه خواهش شود که دولت مشارالیه در این مسئله بسیار مهم با دولت اعلیحضرتی موافقت نمایند چندان خواهش عمده ای نخواهد بود.

مسیو سازانف در جواب گفت که حال و وضع شاه مخلوع به این قسمی که من شرح داده ام بد نیست، هنوز ترکمنها با قوت تمام با او همراه بوده و احتمال همیشگی

می‌رود که او در برقراری حکمفرمایی خود در ایالات شمالی که از او دعوت نموده‌اند کوشش نموده حتی آن را از سایر نقاط ایران مجزی نماید و از من استدعا نمود یقین نمایم که دولت روس میل طرفداری او را نداشته با وجود آنچه برعکس شهرت یافته آن دولت مطلقاً اقدامی که مراجعت وی را تسهیل نماید ننموده و او خود را به وسیله تذکره جعلی و لباس مبدل بلاممانعت از خاک روسیه عبور داده به ایران آمده است. در تلگرافی که از مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] رسیده در خصوص حقوق ذکری نرفته ولی از تلگراف سر جارج بارکلی مفهوم می‌گردد که عدم ذکر آن از روی سهو بوده اعطای حقوق باعث تسهیل امور شده و او حاضر است به شاه مخلوع بگوید که ماندن وی بیش از این در ایران مضر ثمری نخواهد بود.

مسیو سازانف پس از آن در باب نکته دیگری که با آن مخالف بود یعنی اقدامات مالی که پیشنهاد گردیده بود مذاکره کرده اظهار داشت تا زمانی که در این باب با وزیر مالیه گفتگو نکرده است اظهار او در این موضوع معتبر نخواهد بود. عقیده شخصی او این است هرگاه دولتین مساعده جزئی به دولت ایران بدهند اشتباه بزرگی می‌کنند چرا که این مبلغ‌های جزئی برای رفع احتیاجات مالی آن دولت مکفی نخواهد بود. کاری که ما باید بکنیم این است که فوراً ترتیب یک قرضه بزرگی بدهیم. دولت روس قصد ندارند برای پرداخت خسارت جنگ که موضوع ماده سوم تقاضاهایی است که دولت ایران پذیرفته‌اند فشار آورند و دعاوی سابقه اتباع روس را که قریب ۳۰۰۰۰۰ لیرا می‌شود فعلاً مطالبه نخواهند نمود و دولت مشارالیه بنا بر عقاید عامه مجبور خواهند گردید که از دولت ایران مطالبه وجهی برای خانواده سربازان روسی که در جنگ اخیر مقتول یا ناقص شده‌اند مطالبه نمایند ولی فعلاً مبلغ این وجه را بطور یقین نمی‌تواند بگوید چیست ولی تخمیناً به بیست هزار لیرا می‌رسد.

من اشاره نمودم در چنین موقعی که هرج و مرج کامل در ایران حکمفرما است به دست آوردن سرمایه‌دارانی که حاضر برای معامله قرضه بزرگ باشند دارای کمال اشکال است مگر آنکه با شرایط بسیار سخت انجام یابد. بنابراین به نظر من این طور صلاح می‌آید که شروع نموده بطور موقت به دولت ایران کمک مالی کرده آن دولت را در اعاده نظم مملکت قادر سازیم. هرگاه اعاده نظم و امنیت صورت گرفته در اوضاع پلتیکی عمومی بهبودی حاصل گردید برای آن دولت سهل‌تر است در باب یک قرضه بزرگ با شرایط مناسب مذاکره نمایند اما در باب تأدیة وجهی برای خانواده‌های سربازان روسی که مقتول و یا مجروح شده‌اند چنان به نظر من می‌رسد که دولت ایران ملتزم گردند این وجه را از قرضه جدید بپردازند و خزانه روس دعاوی خانواده‌های این سربازان را قبول نموده وجه آنها را بپردازد.

مسیو سازانف جواباً اظهار نمود هرگاه شرایط را در مد نظر داشته باشیم چندان فرق نمی‌کند که قرضه همین حالا صورت بگیرد و یا آنکه به وقت دیگری تعویق انداخته شود و محض آنکه عمل قرضه چندین ملیون لیرا فیصل گردد لازم است دولتین بدون آنکه خود ضمانتی بدهند فراهم‌کنندگان آن را در باب اوضاع پلتیکی

مطمئن ساخته به آنها بضممانند که دولتین روس و انگلیس ایران را تقویت می نمایند و جناب معزى‌الیه بیانات مرا به وزیر مالیه ابلاغ نموده در کلیات این مسئله با ایشان مذاکره خواهد نمود.

پس از آن مطالب دیگری را که در تلگراف دهم شهر جاری از طرف سر جارج بارکلی اشاره بدان شده بود برای مسیو سازانف قرائت نمودم و او اظهار داشت در باب آنها ملاحظاتی ندارد.

نمره - ۸۷

مکتوب سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۱ دسامبر ۱۹۱۱ [۲۸ آذر ۱۲۹۰؛ ۲۹ ذی‌حجه ۱۳۲۹]

آقا

به واسطه تعطیل مخابرات تلگرافی مابین طهران و استرآباد و کرمانشاه خبر معینی از کیفیت شورش شرق و غرب در دست نیست. در روز ۱۸ شهر جاری وزیر امور خارجه در مجلس اظهار داشت که همراهان شاه مخلوع تا سمنان پیش آمده‌اند. از اداره تلگرافخانه انگلیس تاکنون این خبر تصدیق نشده در هر صورت تاکنون قشون یاغی داخل شهر نشده‌اند. از قرار معلوم شاهرود و دامغان را قشون شاه مخلوع به تصرف خود درآورده‌اند. سیم تلگراف در خارج سمنان مقطوع گردیده و ترکمنهای شاه مخلوع بلاشک چیزی از آن شهر دور نیستند. از قرار راپورت واصله خود شاه مخلوع در خواجه نفس حوالی کمیش تپه است.

وزیر امور خارجه بعلاوه در روز ۱۸ همین ماه اظهار داشت که سالارالدوله مجدداً کرمانشاه را اشغال نموده. بموجب راپورت قنسول اعلیحضرتی مقیم آنجا در تاریخ ۹ دسامبر مابین قشون دولت و شورشیان آنجا جنگ در میان بوده ولی هنوز اطلاع به من نرسیده که سالارالدوله شهر را متصرف شده باشد.

در اوضاع نظامی تبریز هنوز تغییری پیدا نشده که راپورت بدهم در اوایل این ماه تبریزیان کوشش نمودند که با شجاع‌الدوله صلح نمایند و از طرف تندروهای مجلس تلگرافات برای انجمن مخابره گردیده آنها را به اصلاح و اتحاد در دفاع از مملکت و مذهب خود در مقابل اولتیماتوم روس دعوت نموده بودند. پس از آن عده‌ای به سمت وکالت نزد شجاع‌الدوله رفته به او اصرار نمودند که با آنها به شهر مراجعت نماید ولی شجاع‌الدوله را سوءظن از قبول این کار مانع آمد مبادا دامی برای او گسترده باشند. در روز ۱۸ همین ماه وزیر امور خارجه در مجلس اعلام نمود که شجاع‌الدوله يك دسته قشون به اردبیل فرستاده رشت را تهدید نموده است ولی از طرف قنسول اعلیحضرتی مقیم تبریز این خبر تصدیق نشده.

امضاء سر جارج بارکلی

نمره - ۸۸

مکتوب سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۴ دسامبر ۱۹۱۱ [۲ دی ۱۲۹۰؛ ۲ محرم ۱۳۳۰]

هرگاه بخواهم شرح جزئیات اوضاع مغشوش اینجا را از زمانی که اولتیماتوم ثانوی دولت روس در ۲۹ نوامبر داده شده بیان نمایم مفید فایده نخواهد بود ولی مراجعه مختصری به آن قابل ملاحظه خواهد بود.

از ابتداء کابینه وزراء کوشش می نمودند که صلاحیت تن در دادن به تقاضاهای دولت روس را به مجلس بفهمانند ولی تلاش آنها در مقابل هیجان علماء و عامه مردم که حزب دموکرات مشوق آن بود، ظاهراً بی اثر ماند. صمصام السلطنه محض آنکه کابینه را طرف وثوق و اعتماد مجلس قرار داده اقتدار کامل برای فیصله امور با روس به دست آرد حکیم الملک را برای وزارت مالیه و قوام السلطنه را برای وزارت داخله، داخل هیئت وزراء نمود. این اشخاص را طرفدار حزب دموکرات می دانند ولی در ۱۱ و ۱۸ همین ماه هنگامی که کابینه در صدد تحصیل اقتدارات مطلوبه بود مجلس کمافی السابق از اعطای آن سر باز می زد.

در این متوال عساکر روس پس از چند روزی توقف در رشت، به قزوین رسیده سه الی چهار هزار نفر آنها آنجا اجتماع نمودند. هرگاه دولت ایران تسلیم نگردیده بود آن روزی (۲۱ دسامبر) که بنا بود شروع به پیش آمدن به طهران بنمایند نزدیک شده بود. روز ۱۹ رئیس صاحب منصبان قشونی به طهران آمد که با سفیر روس ترتیبات ورود عساکر را بدهد.

روز ۲۰ ماه در امور قدری بهبودی حاصل گردید و آن روز واضح شد که افکار اعضای مجلس قدری معتدل تر شده محض آنکه اختیارات تامه به کابینه وزراء ندهد پیشنهادی را که آنها روز ۱۸ عرضه داشته بودند و در آن موقع بواسطه آنکه عدّه کثیری از وکلاء از دادن رأی استنکاف می نمودند و ظاهراً بیم داشتند از اینکه در باب يك پیشنهادی که تصویب آن قبولی سه فقره تقاضاهای روس را متضمن بود رأی دهند قبول نمود چنانچه معلوم گردید این وکلاء تا ۲۰ ماه قدری جرأت به هم رسانیده مجلس به اکثریت ۳۹ در مقابل ۱۹ رأی تصویب نمود که يك کمیته پنج نفری تعیین شده به آن اختیار داده شود که با کابینه وزراء در باب فیصله امور با روس مشورت نماید. این کمیته تعیین گردیده عضو اعظم آن سردار اسعد بوده و در يك جلسه با کابینه ای که در ۲۱ همین ماه در قصر در تحت ریاست نایب السلطنه منعقد گردید، کمیته راضی شدند بر اینکه دولت تقاضاهای روس را قبول نمایند و روز ۲۲ مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] را از این مقدمه مستحضر داشتند.

در دادن نوشته ای از طرف دولت ایران که تسلیم شدن خود را در آن قید نماید تاخیر واقع گردید. لازم است متذکر شویم که مسیو پوکلیوسکی در ۱۵ همین ماه به وزیر امور خارجه اظهار نموده بود که در صورتی که حادثه تازه رخ نداده تحریک جدیدی به عمل نیاید همین قدر که دولت ایران نرم تر شوند عودت عساکر شروع

خواهد شد. وزیر امور خارجه در ضمن مذاکراتی که تا دو روز با مسیو پوکلیوسکی در باب مضمون و عبارات آن نوشته در میان داشت به او بطور سخت فشار آورد که راضی گردد از طرف دولت روس با عبارات صریح در آن قید شود که عساکر بفوریت عودت داده شده تقاضاهای جدیدی از دولت ایران نخواهد شد مسیو پوکلیوسکی از این کار امتناع ورزیده اظهار نمود بیش از آنچه تاکنون گفته است مأمور نیست چیز دیگری بگوید. پس از آن وزیر امور خارجه و مسیو پوکلیوسکی [= پاکلیوسکی] متفقاً شرایط نوشته مزبور را قبول نموده و امروز بعد از ظهر آن را به سفارت روس دادند. مسیو پوکلیوسکی فوراً جواب داده از طرف دولت خود اظهار رضایت نمود. ترجمه دو نوشته مزبور جوفاً انقاد شد.

چنانچه ملاحظه خواهید نمود تقاضای دوم که در این نوشته قید شده عبارت آن بموجب پیشنهادهای است که وزیر امور خارجه ایران در ۱۲ ماه دسامبر نموده و سر جارج بیوکانون به موافقت مسیو سازانف آن را تحریف نموده است.

مقارن تبادل این نوشتجات دولت برای منع انفجار خشم و تغییری که از حزب دموکرات مجلس انتظار می رفت اقداماتی نمود که می توان مؤثر بودن آن را امیدوار بود. حالا که این را می نویسم اطلاع به هم رسانیده ام که امروز بعد از ظهر مجلسی مرکب از تمام طبقات مردم در قصر تشکیل شده وزیر امور خارجه اصرار به انفصال مجلس نموده اظهار داشته است که مجلس از پیشرفت امور دولت در مناسبات خارجی و در حکومت داخلی مانع آمده است. کسی با او مخالفت ننموده و نایب السلطنه فوراً حکمی صادر نموده مجلس را منفصل نمود و از قراری که مسموع گردید بفرم رئیس کل نظمیہ استعدادی برای تصرف مجلس فرستاده آنهایی را که داخل عمارات بودند دعوت به خروج نموده کسی مقاومت نکرد و فعلاً درب آن بسته است.

امضاء جارج بارکلی

ملفوفی ۱ نمره ۸۸

مکتوب وثوق الدوله به مسیو پوکلیوسکی [= پاکلیوسکی]

طهران ۲۴ دسامبر ۱۹۱۱ [۲ دی ۱۲۹۰؛ ۲ محرم ۱۳۳۰]

جنابا

در جواب مراسله جنابعالی مورخه ۲۹ نوامبر محترماً اظهار می دارم که دولت ایران مایل به حفظ مناسبات حسنه و مراودات دوستانه با دولت روس بوده و در موارد متعدده مقاصد حسنه خود را در منع اشکالات و حوادثی که امکان داشته است به این مناسبات دوستانه خدشه وارد آورد به منصفه ثبوت و شهود رسانیده اند. در این موقع نیز محض آنکه در پلتیک و رویه سابق خود بهیچوجه تغییری حاصل نشود و به قصد آنکه در مناسبات دوستانه تاریخی که از دیرزمان فیما بین دولتین برقرار بوده و طرفین آن را شایان قدر و قیمت می دانند تزلزلی بوجود نیاید و برای آنکه هرگونه علل شکایات و کدورات دولت روس چنانچه در خاتمه این مراسله اشاره بدان شده محو

و برطرف گردد، دولت ایران سه فقره تقاضاهای دولت مشارالیه را قبول نموده و مستر شوستر و مستر لکفر را از استخدام دولت ایران اخراج نموده‌اند. اما در باب فقره دوم تقاضاها که مستلزم آن است که دولت ایران متعهد شده بدون آنکه قبلاً رضایت سفارتین روس و انگلیس را تحصیل نمایند اتباع دول اجنبی را در استخدام خود داخل ننمایند دولت ایران امیدوارند که سفارت امپراطوری روسیه عبارت ذیل را تصویب خواهند نمود در نوشته قید شود: - نظر به آنکه دولت ایران همواره با خلوص نیت میل به استقرار مناسبات صمیمانه فیما بین خود و دولتین انگلیس و روس داشته‌اند فیما بعد هرگاه بخواهند بر حسب لزوم از اتباع خارجه و صاحب‌منصبان آنها برای تشکیل ادارات دولتی استخدام نمایند دقت خواهند نمود که انتخاب آنها طوری نباشد که به منافع دولتین در ایران صدمه وارد آورد علیهذا رد خصوص استخدام مستخدمین و صاحب‌منصبان خارجی دولت ایران حاضر خواهند بود که قبلاً با سفارتین روس و انگلیس در طهران برای تحصیل موافقت آنها تبادل افکار نمایند.

واضح است چنانچه در مراسله شما مذکور گردیده پس از آنکه دولت ایران این تقاضاهای دولت روس را قبول نمودند بطور یقین خواهند دانست که علل اختلافات عمده بین دولتین برطرف گردیده و اساسی بر پا شده که مناسبات صمیمانه و دوستی ثابتی بر آن مستحکم گردد و بعلاوه اطمینان کامل خواهند داشت بر اینکه پس از قبول شدن تقاضاهای فوق‌الذکر مناسبات فیما بین دولتین بهتر از سابق و بهتر از زمان قبل از قبول شدن شرایط شده و به نتیجه اقداماتی که دولت روس برای انجام آن تقاضاها لازم می‌دانسته خاتمه داده شده و دولت ایران بطور کامل امیدوار به نیات حسنه دولت مشارالیه خواهند بود.

امضاء وثوق‌الدوله

ملفوق ۲ نمره ۸۸

مکتوب مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] به وثوق‌الدوله

۲۴ دسامبر ۱۹۱۱ [۲ دی ۱۲۹۰؛ ۲ محرم ۱۳۳۰]

جنابا

مندرجات مراسله امروز جنابعالی را مشعر بر اینکه دولت ایران نظر به احساسات دوستانه خود نسبت به دولت روس تصمیم نموده‌اند تقاضاهای آن دولت را که در مراسله من مرقوم شده بود قبول نمایند یا خشنودی تمام ملاحظه نمودم.

دولت امپراطوری مایلند نیات حسنه خود را نسبت به دولت ایران به ثبوت رسانیده و با کمال مسرت عبارت ماده دوم التیماتوم خود را بقراری که جنابعالی پیشنهاد نموده‌اید قبول نموده و تصور می‌کنند از بابت هر سه فقره تقاضاها موجبات استرضای خاطر آن دولت به عمل آمده است.

بنابراین در طی این مراسله بعنوان جنابعالی محترماً عرض می‌کنم امیدوارم حالا

که اختلافات عمده‌ای که فیما بین دولتین پیدا شده بود رفع گردید، چنانچه در مراسله خودتان مذکور داشته‌اید مناسبات حسنه همجوارانه که برای دو مملکت ذی‌منفعت است برقرار گردد.

امضاء پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] گزیل

نمره - ۸۹

طهران ۲۴ دسامبر ۱۹۱۱ [۲ دی ۱۲۹۰؛ ۲ محرم ۱۳۳۰]
آقا

افتخار دارم خلاصه وقایع ۴ هفته گذشته ایران را بطور معمول ماهیانه انقاد دارم.

امضاء جارج بارکلی

ملفوف ۵ نمره ۸۹

خلاصه وقایع ایران از ۴ هفته قبل

لغایت ۲۴ دسامبر ۱۹۱۱

طهران

در این چهار هفته گذشته به مناسبت اولتیماتوم دولت روس که در ۲۹ ماه گذشته به دولت ایران داده شد و در روز ۲۴ دولت ایران آن را قبول نمود و در همان روز مجلس منفصل گردید، وقایع زیادی در ایران به ظهور رسید. چنانچه قبل از این اطلاع دادم مجلس در غره دسامبر تقاضاهای روس را رد نمود. در ۱۲ ماه دسامبر در کابینه وزراء مختصر تغییری داده شد و فعلا بقرار ذیل تشکیل گردیده:

صمصام السلطنه	صدراعظم
وثوق الدوله	وزیر امور خارجه
سردار محتشم	وزیر جنگ
قوام السلطنه	وزیر داخله
حکیم‌الملک	وزیر مالیه
معاذ السلطنه	وزیر پست و تلگراف
ذکاء‌الملک	وزیر عدلیه

برای وزارت معارف کسی انتخاب نشده.

در ۱۸ دسامبر وزیر امور خارجه در مجلس نطق مفصلی در باب تقاضاهای روس نموده پیشنهاد کرد که اختیارات تامه به کابینه داده شود که امر را فیصله نمایند یا آنکه مجلس يك کمیته‌ای تعیین نماید که بدون رجوع به پارلمان در تصفیه امر با وزراء کمک نماید. هر دو این پیشنهادات رد شد.

پس از آنکه کوشش به عمل آمد که مسئله تقاضاهای روس را به نایب‌السلطنه رجوع نمایند و موفقیت حاصل نگردید، مجلس مجدداً در پیشنهاد دوم کابینه در ۲۰ دسامبر اخذ رأی نموده به اکثریت ۳۹ در مقابل ۱۹ رأی تصویب گردید و با قدری اشکال کمیته پنج نفری که سردار اسعد هم که هنوز یکی از اعضای مجلس است جزو آن بود، تعیین گردید. روز بعد این کمیته و کابینه تصمیم به قبول نمودن تقاضاهای روس نموده و سفیر روس را از تصمیم خود در ۲۲ ماه شفاهاً مستحضر ساخته در ۲۴ ماه نوشته بر طبق آن دادند.

در ۲۴ دسامبر در قصر اجلاس بزرگی مرکب از تمام طبقات مردم به استثنای حزب دموکرات در حضور نایب‌السلطنه منعقد گردید. وثوق‌الدوله وزیر امور خارجه نطقی از طرف نایب‌السلطنه ایراد نموده انفصال مجلس را خواهان گردیده اظهار نمود که مجلس از پیشرفت امور دولت در مناسبات خارجی و حکومت داخلی مانع آمده از کسی مخالفت بروز ننمود و نایب‌السلطنه فرمانی صادر کرده انفصال مجلس را اعلان نمود. بعد از ظهر آن روز یفرم رئیس نظمیه استعدادی فرستاده عمارات مجلس را متصرف گردیده بدون آنکه حادثه‌ای رخ دهد درب آن را بست.

در غره دسامبر چند فقره ارتکاب اعمال ترور که مهمتر از همه قتل علاء‌الدوله بود در طهران به وقوع رسید.

سردار اسعد در ۲۵ دسامبر به اتفاق مخبرالسلطنه و دبیرالملک به طهران ورود نموده فوراً توصیه‌ای به قبول نمودن تقاضاهای روس نموده و فوق‌العاده سعی کرد که نایره هیجان عامه را که حزب دموکرات با فعالیت تمام باد می‌زدند اطفاء نماید. متینگی‌های مختلفه داده شده نطقهای مهیجه ایراد گردیده، شاگردان مدارس با بیرق‌هایی که یا مرگ یا استقلال بر آنها منقوش بود دسته دسته در کوچه‌ها می‌گشتند و به پارلمانهای اروپا و کمیته زنان آزادی‌طلب لندن و سایر مجامع اروپا و ایران تلگرافات متعدده مخابره نموده مقصودشان این بود که همدردی و تقویت آنها را در مقابل دولت روس برای خود جلب نمایند.

نفوذ سردار اسعد از هیجان عامه که یحتمل باعث اعمال خصومتکارانه با عساکر روس مقیم تبریز و رشت شده بود و در جای دیگر راپورت آن را داده‌ام، جلوگیری نمود.

تبریز

در اوایل ماه دسامبر اوضاع تبریز چنان اسباب نارضایتی عامه را فراهم آورد که اکثر تجار حاضر شدند تعیین شجاع‌الدوله را به حکومت قبول کنند به امید آنکه ناامنی حالیه اختتام پذیرد.

در خود شهر اغتشاشی نبود ولی احساسات عامه بر ضد خارجه در هیجان بوده و محض احتیاط جنرال قنسول روس لازم دانست حفظ شهر را بعهده گرفته پانصد نفر از عساکر اردبیل برای امداد قشون تبریز وارد نماید. این ۵۰۰ نفر در ۱۷ و

۱۸ دسامبر وارد شدند.

در ۲۱ دسامبر مابین فداییان و عساکر روس جنگ واقع شد. روز بعد فداییان در شهر جای گرفته روسیان بنای بمبارده آنجا را گذاردند. در کوچه‌ها هم قدری جنگ شد و تا ۲۳ و ۲۴ ماه جنگ دوام داشت. اکنون که این را می‌نویسیم ابواب مغایرات با تبریز مسدود است. تفصیلی که روسیان از علل جنگ اظهار می‌دارند با آنچه ایرانیان اظهار می‌دارند مخالف است.

روسیان می‌گویند که پلیسی [به] یک نفر از سربازان که مشغول تعمیر سیم تلفون بوده حمله کرده سرباز مذکور برای دفاع از خود دو نفر ایرانی را مقتول نموده است.

از طرف دیگر دولت ایران راپورت می‌دهند که بعضی از سربازان روسی بدون آنکه قبلاً اطلاع دهند از بام اداره پلیس برای نصب سیم تلفون بالا رفته ژاندارمی که بر حسب وظیفه در آنجا بوده آنها را صدا می‌زند سربازان شلیک نموده دو نفر ایرانی را مقتول می‌نمایند.

قنصل اعلیحضرتی اظهار می‌دارد نظر به اوضاع موجوده امور از تحقیق حقیقت مسئله که باعث وقوع اغتشاش گردیده عاجز است و بعلاوه اطلاع می‌دهد که اهالی آرام بوده و تاکنون مزاحم خارجیان نشده‌اند.

سفارت روس مرا اطلاع می‌دهد که در موقع جنگ جنرال قنصلگری روس مورد حمله واقع گردیده یک نفر از صاحبمنصبان مستحفظ قنصلخانه مقتول و دو قزاق مجروح گردیدند.

گیلان و مازندران

آژانس قنصلگری انگلیس مقیم استرآباد راپورت می‌دهد که شاه مخلوع با ۳۰۰ نفر از همراهان خود در خواجه نفس است و ۳۰۰ نفر قفقازی که برای جنگ اجیر نموده عنقریب رسیده به وی ملحق خواهند شد.

در ۳۰ نوامبر ۲۵۰ نفر قزاق روس وارد استرآباد گردیده در آنجا منزل گرفتند. بسیاری از اعیان مازندران که طرفدار محمدعلی هستند در گیلان پناهنده شده‌اند. در رشت اهالی مال‌التجاره روس را تحریم نموده بازارها بسته‌است و بدین واسطه خیلی اسباب زحمت و مشقت طبقه دانیه شده. عملجات بندرانزلی از پیاده نمودن اجناس روسی از کشتی امتناع ورزیده و علیهذا تجارت و معاملات تعطیل است.

تاریخ و عده قشون روس که به انزلی وارد شده

بقرار ذیل است

۲۱ نوامبر	۲۴۰ نفر پیاده‌نظام (چند نفر مهندس هم جزو اینها است)
۲۲ نوامبر	۴۰۰ نفر پیاده‌نظام

۲۲ نوامبر	۱۰۰ نفر قزاق
۲۲ نوامبر	۱۰۰ نفر توپچی با ۴ عراده توپ و ۶ توپ مسلسل
۲۳ نوامبر	۱۰۰ نفر قزاق
۲۳ نوامبر	۱۰۰ نفر توپچی با چهار عراده توپ
۲۶ نوامبر	۷۰۰ نفر پیاده نظام
۲۷ نوامبر	۱۵۰۰ نفر پیاده نظام
۲۹ نوامبر	۱۰۰ نفر قزاق
۱۴ دسامبر	۱۵۰ نفر پیاده نظام

علاوه بر این چند دسته دیگر هم وارد شدند که ویس قنسول اعلیحضرتی مقیم رشت تاریخ ورود آنها را نتوانسته است بفهمد. کلیه عساکری که وارد شده‌اند ۴۵۰۰ نفر با ۸ توپ و ۱۰ توپ مسلسل است.

قشون پیاده متعلق به افواج شماخلیسکی قفقاز و قزاقها متعلق به فوج لاپی‌نسکی است.

آنچه برای قزوین حرکت کرده‌اند بقرار ذیل است

۳ دسامبر	۱۲۰۰ نفر
۴ دسامبر	۱۲۰۰ نفر بانضمام هشت عراده توپ و ۹ توپ مسلسل
۵ دسامبر	۹۰۰ نفر
بلاتاریخ	۷۰۰ نفر
جمع	۴۰۰۰ نفر

جمع افراد قشون در رشت و انزلی ۵۰۰ نفر

در ۲۱ دسامبر مابین عساکر روس و ایرانیان در رشت نزاعی به وقوع رسیده روز بعد هم در انزلی جنگ واقع شد. از قرار راپورت ویس قنسول اعلیحضرتی يك نفر صاحب منصب مجروح و سه قزاق مقتول و ده نفر ایرانی مقتول و ۴۰ نفر مجروح گردیده‌اند.

مشهد

رکن الدوله ایالت جدید خراسان روز ۱۵ نوامبر وارد گردیده عموم طبقات مردم از او پذیرایی شایان نمودند.

اوضاع این نواحی روز بروز بدتر می‌شود. همراهان محمدعلی و سواران مختلفی که از طهران به مقابله او فرستاده شده دهات بین راه را چاپیده غارت می‌کنند و راهزنی غالباً به وقوع می‌رسد.

در ۲۳ ماه نوامبر ۴۰۰ نفر از همراهان شاه مخلوع شاهرود را متصرف گردیده در ۱۶ ماه دسامبر دامغان را به تصرف خود درآوردند.

نود نفر از مستحفظین قنسولخانه روس که موعده خدمتشان منقضی گردیده بود مرخص و در ۱۷ ماه نوامبر نود نفر بجای آنها آمدند.

دولت تصمیم نموده‌اند که نیشابور را از خراسان مجزی نمایند و سفارتین روس

و انگلیس به این امر موافقت نموده‌اند.

در ۲۸ ماه دسامبر جنرال قنسول اعلیحضرتی تلگرافاً [= تلگرافی] اطلاع داد که به ملاحظه نزدیک شدن ماه محرم و اینکه شایع گردیده سالارالدوله طهران را قبضه نموده اهالی در تحت سلاح رفته [اند] و اوضاع خیلی سخت می‌شود.

جنرال قنسول روس پس از مشورت با همکار انگلیسی خود قشون امدادی طلب نمود سپس این مسئله را به سفیر روس مقیم طهران رجوع نموده اعزام صد نفر فزاق بدانجا دستورالعمل داده شد.

در ۱۲ ماه دسامبر جنرال قنسول اعلیحضرتی راپورت داد که اوضاع بهتر شده و یک ستیبه قزاق باید بهمین زودی وارد شود.

اصفهان

نارضایتی عامه و مصیبت شهر و اطراف رو به ازدیاد است. اطراف شهر مورد حملات مختصر گردیده اسباب منع حمل غله به شهر شده بواسطه ناامنی طرق و شوارع داد و ستد موقوف شده اوضاع این ولایت با نهایت سرعت بدتر می‌شود.

جنرال قنسول اعلیحضرتی راپورت می‌دهد که بهمین زودی سردار اشجع تغییر کرده و قصد دارند سردار ظفر پسرعموی وی را بجای او منصوب سازند.

در ۴ دسامبر یک اسکادران سوار هندی در تحت کاپیتان اکفور به اصفهان وارد گردید.

در ۲۹ نوامبر یک قافله که جلو اسکادران سوار هندی رو به اصفهان می‌رفت سارقین به آن حمله نمودند. سواران سارقین را منهزم و ماژور رسالدار مجروح گردید.

یزد

متوالیاً از ناامنی عمومی آن ناحیه و بدرفتاری با گبرهای شهر راپورت می‌رسد. اوضاع تجارت این ناحیه بطوری که اسباب رضایت باشد نیست.

شیراز

بعلت حضور سواران هندی در شیراز ملاها سعی نمودند احساسات عموم را بر ضد خارجه برانگیزانند و تحریک به تحریم امتعه روس و انگلیس نمودند و نیز به کسبه بازارها رسانیدند که به عساکر ماکولات نفروشدند. در ۱۸ دسامبر کسبه بکلی از فروش ماکولات به صاحب‌منصب مباشر آذوقه امتناع ورزیده‌اند. این مسئله به وزارت خارجه طهران رجوع شد و برحسب دستورالعمل دولت اعلیحضرتی به صاحب‌منصب مباشر آذوقه تعلیم داده شد که برای تحصیل آذوقه در صورت لزوم اعمال قوه قهریه

(۱) این واژه در زبان فارسی «اسکادران» خوانده و نوشته می‌شود ولی ما روا ندیدیم که در املاء کنونی که با واژه لاتینی آن همگونی بیشتری دارد دستکاری کنیم. - م.

نمایند. این کار به عمل آمد و حادثه‌ای رخ ننمود. قلیل مدتی پس از آن تحریم امتعه خاتمه یافته از آن وقت تاکنون تحصیل آذوقه برای عساکر زحمتی نداشته است. در ۲۴ دسامبر از شیراز خبر رسید که مستحفظین راه بر سواران هندی که به استقبال مستر اسمارت می‌رفتند نزدیک کازرون حمله نموده‌اند یک نفر سوار مقتول گردید.

میستان

قنصل اعلیحضرتی راپورت می‌دهد که ورود سواران امدادی برای قنصلخانه‌های جنوب اثر خوبی بر مأمورین محلی نموده و این ایالت آرام است.

کرمان

امیر اعظم ایالت جدید به کرمان وارد شد. بلوچها هنوز در حوالی یم هستند.

کرمانشاه

اکثر طرفداران شاه مخلوع در کرمانشاه هستند و محتشم‌الدوله حاکم آنجا در اواخر آکتوبر به سمت بغداد حرکت نمود. سالار الدوله فرخ‌خان را بجای خود تعیین نموده فرخ‌خان از عهده انتظامات آنجا برنیامده در ۲۷ نوامبر قنصل اعلیحضرتی راپورت داد احتمال دارد شهر غارت شود.

در اوایل ماه دسامبر اعظم‌الدوله نماینده دولت ایران ورود نمود و مابین همراهان او و همراهان فرخ‌خان جنگ واقع شد. در ۱۴ دسامبر قنصل اعلیحضرتی راپورت داد شهر آرام است در ۱۵ سالارالدوله با استعداد کمی وارد شد.

محمرة

شیخ کوشش دارد نظام‌السلطنه را از راه دریا وارد محمره کند و از قرار راپورت واصله به این مقصود نائل شده.

هنگامی که فرمانفرمای فارس بود دولت ایران پس از سلب وی از این مقام در ماه سپتامبر گذشته املاک او را ضبط نمود. شیخ محمره از سفیر اعلیحضرتی درخواست وساطت نموده که اسباب آسودگی نظام‌السلطنه را فراهم آورد. سفیر اعلیحضرتی حتی المقدور در این امر اقدام می‌کند.

نمره - ۹۰

مکتوب سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۴ دسامبر ۱۹۱۱ [۲ دی ۱۲۹۰؛ ۲ محرم ۱۳۳۰]

آقا

راجع به مراسله ۲۷ نوامبر من در باب اوضاع طرق جنوب محترماً اظهار میدارم که در این ماه راپورت معمولی هفتگی از طرف جنرال قنسول اعلیحضرتی برای من نرسیده و علت آن بلاشک بواسطه بی ترتیبی اداره پستخانه بوده. آژانس اداره تلگرافی هند و اروپا در تاریخ ۱۸ اکتوبر بدان اداره خبر داد که دزدان قسمت راه را از ده بیدالی اصفهان اشغال نموده و قاطرداران از متابعت مفتشین راه امتناع ورزیده اند و احتمال کلی نمی رود در اوضاع راه به این زودیها بهبودی حاصل گردد. بقرار راپورت واصله در ۳ ماه دسامبر در راه اهواز ۸ صندوق تریاک به سرقت رفته و قنسول اعلیحضرتی مقیم بندرعباس در ۲۲ دسامبر تلگراف نمود که در ۱۶ میلی بندرعباس سارقین به قافله زده معادل قریب دویست لیرای انگلیسی اموال به سرقت رفته است.

امضاء جارج بارکلی

نمره - ۹۱

مکتوب سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۳۰ دسامبر ۱۹۱۱ [۸ دی ۱۲۹۰؛ ۸ محرم ۱۳۳۰]

آقا

راجع به تلگرافات ۳ و ۴ همین ماه که مخابره نموده ام محترماً سواد راپورتی را که لیوتنان ویلسن که چنانچه می دانید همراه مستحفظین از شیراز به اصفهان می رفت برای جنرال قنسول اعلیحضرتی مقیم بوشهر فرستاده لفاً انقاد می دارم. این راپورت متضمن شرح مفصل حادثه ای است که در تاریخ ۳۰ ماه نوامبر در راه شیراز الی اصفهان نزدیک ایزدخواست [= ایزدخواست] به وقوع رسیده و در تلگرافات فوق الذکر من راپورت آن داده شده.

ملغوف نمره ۹۱

شرح گزارشات شخصی از ۶ نوامبر الی ۴ دسامبر ۱۹۱۱. [۱۳ آبان تا ۱۱ آذر

۱۲۹۰؛ ۱۴ ذی قعدة تا ۱۲ ذی حجة ۱۳۲۹]

ششم نوامبر من مجدداً برای کازرون به استقبال لیوتنان کلنل دوگلاس و دو اسکادران سوار از دسته ۳۹ سنترال ایندیا حرکت کردم. دو نفر سوار قنسولخانه

همراه بودند ولی اسباب همراه بر نداشتیم. قنسول اعلیٰحضرتی دو سوار قشقایی خواسته بود که همراه من بیایند اینها دیر رسیدند و تا زنیان [= خان زنیان] پیشتر نمی آمدند. راه که تا هفته قبل پر از مستحفظ بود حالا بکلی خالی شده و مستحفظین راه پس از آنکه يك دسته از قشقاییان سرخی سرقتی نموده بودند فرار کرده بودند. همینکه فهمیدم آذوقه و ماکولات نزد نماینده محلی اداره تلگراف هند و اروپا در زنیان موجود است به طرف دشت ارژن [= ارژن] حرکت نموده (تا آنجا چهل میل است) همینکه تاریک شد به آنجا رسیدم و شب را در راحتگاه تلگرافخانه به سر بردم. روز بعد طلوع آفتاب از راه کوتاهی به طرف کازرون حرکت کردم. يك سوار و چهار تفنگچی از دشت ارژن همراه من آمدند. یکی از آنها يك قوچ صحرایی شکار نمود کله آن بسیار قشنگ بود چنانچه نظیر آن را تاکنون در ایران ندیده بودم. کله این قوچ را به موزه تاریخ طبیعی بمبئی خواهم فرستاد. ساعت چهار بعد از ظهر وارد کازرون شدم. روز ۸ تا میان کتل همراه دو اسکادران رفتم. این راه ۲۱ میل مسافت دارد و باید از دو سربالایی بالا رفت که یکی از آنها کتل دختر است که بالای راهی واقع است که با سنگهای تیکه نرم مفروش می باشد. اسبها با يك سهولتی از این سربالاییها که آخرین نقاط صعب العبور بود بالا رفتند که واقعاً قابل تحسین است. غلام آژانس اداره تلگراف انگلیس در میان کتل آذوقه تهیه نموده بود و در این نقطه و در سایر نقاط راه از این حیث دوچار اشکال نشدیم. در تمام شب باران سخت می بارید.

روز بعد از راه گردنه پیره زن [= پیرزن] به طرف دشت ارژن حرکت نمودیم (۱۴ میل راه است).

روز ۱۰ به زنیان [= خان زنیان] رفتیم (۱۴ میل راه است) مستحفظین راه کشکولی در اینجا اسباب زحمت ما شده از قاطرداران قدری پول بعنوان راهداری گرفتند و اینها هم فوراً به طریق معمول وجه را پرداختند و از این می ترسیدند (بی علت هم نبود) که هرگاه به بهانه حضور ما از تأدیة آن امتناع ورزند در موقع دیگری فیما بعد از آنها جبران خواهد شد. لفتنان [= لیوتنان] کلنل دوگلاس نزد اسفندیار خان یکی از رؤسای جزو کشکولی فرستاده به استرداد وجه اصرار نمود و به فوریت مسترد گردید. باران شب شروع به باریدن نموده در تمام روز می بارید بنابراین تصمیم شد که به اتفاق يك اسکادران به طرف شیراز حرکت کنیم چونکه در چنار راهدار که منزل بعد باشد پیش از يك اسکادران نمی توانست منزل کند. پس از حرکت طولانی در حالتی که بواسطه باران و سرما کار برای همراهان سخت شده و دو نفر از آنها چند روز بعد وفات نمودند اسکادران سیخ ۱ به شیراز رسید.

عساکر تا چند روز بعد یعنی تا ۱۸ ماه نوامبر برای آماده نمودن خود در شیراز توقف نموده مشغول تهیه لوازم خود گردیدند. چون آذوقه یکماهه جمع آوری گردیده بود از این بابت خیال عموم راحت بود.

هنگام ورود عساکر به شیراز بواسطه آنکه هوا مانع بود از اینکه کسی از خانه‌ها بیرون آید هیچ نمایشی از مردم یا تشریفاتی به عمل نیامد. روز بعد مردم دسته‌دسته نزدیک چادرها آمده بطور آرام بر آن منظر غیرعادی می‌نگریستند تا آن‌اندازه که از زمزمه‌های مردم و از تحقیقات مختلفه که شد بر من معلوم گردید که ورود این عساکر چندان در اهالی اثری ننموده به نظر بیطرفی و بی‌اعتنائی بر آن می‌نگریستند و صاحبان املاک و طبقه تجار به ملاحظه آنکه حضور این عساکر حفظ قوانین و نظم و امنیت را تأمین می‌نمود در حال اعتدال بودند و فقط علامت نارضایتی انتشار یک اعلان ژلاتینی بود که بدون امضاء منتشر گردیده نویسنده آن ورود عساکر را بهانه بدگویی و بی‌احترامی به مخالفین پلتیکی خود قرار داده بود.

در راه کازرون الی شیراز چند نفر از کدخدایان دهات از من درخواست نمودند که یک دسته مستحفظین راه از اهالی آن محلات تشکیل دهم و بدون اینکه کسی به آنها تحریک نموده باشد برای این کار ارائه طریق می‌نمودند و چون این عساکر که در دهات مابین کازرون و شیراز مسکن گزیده و اغلب اوقات خود را به بیکاری می‌گذرانند بلاشک برای انجام این مقصود یعنی مستحفظی راه لیاقت دارند شایسته است آنها را تحت نظر داشت ولی در صورتی هم که رؤسای این عشایر به آنها اجازه خدمت دهند (با آنکه محتمل نمی‌باشد) به عشایر نمی‌توان اعتماد نمود و عقیده من این است که در صورتی می‌توان یک استعداد محلی را مفید و مؤثر دانست که افراد آن درحوالی خانه‌های آنها به کار واداشته شوند.

روز ۱۸ دو اسکادرن به طرف شیراز حرکت نمود من مسئول بودم که ترتیبات آذوقه آنها را تا یزدخواست یعنی تا نزدیکی فارس و بهمین طور برای راه کازرون الی شیراز بدهم و تمام ترتیبات این کار را توسط اجزاء محلی اداره تلگرافخانه انگلیس دادم و نتایج خوب از آن به دست آمد. کلیه آذوقه‌ای که لازم بود در هر یک از منازل موجود نموده به قیمت عادله یعنی قیمتی که اجزاء اداره تلگرافخانه از روی اطلاعات خود مقرر نموده بودند خریده می‌شد و هرگاه غیر از این بود شاید تعیین قیمت ارزاق تا اندازه‌ای از قوه من خارج بود.

جمع‌آوری آذوقه بواسطه غارتگریهای بلاسابقه عشایر قدری دارای اشکال بود. نصف دهات دشت مرودشت به چپاول رفته و صدی بیست و پنج نفر از اهالی در عرض دو سال گذشته بسیاری از آن دهات را که پنجسال قبل به چشم خود دیده و آبادی آنها را یادداشت نموده بودم آنجا را ترك نموده بودند. در تمام راه گوشت کمیاب بود و سایر اطعمه حیوانی بواسطه آنکه تمام گله و رمه به غارت رفته بود به دست نمی‌آمد. روز ۲۵ به آباده رسیدیم در آنجا توقف نمودیم. تا اینجا ۳۰۰ رأس قاطر محمول مالالتجاره انگلیسی برای اصفهان و ۳۰۰ نفر سربازان ایرانی بقیه قشونی که برای قلع و قمع اشرار شیراز حرکت داده شده و حالا مرخص شده بودند به همراه ما بودند. معاون فرمانفرمای معزول فارس هم همراه بود.

از آباده ۳۰۰ نفر شتر و یکصد رأس الاغ و قاطر که منتظر ورود ما بودند به

همراهی ما حرکت داده شدند. روز ۲۶ اسکادران سیخ به اتفاق میس راس به شیراز مراجعت نمود و اسکادران محمدی در تحت کاپیتان اکفورده به طرف شمال در حرکت بود.

از ده بید به اینطرف سرما شدت نموده مخصوصاً برای يك اسکادران که مجبور بود شب در چادر به سر برد سخت بود. هم افراد قشون و هم اسبهای ما تحمل این سرما را بخوبی نمودند و چیزی که قابل ملاحظه بود این است که با آنکه عدۀ حیوان همراه ما به هزار رأس می رسید مابین آباده و اصفهان در تحصیل علیق به هیچوجه اشکالی رخ ننمود.

در ایزدخواست [= یزدخواست] بطور مختلف شهرت داشت که در منزل دیگر دزد است ولی همینکه واگون پستی وارد شد چون در آنجا هیچ ندیده بود این خبر را تکذیب نمود. به همینطور يك قافله هم وارد شد. ساعت ۷ و ربع از اینجا حرکت کردیم قافله تجار با ۹۰۰ حیوان که بیشتر آنها الاغ بودند برای آنکه در تحت حفاظت ما باشند از ایزدخواست همراه ما آمده بودند که به قمشه بروند خود من در جلو این قافله بودم و جلو ما سربازان ایرانی تفنگهای خود را روی الاغها گذارده آنها را می راندند.

نزدیک برجی که از خشت و گل ساخته شده بود ۳۰ نفر از عشایر در ۶ میلی ایزدخواست حمله نمودند و یکی از سربازان داخل خاک فارس مجروح گردید. بقیه یا فرار اختیار نموده یا آنکه تفنگ و فشنگ خود را به دزدان واگذار نمودند و شش تفنگ به دست دزدان آمد.

قافله با چالاکی تمام به عقب برگشته من به کاپیتان اکفورده خبر رسانیده فوراً اسکادرانها را آورده بر عشایر شلیک نمودند سارقین هم بطور سخت شلیک می نمودند ولی ظاهراً درست نشانه نمی زدند.

کاپیتان اکفورده و لیوتنان ویک هم که خیلی جلوتر بودند گلوله نخورده رسالدار ماژور غلام محمدخان بهادر که به سرکردگی قشون خود اشتغال داشت در بین شلیک به رانش گلوله خورده يك گلوله هم از جلیقه جامه دار محمد بهادر عبور نمود يك اسب هم مجروح گردید. بدبختانه قبل از آنکه سوار برسد سارقین در برج داخل شدند.

قافله در این وقت در تحت حفاظت اسکادران به طرف مشرق پیچیده بقیه قشون قلعه را محاصره نموده به سوراخهای دیوار آنجا و بهر کسی که خود را نشان می داد شلیک نمودند و دیده می شد مجروحین را به آن برج وارد می نمودند.

پس از دقتهای لازمه در این موقع نتیجه تفکرات کاپیتان اکفورده این شد که تصرف برج به قوه قهریه باعث تلفات جانی زیاد خواهد گردید و نظر به اوضاع موجوده این کار صلاح نبود.

من در این تصمیم کاملاً با او همراه بودم مخصوصاً چونکه این اسکادران از مقامات رسمی دستورالعمل نداشت که قوافل را حفظ نماید. همانروز سالمأ به امین آباد

رسیدیم و غرهٔ دسامبر وقایع را تلگرافاً [= تلگرافی] راپورت دادیم.

روز چهارم ماه به اصفهان وارد شدیم و روز قبل از ورود مستر گریهم به استقبال ما آمد. اکثر اروپاییان مقیم اصفهان و قلیلی از ایرانیان آمدند که ورود ما را مشاهده نمایند.

برای توقف اسکادرن محل بسیار خوبی نزدیک کاروانسرای بزرگی مجاور باغشاه که خارج شهر است تهیه شده طویلله‌های بسیار خوب داشت و چهار مقابل این قشون هم می‌توانست در آنجا منزل نماید.

امضاء لیوتنان ویلسن

نمره - ۹۲

مکتوب سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۳۰ دسامبر ۱۹۱۱ [۸ دی ۱۲۹۰؛ ۸ محرم ۱۳۳۰]

آقا

هنگامی که می‌خواستیم مراسلهٔ ۲۴ شهر جاری خود را به انتها رسانم خبر رسید که در همان روز در قصر اجلاسی منعقد گردیده نایب‌السلطنه فرمانی برای بستن مجلس صادر نموده است. اکنون با نهایت افتخار مفاد مکتوبی که کابینهٔ وزراء برای نایب‌السلطنه فرستاده و علل و اسباب درخواست تصویب او را در بستن مجلس ذکر نموده‌اند انقاد می‌دارم:

نایب‌السلطنه دقت مخصوص مرا به این مسئله جلب نمود که این یادداشت متضمن بعضی نکات قابل ملاحظه و اهمیت بوده مجلس را بطور وضوح متهم نموده آن را عایق واقعی دولت دانسته بعلاوه در آن مذکور است که نمایندگان مخصوصاً حزب دموکرات مردم را تحریک به تحت‌السلطه رفتن و شورش و تحریم امتعهٔ روس و انگلیس و مخالفت با دولت کرده‌اند و آنها را در واقع مسئول واقعات رشت و تبریز دانسته و این مسئله به یک طور غریبی با بیانات و تصریحات دولت ایران که اغتشاشات مذکوره را بعلت تحریک روس می‌دانستند مخالفت دارد.

پس از آنکه شرح وضعیت دولت از طرف وزیر امور خارجه در حضور آن اجلاس به نام نایب‌السلطنه قرائت شد متعاقب آن فرمانی از طرف نایب‌السلطنه برای بستن مجلس و دیگری برای تجدید انتخابات قرائت گردید.

از قرار راپورت انتخابات جدید باید در طهران شروع شده و هر قدر زودتر که امکان دارد در ولایات هم به عمل آید.

مطالب نوشتهٔ جوف را و سایر نوشتجاتی که مذکور گردید تلگرافاً [تلگرافی] به تمام ایالات و ولایات مخابره نموده‌اند و تاکنون خبری نرسیده که از جایی صدایی بلند شده باشد. نباید تصور شود که علت آنکه مخالفتی به ظهور نرسیده بواسطهٔ نرم شدن و میانه‌روی حزب دموکرات بوده چرا که حزب دموکرات برای برپا نمودن هیجان

عامه تلاش وافر دارند.

ملفوفی نمره ۹۲

خلاصه یادداشت کابینه به عنوان نایب السلطنه

به تاریخ ۲۴ دسامبر ۱۹۱۱ [۲ دی ۱۲۹۰؛ ۲ محرم ۱۳۳۰]

چنانچه والا حضرت آگاه می‌باشند از زمان تشکیل کابینه وزراء از طرف آقای صمصام السلطنه، رئیس‌الوزراء چنانچه خود والا حضرت هم کوشش نمودند که لزوم اجتناب از اقداماتی [را] که باعث تضعیف اقتدار دولت بشود بر اعضای مجلس تأکید نمایند ولی بدبختانه به علت تقلبات بعضی اشخاص زحمات آنها به هدر رفت. در ۲۹ نوامبر سفارت روس مراسله [ای] بعنوان وزارت خارجه نوشته سه فقره تقاضاها نموده برای انجام آن اعلان اعزام قشون کرد. پس از آنکه کابینه مشورت کرده در این باب مذاقه نمودند و از سختی موقع و اهمیت پیش آمدن عساکر روس در موقعی که مملکت به آن حال بود نظریات خود را بر روی کاغذ آورده مجلس را از آن مستحضر ساختند. نمایندگان نظریات کابینه وزراء را رد نموده و وزراء بر حسب تصمیم مجلس به نوت دولت روس جواب دادند. وزراء چون در تحت این اوضاع میشوم از خطرات مهمتر از این در آتیه پیش‌بینی می‌نمودند استعفاءنامه خود را به والا حضرت تقدیم داشته قبول نگردید و در همان موقع عده‌ای از نمایندگان به حضور والا حضرت مشرف گردیدند که از طرف مجلس اظهار اعتماد به کابینه نموده استدعا نمایند که وزراء بر مقام خود باقی بمانند. کابینه وزراء به امید اینکه مجلس از خطرات موقع بخوبی واقف گردیده راضی شدند که در کار خود مداومت نموده دفعه دیگر مشغول مذاقه در اولتیماتوم دولت روس شدند.

بخوبی واضح است که هرگاه هنگامی که در اول دفعه که کابینه مسئله را به مجلس رجوع نمود نمایندگان با دولت موافقت نموده بودند عساکر روس از رشت معاودت نموده و بدبختیهای متعاقب آن که بواسطه تحریک بعضی اشخاص در طهران به عمل آمده تلگرافات اغراق‌آمیز به ولایات فرستاده مردم را به بلوا دعوت می‌نمودند به وقوع نرسیده وقایع رشت و تبریز به ظهور نمی‌رسید. وکلای حزب دموکرات تلگرافات متعدده به تمام ولایات حتی ممالک خارجه مخاپره و اهالی ایران را تحریک به حمل اسلحه و شورش و تحریم امتعه روس و انگلیس و مخالفت با دولت نموده و عوض آنکه در این موقع باریک با دولت دست بدست داده راهی برای استخلاص از این اشکالات پیدا نمایند هم خود را مصروف به تولید عوایق و موانع برای دولت نموده و آن را چه سرأ و چه در مجالس خصوصی خود با مخالفت‌های سخت مقابل می‌نمودند. و با وجود آنکه وقت بی‌اندازه قیمت داشت نمایندگان به اندازه عده‌ای که برای اخذ رأی کافی باشد در مجلس حضور به هم نرسانیده اگر هم حاضر می‌شدند در مقابل

مخالفت سخت ایشان کاری از پیش نمی‌رفت.

عاقبت در ۱۸ دسامبر وزیر امور خارجه پیشنهادات اولتیماتوم را بقراری که مذکور می‌شود به مجلس عرضه نمود. اول آنکه مجلس در باب اولتیماتوم روس با کابینه موافقت نماید ثانیاً آنکه کمیسیونی انتخاب شود و اختیار کامل به آن داده شود که امر را تصفیه نماید و ثالثاً آنکه برحسب قانون کابینه جدیدی تشکیل دهند. بدبختانه مذاکرات اعضای مجلس در این موقع منتج نتیجه نگردیده و تصمیمی حاصل نگردید، چون مجلس نتوانست کابینه جدیدی تشکیل دهد. وزرای حالیه مجبور شدند در مقام خود باقی مانده و برحسب تعلیمات وجدانی خود آن طوری که صرفه حقیقی ایران می‌دانستند عمل نمایند.

هنگامی که فقط دو روز مانده بود تا آنکه عساکر روس از قزوین به پایتخت ورود نمایند و نمایندگان دیدند که خطر خیلی نزدیک شده در يك جلسه‌سری ۳۹ نفر رأی داده تصمیم نمودند که مجلس يك کمیته‌ای تشکیل داده اختیار تام به آن داده شود ولی در مجلس علنی با يك نمایش طفلانه همان ۳۹ نفر فقط رأی دادند و پس از این اقدام اخطار شد که هیچیک از اعضای مجلس راضی نخواهند شد در این کمیته عضویت بهم‌رسانند. در تشکیل این کمیته اشکال زیاد در میان بود تا آنکه در شب ۲۱ دسامبر خبر شروع جنگ در تبریز و رشت و ورود عده‌ای از عساکر روس به خراسان رسید. کمیته مذکور در آخرین لحظه تشکیل گردید و تصمیم نمودند که شرایط اولتیماتوم را قبول نمایند و حال آنکه هرگاه در ابتدای امر با نظریات کابینه موافقت نموده بودند حوادث تبریز و رشت بهیچوجه به وقوع نرسیده و عساکر روس هم به قزوین ورود نمی‌نمودند و مبلغی را که دولت روس برای خسارت جنگ مطالبه می‌نمود جزئی و قابل اهمیت نبود.

والاحضرت از مطالب معروضه ملاحظه خواهند فرمود که وقایع تبریز و رشت خطراتی می‌باشند که نفاقها و مخالفت‌های مضره با دولت آنها را دعوت نموده و تلگرافات و تحریکاتی که از پایتخت شده باعث این بدبختیها گردیده است. واضح است تا آنکه دولت خواه مشروطه و خواه جمهوری دارای اقتدار نباشد امکان ندارد امور را بطور دلخواه اداره نموده و این فلجی که فعلاً بر دولت عارض شده عاقبت به مرج و مرج و درهم پیچیدگی منجر خواهد گردید.

علاوه براین نظر به نفاق حقیقی و مخالفت حالیه مجلس آشکار است که داشتن حکومت صحیح و اختتام این اغتشاشات حالیه ممتنع‌الوقوع می‌باشد بنا بر این هیئت دولت حاضره صلاح چنان می‌دانند - و محض آنکه از خطرات موجوده جلوگیری شود لازم می‌دانند - که والاحضرت بلا تأخیر دستخط بستن مجلس را بدهند با وجود آنکه قانون اساسی به دولت مستقیماً حق بستن آن را نمی‌دهد از طرف دیگر قانون اساسی نمایندگان ملت را اجازه نمی‌دهد که پس از انقضای مدت دو سال از وقت انتخاب خود بطور غیرمعمول دوره خود را امتداد دهند.

به مناسبت این اوضاع ما مجبوریم از والاحضرت درخواست صدور دستخط بستن

مجلس را نموده در آن فرمان حکم تجدید انتخابات داده شود.

امضاء نجفقلی بختیاری صمصام السلطنه رئیس الوزراء - وثوق الدوله وزیر امور خارجه - قوام السلطنه وزیر داخله - غلامحسین بختیاری سردار محتشم وزیر جنگ - حکیم الملک وزیر مالیه - ذکاء الملک وزیر عدلیه - معاضد السلطنه وزیر پست و تلگراف.

دستخط والاحضرت نایب السلطنه

چنانچه کابینه لازم می‌دانند صحیح و ممضی است و باید بر وفق دلخواه اجراء گردیده فرمان و دستخط تجدید انتخابات تهیه و منتشر گردد.

امضاء ابوالقاسم ناصر الملک نایب السلطنه

نمره - ۹۳

مکتوب سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورغ ۴ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۳ دی ۱۲۹۰: ۱۳ محرم ۱۳۳۰]

در ضمن صحبتی که در ۳۰ ماه گذشته با وزیر امور خارجه داشتم از ایشان در باب اخبار ایران استفسار نمودم و اظهار امیدواری کردم که بزودی صلاح خواهند دانست عساکر را از قزوین باز بخواهند.

مسیو سزائف جواباً اظهار نمود که هیچ مایل نیست عساکر را زیاده از حد لزوم آنجا نگاه دارد مخصوصاً حالا که دولت ایران بموجب نوشته خود سه فقره تقاضاهای روس را بطور رسمی قبول نموده‌اند ولی فعلاً نمی‌تواند تاریخ عودت آنها را معیناً بگوید. تاکنون دو فوج سرباز را از قزوین به رشت فرستاده ولی هرگاه جزئی علائم برهم خوردگی و اغتشاش در طهران به ظهور رسد آنها را فوراً به قزوین خواهند فرستاد. در تبریز بدون مقدمه و غفلتاً به روسیان هجوم آورده‌اند و دولت روس از اینگونه خطرات فیما بعد خود را محفوظ خواهند داشت و بنابراین تا آنکه خطر اغتشاشات تازه برطرف نشود قشون اعزامی را باز نخواهند خواست.

عساکری که به رشت و تبریز فرستاده شده تا آنکه نظم کامل در آنجاها اعاده نشود نباید از آنجا حرکت کنند و تا آنکه معلوم نگردد این نظم و امنیت در آنجا دوام خواهد داشت عساکر عودت داده نخواهند شد. جناب معزی‌الیه اظهار داشت این کار را به مقتضای وقت به عمل خواهند آورد ولی در جواب سؤالی که از ایشان نمودم مسئله اینکه این اشغال موقتی حالیه را به تصرف دائمی تبدیل خواهند نمود انکار نمود و من اظهار امیدواری نمودم که در این اقداماتی که برای سرکوبی مجرمین می‌شود اشخاص بی‌تقصیر جزو مقصرین تنبیه نخواهند شد؟ جناب معزی‌الیه اظهار داشت از صمیم قلب اطمینان دارد که از این کار احتراز خواهد شد ولی برای آنکه برای سایرین نمونه بوده و باعث عبرت آنها شود مجرمین بطور سخت مجازات خواهند شد.

نظر به فشاری که از طرف عقاید عامه بر دولت وارد آمده می‌ترسم اشکال داشته باشد عساکر خود را در این موقع باریک از قزوین باز طلبند.

امضاء جارج بیوکانان

نمره - ۹۴

مکتوب سر جارج بیوکانان به سر ادوارد گری

سنت پترزبورغ ۱۰ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۹ دی ۱۲۹۰: ۱۹ محرم ۱۳۳۰]

آقا

روزنامه نیم رسمی موسوم به روسیه در شماره امروز خود مقاله‌ای درج نموده و بر ضد مطبوعات خارجه و مخصوصاً مطبوعات انگلیس که روس را در اقدام اخیر در تبریز متهم به اعمال شدیدانه غیر حقه نموده‌اند پروتست می‌نماید و با نهایت تشدد در خصوص اجلاسی که قرار است در ۱۵ ژانویه از طرف دموکراتهای ایرانی مقیم آنجا و لرد لمینگتن و پرفسور برون در تحت ریاست مستر لینچ و کمپانی در لندن منعقد گردد بیاناتی نموده سؤال می‌کند در صورتی که هنگامی که فداییان تبریز در مورد سربازان روس مرتکب انواع و اقسام اعمال ظالمانه شده در تحت سرکردگی همین ثقةالاسلام نخبای مجرمین قفقاز با آنها همراهی می‌نمودند چرا صدایی از جایی بلند نشده کسی پروتست ننمود و اظهار می‌دارد چنانچه بسیاری به چشم خود دیده‌اند اعمال ظالمانه که نسبت به عساکر روس به عمل آمده آنقدر مهیب و وحشت‌انگیز است که نمی‌توان شرح داد.

نویسنده مقاله باز هم اظهار می‌دارد که اعتدال و میانه‌روی محکمه نظامی روس را از همین می‌توان فهمید که فقط پانزده نفر را محکوم نموده ۲۶ نفر را آزاد کرده معفو داشت و بر اهمیتی که اشخاص مثل لرد لمینگتن و پروفسور برون و مستر لینچ [= لینچ] که همواره بر علیه [= علیه] روس جعل اخبار می‌نمایند به این مسئله می‌دهند که ثقةالاسلام یکی از علمای بزرگت بوده پروتست نموده او را عقیده این است که ثقةالاسلام و همدستان او از قبیل شیخ سلیم و صدیق‌الملک و ضیاءالعلماء از سرکردگان عمده هیجان ضد روس در تبریز و هرج و مرج آنجا بوده فداییان آنجا را دور خود جمع می‌نمودند.

نویسنده مذکور بعلاوه اظهار می‌دارد اینکه گفته شده که مجرمین را در روز مقدس مسلمین که عاشورا باشد به قتل رسانیده‌اند بهمان اندازه که اتهام قتل زنان و بچه‌ها داده شده از صحت خارج است. مراسم عزاداری عاشورا تا ظهر به اختتام رسیده و تا ساعت پنج بعد از ظهر کسی به قتل رسانیده نشد و اهالی که تاکنون از طرف فداییان و سرکردگان آنها برایشان صدمات وارد آمده بود کاملاً به این اقدام راضی بودند. در انتهای مقاله مذکور نویسنده ایرانیان را و چنانچه می‌نویسد محرکین اروپایی آنها را متنبه می‌سازد که دولت روس تصمیم نموده‌اند اطراف خود را منظم

داشته هرگاه کسی دستی بر ضد يك نفر سرباز روسی بلند کند مورد عقوبات سخت خواهد شد چنانچه مسیو سزانف هم در ضمن صحبتی که دیروز بعد از ظهر با ایشان داشتم قریب به همین مضمون اظهاراتی نمود معلوم می‌شود که نویسنده مقاله فرق از جایی تعلیم داشته است.

امضاء جارج بیوکانان

نمره - ۹۵

مکتوب سر جارج بیوکانان به سر ادوارد گری

منت پترزبورغ ۱۱ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۰ دی ۱۲۹۰؛ ۲۰ محرم ۱۳۳۰]

آقا

به وصول تلگراف ۵ شما یادداشتی برای وزارت امور خارجه امپراطوری انقاد داشته عقاید شما را در مسئله صاحب‌منصبان سوئدی برای ایران مذکور داشتم اینک با نهایت افتخار ترجمه جوابی که از طرف دولت روس برای من رسیده لفا ارسال می‌دارم.

امضاء جارج بیوکانان

ملفوف نمره ۹۵

ترجمه یادداشتی که سر جارج بیوکانان برای

دولت روس فرستاده است

نظر به آنکه دولت روس با عقیده‌ای که سفارت انگلیس در یادداشت خود مذکور داشته‌اند که فقره دوم اولتیماتوم روس که به دولت ایران داده شده راجع به صاحب‌منصبان سوئدی که به رضایت دولتین روس و انگلیس برای استخدام ایران سابقاً دعوت شده‌اند نمی‌باشد دولت امپراطوری به نمایندگان مقیم استکهلم [استکهلم] دستورالعمل داده‌اند که دولت سوئد را از این مسئله آگاه سازند.

منت پترزبورغ ۲۸ دسامبر ۱۹۱۱ [۶ دی ۱۲۹۰؛ ۶ محرم ۱۳۳۰]

نمره - ۹۶

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۱۵ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۴ دی ۱۲۹۰؛ ۲۴ محرم ۱۳۳۰]

وزیر امور خارجه اطلاع می‌دهد که شخصی موسوم به رشیدالسلطان با ۱۵۰ نفر مسلح شاهسون از طرف شاه مخلوع از کشتی روسی به انزلی پیاده شد.

نمره - ۹۷

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۱۵ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۴ دی ۱۲۹۰؛ ۲۴ محرم ۱۳۳۰]

تلگراف ذیل از کفیل قنصلگری اعلیحضرتی مقیم شیراز واصل گردیده است:
قوام مرا اطلاع می‌دهد که پسرش از فسا مراجعت نموده مرا اطلاع می‌دهد که ملائی موسوم به شیخ علی دشتی به ۱۰ پرازجان رفته کوشش تام دارد که جماعت را بر ضد خارجه متحد نماید و شیخ زکریای لارستانی هم همراهان خود را مشغول جمع‌آوری است که به طرف بندر عباس پیشقدمی نماید. قوام اظهار می‌دارد که اطلاع به هم رسانیده است که تلگرافات مهمه از طهران به پرازجان مخایره شده و همین‌طور تلگرافات هم به محمدعلی‌خان مخایره شده اعمال کشکولیهها را در حوادث اخیره تمجید نموده‌اند.

قوام مرا وعده داده است که اگر بتواند سواد این تلگرافات را از حکومت کازرون بگیرد به من نشان خواهد داد.

اگرچه قوام اظهار می‌دارد که مراجعت پسرش از میان عشایر بواسطه عدم پول بوده است (استعداد خود او هم در اینجا دارند از هم متفرق می‌شوند) این حرکت به نظر من می‌آید که تا اندازه‌ای اسباب اضطراب بوده باشد.

من از بابت اقدامات شیخ علی دشتی که ممکن است باعث انقلاب شود به دولت ایران اظهار نموده و به حاکم بوشهر تعلیمات داده شده که کوشش فوق‌العاده برای جلوگیری آن بنماید.

نمره - ۹۸

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۱۵ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۴ دی ۱۲۹۰؛ ۲۴ محرم ۱۳۳۰]

رجوع به تلگراف امروز صبح من فرمایید:

سفیر روس مرا اطلاع می‌دهد که برای قنصل رشت از سنت پترزبورغ مستقیماً تعلیمات رسیده که رشیدالسلطان را با ۱۵۰ نفر شاهسونهای مسلح که همراه او هستند به بندر آستارا که از آنجا آمدند با کشتی عودت دهد.

نمره - ۹۹

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۱۵ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۴ دی ۱۲۹۰؛ ۲۴ محرم ۱۳۳۰]

خزانهدار کل

رجوع به تلگراف ۸ شهر جاری من فرمایید:

کمیته ایرانی منقصل شده است. مشاغل خزانهدار کل را مرنارد به عهده گرفته

است - وضعیت معاونین مالیة امریکایی هنوز درست معلوم نیست ولی امور در مجرای خود حالا جریان می نماید.

نمره - ۱۰۰

مکتوب سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون

وزارت خارجه ۱۵ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۴ دی ۱۲۹۰؛ ۲۴ محرم ۱۳۳۰]
آقا

مراسله ۲۷ شهر ماضی جنابعالی مشعر بر صحبتی که در ۲۳ ماه گذشته با وزیر امور خارجه روس داشته اید واصل گردید و معلوم شد که مسیو سازانف شما را اطلاع داده است که هر وقتی که دولت ایران کتباً قبول تقاضاهای دولت روس را تعهد نموده و اخراج مستر شوستر از استخدام دولت مشارالیها حقیقت پیدا کرد عساکر روس که در قزوین می باشند فوراً بازخواسته خواهند شد و بعلاوه اظهار داشته اند که بین مسئله بازخواست این عساکر و حوادث بسیار مهمی که همین تازگی در شمال به وقوع رسید چندان ارتباطی نمی باشد.

نظر به این اظهارات مسیو سازانف مطالب تلگراف ۳ شهر جاری مشعر بر اینکه جناب معزی الیه اظهار داشته اند که فعلاً بازخواست عساکر از قزوین به هیچ وجه ممکن نمی باشد اسباب تعجب و یأس من گردید و به همین طور مسئله اینکه ۱۰۰۰ نفری که از آنجا عودت داده اند فقط برای این بوده که قشون ساخلوی رشت را تزیید نمایند اسباب حیرت من گردید.

بلاشک علی که دولت روس را وادار به تصمیم این امر نموده است که عساکر خود را باز نخواهند اغتشاشات واقعه در شمال و هیجان عقاید عامه سنت پترزبورغ بوده ولی طهران در تمام مدت کاملاً آرام بوده و حقیقتاً نمی توان دولت ایران را برای آن ملامت نمود و انتظامات تبریز اعاده شده بطوری که ظاهراً دلیلی به دست نیست که چرا نباید شروع به بازخواست عساکر از قزوین شود.

شما باید موقعی به دست آورده در خصوص این مطالب با مسیو سازانف صحبت نمایید ولی لازم است شما ملاحظاتی را که دولت اعلیحضرتی را وادار به اظهار این مطالب نموده برای وی توضیح نمائید. البته دولت مشارالیه می دانند که يك دولت ایرانی که پلتیک خصومتکارانه نسبت به روس تعقیب نماید نمی تواند مقتدر باشد و چنین پلتیکی ناچار مصادمه و مجادله با دولت روس را باعث گردیده و البته اسباب تضعیف دولت ایران شده از نفوذ آن کاسته یا بکلی آن را معدوم خواهد ساخت و بطریق اولی لازم است که دولت ایران که نسبت به منافع روس بطریق دوستانه عمل می کند تقویت شده و تشویق گردد.

دولت حاضره ایران تقاضاهای دولت روس را قبول نموده و میل صمیمی خود را برای داشتن مناسبات دوستانه با دولت روس ابراز داشته اند و هرگاه از طرف دولت

روس هم رویه دوستانه اتخاذ نشده و دولت ایران را تشویق ننمایند به دولت مشارالیه یا اهالی ایران ظاهر نخواهد شد که انتفاعی حاصل خواهند نمود. بازخواست عساکر روس از قزوین باعث تشویق آنها خواهد شد و بر ایرانیان ثابت خواهد شد که دولت حاضره ایشان چه کرده و چه می‌کند و بدان وسیله وضعیت دولت قوت گرفته آن را قادر خواهد ساخت که اقتدار مسلوبه خود را که برای اعاده انتظامات ایران کمال لزوم را دارد دوباره به دست آورد.

یکی از نتایج ضعف دولت مرکزی اوضاع هرج و مرج جنوب ایران بوده است. راههای تجارتی بکلی مسدود می‌باشند و امنیت جان و مال خارجه در خود شیراز مشکوک است این اوضاع بسیار با تجارت و منافع دولت انگلیس ضدیت دارد و اعاده اقتدار دولت ایران را برای دولت اعلیحضرتی یکی از مسائل مهمه تشکیل می‌دهد. تا زمانی که مناقشات مابین دولت روس و ایران باقی باشد معلوم است نمی‌توان انتظار بهبودی امور را داشت ولی الحال که به این اوضاع امور نامساعد خاتمه داده شده دولت اعلیحضرتی بسیار مایل می‌باشند که دولت روس هرگونه اقدامی را که دولت ایران را قادر خواهد ساخت اقتدار خود را دوباره به دست آورده و اعاده نظم نمایند، تسهیل نمایند.

امضاء گری

نمره - ۱۰۱

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۱۶ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۵ دی ۱۲۹۰؛ ۲۵ محرم ۱۳۳۰]

جمع‌آوری قشون برای شاه مخلوع در عشق‌آباد

از قرار راپورتی که همین حالا از جنرال قنسول اعلیحضرتی مقیم مشهد رسیده مأمورین محلی روس الحال مشغول عودت دادن عساکری که جمع شده‌اند می‌باشند.

نمره - ۱۰۲

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون

وزارت خارجه ۱۶ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۵ دی ۱۲۹۰؛ ۲۵ محرم ۱۳۳۰]

تحقیق نموده ببینید دولت روس حاضرند تعیین مرئارد را برای کفالت خزانه‌داری کل تصویب نمایند؟ ما گمان می‌کنیم این بهترین تدبیری خواهد بود و مسئله تعیین قطعی شخصی به این مقام فعلا بعهده تعویق انداخته شود.

نمره - ۱۰۳

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون

وزارت خارجه ۱۷ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۶ دی ۱۲۹۰؛ ۲۶ محرم ۱۳۳۰]

مطالبی که بموجب راپورت تلگرافی ۱۴ شهر جاری خود اظهار نموده‌اید تصویب می‌کنم.

یکی از شرایط تجدید حقوق بایستی این باشد که دولت بریطانیای عظمی و روسیه در صورتی که محمدعلی برخلاف رضای آنها وارد خاک ایران شود دولت ایران را بر علیه او تقویت خواهند نمود.

نمره - ۱۰۴

تلگراف سر جارج پارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۱۸ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۷ دی ۱۲۹۰؛ ۲۷ محرم ۱۳۳۰]

پس از آنکه ترتیبات مناسب [داده شد] برای اینکه با ضیاءالدوله (که در تلگراف ۲۹ دسامبر خود راپورت دادم در قنصلخانه اعلیحضرتی در تبریز بست اختیار نموده) از راه روسیه تا طهران خوش‌سلوکی شود من به سفیر روس اظهار امیدواری نمودم که دولت روس تقاضای مجازات بستی مزبور را ننموده به ورود وی به طهران بتعرض او نخواهند شد. همکار روسی من بنا بر این به دولت متبوعه خود نصیحت نمود که فقط تقاضای خلع شئونات از او بنمایند و به دولت روس این طور اطلاع داده شده بود که اگر شما مرا مجاز ننمایید نمی‌توانم موافقت نمایم که به بستی مذکور مجازاتی شود یا آنکه به آزادی وی تعرض شود. از عبارت جواب دولت روس ابراز کدورتی نسبت به من می‌شود و تهدید می‌کنند که هرگاه من در رویه خود نسبت به این مسئله اصرار نمایم وعده‌ای [را] که داده‌اند که با او خوش‌سلوکی نمایند باز خواهند گرفت و به این طریق هر زمان که از قنصلخانه اعلیحضرتی خارج شود بطوری که میلشان باشد با او عمل خواهند نمود و علیهذا یحتمل بستی مذکور در توقف خود در قنصلخانه به مدت غیرمعینی ادامه خواهد داد.

عقیده من همین است که عرض می‌کنم و میل دارم بدانم شما با آن موافقت خواهید داشت یا خیر - اگر بستی مذکور با آنکه رویه دولت روس را نسبت به خود می‌داند مایل است که در تحت وعده خوش‌سلوکی که به او داده شده از قنصلخانه خارج شده و به طهران برود نباید او را از این کار باز داشت. در این صورت همینکه از قنصلخانه خارج شد مسئولیت ما خاتمه خواهد یافت ولی ما نمی‌توانیم بستی مذکور را ترغیب به خارج شدن از قنصلخانه بنماییم مگر دولت روس به ما اطمینان دهند که بدون محاکمه منصفانه تقاضای مجازات یا سلب آزادی وی را نخواهند نمود بر من بخوبی واضح است که هرگاه عکس این مسئله واقع شده بود و ما بر کسی که در قنصلخانه روس پناهنده شده بود ادعایی می‌داشتیم سلوک و رفتار دولت روس بهتر

از ما نمی‌بود.

از قراری که فهمیده‌ام ادعایی که روسیان بر ضیاءالدوله دارند این است که او به دروغ راپورت داده است که عساکر روس بدون امتیاز زنان و بچه‌ها را مقتول نموده‌اند.

نمره - ۱۰۵

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۱۸ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۷ دی ۱۲۹۰؛ ۲۷ محرم ۱۳۳۰]
راجع به تلگراف ۸ ژانویه من:

وزیر امور خارجه مرا اطلاع می‌دهد که جنرال قنسول ایران مقیم بغداد به ترغیب نمودن دو نفر از علماء از اینکه به ایران وارد نشوند موفق گردیده است.

نمره - ۱۰۶

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۱۸ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۷ دی ۱۲۹۰؛ ۲۷ محرم ۱۳۳۰]

رجوع به تلگراف دیروز خود که به سنت پترزبورغ مخابره نموده‌اید بفرمایید: پس از اتمام آنچه به وقوع پیوسته گمان می‌کنم حقوق مناسبی برای شاه مخلوع پنجاه هزار تومان خواهد بود. من صلاح نمی‌دانم کلیه حقوقش به او داده شود و امیدوارم که دولت روس در این امر اصرار نخواهند داشت.

نمره - ۱۰۷

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون

وزارت خارجه ۱۸ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۷ دی ۱۲۹۰؛ ۲۷ محرم ۱۳۳۰]

به مسیو سازانف اظهار نمایید (وقتی که او را ملاقات می‌کنید) که مقصود من این نبود ارائه طریق نمایم که کلیه مبلغ حقوق شاه مخلوع در حق وی دوباره برقرار شود و با عقیده‌ای که در تلگراف امروز سر جارج بارکلی مذکور گردیده موافقت دارم.

نمره - ۱۰۸

مکتوب سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۶ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۵ دی ۱۲۹۰؛ ۱۵ محرم ۱۳۳۰]

آقا

در تعقیب مراسله ۳۰ دسامبر خود افتخار دارم ترجمه فرمان ۲۳ دسامبر نایب السلطنه

را برای انتخابات عمومی، لفا ایفاد دارم:

چنانچه ملاحظه خواهید فرمود نایب السلطنه در فرمان خود به ماده دوم پروگرامی که کابینه صمصام السلطنه به مجلس عرضه کردند و در دوم سپتامبر آن هیئت آن را تصویب نمودند (رجوع به مراسله ۵ سپتامبر ۱۹۱۱ من نمایند) رجوع می نماید که در آن پروگرام کابینه اصرار دارند که از طرف ملت به وکلای دوره دوم مجلس حق اصلاح قوانین اساسی داده شود بنابراین در این موضوع يك قسم اشاره ای رفته ولی سخت است تصور شود که با این اوضاع مملکت چطور امکان دارد معین نمود که آیا اکثریت انتخاب کنندگان طرفدار یا ضد جرح و تعدیل قوانین اساسی سال ۱۹۰۶ و ۱۹۰۷ می باشند.

امضاء جارج بارکلی

ملفوف نمرة ۱۰۸

فرمان برای انتخابات

بنام اعلیحضرت قدر قدرت شاهنشاه احمد شاه قاجار

خداالله ملکه و سلطانه

چون دوره پارلمانی مجلس دارالشورای ملی در ۲۳ ذیقعدة (۱۵ نوامبر ۱۹۱۱) [۲۲ آبان ۱۲۹۰] به اختتام رسیده محض آنکه بین انقضای دوره مزبور با موقع تجدید انتخابات فاصله واقع نشود به صدور این فرمان به اهتمام اشخاصی که حق انتخاب کردن و انتخاب شدن دارند بر وفق قانون جدید مورخه ۴ نوامبر ۱۹۱۱ [۱۱ آبان ۱۲۹۰؛ ۱۲ ذیقعدة ۱۳۲۹] اعلام می نمایم که حاضر برای انتخاب نمایندگان جدید باشند. ما نیز بر طبق دستخط ۲۳ دسامبر ۱۹۱۱ [یکم دی ۱۲۹۰؛ یکم محرم ۱۳۳۰] خودمان تعلیمات وافیه به وزارت داخله داده ایم که اقدامات لازمه برای حسن پیشرفت و انجام انتخابات و منظور داشتن نکات و دقایق مهمه قانونی بنمایند.

در این موقع لازم می دانیم به استحضار عموم اهالی ایالات محروسه برسانیم که از وظایف معینه آنهايي که حق انتخاب دارند این است که با کمال دقت قانون انتخابات را خوانده و مطالعه نموده و در فهم نکات و دقایق آن به همدیگر کمک نموده رجوع به عقل و وجدان خود نمایند و بدانند که بوسیله آراء خود زمام رفاهیت و سعادت خود را و بهمچنین نیک انجامی و سعادت مملکت خود را به دست نمایندگان خود می سپارند.

آنهايي که در حقیقت لایق این اختیارات می باشند بایستی متدین و واقف به احتیاجات ملت بوده لیاقت انجام این وظیفه بسیار مهم را داشته عقاید پلتيکی آنها بر عموم معلوم و انتخاب کنندگان از آن واقف باشند.

نظر به مذاکراتی که در دوم سپتامبر ۱۹۱۱ [۱۰ شهریور ۱۲۹۰؛ ۸ رمضان ۱۳۲۹] از طرف وزراء در مجلس دارالشورای ملی به میان آمد وزراء و اعضای دارالشوری لازم دانستند که بواسطه اختیاری که از طرف ملت به اعضا داده شود بایستی آنها

قوانین اساسی را برای اصلاح حال مملکت جرح و تعدیل نمایند. ما، بنا بر این، این مسئله را منظور داشته بر وفق قوانین اساسی يك حکومت مشروطه - که رجوع به ملت باشد - بر افراد اهالی مملکت و انتخاب شوندهگان اعلام می‌نماییم که این نکته را در مد نظر داشته باشند که برای نمایندگان این دوره، این اختیار نیز منظور گردیده محض آنکه پس از افتتاح مجلس جدید، با آزادی رأی و مذاقه و مطالعه کامل مسئله اقداماتی را که صلاح می‌دانند بنمایند.

اگرچه در ممالک مشروطه رسم معمول این است که دولت تاریخ شروع انتخابات و افتتاح مجلس را قبلاً تعیین و به استحضار اهالی برساند ولی چون انتخابات این دوره بر طبق قانون مصوبه مجلس به عمل خواهد آمد و از آنجایی که وقت زیادی برای ترتیب این کار نبوده، ما جداً به وزارت داخله امر نموده‌ایم که اقدامات لازمه بنمایند بطوری که در مراکزی که انتخابات به عمل می‌آید مقدمات امر را هر اندازه زودتر که امکان دارد ترتیب داده و شروع به انتخابات شود و همینکه نتیجه انتخابات تا اندازه‌ای معلوم گردید، ما را از تعیین یوم افتتاح مجلس جدید مستحضر سازد. ما نیز از وکلایی که انتخاب خواهند شد منتظریم که هرچه زودتر (انشاءالله) برای طهران حرکت نمایند.

امضاء ابوالقاسم ناصرالملک

نمره - ۱۰۹

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون

وزارت خارجه ۱۹ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۸ دی ۱۲۹۰؛ ۲۸ محرم ۱۳۳۰]
بست اختیار نمودن نایب‌الایاله تبریز:

من با عقاید سر جارج بارکلی راجع به اوضاع موافقت دارم - ما نمی‌توانیم ضیاءالدوله را اصرار نماییم از قنصلخانه خارجه شود مگر آنکه دولت روس مایل باشند اطمینانات لازمه چنانچه در تلگراف ۱۸ ژانویه او ارائه طریق شده بدهند شما باید این مسئله را برای مسیو سازانف تصریح نمایید.

نمره - ۱۱۰

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

منت پترزبورغ ۲۰ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۹ دی ۱۲۹۰؛ ۲۹ محرم ۱۳۳۰]
راجع به تلگراف ۱۹ ژانویه شما:

دولت روس نمی‌توانند راضی شوند که ضیاءالدوله بدون هیچگونه مجازاتی مستخلص شود اگر چه میلی ندارند او محکوم به قتل گردد و تقاضا می‌نمایند که تمام مشاغل او را گرفته او را از منصب و درجه‌اش محروم ساخته مواجیش را قطع

نمایند چرا که از قراری که دولت مشارالیهما اظهار می‌دارند او یکی از مشوقین اغتشاشات اخیرۀ تبریز بوده است.

در حالی که مطالب فوق را عنوان نمود، مسیو سزائف اظهار داشت نمی‌داند اگر ضیاءالدوله را در تحت محاکمه آورند بهتر می‌شود این مجازات را به عمل آورد یا آنکه دولت ایران خود مستقیماً بدون محاکمه این کار را بکنند.

نمره - ۱۱۱

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورغ ۲۰ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۹ دی ۱۲۹۰؛ ۲۹ محرم ۱۳۳۰]

حاوی مضمون مراسله ذیل که مورخه ۲۲ ژانویه است می‌باشد:

آقا

در ۲۰ شهر جاری از وزیر امور خارجه ملاقاتی نموده در باب امور ایران با ایشان صحبت نمودم.

من این طور به صحبت شروع نموده اظهار داشتم که تا زمانی که محمدعلی در ایران توقف دارد استقرار انتظامات آنجا بهیچوجه میسر نخواهد شد و اصرار نمودم بر اینکه ما باید فوراً اقدام نموده او را ترغیب به معاودت نماییم. اگر به این امر رضا دهد شما حاضر خواهید بود که با دولت روس متفق شده به دولت ایران توصیه نمایید در حق او حقوقی معادل پنجاه هزار تومان برقرار نماید ولی ادعای وی را برای کلیه حقوقی که قبل از مراجعت خود به ایران می‌گرفت نمی‌توانید تقویت نمایید و اگر حقوقی که شما پیشنهاد نموده‌اید به او داده شود به این شرط خواهد بود که اگر دوباره بدون رضای دولتین، به ایران مراجعت نماید، دولتین در مخالفت با وی از دولت ایران حمایت و تقویت خواهند نمود.

مسیو سزائف در جواب اظهار داشت که او از بابت مبلغی که شما اظهار داشته‌اید حقوق در حق او برقرار شود اعتراضی نخواهد داشت و حاضر است به طوری که در تلگراف ۱۴ شهر جاری من راپورت داده شد به او اظهار بنمایند ولی او باید از شما مستدعی شود از او تقاضا ننمایید که متعهد شود که اگر محمدعلی مجدداً برای بازگرفتن تاج و تخت سلطنت اقدامی بنماید دولت روس دولت ایران را بر علیه او تقویت خواهند نمود. این کار بنا بر عللی که جناب معزی‌الیه برای من بیان نموده زیاده بر آن چیزی است که دولت امپراطوری می‌توانند بکنند. ولی او همیشه حاضر خواهد بود محمدعلی را بطور سخت متنبه نماید و حماقت تجدید اقدامی را که برای او مضر ثمری نخواهد بود به او بفهماند مخصوصاً در صورتی که دولت اعلیحضرتی هرگز رضا به شناختن او نخواهند داد.

ما بعد شروع به مذاکره مسئله قرضه‌ای که مسیو سازانف در اهمیت زیاد آن با من موافقت خیالی داشت نمودیم. جناب معزی‌الیه نمی‌توانست بطور قطع چیزی در این باب اظهار نماید تا آنکه با وزیر مالیه در این باب مذاکره نماید.

سپس در باب بازخواست عساکر قزوین مذاکره نموده جناب معزی‌الیه را از اطمیناناتی که سابقاً به من داده بود متذکر ساخته و به او اصرار نمودم لازم است دولتین متفقاً مساعی خود را برای اعاده انتظامات بنمایند و تقویت و اعتماد خود را نسبت به دولت ایران به ثبوت برسانند. من در مسئله وضعیت مهمی که دولت اعلیحضرتی^۱ در جنوب دوچار شده و در خصوص خسارات مهمی که بعلت اغتشاشات آنجا به تجارت ما وارد آمده بود که اگر دولت روس این اقدامات را ننموده و اسباب اضطراب و هیجان عامه نشده [بود] البته آنقدر اهمیت پیدا نمی‌نمود، با ایشان مذاکره نمودم و سپس مراسله ۱۵ شهر جاری شما را برای جناب معزی‌الیه قرائت نمودم.

مسیو سازانف اذعان داشت بر اینکه اطمیناناتی را که من متذکر شده بودم او به من داده و اظهار داشت که میل ندارد قشون را یکروز زیادتیر از آنچه لازم می‌باشد در قزوین نگاه دارد مخصوصاً حالا که مسئله حرکت به سمت طهران به هیچ وجه در میان نیست در اوضاع بهبودی حتمی حاصل شده ولی او نمی‌تواند اعتماد داشته باشد که اغتشاشات جدید در يك نقطه به ظهور نرسد. يك روز پیش از این بود که در رشت به بعضی از سربازان روسی شلیک شد و تا زمانی که این خطر موجود باشد عقاید عامه عودت عساکر را تجویز نمی‌نمایند.

من این طور ارائه طریق نمودم که چون اوضاع طهران و قزوین آرام می‌باشد در هر صورت خوب است آنها را به رشت یا تبریز عودت دهند و این را اولین اقدام مقدماتی برای عودت کلی آنها در وقتی که علت بیم اغتشاشات جدید در نقاط شمالی دیگر موجود نباشد قرار دهند.

مسیو سازانف چنان می‌نمود تصور [می] نماید که بهمین زودی امکان دارد این کار را انجام داد ولی اظهار داشت نمی‌تواند تصمیمی [اتخاذ] بنماید تا آنکه ابتداءً با ارکان حزب مشورت نماید و سپس اظهار داشت که مسئله عودت عساکر را آسانتر است برای ملت روس توضیح نمود در صورتی که به آنها اعلام شود که دولت ایران تعهد نموده‌اند که جبران خساراتی که به خانواده‌های سربازان روسی که در اغتشاشات اخیره مقتول یا بطور سخت مجروح گردیده‌اند وارد آمده همینکه مالیه آنها تصویب نماید بنمایند.

از این صحبت این طور به من فهمانیده شد که وزیر امور خارجه بسیار مایل می‌باشد که با ما از روی درستی عمل نموده و مناسبات عادی و صحیحه با دولت ایران برقرار دارد.

(۱) حرف «زا» از جمله برداشته شد. - م.

نمره - ۱۱۲

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج پارکلی
وزارت خارجه ۲۰ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۹ دی ۱۲۹۰: ۲۹ محرم ۱۳۳۰]
راجع به تلگراف ۱۶ ژانویه من به سر جارج بیوکانون.
خزانه داری کل

هرگاه برای مسیو پوکلیوسکی [= پاکلیوسکی] همین طور دستورالعمل برسد شما
باید مکتوبی به دولت ایران نوشته اظهار دارید که تا زمانی که سه دولت در باب
جای نشین مستر شوستر تبادل افکار ننموده اند، دولت اعلیحضرتی تعیین مسیو مرنارد
را به مقام خزانه داری کل تصویب می نماید.

نمره - ۱۱۳

مکتوب اداره هند به وزارت خارجه
اداره هند ۲۰ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۹ دی ۱۲۹۰: ۲۹ محرم ۱۳۳۰]
آقا

وزیر هندوستان مرا تعلیم داده است که وصول مکتوب ۱۳ شهر جاری شما را که
حاوی مکتوب سفیر اعلیحضرتی مورخه ۱۱ دسامبر در باب اغتشاشات اخیره فارس
بود اطلاع داده اظهار نمایم که او با عقایدی که وزیر امور خارجه اظهار داشته
موافقت دارد.

در خصوص قسمت آخری مکتوب شما بایستی اظهار نمایم که وزیر هند مطالبی
را که در خصوص حسن خدمات مستر اسمیت و عساکر هندی مرقوم داشته بودید با
نهایت مسرت قرائت نموده و آنها را به اطلاع مقامات لازمه خواهد رسانید.
امضاء لیونل ابراهمز

نمره - ۱۱۴

مکتوب اداره هند به وزارت خارجه

معاون وزیر هند به معاون وزیر امور خارجه سلام رسانیده و محض استحضار
خاطر وزیر امور خارجه سواد تلگرافی [را] که مورخه ۲۳ ژانویه ۱۹۱۲ و راجع به
اوضاع شیراز می باشد لفاً ایفاد می دارد.

اداره هند ۲۳ ژانویه ۱۹۱۲ [۲ بهمن ۱۲۹۰: ۳ صفر ۱۳۳۰]

ملفوف نمره ۱۱۴

تلگراف حکومت هندوستان به مارکس اف کرو

۲۴ ژانویه ۱۹۱۲ [۳ بهمن ۱۲۹۰؛ ۴ صفر ۱۳۳۰]

ما توصیه می‌نماییم که برای آنکه اشخاصی که مسئول قضیهٔ اخیر بوده‌اند موجبات استرضای خواطر ما را فراهم آورند و برای افتتاح راه بواسطهٔ کلانتران باب مذاکرات مفتوح گردد و برای آنکه دولت ایران را هم مربوط به این عمل نماییم ممکن است صاحب‌منصبان سوئدی را که راپورت داده شده است به طرف شیراز حرکت کرده‌اند برای نظارت و مباشرت این کلانتران با مدد صاحب‌منصبان انگلیسی به کار واهاشت. و نیز لازم است که قبل از آنکه شروع به مذاکرات شود خان حالیهٔ برازجان مجازات شود و ارائهٔ طریق می‌نماییم که باید فوراً از دولت ایران بنخواهیم او را از حکومت برازجان معزول نمایند. اگر این کار را انجام ندهید برای ما لازم می‌شود که خودمان با او طرف شویم و این اقدامی است که بواسطهٔ نزدیک بودن خان مذکور به ساحل متضمن اشکال مهمی نخواهد بود.

منع وارد نمودن اسلحه و مهمات جنگی برای عشایر یکی از ملزومات عمدهٔ حسن رفتار و جلوگیری آنها در آینده است و کمال لزوم را دارد که برای انجام این امر با نهایت مراقبت از ورود آن در سواحل ایران همانطوری که در سواحل مکران به عمل می‌آید جلوگیری شود و برای تزئید این جلوگیری ما فعلاً خود مشغول می‌باشیم. ما وضعیت خود را به مناسبت حوادث اخیر نسبت به دولت ایران بایسد در تحت ملاحظه آوریم و نمی‌خواهیم که بر اشکالات دولت ایران افزوده و تولید موقعی بنماییم که باعث اشکال عودت عساکر شود و همین مسئله تا اندازهٔ زیادی علت‌العلل احتراز ما از اعزام عساکر دیگر به شیراز و راه آن می‌باشد و حتی به خود بوشهر و بایستی ملاحظه نماییم که آیا باید اقدامات برای حصول جبران اخیر و مصارفی که برای این اقدامات می‌شود از دولت ایران بنماییم یا خیر؟

نمره - ۱۱۵

مکتوب وزارت بحریه به وزارت خارجه

وزارت بحریه ۲۳ ژانویه ۱۹۱۲ [۲ بهمن ۱۲۹۰؛ ۳ صفر ۱۳۳۰]

آقا

از طرف لرد کمیسیونرهای وزارت بحریه تعلیم دارم که برای استحضار خاطر وزیر امور خارجه سواد تلگرافی را که در ۲۰ شهر جاری از رئیس کل جهازات جنگی ایست‌ایندیز رسیده لفاً ایفاد دارم.

امضاء گرام گرین

ملفوق نمرة ۱۱۵

مواد تلگراف رئیس کل جهازات جنگی ایستایندیز

به وزیر بحریه

کلکته ۲۰ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۹ دی ۱۲۹۰؛ ۲۹ محرم ۱۳۳۰]

از قرار تحقیقاتی که به عمل آمده معلوم می شود که مقدار کثیری اسلحه و مهمات جنگی از مسقط به البیداء می رسد. قسمتی از آنها از راه دریا و قسمتی از راه خشکی به دست ایلیات [= ایلات] لرستان و فارس می افتد و همین مسئله تا اندازه زیادی اسباب بی نظمی این عشایر گردیده است.

عشایری که بیشتر در طرف مشرق و شمال سکونت دارند تفنگهای کهنه خریداری می نمایند و فشنگهای آن را ممکن است چندین دفعه با باروت سیاه پر کرد و عشایر لرستان و فارس حالا غالباً تفنگهای لوله باریک طرز جدید استعمال می کنند و فشنگهای آنها را نمی توانند خودشان پر نمایند.

فشنگ فقط از یکی از سه راه ذیل ممکن است به آنها برسد:

۱- از خاک عثمانی، از راه بغداد

۲- از خاک روسیه

۳- از راه خلیج فارس

فعلاً فرستادن مقدار زیاد از هر یک از دو راه اولی امکان ندارد ولی با ۲ جلوگیری ورود فشنگ از راه سیم ما بایستی بزودی به اغتشاشات ایلیات [= ایلات] خاتمه بدهیم.

مسئله یک پلتیک عمومی که اتخاذ شود، در مجلس امروز مذاکره شد و ما تصمیم نمودیم تا اندازه ای که می توانیم جداً از ورود اسلحه و مهمات جلوگیری نماییم.

نمره - ۱۱۶

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۳ ژانویه ۱۹۱۲ [۲ بهمن ۱۲۹۰؛ ۳ صفر ۱۳۳۰]

کابینه بواسطه خبری که به آنها رسیده که عساکر شجاع الدوله و سایر عمال شاه مخلوع در اردبیل و سایر نقاط آذربایجان در صدد می باشند که متفقاً به سمت طهران حرکت نمایند، بسیار مضطرب می باشند.

دولت ایران که حدس می زنند نقشه متحدالمال ما متضمن پیشنهادی برای عمل نمودن با شاه مخلوع می باشد، اصرار دارند بر اینکه ما وقت را از دست ندادیم پروگرام خود را به ایشان ظاهر سازیم. وزیر امور خارجه بنا بر این مرا متذکر می نماید

(۱) اصل: مادامی که عشایری که. - م.

(۲) اصل: چنانچه بواسطه. - م.

از وعده شما در باب اینکه همینکه دولت ایران تقاضاهای دولت روس را بر طبق اولتیماتوم دوم قبول نمود، (رجوع به تلگراف ۱۶ دسامبر خودتان که به سنت پترزبورگ مخایره نموده‌اید بفرمایید) شما نفوذ خود را به کار خواهید برد که اقدامات مساعد نسبت به ایران به عمل آید.

نمره - ۱۱۷

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی
وزارت خارجه ۲۳ ژانویه ۱۹۱۲ [۲ بهمن ۱۲۹۰؛ ۳ صفر ۱۳۳۰]
راجع به تلگراف ۲۰ ژانویه سر جارج بارکلی:
بست اختیار نمودن نایب‌الایاله در تبریز:
با این وضع من تصور می‌کنم ضیاءالدوله باید فعلا در قنصلخانه توقف نماید.

نمره - ۱۱۸

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون
وزارت خارجه ۲۳ ژانویه ۱۹۱۲ [۲ بهمن ۱۲۹۰؛ ۳ صفر ۱۳۳۰]
شاه مخلوع:
راجع به تلگراف ۲۰ ژانویه شما:
من عنواناتی را که با وزیر امور خارجه نموده‌اید تصویب می‌کنم.
خیلی اهمیت دارد که دولتین نباید وقت را از دست داده و پیشنهادی به دولت ایران بنمایند و بنابراین خوشوقت خواهم بود اگر مسیو سازانف جواب قطعی در باب ارائه طریق‌های سفارتین بدهد (رجوع به تلگراف ۱۰ ژانویه طهران بنمایید).
به ملاحظه وضعیت شاه مخلوع این مسئله را نباید فراموش کرد که او دیگر حق ادعای تمام حقوق خود را ندارد و عقیده من بر این است که اگر دولتین تصمیم نمایند که حقوقی برای او تعیین شود آنها این کار را فقط در صورتی باید بکنند که او ضمانت کاملتری بنماید که دیگر به ایران مراجعت نخواهد نمود. او بواسطه ورود خصمانه خود دولت ایران را تضعیف نموده و دولت مشارالیهها برای جلوگیری او متحمل مخارج گزاف شده‌اند و بدین واسطه آنها را از تسکین اغتشاشات جنوب که بعلت آن زیاد شده بازداشته است و نتیجه این بوده که خسارت زیاد به تجارت انگلیس وارد آمده است.

نمره - ۱۱۹

مکتوب سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانونان

وزارت خارجه ۲۳ ژانویه ۱۹۱۲ [۲ بهمن ۱۲۹۰: ۳ صفر ۱۳۳۰]
آقا

مضمون تلگراف امروز شما را در باب حقوق شاه مخلوع به کنت بنکندر ف تبلیغ نمودم و در باب خسارتی که ورود ناگهانی شاه مخلوع به منافع انگلیس در جنوب ایران وارد آورده تأکید نمودم. کنت بنکندر ف اظهار داشت که مهمترین کار این است که شاه مخلوع از ایران بیرون رود و او بد نمی‌داند که ضمانت کتبی بطریقی که من ارائه طریق نمودم از او گرفته شود. ولی می‌گویند شاید اگر شرطی قرار دهیم شاه مخلوع از خارج شدن از ایران امتناع ورزد. اگر بتوان بواسطه اصرار نکردن به او طوری نمود که از ایران خارج شود آیا مطالبه شرطی، شرط عقل خواهد بود؟ من اظهار داشتم که هرگاه شاه مخلوع بدون هیچگونه شرطی از ایران خارج شود گمان می‌کنم دولت روس باید او را در تحت نظر و مراقبت خود نگاه دارند.

امضاء گری

نمره - ۱۲۰

تلگراف سر جارج پارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۴ ژانویه ۱۹۱۲ [۳ بهمن ۱۲۹۰: ۴ صفر ۱۳۳۰]
راجع به تلگراف ۲۰ ژانویه شما:

خزانهداری کل: برای سفیر روس تعلیماتی نرسیده است.

نمره - ۱۲۱

تلگراف سر جارج پارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۴ ژانویه ۱۹۱۲ [۳ بهمن ۱۲۹۰: ۴ صفر ۱۳۳۰]

بستی در تبریز: رجوع به تلگراف دیروز خودتان فرمایید.

در صورتی که با بستی مذکور تا طهران با مسالمت عمل شود و دولت روس اطمینانات صحیحه بدهند که علاوه بر مجازاتی که کیفیت آن در تلگراف ۲۰ ژانویه سفیر کبیر مقیم سنت پترزبورغ مذکور گردیده تقاضای مجازات دیگری را نخواهند نمود در صورتی که شما تصویب نمایید گمان نمی‌کنم اعتراضی بشود بر اینکه اصرار بشود بستی مذکور از سفارت اعلیحضرتی خارج گردد.

نمره - ۱۲۲

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۴ ژانویه ۱۹۱۲ [۳ بهمن ۱۲۹۰؛ ۴ صفر ۱۳۳۰]

رجوع به تلگراف ۱۳ ژانویه خودتان فرمایید:

من از مرنارد خواهش کرده‌ام که در جنوب ایران شغلی برای لکفر تعیین نماید - مرنارد به دولت ایران اصرار نموده که او را برای شیراز تعیین نمایند. من در صورتی که لازم باشد به او تقویت خواهم کرد.

نمره - ۱۲۳

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۴ ژانویه ۱۹۱۲ [۳ بهمن ۱۲۹۰؛ ۴ صفر ۱۳۳۰]

خزانه‌داری کل

تقریباً تمام معاونین امریکایی می‌خواهند بروند و مرنارد علیهمذا از دولت ایران اجازه خواسته است که ۸ نفر بلجیکی برای معاونت خزانه استخدام نماید.

او از من خواهش کرده است که تقاضای وی را تقویت نمایم ولی قبل از آنکه این کار را بکنم باید شما تصویب نمایید.

استخدام این بلجیکی‌ها طبعاً اسباب استحکام مقام مرنارد به خزانه‌داری کل خواهد گردید.

همکار روسی من البته تقاضای او را تقویت خواهد نمود مگر آنکه برخلاف آن برای وی تعلیمات برسد.

البته لازم است که بجای امریکاییهایی که استعفاء نموده‌اند اروپایی استخدام شوند.

نمره - ۱۲۴

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون

وزارت خارجه ۲۴ ژانویه ۱۹۱۲ [۳ بهمن ۱۲۹۰؛ ۴ صفر ۱۳۳۰]

رجوع به تلگراف دیروز طهران فرمایید:

به مسیو سازانف از طرف من اظهار امیدواری صمیمانه بنمایید که نظر به اطمینانات او که در تلگراف ۳ ژانویه راپورت داده شده ممکن است اقدامات برای جلوگیری از هرگونه علامات حرکات شجاع‌الدوله نموده برای دولت روس این کار بخوبی امکان دارد.

خیلی مطلوب خواهد بود که انتباهی بلا تأخیر به شاه مخلوع داده شود و شما باید به مسیو سازانف اصرار بنمایید که اظهاری را که در تلگراف ۳۰ ژانویه خود رجوع بدان نموده بودید فوراً به شاه مخلوع بنمایید.

از قراری که ما فهمیدیم دولت روس رشیدالسلطان را به آستارا عودت داده‌اند ولی سفیر ایران به من خبر داده است که او در حوالی رشت می‌باشد و قصد دارد به سرکردگی قشون خود با قشون شجاع‌الدوله متحد گردد.

نمره - ۱۲۵

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری
سنت پترزبورگ ۲۴ ژانویه ۱۹۱۲ [۳ بهمن ۱۲۹۰: ۴ صفر ۱۳۳۰]
حاوی مضمون ملخص مکتوب غره فوریه است:
آقا

در ضمن صحبتی که در ۲۴ ماه گذشته با وزیر امور خارجه داشتم من مطالب تلگراف ۲۳ ماه گذشته شما را به ایشان عنوان نموده و اهمیت تقدیم بعضی پیشنهادات را به دولت ایران بدون تأخیر بیجهت به ایشان تأکید نمودم و جناب معزئ‌الیه را از راپورتی که واصل گردیده بود مشعر بر اینکه رشیدالسلطان در صدد بوده با شجاع‌الدوله همدست شده و به طهران حمله نمایند مستحضر گردانیدم.

مسیو سازانف وعده داد که فوراً به جنرال قنسول روس مقیم تبریز تلگراف نموده وی را تعلیم دهد که بهر طوری که می‌تواند شجاع‌الدوله را از این اقدام مأیوس نموده او را متنبه سازد که در صورتی که اقدام برای حمله به طهران نماید دولت روس او را به حال خود واخواهند گذارد.

سپس در خصوص نکات مختلفه که سر جارج بارکلی و مسیو پوکلیوینکی [= پاکلوسکی] در تلگراف متحدالعمال خود به دولتین متبوعتین خود اشعار داشته بودند مذاکره شده مسیو سازانف اظهار داشت بسیار حاضر است با دولت اعلیحضرتی اتفاق نموده بطریقی که پیشنهاد نموده‌اند به دولت ایران اظهاری شود او سابقاً رویه و وضع سلوک خود را نسبت به شاه مخلوع توضیح نموده و موافقت خواهد داشت که اعطای حقوق به او به این شرط خواهد بود که تعهد نماید دوباره بدون رضای دولت روس به خاک ایران وارد نشود. جناب معزئ‌الیه اظهار داشت که دولت روس بعلاوه نخواهند گذارد شاه مخلوع مجدداً در خاک روسیه توقف نماید. بنظر وی بهتر است که مسئله تعیین حقوق او به دولت ایران واگذار شود چرا که شاید دولت ایران حاضر نخواهند شد يك مبلغ زیادی که پنجاه هزار تومان باشد به او بدهند.

نمره - ۱۲۶

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه ۲۴ ژانویه ۱۹۱۲ [۳ بهمن ۱۲۹۰: ۴ صفر ۱۳۳۰]
رجوع به تلگراف ۲۳ ژانویه حکومت هندوستان که عین آن برای شما مخابره شده

فرمایید: این اقدامات را باید بلا تأخیر به انجام رسانید.

نمره - ۱۲۷

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۵ ژانویه ۱۹۱۲ [۴ بهمن ۱۲۹۰؛ ۵ صفر ۱۳۳۰]

شجاع الدوله و شاه مخلوع

رجوع به تلگراف ۲۴ ژانویه خود که به سفیر کبیر اعلیحضرتی مقیم سنت پترزبورغ
مخابره شده فرمایید:

از قرار راپورت‌هایی که برای دولت ایران رسیده است تعدادی مرکب از ۲۰۰۰
شاهسون با ۶ عراده توپ به امر شجاع الدوله برای میانج و زنجان حرکت داده شده
است. شجاع الدوله رشید الملک را فرستاده که عساکر را فرمان دهد.

نمره - ۱۲۸

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۶ ژانویه ۱۹۱۲ [۵ بهمن ۱۲۹۰؛ ۶ صفر ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۲۵ ژانویه من:

سفیر روس مرا اطلاع می‌دهد که دولت متبوعه او به قنصل جنرال روس مقیم
تبریز دستور العمل داده‌اند به شجاع الدوله بگویند که چون دولت روس اظهار نموده‌اند
که تا زمانی که عساکر روس در نزدیکی طهران می‌باشند شاه مخلوع شناخته نخواهد
شد. اقدامات آن اعلیحضرت اسباب یأس او خواهد بود و عساکری که به نام خود
بفرستد قصدی را انجام نداده و دولت روس اینگونه اقدامات را تصویب نخواهند
نمود.

نمره - ۱۲۹

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۶ ژانویه ۱۹۱۲ [۵ بهمن ۱۲۹۰؛ ۶ صفر ۱۳۳۰]

جنوب ایران

رجوع به تلگراف ۲۳ ژانویه حکومت هندوستان بفرمایید:

گمان می‌کنم خوب است ما تقاضاهای خود را محدود نماییم به جبران معتدلی که
از دولت ایران خواسته شود به این معنی که حقوقی از طرف حکومت هندوستان به
خانواده‌های مقتولین و مجروحین داده شود و قیمت اسلحه‌ای که سرقت شده و اسب‌هایی
که کشته شده‌اند و مثلاً مبلغ ۱۰۰۰ لیرا برای مستر اسمارت.

يعتمل امکان داشته باشد بدون آنکه مجبور شويم اقدامات سخت بنماييم دولت ايران را ترغيباً به تعهد تادیه این مبلغ از قرضه ديگر خود نماييم. همينکه کلنل دوگلاس از روی زمينه فوق کل مبلغ آن را تعيين نمايد بعد به شما اطلاع خواهم داد. اما در باب خان برازجان تصور می‌کنم تقاضای علیحده برای اخراج وی بشود.

نمره - ۱۳۰

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۶ ژانویه ۱۹۱۲ [۵ بهمن ۱۲۹۰: ۶ صفر ۱۳۳۰]

رشیدالسلطان

در تعقیب تلگراف دیروز خود افشخار دارم عین تلگراف ذیل را که از ویس قنسول اعلیحضرتی مقیم رشت دیروز برای من رسیده برای شما مخابره نماييم:
رشید دیروز از انزلی برای آستارا حرکت کرد. همراهان او چند روز قبل از راه خشکی حرکت نمودند. قبل از حرکت اسلحه‌ای که از ایشان گرفته شده بود به آنها مسترد گردید.

قنسول روس آقا خلیل و عبدالوهاب را مرخص نموده است.

نمره - ۱۳۱

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۶ ژانویه ۱۹۱۲ [۵ بهمن ۱۲۹۰: ۶ صفر ۱۳۳۰]

جنوب ایران

از قرار راپورتهایی که از قنسول اعلیحضرتی مقیم شیراز رسیده محمدعلی خان اظهار می‌دارد که او بعضی از اشرار را دستگیر نموده است. قوام‌الملک بعضی از اجزاء خود را به کازرون فرستاده که آنها را به شیراز عودت دهند. فعلاً نمی‌توان محمدعلی را ترغیب به تسلیم نمودن آنها کرد. کفیل قنسول اعلیحضرتی بعلاوه اظهار می‌دارد علاوه بر آنچه خود محمدعلی اظهار نموده دلیلی دیگر به دست نیست که آیا هیچیک از مقصرین دستگیر شده‌اند یا نه.

من این مسئله را به اطلاع دولت ایران رسانیده و به آنها اصرار نموده‌ام به محمدعلی امر نمایند اشخاصی را که دستگیر نموده تسلیم نمایند و این خود اقدامی برای جبران خواهد بود.

میل دولت ایران برای بهبودی اوضاع شیراز و راه شیراز از تعیین چهار نفر صاحب‌منصب سوئدی که قرار است به آن صفحات حرکت نمایند معلوم می‌شود ولی

شك داريم از اينكه آيا آنها اصلا به آنجا خواهند رسيد و يا آنكه به ورود خود مي‌توانند با اين هرج و مرج حاليه مقاومت نمايند يا خير؟

نمره - ۱۳۲

تلگراف سر جارج باركلي به سر ادوارد گري

طهران ۲۷ ژانويه ۱۹۱۲ [۶ بهمن ۱۲۹۰؛ ۷ صفر ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۲۴ ژانويه من:

لكفر به مقام امين ماليه فارس تعيين شده و ساليانه ۴۰۰۰ تومان براي او مقرر گرديده است.

نمره - ۱۳۳

تلگراف سر جارج بيوكانان به سر ادوارد گري

سنت پترزبورغ ۲۷ ژانويه ۱۹۱۲ [۶ بهمن ۱۲۹۰؛ ۷ صفر ۱۳۳۰]

چنانچه در تلگراف ۲۳ ژانويه خود راپورت دادم من به مناسبت قسمت اول تلگراف ۲۴ ژانويه شما با مسيو سازانف صحبت نمودم. همينکه تلگراف اخري براي من رسيد دو قسمت ديگر تلگراف شما را در كاغذ شخصي به او مندرج نمودم.

در ضمن چند دقيقه صحبتي كه ديشب با مسيو سازانف داشتم جناب معزاليه به من اظهار داشت كه او حالا اقدامات نموده انتباهي را كه وعده داده بود براي شاه مخلوع خواهد فرستاد.

نمره - ۱۳۴

تلگراف سر ادوارد گري به سر جارج باركلي

وزارت خارجه ۲۷ ژانويه ۱۹۱۲ [۶ بهمن ۱۲۹۰؛ ۷ صفر ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۲۴ ژانويه شما:

مخزانه ايران

هرگاه ناچار جاي خالي براي اجزاء پيدا شود ما نمي‌توانيم اعتراض نماييم كه به جاي آنها از اتباع بلجيك تعيين شوند. در هر حال مطلوب اين است كه هر عده‌اي كه امكان دارد مرنارد از معاونين حاليه نگاه دارد در صورتی كه اشخاص كارآمدي باشند.

نمره - ۱۳۵

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون
وزارت خارجه ۲۷ ژانویه ۱۹۱۲ [۶ بهمن ۱۲۹۰؛ ۷ صفر ۱۳۳۰]
راجع به تلگراف ۲۴ ژانویه سر جارج بارکلی:
بست اختیار نمودن نایب‌الایاله تبریز:

شما باید به وزیر امور خارجه روس اطلاع دهید که اگر جناب معزی‌الیه شرط خوش‌سلوکی نموده و مجازات دیگری علاوه بر آنچه در تلگراف ۲۰ ژانویه ذکر شده تقاضا نمی‌نماید به بستی اصرار خواهد شد که از قنصلخانه خارج شود.

نمره - ۱۳۶

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون
وزارت خارجه ۲۷ ژانویه ۱۹۱۲ [۶ بهمن ۱۲۹۰؛ ۷ صفر ۱۳۳۰]
شما باید یادداشتی که متضمن پیشنهادهای قسمت چهارم تلگراف ۱۰ ژانویه سر جارج بارکلی باشد برای وزیر امور خارجه بفرستید و باید پیشنهاد کنید که تا زمانی که مذاکره از بابت يك قرضه بزرگی به دولت ایران به عمل نیامده دولتین انگلیس و روس هر يك باید بر وفق شرایطی که هر دو سفیر ارائه طریقی نموده‌اند ۲۰۰۰۰۰۰ لیرا قرضه به دولت ایران بدهند و ما باید بخواهیم که سهم مساعده‌ای که دولت انگلیس می‌دهد باید به مصرف اعاده امنیت جنوب برسد.
گمان می‌کنم خوب است مسئله تعیین مبلغ حقوق شاه مخلوع را به دولت ایران واگذار نماییم.

نمره - ۱۳۷

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری
طهران ۲۸ ژانویه ۱۹۱۲ [۷ بهمن ۱۲۹۰؛ ۸ صفر ۱۳۳۰]
راجع به تلگراف ۱۰ ژانویه من:

از قراری که از مرنارد دریافته‌ام وجوهات مالیات به خزانه وارد نمی‌شود و از باب حقوق، حقوق عقب‌افتاده خود را از او مطالبه می‌نمایند و مساعده ۲۰۰۰۰۰۰ لیرا بسیار لازم است که دولت را قادر به گردانیدن چرخهای کار بنماید تا آنکه ترتیب قرضه بزرگی داده شود.

گمان می‌کنم مساعده‌ای به این مبلغ اگر ممکن باشد باید بلا تأخیر به دولت ایران داده شود و یکی از شروط این باشد که اصرار به اجرای نقشه برای مصرف آن بنماییم که آن نقشه را مرنارد طرح نموده و مبلغ زیادی برای پرداخت حقوق ژاندارمری تخصیص نموده باشد.

به عقیده من و عقیده سفیر روس ما نیز باید بلا تأخیر دولت ایران را از شرایطی که در مقابل آن دولتین انگلیس و روس مایل خواهند بود محمدعلی را نصیحت نمایند به اروپا مراجعت نماید، مستحضر سازیم. لزومی ندارد این اظهار را به تأخیر اندازیم تا آنکه عمل قرضه تمام شود.

نمره - ۱۳۸

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۸ ژانویه ۱۹۱۲ [۷ بهمن ۱۲۹۰؛ ۸ صفر ۱۳۳۰]

کرمانشاه

رجوع به تلگراف ۲۲ دسامبر گذشته من فرمایید:

تلگراف ذیل همین حالا از قنصل اعلیحضرتی مقیم کرمانشاه رسیده است. تاریخ مخابره آن ۱۷ ژانویه می باشد:

غروب روز ۱۵ ژانویه به قنصلخانه شلیک زیاد شد. شاهزاده دخیل بودن خود را در این کار انکار می کند. من چهل قبضه تفنگ در قنصلخانه دارم و اعظم الدوله می توانست مستحفظین دیگر تحصیل نماید. آیا در صورتی که دولت ایران اقدامی نکند تکلیف من چیست؟

روز ۱۶ ژانویه سردار مظفر با ۲۵۰ سوار به شاهزاده ملحق گردید. عده تمام قشون قریب ۱۴۰۰ نفر است باز هم به آن افزوده می شود. اگر قشون دولت ایران وارد نشوند ایلات به شاهزاده ملحق خواهند شد.

من بطریق ذیل جواب مخابره نموده ام:

محتمل به نظر می رسد که اگر شما توسط بستی خود مستحفظ به دست آورید اسباب حمله دیگر را فراهم خواهد آورد بهتر است که طریق دیگری اتخاذ شود.

نمره - ۱۳۹

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۸ ژانویه ۱۹۱۲ [۷ بهمن ۱۲۹۰؛ ۸ صفر ۱۳۳۰]

حادثه مستحفظین شخصی

رجوع به تلگراف ۲۶ شهر جاری من فرمایید:

کلنل دوگلاس مرا اطلاع می دهد که تمام قیمت اموالی که به سرقت رفته و حیوانی که در این دو حادثه به قتل رسیده اند ۹۳۴ لیرا می باشد.

تلفات سه نفر مقتول و ده نفر مجروح به استثنای اسمارت بود و یک نفر هم مفقود الاثر است. از ده نفر که مجروح شده اند سه نفرشان سخت مجروح شده اند و سه نفر یحتمل بکلی عاجز شده اند.

من پیشنهاد می‌کنم که مبلغ ۴۷۲۴ لیرا به طریق ذیل ادعا شود: هزار لیرا برای اسمارت، سیصد لیرا برای هر يك از مقتولین و مفقودشده‌ها و آنهایی که بکلی عاجز شده‌اند و یکصد لیرا برای هر يك از مجروحین. وقتی که تخمین این مطالبات را می‌زدیم در نظر داشتیم که حتی‌المقدور از مبلغ ادعای خود بکاهیم.

تمام مبلغی که به استثنای جبران قتل اسمارت و اموال مسروقه مطالبه می‌شود به نظر می‌رسد به همان میزانی است که دولت روس برای تلفات در تبریز در نظر دارند مطالبه نمایند (رجوع به تلگراف ۲۰ ژانویه سنیرکبیر اعلیحضرتی مقیم سنت پترزبورغ فرمایید).

بایستی ادعای ما از قرضه دیگری که می‌شود پرداخته شود.

نمره - ۱۴۰

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورغ ۲۸ ژانویه ۱۹۱۲ [۷ بهمن ۱۲۹۰؛ ۸ صفر ۱۳۳۰]

به وصول تلگراف ۲۴ ژانویه سر جارج بارکلی من کاغذ شخصی برای مسیو سازانف فرستاده و جواب از جناب معزی‌الیه رسید مشعر بر اینکه چون مرنارد مشاغل خود را به عهده گرفته است حالا دیگر دیر است که ما اظهار موافقت برای تعیین وی به این مقام بنماییم و بعلاوه اظهار داشت که اگر مسیو مرنارد مناسب بودن خود را به ثبوت رساند او در نظر ندارد اعتراض نماید بر اینکه تعیین او دایمی باشد.

در جواب این مراسله من اشعار نمودم که در صورتی که ما خود را بی‌اطلاع از تعیین وی بگذاریم ما اصولی را که دولت روس خود در ماده سوم اولتیماتوم به دولت ایران پیشنهاد نموده‌اند صرف نظر کرده‌ایم.

در مراسله‌ای که حالا برای من رسیده مسیو سازانف اظهار می‌دارد که از آنچه در مراسله سابق خود مذکور داشته نمی‌تواند تجاوز نماید چرا که بواسطه هرگونه اقدامی که ما پیشنهاد نماییم ناچار اسباب تضعیف مقام مسیو مرنارد در مقابل دولت ایران فراهم خواهد آمد.

جناب معزی‌الیه بعلاوه اظهار می‌دارد که رویه او در این مسئله بهیچوجه باعث نقض اصول مذکوره در اولتیماتوم نخواهد بود چرا که سفارتین در طهران خود مسیو مرنارد را معرفی نموده بودند.

نمره - ۱۴۱

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۹ ژانویه ۱۹۱۲ [۸ بهمن ۱۲۹۰؛ ۹ صفر ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۲۷ ژانویه شما:

خزانه ایران

همینکه آمریکاییان از بابت بعضی وجوهی که خود را محق وصول از دولت ایران

می‌دانند قرار و مداری بدهند تمام آنها غیر از دو نفر قصد عزیمت دارند. دو نفری که خیال ماندن دارند صاحب‌منصبان ژاندارمری خزانه می‌باشند که خود را در تحت صاحب‌منصبان سوئدی قرار داده‌اند (حالا که ژاندارمری خزانه جزو ژاندارمری ملی شده است).

نمره - ۱۴۲

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورغ ۲۹ ژانویه ۱۹۱۲ [۸ بهمن ۱۲۹۰؛ ۹ صفر ۱۳۳۰]
راجع به تلگراف ۲۷ ژانویه شما:

مسیو سازانف مایل است که ضیاءالدوله را که فعلا در تبریز بست اختیار نموده سالماً به طهران برساند و بعلاوه راضی است که علاوه بر آنچه در تلگراف ۲۰ ژانویه من مذکور گردیده تقاضای مجازات دیگری در حق وی نشود.

نمره - ۱۴۳

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورغ ۳۱ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۰ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۱ صفر ۱۳۳۰]
حاوی مضمون ملخص مکتوب غره فوریه است:

من دیروز از مسیو سازانف ملاقات نمودم که درباب یادداشتی که برطبق دستورالعمل تلگرافی ۲۷ ماه گذشته شما برای او فرستاده بودم مذاکره نمایم. پس از آنکه مسیو سازانف یادداشت مذکور را که سواد آن در جوف است قرائت نمود اظهار داشت که بایستی رئیس مجلس مشاوره را روز جمعه ملاقات نموده با او در باب مسئله مساعده موقتی که دولتین انگلیس و روس به ایران بدهند مذاکره نماید. در این منوال سفرای دولتین مقیم طهران باید به دولت ایران نصیحت نمایند که فوراً در باب حقوق شاه مخلوع با او مذاکره نمایند و آنها ممکن است اظهارنامه را که بایستی دولتین به دولت ایران بنمایند نوشته و قسمت اول یادداشت مرا زمینه مطالب خود قرار دهند تا آنجایی که این کلمات نوشته شده است (اصول معاهده انگلیس و روس).

جناب معزی‌الیه اظهار داشت بسیار حاضر است که با اصول مقرر شما موافقت نماید ولی او می‌خواهد که در عبارت یادداشت مذکور بعضی تغییر و تبدیلات داده شود مثلاً او به این فرازها که مذکور می‌گردد اعتراض داشت (به نظر می‌رسد که شناختن شاه مخلوع را منع می‌نماید) و (آنها او را نخواهند شناخت) ولی خیلی آسان است که بدون اینکه با نتیجه‌ای که شما در مد نظر دارید گرفته شود، مخالفت داشته باشد، عبارت یادداشت را تغییر داد. دو سفیر یادداشت مذکور را در موقعی که با

هم قرار دادند برای دولت ایران فرستاده به آنها اطلاع خواهند داد که دولتین مشغول مشورت می‌باشند که بهترین وسیله برای کمک مالی به دولت مشارالیه را به دست آورند. بعلاوه این اظهارنامه رسمی به دولت ایران، ما ممکن است به محمدعلی عنوان نماییم (بطور خصوصی) که از اقدامات خود نتیجه‌ای نخواهد برد و دولت اعلیحضرتی بهیچوجه او را نخواهند شناخت و بنابراین باید از مملکت خارج شود. در ضمن صحبتی که بعد از آن با هم داشتیم مسیو سزانف مرا اطلاع داد که در صدد نوشتن کاغذی به من می‌باشد و فقط منتظر است رئیس مجلس مشاوره آن را تصویب نماید و در این مراسم او شرایطی را که در مقابل آن دولت روس حاضر به همراهی و تقویت دولت ایران می‌باشند مذکور داشته و نقشه پلتیک خود را در مورد ایران اظهار خواهند نمود. بعلاوه شرایط مذکوره در تلگرافات متحدالمال سر جارج بارکلی و مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] جناب معزیه دو فقره دیگر هم اظهار داشت یکی تقویت بریگاد قزاق و به کار واداشتن آن در هر نقطه از شمال ایران که لازم باشد و دیگری عقب انداختن انعقاد مجلس تا زمانی که بتوان مجلس سنایی تشکیل داد که در موقع افتتاح مجلس منعقد گردد. مقصود از دو شرط اولی از قرار اظهار مسیو سزانف این است که دولت روس را آخر الامر قادر بر عودت عساکر خود از تبریز بنماید.

ملفوف نمرة ۱۴۳

یادداشت

دولت اعلیحضرتی با عقیده‌ای که اخیراً از طرف نمایندگان دولتین مقیم طهران اظهار شده موافقت دارد بر اینکه نتیجه مذاکراتی که مابین دولت امپراطوری و دولت اعلیحضرتی به میان آمده به نظر می‌رسد که شناختن شاه مخلوع را منع می‌نماید و بنابراین هرگاه دولتین مداخله نمایند باید به تقویت دولت ایران باشد. دولت اعلیحضرتی بنابراین پیشنهاد می‌نمایند که ارائه طریق دو سفیر را قبول نمایند که دولتین به بعضی شرایط با دولت ایران همراهی نموده و به شاه مخلوع اطلاع خواهند داد که او را نخواهند شناخت و او را به مراجعت به اروپا نصیحت نمایند. شرایط این خواهد بود که حقوق مناسبی به شاه مخلوع اعطاء گردد (تعیین مبلغ آن به دولت ایران واگذار خواهد شد) و اعلان عفو عمومی داده شده و مهمتر از همه اینکه دولت ایران تعهد نماید که با اصول معاهده انگلیس و روس موافقت نماید. اگرچه کابینه‌ی حالیه ظاهراً با اصول مذکوره موافقت دارد ولی باید در مد نظر داشت که این کابینه ممکن است استعفاء نماید و بعلاوه دولتین بایستی آخر الامر مجلس را هم در مد نظر داشته باشند. بنابراین خیلی مطلوب است که تعهد صریحی به دست آوریم که دولت ایران کاری که مضر به منافع انگلیس و روس باشد نخواهند کرد و بایستی به دولت ایران اصرار نمود که قشون غیرمنظم خود را (فداییان را) که وقتی که شاد مخلوع از ایران خارج شود وجود آنها دیگر لزومی نداشته و اسباب زحمت

می‌باشند، اخراج نمایند بعلاوه عقیده دولت اعلیحضرتی این است که تا زمان مذاکره يك قرضه‌ای به دولت ایران و اداره مالیه که در خصوص چنین قرضه‌ای با آن مذاکره به عمل آید، صرفه در این خواهد بود که دولتین هر يك در مقابل شرایطی که نمایندگان ارائه طریق نموده‌اند ۲۰۰۰۰۰۰ لیرا به دولت ایران بطور مساعده بدهند که در تحت نظارت خزانهدار کل ایران به مصرف رسیده و قسمت زیادی از آن برای مصارف ژاندارمری تخصیص شود. دولت ایران باید ۲۰۰۰۰۰۰ لیرایی را که دولت انگلیس می‌دهند برای اعاده انتظامات در راه‌های جنوبی ایران به مصرف رسانند.

سنت پترزبورغ ۱۶ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۵ دی ۱۲۹۰؛ ۲۵ محرم ۱۳۳۰]

نمره - ۱۴۴

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی
وزارت خارجه ۳۱ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۰ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۱ صفر ۱۳۳۰]
راجع به تلگراف ۲۸ ژانویه شما:

پیشنهادات متحدالمال سفرا

آیا مساعده ۱۰۰۰۰۰۰ لیرا که هر يك از دولتین بدهند حالیه مكفی خواهد بود؟
اگر مكفی باشد خوب است آن را به همین مبلغ محدود نمود.

نمره - ۱۴۵

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون
وزارت خارجه ۳۱ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۰ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۱ صفر ۱۳۳۰]
راجع به تلگراف ۲۸ ژانویه سر جارج بارکلی:

مطلوب است که نمایندگان دولتین مقیم طهران را مجاز نمود که پیشنهاداتی را که در تلگراف متحدالمال خود مذکور داشته‌اند به دولت ایران اظهار نمایند.
امیدوارم دولت روس حالا قبول خواهند نمود که بر وفق آن به مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] تعلیم دهند.

نمره - ۱۴۶

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری
طهران غره فوریه ۱۹۱۲ [۱۱ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۲ صفر ۱۳۳۰]
مساعده به دولت ایران

رجوع به تلگراف ۳۱ ژانویه خودتان فرمایید:

به عقیده کفیل خزانهداری کل، دولت ایران بایستی بتواند تا دو ماه با ۲۰۰۰۰۰۰

لیرا بگذرانند. اگر مساعده زیادتری لازم باشد بسته به این است که چه وقت محتمل است قرضه داده شود. آیا ممکن نیست که باب مذاکره مساعده دیگری را حالا مفتوح گذارده و دولتین هر يك فوراً مبلغ یکصد هزار لیرا قرض بدهند؟

نمره - ۱۴۷

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران غره فوریه ۱۹۱۲ [۱۱ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۲ صفر ۱۳۳۰]

ویس قنصل اعلیحضرتی مقیم رشت راپورت می‌دهد که دیروز رئیس نظمیه و چهار نفر دیگر را به دار زدند.

نمره - ۱۴۸

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران غره فوریه ۱۹۱۲ [۱۱ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۲ صفر ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۱۰ ژانویه من:

ویس قنصل بریطانیای عظمی مقیم رشت راپورت می‌دهد که دیروز ۴۰۰ نفر پیاده نظام روسی وارد رشت شدند.

از قراری که فهمیده‌ام اینها بجای آنهایی خواهند بود که موعد خدمتشان سرآمده.

نمره - ۱۴۹

تلگراف سر جارج بیوکاتان به سر ادوارد گری

سنت پترزبورغ غره فوریه ۱۹۱۲ [۱۱ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۲ صفر ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۳۱ ژانویه شما:

اظهار به دولت ایران - وزیر امور خارجه تا سوم فوریه نمی‌تواند مرا ملاقات کند ولی مشغول نوشتن کاغذی به او هستم و در آن اظهار امیدواری می‌کنم که به

سفیر طهران دستورالعمل داده شده است که به طریقی که در تلگراف ۳۱ ژانویه خود راپورت دادم با سر جارج بارکلی عمل نمایند.

نمره - ۱۵۰

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه غره فوریه ۱۹۱۲ [۱۱ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۲ صفر ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۲۹ ژانویه از سنت پترزبورغ:

ممکن است حالا به ضیاءالدوله اصرار نمود از قنصلخانه تبریز خارج شود.

نمره - ۱۵۱

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی
وزارت خارجه غره فوریه ۱۹۱۲ [۱۱ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۲ صفر ۱۳۳۰]
خزانه داری کل

اگر دولت ایران به شما رسماً اعلام نمایند که تعیین دائمی مرنارد را قبول نمی نمایند شما ممکن است به آنها اطلاع دهید که دولت اعلیحضرتی اعتراضی نخواهند داشت که کاندیدای دیگری بطور دائم در مقام او تعیین شود بشرط آنکه قبلاً با سفارتین انگلیس و روس مشورت شود و آن کاندیدا از اتباع یکی از دول صغار باشد.

نمره - ۱۵۲

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری
طهران ۲ فوریه ۱۹۱۲ [۱۲ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۳ صفر ۱۳۳۰]
حاوی مضمون مراسله ذیل که مورخه ۱۴ فوریه است می باشد:
آقا

افتخار دارم نقشه پیشنهادی ژاندارمری برای دولت ایران را که کلنل یالمارسن برای من فرستاده است لفا ایفاد دارم:

کلنل یالمارسن نیز پیشنهادات مختلف دیگر هم از بابت وجه رسانیدن و تقسیم این ژاندارمری برای من فرستاده و فقرات مهمه آن به قرار ذیل است:

تخمین مصارف ۱۲ ماه اول ۵۵۰۰۰ لیرا و ۹ ماه متعاقب آن ۷۰۰۰۰ لیرا می باشد. در بودجه فقط برای تشکیل پستهای ژاندارمری در راههای ذیل مقرر شده است: در شمال (۱) راه انزلی به قزوین و طهران الی قم (۲) راه قزوین و زنجان الی سرهند [سرحد؟]

در جنوب راه بوشهر الی شیراز و یزدخواست.

چنین پیشنهاد شده است که در فارس يك باطالیون ۱۵۰۰ نفری تشکیل گردیده برای حفظ راه بوشهر الی شیراز و یزدخواست در شیراز ساخلو باشند امید است که در اواخر ۱۲ ماه اول پستهای ژاندارمری از شیراز الی کنار تخته (۳۵ میلی طرف جنوب غربی کازرون) به طرف جنوب و باغخان (۱۲ میلی شمال شیراز) به طرف شمال برقرار گردد.

در عرض ۹ ماه متعاقب آن قصد دارند که پستهای آنها را به طرف جنوب تا بوشهر و به طرف شمال تا یزدخواست امتداد دهند.

وجوهی که برای ژاندارمری فارس تخصیص [داده] شده برای ۱۲ ماه اول تخمیناً ۲۰۷۰۰ لیرا و برای ماه بعد ۲۵۰۰۰ لیرا می باشد.

ماژور پیترسن یکی از صاحب منصبان سوئدی ژاندارمری در اوایل فوریه

از طهران برای شیراز حرکت نمود که شروع به تشکیل باطالیون فارس نماید.
امضاء جارج بارکلی

ملفوف نمره ۱۵۲

ترجمه نقشه تشکیل ژاندارمری

ماده اول - ژاندارمری به دستجات ثابت و سیار منقسم می‌گردد.

ماده دوم - ژاندارمری مخصوص ایالات و ولایات خواهد بود - در بعضی ایالات تمام ژاندارمری سواره و پیاده یک رژیمان تنها تشکیل می‌دهد، در سایر ایالات چندین رژیمان خواهد بود. در ولایات، ژاندارمری فقط یک باطالیان تشکیل می‌دهد. (حتی در ایالات، در ابتداء ژاندارمری یک باطالیان تشکیل می‌دهد ولی بعد یک رژیمان تشکیل خواهد داد).

ماده سوم - قشون ثابت مرکب خواهد بود از دستجات مختلفه ژاندارم که عده آنها مختلف بوده و در راه برقرار خواهند بود و دائماً با همدیگر رابطه خواهند داشت - برای تشکیل این استعداد راه به فاصله‌های معین منقسم خواهد گردید.

هر یک از این تقسیمات راه را یک دسته یا نصف دسته که عده آن مابین یکی از مراکز قشونی و یک عده از پستهای کوچک تقسیم شده باشد مواظبت خواهد نمود.

استعداد و افراد هر یک از این دستجات (نصف دسته) ۳ درجه خواهد بود و بنا بر اشکالاتی که در ایالات مختلفه انتظار می‌رود درجات مختلفه به کار برده خواهند شد. چندین دسته یا نصف دسته یک کمپنی^۱ تشکیل خواهد داد و یکی از مراکز این دستجات که غالباً مرکز دسته وسطی می‌باشد نیز مرکز کمپنی خواهد بود - چندین کمپنی یک باطالیان تشکیل داده و دارای یک مرکز خواهند بود.

چنانچه در فوق مذکور گردید باطالیانها تشکیل یک رژیمان می‌دهند. در جاهایی که تمام باطالیانهای یک ایالتی تشکیل یک رژیمان فقط می‌دهند مرکز آن رژیمان عموماً در شهری خواهد بود که ایالت در آنجا اقامت دارد.

در جاهایی که باطالیانهای ایالتی تشکیل چندین رژیمان دهند مراکز آن رژیمانها در نقاط مختلفه ایالت خواهد بود.

ماده چهارم - عده دستجات و نصف دستجات مختلف خواهد بود و بسته به عده افراد کمپنی و وسعت محل آن خواهد بود.

عده کمپنی‌های یک باطالیان و عده باطالیانها نیز مختلف خواهد بود و بسته به همان شرایطی است که از روی آن عده دستجات و نیم دستجات تعیین می‌گردد.

اساس کلیه تشکیلات قشون ثابت ترتیب‌دادن دستجات و نیم دستجات به پستهای کوچک خواهد بود چرا که تمام خدمت و پیشرفت کار یک ژاندارمری کافی بسته به تأسیس این پستها می‌باشد.

(۱) چنین است در اصل [کمپانی؟ = مجمع، دسته - کمپ = اردو، اردوگاه] - م.

ماده پنجم - دستجات سیار برای اعزام به محلاتی که قشون ثابت نمی‌توانند آنها را منظم و آرام نمایند به کار برده خواهند شد.
دستجات سیار بقرار ذیل تشکیل می‌شوند:

- (۱) ژاندارمها (به انضمام صاحب‌منصبان و صاحب‌منصبان غیر مأمور) که از یکی یا بیشتر ایالات برای تشکیل دستجات سیار گرفته می‌شود.
(۲) دستجات سیار دائمی که مثل سرباز گرفته و تربیت می‌شوند.
دستجات سیار موقتی ممکن است خارج از حدود خود فقط در موارد مستثنیه به امر دولت علیه خدمت نمایند. در موقع تشکیل این دستجات موقتی همیشه استعداد کافی برای انجام وظایف معمولی باقی گذارده خواهند شد. به این طریق هیچوقت کدیة افراد قشون هر يك از مراکز یا پستهای كوچك برداشته نخواهد شد.
دستجات سیار ژاندارمری در نقاط مرکزی مجتمع خواهند شد و مگر آنکه دولت علیه امر نمایند، خارج از حدود خود خدمت نخواهند نمود.
به کار بردن دستجات دائمی یا موقتی بسته به اوضاع و مواقع خواهد بود (و نیز بسته به وسعت اقدامات و مقصود اعزام آنها و مسافت راه و غیره خواهد بود) تا حدی که ممکن است باید از عده قشون ثابت کم ننمود.

نمره - ۱۵۳

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲ فوریه ۱۹۱۲ [۱۲ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۳ صفر ۱۳۳۰]

ضیاءالدوله

به وصول تلگراف دیروز شما من به قنصل اعلیحضرتی مقیم تبریز تعلیم دادم که ضیاءالدوله را اصرار به ترك قنصلخانه نماید. از قراری که حالا فهمیده‌ام دولت روس مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] را تعلیم داده‌اند که تقاضای تبعید او را به يك نقطه دور ایران بنماید - این باضافه مجازاتی است که سفیرکبیر اعلیحضرتی مقیم سنت‌پترزبورغ در تلگراف ۲۰ ژانویه خود مذکور داشته است.
تا آنکه دولت روس دست از این تقاضا برندارند، گمان می‌کنم ما باید بستی مذکور را در قنصلخانه نگاه داریم. من بنابراین به قنصل اعلیحضرتی تعلیم داده‌ام که اجرای تعلیمات تلگرافی امروز صبح مرا به تأخیر اندازد.

نمره - ۱۵۴

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون

وزارت خارجه ۲ فوریه ۱۹۱۲ [۱۲ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۳ صفر ۱۳۳۰]

پیشنهادات متحدالمال:

راجع به تلگراف ۳۱ ژانویه شما:

اوضاع امور طهران این مسئله را خیلی مهم می‌دارد که دولتین بدون فوت وقت بایستی به سفرای خود مقیم طهران تعلیم دهند که به قراری که ذیلا مذکور می‌گردد به دولت ایران پیشنهاد نمایند:

۱- دولتین با هم ۲۰۰۰۰۰۰ لیرا (صد هزار لیرا هر يك) به دولت ایران مساعده می‌دهند. از این مبلغ که برای احتیاجات بسیار لازمه مشخص شده یکصد هزار لیرای آنرا که دولت اعلیحضرتی مساعده می‌دهند باید برای تشکیل ژاندارمری در جنوب ایران تخصیص [داده] شود و خزانه‌داری کل باید نظارت به مصرف تمام این مساعده داشته باشد. دولت اعلیحضرتی در صورتی که هر دو سفراء صلاح بدانند اعتراضی ندارند که هر يك ۲۰۰۰۰۰۰ لیرا مساعده بدهند.

۲- يك اظهاریه که عبارت آن را دو سفیر بر وفق پیشنهاد وزیر امور خارجه روس نوشته باشند برای دولت ایران فرستاده شده به آنها اطلاع دهند که هیچيك از دولتین بهیچوجه شاه مخلوع یا همراهان او را معاونت یا تشویق نخواهند نمود و از شاه مخلوع درخواست خواهد شد از ایران خارج شود. مبلغ حقوق او همان خواهد بود که تعیین شده و اعطای آن بشرط آن خواهد بود که تعهد نماید دیگر به خاک ایران ورود ننماید مگر آنکه دولت روس ابتداء به این امر رضا دهند.

۳- دو سفراء باید اعلان عفو عمومی را به دولت ایران ارائه طریق نمایند به همین‌طور اخراج فداییان را؛ همینکه محمدعلی از ایران خارج گردد.

۴- دو سفراء ممکن است مذاکره مسئله تشکیل يك قشون کوچک ایرانی را با دولت ایران بنمایند.

۵- از دولت ایران خواسته شود که پلتیک خود را با اصول معاهده انگلیس و روس وفق دهند و فورمولی برای این مقصود طرح نموده عبارت آن را خود سفراء بنویسند. اگر مسائل دیگر راجع به بریگاد قزاق و قرضه بزرگ و مجلس سنا قبل از آنکه کمکی به دولت ایران برسد با آن مذاکره شود اوضاع ایران در این بین بدتر خواهد شد و من امیدوارم شما بتوانید مسیو سزانف را ترغیب نمایید به مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] تعلیم دهد که برحسب مراتب مسطوره فوق فوراً عمل نماید.

نمره - ۱۵۵

تلگراف سر جارج بازکلی به سر ادوارد گری

طهران ۳ فوریه ۱۹۱۲ [۱۳ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۴ صفر ۱۳۳۰]

شاه مخلوع

به مراسله ۱۷ ژانویه من رجوع فرمایید:

آخرین راپورتی که از قنصل روس مقیم استرآباد برای سفیر روس رسیده به این

مضمون است که عدۀ استعداد شاه در حوالی استرآباد فعلاً به هزار نفر می‌رسد ز يك دسته از قفقازیها هم جزو اینها هستند. از قراری که مذکور است اینها اعتماد به موفقیت خود دارند و نقشهٔ حمله به شاهرود را می‌کشند.

نمره - ۱۵۶

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۳ فوریهٔ ۱۹۱۲ [۱۳ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۴ صفر ۱۳۳۰]

رجوع به تلگراف امروز صبح من فرمایید:

جنرال قنسول اعلیحضرتی مقیم مشهد مرا از نمایشاتی که به تقویت شاه مخلوع داده شده و محتمل است اسباب اغتشاش گردد مطلع نموده.

از قراری که راپورت داده شده يك دستهٔ بزرگی از ترکمنها نزدیک شاهرود مشغول چپاول می‌باشند و اوضاع ایالت بطور عموم مغشوش است.

دولت ایران دیروز به من و همکار روسیم شکایت نمودند که یوسفخان هراتی که

در جنرال قنسولگری روس بست اختیار نموده و شخصی موسوم به اکبر بلند که یکی

از اجزاء ایرانی جنرال قنسولگری است انقلاب مشهد را به مصالح شاه مخلوع تشویق

می‌نموده‌اند. مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] دیشب جنرال قنسولروس را تلگرافاً

[= تلگرافی] دستورالعمل داد که جد و جهد کامل نموده از این انقلاب جلوگیری

نماید.

نمره - ۱۵۷

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

طهران ۴ فوریهٔ ۱۹۱۲ [۱۴ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۵ صفر ۱۳۳۰]

مساعدۀ به دولت ایران

رجوع به تلگراف دیروز خودتان به سفیرکبیر اعلیحضرتی مقیم سنت پترزبورغ

فرمایید:

مرنارد گمان می‌کند که ۱۴۰۰۰۰۰ تومان باید [برای] کلیهٔ اسلحهٔ ژاندارمری و

۲۸۰۰۰۰۰ تومان برای کلیهٔ مصارف ششماههٔ ژاندارمری تعیین شود (به این مناسبت

رجوع به تلگراف ۲ شهر جاری من فرمایید) من بنابراین سؤال می‌کنم آیا شرط عقل

است که اصرار نماییم ۱۰۰۰۰۰۰ لیرا برای ژاندارمری جنوب تخصیص [داده]

شود؟

به نظر من اینطور می‌رسد که گذارده شود من و سفیر روس به مشورت کفیل

خزانه‌داری کل از بابت محل خرج این مساعدۀ تصمیم [اتخاذ] بنماییم.

نمره - ۱۵۸

مکتوب وزارت خارجه به اداره هند

وزارت خارجه ۳ فوریه ۱۹۱۲ [۱۳ بهمن ۱۲۹۰: ۱۴ صفر ۱۳۳۰] از طرف سر ادوارد گری وزیر امور خارجه تعلیم دارم که به مکاتباتی که سابقاً در خصوص مساعده مبلغ ۴۰۰۰۰۰۰ لیرا از طرف دولت اعلیحضرتی و دولت روس به دولت ایران رد و بدل شده رجوع نمایم و مخصوصاً به قسمت آخری مکتوب ۲۹ ژوئیت ۱۹۰۷ شما مشعر بر اینکه هرگاه لازم شود اشکالی نخواهد داشت که چند روز پس از اخبار هر مبلغی که تصمیم [گرفته] شود بنا بر قرارداد با دولت روس به دولت ایران مساعده داده شود.

مارکس اف کرو از تلگرافاتی که با سفیرکبیر اعلیحضرتی مقیم سنت پترزبورغ و سفیر مقیم طهران رد و بدل نموده مستحضر است که اوضاع مالی حالیه دولت ایران و اوضاع امور مملکت بطریق عموم یکدفعه دیگر بر مسئله ایران اهمیت داده و صلاح بودن دادن يك مساعده فوری به دولت ایران در تحت ملاحظه دولتین می باشد.

اینک تعلیم دارم که سواد تلگرافی را که سر ادوارد گری در این باب به سر جارج بیوکانان مخاברה نموده لفاً ایقاد دارم و شما را مطلع سازم که همینکه معلوم شد دولت روس به ارائه طریقهایبی که در آن تلگراف شامل بوده رضا می باشند کاغد دیگری بعنوان شما فرستاده شده و از شما درخواست می شود که سهم دولت انگلیس را که ۲۰۰۰۰۰۰ لیرا می شود از بابت عایدات هندوستان بنا بر قراری که داده شده است قبول نمایید.

امضاء لوئیس ملت

نمره - ۱۵۹

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۴ فوریه ۱۹۱۲ [۱۴ بهمن ۱۲۹۰: ۱۵ صفر ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۲۶ ژانویه من:

تلگراف ذیل از قنصل انگلیس مقیم شیراز رسیده:

قوام مرا اطلاع می دهد که تلگرافی از محمدعلی خان به این مضمون برای او رسیده

است که او مقصرین حوادث اخیر را به شیراز فرستاده است.

نمره - ۱۶۰

تلگراف سر جارج بیوکانان به سر ادوارد گری

سنت پترزبورغ ۴ فوریه ۱۹۱۲ [۱۴ بهمن ۱۲۹۰: ۱۵ صفر ۱۳۳۰]

حاوی مضمون ملخصاً مکتوب ۷ فوریه می باشد:

آقا

به وصول تلگراف دوم شهر جاری شما بنا بر قراری که داده بودیم از وزیر امور

خارجه ملاقات نمودم ولی چون جناب معزی‌الیه آن وقت خیلی مشغول بود و نمی‌توانست از بابت جزئیات نکات متفرقه مندرجه اظهاریه متحدالمال که بنا بود به دولت ایران داده شود مذاکره نماید من یادداشتی که متضمن پیشنهادات شما بود و سواد آن در جوف است نزد او گذاردم.

مسیو سازانف به من اظهار داشت که به مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] تعلیم داده است با سر جارج بارکلی از بابت عبارت اظهاریه متحدالمالی به دولت ایران مشورت نماید و به دولت مشارالیهها نصیحت نماید که با شاه مخلوع مذاکره نموده او را ترغیب [به] ترك ایران نمایند و در ازاء آن حقوقی به وی اعطاء نموده و اعلان عفو عمومی نیز بدهند.

او اظهار داشت نمی‌تواند شرطی را که در مقابل اعطای حقوق شما پیشنهاد نموده‌اید قبول کند که شاه مخلوع وعده دهد بدون رضای دولت روس به ایران مراجعت ننماید. همینکه جناب معزی‌الیه را متذکر نمودم که او آن شرط را قبول نموده است (چنانچه در تلگراف ۲۴ ژانویه خود راپورت دادم) مسیو سازانف جواب داد که چون دولت روس نمی‌خواهند بگذارند شاه مخلوع در روسیه اقامت نماید نمی‌توانند مسئولیتی را که چنین شرطی متضمن می‌باشد بر خود گیرند و مخصوصاً چون نمی‌خواهند خود را در معرض اتهام به اینکه مربوط به مسئله مراجعت وی بوده‌اند، قرار دهند.

همینکه دوباره به مسئله مساعده رجوع نمود مسیو سازانف مرا اطلاع داد که وزیر مالیه از دادن چنین مبلغ زیادی که ۲۰۰۰۰۰۰ لیرا باشد به دولت ایران امتناع ورزیده است و اظهار داشت که حرف مسیو کوکوفتسوف این است که قانون او را اجازه نمی‌دهد چنین مبلغهای گزاف مساعده بدهد. بعلاوه به بانک روس در طهران خسارت وارد آمده و مسیو کوکوفتسوف نمی‌خواهد دیگر خسارت مالی به او وارد آید. من لزوم همراهی به دولت ایران را به مسیو سازانف اصرار نمودم و اظهار داشتم که دولت ایران به هیچ وجه پول ندارد و او را از قراردادی که دولتین در سال ۱۹۱۰ نمودند که متفقاً ۴۰۰۰۰۰۰ لیرا به دولت ایران قرض دهند متذکر ساختم جناب معزی‌الیه مرا اطمینان داد که بسیار مشتاق همراهی با دولت ایران می‌باشد و اظهار داشت به مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] تعلیم داده است که با بانک پاریس و هلند مذاکره نموده ببیند حاضراند بهمین زودیهها به مناسبت قرضه بزرگی که در مد نظر است به دولت ایران مساعده دهند چرا که اگر آنها اطمینان مطلوبی از بابت این مسئله بدهند مسیو کوکوفتسوف آن را وثیقه کافی تصور نموده و حاضر خواهد بود که پولی را که لازم است بطور موقت مساعده بدهد. من به مسیو سازانف اصرار نمودم که فوراً در این باب به مسیو کوکوفتسوف نوشته و سعی کند او را راضی نماید مبلغ ۱۰۰۰۰۰۰ لیرا برای احتیاجات فوری دولت ایران بدهد و جناب معزی‌الیه وعده داد

این کار را به انجام رساند.

مسیو سازانف در ابتداء مایل بود اصرار نماید که به دولت ایران مساعده داده نشود تا آنکه آنها به شرایط مختلفی که دولت روس پیشنهاد نموده بود در مقابل همراهی و تقویت دولت مشارالیهها قبول کنند، تن در دهند. من اشعار نمودم که مذاکره تمام این شرایط هفته‌ها یا ماهها طول خواهد کشید و فوراً باید کاری کرد که اسباب رفع تشویش دولت ایران از بابت مالیه بشود. جناب معزى‌الیه بالاخره قبول نمود که پرداخت مساعده اولی را منوط به قبول این شرایط ننماید و اظهار نمود بایستی اصرار نماید که قبل از آنکه مساعده دیگری پرداخته شود قرار و مدارى از بابت آنها باید به عمل آید و قبل از آنکه ترتیبات قرضه دیگری به انجام رسد.

ملفوف نمره ۱۶۰

یادداشت

نظر بموقع حالیه ایران دولت اعلیحضرتی بسیار مهم می‌دانند که به سفرای روس و انگلیس مقیم طهران اجازه داده شود بدون تأخیر پیشنهادات ذیل را به دولت ایران بنمایند:

۱- محض آنکه رفع احتیاجات فعلی دولت ایران بشود دولتین روس و انگلیس متفقاً مبلغ ۲۰۰۰۰۰۰ لیرا مساعده می‌دهند و نظارت مصرف آن باید با خزانه‌داری کل بوده و سهم ۱۰۰۰۰۰۰ لیرای انگلیس به مصرف تشکیل ژاندارمری جنوب ایران برسد. دولت اعلیحضرتی اعتراضی بر پرداخت مساعده ۲۰۰۰۰۰۰ لیرا که هر يك از دولتین بدهند ندارند در صورتی که نمایندگان آنها در طهران آن را لازم بدانند.

۲- سفرای دولتین بایستی دولت ایران را اطلاع دهند که از محمدعلی خواهش می‌شود از خاک ایران خارج شود و نه دولت روس و نه بریطانیای عظمی، او یا هر يك از همراهانش را تقویت و تشویق نخواهند نمود. دولت انگلیس با ارائه طریق جناب مسیو سازانف موافقت دارند که مسوده نمودن عبارت این اظهاریه در این موضوع به نمایندگان دولتین در طهران واگذار شود و مبلغ حقوق بنا بر قرارداد مابین دولت ایران و شاه مخلوع تعیین گردد و شرطی که در مقابل آن داده می‌شود چنانچه سابقاً قرار داده شده این باشد که آن اعلیحضرت وعده دهند دیگر بدون رضای دولت روس وارد خاک ایران نشود.

۳- سفرای دولتین باید اعلان عفو عمومی را به دولت ایران پیشنهاد نموده و دولت ایران قشون غیرمنظم خود را هنگامی که محمدعلی از خاک ایران خارج شود اخراج نماید.

۴- سفرای دولتین به دولت ایران اظهار نمایند حاضراندر باب تشکیل يك قشون کمی با دولت مشارالیهها مذاکره نموده و طرح آن را بریزند.

۵- سفرای دولتین از دولت ایران خواهش نمایند تعهد نمایند که با اصول معاهده ۱۹۰۷ انگلیس و روس موافقت نمایند - طریقه این خواهش را باید به اختیار

سفراء واگذار نمود.

دولت بریطانیای عظمی را عقیده بر این است که اگر بدون تأخیر به دولت ایران تقویت داده نشود اوضاع از بد بدتر خواهد شد و بنا براین صمیمانه اعتماد دارند که دولت امپراطوری رضا خواهند داد که برای مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] تعلیمات فرستاده برای او توضیح نمایند که تمام مسائل دیگر از قبیل مسئله بریگاد قزاق و مجلس سنا و ختم عمل قرصه باید موکول به ملاحظه بعدی شود.

سنت پترزبورغ ۲۱ ژانویه (۳ فوریه) ۱۹۱۲ [۳۰ دی ۱۲۹۰؛ یکم صفر ۱۳۳۰]

نمره - ۱۶۱

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورغ ۴ فوریه ۱۹۱۲ [۱۴ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۵ صفر ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۲ فوریه سر جارج بارکلی:

دیشب مسیو سازانف به من اظهار داشت باید اصرار نماید که گذارده نشود ضیاءالدوله در طهران اقامت نماید و اظهار داشت از قراری که معلوم است مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] از تعلیماتی که در این خصوص برایش فرستاده شده زیاده از آنچه مقصود بوده تعبیر معنی نموده است و وعده داده که تعلیمات تازه برای او بفرستد.

نمره - ۱۶۲

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورغ ۴ فوریه ۱۹۱۲ [۱۴ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۵ صفر ۱۳۳۰]

انقلاب مشهد

راجع به تلگراف ۳ فوریه سر جارج بارکلی:

در ضمن صحبتی که دیشب با مسیو سازانف داشتم جناب معزی‌الیه را از شکایات دولت ایران مستحضر داشتم و اظهار داشتم امیدوارم او به جنرال قنسول روس مقیم رشت تعلیم خواهد داد هر اقدامی که می‌تواند برای جلوگیری انقلابی که به تقویت محمدعلی می‌شود بکند.

من امروز برحسب خواهش مسیو سازانف یادداشتی در این موضوع برای ایشان فرستاده‌ام که آنها را که دولت ایران از آنها شکایت کرده‌اند ذکر خواهم نمود.

نمره - ۱۶۳

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۵ فوریه ۱۹۱۲ [۱۵ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۶ صفر ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف دوم فوریه شما به سر جارج بیوکانون:

دولت روس به مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] تعلیم داده‌اند که به اتفاق من به دولت ایران اصرار نمایند با محمدعلی میرزا ابواب مذاکرات را مفتوح نموده آن اعلیحضرت را ترغیب به ترک ایران نمایند بشرط آنکه حقوق او مجدداً در حقش برقرار گردیده و به همراهان او عفو عمومی داده شود. سفیر روس اجازه دارد به دولت ایران اطلاع دهد که اگر مایل باشند ممکن است این مذاکرات توسط قنصل روس مقیم استرپاد به عمل آید و به او تعلیم داده خواهد شد به شاه مخلوع نصیحت نماید که شرایطی را که پیشنهاد شده قبول نماید و به او اشعار کند که اقدامات او بی‌حاصل می‌باشد و دولت اعلیحضرتی بهیچوجه او را نخواهند شناخت و دولتین انگلیس و روس هر دو تقویت مادی و معنوی به دولت ایران خواهند کرد. اگر این مذاکرات متمر ثمری نشود قنصل روس سعی خواهد کرد که قفقازیانی [را] که در استخدام محمدعلی هستند اخراج نموده و ترکمنها را ترغیب به قبول عفو عمومی و اطاعت دولت مرکزی خواهد نمود.

چون خیلی لازم است بزودی يك اظهاری بشود من امیدوارم شما مرا مجاز خواهید نمود که هرگاه در حصول موفقیت دولت روس به پیشنهاداتی که در تلگراف فوق‌الذکر نموده‌اید تأخیری واقع شود با سفیر روس در باب اظهاریه‌ای که او تعلیم دارد برای دولت ایران بفرستد، مشورت نمایم.

نمره - ۱۶۴

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۵ فوریه ۱۹۱۲ [۱۵ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۶ صفر ۱۳۳۰]

کلنل سوئدی ژاندارمری می‌خواهد چهار نفر صاحب‌منصبان سوئدی دیگر برای ژاندارمری استخدام نماید. تصور می‌کنم اعتراضی برای این کار در میان نباشد - سفیر روس هم اعتراضی ندارد ولی مسئله را به سنت پترزبورغ رجوع نموده‌است.

نمره - ۱۶۵

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی ۲

راجع به تلگراف ۳ فوریه شما اظهاریه‌ای که پیشنهاد شده است برای دولت ایران

(۱) اصل ۲۹ فوریه که با نکرش پاسخ آن، ۵ فوریه درست است. - م.

(۲) چنین است در اصل. تلگراف تاریخ مخبره ندارد. - م.

فرستاده شود - من با ارائه طریقی که در قسمت آخری تلگراف خود نموده‌اید موافقت دارم.

نمره - ۱۶۶

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی
وزارت خارجه ۵ فوریه ۱۹۱۲ [۱۵ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۶ صفر ۱۳۳۰]
شاه مخلوع

بسیار لازم است که شاه مخلوع از ایران خارج شود چرا که حضور او در آنجا اسباب اغتشاش سخت شده و به دولت ایران فوراً تقویت شود. من بنابراین شما را اجازه نمی‌دهم به اتفاق همکار روسی خود و به طریقی که در تلگراف امروز خود ذکر نموده‌اید عمل نمایید.

نمره - ۱۶۷

مکتوب سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون
وزارت خارجه ۵ فوریه ۱۹۱۲ [۱۵ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۶ صفر ۱۳۳۰]
آقا

سفیرکبیر روس در ۳۰ ماه گذشته از من ملاقات نمود که از طرف وزیر امور خارجه روس عقاید دولت اعلیحضرتی را در باب قرضه پیشنهادی به دولت ایران استفسار نماید.

سر آرتر نیکلسن اظهار داشت که مذاکرات راجع به قرضه بزرگ را ممکن است حالا به تعویق انداخت. چیزی که حالا حقیقتاً لازم است این است که به سفرای دولتین در طهران اجازه داده شود این پروگرام معتدل را که از برای اصلاحات می‌باشد و مخصوصاً در خصوص متنبه نمودن شاه مخلوع است به دولت ایران عرضه نمایند. بعلاوه جداً لازم است که قدری پول برای دولت ایران تهیه شود و دولت اعلیحضرتی برای انجام این مقصود پیشنهاد نموده بودند که پرداخت مساعده ۲۰۰۰۰۰۰ لیرا که دولتین ابتداء می‌خواستند متفقاً بدهند تجدید شود. این مساعده‌ها ممکن بود از قرضه‌ای که به عمل می‌آید مرجوع گردد ولی سر آرتر نیکلسن اعتماد دارد که دولت روس رضا خواهند داد که سفرای دولتین در طهران به طریقی که در فوق اشاره شده بدون تأخیر عمل نموده و رئیس مجلس مشاوره روس مساعده ۲۰۰۰۰۰۰ لیرا را از طرف دولت روس تصویب خواهند نمود.

کنت بنکندرف اظهار داشت که به مسیو سزانف تلگراف خواهد نمود.

امضاء گری

نمره - ۱۶۸

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۶ فوریه ۱۹۱۲ [۱۶ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۷ صفر ۱۳۳۰]

تلگراف ذیل را امروز قنسول اعلیحضرتی مقیم تبریز برای من فرستاده است:
چون ضیاءالدوله در ساعت معمولی امروز ظاهر نگردید من در اطاق او داخل شده
استونز و یک نفر از نوکرها هم همراه من بودند. او را دیدیم مرده و بر روی سینه
خود بر زمین افتاده و یک طرف قلبش را گلوله مجروح نموده بود. لباس او تماماً در
بر و دکمه‌های پیراهن و نیم‌تنه‌اش باز بود. اسباب اطاق همه بجای خود و منظم بود و
همه چیز دلالت بر انتحار می‌نمود.
من عقب دکتر فرستاده‌ام و نماینده کارگزار را هم دعوت کرده‌ام که در موقع
تفتیشات حاضر باشد. او چند کاغذ نوشته است. آنکه بعنوان من است در موقع
مذاکرات باز و قرائت خواهم نمود.

نمره - ۱۶۹

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه ۶ فوریه ۱۹۱۲ [۱۶ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۷ صفر ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۵ فوریه شما:

صاحب‌منصبان ژاندارمری سوئدی، ما اعتراضی نداریم.

نمره - ۱۷۰

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون

وزارت خارجه ۶ فوریه ۱۹۱۲ [۱۶ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۷ صفر ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۴ فوریه شما:

اظهاریه پیشنهادی به دولت ایران - به دولت روس اطلاع دهید که چون آنها در
اصل مسئله مساعده ۲۰۰۰۰۰۰ لیرا اعتراضی ندارند ما پیشنهاد می‌کنیم که سهم
خود را که ۱۰۰۰۰۰۰ لیرا می‌شود فوراً بپردازیم و منتظر آن شویم که آنها قسمت خود
را بپردازند. چرا که اگر فوراً پول به دولت ایران رسانیده نشود ما با اوضاع بسیار
سخت در شیراز مصادف خواهیم شد.

نمره - ۱۷۱

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۷ فوریه ۱۹۱۲ [۱۷ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۸ صفر ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۵ فوریه شما:

اظهار به دولت ایران در باب شاه مخلوع:

سفیر روس و من دیروز بر وفق ارائه طریقی که در تلگراف ۵ فوریه خود مذکور

داشتم به نایب‌السلطنه و وزیر امور خارجه اظهاراتی نموده یادداشتی به وزیر امور خارجه دادم. والا حضرت و جناب وزیر امور خارجه از طرف دولت ایران برای این ارائه طریق اظهار تشکر نموده و مداخله قنصل روس را در استرآباد قبول نمودند. وزیر امور خارجه اول پیشنهاد نمود که ۳۶۰۰۰ تومان مبلغ حقوق باشد ولی ما اشعار نمودیم که يك مبلغ زیادتری باعث تسهیل مذاکرات خواهد گردید. بالاخره تصمیم [گرفته] شد که ۵۰۰۰۰ تومان که فوق هر مبلغی باشد به وی داده شود و سفیر روس به قنصل دستورالعمل خواهد داد که از روی زمینه این مبلغ و عفو عمومی کامل مذاکره نموده و بطریقی که در تلگراف ۵ فوریه من بیان شده عمل نماید.

وزیر امور خارجه سخت اصرار داشت بر اینکه دولتین وثیقه بدهند که بهیچوجه شاه مخلوع را نخواهند شناخت ولی همینکه فهمید ما مجاز نیستیم این کار را بکنیم و چون فهمیدند رجوع این مسئله به دولتین متبوعتین خود باعث تأخیر عمل می‌شود جناب معزیه‌الیه اعتراض نموده که در این موضوع اصرار نمود و آن را شرطی قرار دهد که در مذاکرات نتوان از آن صرف نظر نمود و صمیمانه اظهار امیدواری نمود که دولتین به دادن چنین وثیقه رضا خواهند داد.

در مسئله عمل نمودن با شعاع السلطنه و سالارالدوله هم مذاکره شد و وزیر امور خارجه می‌خواست که املاک شعاع السلطنه ضبط باشد و به او حقوق جزئی داده شود. ما اشعار داشتیم که این مسئله با اعطای عفو عمومی کامل توافق نخواهد داشت و بعلاوه چون شعاع السلطنه با شاه مخلوع بوده و نفوذ کاملی داشت بهتر این بود که بهتر از این با وی عمل شود و حقوق زیادتری به او داده شود. وزیر امور خارجه قبول نمود که در ادای [ازاء] حقوق جزئی املاک او را رد نماید. و اینطور تصمیم [گرفته] شد که با سالارالدوله مذاکره نموده املاکش را به او مسترد نمایند و چون خیلی بی‌چیز است به او و خانواده اش سالیانه ۱۲۰۰۰ تومان بدهند در صورتی که تا ورود حکومت کرمانشاه مواظب انتظامات آنجا بوده و پس از ورود او مشاغل حکومتی را واگذار و از ایران خارج گردد. وزیر امور خارجه درخواست نمود که قنصل‌های ما از طرف دولت ایران به این شروط با او مذاکره نمایند آیا تصویب می‌کنید که همینکه به سفیر روس همین‌طور تعلیمات برسد به قنصل انگلیس تعلیم دهم این طور عمل نماید؟

نمره - ۱۷۲

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۷ فوریه ۱۹۱۲ [۱۷ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۸ صفر ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۶ فوریه ضیاءالدوله:

از قرار کاغذی که ضیاءالدوله به عنوان قنصل انگلیس نوشته بخوبی ظاهر می‌شود که او مرتکب انتحار شده است.

نمره - ۱۷۳

تلگراف سر چارج بیوکانون به سر ادوارد گری
سنت پترزبورغ ۷ فوریه ۱۹۱۲ [۱۷ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۸ صفر ۱۳۳۰]
راجع به تلگراف ۶ فوریه شما به طهران:
وزیر امور خارجه اعتراضی ندارد.

نمره - ۱۷۴

تلگراف سر چارج بیوکانون به سر ادوارد گری
سنت پترزبورغ ۷ فوریه ۱۹۱۲ [۱۷ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۸ صفر ۱۳۳۰]
حاوی مضمون ملخصاً مکتوب ۷ فوریه است:

امروز بعد از ظهر که به ملاقات مسیو سازانف رسیدم که تعلیمات شما را که در
تلگراف ۶ شهر جاری خود داده بودید انجام دهم، جناب معزی‌الیه به من اطلاع داد که
مسیو کوکوفتسوف^۲ رضا داده است که ۲۰۰۰۰۰۰ لیرا مساعده داده شود بشرط آنکه
سه‌م ۱۰۰۰۰۰۰ لیرا که دولت روس باید بدهند داده نشود تا آنکه دولت اعلیحضرتی
قسمت خود را بدهند و اظهار داشت که او بعلاوه شروطی که در پنج فقره پیشنهادات
مندرجه در یادداشت ۳ فوریه من مذکور گشته شرایط دیگری در مقابل پرداخت این
مساعده قرار نخواهد داد و تلگرافاً [= تلگرافی] به مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی]
خبر داده بود که او آن پیشنهادات را بکلی قابل قبول می‌داند اگرچه محض آنکه مراتب
رسمی به عمل آمده باشد. خواهش کرده بود او نظریات خود را اظهار نماید و اظهار
داشت که بایستی فهمیده شود که در باب شرایط مذکوره باید با دولت روس قرار و
مداری داده شود و قبل از آنکه ترتیبات قرضه بزرگی به انجام برسد دولت روس می-
خواست آن قرارداد به عمل آید.

در ضمن صحبت مسیو سازانف مرا اطلاع داد که او امر برای عودت عساکر روس
از قزوین به رشت داده شده است.

نمره - ۱۷۵

مکتوب اداره هند به وزارت خارجه
اداره هند ۷ فوریه ۱۹۱۲ [۱۷ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۸ صفر ۱۳۳۰]
آقا

از طرف وزیر هندوستان در مجلس مشاوره تعلیم دارم که وصول مکتوب مورخه
۳ فوریه ۱۹۱۲ شما را در باب مساعده ۴۰۰۰۰۰۰ یا ۲۰۰۰۰۰۰ لیرا که پیشنهاد

(۱) اصل: ملخص. - م.

(۲) کوکوفتسوف، ولادیمیر نیکولایویچ؟ - م.

شده، دولتین انگلیس و روس به طریقی که ممکن است بعد از این با دولت روس قرار آن داده شود به دولت ایران قرض دهند، اطلاع دهم.

در جواب لازم است به شما اطلاع دهم که وزیر هندوستان نظر به طریقی که سابقاً در اینگونه موارد عمل نموده‌اند حاضر می‌باشند که در قرضه‌ای که دولت اعلیحضرتی خواهند داد سهیم شوند و او تصور می‌کند این قرضه بطور موقت خواهد بود و همینکه ترتیبات قرضه بزرگتری با دولت ایران داده شد این وجه مسترد خواهد گردید. مقصود عمده از قرض دادن بالاتفاق از قرار مذکور این است که طوری اسباب آن برای دولت ایران فراهم آورده شود که بتواند در راههای جنوبی ایران امنیت را برقرار دارد.

همینکه وزیر هند مستحضر گردد که مبلغ ۱۰۰۰۰۰ یا ۵۰۰۰۰ لیرا هرچه باشد از طرف لرد کمیسیونرهای خزانه اعلیحضرتی داده شده او مبلغی بهمان میزان به حساب بانک شاهنشاهی ایران انتقال داده و تصور می‌کند توسط بانک مذکور چنانچه در مواقع سابقه این وجوهات داده می‌شده پرداخته شود.

نظر به اوضاع غیرعادی که این مساعده در مقابل آن داده شده وزیر هند مایل می‌باشد که مسئله تأمین قرضه و صرف آن به عهده تعویق افتد تا آنکه دولت اعلیحضرتی و دولت روس فرصتی داشته باشند که آن مسائل را در تحت ملاحظه آورند.

امضاء ریچی

نمره - ۱۷۶

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۸ فوریه ۱۹۱۲ [۱۸ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۹ صفر ۱۳۳۰]

خزانه‌داری کل

من روز ۲ فوریه بنا بر اجازه تلگرافی غره شهر جاری شما اظهاری به وزیر امور خارجه نمودم.

دولت ایران نه فقط بطور رسمی اعتراضی بر ضد قایم مقام مستر شوستر ننموده‌اند بلکه حالا مرا اطلاع می‌دهند که از آنجایی که انتخاب معاونین خارجه از طرف آنها محدود به دول صغار است استخدام هشت نفر بلژیکی را که بجای آمریکاییهای معزول برقرار شوند تصویب می‌نمایند.

نمره - ۱۷۷

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۸ فوریه ۱۹۱۲ [۱۸ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۹ صفر ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۳ فوریه من:

حرکات شاه مخلوع

جنرال قنسول روس مقیم مشهد به قنسول جنرال اعلیحضرتی نوشته است که او

برای آرام نمودن مردم آنچه بتواند خواهد کرد و او از حفاظت یوسفخان هراتی دست برداشته است.

نمره - ۱۷۸

تلگراف سر جارج بیوکانان به سر ادوارد گری
سنت پترزبورغ ۸ فوریه ۱۹۱۲ [۱۸ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۹ صفر ۱۳۳۰]
حاوی مضمون مراسله ۸ فوریه می باشد:

آقا

افتخار دارم ترجمه اظهاریه دولت امپراطوری را به وزیر امور خارجه که امروز در روزنامه افیشیل مسنجر بطبع رسیده و مشعر است بر اینکه لازم شده است قشون به استرآباد و بارفروش و مشهدسر برای حفظ جان و مال اتباع روس اعزام گردد لفا ایفاد دارم.

امضاء جارج بیوکانان

ملفوف نمره ۱۷۸

قنسول روس مقیم استرآباد اخبار وقوع اغتشاشات مهم را در ایالت مازندران که باعث ارتکاب قتل نفوس و غارتگری شده اعلام می دارد. از قرار معلوم مأمورین محلی کاری از دستشان بر نمی آمد و نمی توانستند اقدامی بنمایند و هرج و مرج کلی در آن نقاط به ظهور رسید و بواسطه آنکه محل مزبور میدان جنگ محمدعلی شاه مخلوع و طرفداران دولت واقع شده بود بر هرج و مرج افزوده گردید - در میان عساکر شاه بی نظمی و اغتشاش شیوع دارد و ترکمنها و سایر پیروان شاه را با اشکال از غارت شهر بارفروش و ساری جلوگیری می نمایند.

نتیجه این اوضاع امور موقوف شدن کامل تجارت محلی و بست اختیار نمودن تمام تجار از ترس جان خود در آژانس قنسولگری بارفروش شده است. نظر به خطر معلوم جان و مال اتباع روس و نظر به منافع تأسیسات ما در آن نقطه، قنسول چون قشونی را که در تحت اختیار خود داشت (دو ستیبه قزاق و دو توپ مسلسل) کافی نمی دانست خواهش نمود که حتماً قشون امدادی برایش بفرستند. مقارن همین اوقات نمایندگان چندین ادارات تجارتي مسکو که با مازندران تجارت دارند به وزیر امور خارجه تلگراف نموده درخواست دفاع از منافع خود نمودند. نظر به مراتب فوق تعلیمات لازمه داده شده است که دو دسته پیاده نظام با دو توپ مسلسل و دو توپ کوهستانی به استرآباد و یکدسته با دو توپ مسلسل به بارفروش و یکدسته به مشهدسر اعزام گردد.

نمره - ۱۷۹

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۸ فوریه ۱۹۱۲ [۱۸ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۹ صفر ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۷ فوریه شما:

من با این پیشنهاد موافقت دارم که توسط قنسولهای کرمانشاه با سالارالدوله مذاکرات به عمل آید.

نمره - ۱۸۰

مکتوب سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون

وزارت خارجه ۸ فوریه ۱۹۱۲ [۱۸ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۹ صفر ۱۳۳۰]

آقا

کنت بنکندر ف امروز به من اظهار داشت که بهمین زودی عساکر روس از قزوین عودت داده خواهند شد. نصف آنها به روسیه عودت داده خواهند شد و نصف آنها به اردبیل و رشت خواهند رفت.

من اظهار داشتم خیلی از شنیدن این مسئله خوشوقت هستم و این مسئله خیلی اسباب تسکین خیال من می باشد که به شاه مخلوع اخطار شده است از ایران خارج گردد. ورود ناگهانی او باعث حرکت قشون بختیاری از جنوب شده و برای مقابله با او دولت ایران آنچه عایدات داشته اند به مصرف رسانیده و می ترسیده اند مراجعت او به تخت سلطنت باعث حدوث تلافیمهای سخت از طرف او خواهد گردید و یکی از نتایج آن مسدود گردیدن راههای جنوبی و موقوف شدن تجارت انگلیس بوده است. بنابراین ما جهت خوب برای تنفر از اقدامات شاه مخلوع داشته ایم.

تا زمانی که در طهران حکومتی باشد که با منافع روس در شمال مخالفت داشته باشد من اینطور احساس می کردم که من نمی توانم آن حکومت را تقویت نمایم و نمی توانستم منتظر چنین امری از طرف دولت روس باشم اما حالا که رفع این مانع شده و حکومتی بر سر کار است که می فهمند بایستی منافع دولت روس را در شمال محترم داشته و نصیحت آن را بشنوند چنین حکومتی را باید تشویق و حمایت نمود. چیزی که بایستی معلوم گردد این است که آیا چنین حکومتی دوام خواهد کرد و آیا می تواند اقتدار خویش را در ایران حفظ نماید؟

امضاء گری

نمره - ۱۸۱

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۹ فوریه ۱۹۱۲ [۱۹ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۰ صفر ۱۳۳۰]

مساعده به دولت ایران:

تلگراف سفیرکبیر اعلیحضرتی را که از سنت پترزبورغ مخایره نموده ملاحظه فرمایید:

دولت روس همکار روسی مرا اطلاع داده‌اند که به پرداخت مساعدۀ توأم مبلغ ۲۰۰۰۰۰ لیرا در تحت شرایطی که در ۵ قسمت تلگراف دوم شما که به سنت پترزبورغ مخایره نموده‌اید اعتراضی ندارند ولی اصرار دارند بر اینکه این مساعده به دفعات و بر حسب مبلغی که هر دفعه دولت ایران احتیاج دارند داده شود از قراری که فهمیده‌ام آنها اصرار دارند که هیچ قسمتی از سهم مساعده‌ای که دولت روس می‌دهند نباید داده شود تا آنکه بهمان اندازه دولت انگلیس بپردازند و آنها منتظرند صدی هشت صرف اخذ نمایند.

طریقه پرداخت این پول به دفعات و مبلغهای جزو از طرف دولتین به نظر من ترتیب مهملی باشد.

دولت روس نیز اصرار دارند بر اینکه باید مصارف آن را در تحت کنترل قرار داد و اظهار نمی‌دارند که کنترل آن باید به دست کی باشد. شاید قصد آنها این باشد که سفارتین باید این کار را بکنند ولی عقیده من بر این است که همینقدر مکفی خواهد بود که خزانه‌دار کل بر وفق پروگرامی که خود او با مشورت سفارتین طرح نموده مصارف را کنترل نماید.

نمره - ۱۸۲

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورغ ۹ فوریه ۱۹۱۲ [۱۹ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۰ صفر ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۸ فوریه من:

من به مسیو سزانف اظهار داشتم تأسف دارم که لازم شده است قشون دیگری به شمال ایران اعزام شود. جناب معزی‌الیه اظهار داشت که دولت مجبور شده‌اند این اقدام را بنمایند بجهت اینکه اتباع روس جداً درخواست می‌نمودند از اینگونه وقایعی که در تبریز روی داده باید در مقابل هرگونه خطرات جلوگیری نمود و بهمین‌طور هرگاه اغتشاشات بسیار مهمی هم به ظهور رسد او قادر نخواهد بود که در صورتی که فشار آورده شود که بعضی از نقاط شمالی را روس اشغال کند تاب فشار ملت را بیاورد. استقرار انتظامات بهر شکلی هست باید به عمل آید و بهترین راه برای به دست آوردن آن این است که در نقاطی که ممکن است اغتشاشات در آنجا روی دهد دستجات کوچک قشون روس اعزام شود و همین‌قدر که دیگر حضور آنها لزومی نداشته

باشد آنها را عودت دهند. او بطور معین نمی‌داند عده‌ای که به مازندران اعزام شده‌اند چقدر می‌باشد ولی عقیده‌اش بر این است که از سیصد نفر متجاوز نخواهد بود. عده‌ای که در تلگراف دیروز خود مذکور داشتیم خیلی اغراق است چرا که دستجاتی که اعزام شده بودند بر عده آنها چیزی اضافه نشده است.

نمره - ۱۸۳

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورگ ۹ فوریه ۱۹۱۲ [۱۹ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۰ صفر ۱۳۳۰]

من سفیر ایران را دیروز ملاقات نمودم - او استفسار نمود آیا برای من ممکن نیست به دولت روس اصرار نمایم که با دولت اعلیحضرتی اتفاق نموده و وثیقه‌ای بدهند که در صورتی که شاه مخلوع به ایران مراجعت نماید هیچیک از دولتین او را نخواهند شناخت؟ او این را خیلی مهم می‌دانست که باید آن اعلیحضرت را از هرگونه اقدامی برای مراجعتش مأیوس نمود. من برای سفیر مذکور توضیح نمودم که مسیو سازانوف زیاده از یک دفعه تاکنون امتناع نموده بود از اینکه چنین وثیقه‌ای بدهد و حتی بی‌میل بود از اینکه در مقابل اعطای حقوق به شاه مخلوع شرعی قرار داده شود که آن اعلیحضرت بایستی کلیتاً تعهد نمایند که بدون رضای دولت روس به ایران مراجعت ننمایند. من اظهار داشتم که اگر دولت ایران خودشان از شاه مخلوع نوشته بگیرند که بدون رضای دولت روس و بریطانیای عظمی مراجعت به ایران ننمایند دولت روس مسئله را به نظر دیگری خواهند نگریست و من اشعار نمودم که چنین تعهدی احتمال خیلی کم می‌رود آن اعلیحضرت را از خلف قول خود دفعه دیگر معانت نماید.

من امروز صبح مسیو سازانوف را ملاقات نموده و مفاد صحبت فوق را به او تبلیغ نمودم. او اظهار داشت اعتراضی نخواهد داشت شاه مخلوع چنین وعده را بدهد ولی باید بطور واضح معلوم گردد که دولت روس در این کار مداخله ننموده و دولت ایران آن اعلیحضرت را ترغیب به دادن آن نموده‌اند بدون آنکه کسی در مساعی آنها کمک نماید.

نمره - ۱۸۴

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه ۹ فوریه ۱۹۱۲ [۱۹ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۰ صفر ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۷ فوریه سر جارج بیوکانون:

دولت اعلیحضرتی مبلغ ۱۰۰۰۰۰۰ لیرا امروز از بابت شما به بانک شاهنشاهی سپردند. این وجه نصف مساعده‌ای است که دولتین باید بدهند و هر قدر از این مبلغ

را که بتوان کنار گذارد باید برای تشکیل ژاندارمری جنوب ایران تخصیص [داده] شود.

در صورتی که دولت روس موافقت نمایند من پیشنهاد می‌کنم که صرف بر تمام مبلغ ۲۰۰۰۰۰ لیرا باید از قرار صدی پنج باشد و محل پرداخت آن را باید گمرکات جنوبی یا سایر عایدات دیگر قرارداد و بالاخره بایستی از قسمت اول وجوهات قرضه بزرگی که پیشنهاد شده است ترتیب آن داده شود، پرداخته شود.

چون دولت روس موافقت خود را با پنج نکته که در تلگراف دوم فوریه خود به سنت پترزبورغ مذکور داشته‌ام معلوم داشته‌اند شما ممکن است به اتفاق مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] شروع به نوشتن اظهاریه به دولت ایران بنمایید.

نمره - ۱۸۵

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانان

وزارت خارجه ۹ فوریه ۱۹۱۲ [۱۹ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۰ صفر ۱۳۳۰]

دولت روس را از تعلیماتی که بموجب تلگراف امروز من در باب مساعدت توأم به دولت ایران به سر جارج بارکلی داده شده، مستحضر دارید.

نمره - ۱۸۶

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۱۰ فوریه ۱۹۱۲ [۲۰ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۱ صفر ۱۳۳۰]

مساعدت به دولت ایران:

رجوع به تلگراف ۹ شهر جاری من نماید:

تلگراف دیشب من به شما ظاهر خواهد ساخت که پرداخت مساعدت از طرف دولت روس بسته به ۵ شرایطی است که شما در تلگراف دوم فوریه خود به سفیرکبیر اعلیحضرتی مقیم سنت پترزبورغ مخابره نموده‌اید. ممکن است برای حصول موافقت با شرط پنجم قدری اشکال در جلو باشد.

عبارت اظهاریه به دولت ایران باید بسته به این مسئله باشد که آیا این مقاصد و شرایط در آن گنجانیده خواهد شد و یا آنکه مسائل اخراج فداییان و قشون و شناختن معاهده را به عمل پرداخت مساعدت مربوط نخواهند دانست و آن را فقط در تحت شرایط تأمین و صرف و مصرف بقاعده آن خواهند پرداخت.

همکار روسی و من پیشنهاد می‌کنیم که از بابت فورمول راجع به شرط پنجم از دولت ایران خواهش بشود که تعهد نموده با اصول معاهده انگلیس و روس موافقت نمایند و گمان می‌کنم بایستی اقلاً ما این تعهد یا تعهد دیگری شبیه به آن را يك سابقه قرار دهیم اگرچه در حصول آن ممکن است دوچار اشکال شویم.

نمره - ۱۸۷

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۱۰ فوریه ۱۹۱۲ [۲۰ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۱ صفر ۱۳۳۰]

رجوع به تلگراف ۸ شهر جاری من فرمایید:

همینکه همکار روسی، مرا اطلاع داد که جنرال قنسول روس مقیم مشهد راپورت داده است که صدی نود از اهالی آن ایالت با شاه مخلوع همراه بوده و احتمال اغتشاشات سخت از تغییر مسلك بیطرفی دولتین به وقوع خواهد رسید، من از مازور سایکس خواهش نمودم نظریات خود را در این باب اظهار نماید.

جواب او که به من رسیده بطریق ذیل است:

بلاشک اهالی عموماً از اوضاع حالیه تنفر دارند. این مسئله طبیعی است - ولی اهالی چندان طرفدار هیچیک از دو طرف نمی‌باشند - شهر دارد کم‌کم آرام می‌شود.

نمره - ۱۸۸

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورگ ۱۱ فوریه ۱۹۱۲ [۲۱ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۲ صفر ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۹ فوریه شما:

وزیر امور خارجه در کاغذ شخصی خود مرا اطلاع می‌دهد که تحقیق خواهد نمود ببیند وزیر مالیه از برای سهم مساعده که دولت روس بایستی بدهند چه میزان صرف مطالبه می‌نماید ولی عقیده‌اش بر این است [که] وزیر مالیه قصد داشت از قرار صدی هفت و نیم یا هشت محسوب دارد و جناب معزی [الیه] اظهار می‌دارد که این میزانی بود که برای مساعده‌ای که برای پرداخت حقوق مستخدمین امریکایی به دولت ایران داده شد محسوب گردید.

نمره - ۱۸۹

مکتوب سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۱۷ ژانویه ۱۹۱۲ [۲۷ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۸ صفر ۱۳۳۰]

آقا

در تعقیب مراسله ۲۱ شهر ماضی من افتخار دارم راپورت دهم که قشون شاه مخلوع که چنانچه در مراسله مرقوم اظهار داشتیم تا سمنان پیش آمده‌اند، مجبور به مراجعت شده‌اند و یکدسته از مجاهدین در تحت فرمان منتصرالدوله که از قراری که حالا راپورت داده شده شاهرود را دوباره متصرف شده‌اند، آنها را در دویم ژانویه شکست داده‌اند.

اخبار غرب مشعر بر اینکه سالارالدوله دوباره کرمانشاه را قبضه نموده تصدیق شده

است: قنسول اعلیحضرتی راپورت می‌دهد که او یکم هزار نفر با خود دارد و قصد دارد در فصل بهار باز هم قشون جمع کرده اقدام جدیدی برای وصول به پایتخت بنماید. شجاع‌الدوله از اشغال روسها استفاده نموده در دوم ژانویه با دویست نفر وارد تبریز گردید و ظاهراً حاکم واقعی آنجا می‌باشد.

این مسئله خیلی خوب است که قنسول روس شجاع‌الدوله را از اعلان شناختن محمدعلی به سلطنت منع نموده و از قرار معلوم دولت روس به اطمینانات خود که مسئله اقدامات نظامی دولت مشارالیهها بهیچوجه با آمال و آرزوهای محمدعلی در حصول سریر سلطنت مربوط نمی‌باشد پای‌بند شده و با صداقت عمل نموده‌اند.

در مراسله فوق‌الذکر خود من راپورت دادم که به دولت ایران اطلاع رسیده که شجاع‌الدوله استعدادی به اردبیل فرستاده و از آنجا رشت را تهدید نموده است. این قشون که مرکب از ۱۵۰ نفر شاهسون می‌باشد روز ۱۳ شهر جاری در تحت شخصی موسوم به رشیدالسلطان وارد انزلی گردید ولی قنسول روس مقیم رشت در تحت او امر سنت پترزبورغ از آنها خلع اسلحه نموده و با کشتی آنها را به آستارا که از آنجا آمده بودند، عودت داد. راپورتهای واصله از مشهد هم ظاهر می‌دارند که قشونی که عمال محمدعلی در عشق‌آباد جمع‌آوری نموده‌اند از طرف مأمورین محلی روس از ورود به خاک ایران منع شده‌اند.

امضاء جارج بارکلی

نمره - ۱۹۰

مکتوب سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۹ ژانویه ۱۹۱۲ [۱۸ دی ۱۲۹۰؛ ۱۸ محرم ۱۳۳۰]

آقا

به استثنای یکی دو فقره نمایشات که بمجرد انفصال مجلس در ۱۴ ماه گذشته به وقوع پیوست چهار هفته اخیره يك مدت آرام غیر معمول طهران بوده است. بیم و وحشت من و کابینه از بابت اثرات قتل ثقة‌الاسلام در دهم محرم که روز عاشورای مسلمین است محققاً اغراق شده است. ظاهراً دولت خوب مشغول اوضاع طهران می‌باشند و بعلمت قتل این ملا انقلاب مخصوصی در ایالات و ولایات محسوس نگردیده و این مسئله بواسطه طریقه سختی است که دولت اخیراً در جلوگیری از تلگرافات اتخاذ نموده‌اند.

از قراری که بر من معلوم شده دولت قصد دارند که انتخابات نمایندگان را برای مجلس جدید تا اندازه‌ای که امکان دارد به تعویق اندازند و حقیقتاً حالیه که تبریز که مرکز ملتیان می‌باشد اینقدر کاملاً در دست روسها می‌باشد ظاهراً کمی احتمال می‌رود که فشار مقاومت‌نشدنی برای تسهیل امر انعقاد پارلمان به دولت آورده شود.

امضاء جارج بارکلی

نمره - ۱۹۱

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۱ ژانویه ۱۹۱۲ [۳۰ دی ۱۲۹۰؛ یکم صفر ۱۳۳۰]

آقا

افتخار دارم ترجمه حکم ۶ ژانویه را راجع به تعیین مسیو مرنارد به مقام کفالت
خزانه داری کل ایفاد دارم.

امضاء جارج بارکلی

بشام اعلیحضرت سلطان احمد شاه

بر وفق پیشنهاد شورای وزراء ما بطریق

ذیل امر می نمایم:

ماده اول - به ملاحظه تصمیم شورای وزراء که بر طبق عقیده کمیسیون مخصوص
که از طرف اعضای منتخبه پارلمان تشکیل شده نموده اند چون مستر مرگان شوستر از
مقام خزانه داری کل منفصل شده اند، مسیو مرنارد مدیر کل گمرکات موقتاً به مقام
خزانه داری کل تعیین شده اند.

ماده دوم - بتابر این مسیو مرنارد از تاریخ این حکم مشاغل خزانه داری را در
تحت امر وزیر مالیه به عهده خواهد گرفت و از همان تاریخ تمام حوالجات و نوشتجات
خزانه داری باید به امضای ایشان رسیده بدون آن از درجه اعتبار ساقط خواهند بود.
ماده سوم - کمیسیونی از طرف شورای وزراء تعیین و مجاز خواهد شد که به
محاسبات خزانه دار سابق رسیدگی نموده و آنها را به کفیل خزانه داری جدید تفویض
نماید.

ماده چهارم - وزیر مالیه مسئول طریقه اداره نمودن و انجام وظایف خزانه دار کل
است و ایشان تعلیمات لازمه را پس از تصویب شورای وزراء برای مدیر موقتی خزانه
خواهد فرستاد.

ماده پنجم - اجرای این حکم با وزیر مالیه است.

امضاء ابوالقاسم ناصرالملک نایب السلطنه

نجفقلی رئیس شوری

و ثوق الدوله وزیر امور خارجه

قوام السلطنه وزیر داخله

ذکاء الملک وزیر عدلیه

معاذ السلطنه وزیر پست و تلگراف

غلام حسین وزیر جنگ

حکیم الملک وزیر مالیه

۱۵ محرم تنگوز نیل ۱۳۳۰

[۱۵ دی ۱۲۹۰؛ ۶ ژانویه ۱۹۱۲]

نمره - ۱۹۲

مکتوب سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری
 طهران ۲۲ ژانویه ۱۹۱۲ [یکم بهمن ۱۲۹۰؛ ۲ صفر ۱۳۳۰]
 آقا

افتخار دارم به شما اطلاع دهم که مسیو مرنارد مدیر کل گمرکات همین حالا صورت حساب گمرکات را برای چهار سال لغایت ۲۰ مارس ۱۹۱۱ نوشته است. در بعضی مراکز از مستخدمین بلجیکی در ایران مذمت نموده‌اند که محاسب مخصوصی به محاسبات آنها رسیدگی ننموده چنانچه ملاحظه خواهد شد در کاغذی که مسیو مرنارد به وزیر مالیه نوشته و ترجمه آن در جوف است مسیو مرنارد حاضر است که به محاسبات اداره او رسیدگی شود.

امضاء جارج بارکلی

ملفوف نمره ۱۹۲

مکتوب مدیر کل گمرکات به وزیر مالیه

طهران ژانویه ۱۹۱۲ [دی ۱۲۹۰؛ محرم ۱۳۳۰]
 جناب حکیم‌الملک وزیر مالیه در طهران
 افتخار دارم خلاصه حساب اداره خود را (در مقام مدیر کل گمرکات ایران) برای
 منته قویی‌ئیل و پیچی‌ایل و تنگوزئیل و ایتایل (۱۱-۱۹۰۷) [۸۹-۱۲۸۵؛
 ۲۸-۱۳۲۴] لفا ایفاد دارم.

این حساب به چهار جدول منقسم گشته و بقرار ذیل است:

اول - حساب رسیدهای عایدات که در تمام ادارات گمرک مملکت داده شده و در
 طهران مرکزیت داده شده است.

دوم - حساب مصارف اداری در تحت اسامی مختلفه.

سوم - حساب پرداختها و پولهایی که از عایدات گمرک از بابت حساب دولت
 امانت گزارده شده.

چهارم - حساب پول موجودی در اختتام سال چهارم (ایتایل).

جزئیات محاسبات این چهار ساله یعنی محاسبات ادارات مختلفه در ایران و
 به همین طور محاسبات اداره مرکزی در صندوق آهن محفوظ می‌باشند به انضمام نوشتجات
 راجع به مصارف از قبیل حوالجات و رسیدها و صورت اجناس و غیره برای هر سال
 علیحده نگاه داشته شده که دولت توسط مأمورین خود به آنها رسیدگی نماید.

چنانچه جناب عالی ملاحظه خواهید نمود من خلاصه حساب اداره خود را بطبع رسانیده‌ام.
 مقصود از این کار این است که برای تمام اشخاصی که مربوط به مالیه مملکت بوده
 و مخصوصاً می‌خواهند عقیده‌ای که مبنی بر اطلاع کامل از جزئیات امور اداره

گمرکات باشد برای خود تشکیل دهند سوادى از آن را برايشان بفرستم.
 من مبادرت نموده از جنابعالى استدعا مى‌کنم که هرگونه ملاحظاتی که ممکن است
 از رسیدگی به محاسبات مذکوره (که من مفتخراً خدمت جنابعالى فرستاده‌ام و آنها را
 با دقت کامل حاضر نموده برای واضح بودن و صحت آن توجه مخصوص نموده‌ام)
 ارائه طریق شود به من اطلاع دهید.

امضاء مدیرکل گمرکات

نمره - ۱۹۳

مکتوب سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۲ ژانویه ۱۹۱۲ [یکم بهمن ۱۲۹۰؛ ۲ صفر ۱۳۳۰]
 آقا

افتخار دارم خلاصه وقایع ایران را برای چهار هفته گذشته بطریق معمول ماهیانه
 ارسال دارم.

امضاء جارج بارکلی

ملفوف نمره ۱۹۳

خلاصه وقایع ایران برای چهار هفته لغایت ۲۲ ژانویه ۱۹۱۲

طهران

خزانه‌داری کل

کابینه در ۲۶ دسامبر به مستر شوستر اطلاع داد که چون دولت ایران اولتیماتوم
 دولت روس را قبول نموده‌اند دیگر او را لازم نخواهند داشت. مستر شوستر در ۱۱
 ژانویه [۲۰ دی، ۲۰ محرم] از طهران حرکت کرد و مسیو مرنارد مدیر کل گمرکات
 به مقام کفالت خزانه‌داری کل تعیین گردید که از ۶ ژانویه مشغول کار شود، اگرچه
 تا ۱۱ ژانویه مشغول کار نگردید.

ژاندارمری خزانه در ۹ ژانویه سپرده به صاحب‌منصبان سوئدی گردید.

مستر کرنز و سایر مأمورین امریکایی که قبلاً در تحت مستر شوستر بودند هنوز در
 طهران می‌باشند ولی احتمال نمی‌رود توقف نمایند.

کابینه

کابینه که تاکنون تغییر ننموده ظاهراً خوب مشغول اصلاح امور هستند. اخبار قتل
 ملای بزرگ تبریز از طرف روسیان در غره ژانویه چنین می‌نمود که تهدید به استعفای
 کابینه و تجدید اغتشاشات در مرکز کند چرا که آن روز ۱۰ محرم که روز عزای
 بزرگ مسلمین است می‌باشد ولی هیچگونه اغتشاشی رخ ننمود.

مطبوعات

از زمان انفصال مجلس روزنامه‌جات محلی تماماً ناپدید شدند. دولت مطبوعات دموکراتی را بعلت آنکه از دولت انتقاد نموده بود [ند] موقوف داشتند و روزنامه مجلس هم برای آنکه تلگراف مهیجی از علمای نجف درج نموده و به عشایر اصرار نموده بود بر ضد تجاوزات خارجه مقاومت نمایند موقوف گردید. يك روزنامه رسمی موسوم به آفتاب فعلا بطبع می‌رسد.

تبریز

در عرض جنگ از ۲۱ الی ۲۴ دسامبر روسیان چندان پیشرفتی در مقابل ملتیان که در ارگ متوقف گردیده بودند ننمودند. در تمام این مدت کسی دیگر در جنرال قنسولگری روس نمانده و مکرراً به آن حمله می‌شد.

روز ۲۵ شلیک در کار نبود و مابین قنسولگری روس و فرمانده نظامی باب مخابرات مفتوح بود.

روز ۲۶ دسامبر قریب ۸۰۰ نفر قشون امدادی روس با چهار توپ وارد شدند و نتیجه این شد که روز بعد فداییان از ارگ خارج شده و از هم متفرق شدند.

جنرال وردنف در ۳۰ دسامبر با دو رژیمن پیاده نظام وارد شده و شهر را قبضه نمود.

در غره ژانویه ۷ نفر از ملتیان معتبر و ثقة الاسلام که یکی از مجتهدین بسیار محترم می‌باشد در محکمه نظامی محاکمه شده و مقتول گردیدند. در ۲۰ ژانویه با پطرس ملك ادرسیان یکی از ارمنیهای معتبر تبریز هم همین معامله به عمل آمد.

در حالتی که این را می‌نویسیم روسها شهر را تماماً تصرف کرده‌اند و بازارها باز است و اهالی که در جنگ اخیر شرکت ننمودند عموماً اظهار میل برای صلح می‌نمایند.

جنرال قنسول روس راپورت می‌دهد که يك نفر صاحب منصب و ۳۹ نفر مقتول و ۵ نفر صاحب منصب و ۴۵ نفر مجروح گردیده‌اند و نسبت قطع اعضای مردگان و اذیت و آزار مجروحین را به فداییان می‌دهد.

نسبت‌های اعمال خلاف انسانیت از طرف مأمورین محلی ایران به عساکر روس کذب است.

نایب‌الایاله ضیاءالدوله برای آنکه رفع مسئولیت بیش از این را بنماید در قنسولگری انگلیس پناهنده گردید.

شجاع‌الدوله در دوم ژانویه با ۲۰۰ نفر وارد شهر گردید. اهالی ورود او را تبریک گفتند چرا که کسی دیگر که بتواند وظایف ایالت را انجام دهد نبود.

استعداد تخمینی عساکر روس در آذربایجان بقرار ذیل است:

در تبریز ۳۰۰۰ نفر با ۱۴ توپ

در مرند ۱۰۰۰ نفر با ۴ توپ

در اردبیل
جمع
۱۰۰۰ نفر
۵۰۰۰ نفر با ۱۸ توپ

گیلان و مازندران

از ۲۱ دسامبر دیگر در رشت اغتشاشی به ظهور نرسیده.
ویس قنصل اعلیحضرتی مقیم رشت راپورت می‌دهد که شاه مخلوع با ۳۵۰ نفر
از همراهان خود هنوز در خواجه نفس می‌باشد.
بازارهای رشت متدرجاً باز می‌شوند ولی تمام ادارات دولتی بااستثنای اداره پست
و تلگراف بسته است.

مأمورین محلی روس هنوز مشغول تفتیش اسلحه و اشخاصی که می‌خواهند دستگیر
نمایند می‌باشند. قریب ۱۲ نفر از محترمین ایران را دستگیر و به روسیه تبعیدشان
نمودند ولی مأمورین محلی روس آنها را به رشت عودت دادند که در محکمه نظامی
محاكمه شوند.

رشیدالسلطان یکی از پیروان شاه مخلوع در ۱۳ ژانویه با ۱۵۳ نفر سوار شاهسون
به انزلی وارد شد و روسها از آنها خلع اسلحه نموده و بعد از آن آنها را به آستارا
که از آنجا آمده بودند عودت دادند.

از قزوین قشون امدادی برای عساکر روس به انزلی و رشت رسیده و عده آنها
فعلاً به ۲۰۰۰ نفر با ۱۴ توپ مسلسل می‌رسد. در قزوین ۲۵۰۰ نفر با ۸ توپ
می‌باشند.

مشهد

از قرار راپورت واصله شهر آرام است ولی احساس بر ضد روسها و ما دوام
دارد.

همراهان شاه مخلوع را يك دسته ۹۰۰ نفری سوار در سوم ژانویه در دامغان شکست
داده و منهزماً به يك نقطه محاطی مابین دامغان و شاهرود عودتشان دادند. عساکر
دولتی در ۹ ژانویه از دامغان به طرف شاهرود حرکت کردند.

در عشق‌آباد برای شاه مخلوع قشون جمع‌آوری می‌شود. او در کرانودسک هم
همال دارد ولی از قرار اطلاعات اخیره روسها عساکری را که جمع‌آوری می‌شود
پس می‌فرستند.

بعلاوه مستحفظین قنصلخانه قریب ۲۵۰۰ نفر قشون روس با هشت توپ و پانزده
توپ مسلسل در خراسان می‌باشند.

اصفهان

نمایشات بر ضد خارجه چندان اثری بر تجارت خارجه نداشته است.
راپرت چندین فقره سرقت در دور و حوالی ایالت داده شده است. بر عده دهاتیان

که بدبختی آنها را به سرقت و ادار نموده است افزوده می‌شود.

سردار ظفر به حکومت اصفهان تعیین گردیده ولی هنوز از طهران حرکت نکرده است.

سردار اشجع حاکم مستعفی در ۱۴ ژانویه از اصفهان به طرف چهارمحال حرکت نمود.

سردار فاتح (معین همایون) برادر سردار اشجع در ۲۵ دسامبر با ۲۰۰ نفر و دو توپ کوهستانی وارد شد و به جنرال قنسول اعلیحضرتی اطلاع داد که از مساعی خود برای دستگیری نایب‌حسین که به بیابانک فرار نموده و نمی‌توانست او را از آنجا تعاقب کند نتیجه حاصل نکرده است.

سردار فاتح با برادرش در ۱۴ ژانویه از اصفهان حرکت نمود.

یزد

امیر اعظم ایالت کرمان در اواخر دسامبر به طرف تفت حرکت نمود که لوطی‌هایی را که مسئول این همه سرقتها در آن ایالت بودند تنبیه نماید. او قدری خسارت به آنها وارد آورده و مقامات آنها را در تفت غارت نمودند ولی رئیس لوطی‌ها به فرار موفق گردید.

اوضاع مالی بسیار نامناسب است. بعلت ناامنی طرق بانک شاهنشاهی ایران چند ماهی است نتوانسته است ازخارج وجه نقد تحصیل نماید و وجوهات ذخیره آنها آنقدر کم شده است که مجبور به محدود ساختن معاملات خود شده‌اند.

در ۲۴ دسامبر بر يك دسته پنجاه نفری از قشون سواره هند مرکزی در تحت ماژور بردود در وقتی که از شیراز به طرف کازرون می‌آید که دسته دیگری از همان قشون را که از پوشهر به‌مراهی مستر اسمارت می‌آمدند استقبال نماید، در نزدیکی کتل‌دختر حمله شده و يك نفر از آنها مقتول و يك نفر مجروح گردید.

در ۲۶ دسامبر این دستجات نزدیک کاروانسرای راهدار یکدیگر را ملاقی شده و وقتی که از حدود آنجا می‌گذشتند تفنگچی‌های کاروانسرا بر آنها شلیک نمودند. هساگر بنا بود در راه تاکنون جنگ کنند و مردان مسلح از دهات در عرض راه بیرون آمده و در حمله شرکت می‌نمودند.

در همان اول جنگ مستر اسمارت مجروح گردید و در وقتی که اسبش بتاخت می‌آمد که به دسته آنها ملحق شود مکشوف گردید که مفقودالایر می‌باشد. یکی از مستخدمین مریضخانه هم که مجروح گردیده بود عقب مانده بود.

محمدعلی‌خان کشکولی که يك قسمت از راه کازرون سپرده به اوست مستر اسمارت و مستخدم مریضخانه را در شاهپور به چادر خود برده و جراح ایرانی برای معاینه او حاضر کرد و در ۲۹ دسامبر آنها را به کازرون آورد. تلفات در این حمله دو نفر از همراهان مقتول و یکی از همراهان مفقود مستر اسمارت و مستخدم مریضخانه و ۷ نفر سوار و یکی از همراهان مجروح گردیدند.

کلنل دوگلاس همینکه اخبار حمله اول را شنید يك دسته ۵۰ نفری به دشت ارچن فرستاد و همینکه خبر حمله دوم به او رسید خود او در ۲۷ دسامبر با یکصد نفر از شیراز به طرف دشت ارچن و کتل دختر حرکت نمود.

در ۲ ژانویه دسته ماژور بردود با تمام مجروحین آنها در کتل دختر به کلنل دوگلاس ملحق گردیدند و تمام آن قشون بدون حادثه دیگری به طرف شیراز مراجعت نموده و ۵ ژانویه بدانجا وارد گردیدند.

مخبرالسلطنه به فرمانفرمایی فارس تعیین گردیده ولی هنوز از طهران حرکت ننموده است. قوام‌الملک در این ضمن به کفالت ایالت باقی است و در شیراز امنیت برقرار می‌باشد.

سیستان

بحران در شمال ایران به سیستان و قاضین [= قائن] اثری ننموده است. از قرار راپورت‌های اخیر تا اندازه‌ای که به تجارت انگلیس مربوط است راهها امن بودند.

کرمان

از قرار راپورتی که واصل شده شهر کرمان آرام است. رفعت نظام باز هم مشغول تحریک اجزاء تلگرافخانه بر علیه [= علیه] ما است. از قرار راپورت‌های اخیر، راهها به حال نامناسبی می‌باشند و سارقین مأمورین اداره تلگرافخانه را در موقعی که برای تفتیش گردش می‌کنند غالباً غارت می‌کنند.

کرمانشاه

از زمان ورود سالارالدوله در ۱۵ دسامبر در شهر جنگ نبوده و شهر حالا آرام است. از زمان ورود سالارالدوله، اعظم‌الدوله نماینده دولت مرکزی در قنصلخانه انگلیس پناهنده شده است.

اهواز

از قرار راپورت انقلاب در آن ناحیه دوام دارد. اگرچه قوافل از اصفهان ایاب و ذهاب می‌نمایند نمی‌توان گفت که راه بختیاری را درست محافظت می‌کنند. بختیاریها قرارداده‌اند امیر مجاهد را به حکومت بهبهان تعیین نمایند و این خود امنیت راه را تأمین می‌نماید. بیکاری و مشغول نبودن دستجات سارقین از قرار مذکور بعلمت سختی هوا بوده است.

لنگه

قریب ۴۰۰ نفر از تجار و سایرین با خانواده‌های خود در ماه نوامبر از لار به لنگه وارد شدند.

آنها اظهار می‌دارند که چون از چندی به این طرف تجارت موقوف بوده آنجا را ترك نموده و قصد سکونت در لنگه و دبای [=دوبی] دارند.

نمره - ۱۹۴

مکتوب سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۳ ژانویه ۱۹۱۲ [۲ بهمن ۱۲۹۰؛ ۳ صفر ۱۳۳۰]

آقا

از زمان نوشتن مراسله ۲۴ دسامبر خود در خصوص اوضاع راههای جنوبی، دیگر راپورت سرقت اجناس انگلیسی مابین شیراز و اصفهان نرسیده اگرچه بعضی قطعات راه آنقدر ناامن بوده که صلاح نبود اجزاء اداره برای تفتیش خطوط تلگراف حرکت کنند و سارقین هنوز حوالی آباده را اشغال نموده بودند. از قرار معلوم هوای سرد به طریق معمول عده زیادی از سارقین را بجاهای دیگر حرکت داده و چندین قوافل در ابتدای ماه دسامبر از عبور اسکادران [=اسکادران] عساکر هندی انگلیس به طرف شمال استفاده نموده به اصفهان رفتند که مسافرت خود را تسریع نمایند.

به استثنای حمله‌ای که به عساکر ما در کازرون شده من اطلاعی از بابت اوضاع راه بوشهر الی شیراز ندارم مگر راپرتی که از آژانس تلگرافی رسید مشعر بر اینکه راه مذکور بخوبی امن بود ولی مستحفظین راه از مردم پولهای گزاف بزور می‌گرفتند. راه مابین اصفهان و طهران به يك حال حزن‌انگیزی است و علت آن اقدامات نایب‌حسین و چپاول بختیاریه‌های سیار می‌باشد.

چون رئیس گاریخانه بواسطه خساراتی که از سرقت اسبها و غیره به او وارد می‌آمد و دولت از جبران خسارات مذکور بی‌میل بود حمل و نقل پسته بکلی مابین مرکز و نقاط جنوبی و مرکزی ایران مقطوع و موقوف گردیده بود. همین تازگی مجدداً ایاب و ذهاب پسته شروع گردید ولی مدیر بلجیکی پستخانه به من اظهار داشت که اگر نتواند قرار و مدار پولی با نایب حسین بدهد بیم آن می‌رود که دوباره حمل و نقل پسته موقوف گردد.

امضاء جارج بارکلی

نمره - ۱۹۵

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری
 طهران ۱۲ فوریه ۱۹۱۲ [۲۲ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۳ صفر ۱۳۳۰]
 عساکر روس در قزوین:

سفیر روس مرا اطلاع می‌دهد که او از بابت اوامر برای عودت عساکر قزوین به رشت چیزی نشنیده است (رجوع به قسمت آخری تلگراف ۷ فوریه سر جارج بیوکانون نمایند).

امکان دارد که وزیر امور خارجه روس به حرکات عساکر که در تلگراف غره ماه گذشته راپرت دادم اشاره می‌نمود. از آن وقت تاکنون از آنچه از بابت حرکات عساکر به من راپرت داده شده معلوم می‌شود که آنها بیشتر از رشت به قزوین حرکت کرده‌اند تا از قزوین به رشت.

حال که به شاه مخلوع نصیحت داده شده که از ایران خارج شود یکی از اعتراضات بر علیه [==علیه] حضور قشون را که آنها امید رجعت وی را به تخت سلطنت تشویق می‌نمایند، برطرف می‌نماید. من شك دارم از اینکه آیا شرط عقل است که به دولت روس فشار وارد آورده شود که علی‌العجاله قشون خود را از قزوین عودت دهند؟ و گمان می‌کنم خوب است ما صبر کنیم تا فداییان اخراج شوند.

نمره - ۱۹۶

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی
 وزارت خارجه ۱۲ فوریه ۱۹۱۲ [۲۲ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۳ صفر ۱۳۳۰]
 مساعده مشترکه به دولت ایران:

راجع به تلگراف ۹ فوریه شما - شما هر وقتی که مناسب می‌دانید سهم مساعده ما را بدهید.

از بابت کنترل مصارف، طریقه‌ای که در تلگراف خودتان ارائه طریقی نموده‌اید مکفی خواهد بود. میزان صرف را که نباید متجاوز از صدی هفت یا کمتر از صدی پنج باشد شما باید به اتفاق همکار روسی خود عمل آن را بگذرانید.

نمره - ۱۹۷

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون

وزارت خارجه ۱۲ فوریه ۱۹۱۲ [۲۲ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۳ صفر ۱۳۳۰]

لطف نموده مسیو سزانف را از تعلیماتی که امروز برای سر جارج بارکلی ارسال شده مستحضر داشته به او اظهار دارید که ما در صورتی که او همانطور اقدامی که ما در مورد سهم مساعده خود به دولت ایران نموده‌ایم بنمایند، مسرور خواهیم شد.

نمره - ۱۹۸

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانونان

وزارت خارجه ۱۲ فوریه ۱۹۱۲ [۲۲ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۳ صفر ۱۳۳۰]

تصور می‌کنم که لزوم اعزام قشون دیگر به شمال ایران که شما در تلگراف ۹ فوریه رجوع بدان نموده بودید، چنان به نظر می‌رسد بطور مستقیم یا غیرمستقیم بواسطه اغتشاشاتی بوده‌است که از حضور محمدعلی به‌ظهور رسیده است. من متأسف هستم که دولت روس مجبور به این اقدام شده‌اند ولی از طرف دیگر من از عودت عساکر از قزوین خوشوقت هستم چرا که از آن بخوبی ظاهر می‌گردد که دولت روس مایل به استقرار انتظامات و برقراری اقتدار دولت ایران می‌باشند بدون آنکه در هر جایی که ممکن است عساکر روس مداخله نمایند و در صورتی که دولت ایران نسبت به منافع دولت روس در شمال بطریق دوستانه عمل نمایند. شما ممکن است به این مضمون با مسیو سازانف صحبت نمایید.

نمره - ۱۹۹

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۱۲ فوریه ۱۹۱۲ [۲۲ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۳ صفر ۱۳۳۰]

کرمانشاه - تلگراف ۲۲ دسامبر گذشته مرا ملاحظه فرمایید:

از قرار تلگرافی که از قنصل اعلیحضرتی مقیم کرمانشاه رسیده سالارالدوله به ورود استعداد حکومت در ۸ فوریه فرار کرد.

نمره - ۲۰۰

تلگراف سر جارج بیوکانونان به سر ادوارد گری

سنت پترزبورگ ۱۴ فوریه ۱۹۱۲ [۲۴ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۵ صفر ۱۳۳۰]

مسیو سازانف امروز مرا اطلاع داد که تعلیمات برای قنصل روس مقیم استرآباد فرستاده شده که به شاه مخلوع بفهماند که از مقاصد خود نتیجه نخواهد برد و به او بگوید که اگر فوراً از ایران خارج شود دولت روس مساعی خود را برای تحصیل حقوقی برای او به کار خواهند برد و فقط نصیحتی که به او می‌توانند بدهند این است که این شرایط را او قبول کرده برود.

مسیو سازانف در این ضمن به من اظهار داشت که دولت روس قبول نموده‌اند سپهدار در تبریز به جای شجاع‌الدوله منصوب گردد و مقام دیگری به شجاع‌الدوله تفویض شود.

نمره - ۲۰۱

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورگ ۱۴ فوریه ۱۹۱۲ [۲۴ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۵ صفر ۱۳۳۰]
راجع به تلگراف ۱۲ فوریه شما:

من امروز مضامین تلگراف فوق‌الذکر شما را به مسیو سازانف رسانیده استفسار نمودم که آیا برای عودت عساکر اقدامات فعاله تاکنون به عمل آمده یا نه؟ مسیو سازانف در جواب اظهار داشت که بمقیده وی عودت عساکر شروع گردیده و اوامر لازمه فرستاده شده و در هر صورت پس از مدت قلیلی تمام قشون از قزوین عودت داده خواهند شد.

نمره - ۲۰۲

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورگ ۱۴ فوریه ۱۹۱۲ [۲۴ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۵ صفر ۱۳۳۰]
مساعده به دولت ایران:
راجع به تلگراف ۱۲ فوریه شما:

مسیو سازانف اظهار می‌دارد که مسیو کوکوفتسوف هنوز خیال می‌کند که ما نباید میزان صرف را کمتر از صدی هشت قبول کنیم و وعده می‌دهد که او را ترغیب نماید میزان آن را به صدی هفت تخفیف بدهد چرا که این را مهم می‌داند که دولتین باید هر دو همان میزان صرف را قرار دهند. او بنابراین به مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] دستورالعمل خواهد داد که با سر جارج بارکلی متفقاً عمل نموده ترتیب این مسئله را از روی زمینه‌ای که شما ارائه طریق نموده‌اید بدهند.

مسیو سازانف نیز اظهار داشت که مسلم است این مساعده فقط به این شرط داده می‌شود که دولت ایران پنج فقره شرایط مندرجه در تلگراف دوم فوریه شما را قبول کنند و مخصوصاً پیشنهاد پنجم شما را در باب شناختن معاهده انگلیس و روس. از اول قصد او این بود که پرداخت مساعده مشروط به قبول این پیشنهادات باشد و ملاحظه مسائل دیگر را از قبیل مسئله بریگاد قزاق و مجلس سنا و غیره را تا زمانی که در مسئله قرضه بزرگ مذاکره شود به تعویق انداخته است.

تأسف دارم از اینکه در تلگرافات سابقه راجع به این مسئله من عقاید مسیو سازانف را بخوبی واضح نکرده‌ام.

نمره - ۲۰۳

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۱۵ فوریه ۱۹۱۲ [۲۵ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۶ صفر ۱۳۳۰]

تلگراف ذیل که مورخه دیروز است از طرف کفیل قنصلگری تبریز برای من رسیده است:

شجاع الدوله کفیل ایالت از من ملاقات نمود و من از او بازدید نموده‌ام. از قراری که فهمیده‌ام او بر ضد حکومت حاضره است ولی اگر سپهبدار اعظم باشد او امر دولت را اطاعت خواهد کرد. از قراری که اطلاع حاصل کرده‌ام اجلاسات سری برای مذاکره مسئله امکان عودت شاه مخلوع منعقد می‌شود. از قرار مذکور عضو معظم این اجلاسات رشیدالملک می‌باشد اعیان و علماء هم در این اجلاسات حضور بهم رسانیده‌اند و نیز شهرت زیاد دارد که هیئت بزرگی از علماء و اعیان از طهران برای برگردانیدن شاه مخلوع حرکت کرده‌اند و مذکور است که مجلل به شاه مخلوع ملحق گردیده و شجاع الدوله او را فرستاده است و راپورت فرستاده شده که عساکر در میانج اجتماع نموده‌اند. از قراری که می‌شنوم عده‌ای سوار به رشت فرستاده شده است.

بزرگ علمای تبریز را که ملتیان تبعید نموده بودند با شجاع الدوله مراجعت نمود و چون نتوانست تحمل اوضاع موجوده را بنماید سه روز قبل از این از شهر خارج گردید.

نمره - ۲۰۴

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۱۵ فوریه ۱۹۱۲ [۲۵ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۶ صفر ۱۳۳۰]

دوگلاس راپورت می‌دهد که موعد اجاره عنقارتی که به دست اسکادران در اصفهان می‌باشد بهمین زودیها منقضی خواهد شد و می‌توان آنرا به قیمت مناسبی تجدید نمود. او استفسار می‌کند که آیا فرض او در اینکه رژیم مذکور در تابستان در محل حالیه خود می‌مانند صحیح است و آیا او ترتیبات لازمه را باید بدهد؟

نمره - ۲۰۵

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون

وزارت خارجه ۱۵ فوریه ۱۹۱۲ [۲۵ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۶ صفر ۱۳۳۰]

از مسیو سازانف تحقیق نمایید که آیا اگر من علناً اظهار نمایم که دولت روس با این پیشنهاد موافقت دارند که دولتین باید تعیین مسیو مرنارد را به مقام کفالت خزانه‌داری کل شناخته و شناختن تعیین قطعی او را موکول به آتیه نمایند و اگر دولت ایران بر علیه [علیه] تعیین وی اعتراضی داشته باشند با خودشان است که

کاندیدای دیگری را نشان بدهند، او اعتراضی خواهد داشت؟
 شما باید نیز از مسیو سزائف بپرسید آیا موافقت دارد به اینکه من اظهار نمایم
 که دولت روس قصد ندارند اجازه دهند شاه مخلوع در خاک روسیه سکونت اختیار
 نماید و آنها حاضر نیستند وثیقه بدهند که او دیگر به خاک ایران مراجعت نخواهد
 نمود، یا آنکه تعهدی نمایند که آخر الامر وسیله این شود که نسبت نقشه ریزی برای
 مراجعت او به دولت روس داده شود (رجوع به تلگراف ۴ فوریه خود نمایید).

نمره - ۲۰۶

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری
 سنت پترزبورگ ۱۶ فوریه ۱۹۱۲ [۲۵ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۶ صفر ۱۳۳۰]
 حاوی مضمون مراسله ذیل مورخه ۲۰ فوریه می باشد:
 آقا

افتخار دارم سواد یادداشتی را که در آن شرایطی که در مقابل آن دولت روس راضی
 خواهند شد با دولت اعلیحضرتی متفقاً هر کدام ۱۰۰۰۰۰۰ لیرا به دولت ایران مساعده
 بدهند لفاً ایقاد دارم.

دولت روس تصور می کنند که اگرچه بعضی از شرایطی که در تلگراف دوم شهر
 جاری شما مذکور گردیده به انجام رسیده است، سفرای روس و انگلیس در طهران
 با وجود این باید مراسله متحدالمالی به دولت ایران نوشته و تمام شرایط دولتین را
 در آن مذکور دارند. بعقیده آنها باید بواسطه این مراسله مخصوصاً تقاضای تعهدی
 شود مبنی بر اینکه دولت ایران در آتیه با اصول معاهده انگلیس و روس موافقت
 خواهند نمود و با دولت ایران خواهد بود که فورمولی که خودشان بتوانند قبول کنند
 پیشنهاد نمایند.

در این یادداشت بعلاوه مذکور است که نظر به اوضاع یاس آور مالیة دولت ایران،
 دولت روس در قبول اینکه مسئله این مساعده را با شرایط دیگر علاوه بر آنچه در
 فوق رجوع به آن شده مربوط نمایند [مختار است و؟] حق اینکه هرگونه کمک نقدی
 دیگر را بسته به تقاضاهای دیگر که در موقع خود دولت اعلیحضرتی را از آن مخبر
 خواهند ساخت خواهند دانست، برای خود محفوظ خواهند داشت. ۱.

امضاء جارج بیوکانون

ملفوف نمره ۲۰۶

ترجمه یادداشت

دولت امپراطوری حاضرند که به اتفاق دولت اعلیحضرتی هر يك ۱۰۰۰۰۰۰ لیرا

مساعده به دولت ایران بدهند بشرایطی که در یادداشت ۲۱ ژانویه سفارت انگلیس مذکور گردیده به حذف فرازی که در ماده دوم این شرایط مرقوم است و مسیو سازانف در باب آن با وزیرمختار دولت انگلیس مذاکره نموده است (بدون رضایت دولت روس).

دولت اعلیحضرتی لازم می‌دانند که برای این قرضه میزان صرف زیادتیری از آنچه که در یادداشت ۲۸ ژانویه سفارت (۱۰ فوریه) مذکور گردیده که صدی هفت باشد تقاضا نمایند. ملاحظاتی که دولت امپراطوری را مجبور به این تصمیم نموده، در موقعی سابق بر این کاملاً برای سفارت انگلیس توضیح شده است. در باب کنترل مصارف این مساعده ظاهراً مطلوب خواهد بود که سفرای دولتین انگلیس و روس مقیم طهران به موافقت کفیل خزانه‌داری کل قبلاً محل مصارف این وجوه را تصویب نمایند و خزانه‌داری کل مواظب خواهد بود که وجوه مزبور برای مقاصد معینه مصوبه به مصرف برسد. محل تأمین سهم قرضه روس بایستی وجوه اضافه عایدات گمرکات شمالی باشد و در صورتی که وجوه مذکوره مکفی نباشد سایر منابع عایدات خزانه ایران که دولت ایران قبول نمایند آن را تأمین خواهد نمود تمام وجه این مساعده بایستی از وجوه قرضه بزرگ که گفتگوی آن در میان است مسترد گردد. اگرچه بعضی از شرایط مذکوره در یادداشت ۲۱ ژانویه سفارت (۳ فوریه) در واقع به انجام رسیده، با وجود این ظاهراً مطلوب خواهد بود که سفرای دولتین مراسله متحدالمالی به دولت ایران نوشته تمام شرایط دولتین را در آن مذکور دارند. در این مراسله باید مخصوصاً از دولت ایران تقاضا شود يك تعهد مختصری بنمایند که در آتیه پلتیک خود را با اصول معاهده انگلیس و روس وفق دهند و اگر خود ایرانیان میل داشته باشند به آنها واگذار خواهد شد که يك فورمول دیگری که بیشتر مورد قبول آنها واقع شود در این موضوع پیشنهاد نمایند.

دولت امپراطوری مادامی که فقرات فوق‌الذکر را به اطلاع سفارت انگلیس می‌رسانند و اظهار می‌کنند حاضرند به نمایندگان روس مقیم طهران بنا بر آنچه در فوق مذکور شده تعلیمات بدهند، لازم می‌دانند این‌طور قرارداد نمایند که اگرچه نظر به موقع یاس‌آمیز دولت ایران و لزوم همراهی با آنها نمی‌خواهند مسئله این مساعده را با شرایط دیگر علاوه بر آنچه مذکور شده مربوط سازند حق این را برای خود محفوظ خواهند داشت که همراهیهای نقدی دیگر را به دولت ایران، موکول به بعضی تقاضاها نمایند و در موقع خود دولت انگلیس را از این تقاضاها مستحضر خواهند داشت.

سنت پترزبورغ ۲ فوریه (۱۵) ۱۹۱۲ [۱۲ بهمن ۱۲۹۰: ۱۳ صفر ۱۳۳۰]

نمره - ۲۰۷

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورگ ۱۶ فوریه ۱۹۱۲ [۲۶ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۷ صفر ۱۳۳۰]
 مسیو سازانف موافقت دارد بر اینکه شما بطریقی که در تلگراف ۱۵ فوریه خود
 پیشنهاد نموده‌اید اظهاری از بابت محمدعلی بنمایید و جناب معزی‌الیه موافقت دارد
 که از بابت روس و وضع سلوک دولت روس در موضوع خزانه‌دار کل برای ایران
 اظهار ذیل بشود:

دولت روس اظهار موافقت با این پیشنهاد نموده‌اند که دولتین تعیین موقتی مرنارد
 را به مقام خزانه‌داری کل شناخته و مسئله تعیین قطعی وی را فعلاً به تعویق اندازند
 و نیز اظهار داشته‌اند که اگر در ظرف دو سه ماه دولت ایران دلایل صحیحه برای عدم
 برقراری دائمی وی بدان مقام ارائه ننمایند آنها در صورتی که کاندیدای خوبی
 پیدا شود که جای او را بگیرد، اشکالی در جلو قرار نخواهند داد.

نمره - ۲۰۸

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورگ ۱۶ فوریه ۱۹۱۲ [۲۶ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۷ صفر ۱۳۳۰]
 شجاع‌الدوله:

راجع به تلگراف ۱۴ فوریه من - قسمت آخری آن:

مسیو سازانف امروز به من اظهار داشت که عمل این مسئله هنوز بطور قطع فیصل
 نشده است. جناب معزی‌الیه اظهار داشت که مقام ایالت تبریز مقامی است که آدم
 مقتدری لازم دارد و بعلاوه اظهار داشت که یقین نیست سپهبدار دارای خصوصیات
 لازمه برای آن مقام باشد و دولت روس مطلقاً اصرار نخواهند نمود که شجاع‌الدوله
 در تبریز نگاهداشته شود.

نمره - ۲۰۹

مکتوب اداره هند به وزارت خارجه

اداره هند ۱۶ فوریه ۱۹۱۲ [۲۶ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۷ صفر ۱۳۳۰]
 آقا

از طرف وزیر هند تعلیم یافته‌ام که به تلگراف ۲۸ ماه گذشته سر جارج بارکلی در
 باب مبلغی که بایستی از دولت ایران برای جبران حمله به نستر اسمارت و مستحفظین
 او مطالبه شود رجوع نمایم.
 مبلغی که مذاکره شده (۴۷۳۴ لیرا) به نظر می‌رسد مناسب باشد و بایستی بر
 قرضه پیشنهادی تحمیل شود.

ظاهر نیست چه وقت سفیر اعلیحضرتی می‌خواهند این تقاضا را بنمایند ولی بایستی برای ملاحظه سر ادوارد گری ارائه طریق نمایم که باید با این اوضاع که این حادثه یک جزئی از آن است بطور کلی عمل شود و اگر قصد دارند که از دولت ایران مطالبه هرگونه جبران دیگری یا اقدامی برای علاج کار بنمایند مطالبه و تقاضای بسیار عظیمی باید از آنها بشود.

امضاء ریچی

نمره - ۲۱۰

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۱۷ فوریه ۱۹۱۲ [۲۷ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۸ صفر ۱۳۳۰]

مشهد و شاه مخلوع:

تلگراف ذیل دیروز از طرف جنرال قنسول اعلیحضرتی مقیم مشهد برای من رسیده است:

تحریکات یوسف به منافع شاه مخلوع مجدداً سخت‌تر از سابق شده است. من همکار روسی خود را دعوت نمودم که کارگزار را به اتفاق من اطلاع دهد که شاه مخلوع راضی شده است از ایران خارج گردد.

دابیجا اظهار می‌کند چنین اطلاعی به وی نرسیده [و] مشکل است بتوان از مشروطیین بیش از این جلوگیری نمود که در صدد تلافی برنمایند و اعتماد دارم تعلیمات برای دابیجا و من فرستاده خواهد شد که کارگزار را فوراً از ترتیبی که با شاه مخلوع داده می‌شود مستحضر داریم.

نمره - ۲۱۱

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۱۸ فوریه ۱۹۱۲ [۲۸ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۹ صفر ۱۳۳۰]

حاوی مضمون مراسله مورخه ۱۹ فوریه می‌باشد:

آقا

افتخار دارم سواد مراسله متحدالمالی را که همکار روسی و من، دیروز به وزیر امور خارجه تقدیم نموده و متضمن پیشنهادات دولتین در باب همراهی به دولت ایران برای اعاده انتظامات و استقرار مناسبات دولت مشارالیه با دولتین بر اساس دوستانه استوار می‌باشد لفاً ایفاد دارم.

شما ملاحظه خواهید نمود که پیشنهاد راجع به رفتار با شاه مخلوع در آن مرقوم شده اگرچه چندی است مذاکرات با آن اعلیحضرت شروع گردیده است. این را باید مذکور دارم که عنوانی که در مراسله مذکور به شاه مخلوع داده شده است - یعنی

محمدعلی شاه، بعلت اصرار همکار من بود که اضرار داشت بر اینکه دولت متبوعه از همیشه آن اعلیحضرت را به این عنوان خطاب نموده‌اند.

چون این مسئله به نظر من مبنی بر احساسات بود و چندان اهمیت مادی نداشت من دیگر اعتراضی ننمودم.

امضاء جارج بارکلی

ترجمه ملفوف نمره ۲۱۱

مکتوب سر جارج بارکلی و مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] به دولت ایران
طهران ۱۸ فوریه ۱۹۱۲ [۲۸ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۹ صفر ۱۳۳۰]
آقای وزیر

از آنجایی که دولت بریطانیای عظمی و دولت امپراطوری روس مایل می‌باشند که مناسبات فیما بین خود و دولت ایران را بر اساس مستحکم دوستی و اعتماد قرار داده و تا اندازه‌ای که امکان دارد دولت مشارالیه را در اعاده و استقرار انتظامات و آرامی مملکت کمک نمایند، سفارتین روس و انگلیس حسب الامر دولتین متبوعتین خود افتخار دارند پیشنهادات ذیل را به دولت ایران بنمایند:

۱- دولتین محض آنکه وجه برای مصارف بسیار لازمه تهیه شود حاضراند هر يك مبلغ ۱۰۰۰۰۰۰ لیرا مساعده به دولت ایران بدهند. بانک شاهنشاهی و بانک استقراضی به مجرد آنکه از سفرای سفارتین جواب مساعدی به مراسله حالیه رسید هر يك برای این مبلغ در دفاتر خود حسابی نگاه خواهند داشت و چنان مقرر می‌شود که مبلغی را که بانک دسکونت حساب آن را نگاه می‌دارد به حساب روبل محسوب می‌گردد و مبلغ آن ۹۴۵۸۵۰ روبل خواهد بود.

۲- وجوه فوق‌الذکر از قرار نفع سالیانه صدی هفت قرض داده می‌شود و از اولین فقره وجوه قرضه آتی دولت ایران مسترد خواهد گردید و تا آن زمان اضافه وجوه گمرکات شمالی و جنوبی که تاکنون دو بانک مذکور در جزو طلب دولت ایران محسوب می‌داشته‌اند، تماماً و علیحده برای استهلاك و پرداخت نفع اسهام مساعده حالیه دولتین روس و انگلیس تعیین خواهند شد.

۳- مساعده مذکور در تحت کنترل خزانه‌داری بر وفق پروگرامی که او به موافقت کابینه و تصویب سفارتین طرح خواهد نمود به مصرف خواهد رسید و ضمناً شرط می‌شود که يك قسمت زیادی برای تشکیل ژاندارمری دولتی به کمک صاحب‌منصبان سوئدی تخصیص خواهد شد. در پیشنهاد نمودن این مسئله و محض نیل به مقاصدی که در ابتدای این مراسله مذکور گشته سفارتین امیدوارند که دولت ایران متعهد می‌شوند که اولاً پلتیک خود را از این به بعد با اصول معاهده انگلیس و روس سنه

(۱) Discount = کسر کردن - تخفیف دادن (یا گرفتن) - پیش از سررسید نقد کردن و مبلغی از این بابت از آن کم کردن - فرهنگ حییم. - م.

۱۹۰۷ وفق دهند و ثانیاً به مجرد آنکه سالارالدوله و محمدعلی شاه از خاک ایران خارج شدند فداییان و قشون غیرمنظمی را که فعلاً در استخدام دولت ایران می باشند اخراج نمایند و ثالثاً با سفارتین در خصوص نقشه‌ای برای تشکیل يك قشون منظم مؤثر کوچکی مذاکره نمایند و رابعاً آنکه با محمدعلی شاه در موضوع حرکت او از ایران و حقوق و عفو عمومی به همراهان وی، مذاکره نمایند. امید است جواب مساعدی داده خواهد شد.

امضاء جارج بارکلی
پوکلیوسکی گزیل [= پاکلوسکی کازیل]

نمره - ۲۱۲

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۱۹ فوریه ۱۹۱۲ [۲۹ بهمن ۱۲۹۰؛ ۳۰ صفر ۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۴ فوریه من مشعر بر اینکه محمدعلی خان مقصرین وقایع اخیر را به شیراز فرستاده است:

کفیل قنصل انگلیس حالا راپرت می دهد که اینهایی را که مقصر می خوانند، متهم به ارتکاب این اعمال می باشند و اظهار می دارند که مقصر کل را که فریدون باشد محمدعلی مستخلص نموده و نزد صولت الدوله رفته است.

نمره - ۲۱۳

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۱۹ فوریه ۱۹۱۲ [۲۹ بهمن ۱۲۹۰؛ ۳۰ صفر ۱۳۳۰]

تلگراف ذیل مورخه امروز از قنصل اعلیحضرتی مقیم مشهد برای من رسیده است: جمعیت بسیار زیادی به تقویت شاه مخلوع حالا دارند در مسجد جمع می شوند و چون در زیر اسلحه می باشند ممکن است در هر لحظه خونریزی به وقوع رسد. دیشب در مسجد، شاه مخلوع را به سلطنت شناختند و محتمل نمی باشد من بتوانم زیادتر، از این اوضاع جلوگیری نمایم مگر آنکه شما بتوانید ترتیبی بدهید که به همکار من تعلیم داده شود پیغام متحدالمالی چنانچه سابقاً ارائه طریق نمودم برای کارگزار فرستاده شود. بسیار لازم است که اقدام بسیار سخت فوری به عمل آید. من به طریق ذیل جواب داده‌ام:

سفیر روس مرا اطلاع داده است که تعلیمات تلگرافی برای قنصل روس فرستاده خواهد شد و بمجرد آنکه تعلیمات لازمه به آنجا برسد، شما می توانید با هرگونه

اعلان و اظهاری که به او تعلیم داده می شود برای تسکین هیجان عامه همراهی نمایید.

نمره - ۲۱۴

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون

وزارت خارجه ۱۹ فوریه ۱۹۱۲ [۲۹ بهمن ۱۲۹۰؛ ۳۰ صفر ۱۳۳۰]

لطف نموده مفاد تلگراف ۱۷ فوریه طهران را در خصوص اوضاع مشهد به مسیو سازانف ابلاغ نمایید.

نمره - ۲۱۵

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۰ فوریه ۱۹۱۲ [یکم اسفند ۱۲۹۰؛ یکم ع ۱-۱۳۳۰]

رجوع به تلگراف ۱۴ شهر جاری سر جارج بیوکانون فرمایید:

شاه مخلوع اظهار میل به خارج شدن از ایران می نماید ولی اصرار دارد بر اینکه حقوق سابقش به همان طور برقرار باشد و نیز تقاضا دارد که ۱۰۰۰۰۰۰ تومان فوراً به او داده شود. او اظهار می دارد که این وجه برای پرداخت حقوق ترکمنها و قفقازیان اجیری او لازم است.

سفیر روس با قنصل استرآباد خود در باب لزوم این مبلغ مشورت نموده است. قنصل روس جواب داده است که اگر بایستی خرابکاریهای همراهان محمدعلی را خاتمه داد از مبلغی که مذکور گردیده صرف نظر نمی توان کرد.

با این اوضاع و نظر به اهمیتی که این مسئله دارا است سفیر روس و من مشغول نصیحت به دولت ایران هستیم که سالیانه مبلغ ۷۵۰۰۰۰ تومان حقوق در حق شاه مخلوع برقرار داشته و مبلغ یکصد هزار تومانی را که تقاضا نموده است به او داده شود، دولت ایران نصف این مبلغ را متحمل شده شاه مخلوع هم از نصف دیگر صرف نظر نماید. بنابراین تا دو سال اول حقوق آن اعلیحضرت از ۷۵۰۰۰۰ تومان به ۵۰۰۰۰۰ تومان تخفیف داده خواهد شد.

قنصل روس مقیم استرآباد در پرداخت ۱۰۰۰۰۰۰ تومان مذکور کمک خواهد نمود.

نمره - ۲۱۶

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

منت پترزبورغ ۲۰ فوریه ۱۹۱۲ [یکم اسفند ۱۲۹۰؛ یکم ع ۱-۱۳۳۰]

اغتشاشات مشهد:

راجع به تلگراف ۱۹ فوریه شما:

مسیو سازانف نتوانست امروز مرا ملاقات کند و من بنابراین بنا بر تعلیمات شما

کاغذ شخصی نوشتم و در این مراسله مضمون تلگراف ۱۹ فوریه سر جارج بارکلی را گنجانیده و از جناب معزی‌الیه درخواست نمودم که به جنرال قنسول روس مقیم مشهد به طریقی که لازم است فوراً تعلیم داده شود.

نمره - ۲۱۷

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورغ ۲۱ فوریه ۱۹۱۲ [۲ اسفند ۱۲۹۰؛ ۲ ع ۱-۱۳۳۰]

رجوع به تلگراف ۲۰ فوریه من:

در ضمن صحبت امروز مسیو سازائف اظهار داشت امیدوار است که اغتشاش مشهد بالاخره به خاتمه رسیده باشد چرا که او تعلیمات صریحه به جنرال قنسول روس در آنجا فرستاده است و وعده داد که مجدداً به شاهزاده دابیجا تلگراف خواهد کرد.

بعد در خصوص تقاضاهای شاه مخلوع مذاکره به میان آمد (رجوع به تلگراف ۲۰ فوریه سر جارج بارکلی فرمایید) و مسیو سازائف اظهار داشت که اگر دولت ایران را بتوان ترغیب نمود که پیشنهادات سفرای طهران را قبول نماید او از جانب خود اعتراضی بر علیه [== علیه] ترتیبی که ارائه طریق شده است نخواهد داشت.

نمره - ۲۱۸

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه ۲۱ فوریه ۱۹۱۲ [۲ اسفند ۱۲۹۰؛ ۲ ع ۱-۱۳۳۰]

وکیل کمپانی نفت قصرشیرین تلگراف کرده است که محمدکریم‌خان کلهر که سالارالدوله از او تقویت می‌نماید اقدامات و امور کمپانی مذکور را سخت تهدید نموده است و بعلاوه اظهار می‌دارد که تمام مخابرات مقطوع گردیده و قلع و قمع این دو شخص مذکور بسیار لازم است.

بایستی از نمایندگان کمپانی مذکور برحسب لزوم حفاظت شود که آنها بتوانند در کارهای خود مداومت نمایند لطف نموده در این باب با دولت ایران مذاکره نمایند.

نمره - ۲۱۹

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۲ فوریه ۱۹۱۲ [۳ اسفند ۱۲۹۰؛ ۳ ع ۱-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۲۰ فوریه من:

سفیر روس پس از مذاکره با دولت ایران به قنسول روس مقیم استرآباد تعلیم

می‌دهد که به شاه مخلوع فشار وارد آورد ۷۵۰۰۰ تومان حقوق را قبول نمایند و بعلاوه مبلغی را که برای پرداخت حقوق قفقازیها و ترکمنها لازم دارد و این مبلغ را اینطور به دولت ایران مسترد خواهد داشت که سالی ۲۵۰۰۰ تومان از حقوق او کسر شود.

نمره - ۲۲۰

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۲۲ فوریه ۱۹۱۲ [۳ اسفند ۱۲۹۰؛ ۳ ع ۱-۱۳۳۰]

رجوع به تلگراف ۱۸ فوریه من کنید:

به ۱ سفیر روس و من فهمانیده شده است که پیشنهادات ما پس از بعضی تغییرات شفاهی قبول خواهد شد اگر فورمول مناسب‌تر و مطبوعتری از بابت شناختن معاهده انگلیس و روس ارائه شود.

دولت ایران دو فورمول تاکنون ارائه داده‌اند و فقط یکی از آنها قابل تقدیم به دولتین می‌باشد. فورمول مذکور بقرار ذیل است:

از آنجایی که دولت ایران مایل به استقرار مناسبات مستحکمه دوستانه با دول مجاور می‌باشند تعهد می‌نمایند که پولتیک خود را با اصول معاهده ۱۹۰۷ انگلیس و روس وفق دهند تا اندازه‌ای که چنین پلتیکی به اصول اساسی مذکوره در مقدمه معاهده مذکور لطمه نزنند که اول استقلال و تمامیت ایران دوم ترقی آن بطور صلح و آرامی و سوم معامله مساوی با تمام ممالک از حیث تجارت و صناعت.

نمره - ۲۲۱

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه ۲۲ فوریه ۱۹۱۲ [۳ اسفند ۱۲۹۰؛ ۳ ع ۱-۱۳۳۰]

رجوع به تلگراف واصله دیروز از سنت پترزبورغ فرمایید:

اگر دولت ایران با تزئید حقوق شاه مخلوع مخالفت دارند شاید ممکن باشد مسئله را بطوری اصلاح نمود.

نمره - ۲۲۲

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورغ ۲۳ فوریه ۱۹۱۲ [۴ اسفند ۱۲۹۰؛ ۴ ع ۱-۱۳۳۰]

عساکر روس در قزوین:

راجع به تلگراف ۱۴ فوریه من:

منسبو سازائف امروز بمن اظهار داشت که تلگرافی برای او از طهران رسیده.

مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] در آن اظهار عقیده نموده است که عودت تمام قشون روس از قزوین در این موقع حالیه ابدأ صلاح نمی باشد. مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] بعلاوه اظهار داشت که عقیده وی بر این است [که] دولت ایران خودشان نظر به مسئله خلع اسلحه نمودن فداییان خوشوقت خواهند بود که يك استعداد روسی حاضر باشند که بتوانند در ظرف سه روز خود را به مرکز برسانند. مسیو سازانف اظهار داشت که مشغول تحقیق است ببیند آیا هنوز ممکن است حرکت قشون را از قزوین به تعویق انداخت؛ ولی بیم از آن داشت که مأمورین محلی تمام ترتیبات لازمه را برای عودت آنها داده اند.

نمره - ۲۲۳

تلگراف سر جارج بیوکانان به سر ادوارد گری

سنت پترزبورغ ۲۳ فوریه ۱۹۱۲ [۴ اسفند ۱۲۹۰؛ ۴ ع ۱-۱۳۳۰]

شناختن معاهده انگلیس و روس توسط دولت ایران:

راجع به تلگراف ۲۲ فوریه سر جارج بارکلی:

مسیو سازانف تصور می کند که ما باید به دولت ایران توضیح نماییم که چون فقط دولت روسیه و بریطانیای عظمی و ایران با مسئله ای که در تحت مذاکره است مربوط می باشد لازم نیست که آنها در جواب خودشان اشاره به سایر دول خارجی نمایند و ما باید به آنها فشار وارد آوریم که مسئله سیم فورمول خودشان را حذف نمایند.

نمره - ۲۲۴

تلگراف سر جارج بیوکانان به سر ادوارد گری

سنت پترزبورغ ۲۳ فوریه ۱۹۱۲ [۴ اسفند ۱۲۹۰؛ ۴ ع ۱-۱۳۳۰]

وزیر امور خارجه تلگرافی از جنرال قنسول تبریز برای من مخابره نموده مشعر است بر اینکه کفیل قنسولگری انگلیس به سر جارج بارکلی تلگراف کرده است که از هر جهت مطلوب است که شجاع الدوله که ایلات و عشایر او را می خواستند و به مقام ایالت آنجا نفوذی در میان آنها داشت شناخته آید. کفیل قنسولگری مخالف بود با تعیین سپهدار که فداییان و آرامنه دور او جمع بودند و ورود او ممکن بود باعث حدوث اغتشاشات جدیده گردد.

مسیو سازانف بعلاوه به من اظهار داشت که اگرچه او هیچ میل نداشت دولت ایران را مجبور نماید شجاع الدوله را تعیین نمایند، بعقیده او خیلی اصح خواهد بود که او را لامحاله برای ایالت نگاه دارند زیرا که او نمی توانست جواب این مسئله را بدهد که آیا در صورتی که دوباره اغتشاشات در تبریز رخ دهد چه اثری بر پلتیک روس خواهد بخشید؟

نمره - ۲۲۵

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون
وزارت خارجه ۲۳ فوریه ۱۹۱۲ [۴ اسفند ۱۲۹۰؛ ۴ ع ۱-۱۳۳۰]
راجع به تلگراف ۲۲ فوریه سر جارج بارکلی:
مراسله متحدالمال به دولت ایران

فورمول دولت ایران بنظر ما قابل ایراد است چرا که بموجب آن مابین اصول معاهده و آنچه در مقدمه آن مذکور شده تباین حاصل می شود و این خود يك امتیازی است که دولتین صاحب امضای آن به هیچ وجه نمی توانند روا دارند بعلاوه اصول مذکوره در مقدمه بطور مکفی در فورمول مذکور خلاصه شده و کلمات استقرار نظم از آن حذف شده است.

من پیشنهاد می کنم که تمام کلمات مذکوره در فورمول ایران از کلمات معاهده ۱۹۰۷ حذف و بجای آن کلمات ذیل مرقوم گردد: و با مسرت اطمیناناتی را که در مقدمه معاهده مذکور گنجانیده شده می شناسند یا آنکه در آن مذاقه خواهند نمود. شما باید این را به وزیر امور خارجه ارائه طریق نموده استفسار نمایید که آیا دولت روس پیشنهاد دیگری دارند ارائه طریق بنمایند؟

نمره - ۲۲۶

مکتوب ناکس کفیل قنصلگری به سر ادوارد گری
شیراز ۲۶ دسامبر ۱۹۱۱ [۴ دی ۱۲۹۰؛ ۴ محرم ۱۳۳۰]
آقا

افتخار دارم بر وفق تعلیمات سفیر اعلیحضرتی مراسله ای را که در جوف آن صورت سرقتها و حمله هایی که به اتباع انگلیس شده و سرقتهاهای اجناس انگلیس که در راهبایی که در عرض چهار سال اخیر در ناحیه این قنصلگری به وقوع رسیده لغاً ایفاد دارم. مقدار اموالی که در این سرقتها از میان رفته و مأمورین محلی ایران آنها رامسترد نموده اند در آن مذکور گشته است.

امضاء ناکس

ملفوفی يك نمره ۲۲۶

مکتوب ناکس کفیل قنصلگری به سر جارج بارکلی
شیراز ۲۶ دسامبر ۱۹۱۱ [۴ دی ۱۲۹۰؛ ۴ محرم ۱۳۳۰]
آقا

بر حسب تعلیمات مندرجه در تلگراف متحدالمال ۸ دسامبر شما، افتخار دارم لغاً صورت حمله ها و سرقتهاهایی که بر اتباع انگلیس و سرقتهاهای اجناس انگلیس که در این ناحیه قنصلگری در عرض چهار سال اخیر به وقوع رسیده ایفاد دارم.

این صورت فقط حمله‌ها و سرقت‌هایی را [که] در راه‌های معظم به وقوع رسیده نشان می‌دهد.

من این مسئله را در دو ورقه شرح داده‌ام ورقه اول تاریخ وقوع سرقت و محل آن و مرتکبین و اشخاصی که مخالف با آنها شده مرقوم گشته در ورقه دوم در باب کیفیت حمله یا سرقت و قیمت اموال مسروقه و مبلغی که مأمورین محلی ایسران بازگرفته‌اند نوشته شده و نامناسب به نظر نیامده است که صورتی هم از خساراتی که در عرض سه ساله اخیر بالاراده به خطوط تلگراف اداره تلگراف هند و انگلیس وارد آمده و قیمت خسارت آن فعلا معلوم نمی‌باشد الحاق شود.

ملفوف نمرة ۱۱۴

صورت حمله‌ها و سرقت‌های اجناس انگلیس

از سال ۱۹۰۸ الی ۱۹۱۲

ورقه اول

نمره	تاریخ	محل	مرتکبین	اشخاص یا اداراتی که طرف بوده‌اند
	۱۹۰۸			
۱	۱۲ ژانویه	کتل ملوا	دهاتیان	دولت اعلیحضرتی
۲	۵ فوریه	سیوند	اعراب	کمپانی حاج علی اکبر و پسران در لندن
۳	مارس (۲)	آب باریک	باصریها	کمپانی دیکسن ^۲
۴	۱۸ مارس	میان کتل	قشقائیه	کمپانی دیکسن ^۲
۵	۸ ژوئیت	میان کتل	کالونیه	کمپانی ذیقلر
۶	۱۰ اوت	دالکی ^۲	دهاتیان	کمپانی شیمک کمپانی اسحقیان
۷	۱۸ اوت	نزدیک دالکی	دهاتیان	کمپانی دیکسن
۸	۲۰ اوت	زرقان	اعراب	کمپانی ذیقلر کمپانی زیتون
۹	۲۰ اوت	کازرون	قراولان راه	کمپانی دیکسن
۱۰	۲۳ اوت	تنگ ترکان	دهاتیان	کمپانی داود ساسون
۱۱	۶ سپتامبر	میان کتل	دهاتیان	کمپانی دیکسن
۱۲	۹ سپتامبر	شلگستان	بویراحمدیها	بانک شاهنشاهی
۱۳	۹ سپتامبر	خان خوره ^۵	اعراب	تبعه مصری
۱۴	۳ اکتوبر	شلگستان ^۶	بویراحمدیها	کلوب انگلیس
۱۵	۷ نوامبر	شلگستان	بویراحمدیها	کمپانی ذیقلر

۲ و ۳ و ... اصل: دکن. - م.

۵ اصل: خانه حوزة. - م.

۱ اصل: کتل مالو. - م.

۴ اصل: دالکیها. - م.

۶ در گویش‌های محلی شولستان نیز گفته می‌شود. - م.

نمبره	تاریخ	محل	مرتکبین	اشخاص یا اداراتی که طرف بوده‌اند
۱۶	۱۰ نوامبر	احمدیها	غیر معلوم است	اداره گبرهای بمبئی
۱۷	۱۷ نوامبر	شلکستان	بویراحمدیها	ماژور دوکا کمپانی دیکسن
۱۸	۷ دسامبر ۱۹۰۹	ده شیخ	ماسیرمیها ^(۱) (۲)	کمپانی زیتون و خلیل
۱۹	۱۵ فوریه	زنیان	غیر معلوم است	کمپانی سمک [شیمک]
۲۰	۱۷ مارس	گردشول ^۲	لشنیها ^۳	مستر جنتلمن
۲۱	۳۰ مارس	عباس آباد	دهاتیان	رورند لیتن
۲۲	۶ آوریل	سیوند	اعراب	کمپانی ذیقلر
۲۳	۹ آوریل	بهبهان	الوار	مستر اسمیت (اجزاء اداره تلگرافخانه)
۲۴	۱۶ مه	چنارراه دار	ماسیرمیها	کمپانی ذیقلر
۲۵	۱۸ مه	عبدوئی ^۴	قراولان راه	کمپانی دیکسن
۲۶	۲۲ ژون	ده شیخ	ماسیرمیها	کمپانی ذیقلر
۲۷	۳ ژون	هفت ملا	دهاتیان	کمپانی دیکسن
۲۸	۷ ژون	زنیان	قشقاییها	کمپانی مولادر بمبئی
۲۹	۱۶ اوت	پل خان	اعراب	مستر میدلتن
۳۰	۲۸ اکتوبر	خانه گرگان	بویراحمدیها	کمپانی داودساسون
۳۱	۲۸ نوامبر	سینه سفید	قشقاییها	کمپانی اندروویر
۳۲	۱۸ نوامبر ۱۹۱۰	کنارتخته	دهاتیان	کمپانی ذیقلر
۳۳	ژانویه (۲)	چنار راهدار	ماسیرمیها	کمپانی ذیقلر
۳۴	۱۲ آوریل	قادرآباد	دهاتیان	منشی قسولگری اعلیحفرتی
۳۵	۱۷ آوریل	شلکستان	بویراحمدیها	کمپانی ذیقلر
۳۶	۳۰ مه	نزدیک سیاخ	سرخسیها	کمپانی ذیقلر
۳۷	۱۳ اوت	ایضاً	قشقاییها	ایضاً
۳۸	۱۴ نوامبر	آغ چشمه	قشقاییها و الوار (۲)	کمپانی دیکسن کمپانی شیمک
				کمپانی سرویس زیو کمپانی داودساسون
				حاجی سید محمد کازرونی مقیم بمبئی
۳۹	اوت (۲)	گردنه امامزاده اسماعیل	قشقاییها	اتباع هندی انگلیس
۴۰	نوامبر (۲)	ایضاً	بویراحمدیها	دونفر از اتباع هندی انگلیس

(۲) اصل: گردشول. - م.

(۴) اصل: آب دوئی. - م.

(۱) اصل: ماسرم. - م.

(۳) اصل: لاشانیس. - م.

اشخاص یا اداراتی
که طرف بوده‌اند

مر تکین

محل

تاریخ

نمره

۱۹۱۱

کمپانی ذیقلر	اعراب	آب باریک	۲۲ فوریه	۴۱
کمپانی ذیقلر	کروشولیا	خانه گرگان	۱۵ فوریه	۴۲
ایضاً	دهاتیان	سورمقا	۱۳ مارس	۴۳
کمپانی دیکسن	کروشولیا	گود نرم	غره آوریل	۴۴
کمپانی داودساسون	ایضاً	خانه گرگان	۱۲ فوریه	۴۵
کمپانی لیوینگستن	قشقاییا	کمارج	۲۰ ژون	۴۶
کمپانی دیکسن	دهاتیان	دشت ارجن	۷ ژویه	۴۷
کمپانی ذیقلر	غیر معلوم است	مرغاب	۱۷ ژویه	۴۸
بانک شاهنشاهی ایران	قشقاییا	خسروشیرین	۲۷ ژویه	۴۹
کمپانی لیوینگستن	دهاتیان	کازرون	۲۲ اوت	۵۰
کمپانی شیمک	کمارجیا	تنگ ترکان	۲۶ اوت	۵۱
کمپانی ذیقلر	دهاتیان	کنارتخته	۷ سپتامبر	۵۲
کمپانی داودساسون	کشکولیا	تنگ ترکان	۹ سپتامبر	۵۳
اتباع هندی انگلیس	قراولان راه	ایضاً	۱۷ سپتامبر	۵۴
لفتنان دیلسن	قشقاییا	پل فسا	۲۶ سپتامبر	۵۵
کمپانی ذیقلر	دهاتیان	پل آبکینه	غره اکتوبر	۵۶
کمپانی اندروویر	کشکولیا	تنگ ترکان	۳ اکتوبر	۵۷
میس راس، کمپانی ذیقلر و دیکسن و لاید	بویراحمدیها	شلگستان	۱۲ اکتوبر	۵۸
کمپانی ذیقلر	قشقاییا	ده شیخ	۱۳ اکتوبر	۵۹
میس راس	غیر معلوم است	خان خوره	۲۹ اکتوبر	۶۰
تجار ژاپونی در تحت حفاظت انگلیس	بویراحمدیها	پل قره کج	۱۹ نوامبر	۶۱
اسکادرن سواره دسته ۳۹	کهکلوتیا	شلگستان	۳۰ نوامبر	۶۲
کمپانی ذیقلر	دهاتیان	دشت ارجن	۲۰ دسامبر	۶۳
۵۰ نفر از سواره دسته ۳۹	کشکولیا	کتل دختر	۲۴ دسامبر	۶۴

ملاحظه: این مسئله قابل ملاحظه است که در فاصله مابین حمله به مستر بیل در آوریل ۱۹۰۹ (نمره ۳۵) فقط ویلسن راس در ۲۱ اکتوبر ۱۹۱۱ یکی از اتباع انگلیس بین شیراز و اصفهان مسافرت نموده.

نمره ۶۲: این حمله بود که بر قافله نزدیک اسکادرن سواره هند مرکزی که برای امداد مستحفظین قنصلخانه اصفهان حرکت می نمود شد. در جنگی که واقع شد ماژور رسیلدار رژیمان مذکور بطور سخت مجروح گردید.

نمره ۶۴: این حمله خائنانه بود از طرف قراولان راه که در ضمن آن یک سوار مقتول، یکی مجروح و دو اسب مقتول گردیدند.

نمره بموجب ورقه اول	کیفیت سرقت	قیمت اموال مسروقه قران	مبلغی که مسترد گردیده است قران
۱	جلوگیری از مستحفظین سواره	۲۳۶۰	
۲	سرقت قافله	۶۳۰	
۳	ایضاً	۲۶۱۵	
۴	ایضاً	۴۳۹۸	هیچ
۵	ایضاً	۳۵۰	
۶	ایضاً	۱۴۷۰	
۷	ایضاً	۲۳۰۰	
۸	ایضاً	۹۷۶۸	۱ ۵۲۵۰۰
۹	ایضاً	۲۷۴۵	
۱۰	ایضاً	۷۸۰۰	
۱۱	ایضاً	۲۷۸۵	هیچ
۱۲	ایضاً	۲۵۵۰	
۱۳	ایضاً	۱۱۵۰	
۱۴	ایضاً	۲۷۳۰	
۱۵	ایضاً	۲۶۵۰	
۱۶	ایضاً	۱۲۲۰	
۱۷	سرقت قافله	۳۱۳۶۸-۲۵	هیچ
۱۸	ایضاً	۲۰۶۵-۷۵	
۱۹	ایضاً	۲۳۹۶	
۲۰	سرقت و حمله	۱۰۶۰۰	
۲۱	ایضاً	۶۱۹۴	
۲۲	سرقت قافله	۶۵۱	۶۵۱
۲۳	حمله	۵۸۰۰	۵۸۰۰
۲۴	سرقت قافله	۱۸۸۸۸	
۲۵	ایضاً	۲۷۴۹	هیچ
۲۶	ایضاً	۱۸۰۰	
۲۷	ایضاً	۲۳۳۲	
۲۸	ایضاً	۵۸۰۰	
۲۹	سرقت و حمله	۲۱۱۰	
۳۰	سرقت قافله	۲۳۰۷۲	
۳۱	ایضاً	۲۸۰۸۰	
۳۲	ایضاً	۱۱۱۹	
۳۳	ایضاً	۲۱۷۹۲	۴۱۹۶

نمره بموجب ورقه اول	کیفیت سرقت	قیمت اموال مسروقه قران	بلفی که مسترد گردیده است قران
۳۴	سرقت و حمله	۵۶۰۰	۶۰۰
۳۵	حمله بر قنصول اعلیحضرتی (دونفر از سوازان مستحفظ مقتول)	-	هیچ
۳۶	سرقت قافله	۵۶۵	
۳۷	ایضاً	۲۹۴۱	۱۳۷۳-۳۵
۳۸	ایضاً	۵۴۲۷۷	
۳۹	سرقت حمله بر قافله	۳۹۸	
۴۰	ایضاً	۳۴۶	
۴۱	سرقت قافله	۵۶۷۳	
۴۲	ایضاً	۱۳۲۰	هیچ
۴۳	ایضاً	۸۳۵	
۴۴	ایضاً	۴۵۱۰	
۴۵	ایضاً	۳۵۰۰	
۴۶	ایضاً	۴۶۹۸	
۴۷	ایضاً	۱۳۰۰	
۴۸	ایضاً	۱۵۵۱۵	
۴۹	ایضاً	۱۵۰۰۰	
۵۰	ایضاً	۷۵۰	
۵۱	ایضاً	۲۰۵۷	
۵۲	ایضاً	۲۸۰	
۵۳	ایضاً	۲۵۰۰	
۵۴	ایضاً	۱۳۴۹	
۵۵	سرقت و حمله	-	اموال تماماً مسترد گردیده است
۵۶	سرقت قافله	۶۰۰	هیچ
۵۷	ایضاً	۲۱۶۰۰	۱۳۵۱۵
۵۸	(۱) حمله و سرقت (۲) سرقت قافله	۱۳۵۱۵ ۳۵۹۱۰۰ (تخمیناً)	
۵۹	سرقت قافله	۵۱۱۵	
۶۰	حمله بر قافله	۶۳۳	
۶۱	سرقت و حمله		
۶۲	جنگ و گریز		
۶۳	سرقت قافله	۸۵۰	۸۵۰
۶۴	حمله بر قافله		
	جمع کل	۷۳۸۱۶۵	۳۲۲۴۰-۸۵

صورت خسارتی که عمداً به خطوط تلگرافی اداره تلگرافی هند و اروپا مابین بوشهر و آباده وارد آورده اند.

قران

۱۶۷۲۶

لغایت غره ماه ژانویه ۱۹۰۹

۳۳۸۹۳

لغایت غره ماه ژانویه ۱۹۱۰

۴۷۳۲۳

لغایت غره ماه ژانویه ۱۹۱۱

۹۷.۹۴۲

جمع

امضاء ناکس

نمره - ۲۲۷

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۲۴ فوریه ۱۹۱۲ [۵ اسفند ۱۲۹۰؛ ۵ ع ۱-۱۳۳۰]

مشهد و شاه مخلوع

ایالت از قنسول جنرال اعلیحضرتی مقیم مشهد درخواست نموده است که پیغام کتبی به این مضمون برای مهیجین انقلاب بفرستد که شاه مخلوع بنا بر اظهارات بریطانیای عظمی و دولت روسیه اظهار میل نموده است که از ایران خارج شود. چون این انقلاب رو به ازدیاد است جنرال قنسول اعلیحضرتی از من خواهش نموده است به او اجازه دهم که با خواهش ایالت موافقت نماید.

من در جواب تلگراف کرده‌ام که او به هر کس که می‌خواهد کتباً اطلاع دهد که دولتین به شاه مخلوع اصرار می‌کنند از ایران خارج شود و فقط کاری که باید به مناسبت این مسئله فیصله شود راجع به مبلغ حقوقی است که باید به وی داده شود.

نمره - ۲۲۸

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۲۴ فوریه ۱۹۱۲ [۵ اسفند ۱۲۹۰؛ ۵ ع ۱-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۲۱ فوریه شما:

وکیل کمپانی نفت قصرشیرین ماه گذشته از من استفسار نمود که آیا می‌توان یکی از سواران مستحفظ هندی را فرستاد که اموال کمپانی مذکور را حفظ نماید تا آنکه دولت ایران اعاده نظم بنمایند؟

من جواب دادم نه می‌توانم دستورالعمل اعزام قشون دیگر از هندوستان صادر کنم.

و نه هم می توانم اجازه به کار و داشتن مستحفظین قنصلخانه را برای مقصودی که خواسته شده است، در کرمانشاه بدهم.

برحسب تعلیم تلگرافی شما به وزیر امور خارجه اظهاراتی نموده ام. جناب معزی الیه اظهار می دارد که دولت ایران می خواهد فرمانفرما حاکم جدید با قدری استعداد دولتی به کرمانشاه برود ولی پول که لازم است ندارند.

چنانچه در تلگراف ۱۳ شهر جاری خود راپرت دادم سالارالدوله و داودخان از کرمانشاه فرار کرده اند.

نمره - ۲۲۹

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۲۴ فوریه ۱۹۱۲ [۵ اسفند ۱۲۹۰: ۵ ع ۱-۱۳۳۰]

مساعده به دولت ایران و ژاندارمری جنوب

راپرت داده شده است که شما در ۲۱ فوریه در پارلمان اظهار داشته اید که قسمت مساعده ای را که دولت انگلیس خواهند داد به مصرف اعاده امنیت راههای جنوب خواهد رسید.

به عقیده من به نظر می آید هیچ لازم نیست چنین مبلغ بزرگی یعنی ۱۰۰۰۰۰ لیرا برای ژاندارمری جنوب تخصیص [داده] شود (رجوع به تلگراف ۲ فوریه من نمایید) چرا که این کار باعث تضییق احتیاجات دیگر خواهد گردید.

نظر به تلگراف ۵ فوریه شما من با کفیل خزانه داری کل در باب مسوده پروگرام مصارف مذاکره نموده ام و بموجب آن ۴۲۰۰۰۰ تومان برای تمام ژاندارمری تخصیص [داده] شده است. این مبلغ برطبق تخمینی است که کلنل سوئدی زده است و تصور می شود تا شش ماه برای تشکیل آن اداره مکفی خواهد بود. آیا این کار را مناسب می دانید و یا اینکه می خواهید من اصرار کنم بر اینکه این مبلغ بطور معین مابین ژاندارمری شمال و جنوب تقسیم شود؟

نمره - ۲۳۰

مکتوب وزارت خارجه به اداره هند

وزارت خارجه، ۲۴ فوریه ۱۹۱۲ [۵ اسفند ۱۲۹۰: ۵ ع ۱-۱۳۳۰]

آقا

از طرف سر ادوارد گری وزیر امور خارجه تعلیم دارم که به مناسبت مراسله ۱۶ شهر جاری شما استفسار نمایم که آیا عقیده لرد کرد بر این است که وقت آن رسیده است دولت ایران را از مبلغ جبرانی که دولت اعلیحضرتی تصمیم نموده اند برای حمله به مستر قنصل اسمارت از دولت ایران مطالبه نمایند مستحضر سازند مخصوصاً نظر

به اینکه در باب این مبلغ اخیراً در مجلس مبعوثان انگلیس مذاکره شده است؟
امضاء لوئیس ملت

نمره - ۲۳۱

وزارت خارجه، ۲۵ فوریه ۱۹۱۲ [۶ اسفند ۱۲۹۰؛ ۶ ع ۱-۱۳۳۰]
راجع به تلگراف ۱۲ فوریه شما و تلگراف ۲۳ فوریه سر جارج بیوکانون:
اگر تصمیم عودت عساکر روس از قزوین نسخ شود خیلی یأس آمیز خواهد بود.
آیا به عقیده شما امنیت جان و مال اتباع خارجه بسته به توقف آنها در حوالی طهران
است و یا آنکه دولت ایران برای نگاه داشتن آنها اظهارات سخت نموده اند؟

نمره - ۲۳۲

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی
وزارت خارجه، ۲۵ فوریه ۱۹۱۲ [۶ اسفند ۱۲۹۰؛ ۶ ع ۱-۱۳۳۰]
اوضاع تبریز

رجوع به تلگراف ۲۳ فوریه سنت پترزبورغ:
نظر به اقدام مشترك در موضوع شاه مخلوع آیا احتمال تحصیل رضایت دولت ایران
برای تعیین شجاع الدوله به مقام ایالت می رود و هرگاه اینطور باشد چطور می توانند
آنها به دیانت و امانت او اعتماد داشته باشند؟
اینطور معلوم می شود که مستر شیپلی مایل است موافقت به این مسئله داشته باشد
که ممکن است مطلوب باشد این مقام به شجاع الدوله داده شود.

نمره - ۲۳۳

مکتوب کنت بنکندر ف ۲۶ فوریه ۱۹۱۲ [۷ اسفند ۱۲۹۰؛ ۷ ع ۱-۱۳۳۰]
به عقیده ما فقط علتی که دولت ایران را وادار به تعویق حرکت لازم محمدعلی از
ایران می نماید اشکالاتی است که در بابت حقوق او و پولی که می خواهد به ترکمنها
و سایر همراهان خود بدهد و مسترد داشتن آن وجه پیدا شده.
ما به مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] تعلیم می دهیم که اظهار عقیده نماید که
درحالی که ما اعتراضی بر علیه [= علیه] کسر نمودن نداریم، کسر کردن ۲۰۰۰۰
تومان از يك حقوق ۷۰۰۰۰۰ تومانی (که مبلغی است که پیشنهاد شده) خیلی زیاد
است. این مبلغ باید به ۱۰۰۰۰۰ تومان تخفیف داده شود.
اما در بابت پولی که می خواهد، مبلغ آن باید برای احتیاجات حقیقی وی مکفی
باشد وگرنه باید ما منتظر اغتشاشات و هجومهای ترکمنها و همراهان او باشیم.

مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] تعلیم دارد که این ملاحظات را تأکید نماید. چون مهم‌ترین مسئله حرکت شاه مخلوع است خیلی مطلوب است که به سر جارج بارکلی تعلیمات داده شود که بتواند اقدام مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] را در این امر تقویت نماید.

سفارت روس ۲۶ فوریه ۱۹۱۲

نمره - ۲۳۴

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۲۶ فوریه ۱۹۱۲ [۷ اسفند ۱۲۹۰؛ ۷ ع ۱-۱۳۳۰]

شجاع‌الدوله

راجع به تلگراف دیروز شما:

تلگراف واصله از کفیل قنصلگری از تبریز که مسیو سازانف به آن رجوع می‌کند، مورخه ۱۶ فوریه و بقرار ذیل است:

من مبادرت نموده ملاحظات ذیل را خدمت شما عرض می‌کنم: دولت ایران هر قدر محق به داشتن عقیده‌ی حالیه خود باشند اشتباه می‌کنند اگر این مسئله را فراموش کنند که فقط يك نفری که بتواند آذربایجان را در تحت نظم آورد بلاشک شجاع‌الدوله می‌باشد. ایلات متعدده غیر منظم از او بسیار می‌ترسند حتی اگرچه خود اینها آشکارا اظهار می‌دارند که بهیچوجه از اولیاء امور مرکز ترسی ندارند.

از قراری که اطلاع یافته‌ام شجاع‌الدوله يك قرارداد مخفیانه با رؤسای ایلات دارد و اگر سپهدار تعیین گردد تا زمانی که گذارده می‌شود او در مملکت توقف داشته باشد، همراهی او را لازم خواهد داشت.

از طرف دیگر رشیدالملک و رفیع‌الدوله از بستگان شجاع‌الدوله که از فقیر و غنی بزور پول می‌گیرند، برای شهر و این ایالت بلائی هستند و نباید به هیچوجه گذارده شود آنها با مأمورین محلی رابطه داشته باشند.

مخالفت دولت ایران برضد تعیین شجاع‌الدوله به مقام ایالت مثل سابق شدید است. تلگراف ذیل که همین حالا از طرف کفیل قنصلگری تبریز رسیده شکهای مرا در اینکه آیا می‌توان به او اعتماد نمود [که] با دولت ایران بطور امانت و دیانت رفتار نماید، تصدیق می‌کند.

شجاع‌الدوله خان ماکو را برای حکومت خوی و سلماس و ارومیه تعیین نموده است. شجاع‌الدوله این اقدام را محض این نموده است که همراهی خان مذکور را برای خود تخصیل نماید. رؤسای عمده تمام ایلات به انضمام اکراد لقب گرفته‌اند به من اطلاع رسیده که تمام این اقدامات يك قسمت پروگرامی به منافع شاه مخلوع

می باشد. از قراری که می شنوم برای کوشش در مجبور کردن شاه مخلوع به مراجعت در اول بهار، اهالی آذربایجان هیجان عمومی خواهند نمود. ما ممکن است منتظر اغتشاشات باشیم مگر آنکه دولت ایران اقدامی برای رفع این آنتریگها بنماید.

نمره - ۲۳۵

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری
 طهران، ۲۶ فوریه ۱۹۱۲ [۷ اسفند ۱۲۹۰؛ ۷ ع ۱-۱۳۳۰]
 عساکر روس

راجع به تلگراف دیروز شما:

دولت ایران نه اینکه بطور سخت اصرار ندارند بر اینکه عساکر روس در قزوین نگاهداشته شوند، بلکه گاهی هم از من خواهش می کنند من در عودت آنها از ایشان تقویت نمایم. حضور آنها در نزدیکی پایتخت به عقیده من برای تأمین جان و مال خارجه لازم نیست. با وجود آن، چون محتمل است فداییان را اگر بدانند عساکر روس در نزدیکی طهران می باشند اخراج نمود، من هنوز خیال می کنم اصلح این خواهد بود که حالیه برای عودت آنها فشار آورده نشود.

نمره - ۲۳۶

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری
 طهران، ۲۶ فوریه ۱۹۱۲ [۷ اسفند ۱۲۹۰؛ ۷ ع ۱-۱۳۳۰]
 راجع به تلگراف امروز صبح من:

همکار روسی من، مرا اطلاع می دهد که عساکر روس در انزلی و رشت بایستی به روسیه عودت داده شوند و عساکر قزوین را هم بایستی بدانجا بخواهند - به استثنای یک رژیمان قزاق [و] دو یاطالیان پیاده نظام و چهار عراده توپ کوهستانی که در رشت و انزلی نگاهداشته خواهد شد.
 برای انجام امورات فوق و نیز برای تخفیف عده زیادی از عساکر تبریز، اوامر فرستاده شده است.

نمره - ۲۳۷

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری
 طهران، ۲۶ فوریه ۱۹۱۲ [۷ اسفند ۱۲۹۰؛ ۷ ع ۱-۱۳۳۰]
 راجع به تلگراف ۲۶ فوریه من:

جنرال قنصل مقیم تبریز را همکار من تعلیم داده است که شجاع الدوله را مایوس

نماید از اینکه کسی را برای حکومت‌های جزو تعیین نماید، چرا که اگر این کار را بکند ارجاع به يك وضع قانونی به این معنی که ایالت از طرف دولت مرکزی تعیین گردد، اشکال خواهد داشت.

مادامی که یقیناً مطلوب خواهد بود که تا زمانی که سپهدار از اینجا فرستاده نشده شجاع‌الدوله بایستی به ایالت آنجا منصوب باشد خوب است که دولت روس او امر بسیار سخت به وی بدهند که از هرگونه آنتریگت احتراز نماید. هنگامی که سپهدار مقام خود را اشغال نماید دولت ایران از قراری که فهمیده‌ام حاضر خواهند بود که شجاع‌الدوله را به مقام اولی خود که حکومت مراغه باشد تعیین نمایند. ۱.

نمره - ۲۳۸

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۲۶ فوریه ۱۹۱۲ [۷ اسفند ۱۲۹۰؛ ۷ ع ۱-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۱۲ شهر جاری من:

شاه مخلوع از دولت روس خواهش کرده است که مبلغ ۶۰۰۰۰ روبل به او قرض داده شود و وعده می‌دهد که به ورود خود در ادسا آن را مسترد دارد و از آنها درخواست نموده است يك کشتی جنگی او را ببرد. از قراری که فهمیده‌ام ترتیبات برای انجام خواهشات او داده شده است.

او حالا اظهار می‌دارد که فقط ۷۰۰۰۰ تومان برای پرداخت حقوق ترکمنها و قفقازیمها لازم است و استدعا می‌کند که يك قسمتی از این پول را دولت ایران تهیه نمایند و دوباره از دولت روس خواهش کرده است که طوری کنند مجدداً حقوق سابق او در حقش برقرار شود.

دولت روس مادامی که عقیده‌شان بر این است که ۷۵۰۰۰ تومان حقوق در حق شاه مخلوع برقرار شده و خود او پرداخت حقوق ترکمنها و قفقازیمها را متحمل شود، تصور می‌کنند که مبلغی که برای آن مقصود لازم است باید بواسطه کسر کردن سالی ۱۰۰۰۰ تومان (و نه ۲۵۰۰۰ تومان) از حقوق او به دولت ایران مسترد گردد. همکار روسی من به دولت ایران فشار وارد می‌آورد که به این امر موافقت نمایند و من نظر به اهمیت و لزوم آن مسئله او را تقویت می‌نمایم.

به عقیده قنصل روس، قبل از آنکه شاه مخلوع از ایران خارج شود، بایستی محل خرج ۷۰۰۰۰ تومان مذکور معین شود. از قراری که فهمیده‌ام دولت روس هم با این نظریه موافقت دارند.

نمی‌دانم چطور این وجه باید داده شود مگر آنکه دو بانکها [= هر دو بانک] آن را بدهند.

آیا می‌توان به بانک شاهنشاهی اصرار نمود که از بابت حساب جاری آن را بپردازد و آن را اولین تحمیل بر قرضه مشترک دولتین قرار دهند؟ اگر بانک روس مجبور شود که تصویب لازمه را برای پرداخت سهمیه خود حاصل نماید اسباب تأخیر در کار خواهد بود.

نمره - ۲۳۹

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری
طهران، ۲۶ فوریه ۱۹۱۲ [۷ اسفند ۱۲۹۰؛ ۷ ع ۱-۱۳۳۰]

مشهد

جنرال قنصل اعلیحضرتی امروز به قرار ذیل تلگراف کرده است:
عده دولتیان که مقامات متبرکه را در تصرف دارند روز بروز زیاد می‌شود.
من تلگراف ذیل را در جواب مخابره نموده‌ام:
شما به قصد آرام کردن انقلاب باید هرگونه اقدام مشترکی را که مطلوب تصور می‌نمایید به قنصل روس پیشنهاد کنید. هرگونه اقدامی که می‌کنید راپورت بدهید.

نمره - ۲۴۰

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری
طهران، ۲۶ فوریه ۱۹۱۲ [۷ اسفند ۱۲۹۰؛ ۷ ع ۱-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۱۳ فوریه من:

از قراری که دولت ایران اطلاع یافته‌اند سالارالدوله کرمانشاه را دوباره گرفته و بازارها را غارت نموده است.
به سفیر روس در باب اظهار متحدالمال به سالارالدوله دستورالعمل نرسیده است (رجوع به تلگراف ۸ فوریه خود نمایید).

نمره - ۲۴۱

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی
وزارت خارجه، ۲۶ فوریه ۱۹۱۲ [۷ اسفند ۱۲۹۰؛ ۷ ع ۱-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۲۴ فوریه شما:

ژاندارمری

راپورت صحت ندارد - طریقه‌ای که پس از مذاکره با مسیو مرنارد ارائه طریق شده است در این موقع مناسب است و شما ممکن است آن را اتخاذ نمایید.

نمره - ۲۴۲

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون

وزارت خارجه، ۲۶ فوریه ۱۹۱۲ [۷ اسفند ۱۲۹۰؛ ۷ ع ۱-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۲۶ فوریه سر جارج بارکلی:

شما باید تحقیق نمایید که آیا وزیر امور خارجه روس حاضر است که از بانک روس درخواست نماید که در ظرف دو روز ۳۵۰۰۰ تومان پول بدهد؟ ما از بانک شاهنشاهی استدعا می‌کنیم که این مبلغ را فوراً بدهند و از آنها درخواست می‌کنیم که اگر مسیو سازانف جواب منفی بدهد تمام مبلغ ۷۰۰۰۰ تومان را بدهند. لطف نموده نتیجه تحقیقات خود را تلگراف کنید.

نمره - ۲۴۳

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورغ، ۲۷ فوریه ۱۹۱۲ [۸ اسفند ۱۲۹۰؛ ۸ ع ۱-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۲۳ فوریه شما:

دولت روس به نماینده خود مقیم طهران دستورالعمل داده‌اند که پیشنهاد نموده با سر جارج بارکلی توأماً فورمولی برای شناختن معاهده انگلیس و روس به طریق که ارائه طریق نموده‌اید به دولت ایران تقدیم نمایند.

نمره - ۲۴۴

مکتوب اداره هند به وزارت خارجه

اداره هند، ۲۷ فوریه ۱۹۱۲ [۸ اسفند ۱۲۹۰؛ ۸ ع ۱-۱۳۳۰]

آقا

از طرف وزیر هندوستان تعلیم دارم که وصول مکتوب ۲۴ شهر جاری شما را در باب اوضاع جنوب ایران اطلاع داده و در جواب اظهار دارم که جناب اجل ایشان به جهاتی که ذکر شده است اصلح می‌دانند که دعاوی دولت اعلیحضرتی بطور کلی ارائه شود ولی از آنجایی که مبلغی که بایستی برای جبران مطالبه شود در پارلمان مذکور گشته و چون تأخیر در مطالبه آن ممکن است اسباب سوء تفاهم گردد، او بر علیه [=علیه] اینکه حالا اظهاری که پیشنهاد شده است به دولت ایران بشود اعتراضی ندارد.

امضاء ریچی

نمره - ۲۴۵

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۲۸ فوریه ۱۹۱۲ [۹ اسفند ۱۲۹۰؛ ۹ ع ۱-۱۳۳۰]

ممکن است از طرف بانک شاهنشاهی امروز در باب پرداخت مساعده یکصد هزار تومان به دولت ایران با شما مذاکره شود. این مبلغ بغیر از وجهی است که برای پرداخت حقوق ترکمنها و قفقازیها لازم می‌باشد.

بعلمت اظهاری که کفیل خزانه‌داری کل به من نموده است من امروز صبح به رئیس بانک شاهنشاهی در باب پول اولی مذاکره نمودم ولی همکاری روسی من که او را ملاقات نمودم می‌خواهد پرداخت پول به تعویق انداخته شود تا آنکه رویه دولت ایران نسبت به فورمول اصلاح شده برای شناختن معاهده انگلیس و روس دیده شود. تا امروز این فورمول اصلاح شده را به دولت ایران پیشنهاد می‌کنیم.

نمره - ۲۴۶

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۲۸ فوریه ۱۹۱۲ [۹ اسفند ۱۲۹۰؛ ۹ ع ۱-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف امروز من:

وزیر امور خارجه وعده داده است که امروز با کابینه مشورت نموده و فردا به ما شفاهاً اطلاع دهد که آیا فورمول اصلاح شده قبول شده است یا نه. او نمی‌توانست امروز بعد از ظهر چیزی به ما بنمایاند که دلیل بر قبول آن باشد.

اگر فورمول مذکور قبول شود امیدوارم که رئیس کل بانک شاهنشاهی رئیس بانک را مجاز خواهد نمود که یکصد هزار تومانی را که مرنارد لازم دارد بدون شرطی بدهد که از مساعده مشترکی که دولتین خواهند داد مسترد شود. ممکن است که پرداخت این یکصد هزار تومان هم پس از آنکه فورمول اصلاح شده تصویب گردد، به تأخیر انداخته شود.

نمره - ۲۴۷

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورغ، ۲۸ فوریه ۱۹۱۲ [۹ اسفند ۱۲۹۰؛ ۹ ع ۱-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۲۶ فوریه شما:

من بطوریکه دستورالعمل داده شده بود، دیروز با وزیر امور خارجه صحبت نمودم. جناب معزی‌الیه به من امروز اظهار داشت که مشغول مذاکره با وزیر مالیه بوده و همینکه ایشان تصویب نمودند تلگراف اکیدی برای سفیر روس فرستاده بانک روس را مجاز به پرداخت ۳۵۰۰۰ تومان خواهد نمود.

نمره - ۲۴۸

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورغ، ۲۸ فوریه ۱۹۱۲ [۹ اسفند ۱۲۹۰؛ ۹ ع ۱-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۲۶ فوریه سر جارج بارکلی:

اظهار به سالارالدوله

وزیر امور خارجه مشغول فرستادن تعلیمات در این موضوع به سفیر روس می باشد ولی ترس از آن دارد که پس از موفقیت اخیری که سالارالدوله حاصل نموده است معامله با او ممکن است آسان نباشد.

نمره - ۲۴۹

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون

وزارت خارجه، ۲۹ فوریه ۱۹۱۲ [۱۰ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۰ ع ۱-۱۳۳۰]

شما بایستی برای حمله به اسمارت و مستحفظین او ۴۷۳۴ لیرا ادعا نمایید (رجوع به تلگراف ۲۸ ژانویه خودتان نمایید) مگر آنکه حالا بر علیه [=علیه] این اقدام اعتراضی داشته باشید.

نمره - ۲۵۰

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون

وزارت خارجه، ۲۹ فوریه ۱۹۱۲ [۱۰ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۰ ع ۱-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۲۸ فوریه شما:

از بانک شاهنشاهی درخواست شده است که فوراً مبلغ ۳۵۰۰۰ تومان در تحت امر و اختیار سفیر اعلیحضرتی مقیم طهران موجود داشته باشد.

نمره - ۲۵۱

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون

وزارت خارجه، ۲۹ فوریه ۱۹۱۲ [۱۰ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۰ ع ۱-۱۳۳۰]

مساعده به دولت ایران

به تلگراف ۲۸ فوریه از طهران رجوع کنید:

بانک شاهنشاهی بنا بر خواهش من یکصد هزار تومان موجود نموده است ولی شاید دولت روس این را ترجیح می دهند که نصف پولی را که لازم است بدهند. لطف نموده از مسیو سازائف تحقیق نمایید که آیا مایل به این کار هستند یا آنکه می خواهند بانک شاهنشاهی تمام این پول را بدهند؟

نمره - ۲۵۲

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری
 طهران، غره مارس ۱۹۱۲ [۱۱ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۱ ع ۱-۱۳۳۰]
 ژاندارمری ایران

يك نفر صاحب منصب سوئدی فعلا در شیراز است. سه نفر دیگر فردا از طهران حرکت می کنند. کلنل سوئدی امیدوار است که پس از دوازده ماه از ورود ژاندارمری به شیراز، بطور کامل در راه بوشهر الی اصفهان مشغول کار شوند و امیدوار است که بتواند در ظرف شش ماه نصف راه از بوشهر الی یزدخواست را پس از ورود آنها قراولی نماید. او هنوز تصمیم ننموده است که این نصفه کدام قسمت باشد - یعنی آن قسمتی که بطرف شمال شیراز الی کازرون امتداد دارد یا قسمتی که مابین بوشهر و شیراز واقع است؟

نقشه او تا اندازه ای که مربوط به نقاط جنوبی است این است که راه از بوشهر الی یزدخواست را محافظت نماید و احتمالات موفقیت صاحبمنصبان سوئدی در این نقطه محدود هرچه باشد نمی توان اعتماد نمود که دولت ایران يك وقتی قادر بر این باشند که يك اقدام نظامی که فقط وسیله استقرار انتظامات باشد در جنوب بنمایاند [= بنمایند].

راجع به تلگراف ۲۹ ماه گذشته شما:

در تلگراف ۲۸ ژانویه خود، من تخمین خسارت اموال را که وارد آمده به اندازه ده لیرا کمتر از مآخذ زده ام بنا بر این مبلغ ۴۷۴۴ لیرا از دولت ایران مطالبه خواهد شد و فشار آورده خواهد شد که پرداخت آن از قرضه دیگری که داده می شود بشود و نه از مساعده مشترکی که دولتین درصدد پرداخت آن می باشند.

نمره - ۲۵۳

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری
 منت پترزبورغ، غره مارس ۱۹۱۲ [۱۱ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۱ ع ۱-۱۳۳۰]
 راجع به تلگراف ۲۹ فوریه من:

دولت روس رضا داده اند که ۳۵۰۰۰ تومان بدهند و به سفیر روس تلگراف کرده اند که با سر جارج بارکلی برای طریقه بکار بردن این وجه در تأدیه حقوق همراهان شاه مخلوع مشورت نماید.

نمره - ۲۵۴

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی
وزارت خارجه، غرة مارس ۱۹۱۲ [۱۱ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۱ ع ۱-۱۳۳۰]
راجع به تلگراف ۱۵ فوریه شما:

مستحفظین اصفهان

شما باید کلنل دوگلاس را اطلاع دهید که مادامی که نمی‌توان تصمیمی برای مدت توقف رژیمان در اصفهان نمود، او باید مدت اجاره را اگر ممکن باشد برای وقت کمی زیاد کند.

نمره - ۲۵۵

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی
وزارت خارجه، غرة مارس ۱۹۱۲ [۱۱ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۱ ع ۱-۱۳۳۰]
رجوع به تلگراف غرة مارس سنت پترزبورغ نمایید:
شاه مخلوع

شما باید به مشورت مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] عمل نمایید.

نمره - ۲۵۶

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری
طهران، ۲ مارس ۱۹۱۲ [۱۲ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۲ ع ۱-۱۳۳۰]
راجع به تلگراف ۲۶ فوریه من:

شاه مخلوع به ایستگاه جبهات روس در آشوراده رفته برادر خود شعاع السلطنه را در استرآباد گذارده است که با مشورت قنصل روس عمل ترکمنها و قفقازیها را تمام نماید.

نمره - ۲۵۷

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری
طهران، ۲ مارس ۱۹۱۲ [۱۲ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۲ ع ۱-۱۳۳۰]
تلگراف ذیل در دوم مارس از شیراز رسیده است:

ماژور کتلول و کپتان پیچر در ۶ میلی شهر مشغول مشق دادن به يك اسکادران سواره هندی بودند. اهالی ده موسوم به سلطان آباد و تفنگچیهایی که در سنگر بالای

تپه ده بودند چهل تیر به سواره ما شلیک کرده بعضی از گلوله‌های آنها مستقیماً در میان مردان ما می‌افتاد. ماژور کتل‌ول از مردان خود جلوگیری نمود که جواب شلیک آنها را ندهند و باب مذاکرات با تفنگچیان روی تپه را باز نموده آنها اظهار داشتند که تصور کرده بودند سواران ما سرخی‌هایی بودند که مشغول غارت دهات دور و حوالی بودند و از اشتباه خود اظهار تأسف نمودند. من در این باب اظهارات لازمه به قوام نمودم و او کدخدای سلطان‌آباد را احضار نموده و او را به قنصلخانه فرستاد. چون این حادثه به نظر می‌رسد نتیجه سهوی باشد، من با موافقت مستر دوگلاس با زبان ملایم کدخدا را سرزنش نموده و او را از خطری که برای خود و ده او متصور بود (اگر چنین سهوی تکرار شود) متنبه نمودم. من رویه‌ای را که کفیل قنصلگری اتخاذ نموده تصویب می‌کنم.

نمره - ۲۵۸

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج پارکلی

وزارت خارجه، ۲ مارس ۱۹۱۲ [۱۲ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۲ ع ۱-۱۳۳۰]
راجع به تلگراف ۲۸ فوریه شما:

مساعده به دولت ایران

دولت روس ممکن است این را اصلح بدانند که بانک شاهنشاهی تمام مبلغ ۱۰۰۰۰۰۰ تومان را بدهند. بنا بر این من از بانک درخواست نمودم که وجه مذکور را حاضر داشته باشد.

نمره - ۲۵۹

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

منت پترزبورغ، ۲ مارس ۱۹۱۲ [۱۲ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۲ ع ۱-۱۳۳۰]
راجع به تلگراف ۲۹ فوریه شما:

وزیر امور خارجه تصور می‌کند که بایستی مساعدت دیگری به دولت ایران داده نشود تا آنکه دولت ایران پیشنهادی را که در مراسله مشترک محتوی می‌باشد قبول نمایند.

اگر این پیشنهادات قبول شد به بانک روس تعلیم داده خواهد شد که نصف آن را که ۵۰۰۰۰۰ تومان باشد مساعدت بدهند.

نمره - ۲۶۰

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران ۴ مارس ۱۹۱۲ [۱۴ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۴ ع ۱-۱۳۳۰]

حاوی مضمون مراسله ۸ مارس می باشد:

آقا

افتخار دارم سواد مشروحه‌ای را که در آن، من به وزیر امور خارجه اطلاع داده‌ام که به مناسبت حرکت شاه مخلوع از ایران، مبلغ ۳۵۰۰۰ تومان [که] به حساب دولت ایران در بانک شاهنشاهی امانت گذارده‌ام [برای شما بفرستم]. سواد جواب جناب معزی‌الیه که وصول این مبلغ را اطلاع داده‌اند در جوف است. بانک روس هم به اندازه همین مبلغ با همین شرایط مساعدده داده است.

امضاء جارج بارکلی

ملفوف يك نمره ۲۶۰

مکتوب سر جارج بارکلی به وثوق‌الدوله

۲ مارس ۱۹۱۲ [۱۲ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۲ ع ۱-۱۳۳۰]

آقای وزیر

افتخار دارم جنابعالی را اطلاع دهم که من امروز از طرف دولت اعلیحضرتی مبلغ ۳۵۰۰۰ تومان به حساب دولت ایران در بانک شاهنشاهی به اختیار خزانه‌داری کل امانت گذارده‌ام. این مبلغ نصف ۷۰۰۰۰۰ تومانی است که به مناسبت حرکت محمدعلی لازم است. و اینطور مقرر است که این ۳۵۰۰۰۰ تومان باید اولین تحمیل بر مساعدده ۲۰۰۰۰۰۰ لیرای دولتین انگلیس و روس قرار داده شود (در صورتیکه مساعدده مذکور داده شود) و در صورتی که مساعدده مذکور داده نشود محل پرداخت این ۳۵۰۰۰۰ تومان عایدات گمرکات جنوبی خواهد بود بهمان طریقی که برای سهم مساعدده مشترک ۲۰۰۰۰۰۰ لیرای انگلیس بموجب مراسله متحدالمال ۱۳ فوریه پیشنهاد شده بود.

هرگاه جواب زودتر بفرستید مسرور خواهم شد. در این موقع وقت را غنیمت شمرده جنابعالی را از مراتب ارادت خود مطمئن می‌نمایم.

امضاء جارج بارکلی

ملفوف دو نمره ۲۶۰

ترجمه مکتوب وثوق‌الدوله به سر جارج بارکلی

۳ مارس ۱۹۱۲ [۱۳ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۳ ع ۱-۱۳۳۰]

جنابا

افتخار دارم وصول کاغذ ۲ شهر جاری جنابعالی را در باب مبلغ ۳۵۰۰۰ تومانی که بمناسبت حرکت محمدعلی در بانک شاهنشاهی امانت گذارده شده است اطلاع دهم. دولت ایران در حالی که از دولت بریطانیای عظمی برای همراهی مخصوصی که از این

بابت نموده‌اند اظهار تشکر می‌نمایند، اظهار می‌دارند که اظهارات مندرجه در این مکتوب شما مورد قبول واقع شده و به کفیل خزانه‌داری گفته [شده] است که بر وفق آن عمل نمایند.

امضاء و ثوق‌الدوله

نمره - ۲۶۱

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۴ مارس ۱۹۱۲ [۱۴ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۴ ع ۱-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۵ فوریه من:

کلنل سوئدی ژاندارمری می‌خواهد دو نفر دیگر صاحب‌منصب و یک نفر بیطار سوئدی استخدام نماید.

من تصور می‌کنم بر علیه این اقدام اعتراضی نباشد. سفیر روس هم اعتراضی ندارد.

پس از این تمام عده سوئدی‌ها در ژاندارمری به بیست نفر خواهد رسید.

نمره - ۲۶۲

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۵ مارس ۱۹۱۲ [۱۵ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۵ ع ۱-۱۳۳۰]

کفیل خزانه‌داری کل صورتی برای سفارتین فرستاده. از آن معلوم می‌شود که بغیر از مالیات، عایدات دولت ایران از روی میزان حد وسط عایدات پنج‌ساله اخیر ۴۰۰۰۰۰۰۰ تومان از گمرکات و ضرابخانه و تلگرافخانه و تذکره و خالصه‌جات و تریاک و باندرل عرق می‌باشد. از این مبلغ ۲۸۰۰۰۰۰۰ تومان آن برای مصارف معینه‌حالیه به مصرف خواهد رسید و بواسطه پرداخت قرضی که دولت ایران به بانک روس مدیون می‌باشند، این وجه به ۲۱۵۰۰۰۰ تومان تخفیف داده خواهد شد.

از این فقرات فوق‌الذکر او استنتاج می‌کند که برای قرضه ۳۳۰۰۰۰۰۰۰ تومان از قرار صدی پنج تأمینات مکفی خواهد بود که پس از کسر نمودن مبلغ مذکور در صورتی که قیمت سهام آن از قرار ۸۵ باشد برای دولت ایران مبلغ ۲۲۰۰۰۰۰۰۰ ۲ باقی خواهد گذارد که از آن مبلغ قریب دو میلیون برای قروض جاریه و دعاوی خارجه داده شود (و من تخمین آن را بقریب ۳۰۰۰۰۰۰۰ تومان می‌زنم).

نمره - ۲۶۳

تلگراف سر چارج بارکلی به سر ادوارد گری
 طهران، ۵ مارس ۱۹۱۲ [۱۵ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۵ ع ۱-۱۳۳۰]
 شجاع الدوله و تبریز

تلگراف ذیل امروز از کفیل قنصلگری مقیم تبریز واصل گردیده است:
 در عرض هفته گذشته چندین اجلاس اعیان و ملاحی شهر منعقد شده.
 در خصوص مراجعت شاه مخلوع، بنا کمال شدت مذاکرات مبنی بر تقویت او
 نمودند و ریش سفیدان آن محله را مجبور به حضور در آنجا نمودند.
 امروز بر بالای عده زیادی از دکانها بیرق سفید برافراشته اند و بر روی آنها
 زنده باد محمدعلی شاه نوشته اند. از قراری که مذکور است همین ترتیبات هم در
 اردبیل و ارومیه و خوی به وقوع رسیده است.

نمره - ۲۶۴

تلگراف سر چارج بارکلی به سر ادوارد گری
 طهران، ۵ مارس ۱۹۱۲ [۱۵ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۵ ع ۱-۱۳۳۰]
 تلگراف ذیل امروز از کفیل قنصل شیزاز رسیده است:

ایلیخانی روز غره مارس به کازرون وارد شد. خان کشکولی و فارسی میدان به ملاقات
 او آمدند. او بطور حتم به شش بلوکیها که احمدخان رئیس آنها داماد اوست پشتگرمی
 دارد.
 از قرار مذکور صولت الدوله مشغول آنتریگ و رشوه دادن است که خوانین مذکوره
 راه را از ایلیخانی جدا نماید. صولت الدوله هنوز به ملاقات ایلیخانی نیامده و ظاهراً
 از تقویت هر يك از طرفین بی میل می باشد و می خواهد خودش ایلیخانی بشود.
 حاجی محمد کریم خان به معیت صولت السلطنه و سایر خوانین با کمال فعالیت مشغول
 آنتریگ بر ضد ایلیخانی می باشد.
 محتمل به نظر نمی رسد که هیچیک از سه برادر حالیه بتوانند خود را به ریاست
 تمام ایل برقرار دارند.
 قشقاییها شاید گاهی طرفدار این و گاهی طرفدار آن يك خواهند بود و عموماً
 متمایل به آن رئیسی خواهند بود که آزادی آنها را برای عدم پرداخت مالیات بهتر
 ضمانت نموده و می گذارد بدون مجازات دزدی نمایند.

نمره - ۲۶۵

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری
 طهران، ۵ مارس ۱۹۱۲ [۱۵ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۵ ع ۱-۱۳۳۰]
 تلگراف ذیل از کفیل قنصلگری شیراز رسیده است:

عده زیادی صندوق برای عساکر هندی پس از مدتی که حمل آنها در راه بوشهر به تعویق افتاده بود آخر الامر به اینجا رسیده‌اند. بسیاری از صندوقها را باز کرده و اشیاء مختلفه را از آن سرقت نموده‌اند. قاطر داران اظهار می‌دارند که چون از بوشهر سهواً به تفنگچیان اطلاع داده بودند که این صندوقها محتوی اسلحه و مهمات جنگی برای عساکر هندی می‌باشند، بطرف صندوقهای ما آمده و آنها را باز کرده و تفتیش نمودند. خان کمارج نیز که صندوقها را باز نمود، مقداری اشیاء را برداشت. سردار احتشام نیز در راه کازرون در نزدیکی خان‌زنیان^۱ به تجسس اسلحه یک صندوق باز کرد. ما در صدد هستیم که اظهارات لازمه به مقامات لازمه بنماییم و همینکه مبلغ خسارتی که وارد آمده درست معلوم شد ادعای خود را عرضه خواهیم داشت. تمام راپورتهای واصله حاکی احساسات بد بر علیه [=علیه] ما است و ایلات از آنچه به تصور آنها مظفریت بر عساکر هندی است، مشعوف می‌باشند.

منشی ارمنی کمپانی دیکسن^۲ همینکه در راه بطرف بالا می‌آمد اول سعی کرد که بطریق معمول سابق خود را اروپایی قلمداد نماید ولی بزودی دریافت شرط عقل آن است که خود را مسلمان ایرانی بنمایاند.

۱- خان‌زنیان در راه کازرون در نزدیکی خان‌زنیان

نمره - ۲۶۶

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورگ، ۵ مارس ۱۹۱۲ [۱۵-اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۵ ع ۱-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۴ مارس سر ادوارد گری: دولت روس اعتراضی بر علیه [=علیه] تعیین دو نفر صاحب‌منصبان سوئدی دیگر ندارند.

نمره - ۲۶۷

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه، ۵ مارس ۱۹۱۲ [۱۵ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۵ ع ۱-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۱۹ فوریه شما:

حمله بر مستر اسمارت

معلوم است از تنبیه اشخاصی که مقصرین حقیقی نمی‌باشند فایده نخواهیم برد. شما لازم نیست فعلاً در این باب اقدامی بنمایید.

(۱) اصل: خانه‌زنیان. - م.

(۲) اصل: دکسن. - م.

نمره - ۲۶۸

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه، ۵ مارس ۱۹۱۲ [۱۵ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۵ ع ۱-۱۳۳۰]

اداره هند پیشنهاد می‌کنند^۱ توصیه حکومت هندوستان را دایر بر اینکه دسته ۱۶ نفری پیاده نظام که فعلا در بندرعباس می‌باشند تا مدت دو سال در آنجا نگاهداشته شوند.

من به خزانه اطلاع می‌دهم که تصور می‌کنم مطلوب باشد با پیشنهاد اداره هند موافقت شود.

نمره - ۲۶۹

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه، ۵ مارس ۱۹۱۲ [۱۵ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۵ ع ۱-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۴ مارس شما:

صاحب منصبان سوئدی

اگر دولت روس به همکار روسی شما تعلیم می‌دهند که اعتراضی ننماید من هم اعتراضی نخواهم داشت.

نمره - ۲۷۰

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۶ مارس ۱۹۱۲ [۱۶ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۶ ع ۱-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۵ مارس من:

همکار روسی من به جنرال قنسول روس مقیم تبریز تعلیم می‌دهد که با کفیل قنسولگری انگلیس در خصوص انتباه مشترکی به شجاع الدوله برعلیه [==علیه] تحریک مردم به دادن نمایشات به منافع شاه مخلوع مشورت نماید.

نمره - ۲۷۱

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه، ۶ مارس ۱۹۱۲ [۱۶ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۶ ع ۱-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۲۶ فوریه شما:

کرمانشاه

آیا شما و همکار روسی خودتان بنا بر آنچه در تلگراف ۷ فوریه خود پیشنهاد نموده‌اید عمل کرده‌اید؟
تجار انگلیسی از خطر زیاد به جان و مال شکایت دارند.

(۱) در اصل: می‌کنند که توصیه... - م.

نمره - ۲۷۲

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری
 طهران، ۷ مارس ۱۹۱۲ [۱۷ اسفند ۱۲۹۰: ۱۷ ع ۱-۱۳۳۰]
 راجع به تلگراف ۶ مارس شما:

کرمانشاه

ما به مضمونی که اشاره شده بود به قنسولها تعلیم دادیم بایستی سالارالدوله را از مذاکرات با شاه مخلوع مستحضر دارند و اینکه آن اعلیحضرت در شرف حرکت بوده و با کمال شدت به او نصیحت داده شود که بنا بر شرایطی که دولت ایران ارائه داده اند حرکت نماید.

ما تعلیمات خود را در غرهٔ مارس توسط رؤسای بانک شاهنشاهی و بانک روس مقیم همدان فرستادیم که توسط قاصد نزد او فرستاده شود چرا که مخابرات تلگرافی مابین همدان و کرمانشاه هنوز مقطوع بود.

نمره - ۲۷۳

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری
 طهران، ۷ مارس ۱۹۱۲ [۱۷ اسفند ۱۲۹۰: ۱۷ ع ۱-۱۳۳۰]
 راجع به تلگراف ۶ مارس من:

کفیل قنسولگری تبریز راپورت می‌دهد که قنسول روس از شجاع‌الدوله خواهش نموده است دست از تحریک به انقلاب از طرف شاه مخلوع بردارد و الحال نمایشات به منافع آن اعلیحضرت موقوف شده است.

نمره - ۲۷۴

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری
 طهران، ۷ مارس ۱۹۱۲ [۱۷ اسفند ۱۲۹۰: ۱۷ ع ۱-۱۳۳۰]

وزیر امور خارجه بنا بر قراری که داده شده بود امروز صبح به سفارت روس رفت که با همکار روسی من در باب مضمون جواب مراسله مذاکره نماید. او مسوده‌ای همراه خود داشت که از بابت بعضی نکاتی که ذیلا مذکور می‌گردد موافق دلخواه نبود اگرچه پس از مذاکره، او آن قسمتهایی را که مورد اعتراض واقع شده بود اصلاح نمود که به کابینه نشان داده آن را تصویب نمایند و وعده داد که قبل از آنکه فردا آن را به امضاء برساند مسودهٔ پاک‌نویس شدهٔ آن را به ما ارائه نماید:

(۱) در این مسوده وزیر امور خارجه چیزی در باب تصویب پروگرام مصرف مساعده از طرف سفارتین اظهار ننموده است.

(۲) در این مسوده مذکور است که دولت ایران با کمال دقت با اصول معاهده

انگلسین و روس موافقت خواهند نمود ولی بقیه فورمول مذکور مبهم بود و ظاهراً تا اندازه‌ای اصول معاهده را با آنچه در مقدمه مذکور گردیده متباین می‌نمود.

(۳) قسمتی که راجع به قشون بود چیزی از بابت مذاکره با سفارتین در آن مذکور نبود و فقط مشعر بود بر اینکه دولت ایران در انتخاب صاحب‌منصبان خارجه از دول صفار و برای اسلحه استعداد منتظر همراهی مؤثر دولتین خواهند بود. پس از چندی مذاکره، ما از بابت سه مسئله فوق‌الذکر بطریقی که ذیلاً مذکور می‌شود توافق آراء حاصل نمودیم:

(۱) پروگرام مصارف باید همانطوری که سفارتین تصویب نموده‌اند نوشته شود.
 (۲) قسمت آخری فورمول مذکور بایستی بنا بر پیشنهاد دولتین نوشته شود مگر آنکه کلمات که رسماً باید شناخته شود تبدیل به کلمات معمول گردد چرا که در فارسی کلماتی که درست معنی کلمات آخری را ببخشد نیست و کلمه مسرورانه هم حذف شود.

(۳) عبارت آن بطریق ذیل می‌باشد: دولت، ایران از بابت پروگرام خود برای تشکیل قشون، سفارتین را مستحضر خواهند داشت محض آنکه در نکات لازمه تبادل نظریات شود.

در این مسوده شرح مختصری از بابت شاه مخلوع مذکور گشته و اظهار امیدواری می‌شود که دولتین به دولت ایران همراهی خواهند کرد که آن اعلیحضرت را از مراجعت دفعه دیگر ممانعت نمایند. جزئیات ترتیبات حقوق او بایستی در مشروحه علیحده مرقوم گردد. جزئیات ترتیبات حقوق او به‌قراری است که راپورت داده شده مگر آنکه به اضافه حقوق شاه مخلوع: (۱) ۶۰۰۰ تومان بایستی به یکی از پسران آن اعلیحضرت که در طهران ساکن است داده شود و (۲) حقوق ۲۵۰۰۰ تومان هم همه ساله به خانواده او داده شده و از حقوقش کسر شود. این دو نکته در مشروحه مشترک ما مذکور نشده بود ولی نامناسب نمی‌باشند و وزیر امور خارجه وعده داده است که آنها را به کابینه ابلاغ نماید.

در خاتمه این مسوده اظهار امیدواری شده است که دولتین قرضه‌ای بدون شرایط دیگر غیر از آنچه راجع به تأمین و غیره می‌باشد حالا تسهیل می‌نمایند و در مسئله حضور عساکر خارجی به همین زودی بر وفق امیدهای دولت ایران تصمیم گرفته خواهد شد. ۲.

نمره - ۲۷۵

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۸ مارس ۱۹۱۲ [۱۸ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۸ ع ۱-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف غره مارس من:

من دیروز در باب جبران حمله به مستحفظین اسمارت با وزیر امور خارجه مذاکره نمودم.

عقیده او با من موافق بود در این که ادعای ما خیلی معتدل است و او در صدد د که آن را به کابینه ارائه نماید - من به او اظهار داشتم می توانم راضی شوم تعهدی بشود که ادعای ما اولین تحمیل بر قرضه دیگر باشد و او اینطور بر من نهمانید که از بابت این مسئله اشکالی پیدا نخواهد شد.

نمره - ۲۷۶

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۸ مارس ۱۹۱۲ [۱۸ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۸ ع ۱-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۲۶ فوریه من:

سفیر روس مرا اطلاع می دهد که او پیشنهاد می کند حالیه دو باطالیان - ۱۳۰۰ نفر - در قزوین نگاه داشته شود و يك استعدادی به همین اندازه بین رشت و انزلی تقسیم شود.

نمره - ۲۷۷

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۸ مارس ۱۹۱۲ [۱۸ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۸ ع ۱-۱۳۳۰]

تلگراف ذیل در ۸ مارس از طرف جنرال قنسول انگلیس مقیم بوشهر واصل شده است:

در ۱۰ فوریه جهازات جنگی يك کشتی شرعی را که در صدد قاچاق اسلحه از ساحل خاک اعراب به يك نقطه ساحل در ۸۰ میلی طرف غربی لنکه بوده گرفته اند. به ثبوت رسیده است که این اسلحه ها متعلق به اهالی ناحیه تراکومه [= تراکمه] که ورود اسلحه به آنجا ممنوع است می باشد. تراکومه ای ها [= تراکمه ای ها] از آنوقت تاکنون سعی داشته اند که استعدادی برای حمله به لنکه و اداره گمرک و ویس قنسولگری مخصوصاً تهیه نمایند.

ویس قنسول انگلیس حالا تلگراف می کند که قشون گردنه تنگ خرجال را که در

۳۰ میلی شمال چرك و معبر راه به لنگه است گرفته اند و پیشقدمی عمومی به شهر را می توان انتظار داشت. اهالی مضطرب می باشند و مأمورین محلی اظهار عدم توانائی برای هرگونه كمك و همراهی می نمایند. شیوخ بنادر شیبکوه بعضی طرفدار يك طرف و بعضی طرفدار طرف دیگر می باشند. میرغو و موکائی سعی دارند که با تهیه قشون مخالفت نمایند و چارك ۲ و چيرو باطناً در این امر شرکت دارند.

نمره - ۲۷۸

تلگراف سو چارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۸ مارس ۱۹۱۲ [۱۸ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۸ ع ۱-۱۲۳۰] لنگه

رجوع به تلگراف قبل امروز من نماید:

جنرال قنصل اعلیحضرتی مقیم بوشهر تلگراف می کند که ۱۵۰ نفر را صاحب منصب بحری درجه اول از جاسك به لنگه حرکت داده است و تصور می کند که بواسطه اینکه کشتی اعلیحضرتی برج و باروی شیخ چيرو را خراب نموده است یحتمل از پیشقدمی آنها جلوگیری شود و این اقدام در هر صورت اثر خوبی خواهد داشت. ویس قنصل لنگه با این عقیده موافقت دارد.

جنرال قنصل اعلیحضرتی مقیم بوشهر اقدام ذیل را توصیه می نماید:

ویس قنصل اعلیحضرتی مقیم لنگه بایستی شیوخ چيرو و چارك ۲ را توسط کشتی اعلیحضرتی متنبه نماید که اگر اجازه می دهند هجوم به لنگه به وقوع رسد، ما یقین خواهیم کرد که آنها در این امر شرکت دارند و کشتیهای اعلیحضرتی بدون گفتگو اقدامات برای سرکوبی آنها بعمل خواهند آورد.

شیخ چيرو مدت زمانی است که اسباب مزاحمت فراهم می آورد. در ماه اکتوبر ۱۹۱۰ در موقعی که همینطور هجومی واقع شده بود رویه و وضع رفتار او موافق دلخواه نبود و در وقتی که يك کشتی شرعی محمول اجناس انگلیسی از نزدیکی جزیره هیندارابی که در قلمرو او است عبور می نمود به او شلیک شد. ویس قنصل اعلیحضرتی درخواست جبران این مسئله را نموده شیخ مذکور جواب گستاخانه به مراسله او داد. سر بی کاکس نصیحت می کند که ما باید این موقع را از دست نداده برای این قضیه جبران نماییم که فوراً ۵۰۰۰ روپیه در کشتی اعلیحضرتی امانت بگذارند و یا آنکه کسی را تا فیصله این امر گرو بدهد و او را متنبه نمایند که در صورتی که تا ۴۸ ساعت موافق دلخواه عمل ننماید برج و باروهای او منهدم خواهد شد.

من به جنرال قنصل اعلیحضرتی تلگراف کرده ام که از بابت آوردن ۱۵۰

(۱) اصل: شیلکوه. - م.

(۲ و ۳) اصل: چارك. - م.

نفر اقدام اورا تصویب می‌کنم اگر تصور می‌کند که حفظ جان و مال اتباع انگلیس پیاده شدن آنها را لازم می‌دارد من او را مجاز می‌نمایم که تعلیمات لازمه را صادر کند و نیز از بابت طریقه‌ای که بایستی با دو شیخ مذکور عمل شود اظهار موافقت به توصیه‌های او نموده‌ام.

نمره - ۲۷۹

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانون
وزارت خارجه، ۸ مارس ۱۹۱۲ [۱۸ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۸ ع ۱-۱۳۳۰]
راجع به تلگراف ۷ مارس از طهران:

پیشنهادات مشترك

لطف نموده از بابت نظریات مسیو سازانف در باب تغییر پیشنهادات استفسار
نمایید - ظاهراً اصلاحات مذکوره مکفی و مناسب خواهند بود.

نمره - ۲۸۰

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری
طهران، ۹ مارس ۱۹۱۲ [۱۹ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۹ ع ۱-۱۳۳۰]
راجع به تلگراف ۷ مارس من:

اینطور ظاهر می‌گردد که اصرار نمودن ما به دولت ایران در اینکه متعهد شده با سفارتین در باب تشکیل قشونی مذاکره نمایند باعث شك و سوءظن کابینه شده است. وزیر امور خارجه دیروز ما را ملاقات نموده خواهش کرد که قبول نموده ذکر از تبادل نظریات ننماییم و عنوان نمود که کابینه ممکن است استعفاء کند و این مسئله را در مراسله ذکر ننماید، اگرچه آنها عملاً حاضرند که در باب نقشه قشونی خود با ما مذاکره نمایند. او اظهار داشت که اعتراضات ما برضد فورمول اولی او که مسئله استخدام صاحب‌منصبان اجنبی از دول صفار در آن مذکور بود بواسطه این بود که ما ممکن بود اصرار نماییم صاحب‌منصبان روس در شمال و انگلیس در جنوب تعیین شوند و به ما اصرار نمود که مطالبی را که می‌خواهیم در آن مذاکره نماییم اظهار نماییم و مخصوصاً می‌خواست بداند که آیا مقاصد ما همانهایی می‌باشند که ممکن است از اعتراضات ما بر علیه [= علیه] فورمول آنها از روی سوءظن پی بدان برد. ما اظهار داشتیم که تا زمانی که دولت ایران نقشه خود را برای تشکیل قشونی به ما ارائه نداده‌اند ما نمی‌توانیم مطالب خود را که در آن مذاکره شود تعیین نماییم. همکار روسی من وزیر امور خارجه را متذکر نموده گفت البته جناب شما

می‌دانید که دولت روس مایل می‌باشند بر بریگاد قزاق بیفزایند ولی برای او از بابت عده‌ای که لازم است بر آن افزوده شود تعلیماتی نرسیده. من اظهار داشتم برای من دستورالعملی نرسیده ولی همین قدر می‌دانم دولت متبوع من مایل می‌باشند قشونی تشکیل شود که قادر بر اعاده نظم باشد. ما وزیر امور خارجه را اطمینان دادیم که سبب اینکه می‌خواهیم با ما مذاکره شود این است [که] می‌خواهیم از این بابت مطمئن شویم که استعدادی که تشکیل می‌شود در واقع مؤثر باشد و اگر در ضمن مذاکرات ما نصیحتی داده‌ایم که قبول آن برای دولت ایران امکان‌پذیر نبوده همان کلمات فورمولی که ما روز هفتم مارس او را ترغیب نمودیم به کابینه تقدیم نماید، دولت ایران را مجبور به قبول چنین نصیحتی نخواهد نمود. ما بطور سخت به جناب معزى‌الیه اصرار نمودیم که کابینه را وادار به قبول این فورمول بنماید.

جناب معزى‌الیه وعده داد که اظهارات ما را به کابینه ابلاغ نماید

نمره - ۲۸۱

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد کری

طهران، ۹ مارس ۱۹۱۲ [۱۹ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۹ ع ۱-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۲۶ فوریه، قسمت آخر آن:

کفیل قنصلگری تبریز راپورت می‌دهد که ۱۵۰۰ نفر از عساکر روس خارج شده‌اند ولی ۱۰۰۰ نفر چند روز قبل از این ورود نمودند.

فعلاً ۳۰۰ نفر قشون در تبریز می‌باشند و ۵۰۰ نفر مابین شهر مذکور و جلفا هستند.

نمره - ۲۸۲

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد کری

سنت پترزبورگ، ۹ مارس ۱۹۱۲ [۱۹ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۹ ع ۱-۱۳۳۰]

مساعدت به دولت ایران

راجع به تلگراف ۸ مارس شما:

مسیو سازانف امروز به من اظهار داشت که او با تصمیم شما در اینکه سه نکته مذکور را می‌توان موافق دلخواه تصور نمود موافقت دارد و همینکه جوابیه اصلاح‌شده دولت ایران برسد حاضر است مساعدت مذکور را بدهد.

میل او اول این بود که قبول ننماید کلمات حضور قشون اجنبی در جمله آخری مسوده جوابیه اظهار بشود ولی عاقبت راضی شد که اعتراضی ننماید به این سبب که نبایستی جمله مذکور را حتماً راجع به دولت روس دانست چرا که دولت انگلیس هم در خاک ایران قشون داشت.

نمره - ۲۸۲

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه، ۹ مارس ۱۹۱۲ [۱۹ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۹ ع ۱-۱۳۳۰]

به تلگراف ۲۵ فوریه من و تلگراف ۸ مارس خودتان رجوع نمایید:

وقتی که فداییان از هم متفرق شوند امید است که قشون روس در قزوین باز هم تخفیف خواهد یافت - یعنی در صورتی که در اوضاع امور بطور کفایت بهبودی حاصل شود، شما بلاشک در موقع خود به این مضمون با مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] مذاکره خواهید نمود.

نمره - ۲۸۴

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه، ۹ مارس ۱۹۱۲ [۱۹ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۹ ع ۱-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۸ مارس خودتان در باب لنگه، من تصویب می‌کنم.

نمره - ۲۸۵

مکتوب سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۸ فوریه ۱۹۱۲ [۱۸ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۹ صفر ۱۳۳۰]

آقا

افتخار دارم راپورت دهم که مسئله خساراتی که قرار است در موقعی که معاونین آمریکایی از مشاغل خود منفصل می‌شوند به آنها داده شود و مدتی بود جلب توجه دولت ایران را به خود نموده بود، اکنون فیصله شده است.

دولت ایران از مستر شوستر خواهش نموده بودند که مشاغل خزانهداری کل را تفویض به کمیته‌ای نماید که آن کمیته در ثانی آن را به مسیو مرنارد کفیل خزانهداری کل تفویض نماید و عقیده آنها این بود که هرگاه کمیته بطور واسطه عمل نماید برای مستر شوستر آسانتر است تا آنکه خود او مستقیماً با مسیو مرنارد در این امر طرف شود. تا زمانی که کمیته مذکور شروع به کار کرد قدری تأخیر روی داد و چون تاریخی که مستر شوستر برای حرکت خود قرار داده بود که ۱۱ ژانویه [۲۰ دی ۱۲۹۰؛ ۲۰ محرم ۱۳۳۰] باشد نزدیک شده بود، مشاغل خود را به مستر کرنز یکی از آمریکاییان که معاون اول او است تفویض نموده او را مجاز نمود که آن را به کمیته واسطه یا مسیو مرنارد واگذار نماید. چون مستر شوستر در ۱۱ ژانویه حرکت نمود دیگر وجود کمیته واسطه علت و سببی نداشت و بنابراین منحل گردید و مستر

کرنز امورات خزانہ را در ۱۲ ژانویه به مسیو مرنارد واگذار نمود. در این موقع مستر کرنز از جانب همکاران آمریکایی خود بر همه واضح نمود که راضی نخواهند شد بغير از آنکه در تحت یکی از آمریکاییان باشند در تحت امر اجنبی دیگر خدمت نمایند و مدت کمی بعد از آن ۱۴ نفر معاونین آمریکایی از دولت ایران ادعا نمودند که حقوق سه ساله آنان را به موجب شرایط کنترات تأدیه نمایند - حقوق آنها نه فقط شامل مواجبهای آنها تا انتهای سه سال بود بلکه متضمن انعام معادل نصف مواجب سالیانه هر يك از آنها و مخارج مراجعت به آمریکا بود که تمام آنها رویهم رفته متجاوز از ۲۵۰۰۰ لیرا بود.

پس از مذاکرات بسیار زیاد قرار بر این شد (بر حسب ارائه طریق مسیو مرنارد) که به سه نفر آمریکاییهایی که بامستر شوستر در يك وقت به طهران رسیده بودند و هشت ماه خدمت صحیحی نموده بودند از روی این زمینه حقوق داده شود ولی به سایرین که اخیراً وارد شده بودند از روزی که از کار خود منفصل شدند مواجب يك ساله به آنها داده شود به انضمام مخارج مسافرت و نصف حقوق سالیانه بطور انعام.

در این مراسم آمریکاییان را به معاونین آمریکایی خطاب نموده ام. در حقیقت دو نفر از اینها به رضایت سفارتین راضی شده اند که در خدمت خود ادامه دهند. یکی از آنها کلنل مریل و دیگری ماژور پروس می باشد که مستر شوستر برای ژاندارمری خزانہ استخدام نموده و حالا در تحت کلنل سوئدی ژاندارمری مشغول خدمت می باشند. کلنل مریل در جزایر فیلیپین در ژاندارمری خدمات شایان نموده و کلنل یالمارسن مایل به نگاه داشتن وی می باشد. ماژور پروس ابتداء در قشون آلمان بود.

امضاء جارج بارکلی

نمره - ۲۸۶

مکتوب سر جارج بارکلی به سر ادوارد کری

طهران، ۱۷ فوریه ۱۹۱۲ [۲۷ بهمن ۱۲۹۰: ۲۸ صفر ۱۳۳۰]
آقا

متعاقب ارسال مکتوب ۱۷ ماه گذشته خود به نظر می رسید که شورش شدت نموده است.

دولت ایران مستحضر گردیدند که شجاع الدوله از تبریز و سایر عمال شاه مخلوع در آذربایجان مشغول طرح نقشه ای بودند که يك قشون متحدی از راه طهران برای حمله به میانج بفرستند. از قرار راپرتهای روسیها از ولایات استراباد و مازندران معلوم می گردد که این ولایات بکلی در ید اختیار محمدعلی بوده اند. خود آن اعلیحضرت

در استرآباد بود و از قرار مذکور عده قشون او به انضمام يك دسته از قفقازیان به ۳۰۰۰ نفر می‌رسید. از راپرتها بعلاوه معلوم می‌شد که قشون او در صدد حمله به شاهرود بودند و اعتماد به مظفریت خود داشتند. در این ضمن بموجب راپرت از مشهد انقلاب مهمی از طرف محمدعلی در آنجا به وقوع رسیده. بنابراین موقع آن بود که دولتین بنا بر قرارداد خود چنانچه در تلگراف متحدالمال سفارتین ارائه طریق شده بود (رجوع به تلگراف ۱۰ ژانویه من نمایند) اظهارات مذکوره را برضد محمدعلی بنمایند. چنانچه از مراسله دیگری متعاقب این ملحوظ می‌گردد به قنصل روس مقیم استرآباد در ۸ فوریه تعلیم داده شده بود که این اخطار را به محمدعلی برساند. نتیجه قطعی مذاکراتی که با آن اعلیحضرت در میان بود در موقع نوشتن این مکتوب معلوم نبود.

به جنرال قنصل روس مقیم تبریز تعلیم داده شده بود که شجاع الدوله را متنبه سازد که دولت روس اظهار نموده‌اند تا زمانی که عساکر روس نزدیک طهران می‌باشند آن اعلیحضرت به سلطنت شناخته نخواهد شد و مقاصد او یأس آمیز بوده و دولت روس اعزام قشون را از طرف او تصویب نخواهند نمود و آنها مقصودی را انجام نخواهند داد. به جنرال قنصل روس مقیم مشهد نیز اوامر مؤکده داده شد که برای تسکین انقلاب شهر حتی القوه کوشش نماید. از این تعلیمات نتیجه و ثمری که تاکنون به ظهور رسیده این است که از قراری که راپرت داده شده مشهد آرامتر شده و از پیشقدمی قشون شجاع الدوله به میانج چیزی شنیده نمی‌شود.

مخابرات تلگرافی با غرب هنوز مقطوع است و اخبار حرکات سالارالدوله فقط از گوشه و کنار برای من رسیده است. دفعه آخری که در ۸ فوریه از او خبری داشتم يك دسته از قشون دولتی در تحت امر یارمحمدخان یکی از مجاهدین معروف او را از کرمانشاه خارج نموده بودند.

امضاء جارج بارکلی

نمره - ۲۸۷

مکتوب سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۲۰ فوریه ۱۹۱۲ [یکم اسفند ۱۲۹۰؛ یکم ع ۱-۱۳۳۰]

آقا

افتخار دارم سواد یادداشتی را که همکار روسی و من در موقع مذاکرات در موضوع شاه مخلوع که در تلگراف ۷ شهر جاری خود راپرت آن را دادم به او تقدیم نمودیم، لفا ایفاد دارم.

چنانچه در آن تلگراف راپرت داده شد، وزیر امور خارجه مداخله قنصل روس مقیم استرآباد را برای انجام مذاکرات با شاه مخلوع در باب حرکت وی از خاک

ایران قبول نمود به شرط آنکه حقوقی معادل ۵۰۰۰۰ تومان به او داده شده به تابعین او عفو عمومی داده شود.

روز بعد از این که ۸ فوریه باشد سفیر روس به قنصل روس مقیم استرآباد تلگرافاً [=تلگرافی] تعلیمات لازمه برای مذاکرات به طریقی که ذکر شده فرستاد و او را مأمور نمود که از آنجایی که دولت اعلیحضرتی او را بهیچوجه نخواهند شناخت، از اقدامات خود بجز یاس چیز دیگری نخواهد برد و دولتین همراهی و تقویت معنوی و مادی به دولت ایران خواهند نمود و با او قرار داد که اگر از این مذاکرات نتیجه مطلوبه حاصل نشد قنصل بایستی حتی القوه سعی درخارج نمودن قفقازیانی که به تقویت شاه مخلوع اخیراً به استرآباد آمده بودند بنماید.

در ۹ شهر جاری، قنصل راپورت داد که دستورالعملهای او را به انجام رسانیده. از قرار معلوم محمدعلی از اظهاراتی که به او شده است بسیار تعجب نموده و اظهار کرده است امیدوار به همدردی دولت روس بوده و هرگاه تخت و تاج سلطنت را دوباره بدست آرد در تمام اقدامات و اعمال خود خواهشات دولت روس را ملحوظ خواهد داشت. با وجود این، اظهار نموده است که در صورتی که امپراطور بخواهند مایل است از ایران خارج شود و منتظر وصول اوامر امپراطوری و تسویه مسئله حقوق خود از طرف امپراطور می باشد چرا که به نظر او مبلغی که دولت ایران تعیین نموده اند با شئون وی مناسب نمی باشد.

در ۱۵ فوریه به قنصل روس تعلیم داده شد به شاه مخلوع اظهار نماید که تصمیم دولت روس قطعی بوده و بهتر این است که او این موقع خوبی [را] که برای تحصیل حقوق و عفو عمومی برایش حاصل شده از دست ندهد و امیدوار به چیزی بهتر از این نباشد. شاه مخلوع در جواب اظهار داشت مایل به حرکت می باشد ولی تکرار نمود که حقوقی که مقرر گردیده مکفی نبوده و همان حقوقی که در موقع رولوسیون در حق او برقرار بود که ۱۰۰۰۰۰۰ تومان باشد به او اعطا گردد و بعلاوه مبلغی کمتر از ۱۰۰۰۰۰۰ تومان مطالبه نمود که به ترکمنها و قفقازیها داده شود که باعث تولید اغتشاشات نشوند.

قبل از آنکه ما پیشنهادات قطعی دیگری به دولت ایران بنماییم همکار روسی من از قنصل روس مقیم استرآباد استفسار می کند که آیا او این مبلغ آخری را لازم می داند و آیا خود او می تواند این وجه را به مصارفی که اظهار شده است برساند؟

امضاء جارج بارکلی

ملفوفی نمرة ۲۸۷

ترجمة یادداشت

سفیر روس و من امروز صبح آمده ایم که حسب الامر دولتین متبوعتین خود به

دولت ایران ارائه طریق نماییم که دولت ایران حالا بایستی با محمدعلی میرزا داخل مذاکرات نشده او را ترغیب به حرکت از ایران نمایند به شرط آنکه حقوق وی را که دولت ایران قرار مبلغ آن را با خود او خواهند داد دوباره برقرار نموده و به اتباع و همراهان او عفو عمومی کامل داده شود. ما تعلیم داریم اظهار نماییم که در صورتی که دولت ایران مایل باشند که مذاکرات راجعه به حرکت محمدعلی میرزا از طرف قنصل روس مقیم استرآباد بعمل آید سفیر روس برای قنصل مذکور تعلیمات خواهند فرستاد که لزوم قبول نمودن محمدعلی آنچه را که دولت ایران حاضرند به او بدهند تأکید نماید.

طهران، ۶ فوریه ۱۹۱۲ [۱۶ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۷ صفر ۱۳۳۰]

نمره - ۲۸۸

مکتوب سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۲۰ فوریه ۱۹۱۲ [یکم اسفند ۱۲۹۰؛ یکم ع ۱-۱۳۳۰]
آقا

افتخار دارم خلاصه وقایع ۴ هفته اخیر ایران را بطریق معمول ماهیانه لفاً ایفاد دارم.

امضاء جارج بارکلی

ملفوف نمره ۲۸۸

خلاصه وقایع ایران در چهار هفته گذشته

لغایت ۲۰ فوریه ۱۹۱۲ [یکم اسفند ۱۲۹۰؛ یکم ع ۱-۱۳۳۰]

طهران

کابینه: در ۱۴ فوریه [۲۴ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۵ صفر ۱۳۳۰] اینطور اعلام شد که محتشم السلطنه که در کابینه سپهدار بود و در ۲۴ ژوئیت ۱۹۱۱ [یکم اسفند ۱۲۹۰؛ ۲۷ رجب ۱۳۲۹] استعفاء نمود به جای حکیم الملک به مقام وزارت مالیه منصوب گردیده است. از قراری که مذکور است تغییرات دیگر هم عنقریب در کابینه داده خواهد شد.

مستخدمین آمریکایی: مستر کرنز در ۱۰ فوریه [۲۰ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۱ صفر ۱۳۳۰] غفلتاً از طهران حرکت نمود و اکثر مستخدمین خزانه آمریکایی هم خارج گردیدند. مسئله حقوق ۳ ساله آنها بقراری که در مراسله علیحده راپورت آن داده شده فیصله شده است.

پیشنهادات انگلیس و روس: در ۷ فوریه [۱۷ بهمن؛ ۱۸ صفر] سفرای انگلیس و روس از نایب السلطنه و وزیر امور خارجه ملاقاتی نموده در باب حرکت شاه مخلوع از

ایران پیشنهاداتی نمودند. همینکه پیشنهادات مزبوره مورد قبول واقع گردید، قنصل روس مقیم استرآباد اظهارات لازمه در باب بی نتیجه بودن اقدامات برای وصول به تاج و تخت سلطنت به شاه مخلوع نموده و او را از حقوقی که دولت ایران حاضرند در صورتی که از مملکت خارج شود به او بدهند مستحضر ساخت.

اوضاع عمومی: در عرض ۴ هفته اخیر آرامی و سکون کامل در طهران برقرار بوده، دولت در استقرار نظم مداومت نموده و حزب دموکرات هم، ابراز فعالیتی ننموده‌اند. بواسطه اقدام امیر مخم بختیاری که در ۱۸ فوریه [۲۸ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۹ صفر ۱۳۳۰] وزیر داخله را بعلت دستگیری بعضی اشخاص که متهم به نمایشات به منافع شاه مخلوع بودند و ادار به آمدن به خانه خود نموده و ۴ ساعت او را توقیف نموده و تهدید به کتکش نمود، مردم قدری به هیجان آمده‌اند.

مطبوعات: در آخر ماه ژانویه روزنامه رسمی موسوم به **آفتاب**، بطبع رسیده و تاکنون چندین مقالات سیاسی که ظاهراً از جانب دولت می باشد درج نموده، میانه روی و تحقیق در منافع حقیقی ایران را مسلک و شعار خود نموده است.

تبریز

در عرض چهار هفته اخیر اغتشاشات دیگری در تبریز به وقوع نرسیده. ضیاءالدوله که از ۲۶ دسامبر ۱۹۱۱ [۴ دی ۱۲۹۰؛ ۴ محرم ۱۳۳۰] در قنصلخانه انگلیس پناهنده گردیده بود، در ۵ فوریه [۱۵ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۶ صفر ۱۳۳۰] مرتکب انتحار گردید.

مستر شیپلی قنصل در ۹ فوریه [۱۹ بهمن؛ ۲۰ صفر] حرکت نمود و در غیاب او مستر استونز کفالت امور را می نماید.

شجاع الدوله که از دوم ژانویه به مقام کفالت ایالت منصوب می باشد، به مستر استونز در ملاقاتی که در ۱۴ فوریه [۲۴ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۵ صفر ۱۳۳۰] با او داشته به او فهمانیده است که اگر سپهدار به مقام صدارت عظمی برقرار نشود او بسا دولت حاضره مخالفت خواهد نمود.

از قراری که راپورت داده شده انجمنهای سری که علماء و ایرانیان محلی معروف هم در آن عضویت داشته‌اند، منعقد گردیده است که در خصوص امکان مراجعت دادن شاه مخلوع مذاکره نمایند.

گیلان و مازندران

از جمله اشخاص معتبر ایرانی که به روسیه تبعید شده و مأمورین محلی روس آنها را به رشت عودت داده بودند که در محکمه نظامی محاکمه شوند، چهار نفر آنها مقصر واقع شده و در ۳۱ ژانویه [۱۰ بهمن؛ ۱۱ صفر] آنها را بدار زدند. دو نفر

دیگر را هم روسیان در دوم فوریه در انزلی به قتل رسانیدند.
 جنرال گنیخ فرمانده عساکر بادکوبه به فرماندهی قشون روس در گیلان منصوب شده است. در ۳۰ ژانویه [۹ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۰ صفر ۱۳۳۰] چهارصد نفر پیاده نظام بر عساکر بادکوبه اضافه شد.
 بعلت راپورتهای موحشه که برای دولت روس می رسید مشعر بر اینکه اتباع و تجارت روس در مازندران و استرآباد در خطر می باشد در اوایل فوریه در سنت پترزبورغ تصمیم شد که دو دسته پیاده نظام با دو عراده توپ به استرآباد و یک دسته به یارفروش و یک دسته به مشهدسر اعزام گردد.

مشهد

ماژور جنرال روکو [که] به فرماندهی عساکر روس در خراسان منصوب است، در ۱۲ ژانویه [۲۱ دی ۱۲۹۰؛ ۲۱ محرم ۱۳۳۰] با چهارصد نفر پیاده نظام وارد مشهد گردید. در اوایل فوریه هیجانی به منافع شاه مخلوع شروع گردید. در ۵ فوریه [۱۵ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۶ صفر ۱۳۳۰] اوضاع بسیار سخت تر شده جمعیت زیادی در کوچه ها بنای گشت و گذار نموده و نظمیه را به مبارزت می طلبیدند. آخر الامر این جمعیت از هم متفرق شدند.
 این ایالت عموماً بعلت حضور دسته جات بزرگ غارتگر ترکمان و اکراد مغشوش است.

اصفهان

اصفهان به حال آرامی باقی است ولی در دور و حوالی شهر اغلب به خانه های مردم می ریزند و آنچه دارند غارت می کنند.
 تحریم امتعه خارجی به آخر رسیده است.
 بعلت سختی هوا، در عده سرقتهای این ولایت نقصان حاصل گردیده است.
 مسیو مرنارد تعیین مستر هیكاك را به مقام وکیل محلی خزانه داری کل تصدیق نموده است.

سردار ظفر حاکم جدیدالتعین از طهران برای اصفهان حرکت نموده است.
 نایب حسین، دزد معروف با دولت ایران از در مصالحت درآمد و پسرش که در طهران محبوس بود در ۸ فوریه [۱۸ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۹ صفر ۱۳۳۰] به وی ملحق گردید.

یزد

از قرار راپورتی که واصل شده شهر آرام است ولی اوضاع مالی کمافی السابق مرتب نیست.
 شهاب الدوله حکمران (اسدالله میرزا که سابقاً وکیل مجلس بود و بعد به مقام

وزارت منصوب بود) از قرار راپورت واصله بیشتر از اسلاف خود ابراز کفایت در مقابل انقلاب نموده اگرچه از طمع و عصبیت اتحاد اسلامی او شکایت زیاد می‌شود.

سیستان

قبول شدن تقاضاهای دولت روس اسباب رضایت عامه گردید.

اخبار حوادث اخیراً تبریز به سیستان رسید ولی قنصل اعلیحضرتی تصور می‌کند ظهور اغتشاشات محتمل نمی‌باشد چرا که علمای بزرگت باما خوب هستند و حشمة‌الملک حکمران برضد هرگونه نمایشات ضد خارجه می‌باشد.

کرمان

اخبار شمال ایران باعث هیجان زیاد در کرمان گردیده بازارها مسدود و نطقهای آتشین ایراد شده و مشق داوطلبان ملی شروع گردید.

به مجرد ورود امیر اعظم، ایالت جدید، در ۱۵ دسامبر [۲۲ آذر ۱۲۹۰؛ ۲۳ ذی‌حجه ۱۳۲۹] بازارها مفتوح گردیده مشق داوطلبان ملی موقوف گردید و شهر به حالت اولیه خود رجعت نمود.

سردار نصرت (کفیل ایالت سابق) در ۶ فوریه [۱۶ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۷ صفر ۱۳۳۰] بطرف طهران حرکت نمود که حساب شخصی و پولهایی [را] که برای عساکر به او داده شده بود تصفیه [= تسویه] نماید.

کرمانشاه

در شب ۱۶ فوریه [۲۶ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۷ صفر ۱۳۳۰] چند گلوله به قنصلخانه اعلیحضرتی که در آنجا عده‌ای به انضمام اعظم‌الدوله کفیل حکومت سابق پناهنده گردیده بودند شلیک شد. همینکه در این باب اظهاراتی به دولت ایران شد وزیر امور خارجه اظهار داشت که سالارالدوله مسئول شلیک مذکور بوده و او این کار را بعلت دوام حضور پناهندگان در قنصلخانه نموده است و بعلاوه اظهار داشت که دولت ایران اقدام دیگری بر ضد سالارالدوله نمی‌توانند بکنند مگر آنکه به فرمانفرما حاکم جدیدالتعیین آنجا فشار بیاورند که هر قدر زودتر که امکان‌پذیر است بطرف کرمانشاه حرکت نماید.

مخابرات تلگرافی با کرمانشاه مقطوع گردیده و اخبارات متضاد مختلفه از بابت اوضاع آنجا به سفارت رسیده است. در ۸ فوریه راپورت داده شد که سالارالدوله فرار نموده و پناهندگان از قنصلخانه خارج گردیده‌اند، ولی در ثانی راپورت داده شد که سالارالدوله دوباره به شهر ورود نموده است.

نمره - ۲۸۹

مکتوب سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۲۰ فوریه ۱۹۱۲ [یکم اسفند ۱۲۹۰؛ یکم ع ۱-۱۳۳۰]
آقا

در باب مراسله ۲۳ ژانویه من در خصوص اوضاع طرق جنوبی افتخار دارم راپورت دهم که بطریق معمول در وسط زمستان خیلی کم راپورت سرقت داده شده است. از قرار تلگرافی که از کفیل قنصلگری اعلیحضرتی مقیم شیراز رسیده از بابت راه شیراز مشعر است براینکه یکی از قوافل از راهدار راپورت می‌دهد که بعلت ناامنی راهها حرکت آن به عهده تعویق افتاده و قاطردارانی که به کازرون رسیده‌اند بعلت بدرفتاری زیاد قشقاییها از پیشرفتن امتناع می‌ورزند. از قراری که راپورت داده شده دو لنگه بار متعلق به صاحب‌منصبان انگلیسی را قشقاییها در تنگ ترکان به سرقت برده‌اند و قاطرداران آنجا شکایت دارند از اینکه قشقاییهای مستحفظ راه اتصالاً از قوافل خرده‌دزدی می‌کنند. دو لنگه بار دیگر هم در تنگ بولاکی به سرقت رفت. مستر اسمارت اظهار می‌دارد که مشغول ترتیب فرستادن مأموری است که بارهای انگلیسیها را که در راه متفرق می‌باشند حفاظت نموده اگر ممکن باشد آنها را به شیراز حمل نماید.

یک قافله شتردار که از شیراز بطرف اصفهان می‌آمد سارقین به آن حمله نموده ۶۰ شتر با بارهای آنها را به سرقت بردند و از قرار راپرتهایی که از جنرال قنصل اعلیحضرتی مقیم اصفهان رسیده رویهمرفته از اواسط ماه ژانویه [اواخر دی ۱۲۹۰؛ اواخر صفر ۱۳۳۰] تا سوم فوریه [۱۳ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۴ صفر ۱۳۳۰] از قرار معلوم قوافل در کمال آزادی در راه شیراز الی اصفهان ایاب و ذهاب می‌نموده‌اند. نقطه خطرناک در حوالی آباده می‌باشد ولی ماژور پیترسن صاحب‌منصب سوئدی ژاندارمری در موقعی که بطرف شیراز می‌رفته از آن نقطه بدون مستحفظ سالماً عبور نموده است. در نزدیکی ده‌بید ماژور پیترسن با یک قافله الاغی که تازگی غارت شده بود مصادف گردیده و او با سه یا چهار نفر همراهان او سارقین را تعاقب نموده به او شلیک نمودند ولی او هم دو نفر از آنها را مجروح و گرفتار نمود.

امضاء جارج بارکلی

نمره - ۲۹۰

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۱۱ مارس ۱۹۱۲ [۲۱ اسفند ۱۲۹۰؛ ۲۱ ع ۱-۱۳۳۰]
راجع به تلگراف ۹ مارس من:

دیروز وزیر امور خارجه توسط معین‌الوزاره مسوده دیگر جوابیه دولت ایران را به مراسله متحدالمال سفارتین به من تسلیم نمود.

نوشته مزبور از چندین حیث با مسوده سابقه که در ضمن مذاکرات ۷ مارس [۱۷ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۷ ع ۱-۱۳۳۰] ما اصلاح شد (رجوع به تلگراف آن روز من نمایند) مخالف است. مسئله عمده‌ای که دارای اختلاف است از بابت فورمول تعهد مذاکره تشکیل قشون با سفارتین می‌باشد. عبارت آن حالا طوری نوشته شده است که دولت ایران را مقید می‌سازد به اینکه فقط انتخاب صاحب‌منصبان را مورد مذاکره قرار دهند (و دولت ایران به این کار مقید می‌باشند) و اشخاص لازمه را از اتباع یکی از دول صغار تحصیل نمایند.

من مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] را طبعاً بی‌میل یافتم از اینکه رضا دهد به اینکه صاحب‌منصبان روسی مستثنی باشند و من بنابراین پس از مشورت با او به معین‌الوزاره اطلاع داده‌ام - اگرچه او در موقعی که مسوده وزیر امور خارجه را برای من فرستاد مذکور داشت که آخرین حرف دولت ایران همین است - که مابین مسوده جدید و مسوده‌ای که در ۷ مارس مذاکره و اصلاحاتی در آن شد، آنقدر تباین می‌باشد که ما قادر نیستیم آن را قبول نماییم.

از قراری که فهمیده‌ام دولت ایران بکلی بی‌میل به قبول تزئید معتدل بریگاد قزاق نمی‌باشند ولی کابینه و نایب‌السلطنه نیز بکلی مخالف این هستند که مسئولیت چنین تعهدی را که مقدمه دخول صاحب‌منصبان روسی و یحتمل صاحب‌منصبان انگلیس در قشون و پکار بردن این قشون در منطقه‌های علیحده می‌باشد بر خود بگیرند.

نمره - ۲۹۱

مکتوب سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۱۱ مارس ۱۹۱۲ [۲۱ اسفند ۱۲۹۰؛ ۲۱ ع ۱-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۴ مارس من:

قنصل روس مقیم استرآباد راپرت می‌دهد که پرداخت حقوق قفقازیها در کمال آرامی در جریان است و حالا اینها از استرآباد حرکت کرده‌اند.

نمره - ۲۹۲

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۱۱ مارس ۱۹۱۲ [۲۱ اسفند ۱۲۹۰؛ ۲۱ ع ۱-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف غره مارس من:

مشروح‌های از دولت ایران برای من رسیده اظهار تأسف خود را برای آنچه به وقوع رسیده تکرار نموده و راضی شده‌اند مبلغ ۴۷۴۴ لیرا برحسب پیشنهاد من از بابت جبران بدهند.

نمره - ۲۹۳

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۱۱ مارس ۱۹۱۲ [۲۱ اسفند ۱۲۹۰؛ ۲۱ ع ۱-۱۳۳۰]

در عرض دو هفته اخیر مجدداً سرقت اموال در راههای جنوبی شروع گردیده مابین شیراز و اصفهان بر يك قافله در طرف جنوب ده پید حمله شده از کمپانی ذیقلر معادل ۲۰۰۰ لیرا اجناس سرقت شد و قافله دیگری هم چند روز بعد از آن در همانجا سرقت شد و در شمال آباده هم بر قافله دیگری حمله شده و شصت بار مالالتجاره متعلق به کمپانی ذیقلر برده شد. ۳۰۰ نفر دزد قافله بزرگی را در نزدیکی قمشه سرقت نموده [اند]. جزئیات کیفیت اموال مسروقه درست معلوم نیست. يك دسته از کپگلوئیها [کپگیلویه‌ای‌ها] هم گردنه ارچینی را متصرف شده و در ۸ مارس پسته و مسافرین را غارت نمودند.

جنرال قنسول بغداد راپرت می‌دهد که تمام راههای از بغداد الی طهران مسدود می‌باشند. دو نفر از مسافرین اروپایی که تازگی از خانقین مراجعت نموده‌اند، نمی‌توانند پیشتر بروند.

قنسول اعلیحضرتی مقیم بندرعباس راپورت سرقت قوافل را که در آن از هندوها معادل ۲۵ لیرا اجناس سرقت نموده‌اند داده است.

نمره - ۲۹۴

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه، ۱۱ مارس ۱۹۱۲ [۲۱ اسفند ۱۲۹۰؛ ۲۱ ع ۱-۱۳۳۰]

راجع به تلگرافات ۲۶ فوریه و ۸ مارس:

آیا بعلاوه ۵۰۰ نفری که روز گذشته حرکت کرده‌اند باز هم از عساکر روس از تبریز عودت داده خواهند شد؟

از بابت عساکر قزوین آیا مقصود شما این است که ۱۴۰۰ نفر از آنجا به روسیه احضار شده‌اند و یا آنکه بنا بود بعضی از آنها در تبریز توقف نمایند.

نمره - ۲۹۵

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۱۲ مارس ۱۹۱۲ [۲۲ اسفند ۱۲۹۰؛ ۲۲ ع ۱-۱۳۳۰]

از قرار راپورتهایی که از طرف جنرال قنسول اعلیحضرتی مقیم مشهد رسیده ظاهراً اوضاع آنجا هنوز اسباب تشویش خیال می‌باشد.

عده طرفداران شاه مخلوع حالا خیلی زیاد است و اسلحه و مهمات جنگی فراوان

دارند و مأمورین محلی هم مشکل است بتوانند با این اوضاع مقابله نمایند.
سفیر روس برای مقابله با این اوضاع حاضر است که قشون روس را امر به
همراهی مأمورین محلی نماید.

نمره - ۲۹۶

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۱۲ مارس ۱۹۱۲ [۲۲ اسفند ۱۲۹۰؛ ۲۲ ع ۱-۱۳۳۰]

چون دولت ایران همین حالا راضی شده‌اند که جبرانی که بمناسبت قضیه مستحفظین
در دسامبر گذشته تقاضا شده بود بپردازند، این موقع مخصوصاً به نظر می‌رسد
مناسب باشد برای آنکه از طرف دولت اعلیحضرتی اظهاری در خصوص کم کردن عده
مستحفظین ما بشود، ولی کسر نمودن عده اینها بایستی بسته به ورود فرمانفرمای
جدیدی برای فارس باشد.

دولت ایران مخبرالسلطنه را در چند هفته قبل به فرمانفرمایی آنجا تعیین نمودند
ولی عدم وجوهات تاکتون او را از حرکت بدان نقطه که مقام خود را اشغال نماید
باز داشته‌است. به عقیده من تعیین او از بهترین انتخاباتی که ممکن بود بعمل آید
می‌باشد.

نمره - ۲۹۷

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۱۲ مارس ۱۹۱۲ [۲۲ اسفند ۱۲۹۰؛ ۲۲ ع ۱-۱۳۳۰]

کرمانشاه

راجع به تلگراف ۲۶ فوریه من:

در تلگرافی مورخه ۲۹ فوریه که امروز واصل گردید، قنصل اعلیحضرتی مقیم
کرمانشاه اخباری را که دولت ایران داده‌اند مشعر بر اینکه سالارالدوله دوباره
کرمانشاه را قبضه نموده است تصدیق می‌نماید. مستر مکدول راپورت می‌دهد که در
آن وقت غارت زیادی بعمل آمده و کفیل حکومت سابق و سایر مأمورین دولتی مقتول
گردیدند. او بعلاوه اظهار می‌دارد که سالارالدوله شکست سابق خود را بعلمت حضور
بستیها در قنصلخانه اعلیحضرتی می‌داند و بنابراین از قنصلخانه ما بی‌اندازه دلخور
شده و از بانك شاهنشاهی نیز مکدر است.

از قرار معلوم پنج نفر از عساکر دولت در قنصلخانه ما پناهنده شده‌اند. مستر
مکدول نیز راپورت می‌دهد که یکی یا زیاده‌تر از سواران مستحفظ قنصلخانه ما
مجروح گردیده‌اند ولی کیفیت مجروح شدن آنها را اظهار نمی‌دارد.

نمره - ۲۹۸

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری
 طهران، ۱۲ مارس ۱۹۱۲ [۲۲ اسفند ۱۲۹۰؛ ۲۲ ع ۱-۱۳۳۰]
 شاه مخلوع در دهم مارس از آشوراده برای بادکوبه حرکت نمود.

نمره - ۲۹۹

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری
 طهران، ۱۲ مارس ۱۹۱۲ [۲۲ اسفند ۱۲۹۰؛ ۲۲ ع ۱-۱۳۳۰]
 عساکر روس

راجع به تلگراف ۱۱ مارس شما:

از بابت فرستادن عده‌ای از عساکر قزوین به تبریز هیچ مذاکره در میان نیست. تا آن اندازه که توانسته‌ام برای خود کشف نمایم تاکنون هیچیک از عساکر از قزوین بطرف روسیه حرکت نکرده‌اند.

همکار روسی من اظهار می‌دارد که وضعیت حالیه به قراری است که ذیلا مذکور می‌گردد:

اگر دولت روس پیشنهاد او را (رجوع به تلگراف ۸ مارس من نمایند) که پس از مشورت با جنرال روسی در قزوین عرضه گردید قبول نمایند دو رژیمان از رشت به روسیه و سه باطالیان و دو باطری از قزوین به روسیه عودت داده خواهند شد.

اگر از طرف دیگر دولت روس پیشنهاد مذکور را قبول ننمایند و تخلیه قزوین بایستی بفوریت به انجام برسد عودت عساکری که در نظر می‌باشد، رویهم‌رفته به دو رژیمان و دو باطری و پنج باطالیان خواهد رسید.

سفیر روس نمی‌تواند عده معین عساکر تبریز را به من اظهار نماید و می‌گوید که چند باطالیان تاکنون به روسیه عودت داده شده‌اند. واضح است که اینها ۱۵۰۰ نفری هستند که در تلگراف ۹ مارس ذکر آنها شده. دو رژیمان حالا در تبریز متوقف می‌باشند و هزار نفری که تازه وارد شدند به آنها ملحق خواهند شد.

نمره - ۳۰۰

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکاتان
 وزارت خارجه، ۱۲ مارس ۱۹۱۲ [۲۲ اسفند ۱۲۹۰؛ ۲۲ ع ۱-۱۳۳۰]
 رجوع به تلگراف ۹ مارس طهران نمایند:

من پیشنهاد می‌کنم که هر دو سفراء اظهار غیررسمی به وزیر امور خارجه ایران بنمایند به این مضمون که دولت ایران رد نمودن فورمول اول را از طرف ما سوء

تعبیر نموده‌اند و بنا بر پیشنهادات ما اتباع دول صفار و نه اتباع بریطانیای عظمی و روس در قشون ایران استخدام خواهند شد.
از مسیو سازانف تحقیق نمایید که آیا با این مسئله موافقت دارد؟

نمره - ۳۰۱

مکتوب اداره بحریه به وزارت خارجه

اداره بحریه، ۱۲ مارس ۱۹۱۲ [۲۲ اسفند ۱۲۹۰؛ ۲۲ ع ۱-۱۳۳۰]
آقا

از طرف لرد کمیسیونرهای اداره بحریه تعلیم دارم که برای استحضار خاطر وزیر امور خارجه سواد تلگراف ۱۲ شهر جاری را که از سپهسالار قشون ایست‌ایندیز در باب تهدید به هجوم به لنگه و پیاده شدن ۱۵۰ نفر سپاهی رسیده لفاً ایفاد دارم.
امضاء گراهم گرین

ملفوف نمره ۳۰۱

مکتوب سپهسالار قشونی ایست‌ایندیز به اداره بحریه

بمبئی، ۱۲ مارس ۱۹۱۲ [۲۲ اسفند ۱۲۹۰؛ ۲۲ ع ۱-۱۳۳۰]

صاحب‌منصب درجه اول بحری راپورت می‌دهد که قریب ۲۴۰۰ نفر از غارتگران بلاشک قصد پیشقدمی بطرف لنگه را دارند. چون صاحب‌منصب درجه اول بحری و ویس‌قنسول لنگه برای دفاع قنسولخانه پیاده نمودن سپاهیان را توصیه نموده‌اند من امر نموده‌ام ۱۵۰ نفر پیاده شوند و به بریگاد بحری امر داده‌ام که در صورتی که لازم شود زیاده بر این بر مستحفظین قنسولخانه افزوده شود خود را مهیای پیاده شدن داشته باشند.

نمره - ۳۰۲

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورغ، ۱۳ مارس ۱۹۱۲ [۲۳ اسفند ۱۲۹۰؛ ۲۳ ع ۱-۱۳۳۰]
راجع به تلگراف ۱۲ مارس شما:

مسیو سازانف بر ضد ارائه طریق شما که ما بایستی دولت ایران را اطلاع بدهیم که تعبیری از رد نمودن فورمول اول از طرف ما نموده‌اند سهو و خطا بوده اعتراضی ندارد. جناب معزی‌الیه حق این مسئله را برای خود محفوظ خواهد داشت که تقاضا نماید بر عده بریگاد قزاق افزوده شود. از قراری که فهمیده‌ام عقیده او این است که هنگامی که عساکر روس از شمال ایران احضار شدند بریگاد قزاق را در عوض آنها بکار واداشت.

نمره - ۳۰۳

مکتوب سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه، ۱۳ مارس ۱۹۱۲ [۲۳ اسفند ۱۲۹۰؛ ۲۳ ع ۱-۱۳۳۰]

آقا

سفیر ایران در ۶ شهر جاری به دیدن آمده مستر ملت از او پذیرایی نمود. جناب معزی‌الیه تحقیق نمود که آیا دولت اعلیحضرتی فورمولی را که دولت ایران از بابت شناختن معاهده ۱۹۰۷ انگلیس و روس پیشنهاد نموده‌اند تصویب نخواهند نمود (رجوع به تلگراف ۲۲ ماه گذشته خودتان نمایید) و از اصرار برای قبول نمودن مسوده تصحیح‌شده آن که از طرف ما ارائه شده احتراز خواهند نمود.

مستر ملت اشعار نمود که فورمول دولت ایران به نظر دولت اعلیحضرتی قابل اعتراض می‌باشد چرا که از مفاد آن بین اصول معاهده و آنچه در مقدمه آن مذکور است تباین حاصل می‌شود و آن چیزی است که دول صاحب امضای این معاهده نمی‌توانند قبول نمایند. بعلاوه، در فورمول دولت ایران اصول مقدمه آن معاهده بطور کامل خلاصه نشده و به کلمات استقرار نظم اشاره‌ای نرفته است. او بنابراین به میرزا مهدی‌خان اصرار نمود که دولت خود را نصیحت نماید مضمونی [را] که دو نمایندگان [=نماینده] پیشنهاد نموده‌اند بلا تأخیر قبول نمایند.

امضاء گری

نمره - ۳۰۴

مکتوب سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۲۸ فوریه ۱۹۱۲ [۹ اسفند ۱۲۹۰؛ ۹ ع ۱-۱۳۳۰]

آقا

در باب مراسله ۱۷ شهر جاری، من افتخار دارم سواد دو مراسلاتی که از قنصل کرمانشاه برای من رسیده و راپورت قبضه شهر را از طرف عساکر دولتی و فرار سالارالدوله می‌دهد لفا ایفاد دارم.

امضاء جارج بارکلی

ملفوف ۱ نمره ۳۰۴

مکتوب مکدول قنصل به سر جارج بارکلی

آقا

افتخار دارم راپورت دهم که در عصر روز ۷ [۱۷ بهمن ۱۲۹۰؛ ۱۸ صفر ۱۳۳۰] راپورت رسید که یارمحمدخان فرمانده عساکر دولتی کوه بیستون را قبضه نموده است. در عرض شب در پل قره‌سو که در ۴ میلی شهر واقع است جنگ و گریزی به وقوع رسیده و کلهریها از عقب قنصلخانه از آنجا بطرف ماهی‌دشت رو به فرار

گذارند و قریب ۱۰ نفر از مجاهدین که یکی از آنها حسین خان صاحب منصب کرمانشاهی بود بقتل رسیدند. در ساعت ۵ قبل از ظهر روز هشتم باز هم قدری جنگ در کار بود و سپس یارمحمدخان خود تنها به قنسولخانه آمده و اجازه خواست اعظم الدوله را ملاقات نماید که محض جلوگیری از خونریزی با او نقشه بریزد. من راضی به ورود او شده و او چند دقیقه اعظم الدوله را ملاقات نمود.

در تمام روز جنگ در کار بود و عساکر دولتی متدرجاً به جلو می آمدند و نزدیک غروب آنها تقریباً تمام شهر را تا دم دروازه قصر که يك قطعه عمارت بزرگی است متصرف شدند و دو دفعه نزد اعظم الدوله فرستاده از او درخواست نمودند به آنها ملحق شود و دو نفر صاحب منصب همین پیغام را برای او آوردند. من بنا بر آنچه به سالارالدوله اظهار نموده بودم او و همراهان او را در بست نگاه داشتم به وعده اینکه تا زمانی که شهر در تصرف دولتیها نباشد به آنجا نروند.

همینکه تاریخ شد به قصر داخل شدند، ولی سالارالدوله و داودخان و سردار مظفر و سایرین فرار کرده بودند و از دروازه در حدود شهر خارج شده و از قراری که راپورت داده شده به دربند که در حدود کردستان و کرمانشاه واقع است رفته بودند. حرکات ثانوی آنها راپورت داده نشده.

اکثریت قشون شاهزاده مذکور ظاهراً جرات نکرده اند که بیرون رفته و با سربازان مقابله نمایند. شرف الملک کردستانی از قرار معلوم مقتول گردیده است ولی تا آن اندازه که شنیده ام تلفات زیادی از طرفین نبوده است.

امروز صبح یکی از گاردهای افتخاری بابیرقی به قنسولخانه آمده پس از اظهار تشکر به من بطور رسمی بستیه را به قصر برد.

اعظم الدوله حالا به کفالت حکومت منصوب است و اعلان کرده است که اگر کسی غارتی بنماید محکوم به قتل خواهد گردید.

بعلت پیشقدمی عساکر دولتی قزاقهای روس را نگاه داشته اند ولی فردا حرکت خواهند کرد و این مکتوب را توسط همکار روسی خود می فرستم.

امضاء مکدول

ملفوق دو نمرة ۲۰۴

مکتوب قنسول مکدول به سر جارج بارکلی

کرمانشاه، ۱۳ فوریه ۱۹۱۲ [۲۳ بهمن ۱۲۹۰؛ ۲۴ صفر ۱۳۳۰]

آقا

در تعقیب مراسله ۹ فوریه خود افتخار دارم شما را اطلاع دهم که شرف الملک کردستانی در جنگ مقتول نگردید. او در خانه آقا محمود برادر آقا محمد مهدی مجتهد بود و فردا صبح روز جنگ با برادرزاده و دو نفر از نوکرهایش از طرف مجاهدین بضراب گلوله مقتول گردید. کردستانیهایی که در کرمانشاه می باشند شهادت نامه به مهر رسانیده اند مشعر بر اینکه مجاهدین او را کشته اند و اهالی شهر

تقصیری ندارند و این را نزد ایل فرستاده‌اند که آنها را از کشتن کرمانشاهی‌ها
ممانعت نماید.

آقامحمد دستگیر گردید و به‌همین‌طور آقا رحیم و حاجی‌آقا ولی و آقا سیدرضا قمی
و شیخ‌الاسلام که تمام از علماء بودند دستگیر شدند. تمام مراسلات و مکاتبات سالار-
الدوله در عمارت حکومتی پیدا شد و جعبه تحریر آقامحمد از خانه‌اش آورده شد.
کمیسیون فوق‌العاده دولت در این مسئله تحقیق نموده بر ضد آنها رأی داد. از بابت
تقصیر آقامحمد هیچ شك و شبهه نبود. کمیسیون این‌طور تصمیم نمود که بایستی
۴۰۰۰ تومان داده با سایرین به طهران فرستاده شود.

در عرض شب، یارمحمدخان سردار امر به کشتن او داده علی‌الطالع روز ۱۲ او
را به دار زدند. یارمحمدخان کمیسیون مزبور را اطلاع داد که برحسب اوامر مرکز
این اقدام را نموده است. سایرین را یحتمل به طهران خواهند فرستاد ولی در اینکه
آیا آقارحیم از قتل مستخلص خواهد شد شبهه می‌باشد.

صبح روز نهم دو نفر از صاحب‌منصبان رژیمان زنگینه را با دو نفر میرغضب و
یکی دو نفر دیگر به ضرب گلوله مقتول نمودند.

سالارالدوله زن خود را که یکی از شاهزاده‌خانمهای همانجا بود با خود برده. روز
نهم به ماهی‌دشت رسیده و دهات اطراف را برای آذوقه غارت نمودند. سالارمسعود
(حسینخان گوران) و صمصام‌الممالک سنجابی به خانه‌های خود رهسپار گردیده امتناع
نمودند از اینکه بیش از این سالارالدوله را کمک نمایند. سردار مظفر و سالارهمایون
و همراهان آنها با او هستند و عده آنها به سیصد نفر و یک عراده توپ می‌رسد و
از ماهی‌دشت به اراضی خالصه قریب ۱۲ میلی کرمانشاه که در طرف اقصی شمال
غربی واقع است رفته‌اند و از قرار مذکور برای فراهم نمودن قشون امدادی نزد
طوایف کلهر و اکراد و الوار فرستاده‌اند.

عساکر دولتی مرکب از ۲۰۰ نفر مجاهد، ۱۰۰ نفر گلباغی و سربازان محلی و
داوطلب می‌باشد. شاید عده آنها رویهم‌رفته به هزار نفر می‌رسد و تمام اینها دارای
اسلحه و مهمات خوب می‌باشند و برای قشون کمک به فرمانفرما تلگراف کرده‌اند.
شهر آرام و مردم متوحش می‌باشند. دو نفر از آخوندها موسوم به سید محمد
روضه‌خوان و نایب‌الصدر در قنسولخانه بست اختیار نموده‌اند و اینها متهم به
تقصیرات پلنتیکی می‌باشند ولی می‌گویند بی‌تقصیری خود را می‌توانند ثابت نمایند.

امضاء مکدول

نمره - ۳۰۵

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی
وزارت خارجه، ۱۴ مارس ۱۹۱۲ [۲۴ اسفند ۱۲۹۰؛ ۲۴ ع ۱-۱۳۳۰]
راجع به تلگراف ۱۲ مارس شما:

کرمانشاه

شما اگر ممکن است باید بطور سخت سالارالدوله را متنبه سازید.

نمره - ۳۰۶

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری
طهران، ۱۵ مارس ۱۹۱۲ [۲۵ اسفند ۱۲۹۰؛ ۲۵ ع ۱-۱۳۳۰]
کرمانشاه

دیروز تلگراف ذیل که مورخه ۸ مارس می باشد از قنصل اعلیحضرتی واصل گردید:
بنا بر خواهش رسمی کارگزار، من صورت محتویات اماناتی را که سالارالدوله در
بانک شاهنشاهی ایران سپرده است نوشتم. همین که شاهزاده به کرمانشاه مراجعت
نمود او عنوان نمود که ۹۵۰۰۰ تومان از آن برداشته شده است. این مسئله بکلی
کذب است. اگر چه من او را از حقایق مسئله مستحضر داشتم او این نسبتی [را]
که داده است تکرار نموده و اظهار می کند که بانک شاهنشاهی باید این کسر بود را
تأدیه نماید. تا این لحظه او جوابی برای عذرخواهی که من تقاضا نموده ام نفرستاده
است. می ترسم برای بانک قدری خطر داشته باشد.

نمره - ۳۰۷

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری
طهران، ۱۵ مارس ۱۹۱۲ [۲۵ اسفند ۱۲۹۰؛ ۲۵ ع ۱-۱۳۳۰]
کرمانشاه

راجع به تلگراف دیروز شما:

قاصدها از ایاب و ذهاب بین همدان و کرمانشاه امتناع می ورزند و بانک همدان
مرا اطلاع می دهد که وسیله مخایره با کرمانشاه به دست نمی باشد.
تا این وقت اظهاریه متحدالمال ما بایستی به سالارالدوله رسیده باشد چرا که
رؤسای بانک همدان تعلیمات ما را در دوم مارس توسط دو نفر قزاق که بدانجا
می رفتند به قنصلهای کرمانشاه رسانیدند.
گمان نمی کنم حالا بتوان انتباه دیگری به شاهزاده نمود.

نمره - ۳۰۸

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه، ۱۵ مارس ۱۹۱۲ [۲۵ اسفند ۱۲۹۰؛ ۲۵ ع ۱-۱۳۳۰]

جمله اول تلگراف ۱۳ مارس سنت پترزبورغ را ملاحظه نمایید:

شما باید بسر طبق آن وقتی که همانطور دستورالعمل به مسیو پوکلیوسکی [= پاکلوسکی] می‌رسد به وزیر امور خارجه اظهاری بنمایید.

نمره - ۳۰۹

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۱۶ مارس ۱۹۱۲ [۲۶ اسفند ۱۲۹۰؛ ۲۶ ع ۱-۱۳۳۰]

مذاکرات متحدالمال؛ مسئله قشون ایران

راجع به تلگراف دیروز شما:

همکار روسی و من وزیر امور خارجه را امروز صبح ملاقات نموده به او اطلاع دادیم که مسئله محدود ساختن عدۀ قشون در میان نبوده و دولتین مخالف این نمی‌باشند که دولت ایران صاحب‌منصب از اتباع دول صغار استخدام نمایند.

اگرچه ما سابقاً در ضمن مذاکرات با وزیر امور خارجه خود را از قصه [= قضیه]؟ محدود ساختن قشون بری‌الذمه نموده بودیم، سفیر ایران مقیم سنت پترزبورغ این مسئله را متذکر شده بود.

همکار روسی من برای وزیر امور خارجه توضیح نمود که اظهار ما بهیچوجه راجع به بریگاد قزاق نبود و بریگاد مزبور در صورتی که بخواهند بر عدۀ آن بیفزایند بطریق حالیه اداره خواهد شد.

نمره - ۳۱۰

مکتوب وزارت خارجه به اداره هند

وزارت خارجه، ۱۶ مارس ۱۹۱۲ [۲۶ اسفند ۱۲۹۰؛ ۲۶ ع ۱-۱۳۳۰]

آقا

از طرف سر ادوارد گری وزیر امور خارجه تعلیم دارم که سواد مراسله‌ای را که از طرف سفیر اعلیحضرتی مقیم طهران رسیده و محتوی نقشه تشکیل ژاندارمری ملی برای ایران است و کلنل یالمارسن آن را طرح نموده برای شما لفاً ایفاد دارم که به مارکس اف کرو تقدیم نمایید.

چنانچه ملاحظه خواهد شد تا اندازه‌ای که در باب ایالت فارس نوشته شده است قصد این است که مراکز قشون مزبور را در شیراز قرار دهند و امید می‌رود که تا اواخر سال اول پستهای ژاندارمری از طرف جنوب تا کنار تخته که به مسافت ۱۲۰

میلی شیراز است و از طرف شمال تا باغ خان که به مسافت ۱۲ میلی شمال شیراز است برقرار شود.

در عرض ۹ ماه متعاقب آن هم پستهای آنها در جنوب تا بوشهر و در شمال تا یزدخواست برقرار خواهد شد.

عقیده سر ادوارد گری بر این است که ترتیباتی که فعلا در مد نظر می باشد مورد اعتراض سخت خواهد بود برای اینکه لااقل برای يك مدت ۱۲ ماهی يك قطعه وسیع مملکت - که در حقیقت به اندازه ۵۵ میل می باشد - بین بوشهر و کنارتنخته در دهنه بزرگترین مدخل تجارت به داخله انگلیس بدون محافظت می ماند در صورتی که در راه شمال از طهران به ساحل دریا نقطه بلامحافظت موجود نمی باشد.

تا وقتی که این قطعه بلامحافظت بماند مسئله اینکه قسمت راه بین کنارتنخته امن می باشد برای تجارت انگلیس دارای نفع نخواهد بود چرا که همینکه اجناس از بوشهر حرکت داده شد محتمل است بسرقت برود و بنابراین من باید استفسار نمایم که آیا به عقیده لرد کرو مطلوب به نظر می آید که به سر جارج بارکلی تعلیم داده شود به دولت ایران اصرار نمایند که توجه خود را در اول وهله به تمام راه جنوب شیراز معطوف دارند نه اینکه فقط يك قسمتی از آن را مثل آنکه بطرف باغ خان که در طرف شمال آنجا است قراولی نمایند.

امضاء لوئیس ملت

نمره - ۳۱۱

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری

سنت پترزبورغ، ۱۷ مارس ۱۹۱۲ [۲۷ اسفند ۱۲۹۰؛ ۲۷ ع ۱-۱۳۳۰]

سفیر ایران امروز ملاقاتی از من نموده استفسار نمود ببیند من می توانم کاری کنم که باعث تسریع مذاکرات راجعه به قرضه بزرگی گردد؟

من به او اظهار داشتم تا آنکه جواب مراسله متحدالمال ما از طرف دولت ایران فرستاده شود برای من فایده ای نخواهد داشت که به وزیر امور خارجه فشار بیاورم. او مرا اطمینان داد که جواب مراسله مذکور حالا دیگر به تأخیر انداخته نخواهد شد و به من اصرار نمود که لزوم حتمی ترتیب قرضه را به وصول جوابیه به شما بفهمانم.

نمره - ۳۱۲

مکتوب وزارت خارجه به اداره هند

وزارت خارجه، ۱۸ مارس ۱۹۱۲ [۲۸ اسفند ۱۲۹۰؛ ۲۸ ع ۱-۱۳۳۰]

آقا

از طرف سر ادوارد گری وزیر امور خارجه تعلیم دارم که سواد تلگراف سفیر

اعلیحضرتی مقیم طهران را که در آن ارائه طریق نموده است که حالیه موقع مناسبتی است برای آنکه به دولت ایران گفته شود که دولت اعلیحضرتی پس از ورود فرمانفرمایی به فارس از عده مستحفظین آنجا خواهند کاست، برای آنکه به مارکس اف کرو تقدیم شود لفاً ایقاد می‌دارم. و نیز باید اظهار نمایم که سر ادوارد گری بنا بر اطلاعاتی که حالیه برایش رسیده مایل است که با عقایدی که سر جارج بارکلی اظهار نموده شریک شود اگرچه او بنحوی درک می‌کند که تا زمانی که لرد کرو از نظریات فرمانفرمای هند واقف نشود تصمیم قطعی نخواهد شد.

امضاء لوئیس ملت

نمره - ۳۱۳

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۱۹ مارس ۱۹۱۲ [۲۹ اسفند ۱۲۹۰؛ ۲۹ ع ۱-۱۳۳۰]

مستر مایر ویس قنصل انگلیس که به ریاست اداره ذیقلر در سلطان آباد منصوب است بختیاریها او را مابین اینجا و قم لخت کرده‌اند.

نمره - ۳۱۴

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه، ۲۰ مارس ۱۹۱۲ [۳۰ اسفند ۱۲۹۰؛ ۳۰ ع ۱-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۱۹ مارس شما:

ممکن است صمصام السلطنه از بختیاریها جلوگیری کند آیا می‌توانید او را ترغیب نمایید اقدامات لازمه بنمایید؟

نمره - ۳۱۵

مکتوب اداره هند به وزارت خارجه

اداره هند، ۲۰ مارس ۱۹۱۲ [۳۰ اسفند ۱۲۹۰؛ ۳۰ ع ۱-۱۳۳۰]

آقا

از طرف وزیر هند تعلیم دارم که وصول مراسله ۱۶ شهر جاری شما را در باب نقشه‌ای که کلنل یالمارسن برای تشکیل ژاندارمری ملی در ایران طرح نموده است اطلاع دهم.

مارکس اف کرو با وزیر امور خارجه موافقت دارد که اصلح این است که اولاً شرطی از بابت حفظ تمام راه بین شیراز و بوشهر بشود ولی کنار تخته ظاهراً آخرین منزلی است در آن قسمت کوهستانی که بیشتر احتمال می‌رود به قوافل حمله بشود و

به مسافت کمی از آن، راه از کتل مولا عبور نموده و به دشت می‌رسد و یحتمل عقیده کلنل یالمارسن این است که اگر در کنار تخته پستی برقرار شود راه تا دالکی که پای تپه واقع است بطور مکفی محافظت خواهد شد و محافظت دشت را ممکن است به هر قدر قوایی که ممکن است حکمران بوشهر دارا باشد واگذار نمود. لرد کرو صحیح نمی‌داند که در تصمیم صاحب‌منصبان سوئدی مداخله‌ای شود که در صورتی که بتوان، از آن صرف‌نظر نمود و اینطور ارائه طریق می‌نماید که دولت اعلیحضرتی ممکن است با این پیشنهاد به شروط ذیل موافقت نمایند که اولاً پستی که در کنار تخته برقرار می‌شود تا دالکی قراولی نماید و ثانیاً حکمران بوشهر را شخصاً مسئول امنیت بقیه راه الی بوشهر قرار دهند. این را باید به خاطر داشت که ده برازبان که جای خطرناکی است و خان آنجا آدم شریری است در این قسمت آخری می‌باشد.

ممکن است سر ادوارد گری بخواهد قبل از تصمیم با قنصل مقیم خلیج فارس مشورت نماید.

لرد کرو تصور می‌کند که برای حفظ راه از بندرعباس الی کرمان که حالیه مغشوش است و محتمل است همینکه سرقتهای بین بوشهر و شیراز دیگر چندان فایده نداشته باشد بدتر شود ظاهراً قرار و مداری داده نشده. قنصل اعلیحضرتی مقیم کرمان و اداراتی که اموالشان بسرقت رفته در این باب اظهاراتی نموده‌اند و لرد کرو ارائه طریق می‌نماید که بایستی به دولت ایران فشار وارد آورده شود که برای اعاده نظم این راه هم اقدام بنمایند.

امضاء ریچی

نمره - ۳۱۶

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۲۱ مارس ۱۹۱۲ [یکم فروردین ۱۲۹۱؛ یکم ع ۲-۱۳۳۰]

مراتب ذیل مضمون جوابی است که دولت ایران در ۲۰ مارس به پیشنهادات متحدالمال ما داده‌اند:

ترجمه مکتوب

آقای سفیر

افتخار دارم وصول مراسله‌ای را که جنابعالی در ۲۹ صفر (۱۸ فوریه) [۲۸ بهمن] گذشته به اتفاق جناب سفیر روس برای من فرستاده بودید و مشعر بود بر بعضی پیشنهادات برای برقراری مناسبات فیما بین دولت ایران و دولتین انگلیس و روس بر اساس مستحکم دوستی و اعتماد و همراهی با اعلیحضرت شاه در اعاده و استقرار نظم و امنیت در مملکت اطلاع دهم. دولت علیه از آنجایی که بی‌اندازه نیات حسنه دولت مجاور را احساس نموده و میل دارند این پیشنهادات را کاملاً موافق دلخواه به انجام رسانند با نهایت افتخار جنابعالی را از مراتب ذیل مستحضرمی‌دارند:

(۱) در باب مسئله مبلغ ۲۰۰۰۰۰۰ لیرا که برای آن بانک شاهنشاهی و بانک دسکونت به نام دولت ایران حسابی در دفاتر خود نگاه خواهند داشت، و از بابت مساعده قرضه اولی که دولت ایران در صدد گرفتن آن می‌باشند محسوب خواهد بود، دولت متبوعه من موافقت دارند که این وجه از اولین وجوهات قرضه مذکور مسترد شود و نفع آن از قرار سالیانه صدی هفت محسوب خواهد گردید و اضافه عایدات گمرکات شمالی و جنوبی جزئاً و کلاً محل استهلاك و پرداخت نفع آن قرار داده خواهد شد.

(۲) محض اینکه اطمینان داشته باشند که تمام این وجه به مصارفی که دولت تصمیم نموده‌اند و سفارتین هم مستحضر می‌باشند برسد دولت علیه به مأموری که خزانه‌داری کل سپرده او است خواهند سپرد که تمام مصارفی را که از این پول باید بشود نظارت نماید و اینطور مقرر می‌شود که يك قسمت عمده‌ای از این مساعده برای تشکیل ژاندارمری دولتی به کمک صاحب‌منصبان سوئدی به مصرف خواهد رسید.

ب۱: در باب ۴ مسئله مندرجه در قسمت آخری مراسله متحدالمال دولت ایران، از آنجایی که بطور حتم می‌دانند تمامیت و استقلال و بهمینطور ترقی به حال آرامی ایران را دولتین متحابه صمیمانه مایل می‌باشند با نهایت مسرت از این رویه مساعده آنها خوشوقت بوده و بطریق ذیل جواب می‌دهند:

(۱) دولت ایران محض اثبات میل وافر خود برای استقرار مناسبات فیما بین خود و دولت بریطانیای عظمی و دولت روس بر يك اساس متین دوستی و اعتماد با دقت تمام با اصول معاهده ۱۹۰۷ انگلیس و روس موافقت خواهند نمود و متوجه اطمیناناتی که در مقدمه معاهده مزبور مندرج است خواهند بود.

(۲) بر طبق آنچه در پروگرام دولت متبوعه من تصمیم شده است پس از حرکت قطعی محمدعلی میرزا و سالارالدوله از خاک ایران مجاهدین اخراج شده و سایر عساکر غیرمنظمه در تحت دیسپلین واقع گردیده و به تدریج همینکه در تشکیلات نظامی ترقی حاصل شد جزو عساکر منظمه خواهند شد.

(۳) برای استقرار نظم و امنیت در مملکت تشکیل قشون منظم مؤثری یکی از مسائل اصلی پروگرام هیئت وزراء را تشکیل می‌دهد و این مسئله مشهود است که قشونی که تشکیل می‌گردد به مناسبت احتیاجات مملکت خواهد بود.

دولت ایران محض تیقن دولتین از اینکه تشکیل این قشون را یکی از وظایف بسیار لازمه خود می‌دانند سفارتین را برای تبادل افکار دوستانه در مسائل و نکات لازمه راجع به آن مستحضر خواهند ساخت.

(۴) از بابت حرکت محمدعلی میرزا و اعطای حقوق به او، نظر به پیشنهادات دولتین انگلیس و روس قراردادی که موضوع مکتوب علیحده‌ای قرار داده شده به انجام رسیده است.

برای رفع هرگونه موانع که در راه تسکین مملکت و اعاده انتظامات می‌باشد و محض آنکه مؤثر بودن اقداماتی که دولت برای امنیت عمومی می‌نمایند تأمین شود، دولت ایران اعتماد دارند که دولتین مجاور از هرگونه معاونتی مضایقه نخواهند نمود که تمام خطرات اقدام جدید شاه مخلوع برای ورود به ایران محو گردد. دولت علیه از آنجایی که میل دارند بر وفق پیشنهادات دولتین انگلیس و روس عمل نمایند به همراهان محمدعلی میرزا عفو عمومی اعطاء خواهند نمود. این عفو عمومی فقط برای حوادث و اعمالی است که قبل از اعطای آن بوقوع رسیده و به آنچه فیما بعد به ظهور رسد راجع نخواهد بود.

ت: دولت ایران چنانچه بموجب فقرات فوق مقاصد دوستانه خود را نسبت به دولتین و میل صمیمانه خود را برای استقرار نظم و امنیت در مملکت به ثبوت رسانیده‌اند بی‌اندازه مایلند که کمک و همراهی مؤثر دو مملکت مجاور را در مسائلی که ذیلاً نگاشته می‌شود جلب نمایند:

۱) برای اقسام عمل قرضه‌ای که برای فعلیت‌دادن اصلاحات لازم است بطوریکه شرایطی که در مقابل آن مقرر می‌شود فقط راجع به نفع و استهلاك و وثیقه آن باشد.

۲) عساکر خارجی بر حسب اراده دولت ایران هر قدر زودتر که امکان دارد خاک ایران را تخلیه نمایند.

نمره - ۳۱۷

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری
 طهران، ۲۲ مارس ۱۹۱۲ [۲ فروردین ۱۲۹۱؛ ۲ ع ۲-۱۳۳۰]
 رجوع به تلگراف ۲۰ مارس خودتان نمایید:

سرقت شدن اموال ویس قنسول در سلطان‌آباد

می‌ترسم دیگر حالا نتوان از بختیاریها جلوگیری نمود در عرض چند سال اخیر آنها از اغتشاشات عمومی استفاده نموده و بلامجازات دزدی می‌کرده‌اند ولی بدون شك مصمم السلطنه آنچه بتواند از جلوگیری آنها کوتاهی نخواهد نمود.
 من توجه دولت و رؤسای بختیاری را به این سرقتها جلب نموده و در شرف عرضه داشتن ادعای خود برای اموال مسروقه که همین حالا شرح جزئیات آن برای من رسیده است می‌باشم.

نمره - ۳۱۸

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانونان

وزارت خارجه، ۲۲ مارس ۱۹۱۲ [۲ فروردین ۱۲۹۱؛ ۲ ع ۲-۱۳۳۰]

جواب دولت ایران به مشروحه متعالمال به نظر من موافق دلخواه است و پیشنهاد می‌کنم که به سفیر دولت اعلیحضرتی تعلیم داده شود قسمت مساعده ما را فوراً به ایشان بپردازند. تحقیق نمایید آیا دولت روس با این امر موافقت دارند؟

نمره - ۳۱۹

تلگراف سر جارج بیوکانونان به سر ادوارد گری

منت پترزبورغ، ۲۴ مارس ۱۹۱۲ [۴ فروردین ۱۲۹۱؛ ۴ ع ۲-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۲۲ مارس شما:

مساعده به دولت ایران

وزیر امور خارجه موافقت دارد و برطبق آن به سفیر روس تعلیم خواهد داد.

نمره - ۳۲۰

مکتوب سر اسپرینگ ریس به سر ادوارد گری

استخلم [= استکھلم]، ۱۹ مارس ۱۹۱۲ [۲۹ اسفند ۱۲۹۰؛ ۲۹ ع ۱-۱۳۳۰]
آقا

در باب تلگراف ۵ شهر جاری سر جارج بیوکانونان افتخار دارم اظهار نمایم که با شارژدافر روس از وزیر امور خارجه سوئد ملاقات نموده جناب معزی‌الیه را اطلاع دادیم که دولتین اعتراضی بر علیه [= علیه] استخدام دو نفر صاحب‌منصب دیگر و يك نفر بیطار اعتراضی ندارند.

کنت اهرنزوارد از ما اظهار تشکر نموده اظهار داشت تاکنون برای او اطلاعی از بابت خواستن این سه نفر از طرف کلنل سوئدی نرسیده است و البته بلاشک به وزیر جنگ اطلاع خواهد رسید.

سیسیل اسپرینگ ریس

نمره - ۳۲۱

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۲۵ مارس ۱۹۱۲ [۵ فروردین ۱۲۹۱؛ ۵ ع ۲-۱۳۳۰]

اوضاع مشهد خیلی سخت شده است. جنرال قنسول ما راپورت می‌دهد که جنگ اتصالاً در کار است و همکار روسی من در شرف اعلان قانون نظامی می‌باشد.

نمره - ۳۲۲

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری
 طهران، ۲۵ مارس ۱۹۱۲ [۵ فروردین ۱۲۹۱؛ ۵ ع ۲-۱۳۳۰]
 لطف نموده رجوع به تلگراف ۷ مارس من نمایید:
 کرمانشاه

در راپورت مورخه ۱۵ شهر جاری قنسول اعلیحضرتی اظهار می‌دارد که نصیحتی را که او و قنسول روس به سالارالدوله داده‌اند او رد نموده است و نه فقط بی‌میل است از اینکه شرایطی را که دولت ایران پیشنهاد نموده قبول نماید بلکه ادعای حکمفرمایی بر تمام مغرب ایران در تحت سلطنت شاه می‌نماید.

نمره - ۳۲۳

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری
 طهران، ۲۵ مارس ۱۹۱۲ [۵ فروردین ۱۲۹۱؛ ۵ ع ۲-۱۳۳۰]
 راجع به تلگراف امروز من:

همکار روسی و من دیروز وزیر امور خارجه را از جوابی که سالارالدوله به اظهاریه دو قنسول داده است مستحضر نمودیم.
 جناب معزی‌الیه اظهار داشت که درخواستهای سالارالدوله بطور وضوح قابل قبول نمی‌باشد و قبول آنها تمامیت ایران را نقض نموده و به این طریق نه فقط با منافع ایران بلکه با منافع دولتین نیز مخالفت دارد.
 وزیر امور خارجه ما را مطمئن ساخت که دولت در تهیه اعزام يك استعداد مؤثری بر ضد سالارالدوله بوده و از ما خواهش نموده بطور سخت‌تری اظهارات خود را تکرار نموده و به قنسولها دستورالعمل بدهیم این اظهارات را اشاعه بدهند.
 ما در صورت تصویب دولتین پیشنهاد می‌کنیم که با خواهش وزیر امور خارجه موافقت شده به قنسولها تعلیم داده شود که با کمال سختی به سالارالدوله اصرار نمایند از ایران خارج شود و به او بخاطر نشان نمایند که رویه‌حالیه او مخالف با منافع دولتین می‌باشد و دولت ایران در اقدامی که بر علیه [=علیه] او می‌نمایند کاملاً مطمئن به تقویت و همدردی ما می‌باشند و هرگاه از ایران خارج نشود دولتین دیگر اقدامی برای تحصیل حقوق او نکرده و از او حمایت بهیچوجه نخواهند کرد و به دو قنسول مذکور تعلیم داده خواهد شد که اظهارات خود را هر قدر که امکان دارد اشاعه دهند.

نمره - ۳۲۴

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی
وزارت خارجه، ۲۵ مارس ۱۹۱۲ [۵ فروردین ۱۲۹۱؛ ۵ ع ۲-۱۳۳۰]
راجع به تلگراف ۲۴ مارس سر جارج بیوکانون:
شما می‌توانید سهم مساعده ما را فوراً بپردازید.

نمره - ۳۲۵

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی
وزارت خارجه، ۲۵ مارس ۱۹۱۲ [۵ فروردین ۱۲۹۱؛ ۵ ع ۲-۱۳۳۰]
من با اداره هند در باب نقشه تشکیل ژاندارمری سوئدی که در مراسله ۱۴ فوریه
خودتان راپورت داده بودید مشغول مذاکره بوده‌ام.
وزیر هند نقشه مذکور را بطور عموم قابل قبول می‌داند ولی به نظر وی (که من
هم با او موافقت دارم) چنان می‌رسد که نظر به خطری که قوافل در حرکت از بوشهر
برای شیراز دوچار می‌شوند یکی از اقدامات اولیه بایستی ترتیب حفظ تمام راه بین
اینجاها باشد.
ما می‌خواهیم رفع هرگونه تأخیری را بنماییم و تا اندازه‌ای که امکان دارد تصفیة
این امر را به اختیار کلنل مذکور واگذاریم و بنابراین نقشه او را قبول می‌کنیم در
صورتی که اولاً حکمران بوشهر شخصاً تعهد مسئولیت امنیت راه از بوشهر الی
دالکی را بنماید (که شامل برازجان باشد که در یکی دو موقع محل وقوع چند فقره
سرقت بوده) و ثانیاً قوه ژاندارمری که در کنار تخته قرار داده می‌شود راه را تا دالکی
قراولی نماید.
اما از بابت راه بین بندرعباس و کرمان لرد کرو بیم دارد از اینکه ناامنی راه
شیراز هر قدر زیاده‌تر شود بر ناامنی حالیه این راه به مناسبت افزوده خواهد شد و
تصور می‌کنند ممکن است دولت ایران را برای رفع این مسئله مجبور به اقدامات
نموده نمی‌دانم این کار در قوه آنها خواهد بود تا آنکه از قرضه پیشنهادی وجوهات
لازمه را تحصیل نماید؟
شما باید با جنرال قنسول بوشهر مشورت نموده و مرا از نظریات خود تلگرافاً
[= تلگرافی] مستحضر دارید.

نمره - ۳۲۶

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی
وزارت خارجه، ۲۶ مارس ۱۹۱۲ [۶ فروردین ۱۲۹۱؛ ۶ ع ۲-۱۳۳۰]
ادارات تجارتي منچستر از خطر بزرگ در همدان که شاید بعلمت سالارالدوله باشد
شکایت دارند. به دولت ایران اصرار نمایند که در اعزام قشون کوتاهی نکنند.

نمره - ۳۲۷

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بیوکانونان

وزارت خارجه، ۲۶ مارس ۱۹۱۲ [۶ فروردین ۱۲۹۱: ۶ ع ۲-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۲۵ مارس سر جارج بارکلی:

سالارالدوله

من پیشنهاد را تصویب می‌کنم و از دانستن نظریات دولت ایران مسرور خواهم شد.

نمره - ۳۲۸

مکتوب اداره بحریه به وزارت خارجه

اداره بحریه، ۲۷ مارس ۱۹۱۲ [۷ فروردین ۱۲۹۱: ۷ ع ۲-۱۳۳۰]

آقا

از طرف لرد کمیسیونرهای اداره بحریه مأمورم که برای اطلاع وزیر امور خارجه مواد تلگراف مورخه ۲۶ شهر جاری را که از سپهسالار قشونی ایستایندیز در باب اوضاع خلیج فارس رسیده لفاً ایفاد دارم. سواد این مکتوب به اداره هند فرستاده شده.

امضاء گراهم گرین

ملفوف نمره ۳۲۸

تلگراف سپهسالار قشونی جزایر ایستایندیز به اداره بحریه

بمبئی، ۲۶ مارس ۱۹۱۲ [۶ فروردین ۱۲۹۰: ۶ ع ۲-۱۳۳۰]

صاحب‌منصب درجه اول بحری امروز اینطور راپرت می‌دهد:

هیجان بر ضد لنگه به نظر می‌رسد صورت جنگ مذهبی می‌گیرد ولی از قرار اخبار جدیده بعلت پسر فرمانفرمای فارس که حرکاتش در چهارم اسباب سوء ظن شده حمله به تأخیر افتاده است. خیلی احتمال می‌رود که عده‌ای زیاده بر آنچه ابتداء تخمین زده شده بود به لنگه حمله خواهند آورد و در جزو اینها اکثر طوایف لارستان می‌باشند مگر آنکه پسر فرمانفرمای فارس از حرکت آنها در لار جلوگیری نماید.

نمره - ۳۲۹

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۲۷ مارس ۱۹۱۲ [۷ فروردین ۱۲۹۱: ۷ ع ۲-۱۳۳۰]

اوضاع همدان

رجوع به تلگراف ۲۶ مارس خود نمایید:

در چندین موقع دولت ایران اطمینان به من داده‌اند که مشغول هرگونه اقدامات

برای فرستادن قشون کافی بدون تأخیر می‌باشند.
 همینکه بعد تحقیق کردم امروز معلوم شد که فرمانفرما که به حکومت منصوب شده است به او سپرده شده است که قسمت زیادی از آن قشون را جمع‌آوری نماید - یعنی آن قشونی که به نظر من غیرمکفی می‌آمد - و من از دولت ایران استدعا نموده‌ام که بعضی از فداییان یفرم که در مواقع قبل اینطور بخوبی از کار درآمده‌اند بر ضد سالارالدوله فرستاده شوند.

نمره - ۳۳۰

تلگراف سر جارج بیوکانون به سر ادوارد گری
 منت پترزبورغ، ۲۷ مارس ۱۹۱۲ [۷ فروردین ۱۲۹۱؛ ۷ ع ۲-۱۳۳۰]
 راجع به تلگراف ۲۶ مارس شما:

سالارالدوله

وزیر امور خارجه نیز تصویب می‌کند و تعلیمات لازمه برای سنیر روس مقیم طهران خواهد فرستاد.

نمره - ۳۳۱

مکتوب اداره هند به وزارت خارجه

اداره هند، ۲۷ مارس ۱۹۱۲ [۷ فروردین ۱۲۹۱؛ ۷ ع ۲-۱۳۳۰]
 آقا

در باب مراسله ۱۸ شهر جاری شما از طرف وزیر هند تعلیم دارم سواد تلگرافی را که از حکومت هندوستان راجع به اوضاع فارس رسیده لفاً ایفاد دارم.
 درحالی‌که مارکس اف کرو در پیشنهادی که در این مراسله شما مذکور گردیده بطور عموم با سر ادوارد گری هم‌عقیده است او میل دارد که تأکید نماید لزوم مطالبه نمودن از دولت ایران تنبیه آنهایی را که اهل محل بخوبی آنها را مسئول حمله بر مستحفظین اسمارت می‌دانند، چرا که دولت اعلیحضرتی خود نمی‌توانند در این کار اقدام نمایند.

جناب معزی‌الیه نیز ارائه طریق می‌نمایند که یکی از شروط عودت قطعی عساکر بایستی تعهدی از طرف دولت ایران باشد که صاحب‌منصبان سوئدی را در تشکیل قوه ژاندارمری به هر وسیله که می‌توانند تقویت نمایند.

امضاء ریچی

ملفوف نمرة ۳۳۱

سواد مکتوب حکومت هند به مارکس اف کرو

۲۳ مارس ۱۹۱۲ [۳ فروردین ۱۲۹۱؛ ۳ ع ۲-۱۳۳۰]

به عقیده سر پی کاکس اوضاع نزدیک شیراز رو به بهبودی است.

ما تصور می‌کنیم که بایستی باز هم به دولت ایران فشار آوریم که آنهایی را که مسئول حملات می‌باشند تنبیه نمایند و تأدیة جبران آنها را از وظیفه اقدام در این امر باز ندارد.

ما از بابت مسئله نگاهداشتن مستحفظین قنصلخانه شیراز و اصفهان با سر جارج بارکلی موافقت داریم که دلیل وضع رفتار دوستانه رؤسای ایلات در راه فیما بعد بایستی شرط تخفیف مستحفظین قنصلخانه باشد.

نمره - ۳۳۲

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۲۸ مارس ۱۹۱۲ [۸ فروردین ۱۲۹۱؛ ۸ ع ۲-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۲۵ مارس شما:

امروز من حواله برای مبلغ ۱۰۰۰۰۰۰ لیرا که سهم مساعده دولت انگلیس باشد به دولت ایران داده و از کفیل خزانه‌داری کل خواهش نمودم که با بانک شاهنشاهی ایران قرار و مدار مسترد داشتن ۳۵۰۰۰۰ تومانی که به مناسبت حرکت شاه مخلوع داده شده است بدهد.

چنانچه آگاه می‌باشید اضافه عایدات گمرکات شمال و جنوب باید بالتمامه برای پرداخت نفع و استهلاك اسهام قرضه مساعده مشترك ۲۰۰۰۰۰۰ لیرای دولتین روس و انگلیس قرار داده شود.

پس از مشورت با رئیس بانک شاهنشاهی ایران من ارائه طریق می‌نمایم (در صورتی که شما تصویب نمایید) که اضافه عایدات گمرکی ماه به ماه از غرة ماه مه از طرف بانک لندن از بابت حساب دولت اعلیحضرتی فرستاده شود تا آنکه قسمت دولت انگلیس تماماً پرداخته شود.

نمره - ۳۳۳

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه، ۲۸ مارس ۱۹۱۲ [۸ فروردین ۱۲۹۱؛ ۸ ع ۲-۱۳۳۰]

راجع به تلگراف ۲۸ مارس سر جارج بیوکانون:

سالارالدوله

شما بر طبق پیشنهادی که در تلگراف ۲۵ مارس خود نموده‌اید می‌توانید عمل نمایید.

نمره - ۳۳۴

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۲۹ مارس ۱۹۱۲ [۹ فروردین ۱۲۹۱؛ ۹ ع ۲-۱۳۳۰]

مطالب ذیل ملخص تلگرافی است که [در] ۲۴ مارس از طرف کفیل قنصلگری شیراز رسیده و از آن معلوم می‌شود که احتمال قوی می‌رود نقل مکان ایلات بطور آرامی بگذرد:

بواسطه نزاع مابین اهالی کازرون و قشقاییها راه بوشهر کمی مغشوش شده است و چندین فقره سرقتهای جزئی از قوافل به وقوع رسیده و پسته‌ای هم که از بوشهر می‌آمده بسرقت رفته است. حکومت کازرون بنا بر اعتراضات قطعی اهالی کازرون بر علیه [=علیه] داشتن حکومت قشقایی از محمدعلی‌خان به منتصرالملک فرمانده رژیمان ملایر منتقل شده است. قشقاییها ایاب و ذهاب قوافل را از عقب کمارج به شاهپور و از آنجا از راه ناندان به دشت ارجن منحرف نموده‌اند و ایاب و ذهاب از راه کازرون را بکلی متروک داشته‌اند و قوام‌الملک و تجار مجبور به موافقت در این امر گردیده‌اند. ولی قوام‌الملک مرا اطمینان می‌دهد که در اول وهله برای انحراف ایاب و ذهاب آنها به راه معمولی اقدام خواهد نمود. ایلخانی با استعداد دولتی که مرکب از ۲۵۰ نفر سواره و پیاده و دو عراده توپ و تفنگچیان قشقایی که رویهم رفته قریب ۲۰۰۰ نفر می‌شود در جیره می‌باشد. رؤسای قشقاییها و شش بلوکیها و اهالی فارسی‌مدان و صفی‌خانی و نمدیها با آنها می‌باشند. صولت‌السلطنه تاکنون بیطرفی اختیار نموده ولی از قرار راپورت‌های واصله از کازرون منتظر ورود او به تخانی می‌باشند. صولت‌الدوله اهل خانه خود را عقب گذارده و با يك دسته از دره‌شولیهها [=دره‌شوریها] بطرف بالا حرکت نموده و از قرار مذکور در بیست میلی ایلخانی اقامت دارد. از قرار مذکور دسته‌جات دیگر دره‌شولیهها [=دره‌شوریها] طرفدار ایلخانی می‌باشند. رؤساء و محمدکریم‌خان که طرفدار ایلخانی هستند مدتی است در باب ترتیب اصلاحی بین دو برادر مشغول مذاکره بوده‌اند. ظاهراً رؤساء مایل به خونریزی از طرف هیچیک از ایلخانیهها نمی‌باشند و استقلالی که روز بروز پیدا می‌کنند اهمیت ایلخانی‌گری را کم‌کم از نظر آنها محو می‌کند.

مذاکرات صلح هنوز عملیت پیدا نکرده است و نصرالدوله در فسا می‌باشد. اعراب در آنجا اجتماع می‌نمایند. ایلات همه فعلاً مشغول حرکت هستند و بایستی در ظرف دو هفته به دره شیراز وارد شوند. قوام‌الملک که تاکنون شیراز و دور و حوالی آن را خوب منظم نموده مضطرب است و بیشتر علت آن عدم پول است و از چندی به این طرف به من اظهار می‌داشت که اگر دولت ایران برای او پول نفرستند نمی‌تواند دیگر حفظ انتظامات را بنماید. خیلی خوب خواهد بود که دولت ایران برای فرمانفرمای فارس فوراً پول بفرستند که حقوق نظمیه شهر و مستحفظین دور و حوالی شیراز را بپردازد. مأمورین محلی تصور می‌کنند که اگر پول داشته باشند می‌توانند این موقع

باریک حرکت ایلات را سالماً گذرانیده از حوادث ممکنه جلوگیری نمایند.

کفیل خزانهداری کل وعده داده است که از مساعده مشترک مبلغ سی هزار تومان برای تأدیة حقوق پلیس و مستحفظین به شیراز بفرستد.

نمره - ۳۳۵

تلگراف سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری

طهران، ۳۰ مارس ۱۹۱۲ [۱۰ فروردین ۱۲۹۱، ۱۰ ع ۲ - ۱۳۳۰]

نقشه ژاندارمری

رجوع به تلگراف ۲۵ مارس خودتان بنمایید:

من تقاضاهای شما را در باب راه بین بوشهر و شیراز از برای کلنل سوئدی توضیح نموده‌ام. او خوب درک می‌کند که خوب است از ابتداء اسباب حفاظت تمام این قسمت راه فراهم آورده شود و او ابتداء قصد داشته است که این مطلب را پیشنهاد نماید. او خود را مجبور می‌دانست که طوری کند که به هیچ وجه من‌الوجه حتی تصور این مسئله هم نشود که در صورتی که قشقاییها ببینند ژاندارمری فقط در قسمت راه آنها برقرار شده بر خصومت‌کاری آنها افزوده شود درحالی که هیچ اقدامی برای جلوگیری غارتگری ایلات بین شیراز و اصفهان بعمل نیامده است.

قبل از آنکه تصمیم قطعی بشود او می‌خواهد منتظر وصول راپورتی از مأمورینی بشود که بطرف شیراز حرکت کرده‌اند. من پیشنهاد می‌کنم که در این موضوع بیش از این به او فشار آورده نشود مگر آنکه شما مرا تعلیم دهید این کار را بکنم چونکه من ترجیح می‌دهم تا اندازه‌ای که ممکن است او را به اختیار خود واگذاریم.

من از بابت تلگراف شما با سر پی‌کاکس مشورت نموده‌ام. چون هنوز نقشه کلنل را ملاحظه ننموده او نمی‌تواند از بابت احتمال پیشرفت آن چیزی بگوید ولی تصور می‌کند صحیح باشد اشعار نماید که نقشه مزبور مبنی بر تجربیاتی است که او از بابت اوضاع آنجاها حاصل نموده چونکه هیچیک از صاحب‌منصبان تاکنون از آن خط عبور ننموده‌اند و او تصور می‌کند خیلی خوب خواهد بود که نقشه مزبور حتی از همان اول کار به تمام راه بین شیراز و بوشهر منبسط شود و صلاح نمی‌داند ما با پیشنهادی موافقت نماییم که در تحت آن کنترل یک قسمت راه به دست ایرانیها باشد بدون آنکه مفتشی و پول رسانیدن به آن از تحت نظارت صاحب‌منصبان سوئدی خارج باشد.

به عقیده وی هیچ دلیلی به دست نیست برای تصور اینکه بواسطه بهبودی راه بوشهر الی شیراز امنیت راه بندرعباس الی کرمان در مخاطره افتد و یحتمل بواسطه جلوگیری از اغتشاشات حدود شیراز این مسئله به وقوع رسد.

قشقاییها تا راههای کرمان برای غارت نمی‌روند و فقط ایلات فارس که این کار را می‌کنند بعضی از قبایل عرب می‌باشند که تا آن اندازه که به راه اصفهان الی

بوشهر مربوط است تا شیراز زیاده‌تر بطرف جنوب نمی‌روند بنابراین از اعتراضی که پیشنهاد شده است به دولت ایران در این موضوع بشود من مخالف این کار هستم چرا که تا زمانی که دولت ایران قرضه بدست نیاورده من گمان نمی‌کنم بتوانیم اقدامی جدی برای جلوگیری اغتشاشات در راه بندرعباس الی کرمان بنماییم. آنچه می‌توانیم امیدوار باشیم این است که اقدامات لازمه برای اجرای پیشنهادات محدود کلنل سوئدی بعمل خواهد آمد.

نمره - ۳۳۶

• مکتوب سر جارج بارکلی به سر ادوارد گری
طهران، ۸ مارس ۱۹۱۲ [۱۸ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۸ ع ۱-۱۳۳۰]
آقا

افتخار دارم سواد مکتوبی را که به‌وصول تعلیمات مندرجه در تلگراف ۲۹ شهر گذشته شما راجع به تقاضای جبران دو فقره حمله که در ماه دسامبر گذشته بر مستحفظین قنصلخانه شد به وزیر امور خارجه نوشتم لفاً ایفاد دارم.
امضاء جارج بارکلی

ملفوفی نمره ۳۳۶

سواد مکتوب سر جارج بارکلی به دولت ایران
طهران، ۴ مارس ۱۹۱۲ [۱۴ اسفند ۱۲۹۰؛ ۱۴ ع ۱-۱۳۳۰]
آقای وزیر

افتخار دارم جلب توجه جنابعالی را به مراسلات ۲۵ و ۲۷ دسامبر خود بنمایم که به موجب آن دولت ایران را از دو فقره حمله سختی که بر مستحفظین اعزامی از شیراز به بوشهر بعمل آمد مستحضر داشته‌ام - در موقعی که برای همراهی اسمارت کفیل قنصلگری شیراز انگلیس پس از انقضای مدت مرخصی به مقام خود مراجعت می‌نمود، رفته بودند.

این حملات بزرگ منتج به کشته‌شدن سه نفر از مستحفظین و مفقود شدن یک نفر و مجروح شدن مستر اسمارت و ۱۰ نفر دیگر و سرقت اموال معادل ۹۴۴ لیرا گردید.

الحال از طرف دولت اعلیحضرتی برای من تعلیم رسیده که برای این حملات مطالبه جبران نمایم و تقاضای مجازات اشخاصی که مسئول بوده‌اند کرده شود.
دولت اعلیحضرتی بخوبی از اوضاع سخت مالی دولت ایران مستحضر بوده و از آنجایی که بسیار مایلند حتی المقدور از مزاحمت دولت ایران احتراز نمایند تخمین خسارات را بطور اعتدال زده‌اند و مبلغی که بایستی من ادعای نمایم ۴۷۴۴ لیرا می‌باشد و این مبلغ از بابت فقرات ذیل مطالبه می‌شود:

برای مجروح شدن اسمارت ۱۰۰۰ لیرا

برای ۴ نفر مقتول یا مفقود و ۳ نفری که محتمل است از
 مجروح شدن عاجز شوند از قرار هر يك ۳۰۰ لیرا ۲۱۰۰ لیرا
 برای ۷ نفری که کمتر مجروح شده اند هر يك يكصد لیرا ۷۰۰ لیرا
 برای قیمت اموال مسروقه ۹۴۴ لیرا
 من امیدوارم که جواب مساعدی زودتر برآیم فرستاده شود.
 امضاء جارج بارکلی

نمره - ۲۲۷

تلگراف سر ادوارد گری به سر جارج بارکلی

وزارت خارجه، دوم آوریل ۱۹۱۲ [۱۳ فروردین ۱۲۹۱؛ ۳ ع ۲-۱۳۳۰]
 راجع به تلگراف ۱۲ مارس شما:

اوضاع جنوب ایران

دولت اعلیحضرتی با کمال دقت اوضاع جنوب ایران را در تحت نظر آورده دو باب
 حمله به اسماط توجه مخصوص نموده اند:

(۱) لازم به نظر می آید که آنهایی که از اهل محل می باشند و مقصر آن حمله می باشند
 برای مجازات به دولت ایران تسلیم شوند، اگر این کار به انجام برسد دولت
 اعلیحضرتی فوراً دسته قشونی [را] که در بوشهر می باشند عودت خواهند داد و اثر
 رؤسای ایلات و سران آنها تا دو ماه اقلابرا از احساسات دوستانه و رویه مسالمت آمیز
 نمودند و حمله دیگری در راه رخ ننمود عودت قشون سواره از شیراز و اصفهان هم
 شروع خواهد شد.

دولت ایران بایستی بدانند که دوام رویه دوستانه دولت اعلیحضرتی نسبت به آنها
 بایستی بسته به تشکیل ژاندارمری سوئدی مؤثری باشد و بنابراین بایستی بدانند
 که قبل از عودت قطعی عساکر باید به هر قسمی که برایشان امکان دارد از صاحب
 منصبان سوئدی تقویت نمایند.

از تلگراف ۲۹ مارس شما ظاهر می گردد که قوام الملک خوب شیراز را منظم نموده
 و شاید صلاح باشد که در همین وقتی که ایلات نقل مکان می کنند خود دولت متصدی
 انتظامات آنجا بشوند ولی هر قدر زودتر که امکان دارد بایستی فرمانفرمای جدید
 برای فارس فرستاده شود و مقام خوبی به قوام داده شود ولی هر که به فرمانفرمایی
 منصوب گردد لازم است دولت ایران از او تقویت کامل نموده وجه لازم را به او
 برسانند.

(۲) نظر به بهبودی اوضاع من متمایل به این مسئله هستم که هرگونه پیشنهاد
 دیگری به دولت ایران در خصوص به کار واداشتن رؤسای ایلات به تعویق انداخته
 شود.

(۳) و صلاح نیست که بغیر از مستحضر داشتن دولت ایران پلتیک خود را زیادتر
 اشاعه دهیم.

فهرستها *

۱) در این فهرستها اعلام مربوط به مجلدات اول تا هفتم یکجا تنظیم شده است و برای سهولت مراجعه شماره هر جلد را قبل از ذکر شماره صفحات مربوط در [] قرار داده‌ایم.

۲) در این فهرستها از ذکر نام نویسندگان و مخاطبان و شهرهای مبدأ و مقصد نامه‌ها و تلگرافها خودداری کرده‌ایم.

نامهای کسان

یاد آوری

چنانکه خوانندگان توجه خواهند فرمود در این فهرست برخی نامهای مشابه دیده می شود که بنظر می رسد باید مربوط به یک شخص باشد و جا داشت که ما هم آن اسامی را در یک ردیف فهرست بندی کنیم. ولی چون قرینه و نشانه آشکاری در دست نبود که بی گمان شویم اسامی یاد شده واقعاً مربوط به یک نفر است یا اشخاص جداگانه و مجالی هم برای بررسی بیشتر نداشتیم ازین رو آنها را به همان گونه که در متن کتاب آمده بود در فهرست گنجانیدیم تا هم خود ما به راه خطا نرفته باشیم و هم دست خوانندگان برای تحقیق بیشتر باز باشد.

آقا خلیل [ج ۷] ۱۵۶۸	آجودانباشی [ج ۴] ۷۰۰
آقا رحیم کرمانشاهی [ج ۷] ۱۶۶۷	آصف الدوله [ج ۱] ۹۱، ۱۰۹، ۱۱۰
آقا زاده (مجتهد) [ج ۴] ۷۹۵، ۷۹۶	۱۲۶، ۱۶۵، ۱۶۸، ۱۶۹
آقا زاده نراقی [ج ۶] ۱۲۵۱	۲۴۹، ۲۶۸، ۲۸۶، ۳۰۵، ۳۲۲
آقا سید جمال الدین واعظ [ج ۱] ۴۰	[ج ۲] ۴۳۱، ۵۲۳، [ج ۳] ۵۹۶
آقا سید رضا قمی [ج ۷] ۱۶۶۷	۶۰۳، ۶۱۴، ۶۲۹، ۶۳۰، ۷۱۳، ۲۱۶، ۴۱
آقا سید عبدالله [ج ۴] ۸۹۵، ۸۹۷	۷۱۴ [ج ۴] ۸۳۳
آقا سید عبدالله مجتهد [ج ۱] ۸، ۹	آقا احمد یزدی [ج ۳] ۷۱۲
۱۱، ۲۲، ۷۷، ۷۸، ۱۲۵، ۱۳۰	آقا باقر [ج ۳] ۷۳۱
	آقاخان (سلطان محمدشاه) [ج ۴] ۷۹۳- [ج ۴] ۷۹۵

- ۱۵۴، ۱۶۵، ۱۷۹، ۱۹۵، ۲۰۰، [ج ۳] ۷۲۷
 ۲۳۷، ۲۳۸، [ج ۴] ۹۰۶، ۹۲۸، احمد (سلطان احمد) [ج ۳] ۶۸۵، [ج ۵] ۱۲۰۱
 آقا سید محمد (طباطبائی) [ج ۱] ۱۵۴
 آقا سید محمد مجتهد [ج ۱] ۱۱، ۲۴، احمدخان [ج ۳] ۷۱۶
 ۲۷، ۴۰، ۴۲، ۱۲۰، ۱۵۶، احمدخان شش بلوکی [ج ۶] ۱۴۶۷، ۱۴۸۱
 آقا شیخ نورالله [ج ۱] ۲۴، ۲۵، ۸۲، احمدخان میرشکار [ج ۴] ۸۶۴
 ۸۲
 آقا صدر [ج ۴] ۷۹۸، احمدشاه (سلطان احمدشاه) [ج ۳] ۶۲۶، ۶۳۱
 آقا محمد مهدی [ج ۱] ۴۶، [ج ۷] ۱۶۶۶، ۱۶۶۷، ۶۹۰، ۶۹۷، ۷۰۱، ۷۰۷
 آقا محمود [ج ۷] ۱۶۶۶، ۷۰۸، ۷۱۰، ۷۲۵، ۷۲۶
 آقا میرزا ابراهیم مجتهد [ج ۶] ۱۲۶۶، ۷۲۴، ۷۴۳، [ج ۷] ۱۵۵۶، ۱۵۹۹
 ۱۲۶۷ (نک: ولیعهد)
 آقانبغی [ج ۱] ۲۴، ۲۷، ۲۸، ۳۵، احمد میرزا (سلطان احمد میرزا) [ج ۱] ۶۸۹
 ۵۴، ۷۳، ۱۲۳، ۱۲۸، ۱۵۷، ۲۶۷، ۲۰، [ج ۳] ۶۲۴، ۶۲۵، ۶۸۹
 آقا نورالله [ج ۱] ۱۲۷، ۱۲۳، ۱۲۸، ادواردز (ژنرال) [ج ۵] ۱۱۱۲
 ۱۵۷، ۲۶۷، [ج ۲] ۲۶۹، ۵۲۳، [ج ۴] ۸۲۲، ادوارد مفتاح (پادشاه انگلیس) [ج ۴] ۸۵۴
 [ج ۱] ۱۲۷، ۱۲۳، ۱۲۸، ۸۵۵
 [ج ۲] ۴۷۱، [ج ۳] ۹۵۶، ۷۱۰، [ج ۴] ۸۹۲، ادیب التجار [ج ۱] ۲۵
 آکانر نک: اوکاشیر، ارباب رستم [ج ۳] ۷۸۷
 ابراهمز، لیونل [ج ۷] ۱۵۶۰، ارباب فریدون [ج ۱] ۱۷۸
 ایراهیم (دکتر) [ج ۳] ۷۰۴، اردشیرخان (قشقائی) [ج ۷] ۱۵۲۷
 اپختانوف (پاخیتونوف؟) [ج ۶] ۱۳۰۰، ارشدالدوله [ج ۳] ۷۵۶، [ج ۵] ۱۱۹۵
 اتابک [ج ۱] ۴۲، ۴۷، ۴۸، ۵۰، ۵۶، ۱۲۳۳، ۱۲۳۲، ۱۲۱۱
 ۶۰، ۷۶، ۸۴، ۸۹، ۹۴، ۹۹، ۱۱۰، [ج ۶] ۱۳۳۷، ۱۲۸۷، ۱۲۸۶
 ۱۱۷، ۱۳۰، ۱۴۱، [ج ۴] ۹۰۶، اسپرینگ ریس (سر) [ج ۵] ۹۷۶، ۹۸۷
 اتابک اعظم [ج ۱] ۴۱، ۴۳، ۴۸، ۵۲، [ج ۶] ۱۲۷۳، ۱۲۷۲، ۱۳۴۷
 ۸۰، ۸۱، ۹۴، [ج ۷] ۱۶۷۵، ۱۳۴۸
 اجلال الملک [ج ۲] ۲۸۷، [ج ۳] ۵۴۶، استد [ج ۱] ۱۸۸
 ۷۰۱، ۵۶۶، ۵۹۴، ۶۴۶، استراگراوسکی - استروگراتسکی [ج ۱] ۳۰۰
 احتشام الدوله [ج ۶] ۱۳۴۰، [ج ۲] ۷۶۲، [ج ۶] ۱۲۸۳
 احتشام السلطنه [ج ۱] ۶، ۸۰، ۸۸، ۱۵۴، استوارت (استوارت) [ج ۱] ۷۰
 ۱۶۵، ۱۶۹، ۱۷۶ - ۱۷۸، ۲۶۴، استوپولو (سر - مسیو) [ج ۵] ۱۱۶۳
 استوکس (ماژور) [ج ۱] ۹۵، ۱۵۹، ۱۶۷،

۷۱۹، [ج ۵] ۱۰۱۱	۱۸۰، ۱۹۵، ۱۹۸، ۲۰۵، ۲۳۸
اسکلی (دکتر) [ج ۱] ۱۴۱	۲۳۹، ۲۴۵، ۲۴۷، ۲۵۰، ۲۵۱
اسکندر خان (پسر سردار ظفر) [ج ۴] ۹۳۰	۲۵۴، ۲۶۸، ۲۸۹، ۳۰۶، ۳۲۳
اسمات [ج ۱] ۲۵۱، ۲۶۱، ۲۶۲، [ج ۲] ۲	[ج ۲] ۴۷۲، [ج ۳] ۵۸۹، ۶۰۵
۷۰۰، ۷۰۱، ۷۴۱، [ج ۴] ۷۷۹	۶۰۸، ۶۱۱، ۶۳۹، ۶۴۳، ۶۴۵
۷۸۵، ۸۳۶، ۸۶۵، ۹۴۶، ۹۶۰	۶۵۱، ۶۸۱، ۶۸۵، ۶۸۸، ۶۹۰
[ج ۵] ۹۹۵، ۱۰۲۹، ۱۰۳۱	۷۰۵، ۷۱۷، ۷۱۹، ۷۲۱، ۷۳۴
۱۰۳۲، [ج ۶] ۱۴۲۵، ۱۴۲۹	۷۴۷، ۷۶۵، [ج ۴] ۹۱۷، ۹۱۹
[ج ۷] ۱۴۸۷-۱۴۹۲، ۱۴۹۷	۹۴۲، [ج ۵] ۹۷۷، ۱۱۰۳
۱۴۹۹، ۱۵۰۰، ۱۵۰۲-۱۵۰۵	۱۱۰۵، ۱۱۰۹، ۱۱۱۰، ۱۱۲۹
۱۵۰۸-۱۵۱۰، ۱۵۱۴، ۱۵۱۸	۱۱۳۰، ۱۱۳۶، ۱۱۴۲-۱۱۴۶
۱۵۲۰، ۱۵۲۱، ۱۵۲۷، ۱۵۴۰	۱۱۴۹، ۱۱۵۵، ۱۱۵۹، ۱۱۶۴-
۱۵۶۷، ۱۵۷۱، ۱۵۷۲، ۱۶۰۴	۱۱۶۶، ۱۱۶۸-۱۱۷۱، ۱۱۷۳-
۱۶۱۳، ۱۶۲۸، ۱۶۳۶، ۱۶۴۳	۱۱۹۰، ۱۱۹۲، ۱۱۹۵، ۱۱۹۹
۱۶۴۷، ۱۶۵۹، ۱۶۷۹، ۱۶۸۳	۱۲۰۰، ۱۲۲۵-۱۲۲۸، ۱۲۴۴
۱۶۸۴	[ج ۶] ۱۲۵۷، ۱۲۶۲، ۱۲۶۴
اسماعیل خان (دکتر) [ج ۴] ۷۷۸، [ج ۵] ۱۱۹۷، ۱۰۷۴	۱۲۶۹، ۱۲۹۶، ۱۳۱۱، ۱۳۲۲
اسمیت (سی. اس) [ج ۴] ۸۰۶، [ج ۵] ۱۰۸۵	۱۳۳۰، ۱۳۳۱، ۱۳۴۸، ۱۳۶۰
[ج ۶] ۱۴۶۹، ۱۴۸۳	۱۳۸۲، ۱۳۸۵، ۱۳۸۸، ۱۴۰۷
[ج ۷] ۱۵۲۸، ۱۵۶۰، ۱۶۲۳	۱۴۲۱
اسمیرنوف [ج ۳] ۶۹۰، [ج ۴] ۸۹۹	استیونس - استهون - استونز - استونس
اسنارسکی (ژنرال) [ج ۳] ۵۶۵، ۵۷۱	[ج ۱] ۵۳، ۱۱۰، ۲۳۵، ۲۷۱
۷۶۱، ۵۷۸	۲۷۲، ۲۷۴، ۲۸۵، ۲۹۱، ۳۰۴
اسیکک (مسیو) [ج ۵] ۱۰۳۰	۳۱۸، [ج ۴] ۹۰۷، [ج ۵] ۱۰۹۹
اصفر خان [ج ۱] ۲۴۹	[ج ۷] ۱۵۸۸، ۱۶۵۶
اعتمادالذاکرین [ج ۲] ۵۲۹	اسدالله [ج ۳] ۶۰۰، ۷۰۴، ۷۲۹، ۷۴۵
اعدل الدوله [ج ۲] ۵۳۱	اسدالله میرزا - شاهزاده اسدالله میرزا
اعزازالممالک [ج ۲] ۴۲۶	[ج ۳] ۶۷۴، ۷۲۸، [ج ۴] ۷۷۳
اعظم الدوله [ج ۶] ۱۴۵۶، [ج ۷] ۱۵۴۰	۷۷۸، ۸۶۸، ۹۰۶، ۹۲۹، ۹۵۶
۱۵۷۱، ۱۶۰۵، ۱۶۵۸، ۱۶۶۶	[ج ۵] ۱۰۳۶، [ج ۷] ۱۶۵۷ (نیز)
افتخارالتجار [ج ۱] ۱۴۰	نک: شهاب الدوله
اقبال الدوله [ج ۱] ۲۴۹، ۲۶۷، [ج ۲] ۲	اسدالله (یاور) [ج ۲] ۵۳۱
۴۰۸، ۴۰۶، ۴۶۳	اسعدالسلطنه [ج ۶] ۱۴۷۶
	اسفندیار خان (کشکولی) [ج ۷] ۱۵۴۲
	اسکات (دکتر) [ج ۳] ۶۸۵، ۶۸۶، ۶۸۸

- ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۸۷، ۲۸۹، ۲۹۰، ۳۲۱، ۳۲۸، [ج ۲] ۳۴۶، ۳۸۰، ۴۰۱، ۴۱۲، ۴۶۹، ۴۷۵، ۵۰۲، ۵۳۸، [ج ۲] ۵۵۱ - ۵۵۲، ۵۶۲، ۵۶۴، ۵۷۳، ۵۷۴، ۵۹۵، ۵۹۸، ۶۲۲، ۶۲۹، ۶۳۷، ۶۳۹، ۶۴۰، ۶۴۳ - ۶۴۵، ۶۸۲، ۶۸۷، ۷۰۶، ۷۰۸، ۷۵۶، [ج ۵] ۱۱۰۶، ۱۱۹۶
امیرتومان - امیرتومان سوادکوهی (اسماعیلخان) [ج ۵] ۱۰۱۲
امیرجنگت [ج ۲] ۵۰۶، ۵۲۱
امیرحشمت [ج ۵] ۱۰۱۱
امیرخان سردار [ج ۵] ۱۰۵۶
امیر سیفالدین میرزا [ج ۴] ۸۱۲
امیر عشایر [ج ۴] ۸۹۱
امیرمجاهد بختیاری [ج ۵] ۱۲۲۸، ۱۲۳۳، [ج ۶] ۱۲۸۶، ۱۴۴۵، [ج ۷] ۱۶۰۵
امیر مفخم - امیر مفخم بختیاری [ج ۳] ۵۸۰، ۶۱۴، ۶۳۷، ۶۳۸، ۶۴۰، ۶۴۱، ۶۴۴، ۶۸۶، ۷۰۵، [ج ۴] ۷۷۹، ۷۸۱، ۹۰۸، ۹۲۹، ۹۳۰، ۹۳۱، ۹۵۷، ۹۵۸، [ج ۵] ۱۰۵۷، ۱۱۹۳، ۱۲۰۳، ۱۲۰۹، ۱۲۱۰، ۱۲۱۳، ۱۲۳۲ - ۱۲۳۴، [ج ۶] ۱۲۸۲، ۱۲۸۳، ۱۲۸۷، ۱۳۳۶، ۱۴۴۵، [ج ۷] ۱۶۵۶
امیرمکرم [ج ۲] ۴۶۹، [ج ۴] ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۵۵، [ج ۵] ۱۰۱۲، ۱۰۷۴، ۱۰۹۷، ۱۲۱۴، ۱۲۳۲، [ج ۶] ۱۲۸۹
امیر نظام [ج ۳] ۵۶۱، ۷۰۷
امین الدوله [ج ۵] ۱۱۳۱، ۱۲۰۵
امین السلطان [ج ۱] ۳۲، ۳۶
امین الممالک [ج ۴] ۷۶۸
- ۳۸۹ [ج ۲] اقبال السلطنه
اقتدار نظام [ج ۱] ۲۸۲
اکبر بلند [ج ۷] ۱۵۸۱
اکبر میرزا [ج ۱] ۲۴۹
اکبرخان [ج ۵] ۱۰۹۹، ۱۱۵۴
اکرم السلطان [ج ۱] ۵۲
اکتور (دکتر) [ج ۱] ۲۸۲
اکزامپلاروف [ج ۳] ۶۰۶
اکفرد - اکفورد (کاپیتان) [ج ۶] ۱۳۹۱، [ج ۷] ۱۵۳۹، ۱۵۴۴
الکسیس (گراندوک) [ج ۲] ۳۳۸، ۳۶۱
ام الخاقان [ج ۳] ۷۸۶
امام جمعه [ج ۲] ۳۴۶، [ج ۳] ۶۹۰، ۷۴۴
امام جمعه خوی [ج ۱] ۹۹
امام جمعه شیراز [ج ۶] ۱۴۶۴
امامزاده [ج ۳] ۶۹۰
امامقلی خان [ج ۳] ۷۳۰
امامقلی میرزا [ج ۱] ۲۲، ۲۳، [ج ۲] ۴۸۲
امان الله خان [ج ۵] ۱۰۹۹، ۱۱۵۵
امان الله میرزا [ج ۵] ۱۰۹۶؛ شاهزاده
امان الله میرزا [ج ۵] ۱۲۰۶
امیر اسعد (پسر سپهدار) [ج ۵] ۱۰۳۷
امیر اعظم [ج ۱] ۹۰، ۹۲، ۱۲۶، [ج ۵] ۱۰۵۶، ۱۲۰۷، ۱۲۳۱، [ج ۶] ۱۲۹۰، ۱۳۳۸، ۱۴۴۹، [ج ۷] ۱۵۴۰، ۱۶۰۴، ۱۶۵۸
امیر افخم [ج ۴] ۹۱۲، ۹۳۲، [ج ۶] ۱۳۴۰
امیرالملك [ج ۷] ۱۵۰۹
امیرالممالک [ج ۵] ۱۱۲۹، ۱۱۳۹
امیربهدار - امیربهدار جنگت [ج ۱] ۴، ۶، ۷، ۱۱۶، ۱۲۵، ۱۳۱، ۱۳۶، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۳، ۱۷۰، ۱۸۴، ۲۲۷، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۴۶، ۲۶۶

۴۹۵، ۴۹۷، ۵۰۵، ۵۰۸، ۵۰۹،
 ۵۱۱، ۵۱۳، [ج ۳] ۵۷۹، ۵۸۷،
 ۶۰۹، ۶۲۰، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۲۵،
 ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۲۴، ۶۵۱، ۶۵۲،
 ۶۵۴، ۶۹۲، ۷۵۰، ۷۵۲، ۷۵۶،
 ۷۵۷، ۷۶۶، [ج ۴] ۸۰۲، ۸۱۴،
 ۸۱۵، ۸۱۷، ۸۲۴، ۸۲۷، ۸۲۹،
 ۸۵۱، ۸۵۲، ۸۶۰، ۸۶۳، ۸۸۲،
 ۸۹۶، [ج ۵] ۱۱۸۳، [ج ۶]

۱۳۶۳
 ایل بیگی [ج ۳] ۶۳۱

بارکر [ج ۱] ۱۴۲

بارکلی (سر جرج) [ج ۲] ۳۳۶، ۳۵۰،
 ۳۹۱، ۴۱۶، ۴۵۶، ۴۵۷، ۴۶۲،
 ۴۷۳، ۴۹۸، ۵۱۲، [ج ۳] ۵۵۴،
 ۶۵۳، ۶۶۴، ۶۹۴، ۶۹۷، ۷۱۷ -
 ۷۱۹، ۷۲۶، ۷۳۵، [ج ۴] ۸۲۹،
 ۸۳۷، ۸۵۹، ۹۰۱، [ج ۵] ۹۷۵،
 ۹۸۷، ۱۰۰۴، ۱۰۱۴، ۱۰۴۱،
 ۱۱۰۹، ۱۱۱۰، ۱۱۲۲، ۱۱۲۳،
 ۱۱۲۵، ۱۱۴۴، ۱۱۵۷، ۱۱۶۱،
 ۱۱۷۳، ۱۱۷۸، ۱۱۸۰، ۱۱۸۳،
 ۱۱۸۸، ۱۱۸۹، ۱۱۸۹، ۱۲۲۲، ۱۲۲۶،
 ۱۲۲۷، [ج ۶] ۱۲۵۳، ۱۲۵۴،
 ۱۲۵۶، ۱۲۹۶، ۱۳۰۵، ۱۳۰۶،
 ۱۳۰۸، ۱۳۰۹، ۱۳۱۵، ۱۳۲۴،
 ۱۳۲۹، ۱۳۴۴، ۱۳۵۱، ۱۳۵۹،
 ۱۳۷۶، ۱۴۰۰، ۱۴۰۷، ۱۴۰۹،
 ۱۴۱۰، ۱۴۱۴، ۱۴۱۸، ۱۴۴۱،
 [ج ۷] ۱۴۸۷، ۱۴۹۶، ۱۵۰۵ -
 ۱۵۰۷، ۱۵۱۱، ۱۵۱۳، ۱۵۲۹ -
 ۱۵۳۱، ۱۵۳۵، ۱۵۵۵، ۱۵۵۷،
 ۱۵۶۳، ۱۵۶۶، ۱۵۷۰، ۱۵۷۲،
 ۱۵۷۴-۱۵۷۶، ۱۵۸۳، ۱۵۸۵

امین دربار [ج ۳] ۶۷۴
 انتظام الملک [ج ۱] ۱۸۷، ۲۶۷، [ج ۲]
 ۴۷۱، [ج ۴] ۹۳۱، ۹۳۹، ۹۵۷
 انتظام الممالک [ج ۶] ۱۴۶۲، ۱۴۶۴،
 ۱۴۷۶ (نیز نک نصرالدوله)
 اوپرون (اوپرون - ابیرن - اپرون) [ج ۳]
 ۵۸۴ - ۵۸۹، ۶۱۹، ۶۲۲، ۶۲۳،
 ۶۲۵، ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۳۴، ۶۵۱ -
 ۶۵۳، ۶۵۵، ۶۶۴-۶۶۶، [ج ۴]
 ۸۵۱، ۸۵۲، ۸۶۰ - ۸۶۳، ۸۹۶،
 ۸۹۸-۹۰۱، ۹۲۰، ۹۲۱، [ج ۵]
 ۱۲۲۲، ۱۲۴۳، [ج ۶] ۱۲۵۵،
 ۱۲۵۷، ۱۲۶۰، ۱۲۷۹ - ۱۲۸۲،
 ۱۲۹۱، ۱۲۹۲، ۱۲۹۵ - ۱۲۹۷،
 ۱۳۰۴ - ۱۳۰۷، ۱۳۰۹، ۱۳۱۰،
 ۱۳۱۲، ۱۳۱۴-۱۳۱۷، ۱۳۱۹ -
 ۱۳۲۲، ۱۳۲۶، ۱۴۵۱، ۱۴۵۳
 اورنو [ج ۳] ۶۸۱، ۶۸۲
 اوکانر - اوکونر - اوکونار (ماژور) [ج
 ۳] ۶۸۵، ۶۸۸، ۷۱۹، ۷۲۱، [ج
 ۵] ۱۰۳۸، ۱۰۹۷، ۱۲۰۷
 اهرنزوارد - اهرنسوارد (کنت) [ج ۶]
 ۱۲۷۳، [ج ۷] ۱۶۷۵
 ایازخان دره شوری (شولی) [ج ۶] ۱۴۶۷
 ایزولسکی - ایسولسکی - ایزوالسکی -
 ایسولسکی [ج ۱] ۱۴، ۱۸، ۱۱۵،
 ۱۱۸، ۱۲۱، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۹۱،
 ۱۹۴، ۱۹۹، ۲۰۲، ۲۰۹، ۲۱۰،
 ۲۲۴، ۲۲۵، ۲۵۷، ۲۵۸، ۳۱۰،
 ۳۱۲، ۳۱۴، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۲۴،
 ۳۲۵، ۳۲۷، ۳۲۹، ۳۳۱، [ج ۲]
 ۳۳۶، ۳۳۸، ۳۵۶، ۳۵۸، ۳۶۱،
 ۳۶۷، ۳۷۹، ۳۹۱، ۳۹۳، ۳۹۵،
 ۳۹۹، ۴۰۱، ۴۱۱، ۴۲۰، ۴۲۳،
 ۴۳۶، ۴۳۹، ۴۴۸، ۴۵۰، ۴۷۴،
 ۴۸۴، ۴۸۷، ۴۹۰، ۴۹۱، ۴۹۴

- ۱۵۹۶، ۱۶۰۷، ۱۶۰۹، ۱۶۱۳، ۱۶۱۵، ۱۶۱۶، ۱۶۱۸، ۱۶۲۰، ۱۶۲۱، ۱۶۳۰، ۱۶۳۴، ۱۶۳۶، ۱۶۳۷، ۱۶۶۵، ۱۶۷۰، ۱۶۷۱، ۱۶۷۸، ۱۶۸۰
 بارانوسکی - بارناوسکی - بارناوسکی -
 بارانوفسکی [ج ۱]، ۲۳۸، ۲۴۱، ۲۸۳، [ج ۲]، ۳۵۴، ۳۵۶، ۳۷۲، ۳۷۷، ۳۷۸، ۵۲۶، ۵۲۹، [ج ۳]، ۵۵۲، ۵۵۳، ۵۸۹، ۶۱۸، ۶۲۱، ۶۳۹، ۶۴۱، ۶۴۲، ۶۸۲-۶۸۴، ۷۰۴، ۷۰۵، ۷۲۲، [ج ۴]، ۹۲۳
 بارون استواک (مصباح السلطان) [ج ۳] ۷۵۶
 باسکرویل [ج ۳] ۵۹۳
 باقر (دررودی) [ج ۴] ۷۹۴
 باقرخان [ج ۲]، ۲۸۷، ۴۶۴، ۴۸۹، ۴۹۳، [ج ۳]، ۵۵۶-۵۵۸، ۵۸۵، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۹، ۶۱۸، ۶۲۸، ۶۴۶، ۶۵۲، ۷۰۱، ۷۴۹، ۷۶۰، [ج ۴]، ۷۷۹، ۸۱۴، ۸۱۶-۸۱۹، ۸۲۱، ۸۲۴-۸۲۷، ۸۳۳، ۸۹۷، ۹۰۶، ۹۱۶-۹۱۹، [ج ۵]، ۱۱۵۲
 باکالی [ج ۳] ۶۸۸
 باکر [ج ۳]، ۶۸۷، ۷۱۹
 بانوی عظمی [ج ۱] ۲۳۷
 بخشو (حسن) [ج ۳] ۷۱۶
 براون (پروفیسور) [ج ۷] ۱۵۴۹
 برایس (جیمز) [ج ۵]، ۹۸۶، ۱۰۰۲، ۱۰۰۴، ۱۰۰۵، ۱۰۱۷
 برتی (سر فرانسیس) [ج ۵]، ۹۸۵، [ج ۶]، ۱۴۰۳، ۱۴۰۵-۱۴۰۷
 بردود (ماژور) [ج ۷]، ۱۴۸۹، ۱۴۹۰، ۱۴۹۱، ۱۴۹۹، ۱۵۰۰، ۱۵۰۹، ۱۵۱۰، ۱۶۰۴، ۱۶۰۵، ۱۵۲۱
 برل (نایب) [ج ۶] ۱۳۴۸
 برنهم - بارنهام [ج ۱]، ۲۴، ۳۵، ۶۹، ۷۰
 برون [ج ۱] ۷۰
 بریوت (مسیو) [ج ۵] ۱۲۲۸
 بشیر خاقان [ج ۳] ۶۴۹
 بلارانوف [ج ۱] ۶۴
 بلك (لفتنت) [ج ۱] ۱۲۷
 بلك من [ج ۱]، ۱۸۷، ۱۹۰، ۲۲۱، [ج ۲]، ۲۸۴، [ج ۴]، ۸۷۱
 بنگن دورف (کنت) [ج ۱]، ۲۹۷، ۳۰۸، [ج ۲]، ۳۹۳، ۵۰۹، [ج ۳]، ۵۸۶، ۵۸۷، ۶۰۷، ۶۰۹، ۶۲۸، ۷۳۴، ۷۳۵، [ج ۴]، ۸۴۰، [ج ۵]، ۱۱۲۶، ۱۱۴۳-۱۱۴۵، ۱۱۸۹، ۱۲۴۲، ۱۲۴۳، [ج ۶]، ۱۲۶۴، ۱۲۹۱، ۱۳۱۸، ۱۳۲۳، ۱۳۲۷، ۱۳۸۳، ۱۴۰۳، ۱۴۰۶، ۱۴۱۰، ۱۴۱۹، ۱۴۲۳، [ج ۷]، ۱۵۱۱، ۱۵۱۳-۱۵۱۵، ۱۵۶۴، ۱۵۸۷، ۱۵۹۳، ۱۶۲۹
 بومن [ج ۱] ۸۲
 بهاء السلطنه [ج ۴]، ۹۶۰، ۹۶۱، [ج ۶]، ۱۴۶۵
 بهاء الواعظین [ج ۱] ۲۶۲
 بهادر السلطنه [ج ۲] ۳۸۸
 بهادر الملک [ج ۵] ۱۲۰۷
 بهبهانی [ج ۳] ۶۹۰
 بهرام خان [ج ۴]، ۸۱۲، [ج ۵]، ۱۰۱۴، ۱۰۷۶، ۱۰۹۸، ۱۱۵۴، [ج ۶]، ۱۲۸۵، برادر بهرام خان [ج ۵]، ۱۰۷۶، ۱۰۹۹
 بهرام میرزا [ج ۱]، ۱۴۴، ۲۱۸، [ج ۳]، ۷۱۳
 بیزو - بیزوت [ج ۱]، ۹۴، ۱۰۹، ۱۳۰، ۱۸۱-۱۸۳، ۱۸۸، ۲۵۹-۲۶۱

- ۸۸۶، ۸۹۹، ۹۱۴، ۹۱۵، ۹۲۲، ۹۲۷، ۹۳۵ [ج ۵]، ۹۸۸، ۹۸۰، ۹۹۰، ۹۹۳، ۱۰۰۶، ۱۱۰۲، ۱۱۱۱، ۱۱۲۲، ۱۱۲۳، ۱۱۳۰، ۱۱۳۸، ۱۱۸۴، ۱۱۸۹، ۱۲۱۰، ۱۲۷۹ [ج ۶]، ۱۲۹۷، ۱۳۰۰، ۱۳۰۴، ۱۳۰۶، ۱۳۰۸ - ۱۳۱۰، ۱۳۱۴، ۱۳۱۷ - ۱۳۱۹، ۱۳۲۱، ۱۳۲۴ - ۱۳۲۶، ۱۳۲۸، ۱۳۳۰، ۱۳۴۷، ۱۳۵۰، ۱۳۵۲، ۱۳۵۴، ۱۳۵۶، ۱۳۵۷، ۱۳۵۹، ۱۳۶۲، ۱۳۶۴، ۱۳۶۵، ۱۳۶۹، ۱۳۷۱، ۱۳۷۳، ۱۳۷۸، ۱۳۸۱، ۱۳۸۵، ۱۳۹۳، ۱۳۹۵، ۱۴۰۰، ۱۴۰۸ - ۱۴۱۰، ۱۴۱۷، ۱۴۱۸، ۱۴۳۸، ۱۴۵۱ [ج ۷]، ۱۵۰۱، ۱۵۰۲، ۱۵۲۵، ۱۵۲۹، ۱۵۳۰، ۱۵۳۲ - ۱۵۳۵، ۱۵۶۰، ۱۵۶۶، ۱۵۷۴، ۱۵۷۵، ۱۵۷۹ - ۱۵۸۱، ۱۵۸۳، ۱۵۸۵، ۱۵۸۶، ۱۵۹۰، ۱۵۹۵، ۱۶۰۹، ۱۶۱۵، ۱۶۱۶، ۱۶۲۰، ۱۶۲۹، ۱۶۳۰، ۱۶۳۸، ۱۶۵۱، ۱۶۶۰
- ۲۶۶، ۲۷۵، ۲۷۰-۲۶۸، ۲۸۷، ۲۸۸، ۲۹۹، ۳۰۰، ۳۰۲ [ج ۲]، ۳۵۸، ۳۷۶، ۳۹۴، ۳۹۹، ۴۰۵، ۴۱۹، ۴۵۷، ۴۵۸ [ج ۴]، ۷۷۵، ۸۲۵، ۸۴۹ [ج ۵]، ۱۱۲۰، بیگلربیگی (نصرالدوله) [ج ۲]، ۳۸۳، ۳۸۵، ۴۶۸ [ج ۳]، ۶۰۰، ۶۴۷، بیل [ج ۱]، ۳۲۳ [ج ۲]، ۳۸۵، ۴۱۰، ۴۳۱، ۴۷۱، ۴۷۲، ۵۲۴، ۵۲۵، [ج ۳]، ۵۶۹، ۶۰۲-۶۰۴، ۶۱۰، ۶۱۳، ۶۲۶، ۶۳۱، ۶۳۴، ۶۵۰، ۷۱۴، ۷۱۵، ۷۳۳، ۷۶۴، ۷۶۵، ۷۶۷ [ج ۴]، ۷۸۷، ۷۸۸، ۷۹۰، ۸۰۳، ۸۰۷، ۸۳۶، ۸۳۷، ۸۴۶، ۸۵۷، ۸۵۸، ۸۶۶، ۹۵۷ [ج ۷]

۱۶۲۴

- بیوکانان (سر) [ج ۶]، ۱۳۹۱، ۱۴۰۳، ۱۴۰۵، ۱۴۱۱، ۱۴۲۲، ۱۴۲۶، [ج ۷]، ۱۴۸۹، ۱۴۹۲، ۱۵۰۸، ۱۵۱۲، ۱۵۱۸، ۱۵۲۰، ۱۵۳۳، ۱۵۵۰، ۱۵۸۲، ۱۵۸۶، ۱۶۰۷، ۱۶۱۷، ۱۶۷۵، ۱۶۷۷، ۱۶۸۰

بیوکخان (پسر رحیمخان) [ج ۱]، ۵۱، ۵۲

پتروف [ج ۴]، ۹۷۰

پرنی (مسیو) [ج ۵]، ۱۲۲۸، ۱۲۳۷

پروس (ماژور) [ج ۷]، ۱۶۵۲

پرویز [ج ۱] (نک: شاه جهان)

پری بینی زوف (کاپیتان) [ج ۳]، ۶۴۳، ۶۸۷، ۷۰۶

پریم [ج ۱]، ۲۵، ۴۲

پسر داودخان کلپر [ج ۳]، ۷۱۱

پسر رحیمخان [ج ۴]، ۷۹۲، ۷۹۷، ۸۱۰، ۹۳۸، ۹۴۲، ۹۵۵، ۹۵۶ (نک:

بیوکخان)

پسر سردار اسعد [ج ۴]، ۷۹۲، ۷۹۷

پاری [ج ۱]، ۲۸

پاسک [ج ۳]، ۷۶۵، ۷۶۶، ۷۸۷ [ج ۴]، ۷۹۰ [ج ۵]، ۹۹۷

پاسکوویل (پاسکرویل؟) [ج ۳]، ۵۹۲

پاکلوسکی - پاکلاوسکی [ج ۳]، ۶۹۲، ۷۳۶، ۷۳۹، ۷۴۳، ۷۵۲، ۷۵۶، ۷۵۷، ۷۶۶، ۷۶۷ [ج ۴]، ۷۸۵، ۸۱۷، ۸۲۹، ۸۴۹، ۸۵۰، ۸۵۲، ۸۶۱، ۸۶۳، ۸۶۴، ۸۸۱ - ۸۸۳

- پسر ظل السلطان [ج ۳] ۶۶۴، ۶۶۵
 پسر نایب حسین [ج ۴] ۹۵۷، ۹۵۸
 بطروس ملک ادرسیان (ادریسیان؟) [ج ۷]
 ۱۶۰۲
 بطروف [ج ۵] ۹۸۱، ۹۹۵، ۹۹۹
 پوتک (ادوارد) [ج ۵] ۱۱۷۲
 پیترز (سیرجنت) [ج ۵] ۱۰۹۸
 پیترسن (لفتنان) [ج ۵] ۱۰۸۵، ۱۲۲۸
 (ماژور) [ج ۷] ۱۵۷۷، ۱۶۵۹
 پیچر (کاپیتان) [ج ۷] ۱۶۳۸
- تاجریاشی - تاجریاشی روس [ج ۳]
 ۵۹۳، [ج ۴] ۹۳۸، [ج ۵] ۱۱۶۳
 ترور (کاپیتان - میجر - مسیجر؟) [ج]
 [۲] ۴۶۶، [ج ۴] ۸۲۰
 تزار [ج ۳] ۶۲۱، ۶۲۷
 تقی زاده [ج ۱] ۹۹، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۴۸،
 ۱۵۴، ۱۶۵، ۱۹۶، ۲۱۶، ۲۲۸،
 ۲۳۹، ۲۴۵، ۲۶۲، ۲۶۳ [ج ۳]
 ۵۵۰، ۵۷۱، ۶۶۴، ۶۶۵، ۶۹۹،
 ۷۰۸، ۷۰۹، ۷۲۷، [ج ۴] ۷۷۸،
 ۸۴۵، ۸۹۰، ۸۹۵، ۸۹۷، ۹۰۵،
 ۹۰۶، ۹۱۴، ۹۳۰، [ج ۵] ۱۰۳۶
 تمدن الملک [ج ۵] ۹۷۳، ۱۲۴۷
 تومانیانس [ج ۵] ۱۲۱۹
 تیمورخان [ج ۱] ۱۵۷
- تقیه الاسلام [ج ۲] ۴۸۸، [ج ۳] ۵۹۱
 [ج ۷] ۱۵۱۰، ۱۵۱۲، ۱۵۱۵،
 ۱۵۱۸، ۱۵۲۰، ۱۵۲۴، ۱۵۴۹،
 ۱۵۹۸، ۱۶۰۲
 ثقیه الملک [ج ۴] ۸۱۸، ۸۲۱
- جلال الدوله [ج ۱] ۹۰، ۲۱۴، ۲۱۵،
 ۲۲۸، [ج ۲] ۳۸۰، [ج ۴] ۸۶۹،
 ۹۶۶، ۹۷۰، [ج ۵] ۹۹۴، ۹۹۵،
 ۱۰۵۷، ۹۹۹
 جنتلمن [ج ۴] ۸۰۶، [ج ۷] ۱۶۲۳
 جواد خان [ج ۴] ۸۳۶
 جوجو (ججو) [ج ۵] ۱۰۳۸
 جولد (گولد) براند (لفتنان) [ج ۵]
 ۱۰۸۵، ۱۲۲۸
 جهانگیرخان (صوراسرافیل) [ج ۱] ۲۳۹،
 ۲۴۶
 جیمز - جیمس [ج ۳] ۷۳۱، [ج ۴]
 ۸۰۶
 جیپند - جیپند [ج ۴] ۸۱۲، ۹۶۰
- چرچیل [ج ۲] ۳۴۱، ۳۴۶، ۳۵۴،
 ۳۷۲، ۳۷۷، ۳۷۸، ۴۵۹، ۵۲۶،
 [ج ۳] ۵۵۱-۵۵۴، ۵۹۹، ۶۰۸،
 ۶۱۵، ۶۱۶، ۶۱۸، ۶۲۱، ۶۳۹،
 ۶۴۱، ۶۴۴، ۶۴۵، ۶۸۱، ۶۸۳،
 ۶۸۶، ۷۰۴، ۷۰۵، ۷۰۸، ۷۲۲،
 ۷۲۸، ۷۶۰، [ج ۴] ۸۲۶، ۹۲۳،
 [ج ۵] ۱۰۲۰، ۱۰۳۳، ۱۰۹۱،
 [ج ۶] ۱۳۸۹
 چریکوف (چاریکوف) [ج ۱] ۲۶۴، ۲۷۳،
 ۲۷۶، ۲۷۹، ۲۹۰، ۲۹۴-۲۹۹،
 ۳۰۷، ۳۰۸، [ج ۲] ۵۱۵، [ج ۳]
 ۵۴۲، ۵۴۴، ۵۴۵، ۵۵۴، ۵۷۵
 چیک [ج ۳] ۶۶۰، ۶۶۳، [ج ۵] ۱۱۹۵،
 [ج ۶] ۱۴۴۲

- حاجی میرزا آقاسی [ج ۱] ۹
 حاجی میرزارضاخان [ج ۵] ۱۰۵۵
 حاجی میرزا علی صراف اصفہانی [ج ۵]
 ۱۲۴۷
 حاجی نایب [ج ۱] ۱۲۸، ۱۵۸، [ج ۲]
 ۵۲۱
 حبیب اللہ خان [ج ۲] ۵۲۳، [ج ۴] ۹۶۰
 حسام الدولہ [ج ۳] ۶۰۱، ۶۴۸، ۷۲۹
 حسام الملک [ج ۶] ۱۳۴۰
 حسن بنغشو (نک: بنغشو)
 حسن (و ثوق الدولہ) نک: و ثوق الدولہ
 حسین (پسر نایب الصدر) [ج ۱] ۲۸۶
 حسین خان (معین الوزارہ) [ج ۶] ۱۳۴۱،
 [ج ۷] ۱۵۰۲، ۱۵۰۵-۱۵۰۷،
 ۱۶۶۶ (نیز نک: معین الوزارہ)
 حسین خان کسمائی [ج ۳] ۷۴۴
 حسینقلی [ج ۳] ۷۰۴
 حسینقلی خان [ج ۳] ۷۴۱، [ج ۴] ۸۴۵،
 ۹۰۶، ۹۲۶، ۹۲۷، ۹۴۴، ۹۵۰،
 ۹۵۳، ۹۵۶، ۹۷۲، [ج ۵] ۹۷۹،
 ۹۹۷، ۱۰۳۵، ۱۰۳۶
 حسینقلی خان نواب [ج ۱] ۹۲، ۲۴۶،
 [ج ۳] ۵۹۷، ۶۷۴، ۷۰۷، ۷۲۷،
 [ج ۴] ۷۷۸، ۸۸۰
 حسینقلی شامسون [ج ۵] ۱۰۳۷
 حشمت الدولہ [ج ۳] ۵۵۹، ۵۶۳
 حشمت السلطان (علی خان) [ج ۶] ۱۴۸۱
 حشمت الملک [ج ۱] ۳۵، [ج ۵] ۱۰۳۸،
 ۱۰۳۹، ۱۰۷۵، ۱۰۹۷، ۱۱۵۳،
 ۱۲۰۷، ۱۲۳۱، [ج ۷] ۱۶۵۸
 حشمت الممالک [ج ۴] ۸۳۴
 حکیم الملک (دکتر) [ج ۳] ۷۰۴، ۷۲۷،
 [ج ۴] ۷۷۸، ۸۸۰، ۹۰۶، [ج ۵]
 ۱۲۰۵، [ج ۶] ۱۳۳۵، [ج ۷]
 حاج امام جمعہ خوئی [ج ۶] ۱۳۸۹
 حاج سید نصرالہ [ج ۳] ۶۷۴، ۷۲۷،
 [ج ۴] ۷۷۸، ۷۷۹، ۷۸۳
 حاج شیخ رئیس [ج ۴] ۹۲۹
 حاج میرزا رضاخان [ج ۴] ۷۷۸
 حاجی آخوند (مجتہد) [ج ۴] ۷۹۵
 حاجی آقا [ج ۴] ۹۳۷
 حاجی آقا محسن (اراکی) [ج ۱] ۵۵
 حاجی آقا ولی [ج ۷] ۱۶۶۷
 حاجی ابراہیم [ج ۳] ۶۰۲
 حاجی ایلخانی [ج ۵] ۱۰۲۳
 حاجی خسروخان [ج ۳] ۷۶۲
 حاجی رستم بیگ [ج ۵] ۱۰۳۹
 حاجی رحیم خان [ج ۲] ۵۳۰
 حاجی سید محمد کازرونی [ج ۷] ۱۶۲۳
 حاجی سیف الدولہ [ج ۳] ۷۶۵، [ج ۶]
 ۱۲۸۳، ۱۳۳۹
 حاجی شیخ محمد واعظ [ج ۱] ۹، ۱۱
 حاجی عز الممالک [ج ۶] ۱۳۸۸
 حاجی علی آقا [ج ۱] ۲۸۶، [ج ۳] ۵۶۹،
 ۶۰۳
 حاجی علی اکبر (کمپانی) [ج ۷] ۱۶۲۲
 حاجی علی لاری [ج ۳] ۶۵۱
 حاجی قوام [ج ۵] ۱۲۰۷
 حاجی مجد الدولہ [ج ۳] ۷۰۷، [ج ۵]
 ۱۱۳۱، ۱۲۰۵
 حاجی محمد (دررودی) [ج ۴] ۷۹۵
 حاجی محمد باقر (دررودی) [ج ۴] ۷۹۵،
 ۷۹۶، ۸۳۰
 حاجی محمد حسین کازرونی [ج ۱] ۳۵
 حاجی محمد کریم خان (قشقائی) [ج ۵]
 ۱۰۵۸، [ج ۷] ۱۶۴۲

- ۱۵۳۲، ۱۵۳۵، ۱۵۴۸، ۱۵۹۹،
 ۱۶۰۰، ۱۶۵۵
 حمیدی [ج ۱] ۱۶۷
 حیدرخان [ج ۶]، ۱۳۳۸
 حیدرخان کمارجی [ج ۳] ۷۶۴
 حییم [ج ۷] ۱۶۱۵

 خازن‌الملك [ج ۴] ۷۹۵
 خاص‌آقا [ج ۲] ۲۲۶
 خان انگالی [ج ۳] ۶۵۷، [ج ۵] ۱۰۴۰
 خان برازجان [ج ۷] ۱۵۶۱، ۱۵۶۸، ۱۶۷۲
 خان بنادر سرحد (روس) [ج ۵] ۱۱۹۱
 خان بندر (بوشهر) [ج ۴] ۸۷۳
 خان بندر ریگ [ج ۳] ۷۱۶
 خان کمارج [ج ۵] ۱۰۵۴، ۱۰۷۲،
 ۱۰۸۰، [ج ۷] ۱۶۴۳
 خان ماکو [ج ۳] ۶۶۳، [ج ۷] ۱۶۳۰
 خبیرالدوله [ج ۱] ۱۲۷، ۱۳۹
 خسروخان [ج ۱] ۸۳، [ج ۲] ۴۷۱،
 [ج ۳] ۶۴۹
 خوانین شهرابی [ج ۵] ۱۰۷۷
 خوبییوف (کاپیتان) [ج ۳] ۷۵۵
 خوردل (علی‌اکبر) [ج ۶] ۱۴۷۷

 دابیژا - دابیجا - دابیجی - داپسی‌چا
 (پرنس) [ج ۱] ۹۳، [ج ۳]
 ۶۴۷، ۶۴۸، ۷۴۴، [ج ۴] ۹۰۷،
 [ج ۷] ۱۶۱۴، ۱۶۱۸
 داته (مسیو) [ج ۶] ۱۳۲۴
 داراب‌میرزا [ج ۴] ۸۵۲، ۸۶۳، [ج ۵]
 ۱۱۶۹، ۱۱۷۸
 دارسی [ج ۴] ۸۱۵، ۸۳۱
 داگلاس - دوکلاس (کلنل) [ج ۶] ۱۳۱۹،
- ۱۳۹۸، ۱۴۵۲
 دالتون [ج ۵] ۱۰۱۲، ۱۰۳۰
 داودخان [ج ۲] ۳۸۴، ۳۸۵، ۴۱۰،
 ۵۳۳، [ج ۴] ۷۸۷، ۸۲۳، ۸۳۵،
 ۸۶۳، ۸۷۲، ۸۷۶، ۸۸۵، ۸۸۶،
 ۸۸۹، ۹۱۱، ۹۳۱، ۹۶۰، [ج ۶]
 ۱۲۸۷، [ج ۷] ۱۶۲۸
 داودخان کلهر (نک: داودخان) [ج ۳]
 ۷۱۱، ۸۱۲، ۷۶۳، [ج ۴] ۷۸۶،
 ۹۱۰، [ج ۵] ۱۰۱۳، ۱۰۹۹،
 ۱۱۳۹، ۱۱۴۴، ۱۱۵۴، ۱۲۳۱
 داودساسون و کمپانی [ج ۳] ۶۵۶
 دبیرالملك [ج ۴] ۸۵۵، ۹۰۶، [ج ۵]
 ۱۲۰۵، [ج ۷] ۱۵۳۶
 دریابیگی [ج ۱] ۹۵، ۱۱۲، [ج ۲]
 ۴۷۲، [ج ۳] ۵۴۸، ۵۷۲، ۵۷۳،
 ۵۹۶، ۶۰۵، ۶۱۲، ۷۱۶، ۷۳۳،
 ۷۴۷، [ج ۴] ۷۹۹، ۸۷۳، ۸۹۴،
 ۹۴۱، ۹۷۱، [ج ۵] ۱۰۰۰، [ج ۶]
 ۱۳۴۱
 دمرنی (مسیو) [ج ۵] ۱۲۲۸
 دوآتر (مسیو) [ج ۶] ۱۳۲۴
 دوداین [ج ۳] ۶۹۸
 دوکات - دوکا (ماژور) [ج ۱] ۱۳۸،
 [ج ۷] ۱۶۲۳
 دوگلاس (کلنل) [ج ۱] ۱۰، ۶۲، ۶۴،
 [ج ۷] ۱۴۸۸، ۱۴۸۹، ۱۴۹۱،
 ۱۴۹۶، ۱۴۹۷، ۱۴۹۹، ۱۵۱۰،
 ۱۵۲۱، ۱۵۴۱، ۱۵۴۲، ۱۵۶۸،
 ۱۵۷۱، ۱۶۰۵، ۱۶۱۰، ۱۶۳۸،
 ۱۶۳۹
 دولت‌آبادی (محمدخان) [ج ۳] ۶۰۰
 دوماره (لیوتنانت) [ج ۷] ۱۴۹۴
 ده‌بزرگی (علی‌اکبر) [ج ۵] ۱۱۱۸، [ج ۶]
 ۱۴۶۳، ۱۴۶۴

دیکی (بروس) [ج ۵] ۱۰۰۵، ۱۰۷۳، ۱۱۴۶
 دیلسن [دیکسن؟] [لفتنان] [ج ۷] ۱۶۲۴
 ذکاءالملک [ج ۱] ۱۷۸، [ج ۴] ۷۷۸، ۸۹۱، [ج ۵] ۱۰۱۱، [ج ۶] ۱۴۴۴، [ج ۷] ۱۵۳۵، ۱۵۴۸، ۱۵۹۹
 رئیس روحانی کربلاء [ج ۳] ۷۱۲
 رئیس علی [ج ۳] ۷۱۶، ۷۳۳
 رئیس علی تنگستانی [ج ۴] ۹۴۱ (نک: رئیس علی)
 رابینو [ج ۱] ۵۲، ۵۹، ۶۲، ۸۴، ۱۴۱، ۱۶۱، ۱۷۰، ۲۱۳، [ج ۲] ۳۵۲، ۴۲۵، [ج ۵] ۱۲۰۰
 راتیسلا - راتیسلو - رتیسلو [ج ۱] ۲۳، ۲۸، ۴۳، ۵۳، ۲۶۶، ۲۹۲، ۳۱۰، ۳۱۱، [ج ۲] ۳۵۱، ۳۶۸، ۳۷۰، ۳۷۱، ۳۸۶، ۳۸۸ - ۳۹۰، ۴۰۳، ۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۷، ۴۱۹، ۴۲۲-۴۲۴، ۴۲۳، ۴۳۵، ۴۴۲، ۴۴۶، ۴۵۳، ۴۶۲، ۴۸۱، ۴۸۸، ۴۸۹، ۵۰۴، ۵۲۵، ۵۲۶، [ج ۳] ۵۶۵، ۵۷۱، ۵۸۳، ۵۹۰، ۵۹۴، ۵۹۹
 راس (ویلسن) [ج ۷] ۱۶۲۴
 راس (میس) [ج ۷] ۱۵۴۴، ۱۶۲۴ (نک: رس، خانم - مادموازل)
 رامل (بارون) [ج ۶] ۱۲۷۲، ۱۲۷۳
 رانژل (کنت) [ج ۵] ۹۷۶، ۹۸۷
 رتیسلا [ج ۴] ۸۱۱
 رجب افندی [ج ۱] ۵۲
 رحیم خان [ج ۱] ۵۱، ۵۳، ۲۳۶، ۲۷۱

۲۷۲، [ج ۲] ۳۷۱، ۴۳۴، ۴۴۰، ۴۴۲، ۴۴۳، ۴۶۲، ۴۸۲، ۴۹۹، [ج ۳] ۵۶۵، ۶۴۶، ۶۹۴، ۷۰۱، ۷۳۶، ۷۴۸-۷۵۲، ۷۵۴، ۷۵۶-۷۵۸، ۷۶۰، ۷۶۱، ۷۶۷، [ج ۴] ۷۷۹-۷۸۱، ۷۸۴، ۷۸۵، ۷۹۰، ۷۹۲، ۷۹۷، ۸۰۱، ۸۰۲، ۸۰۹، ۸۱۰، ۸۱۱، ۸۱۳، ۸۱۵، ۸۱۹، ۸۲۱، [ج ۵] ۱۰۱۱، ۱۰۱۲، ۱۲۰۲، [ج ۶] ۱۳۳۷، رس (خانم - مادموازل) [ج ۶] ۱۲۶۵، ۱۲۶۸، ۱۲۷۳، ۱۲۷۵، ۱۲۸۲، ۱۲۹۳، ۱۲۹۶، ۱۲۹۸، ۱۲۹۹، رسالدار - رسیلدار (ماژور) [؟] [ج ۷] ۱۵۳۹، ۱۵۴۴، ۱۶۲۴، رستم بیگت [ج ۵] ۱۰۹۹، رشیدالسلطان [ج ۴] ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۳۸، ۹۵۵، [ج ۵] ۱۰۱۲، ۱۱۵۲، ۱۱۷۳، ۱۱۷۶، ۱۱۹۷، ۱۲۰۲، ۱۲۰۶، ۱۲۲۸، ۱۲۳۲، [ج ۷] ۱۵۵۰، ۱۵۵۱، ۱۵۶۶، ۱۵۶۸، ۱۵۹۸، ۱۶۰۳، رشیدالملک [ج ۱] ۱۷۸، [ج ۳] ۷۰۱، ۷۴۹، ۷۶۰، [ج ۴] ۷۷۹، ۷۸۵، [ج ۵] ۱۱۶۱، ۱۱۶۲، [ج ۷] ۱۵۶۷، ۱۶۱۰، ۱۶۳۰، رفعت الدوله [ج ۳] ۶۴۹، ۷۲۹، رفعت نظام [ج ۳] ۷۶۳، [ج ۶] ۱۴۴۹، [ج ۷] ۱۶۰۵، رفیع الدوله [ج ۷] ۱۶۳۰، رکن الدوله [ج ۱] ۱۲۴، [ج ۲] ۴۶۷، [ج ۳] ۵۶۷، ۵۷۸، ۵۸۰، ۶۰۰، ۶۴۷، ۷۲۹، ۷۴۴، [ج ۴] ۸۱۱، ۸۳۳، ۹۰۷، ۹۳۰، ۹۷۰، [ج ۵] ۹۸۲، ۱۰۱۳، ۱۰۷۷، ۱۰۹۹

۵۸۵، ۵۸۹، ۶۰۶، ۶۰۸، ۶۱۰،
 ۶۱۲، ۶۱۴، ۶۱۵، ۶۱۷، ۶۲۱،
 ۶۲۴، ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۳۰، ۶۳۲،
 ۶۳۳، ۶۳۷، ۶۳۸، ۶۳۹، ۶۵۲،
 ۶۶۳، ۶۶۵، ۶۸۱، ۶۸۳-۶۸۵،
 ۶۹۳، ۶۹۶، ۶۹۷، ۷۲۱، ۷۲۶،
 ۷۳۵

سازانوف [ج ۳] ۵۸۴، ۵۸۵، ۶۵۲،
 ۶۵۵، ۶۹۷، ۷۳۸، ۷۴۸، [ج ۴]
 ۸۳۹، ۹۲۰، ۹۲۱، [ج ۵] ۱۰۰۰،
 ۱۰۱۴، ۱۱۰۵، [ج ۶] ۱۴۰۳ -
 ۱۴۰۷، ۱۴۱۴، ۱۴۱۹، ۱۴۲۳،
 ۱۴۲۴، ۱۴۵۱، ۱۴۵۳، ۱۴۵۹،
 [ج ۷] ۱۴۸۹، ۱۴۹۶ - ۱۴۹۸،
 ۱۵۰۱، ۱۵۱۲، ۱۵۱۳، ۱۵۲۴،
 ۱۵۲۵، ۱۵۲۹ - ۱۵۳۱، ۱۵۳۳،
 ۱۵۴۸، ۱۵۵۰، ۱۵۵۲، ۱۵۵۵،
 ۱۵۵۷ - ۱۵۵۹، ۱۵۶۳، ۱۵۶۵،
 ۱۵۶۶، ۱۵۶۹، ۱۵۷۲ - ۱۵۷۴،
 ۱۵۸۰، ۱۵۸۳ - ۱۵۸۵، ۱۵۸۷،
 ۱۵۹۰، ۱۵۹۴، ۱۵۹۵، ۱۶۰۷ -
 ۱۶۱۳، ۱۶۱۷ - ۱۶۲۰، ۱۶۳۰،
 ۱۶۳۴، ۱۶۳۶، ۱۶۴۹، ۱۶۵۰،
 ۱۶۶۴

ساعداالدوله [ج ۱] ۴۳
 سالار ارفع [ج ۲] ۳۸۳ (نک: سردارظفر)
 سالار اشرف [ج ۲] ۲۳۰
 سالارالدوله [ج ۱] ۴۶، ۶۷، ۹۸، ۱۵۶،
 ۱۷۵، [ج ۴] ۹۳۲، [ج ۵]
 ۱۰۷۴، ۱۰۹۶، ۱۱۲۱، ۱۱۲۹،
 ۱۱۳۰، ۱۱۳۴، ۱۱۳۵، ۱۱۳۹،
 ۱۱۴۴، ۱۱۵۶، ۱۱۵۹، ۱۱۷۳،
 ۱۱۸۵، ۱۱۹۲، ۱۱۹۳، ۱۱۹۷،
 ۱۱۹۸، ۱۲۰۲، ۱۲۰۳، ۱۲۰۵،
 ۱۲۰۸ - ۱۲۱۰، ۱۲۱۲، ۱۲۱۳،

[ج ۶] ۱۳۳۷، ۱۴۴۸، ۱۴۷۱، [ج
 ۷] ۱۵۳۸
 رنکینگ (لفتنت) [ج ۱] ۱۲۹، [ج ۴]
 ۸۱۱
 روتر [ج ۴] ۹۴۲
 روکو (ماژور ژنرال) [ج ۷] ۱۶۵۷
 رومانوسکی [ج ۳] ۶۳۹، ۶۴۱، ۶۴۴،
 ۷۰۵

ری (کاپیتان) [ج ۳] ۷۶۴، [ج ۴] ۸۰۶
 ریتمیستر سیفورت [ج ۶] ۱۳۴۷
 ریچی [ج ۷] ۱۵۹۱، ۱۶۱۴، ۱۶۳۴
 زاپولسکی - زپولسکی (کاپیتان) [ج ۳]
 ۶۸۶، ۶۸۷، ۷۰۵، ۷۰۶

زایر خزر - زایر خدر (زایر خضر) [ج
 ۴] ۸۹۴، ۹۴۱
 زایر قادر (زایر خدر؟) [ج ۳] ۷۱۶
 زلیونیکستن (مستر) [ج ۵] ۱۱۵۰
 زمان خان [ج ۵] ۱۰۹۸
 زیقلر - زیگلر [ج ۱] ۱۳۹، ۱۵۷،
 ۲۷۲

ژرژ (پادشاه انگلیس) [ج ۴] ۸۵۴

سابلین - سابلین [ج ۱] ۳۱۹، ۳۲۰،
 ۳۲۲، ۳۲۸، [ج ۲] ۳۳۶، ۳۴۴،
 ۳۶۰، ۳۶۱، ۳۶۴، ۳۷۶، ۴۰۳،
 ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۲۱، ۴۲۳، ۴۲۵،
 ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۳، ۴۵۳، ۴۷۳،
 ۴۸۷، ۴۹۱، ۴۹۸، ۵۲۷، ۵۲۹،
 [ج ۳] ۵۴۲، ۵۴۴، ۵۴۷، ۵۴۸،
 ۵۵۴، ۵۵۷، ۵۶۰، ۵۸۲، ۵۸۴

۵۷۵، ۵۷۷، ۵۸۲، ۵۸۸، ۵۸۹،
 ۵۹۵، ۵۹۹، ۶۰۷-۶۰۹، ۶۱۱-
 ۶۱۴، ۶۲۲، ۶۲۴، ۶۳۷، ۶۳۹،
 ۶۴۱-۶۴۵، ۶۸۱-۶۸۴، ۶۸۶،
 ۶۸۷، ۶۸۹، ۷۰۱، ۷۰۴-۷۰۷،
 ۷۱۲، ۷۱۴، ۷۲۰، ۷۲۱، ۷۲۶،
 ۷۲۸، ۷۲۹، ۷۳۱-۷۳۳، ۷۴۱،
 ۷۴۳، ۷۴۵، ۷۵۸ [ج ۴]، ۷۷۸،
 ۷۸۲، ۷۸۴، ۸۰۲، ۸۰۹، ۸۹۵،
 ۸۵۴، ۸۵۵، ۸۶۷، ۸۶۸، ۸۶۹،
 ۸۸۹، ۸۹۱، ۹۰۷، ۹۱۳، ۹۳۰،
 [ج ۵] ۱۰۰۳، ۱۰۰۶، ۱۰۰۷،
 ۱۰۱۱، ۱۰۲۸، ۱۰۳۰، ۱۰۳۳،
 ۱۰۳۵-۱۰۳۷، ۱۰۴۱، ۱۰۶۷،
 ۱۰۷۳، ۱۰۷۷، ۱۰۸۴، ۱۰۹۰،
 ۱۱۰۱، ۱۱۰۸، ۱۱۲۱، ۱۱۲۵،
 ۱۱۳۹، ۱۱۵۱، ۱۱۵۲، ۱۱۵۶،
 ۱۱۶۳، ۱۱۹۷، ۱۲۰۲، ۱۲۰۴،
 ۱۲۰۵، ۱۲۰۶، ۱۲۳۷ [ج ۷]،
 ۱۶۰۸، ۱۶۱۳، ۱۶۲۰، ۱۶۳۰،
 ۱۶۳۲، ۱۶۵۵، ۱۶۵۶

سپهسالار [ج ۱] ۱۴۱، ۱۴۴، ۱۴۵،
 ۲۸۴ [ج ۲]، ۴۲۸، ۴۶۹، ۵۰۹،
 ستارخان [ج ۱] ۲۹۵، ۲۹۷، ۳۲۶،
 ۳۲۸ [ج ۲]، ۳۶۱، ۳۸۷، ۳۹۱،
 ۴۰۹، ۴۴۶، ۴۶۲، ۴۶۴، ۴۸۹،
 ۴۹۳، ۴۹۶، ۴۹۸، ۵۱۵، ۵۱۶،
 [ج ۳] ۵۵۶-۵۵۸، ۵۷۱، ۵۷۶،
 ۵۸۵، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۹، ۶۰۸،
 ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۴۶، ۶۵۱، ۶۵۲،
 ۷۰۱، ۷۱۹، ۷۳۶، ۷۳۹، ۷۴۳،
 ۷۴۹، ۷۵۰، ۷۵۲، ۷۵۴، ۷۵۸،
 ۷۶۰ [ج ۴]، ۷۷۹، ۷۸۴، ۸۱۴،
 ۸۱۶-۸۱۹، ۸۲۴-۸۲۷، ۸۳۳،
 ۸۹۷، ۹۰۶، ۹۱۶-۹۱۹، ۹۲۸

۱۲۱۸، ۱۲۲۱، ۱۲۲۵، ۱۲۳۱-
 ۱۲۳۴ [ج ۶]، ۱۲۵۸، ۱۲۶۶،
 ۱۲۷۳، ۱۲۸۲، ۱۲۸۴، ۱۲۸۶-
 ۱۲۸۸، ۱۲۹۰، ۱۳۲۹، ۱۳۳۱،
 ۱۳۳۳، ۱۳۳۶، ۱۳۳۹، ۱۳۴۰،
 ۱۴۲۸، ۱۴۴۲، ۱۴۵۰، ۱۴۵۶،
 سالارالدوله قاجار [ج ۵] ۱۲۳۶،
 [ج ۷] ۱۵۳۱، ۱۵۳۹، ۱۵۴۰،
 ۱۵۸۹، ۱۵۹۳، ۱۵۹۷، ۱۶۰۵،
 ۱۶۰۸، ۱۶۱۶، ۱۶۱۸، ۱۶۲۸،
 ۱۶۳۳، ۱۶۳۶، ۱۶۴۵، ۱۶۵۳،
 ۱۶۵۸، ۱۶۶۲، ۱۶۶۵-۱۶۶۸،
 ۱۶۷۳، ۱۶۷۶-۱۶۸۰

سالارالسلطان [ج ۱] ۲۸، ۱۷۵، ۱۷۶،
 [ج ۲] ۳۸۵

سالارخان [ج ۲] ۵۳۱، [ج ۳] ۵۶۷،
 ۶۰۰، ۷۴۵، [ج ۴] ۸۲۲

سالار مسعود [ج ۴] ۸۲۳ (حسینخان
 گوران) [ج ۷] ۱۶۶۷

سالار معزز [ج ۳] ۵۶۷، ۷۲۹

سالار مکرم [ج ۱] ۱۲۴، [ج ۲] ۷۲۹

سالار مؤید [ج ۴] ۹۳۹، [ج ۵] ۹۸۱

سالار همایون [ج ۷] ۱۶۶۷

سامانی (جواد) [ج ۲] ۵۴۰

ساکس-سایکس (ماژور) [ج ۱] ۳۴، [ج
 ۲] ۴۲۴، ۴۳۰، ۴۶۷، ۴۶۸،
 [ج ۳] ۶۴۷، ۶۴۸، ۷۴۴، [ج ۴]
 ۷۹۶، ۸۳۰، [ج ۵] ۹۸۰، ۱۰۳۸،
 ۱۲۲۹، [ج ۶] ۱۲۷۸، ۱۲۸۱،
 [ج ۷] ۱۵۹۷

سپهدار - سپهدار اعظم [ج ۱] ۲۴،
 ۱۲۳، ۱۲۲، ۱۷۴، ۲۸۸، [ج ۲]
 ۴۱۳، ۴۱۶، ۴۲۱، ۴۲۵، ۴۵۹،
 ۴۶۰، ۴۶۱، ۵۲۱، ۵۲۹، [ج ۳]
 ۵۴۱-۵۴۷، ۵۶۸، ۵۶۶، ۵۷۳

- سردار احتشام (ضیغم الدوله) [ج ۶]
 ۱۴۷۸، [ج ۷] ۱۶۴۳ (نیز نك:
 ضیغم الدوله)
 سردار ارشد [ج ۵] ۱۱۰۶، ۱۱۳۵،
 ۱۱۷۰، ۱۱۷۳، ۱۱۹۶، ۱۲۰۲،
 ۱۲۲۸، ۱۲۲۹
- سردار ارفع [ج ۱] ۲۸۲، [ج ۳] ۵۶۸
 ۷۶۵
- سردار اسعد [ج ۱] ۲، [ج ۲] ۴۳۳، ۴۵۱،
 ۵۱۸، ۵۲۳، ۵۴۰، [ج ۳] ۵۷۲،
 ۵۷۹-۵۸۴، ۵۸۶، ۵۸۸، ۵۸۹،
 ۶۰۱، ۶۰۷، ۶۰۹، ۶۱۱، ۶۱۳،
 ۶۱۴، ۶۱۶، ۶۱۸، ۶۲۱، ۶۲۴،
 ۶۲۷، ۶۳۶-۶۴۵، ۶۸۱-۶۸۴،
 ۶۸۶، ۶۸۷، ۷۰۴-۷۰۷، ۷۱۰،
 ۷۱۴، ۷۲۰، ۷۲۱، ۷۲۶، ۷۳۰،
 ۷۳۳، ۷۴۰، ۷۴۱، ۷۴۳، ۷۷۳،
 [ج ۴] ۷۸۳، ۷۹۲، ۷۹۷، ۸۰۹،
 ۸۲۶، ۸۳۸، ۸۴۵، ۸۴۶، ۸۵۴،
 ۸۵۵، ۸۶۸، ۸۷۳، ۸۸۳، ۸۸۴،
 ۸۸۸، ۸۸۹، ۸۹۱، ۹۰۶، ۹۱۳،
 ۹۱۶، ۹۲۲، ۹۳۷-۹۳۹، ۹۵۴،
 ۹۶۷ [ج ۵] ۱۰۳۶،
 ۱۰۴۳، ۱۰۴۷-۱۰۴۹، ۱۰۵۵،
 ۱۰۵۸، ۱۰۶۲، ۱۰۷۳، ۱۰۷۸،
 ۱۰۹۶، ۱۱۱۶، ۱۱۱۹، ۱۱۲۱،
 ۱۱۹۷، ۱۲۳۳، ۱۲۴۷ [ج ۶]
 ۱۲۵۰، ۱۳۸۰، ۱۳۹۹، ۱۴۰۱،
 ۱۴۲۹ [ج ۷] ۱۴۸۶، ۱۵۳۲،
 ۱۵۳۶
- سردار اشجع - سردار اشجع بختیاری
 [ج ۴] ۸۱۱، ۸۲۴، ۸۴۵، ۸۴۶،
 ۹۰۸، ۹۳۰، ۹۵۶، ۹۶۸ [ج ۵]
 ۱۰۷۶، ۱۰۹۷، ۱۲۳۰ [ج ۶]
 ۱۳۳۸، ۱۴۴۸ [ج ۷] ۱۵۳۹
- سردار افغم [ج ۲] ۴۲۵، ۴۲۶ [ج ۵]
 ۱۱۵۲
- سردار اکرم [ج ۴] ۸۸۵، ۹۴۰ [ج ۵]
 ۱۲۱۰، ۱۲۳۴
- سردار امجد [ج ۲] ۳۵۲، ۴۱۳
- سردار بپادر (پسر سردار اسعد) [ج ۴]
 ۷۸۵، ۸۰۹، ۸۱۰، ۸۲۱، ۸۳۳،
 ۸۴۵، ۸۵۵، ۸۸۹، ۸۹۱، ۹۰۶،
 ۹۱۸ [ج ۵] ۹۷۹، ۹۹۹، ۱۲۰۲،
 ۱۲۰۶، ۱۲۲۸، ۱۲۳۰ [ج ۶]
 ۱۲۸۶، ۱۲۸۷، ۱۳۳۶، ۱۴۴۲،
 ۱۴۵۰
- سردار جنگ - سردار جنگ بختیاری [ج
 ۳] ۷۳۰، ۷۳۱، ۷۴۱، ۷۴۶،
 ۷۶۲ [ج ۴] ۷۷۹، ۷۸۱، ۸۴۶،
 ۸۵۶، ۸۹۳، ۹۰۹، ۹۴۱، ۹۳۹،
 ۹۷۰ [ج ۵] ۱۱۹۸، [ج ۶] ۱۲۸۷،
 ۱۳۳۶، ۱۳۵۰، ۱۴۴۵
- سردار سعیدخان [ج ۴] ۸۱۲، ۸۲۴
- سردار سعیدخان (کپی) [ج ۱] ۱۵۹
- سردار ظفر [ج ۲] ۳۶۵، ۴۱۳ [ج ۴]
 ۸۳۴، ۹۱۳، ۹۳۰، ۹۳۱، ۹۵۷،
 [ج ۷] ۱۵۳۹، ۱۶۰۴، ۱۶۵۷ (نیز
 نك: سالار ارفع)
 سردار ظفر بختیاری [ج ۴] ۸۷۲، ۹۲۹،
 [ج ۵] ۱۰۹۸، ۱۱۹۸، ۱۲۱۳،
 ۱۲۳۲، ۱۲۳۴ [ج ۶] ۱۲۸۳،
 ۱۲۸۷، ۱۳۳۶، ۱۳۴۰
- سردار فاتح (معین همایون) [ج ۷] ۱۶۰۴
- سردار فیروز [ج ۱] ۲۶۸، ۲۸۶، ۳۰۶،
 ۳۲۳ [ج ۲] ۳۸۶، ۴۳۱
- سردار محتشم [ج ۳] ۵۸۳، ۶۰۱ [ج ۴]
 ۹۳۱ [ج ۵] ۹۷۹، ۹۹۹، ۱۲۰۶،
 ۱۲۲۸، ۱۲۳۰ [ج ۶] ۱۲۸۶

- ۱۲۸۷، ۱۳۳۶، ۱۴۴۴، [ج ۷]
 (غلامحسین بختیاری)، ۱۵۴۸، ۱۵۳۵
 ۱۵۹۹
 سردار محیی (معزالسلطان) [ج ۴]
 ۹۰۷، ۹۱۶-۹۱۸، [ج ۵] ۱۱۵۴،
 ۱۲۰۲، ۱۲۰۷، ۱۲۲۸، ۱۲۳۳،
 ۱۲۳۵، [ج ۶] ۱۲۸۷
 سردار مسعود [ج ۳] ۶۱۵
 سردار مظفر [ج ۳] ۵۶۶، [ج ۵] ۱۲۳۱،
 [ج ۷] ۱۵۷۱، ۱۶۶۶، ۱۶۶۷
 سردار مظفر (داودخان) [ج ۶] ۱۳۴۰
 سردار معتضد (بهجت‌الملک) [ج ۱]
 ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۸۷، ۱۹۰، [ج ۲]
 ۴۱۳، ۴۲۹، [ج ۵] ۱۰۹۹
 سردار معتمد [ج ۲] ۴۲۶، ۴۵۹، ۴۶۰،
 [ج ۳] ۷۲۸، [ج ۵] ۱۰۳۷،
 ۱۲۲۹
 سردار منصور [ج ۱] ۲۱۵، ۲۱۴، ۱۸۵،
 ۲۲۸، [ج ۲] ۳۸۰، ۴۲۶، ۴۶۰،
 [ج ۳] ۷۰۷، ۷۲۶، [ج ۴] ۷۸۴،
 ۸۶۵، ۸۶۷
 سردار ناصر [ج ۴] ۸۲۳، ۹۱۲
 سردار نصرت [ج ۲] ۵۲۸، [ج ۴]
 ۹۷۰، ۹۷۱، [ج ۵] ۹۹۵، ۱۰۳۹،
 ۱۰۷۶، ۱۰۹۸، [ج ۶] ۱۲۸۵،
 ۱۲۸۶، ۱۲۹۰، ۱۳۴۰، [ج ۷]
 ۱۶۵۸
 سردار همایون [ج ۱] ۱۷۴، [ج ۲]
 ۴۲۶، ۴۵۹، ۴۶۰، [ج ۵] ۱۲۲۹
 سعدالدوله، [ج ۱] ۱۶، ۲۵، ۷۸، ۸۱،
 ۸۶-۸۸، ۹۲، ۱۱۶، ۱۳۱، ۱۳۶،
 ۱۴۰، ۱۴۲، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۶۵،
 [ج ۲] ۳۴۴، ۳۶۵، ۳۷۶، ۳۷۷،
 ۳۹۱، ۳۹۷، ۳۹۹، ۴۱۲، ۴۲۸،
 ۴۳۵، ۴۴۱، ۴۵۶، ۴۵۷، ۴۷۳،
 ۴۸۲، ۴۸۳، ۵۱۷، ۵۱۹، ۵۲۱، ۵۲۳،
 ۵۴۰، [ج ۳] ۵۴۲، ۵۴۷، ۵۵۰-
 ۵۵۳، ۵۵۹-۵۶۴، ۵۷۳، ۵۷۴،
 ۵۸۰، ۵۸۱، ۵۸۸، ۵۹۵، ۶۰۱،
 ۶۰۲، ۶۰۵، ۶۱۰، ۶۱۳، ۶۲۲،
 ۶۳۷-۶۴۰، ۶۴۲، ۶۴۴، ۶۸۰،
 ۶۸۲، ۷۰۴، ۷۱۷، ۷۴۴، [ج ۵]
 ۱۱۹۶
 سعدالسلطنه [ج ۱] ۳۲۲
 سعدالملک [ج ۳] ۷۴۳
 سعیدالسلطنه [ج ۱] ۹۵
 سعیدالممالک [ج ۲] ۵۹۹
 سعیدخان [ج ۵] ۱۱۵۴، [ج ۶] ۱۲۸۵
 سلطانعلی‌خان وزیر دربار [ج ۲] ۴۱۲،
 ۴۲۸
 سلیمان‌میرزا [ج ۱] ۲۱۷
 سلیم‌خان بهادرالسلطنه [ج ۲] ۳۸۸
 سهام‌الدوله [ج ۳] ۶۶۵، ۷۳۲، ۷۴۱،
 ۷۴۶-۷۴۸، ۷۶۳، [ج ۴] ۷۷۴،
 ۷۷۶، ۷۸۲، ۸۱۰، ۸۱۳، ۸۶۷،
 ۸۶۸
 سهام‌السلطنه [ج ۲] ۵۲۳
 سید [ج ۲] ۴۲۵، ۴۴۶، ۴۶۷، ۴۷۸،
 ۴۷۹، [ج ۳] ۶۰۳، ۶۰۵، ۶۲۹
 سید ابوالحسن [ج ۳] ۵۶۹
 سید احمد (دستکی) [ج ۱] ۱۷۵
 سیداسدالله [ج ۳] ۷۱۴، ۷۳۳، ۷۴۷
 سید اسدالله نجفی [ج ۳] ۶۱۲
 سیداکبر [ج ۱] ۱۷۴
 سید اکبرشاه [ج ۵] ۱۱۵۴
 سیدالمحققین [ج ۵] ۱۰۱۱
 سیدجعفر [ج ۳] ۵۶۹
 سیدجمال‌الدین (راعظ؟) [ج ۱] ۴۱،
 ۲۱۶
 سیدحسن [ج ۱] ۲۶۲

شاهزاده فرمانفرما [ج ۲] ۳۶۹، ۳۷۰، ۴۳۲، ۴۵۳ (نک: فرمانفرما)
 شاهزاده نایب السلطنه [ج ۲] ۳۴۶ (نک: نایب السلطنه)
 شاه مخلوع [ج ۵] ۱۰۰۰، ۱۰۷۴، ۱۰۸۵، ۱۱۰۶، ۱۱۰۷، ۱۱۱۰، ۱۱۱۲، ۱۱۲۲، ۱۱۲۴، ۱۱۲۷، ۱۱۳۴، ۱۱۴۳، ۱۱۵۲، ۱۱۵۶، ۱۱۵۸، ۱۱۶۰، ۱۱۶۴، ۱۱۶۷، ۱۱۷۰، ۱۱۷۱، ۱۱۷۶، ۱۱۷۹، ۱۱۸۷، ۱۱۹۱، ۱۱۹۳، ۱۱۹۶، ۱۱۹۷، ۱۱۹۹، ۱۲۰۰، ۱۲۰۲، ۱۲۰۵، ۱۲۰۸، ۱۲۱۱، ۱۲۱۲، ۱۲۱۴، ۱۲۲۰، ۱۲۲۲، ۱۲۲۴، ۱۲۲۵، ۱۲۲۹، ۱۲۳۰، ۱۲۳۳، [ج ۶] ۱۲۶۱، ۱۲۶۳، ۱۲۶۶، ۱۲۷۳، ۱۲۷۸، ۱۲۸۱، ۱۲۸۷، ۱۲۸۹، ۱۲۹۲، ۱۲۹۸، ۱۲۹۹، ۱۳۰۱، ۱۳۰۲، ۱۳۰۴، ۱۳۱۲، ۱۳۲۱، ۱۳۲۳، ۱۳۲۴، ۱۳۲۹، ۱۳۳۲، ۱۳۳۳، ۱۳۳۷، ۱۳۶۷، ۱۳۷۷، ۱۳۷۸، ۱۳۸۲، ۱۳۹۲، ۱۳۹۵، ۱۳۹۷، ۱۴۰۰، ۱۴۰۲، ۱۴۰۴، ۱۴۰۶، ۱۴۰۷، ۱۴۱۰، ۱۴۱۱، ۱۴۱۴، ۱۴۱۷، ۱۴۲۲، ۱۴۴۱، ۱۴۴۸، [ج ۷] ۱۵۰۰، ۱۵۰۹، ۱۵۱۲، ۱۵۱۸، ۱۵۲۲، ۱۵۲۳، ۱۵۲۹، ۱۵۳۱، ۱۵۳۷، ۱۵۳۸، ۱۵۴۰، ۱۵۵۰، ۱۵۵۳، ۱۵۵۵، ۱۵۶۲، ۱۵۶۷، ۱۵۶۹، ۱۵۷۰، ۱۵۷۳، ۱۵۷۴، ۱۵۸۰، ۱۵۸۱، ۱۵۸۳، ۱۵۸۴، ۱۵۸۶، ۱۵۸۹، ۱۵۹۱، ۱۵۹۳، ۱۵۹۵، ۱۵۹۷، ۱۶۰۳، ۱۶۰۷، ۱۶۰۸، ۱۶۱۰، ۱۶۱۱، ۱۶۱۴، ۱۶۱۶، ۱۶۱۹، ۱۶۲۷، ۱۶۲۹، ۱۶۳۲، ۱۶۳۷

سید حسین لاری [ج ۲] ۴۱۰
 سید شبر [ج ۳] ۷۳۳ (نک: شیخ شبر)
 سید شهاب [ج ۱] ۱۲۸
 سید عبدالله - سید عبدالله مجتهد [ج ۳] ۶۹۰، [ج ۴] ۷۷۸، ۷۸۳، ۸۷۴، ۸۷۹، ۸۹۷، ۹۰۵، ۹۱۲، ۹۱۴، ۹۲۵ (نک: آقا سید عبدالله مجتهد)
 سید عبدالحسین [ج ۲] ۵۳۴، [ج ۳] ۶۰۳، ۷۱۴
 سید عبدالحسین لاری [ج ۱] ۱۱۱، ۱۲۷، ۱۳۹، ۱۷۵، [ج ۲] ۳۵۳، ۴۳۱، [ج ۳] ۶۰۵، ۶۱۵، ۶۲۶، ۶۲۷، ۶۲۹، ۶۵۰، ۶۵۱، ۷۱۳، ۷۱۴، ۷۱۷، ۷۳۳، ۷۴۱، ۷۴۷، ۷۵۸، ۷۶۳، [ج ۴] ۷۸۹
 سید عبدالصاحب [ج ۳] ۷۱۶
 سید علی یزدی [ج ۱] ۱۴۵
 سید کمال الدین [ج ۳] ۷۱۱
 سید لاری [ج ۲] ۳۸۵، ۴۳۱، ۴۶۵، ۴۷۱، [ج ۳] ۶۱۳، ۶۱۴، ۶۱۶، ۶۱۹، ۷۱۳، ۷۳۳، ۷۴۱
 سید محمد [ج ۱] ۲۰۰، ۲۸۳
 سید محمد [ج ۳] ۷۱۳
 سید محمد روضه خوان [ج ۷] ۱۶۶۷
 سید مرتضی [ج ۲] ۴۴۴، ۴۵۱، ۴۵۲، ۴۷۷، ۴۷۸، [ج ۳] ۶۰۵، ۷۱۶، [ج ۴] ۹۶۴
 سید مرتضی اهرمی [ج ۳] ۷۴۷ (نک: سید مرتضی)
 شاپشال [ج ۱] ۱۳۱، ۱۷۰، ۱۷۱، ۲۱۴
 شادجرمان (شاه جهمانیان) - پروین [ج ۱] ۲۷، ۳۵، ۱۶۲

- ۱۶۳۸، ۱۶۴۰، ۱۶۴۱، ۱۶۴۴ -
 ۱۶۴۶، ۱۶۵۲-۱۶۵۷، ۱۶۶۱،
 ۱۶۶۳، ۱۶۷۴، ۱۶۸۰ (نیز نك:
 محمدعلی شاه، محمدعلی شاه قاجار،
 محمدعلی میرزا)
 شجاع التولیه [ج ۳] ۶۴۷
 شجاع الدوله نك: صمدخان
 شجاع السلطنه [ج ۵] ۱۲۳۵
 شجاع الملك [ج ۱] ۱۲۳، ۱۲۴، [ج ۳]
 ۷۲۹، ۷۴۵
 شجاع نظام [ج ۱] ۳۰۹، ۳۲۴، [ج ۲]
 ۳۸۹
 شجاع الملك [ج ۳] ۷۲۹
 شرف الملك كردستانی [ج ۷] ۱۶۶۶
 شعاع السلطنه [ج ۱] ۱۴، ۱۵، ۱۵۲،
 ۱۵۶، [ج ۲] ۴۱۷، ۴۲۱، ۴۶۰،
 [ج ۵] ۱۱۸۷، ۱۱۹۶، ۱۲۰۲،
 ۱۲۰۵، ۱۲۲۹، [ج ۶] ۱۳۰۰،
 ۱۳۰۳، ۱۳۰۶، ۱۳۰۸ - ۱۳۱۰،
 ۱۳۱۲ - ۱۳۱۴، ۱۳۱۶، ۱۳۱۷،
 ۱۳۲۰، ۱۳۲۴، ۱۳۲۵، ۱۳۲۷،
 ۱۳۲۹، ۱۳۳۱، ۱۳۳۲، ۱۳۴۹،
 ۱۳۵۴ - ۱۳۵۶، ۱۳۶۰ - ۱۳۶۲،
 ۱۳۶۵، ۱۳۸۳، ۱۳۸۵، ۱۴۳۸،
 ۱۴۳۹، ۱۴۴۱، ۱۴۴۴، ۱۴۴۵،
 [ج ۷] ۱۶۳۸، ۱۵۸۹
 شكرالله [ج ۳] ۸۰۸
 شكسپير (كاپيتان) [ج ۲] ۴۶۵
 شوستر، مورگان [ج ۵] ۱۰۰۲، ۱۰۰۴،
 ۱۰۰۵، ۱۰۱۷، ۱۰۷۳، ۱۰۸۷،
 ۱۰۹۱، ۱۰۹۴، ۱۱۰۲، ۱۱۰۳،
 ۱۱۰۹ - ۱۱۱۱، ۱۱۱۹، ۱۱۲۰،
 ۱۱۲۹، ۱۱۳۶، ۱۱۴۶ - ۱۱۴۹،
 ۱۱۵۱، ۱۱۵۵، ۱۱۶۴، ۱۱۷۴،
 ۱۱۷۵، ۱۱۷۷، ۱۱۹۰، ۱۱۹۹
- ۱۲۲۵، ۱۲۲۸، [ج ۶] ۱۲۵۷،
 ۱۲۶۴، ۱۲۷۹ - ۱۲۸۲، ۱۲۸۹،
 ۱۲۹۱، ۱۲۹۲، ۱۲۹۶، ۱۳۰۰،
 ۱۳۰۱، ۱۳۰۳ - ۱۳۰۵، ۱۳۰۷،
 ۱۳۱۰ - ۱۳۲۳، ۱۳۲۶، ۱۳۲۷،
 ۱۳۲۹ - ۱۳۳۲، ۱۳۳۵، ۱۳۳۶،
 ۱۳۳۹، ۱۳۴۶، ۱۳۴۸ - ۱۳۵۳،
 ۱۳۵۶، ۱۳۵۸ - ۱۳۶۴، ۱۳۶۷،
 ۱۳۶۹، ۱۳۷۰، ۱۳۷۲، ۱۳۷۵،
 ۱۳۷۹، ۱۳۸۰، ۱۳۸۳، ۱۳۸۶،
 ۱۳۸۸، ۱۳۹۲، ۱۴۰۰ - ۱۴۰۲،
 ۱۴۰۴، ۱۴۰۷ - ۱۴۰۹، ۱۴۱۴،
 ۱۴۲۳، ۱۴۴۰، ۱۴۴۵، ۱۴۴۶،
 ۱۴۵۵، ۱۴۵۹، ۱۴۶۱، [ج ۷]
 ۱۴۹۲، ۱۴۹۴، ۱۵۰۱، ۱۵۰۲،
 ۱۵۱۹، ۱۵۲۳، ۱۵۲۵، ۱۵۳۴،
 ۱۵۵۲، ۱۵۹۱، ۱۶۰۱، ۱۶۵۱،
 ۱۶۵۲
 شوكت الملك [ج ۵] ۱۰۳۸، ۱۰۳۹،
 ۱۰۷۵، ۱۰۹۶، ۱۰۹۷
 شهاب الدوله (اسدالله میرزا) [ج ۴] ۷۷۳،
 [ج ۷] ۱۶۵۷ (نیز نك: اسدالله
 میرزا)
 شهاب السلطنه [ج ۴] ۹۶۹، [ج ۵] ۱۲۳۰،
 شوكت الدوله [ج ۱] ۱۲۴
 شوكت الملك [ج ۳] ۷۲۹
 شپیلی [ج ۴] ۸۲۷، ۸۳۳، [ج ۷] ۱۵۱۱،
 ۱۵۲۶، ۱۵۲۹، ۱۶۵۶
 شيخ آقا (مجتهد) [ج ۴] ۷۹۵
 شيخ اسماعيل هشترودى [ج ۴] ۸۹۰
 شيخ الاسلام [ج ۷] ۱۶۶۷
 شيخ الرئيس [ج ۱] ۹، ۲۲، ۱۹۵، ۲۳۸،
 شيخ چارك [ج ۷] ۱۶۴۸
 شيخ چيرو [ج ۷] ۱۶۴۸
 شيخ حسين چاه كوتائى [ج ۳] ۷۱۶
 شيخ خزعل [ج ۴] ۷۹۹، ۹۳۳، ۹۴۲

- شیخ زکریا [ج ۲] ۵۲۴، ۵۲۵، [ج ۳] صدیق‌الملک [ج ۷] ۱۵۴۹
- ۷۱۳، [ج ۴] ۹۴۱ (شیخ زکریای لارستانی) [ج ۷] ۱۵۵۱
- شیخ سلیم [ج ۷] ۱۵۰۷، ۱۵۱۰، ۱۵۴۹
- شیخ شبر [ج ۳] ۵۶۸ (نک: سید شبر)
- شیخ عبدالله زنجانی (ج ۳) ۷۳۲
- شیخ علی [ج ۳] ۷۳۴
- شیخ علی دشتی [ج ۳] ۷۳۳، [ج ۷] ۱۵۵۱
- شیخ فضل‌الله [ج ۱] ۵۱، ۵۸، ۷۳، ۱۴۵ [ج ۲] ۳۴۶، ۴۱۲، ۴۲۹، [ج ۳] ۶۳۹، ۶۴۳، ۶۹۹، ۷۰۰، ۷۰۷
- شیخ محمدحسین یزدی [ج ۳] ۷۲۸
- شیخ محمره [ج ۷] ۱۵۴۰
- شیخ محمود [ج ۱] ۲۹
- شیخ نزقور [ج ۴] ۹۶۲
- شیرخان [ج ۲] ۵۴۳
- شیندلر - شنیدلر [ج ۶] ۱۲۹۷، ۱۳۳۹، ۱۳۹۲
- صاحب‌اختیار [ج ۱] ۱۳۹، ۱۶۹-۱۷۱، ۱۷۵، ۱۷۷، ۳۰۵، ۳۲۲، [ج ۲] ۴۷۰، [ج ۳] ۶۰۲، [ج ۵] ۹۹۸، ۱۱۵۲، ۱۲۰۶
- صارم‌الدوله [ج ۳] ۷۳۰
- صارم‌الملک [پسر ارشد سردار خضر] [ج ۴] ۹۴۰، ۹۷۰
- صارم‌المالک [ج ۴] ۹۰۹
- صدراعظم [ج ۳] ۵۵۱
- صدرالدین بیگ [ج ۲] ۳۷۸، ۴۴۲
- صدرالعلماء [ج ۲] ۳۸۴
- صدیق‌الحرم [ج ۱] ۲۶۲
- صدیق‌حضرت [ج ۳] ۷۲۷، [ج ۴] ۷۷۸
- صدیق‌السلطنه [ج ۳] ۷۲۸
- صمدخان [ج ۲] ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۶۲، ۴۶۳، ۴۸۲، ۴۹۳، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۱۴، [ج ۳] ۵۴۷، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۴، ۷۰۸، ۷۲۹، ۷۴۹، ۷۶۰، [ج ۴] ۷۷۹، ۸۲۱، [ج ۵] ۱۰۱۰، ۱۰۹۶، ۱۱۹۰، ۱۲۱۲-۱۲۱۴، ۱۲۱۸، ۱۲۲۹، ۱۲۳۳، [ج ۶] ۱۲۸۷-۱۲۸۹، ۱۳۳۳، ۱۳۳۷، ۱۴۴۱، ۱۴۴۷، [ج ۷] ۱۴۹۹، ۱۵۰۰، ۱۵۰۹، ۱۵۱۱، ۱۵۱۵، ۱۵۱۷، ۱۵۱۸، ۱۵۲۱، ۱۵۳۶، ۱۵۶۲، ۱۵۶۵-۱۵۶۷، ۱۵۹۸، ۱۶۰۲، ۱۶۰۸، ۱۶۱۰، ۱۶۱۳، ۱۶۲۰، ۱۶۲۹-۱۶۳۲، ۱۶۴۲، ۱۶۴۴، ۱۶۴۵، ۱۶۵۲، ۱۶۵۳، ۱۶۵۶
- صمصام [ج ۲] ۴۳۲
- صمصام‌خان [ج ۲] ۲۵۱
- صمصام‌السلطنه [ج ۱] ۵۴، ۸۱، [ج ۲] ۳۶۰، ۳۶۳، ۳۶۶-۳۷۰، ۳۸۳، ۳۹۳، ۴۰۷، ۴۰۸، ۴۴۱، ۴۱۳، ۴۳۲، ۴۵۳، ۴۷۱، ۴۷۲، ۵۱۵، ۵۱۸، ۵۲۱، ۵۲۴، ۵۳۱، [ج ۳] ۵۷۲، ۵۸۳، ۵۹۵، ۶۰۱، ۶۳۱، ۶۳۸، ۷۰۷، ۷۰۹، ۷۱۰، ۷۳۰، [ج ۴] ۷۶۲، ۷۸۵، ۷۹۷، ۷۹۸، [ج ۵] ۱۰۷۷، ۱۱۲۲، ۱۱۴۰، ۱۲۰۴، ۱۲۰۵، ۱۲۰۷، ۱۲۲۹، ۱۲۳۲، [ج ۶] ۱۲۸۲، ۱۳۴۹، ۱۴۳۹، ۱۴۴۳-۱۴۴۶، ۱۴۶۷، ۱۴۷۲، ۱۴۷۵، [ج ۷] ۱۵۳۲، ۱۵۳۵، ۱۵۴۶، ۱۵۴۸، ۱۵۵۶، ۱۶۷۱، ۱۶۷۴ (نجفقلی) [ج ۷] ۱۵۹۹

۱۱۱۵، ۱۱۱۸، ۱۱۳۷، ۱۱۶۷،
 ۱۱۸۶، ۱۱۹۷، ۱۲۰۳، ۱۲۱۵،
 ۱۲۲۰، ۱۲۲۱، ۱۲۲۳، ۱۲۲۴،
 ۱۲۳۱، ۱۲۴۲، ۱۲۴۴ - ۱۲۴۶،
 [ج ۶] ۱۲۵۴ - ۱۲۶۰، ۱۲۶۳،
 ۱۲۶۴، ۱۲۶۶ - ۱۲۶۹، ۱۲۷۴،
 ۱۲۷۵، ۱۲۷۹، ۱۲۹۵، ۱۳۳۹،
 ۱۴۶۵، ۱۴۶۷، ۱۴۶۸، ۱۴۷۱ -
 ۱۴۷۸، ۱۴۸۰، ۱۴۸۱، [ج ۷]
 ۱۶۱۶، ۱۶۴۲

صولت السلطنه [ج ۵] ۹۹۹، ۱۰۱۴،
 [ج ۶] ۱۲۷۹، ۱۴۷۸، ۱۴۸۱،
 [ج ۷] ۱۶۴۲، ۱۶۸۱،
 صولت الملك [ج ۴] ۷۸۹

ضرغام [ج ۳] ۷۳۶
 ضرغام الدوله [ج ۵] ۱۰۹۸
 ضرغام السلطنه [ج ۲] ۳۶۳، ۴۰۶، ۴۰۷
 ضرغام السلطنه بختیاری [ج ۴] ۹۱۶
 ضرغام الشریعه [ج ۶] ۱۴۶۴
 ضرغام بختیاری (حسین خان) [ج ۳]
 ۷۶۲

ضرغام نظام [ج ۵] ۱۱۰۰
 ضیاء الدوله [ج ۷] ۱۴۹۶، ۱۵۵۴، ۱۵۵۵،
 ۱۵۵۷، ۱۵۵۸، ۱۵۶۳، ۱۵۷۰،
 ۱۵۷۳، ۱۵۷۶، ۱۵۷۹، ۱۵۸۵،
 ۱۵۸۸، ۱۵۸۹، ۱۶۰۲، ۱۶۵۶

ضیاء السلطان [ج ۵] ۱۲۳۰
 ضیفم الدوله [ج ۴] ۸۵۶، ۸۵۷، ۸۶۷،
 ۸۷۲، ۸۸۸، ۸۹۴، ۹۰۸، ۹۱۳،
 ۹۳۳، ۹۷۰، [ج ۵] ۹۸۱، ۹۹۹،
 ۱۰۵۷، ۱۰۹۰، ۱۰۹۸، ۱۱۱۹،
 [ج ۶] ۱۲۶۹، ۱۲۷۹، ۱۳۳۹

صمصام الممالک - صمصام الممالک سنجابی
 [ج ۲] ۳۵۳، ۳۸۴، [ج ۴] ۹۰۲،
 ۹۶۰، [ج ۵] ۱۰۱۳، ۱۰۹۹، ۱۱۵۴،
 [ج ۷] ۱۶۶۷

صمصام نظام [ج ۵] ۹۸۲
 صنیع الدوله [ج ۱] ۲۵، ۸۰، ۸۶، ۸۹،
 ۱۱۰، ۱۳۶، ۱۶۵، ۱۶۹، ۱۷۳،
 ۱۸۰، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۸ - ۱۹۰،
 ۲۲۰، ۲۸۹، ۳۱۸، [ج ۲] ۳۸۰،
 ۵۲۹، [ج ۳] ۵۹۷، ۶۷۴، ۷۰۷،
 ۷۲۷، [ج ۴] ۷۷۸، ۷۸۴، ۸۵۴،
 ۸۶۷، ۹۴۴، ۹۵۶، [ج ۵] ۹۷۹،
 ۹۸۷ - ۹۸۹، ۹۹۳، ۹۹۸، ۱۰۰۳،
 ۱۰۰۸، ۱۰۱۰، ۱۰۱۱، ۱۰۱۸،
 ۱۰۳۶، ۱۰۶۷، ۱۰۷۰

صنیع حضرت [ج ۳] ۶۲۶، ۶۴۳، ۷۰۰،
 ۷۰۷

صولت الدوله [ج ۲] ۳۸۵، ۴۱۰، ۴۱۴،
 ۴۳۲، ۴۷۲، ۵۳۴، ۵۳۵، [ج ۳]
 ۶۰۲ - ۶۰۴، ۶۳۴، ۶۵۰، ۶۵۳،
 ۷۱۳ - ۷۱۵، ۷۲۶، ۷۳۲، ۷۳۳،
 ۷۴۶، [ج ۴] ۷۷۴، ۷۷۵، ۷۸۸،
 ۷۹۹، ۸۰۰، ۸۰۴، ۸۰۸ - ۸۱۰،
 ۸۱۲، ۸۱۳، ۸۲۰، ۸۲۴، ۸۳۲،
 ۸۳۵، ۸۳۶، ۸۵۶، ۸۵۷، ۸۶۶،
 ۸۶۷، ۸۷۲، ۸۷۴، ۸۸۸، ۸۹۲ -
 ۸۹۴، ۹۰۸ - ۹۱۰، ۹۱۳، ۹۲۲،
 ۹۲۵، ۹۲۹، ۹۳۰، ۹۳۱، ۹۳۳،
 ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۴۱، ۹۴۵، ۹۴۶،
 ۹۶۰، ۹۶۱، ۹۶۷، ۹۷۲، [ج ۵]
 ۹۷۵، ۹۷۷ - ۹۷۹، ۹۸۳، ۹۸۸،
 ۹۹۶، ۹۹۹، ۱۰۰۰، ۱۰۱۴،
 ۱۰۴۰، ۱۰۴۷، ۱۰۴۹، ۱۰۵۲،
 ۱۰۵۹، ۱۰۶۲، ۱۰۶۵، ۱۰۷۸،
 ۱۰۸۹، ۱۰۹۰، ۱۱۱۲، ۱۱۱۳

- ظہیر السلطان [ج ۴] ۹۵۶، ۹۶۸، [ج ۵] ۹۸۰
 ۱۴۷۲، ۱۴۷۵، ۱۴۷۸، ۱۴۸۰، ۱۴۸۱ (نیز نک سردار احتشام)
 ضیغم السلطنہ [ج ۵] ۱۲۲۸، ۱۲۳۳، [ج ۶] ۱۲۸۶
- ظفر السلطنہ [ج ۱] ۱۲۵، ۱۳۶، ۱۵۴، ۱۷۳، ۱۸۶، ۱۸۸، ۱۹۰، ۲۲۱، [ج ۴] ۸۲۴، ۸۳۲، ۸۳۵، ۸۴۶، ۸۵۶، ۸۶۷، ۸۷۲، ۸۷۶، ۹۰۰، ۹۰۴، ۹۱۳، ۹۳۲، ۹۳۳، [ج ۵] ۱۰۵۶، ۱۰۷۴، ۱۱۵۲، [ج ۶] ۱۴۸۰
- ظہیر السلطان [ج ۱] ۳۱، ۶۹، ۸۱، ۸۲، ۹۰، ۹۱، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۳۰، ۱۳۴، ۱۴۰، ۱۴۴، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۵۰، ۱۵۷، ۱۶۸، ۱۷۱، ۱۷۳، ۱۷۶، ۱۷۹، ۱۸۸، ۱۹۰-۱۹۵، ۱۹۷، ۲۰۰، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۸، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۸، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۴۹، ۲۶۸، ۲۸۲، [ج ۲] ۳۸۰، [ج ۳] ۵۴۸، ۵۵۴، ۵۷۹، ۵۸۱، ۶۱۵، ۶۱۶، ۶۱۸، ۶۱۹، ۶۲۶، ۶۲۷، ۶۲۹، ۶۳۲، ۶۳۳، ۶۳۵، ۶۵۰، ۶۵۵، ۶۶۴، ۶۶۵، ۶۹۰، ۶۹۶، ۷۰۸، ۷۱۳، ۷۱۴، ۷۱۷، ۷۱۸، ۷۲۸، ۷۲۹، ۷۳۴، ۷۴۱، ۷۴۳، ۷۴۴، [ج ۴] ۸۶۹، ۸۹۱، ۹۳۱، ۹۶۶، [ج ۵] ۹۸۵، ۱۰۱۱، [ج ۶] ۱۴۸۰
- ظہیر الاسلام [ج ۵] ۱۲۰۵
 ظہیر الدولہ [ج ۱] ۴۸، ۶۷، ۱۲۸، ۱۷۳، ۲۳۹، [ج ۳] ۶۵۰، ۷۳۱، [ج ۴] ۷۹۸، [ج ۵] ۱۰۱۲، ۱۰۵۶، [ج ۶] ۱۲۳۷
- عباس آقا (قاتل اتابک) [ج ۱] ۹۴
 عباس خان افشار [ج ۱] ۱۵۸
 عباس خان چناری [ج ۴] ۹۴۰، [ج ۵] ۱۰۷۷، [ج ۶] ۱۲۸۳
- عباسقلی - عباسقلی خان نواب [ج ۱] ۵۶، ۱۶۸، ۲۴۶، ۲۵۲، [ج ۲] ۳۴۶، [ج ۴] ۸۷۳، ۸۷۴، ۸۸۶، ۸۸۷، ۸۸۹، [ج ۷] ۱۵۰۴، ۱۵۰۵
- عبدالرحیم (حاجی) [ج ۱] ۳۸، [ج ۲] ۳۸۳
 عبدالوہاب [ج ۷] ۱۵۶۸
 عدل الدولہ [ج ۲] ۴۳۰، [ج ۳] ۷۱۰
 عدیل الملک [ج ۱] ۱۷۴
 عسکر سلیم [ج ۵] ۱۰۷۷، ۱۱۵۴
 عضد السلطان [ج ۵] ۱۲۳۱، ۱۲۳۳، [ج ۶] ۱۲۳۳، ۱۲۴۰
- عضد الملک [ج ۱] ۱۰، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۶، ۱۸۵، ۲۱۲-۲۱۵، [ج ۳] ۶۲۴، ۶۲۶، ۶۸۴، ۶۸۹، ۶۹۰، ۶۹۷، ۶۹۸، ۷۰۷، ۷۰۸، ۷۶۶، [ج ۴] ۷۸۳، ۹۳۷
- عطاء الدولہ [ج ۱] ۳۲۳، [ج ۲] ۳۸۵، ۵۳۳، ۵۳۵، [ج ۳] ۶۰۲، ۶۰۴، ۶۵۰، ۷۱۳، ۷۱۴، [ج ۵] ۱۲۰۷، [ج ۶] ۱۴۶۵، ۱۴۷۷
- عطاء السلطنہ [ج ۵] ۱۱۱۵
 عطاء نظام [ج ۵] ۱۱۱۵
 علاء الدولہ [ج ۱] ۳۲، ۸۸، ۹۰، ۹۳

عین الدوله [ج ۱] ۴، ۱۲، ۲۹، ۴۵، ۹۰،
 ۱۷۸، ۲۳۶، ۲۸۸، ۲۹۰، ۲۹۲،
 ۳۲۳، ۳۲۴ [ج ۲]، ۵۴۲، ۵۴۳،
 ۵۴۷، ۵۶۶، ۵۹۳، ۵۹۴، ۵۹۹،
 ۶۵۵، ۶۶۴، ۶۶۵، ۶۹۹، ۷۴۳،
 ۷۴۴ [ج ۴]، ۹۰۰، ۹۲۰، ۹۲۲،
 ۹۲۵، ۹۳۳، ۹۳۴، ۹۳۶، ۹۴۱،
 ۹۴۴ [ج ۵]، ۹۹۷، ۱۰۳۶،
 ۱۲۰۶، ۱۲۲۹ [ج ۶]، ۱۲۸۳،
 ۱۳۳۹

غریب خان [ج ۱] ۸۱، [ج ۳] ۷۰۹،
 [ج ۴] ۸۲۸، ۸۳۲، ۸۴۴، ۸۴۵،
 غفار خان [ج ۴] ۷۷۹،
 غفاری (محمد ابراهیم) [ج ۴] ۸۳۲،
 غلامحسین بختیاری نک: سردار محتشم
 غلامحسین خان وراوی [ج ۴] ۷۸۹، ۹۶۲،
 غلامعلی [ج ۳] ۶۰۰،
 غلام محمد (ماژور) [ج ۶] ۱۳۸۸، [ج ۷]
 ۱۵۴۴

فاتح السلطنه [ج ۱] ۱۷۵، [ج ۳] ۷۰۹،
 فاضل [ج ۳] ۷۴۴،
 فتح الملك [ج ۴] ۸۰۸،
 فخر الملك [ج ۳] ۷۶۵، [ج ۵] ۱۰۹۸،
 ۱۱۵۳، ۱۲۰۷

فرانکلین (کاپیتان) [ج ۲] ۳۸۱، ۳۸۲،
 فرخ (قاتل پرویز شاهجهانیان) [ج ۱] ۳۵،
 فرخ خان [ج ۷] ۱۵۴۰

فردوسی [ج ۳] ۶۴۱،
 فرمائفرما [ج ۱] ۳۱، ۳۲، ۷۲، ۹۱،
 ۱۱۰، ۱۳۳، ۱۶۷، ۱۸۷، ۲۳۶،
 ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۹۰، ۳۰۳، ۳۰۴

۱۱۷، ۱۱۹، ۱۲۲، ۱۲۹، ۱۳۲،
 ۱۴۰، ۱۴۳، ۱۸۵، ۲۰۱، ۲۱۴-
 ۲۱۷، ۲۲۸ [ج ۲]، ۲۸۰ [ج ۳]،
 ۵۴۸، ۵۵۵، ۵۹۵، ۵۹۹، ۶۲۶،
 ۶۲۹، ۶۳۱، ۶۴۶، ۶۵۳، ۶۹۰،
 ۶۹۹، ۷۰۶، ۷۰۷، ۷۱۴، ۷۱۵،
 [ج ۵] ۱۱۵۲، ۱۲۰۱ [ج ۶]،
 ۱۲۵۹، ۱۲۶۱، ۱۲۶۴، ۱۲۶۶-
 ۱۲۶۸، ۱۲۷۴، ۱۲۷۶-۱۲۷۸،
 ۱۲۸۹، ۱۲۹۳، ۱۲۹۵، ۱۳۳۹-
 ۱۳۴۱، ۱۳۷۶، ۱۳۷۷، ۱۴۴۵،
 ۱۴۴۹، ۱۴۷۵، ۱۴۸۰، ۱۴۸۱،
 [ج ۷] ۱۵۳۶

علاء السلطنه (محمد علی) [ج ۱] ۳۲،
 ۶۷، ۶۸، ۷۶، ۸۱، ۸۷، ۹۶،
 ۱۹۸، ۲۰۴، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۲۰،
 ۲۴۰، ۲۵۴، ۲۵۶، ۲۶۳، ۲۶۵،
 ۲۶۸، ۲۸۳، ۲۸۹، ۲۹۰، ۳۰۱-
 ۳۰۳، ۳۳۰ [ج ۲]، ۳۳۸، ۳۴۳،
 ۳۴۶، ۳۴۸، ۳۵۰، ۳۷۲، ۴۱۲،
 [ج ۳] ۷۴۱، ۷۴۳ [ج ۴] ۷۸۴،
 ۸۲۱ [ج ۵] ۱۰۳۵، ۱۲۰۵

علاء الملك (محمود خان) [ج ۱] ۸۱،
 ۱۷۳، ۲۴۹، ۲۶۷ [ج ۲] ۳۶۱،
 ۳۶۲ [ج ۳] ۵۵۹، ۶۹۰ [ج ۵] ۱۰۷۴

علم الهدی [ج ۲] ۵۳۳،
 علی جان (چلیپیانلو) [ج ۱] ۲۲، ۲۸،
 علی خان [ج ۴] ۷۹۸،
 علی خان (سرتیپ) [ج ۴] ۸۶۴،
 علیقلی [ج ۳] ۶۸۹ [ج ۵] ۱۱۵۴،
 (نک: سردار اسعد)

علیقلی خان (حاج) [ج ۲] ۵۴۰ [ج ۳] ۵۶۹،
 (نک: سردار اسعد)
 عمید الحکماء [ج ۴] ۷۷۸،
 عمید السلطان [ج ۲] ۴۶۰ [ج ۴] ۷۸۵

قوام السلطنه [ج ۴] ۸۵۵، ۹۰۶، [ج ۵] ۳۶۸، ۳۶۶، ۳۶۵ [ج ۲]، ۳۶۹، ۴۰۷، ۴۱۰، ۴۱۳، ۴۲۹، [ج ۳] ۵۶۱، ۵۶۴، ۵۹۵، ۵۹۷، ۶۳۱، ۶۷۴، ۷۰۴، ۷۰۷، ۷۲۶، [ج ۴] ۸۱۰، ۸۱۳، ۸۲۴، ۸۸۰، ۸۸۱، ۹۰۶، ۹۲۹، ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۴۴، ۹۵۶، [ج ۵] ۹۹۸، ۱۰۳۶، [ج ۶] ۱۲۵۹، ۱۴۴۵، ۱۴۷۲، [ج ۷] ۱۶۲۸، ۱۶۵۸ (نیز نک: شاهزاده فرمانفرما)

فرمانفرمای هند ۱۶۷۱

فریدالملک [ج ۵] ۱۲۳۱

فریدون (زرتشتی کشته شده) [ج ۱] ۱۵۲، ۱۵۴، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۸۵

فریزر [ج ۳] ۶۸۸

فضلعلی [ج ۴] ۸۲۳

فکس (ماژور) [ج ۱] ۸۳

فلک (کاپیتان) [ج ۶] ۱۳۴۷

فن (مستر) [ج ۵] ۱۲۳۰

فہیم الملک [ج ۴] ۷۷۸، [ج ۵] ۱۰۵۵

قائم مقام [ج ۱] ۱۳۶، ۱۶۹

قاسم آقا (سرتیپ) [ج ۳] ۵۶۶

قلی خان [ج ۳] ۷۰۱

قوام [ج ۱] ۳۸، ۱۱۱، ۱۲۷، ۱۳۹، ۲۸۶، [ج ۲] ۴۳۱، ۴۷۱، [ج ۳] ۶۰۳، ۶۰۴، ۶۱۳، ۶۵۰، ۷۱۴، ۷۱۵، [ج ۵] ۹۹۹، ۱۰۴۳، ۱۰۴۴، ۱۱۰۳ - ۱۱۰۵، ۱۱۱۴، ۱۱۱۵، ۱۱۱۷، ۱۱۱۹، ۱۱۲۵، ۱۲۱۴، ۱۲۱۵، ۱۲۳۰، [ج ۷] ۱۵۵۰، ۱۵۸۲، ۱۶۳۹

قوام الدولہ [ج ۱] ۸۱، ۲۶۹، ۲۷۰، [ج ۲] ۴۲۸، [ج ۴] ۸۶۹

کادلویبکی (?) [ج ۴] ۷۸۷

کارترایت (سر) [ج ۳] ۶۱۹، ۶۲۳، ۶۳۳، ۶۳۵، ۷۳۱، [ج ۵] ۱۱۱۲

کارہ [ج ۱] ۱۵

کاستلی (مستر) [ج ۵] ۱۰۹۹، ۱۲۱۰، ۱۲۱۱

کاشف السلطنہ [ج ۳] ۶۷۴

کاظفر [ج ۴] ۸۰۸

کاکس (سر پی) [ج ۷] ۱۶۴۸، ۱۶۸۰، ۱۶۸۲

کاکس (ماژور) [ج ۱] ۲۸۶، [ج ۲] ۴۵۱، ۴۶۵، ۴۶۶، ۴۷۸، ۵۳۶

- کیخا حاصل [ج ۴] ۸۰۸
 کیخا محمدعلی [ج ۴] ۸۰۸
 کیرن (مستر) [ج ۶] ۱۳۳۲
 کیلمرنناک - کیلمارناک (لرد) [ج ۵]
 ۱۰۴۴، ۱۰۸۵، [ج ۷] ۱۵۱۶،
 ۱۵۱۷، ۱۵۲۲، ۱۵۲۶
 کینگستون-کینگستون [ج ۵] ۱۰۶۲،
 ۱۰۶۴، ۱۰۷۲، ۱۰۷۶، ۱۰۸۱،
 ۱۰۸۵، ۱۰۹۷، ۱۰۹۸
- کاردنر [ج ۲] ۴۲۵، ۴۲۶
 کامبل [ج ۳] ۷۲۱ (نک: کولن کامبل)
 گای (ارنست) [ج ۱] ۲۱۹، ۲۵۲
 گراهام - گراهم، گریهیم، گرهیم [ج ۱]
 ۳۸، ۱۲۲، ۱۲۷، ۱۲۹، ۱۳۳،
 ۱۳۹، ۱۵۸، ۱۶۲، ۱۷۰، ۱۷۵،
 ۱۷۷، [ج ۲] ۳۶۱، ۳۶۳، ۳۶۶،
 ۳۶۹، ۳۹۲، ۴۰۶-۴۰۸، ۴۳۲،
 ۵۲۴ [ج ۳] ۵۸۱، ۵۸۴، ۶۳۷،
 ۶۴۱، ۷۱۰، [ج ۴] ۸۱۱، ۷۲۷،
 ۸۳۴، ۸۴۶، ۸۵۶، ۸۷۴، ۸۸۶،
 ۸۸۷، ۸۹۲، ۹۰۸، [ج ۵] ۱۲۰۳،
 ۱۲۴۰، ۱۲۴۱، [ج ۶] ۱۲۹۸، [ج ۷]
 ۱۵۴۵
- گری (سر ادوارد) [ج ۳] ۷۲۱، ۷۳۵،
 [ج ۴] ۸۴۱، ۸۴۷، ۸۴۸، ۸۶۰-
 ۸۶۲، [ج ۵] ۹۷۵، ۱۰۰۷،
 ۱۱۶۰، ۱۱۶۱، ۱۱۶۳، ۱۱۷۱،
 ۱۱۷۲، ۱۱۹۴، ۱۲۱۸، ۱۲۴۵،
 [ج ۶] ۱۲۵۳، ۱۲۸۰، ۱۳۲۵،
 ۱۳۴۴، ۱۳۵۰، ۱۳۹۴، ۱۳۹۶،
 ۱۳۹۷، ۱۴۰۰، ۱۴۰۴، ۱۴۰۶،
 ۱۴۰۷، ۱۴۱۰، ۱۴۱۱، ۱۴۱۸،
 ۱۴۲۹، [ج ۷] ۱۴۸۷، ۱۵۰۶
- [ج ۳] ۶۱۶، ۶۲۱، ۶۲۷، ۶۳۴،
 ۶۳۵، ۶۵۰، ۶۵۵، ۶۵۶ کلنل
 کاکس [ج ۴] ۹۶۱، ۹۶۲ لیوتنان
 کلنل کاکس [ج ۵] ۹۷۵، ۱۰۳۰،
 ۱۰۷۲، ۱۱۹۵، ۱۲۱۶، [ج ۶]
 ۱۲۵۹، ۱۲۶۹، ۱۲۹۳، ۱۴۷۰
 کاکلس (ماژور) [ج ۳] ۷۴۰ (کاکس؟)
 کامران میرزا [ج ۱] ۱۴۰
 کاولوبوسکی [ج ۳] ۷۶۵
 کتلول (ماژور) [ج ۷] ۱۶۳۸، ۱۶۳۹
 گراسل (کاپیتان) [ج ۳] ۷۱۱، ۷۱۲
 گراسویت (لیوتنان) ۷۳۲
 کرمول [ج ۶] ۱۳۹۰
 گرننتدوف (گرننتدوف) [ج ۱] ۹، ۱۱
 گرنز، فرانک [ج ۵] ۱۰۰۴، ۱۰۰۵،
 ۱۰۱۷، ۱۰۷۳، ۱۰۹۴، [ج ۷]
 ۱۶۰۱، ۱۶۵۱، ۱۶۵۲، ۱۶۵۵
 گرستمس [ج ۳] ۷۱۵
 کریپول (و کمپانی) [ج ۳] ۶۵۶
 کریمخان (برادرزاده رحیمخان) [ج ۲]
 ۴۲۶، ۴۶۰، [ج ۴] ۷۹۸، ۸۰۸،
 ۸۲۱، [ج ۶] ۱۲۹۰
 کسوباایف (کاپیتان) [ج ۱] ۶۴
 کلبی [ج ۵] ۱۰۷۷
 کلم (مسیو) [ج ۶] ۱۳۷۴
 کلمستدت (کاپیتان) [ج ۶] ۱۳۴۷
 کلمن (مسیو) [ج ۶] ۱۳۸۱
 کلی [ج ۴] ۸۹۴
 کوان، پاتریک [ج ۵] ۱۰۷۰
 کورتین [ج ۵] ۹۹۳
 کوکوفتسوف [ج ۶] ۱۳۷۲، ۱۳۷۳،
 [ج ۷] ۱۵۸۳، ۱۵۹۰، ۱۶۰۹
 کولن گامبل [ج ۳] ۷۱۹
 کون [ج ۳] ۷۵۵، ۷۵۶
 کی (مستر) [ج ۵] ۱۰۳۰، ۱۰۳۹

- ۱۵۱۱، ۱۵۲۰، ۱۵۲۸، ۱۵۸۲،
 ۱۶۱۴، ۱۶۲۱، ۱۶۶۹-۱۶۷۲،
 ۱۶۷۹
 گریگوریف [ج ۵] ۹۸۰
 گرین، گراهام [ج ۷] ۱۶۶۴
 گنجعلی [ج ۴] ۸۲۳
 گندلخان [ج ۴] ۹۱۲
 گنیخ (ژنرال) [ج ۷] ۱۶۵۷
 گوران (حسینخان) [ج ۷] ۱۶۶۷
 لاینسکی [ج ۳] ۷۵۲
 لانگ-لنگ (لیوتنانت) [ج ۵] ۱۰۴۰
 لتیلتن [ج ۴] ۸۰۶
 لشکر نویس باشی [ج ۱] ۱۲۴
 لکفر (مستر) [ج ۶] ۱۳۰۱، ۱۳۰۳،
 ۱۳۰۴، ۱۳۰۶، ۱۳۰۷، ۱۳۱۰،
 ۱۳۱۵، ۱۳۲۰، ۱۳۵۰، ۱۳۵۳،
 ۱۳۵۸، ۱۳۶۰، ۱۳۶۳، ۱۳۶۹،
 ۱۳۷۵، ۱۳۹۲، ۱۳۹۷-۱۳۹۹،
 ۱۴۰۳، ۱۴۰۷، ۱۴۱۸، ۱۴۲۴،
 ۱۴۲۶، ۱۴۵۵، ۱۴۶۱، [ج ۷]
 ۱۵۲۵، ۱۵۲۶، ۱۵۲۸، ۱۵۳۴،
 ۱۵۶۵، ۱۵۶۹
 لمسن [ج ۲] ۳۸۴
 لمیتین [ج ۴] ۸۰۶
 لمینگتن (لرد) [ج ۷] ۱۵۴۹
 لوتار (لوتر - سر) [ج ۳] ۵۵۵، ۵۵۶،
 [ج ۶] ۱۴۵۳
 لوریم (کاپیتان) [ج ۱] ۷۹
 لونهایت (نایب کنت) [ج ۶] ۱۳۴۸
 لیاخف (کلنل) [ج ۱] ۶۳، ۶۴، ۱۱۶،
 ۱۲۵، ۱۴۰، ۲۰۰، ۲۰۳، ۲۱۰،
 ۲۱۴، ۲۳۷، ۲۴۰، ۲۴۲، ۲۴۳،
 ۳۲۱، [ج ۳] ۵۹۵، ۵۹۸، ۶۱۸،
 ۶۱۹، ۶۲۱، ۶۲۲، ۶۸۳، ۶۸۴،
 ۶۸۷، ۷۰۶، ۷۰۸، [ج ۴] ۷۸۳،
 [ج ۵] ۱۱۸۵، ۱۱۸۹
 لیس-آوسکی - لیسوسکی [ج ۱] ۸۲، [ج
 ۴] ۹۰۱-۹۰۳
 لیگس [ج ۱] ۱۲۸
 لینتن [ج ۲] ۵۳۵
 لینتون (رورند) [ج ۷] ۱۶۲۳
 لینچ - لنچ [ج ۱] ۸۱، ۸۲، ۲۸۳، [ج
 ۷] ۱۵۴۹
 لیندلی (دکتر) [ج ۱] ۱۶۸
 لیوینگستون زیتون (و کمپانی) [ج ۳] ۶۵۶
 مؤتمن الملک [ج ۱] ۳۱، ۱۱۰، ۱۷۳،
 ۲۲۰، [ج ۲] ۴۱۲، [ج ۳] ۵۵۹،
 ۵۶۱، ۵۶۵، ۵۹۷، ۶۷۴، ۷۲۸،
 [ج ۴] ۷۷۸، ۷۸۳، ۹۵۶، [ج ۵]
 ۱۰۳۶، ۱۰۵۵، [ج ۶] ۱۴۳۴
 مؤیدالدوله [ج ۱] ۲۵، ۲۲۳، ۲۴۰،
 ۳۲۱، ۲۴۵
 مؤیدالسلطنه [ج ۱] ۱۷۳، [ج ۲] ۶۰۱
 مارابل (خانم) [ج ۴] ۸۵۶
 مارکس اف کرو - لرد کرو [ج ۵] ۱۲۱۳،
 ۱۲۴۵، [ج ۷] ۱۵۲۸، ۱۵۶۱،
 ۱۵۸۲، ۱۶۶۹-۱۶۷۲، ۱۶۷۷،
 ۱۶۷۹، ۱۶۸۰
 مارلینگت [ج ۲] ۳۹۶، [ج ۴] ۸۳۷،
 ۸۴۰، ۸۴۱، ۸۵۲، ۸۵۵، ۸۵۹،
 ۸۶۱، ۸۶۳، ۸۸۸، ۹۲۱، ۹۲۶،
 ۹۳۵
 مالت، دیویس [ج ۵] ۱۱۹۴، [ج ۷]
 ۱۵۱۱
 مالتا (جنرال) [ج ۵] ۹۹۶، ۱۰۱۰،
 ۱۰۱۹، ۱۰۳۰، ۱۰۴۱، ۱۰۴۲

- محمدعلی [ج ۲] ۴۱۰، ۴۱۱، ۵۳۰، [ج ۳] ۶۲۲، ۶۲۵، ۶۳۲، ۶۳۴، ۶۵۵، ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۹۰، ۶۹۶، ۶۹۸، ۷۰۲، ۷۰۷، ۷۴۱ (نک: محمدعلی شاه، محمدعلی میرزا)
- محمدعلی (معاون نایب حسین کاشی) [ج ۵] ۱۰۷۵
- محمدعلی بیگ [ج ۳] ۷۰۱
- محمدعلی خان (کشکولی؟) [ج ۷] ۱۴۹۰، ۱۴۹۲، ۱۴۹۶، ۱۴۹۹، ۱۵۰۰، ۱۵۰۹ (محمدعلی) ۱۵۲۱، ۱۵۲۷، ۱۵۵۱، ۱۵۶۸، ۱۵۸۲، ۱۶۱۶، ۱۶۸۱
- محمدعلی خان کشکولی [ج ۵] ۹۹۹، ۱۰۰۰۰، ۱۰۸۴، [ج ۶] ۱۴۶۷، ۱۴۸۱، [ج ۷] ۱۴۸۸، ۱۶۰۴
- محمدعلی شاه [ج ۲] ۳۴۸، ۳۷۵، ۳۷۹، [ج ۳] ۶۲۲، ۶۲۴، ۷۰۰، [ج ۴] ۷۲۹، ۷۳۷، ۷۵۴، [ج ۵] ۹۸۵، ۱۱۱۰، ۱۱۱۲، ۱۱۲۱، ۱۱۲۷، ۱۱۳۴، ۱۱۳۷ - ۱۱۴۰، ۱۱۴۲، ۱۱۵۶، ۱۱۶۳، ۱۱۶۴، ۱۱۶۹، ۱۱۷۳، ۱۱۷۵، ۱۱۷۷، ۱۱۹۷، ۱۱۹۸، ۱۲۰۰، ۱۲۰۱، ۱۲۰۲، ۱۲۰۶، ۱۲۱۷، ۱۲۲۲، ۱۲۲۴، ۱۲۲۸، ۱۲۲۹، ۱۲۳۳-۱۲۳۵، [ج ۷] ۱۵۱۲، ۱۵۱۵، ۱۵۲۳، ۱۵۲۹، ۱۵۳۷، ۱۵۳۸، ۱۵۵۴، ۱۵۵۸، ۱۵۷۱، ۱۵۷۴، ۱۵۸۰، ۱۵۸۴-۱۵۸۶، ۱۵۹۲-۱۶۱۴، ۱۶۱۶، ۱۶۱۷، ۱۶۲۹، ۱۶۴۰، ۱۶۴۲، ۱۶۵۲-۱۶۵۵ (نیز نک: محمدعلی میرزا، محمدعلی شاه قاجار، شاه مخلوع)
- محمدعلی شاه قاجار [ج ۳] ۵۶۲، ۵۹۰
- ۱۰۴۵، ۱۰۵۳، ۱۱۹۸، [ج ۶] ۱۴۷۹، ۱۴۸۲
- ماویس (مستر) [ج ۷] ۱۶۷۱
- متین السلطنه [ج ۵] ۱۰۵۵، [ج ۶] ۱۳۸۷، ۱۳۹۰
- مجتهد اعظم شیراز [ج ۶] ۱۴۲۲، ۱۴۶۸
- مجدالملك [ج ۱] ۸۱
- مجلل [ج ۷] ۱۶۱۰
- مجلل السلطان [ج ۱] ۱۵۴، [ج ۵] ۱۱۰۶، ۱۱۱۰، ۱۱۳۵، ۱۱۵۲، ۱۱۵۶، ۱۱۹۵، ۱۱۹۶، [ج ۶] ۱۳۳۷
- مجلل السلطنه [ج ۳] ۶۸۳، ۷۵۶
- محتشم الدوله [ج ۵] ۱۰۹۹، ۱۲۳۱، [ج ۷] ۱۵۴۰
- محتشم السلطنه [ج ۱] ۱۳، ۱۳۲، ۱۹۰، [ج ۲] ۳۹۰، [ج ۳] ۵۷۷، [ج ۴] ۹۴۴، ۹۵۶، [ج ۵] ۹۸۸، ۹۹۷، ۱۰۰۸، ۱۰۲۹، ۱۰۳۵، ۱۱۳۱ - ۱۱۳۳، ۱۱۵۸، ۱۲۰۴، [ج ۶] ۱۳۸۷، ۱۴۴۴، ۱۴۴۵، [ج ۷] ۱۶۵۵
- محتشم الملك [ج ۱] ۱۷۴۰
- محمد آقا [ج ۱] ۱۵۷
- محمد باقر [ج ۳] ۷۱۶
- محمد بن عبدالله [ج ۳] ۶۶۸، [ج ۶] ۱۴۳۲
- محمد حسن خان (حاکم دررود) [ج ۴] ۷۹۵
- محمد حسن میرزا [ج ۳] ۶۹۶، ۷۲۵، ۷۲۸، [ج ۵] ۱۰۷۴
- محمدخان [ج ۱] ۱۴۳
- محمدخان (منشی قنصلگری انگلیس) [ج ۴] ۷۹۴
- محمدخان دولت آبادی [ج ۳] ۶۰۰
- محمد رضاخان [ج ۱] ۳۵، [ج ۴] ۹۶۰

۶۸۰

مدیر السلطنه [ج ۶] ۱۴۷۶

مدیر الملک (میرزا علی خان) [ج ۲] ۳۳۴

مرتضی قلی خان [ج ۱] ۲۴۶، [ج ۵]

۱۰۱۱، ۱۰۳۶، ۱۰۵۵، ۱۰۹۵،

۱۲۳۲

مرل (مستر) [ج ۶] ۱۳۳۲

مرنارد [ج ۱] ۳۰، ۵۹، ۶۱، ۱۶۰،

۱۶۱، [ج ۴] ۸۹۰، [ج ۵] ۱۱۰۲،

۱۱۱۱، ۱۱۲۰، ۱۱۴۷، ۱۱۴۸،

۱۱۱۷، [ج ۶] ۱۴۰۱، [ج ۷]

۱۴۹۲، ۱۵۰۲، ۱۵۱۶، ۱۵۱۹،

۱۵۲۴-۱۵۲۶، ۱۵۵۱، ۱۵۵۳،

۱۵۶۰، ۱۵۶۵، ۱۵۶۹، ۱۵۷۰،

۱۵۷۲، ۱۵۷۷، ۱۵۸۱، ۱۵۹۹-

۱۶۰۱، ۱۶۱۰، ۱۶۱۳، ۱۶۳۳،

۱۶۳۵، ۱۶۵۱، ۱۶۵۲، ۱۶۵۷

مریل (کلنل) [ج ۷] ۱۶۵۲

مزیل (مسیو) [ج ۵] ۱۲۲۸

مساوات [ج ۱] ۲۳۹، ۲۴۵

مستشار الدوله [ج ۱] ۱۵۴، ۲۱۶، ۲۱۹،

۲۳۸، ۳۸۱، [ج ۳] ۵۵۹، ۵۹۷،

۶۷۴، ۷۲۷، ۷۶۰، [ج ۴] ۷۷۸،

۷۸۳، ۸۴۵، ۸۸۶، ۸۸۷، ۸۹۱،

۹۵۶، [ج ۵] ۱۰۳۵، ۱۰۷۳

مستشار السلطان [ج ۳] ۶۷۴

مستشار السلطنه [ج ۳] ۵۵۹، ۷۰۴،

۷۰۷، ۷۲۶

مستشار دفتر [ج ۲] ۴۲۶

مستوفی الممالک [ج ۱] ۸۱، ۱۱۰، ۱۸۶،

۲۲۰، [ج ۳] ۵۶۱، ۵۶۴، ۶۳۱،

۶۴۰، ۶۷۴، ۷۰۷، ۷۲۶، [ج ۴]

۸۸۰، ۸۸۹، ۸۹۱، ۹۳۷، ۹۵۶،

[ج ۵] ۹۹۷، ۹۹۸، ۱۰۱۱،

۱۰۳۳، ۱۰۳۶، ۱۰۶۷

مسعودخان [ج ۵] ۹۹۸، ۱۰۱۲

محمد علی میرزا [ج ۱] ۳، ۲۰، ۱۰۲، ۲۴۳،

۳۰۷، [ج ۳] ۶۲۳، ۶۲۶، ۶۲۷،

۶۳۲-۶۳۴، ۶۵۲، ۶۶۳، ۶۸۵،

۶۸۹، ۶۹۳، ۶۹۷، ۷۰۰-۷۰۳،

۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۲، ۷۱۳، ۷۲۳،

۷۲۷، ۷۳۷، ۷۴۱، ۷۴۳، ۷۵۵،

۷۵۶، ۷۵۸، [ج ۴] ۸۶۴، [ج ۵]

۱۰۰۰، ۱۱۲۳، ۱۱۳۶، ۱۱۳۹،

۱۱۴۲، ۱۱۵۷، ۱۱۵۸، ۱۱۶۰،

۱۱۶۲-۱۱۶۴، ۱۱۶۸، ۱۱۷۱،

۱۱۷۶، ۱۱۸۷، ۱۱۹۰، ۱۱۹۳،

۱۱۹۴، ۱۱۹۶، ۱۲۰۰-۱۲۰۳،

۱۲۰۵، ۱۲۱۴، ۱۲۲۰، [ج ۷]

۱۵۸۶، ۱۶۵۵، ۱۶۷۳، ۱۶۷۴

(نیز نک: محمد علی شاه، محمد علی

شاه قاجار، محمد علی، شاه مخلوع)

محمد علی نیشابوری [ج ۴] ۹۳۸، ۹۶۸،

[ج ۵] ۹۸۰، ۹۹۸، ۱۰۹۷، ۱۱۵۲

محمد قلی خان [ج ۳] ۷۰۲

محمد کریم خان قشقائی [ج ۵] ۱۱۱۴

محمد کریم خان (کلهر) [ج ۷] ۱۶۱۸،

۱۶۸۱

مخبر الدوله [ج ۲] ۴۱۲، ۴۲۸، ۵۶۱،

۵۶۵، ۶۲۲، ۶۲۷-۶۴۰، ۶۴۳،

۷۰۷

مخبر السلطنه [ج ۱] ۳۲، ۸۱، ۸۶، ۱۱۰،

۱۳۶، ۱۷۳، ۱۷۸، ۲۳۶، [ج ۲]

۴۸۲، [ج ۳] ۵۵۵، ۶۳۰، ۶۳۱،

۶۵۲، ۶۹۴، ۶۹۹، ۷۰۱، ۷۰۷،

۷۰۸، ۷۲۸، ۷۳۷، ۷۳۹، ۷۴۱،

۷۵۸، [ج ۵] ۱۰۶۶، ۱۰۹۶، [ج]

[ج ۷] ۱۵۳۶، ۱۶۰۵، ۱۶۶۲

مخبر الملک [ج ۳] ۶۷۴

مختار السلطنه [ج ۳] ۷۳۲

مدیر الدوله [ج ۴] ۹۳۱، ۹۴۰

- مشیرالدوله [ج ۱] ۳۱، ۳۰، ۲۵، ۱۳، ۷۹، ۸۱، ۸۶، ۸۹، ۹۳، ۱۱۰، ۱۱۴، ۱۳۰، ۱۳۶، ۱۴۶، ۱۵۲، ۱۶۰-۱۶۴، ۱۷۰، ۱۷۲، ۱۸۲، ۱۸۵، ۱۸۹، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۲۰، ۲۶۵ [ج ۲]، ۴۱۲ [ج ۳]، ۵۶۱، ۵۶۵، ۵۹۷، ۶۷۴ [ج ۴]، ۷۷۸، ۷۸۴، ۸۵۴، ۸۶۵، ۸۶۷، ۹۵۶ [ج ۵]، ۱۰۳۵، ۱۲۰۵، ۱۲۲۶ [ج ۶]، ۱۳۸۷، ۱۴۴۴
- مشیرالسلطنه [ج ۱] ۸۱، ۲۲۰، ۲۴۰، ۲۶۸، ۳۰۰ [ج ۲]، ۴۱۲، ۴۲۸، ۵۳۸ [ج ۲]، ۵۵۲، ۵۶۳ [ج ۴]، ۷۸۳
- مشیرالملک [ج ۱] ۳۱ [ج ۳]، ۷۱۳ [ج ۵]، ۱۰۹۸
- مشیرالممالک [ج ۱] ۲۵ [ج ۲]، ۳۸۴ مصباح السلطان [ج ۳]، ۷۵۶ مصطفى میرزا [ج ۳]، ۷۴۵ مظفرالدوله [ج ۲]، ۲۸۹ مظفرالدینشاه [ج ۳]، ۶۹۰ [ج ۵]، ۱۲۳۴ مظفر نظام [ج ۱]، ۱۲۳، ۱۲۴ معاضدالسلطنه [ج ۱]، ۲۶۲، ۳۲۲ [ج ۴]، ۷۷۸ [ج ۵]، ۱۲۰۵ [ج ۶]، ۱۳۸۷، ۱۴۴۴ [ج ۷]، ۱۵۳۵، ۱۵۴۸، ۱۵۹۹ معاضدالملک [ج ۵]، ۱۰۵۵ معاونالدوله [ج ۱]، ۳۲ [ج ۴]، ۸۲۷، ۸۴۴، ۸۵۴، ۸۵۹، ۸۶۰، ۸۶۷ [ج ۵]، ۱۰۳۵، ۱۰۹۵، ۱۲۰۵ معاونالممالک [ج ۴]، ۹۰۸ معتمدخاقان [ج ۳]، ۷۲۸ [ج ۴]، ۸۵۵، ۸۶۵، ۸۶۷، ۹۵۶ [ج ۵]، ۱۰۱۳، ۱۰۱۸، ۱۱۰۰
- معمد دیوان [ج ۱] ۱۱۱، ۱۲۲، ۱۳۳، ۱۷۵، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۸۶ معتمد همایون [ج ۲]، ۵۴۰ معدلالممالک [ج ۲]، ۴۰۶ معزالسلطان [ج ۲]، ۴۲۶، ۴۶۰ معزالملک [ج ۴]، ۹۵۶ معیرالممالک [ج ۴]، ۸۳۳ [ج ۵]، ۱۰۳۷ معینالاسلام [ج ۲]، ۵۳۴ معینالدوله [ج ۱]، ۱۴۰ [ج ۲]، ۶۷۴، ۷۴۴ معینالرعايا [ج ۳]، ۷۱۱، ۷۱۲، ۷۴۶ [ج ۵]، ۱۰۲۹، ۱۰۷۷، ۱۰۹۹، ۱۱۵۴ معینالسلطان [ج ۳]، ۷۴۳ معینالغریباء [ج ۴]، ۷۹۴-۷۹۶، ۸۳۰ معینالوزاره [ج ۱]، ۲۳۹ [ج ۵]، ۱۱۹۶ [ج ۶]، ۱۴۳۸-۱۴۴۱ [ج ۷]، ۱۶۵۹، ۱۶۶۰ (نیز نک: حسین خان معینالوزاره)
- معین همایون-معین همایون بختیاری [ج ۵]، ۱۲۲۸، ۱۲۳۳ [ج ۶]، ۱۳۳۶ (نیز نک: سردار فاتح)
- مغیثالدوله [ج ۵]، ۱۱۱۸ [ج ۶]، ۱۴۶۵ مفاخرالملک [ج ۲]، ۴۲۸، ۴۷۳ [ج ۳]، ۵۷۳، ۶۲۶، ۶۲۹، ۶۴۲، ۶۸۳، ۷۰۰، ۷۰۷ مفتاحالسلطنه [ج ۱]، ۲۲۷، ۲۴۶، ۲۶۲، ۲۶۳ مقتدر نظام [ج ۱]، ۱۵۴ [ج ۳]، ۶۴۳ مکدول [ج ۵]، ۱۰۱۸، ۱۰۵۹، ۱۰۷۷ [ج ۷]، ۱۶۶۲، ۱۶۶۵، ۱۶۶۶ مککاسکی [ج ۵]، ۱۰۰۵، ۱۰۷۳، ۱۱۴۶ مکموری [ج ۴]، ۹۱۱ ملاحسینعلی [ج ۴]، ۷۹۵

- ملا خورشید [ج ۴] ۸۰۸، [ج ۵] ۱۰۸۹، ۱۱۵۰
- ملا سلیمان [ج ۴] ۷۹۵
- ملا عبدالکریم [ج ۴] ۷۹۵
- ملا علی پناه [ج ۴] ۸۰۸
- ملا قباد [ج ۴] ۸۰۸
- ملا قربانعلی [ج ۳] ۷۴۴، ۷۶۱، [ج ۴] ۷۸۵
- ملا کاظم خراسانی [ج ۶] ۱۳۳۷
- ملا محمد آملی [ج ۳] ۶۴۳
- ملا محمد کاظم خراسانی [ج ۳] ۷۳۲
- ملا مهدی [ج ۱] ۴۶، ۴۷، [ج ۳] ۵۶۷
- ملت (مستر) [ج ۲] ۴۸۰، [ج ۵] ۱۰۰۵، [ج ۶] ۱۳۶۶، ۱۳۶۵، ۱۳۵۲، ۱۴۵۳ (لوئیس ملت) [ج ۷] ۱۵۱۳-۱۵۱۵، ۱۵۱۷، ۱۵۲۰، ۱۵۲۸، ۱۶۲۹، ۱۶۶۵
- ملك المتكلمين [ج ۱] ۱۴۰، ۲۱۶، ۲۳۹، ۲۴۶
- ملینکان (دکتر) [ج ۱] ۲۳۸
- ممتاز الدوله [ج ۱] ۱۷۸، ۲۱۲، ۲۴۶
- [ج ۴] ۷۷۸، ۷۷۹، ۷۸۳، ۹۵۶
- [ج ۵] ۱۰۱۱، ۱۰۳۵، ۱۰۳۶، ۱۰۶۷، ۱۰۷۰، ۱۰۹۵
- منتصر الدوله [ج ۴] ۹۵۹، [ج ۷] ۱۵۹۷
- منتصر الملك [ج ۷] ۱۶۸۱
- منتظم الدوله [ج ۲] ۴۰۷، [ج ۴] ۷۹۸، ۷۶۹
- منصور السلطنه [ج ۳] ۶۰۲
- منصور السلطنه عرب [ج ۴] ۷۸۷
- منصور الملك [ج ۱] ۱۷۵
- موار (مستر) [ج ۳] ۵۹۳
- موثق الدوله [ج ۳] ۶۹۰، ۷۰۴، ۷۰۷
- مورلی (ردسویکنت) [ج ۳] ۷۱۹، ۷۲۱
- مورلی بلك برون (ویکنت) [ج ۳] ۶۹۵
- (نک: مورلی)
- موسوی شوشتری (ابوالحسن) [ج ۵] ۱۰۰۵
- موقرالذوله [ج ۵] ۱۲۳۲، [ج ۶] ۱۳۴۱، [ج ۷] ۱۵۰۵
- موقرالسلطنه [ج ۳] ۷۵۶
- موکانی [ج ۷] ۱۶۴۸
- مهدی خان [ج ۱] ۹۶
- مهدی خان قفقازی [ج ۴] ۷۹۸
- مهندس الممالك [ج ۱] ۳۲، ۸۱، [ج ۲] ۴۱۲، ۴۲۸، [ج ۳] ۵۶۱، ۵۶۵، ۶۷۴
- میدلتن - میدلتون (مستر) [ج ۳] ۷۳۲، [ج ۷] ۱۶۲۳
- میربرکت - میربرکتخان [ج ۳] ۶۰۵، [ج ۴] ۹۴۵
- میربیابان [ج ۴] ۹۴۵
- میرپنج [ج ۲] ۴۶۶، ۴۶۷
- میرپنجه [ج ۳] ۷۱۶
- میرزا ابراهیم [ج ۲] ۵۳۴
- میرزا ابراهیم خان [ج ۴] ۷۷۸، [ج ۵] ۱۰۵۵
- میرزا بابا [ج ۳] ۷۴۴
- میرزا حبیب الله خان [ج ۶] ۱۴۷۱
- میرزا احسن خان (اصفهان) [ج ۱] ۲، [ج ۵] ۱۲۴۷، [ج ۷] ۱۴۸۶
- میرزا سید ابوالقاسم خان [ج ۱] ۲
- میرزا عباس خان [ج ۵] ۱۰۱۲، ۱۱۰۰
- میرزا عبدالرحیم خان [ج ۵] ۱۰۱۳
- میرزا علی اکبر خان [ج ۱] ۲۶۲
- میرزا علی محمد خان [ج ۴] ۹۰۶، ۹۱۴
- میرزا فضل الله خان [ج ۶] ۱۴۸۳
- میرزا کاریز خان [ج ۱] ۲۶۸
- میرزا کاظم خان [ج ۱] ۲۸۶
- میرزا محمود خان [ج ۱] ۲

۱۰۶۳، ۱۰۷۲، ۱۰۷۸، ۱۱۱۳،
۱۱۱۹، ۱۱۲۹، ۱۱۸۶، ۱۱۹۱،
۱۲۴۶، [ج ۷] ۱۵۲۸، ۱۶۲۱،
۱۶۲۷

نایب [ج ۴] ۸۷۱، ۹۱۰، ۹۵۸، ۹۶۹
نایب الایاله تبریز (نک: ضیاءالدوله)

نایب السلطنه [ج ۲] ۵۱۵، ۵۱۷، ۵۲۱،

[ج ۳] ۵۵۱ - ۵۵۳، ۵۶۳، ۵۶۴،

۶۲۲، ۶۳۵، ۶۸۳، ۶۹۷، ۶۹۸،

۷۴۳، [ج ۴] ۷۷۷، ۸۰۲، ۸۲۳،

۸۲۹، ۸۴۰، ۸۶۹، ۸۸۹، ۸۹۱،

۹۲۲، ۹۲۴، ۹۲۹، ۹۳۶، ۹۳۷،

۹۶۳، [ج ۵] ۹۸۹، ۹۹۰، ۹۹۶ -

۹۹۸، ۱۰۰۱، ۱۰۰۴، ۱۰۰۶،

۱۰۰۸، ۱۰۱۱، ۱۰۱۹، ۱۰۲۶ -

۱۰۲۸، ۱۰۳۴، ۱۰۳۶، ۱۰۵۴،

۱۰۵۵، ۱۰۷۴، ۱۰۷۷، ۱۰۸۶،

۱۰۹۵، ۱۱۱۸، ۱۱۲۰، ۱۱۳۲،

۱۱۳۴، ۱۱۳۷، ۱۱۳۸، ۱۱۵۶،

۱۱۷۵، ۱۱۷۶، ۱۲۰۵، ۱۲۲۹،

۱۲۳۶، ۱۲۳۷، [ج ۶] ۱۲۷۰،

۱۳۱۲، ۱۳۱۷، ۱۳۳۷، ۱۳۵۰،

۱۳۷۷، ۱۳۹۳، ۱۴۳۰، ۱۴۴۳،

۱۴۴۵ - ۱۴۶۱، ۱۴۶۴، ۱۴۶۶،

[ج ۷] ۱۵۳۲، ۱۵۳۳، ۱۵۳۶،

۱۵۴۵، ۱۵۴۶، ۱۵۴۸، ۱۵۵۵ -

۱۵۵۷، ۱۵۸۹، ۱۵۹۹، ۱۶۵۵،

۱۶۶۰ (نیز نک: ناصرالملک)

نایب السلطنه (عموی شاه) [ج ۳] ۷۰۸،

۷۱۲

نایب السلطنه هند [ج ۶] ۱۲۹۳

نایب الصدر [ج ۱] ۲۸۶، [ج ۷] ۱۶۶۷

نایب حسین [ج ۱] ۱۶۶، [ج ۳] ۵۷۶،

۷۴۵، ۷۶۲ [ج ۴] ۸۷۰، ۸۷۶،

۸۸۲، ۸۹۳، ۹۰۸، ۹۱۰، ۹۳۱،

میرزا مهدی خان [ج ۴] ۸۴۱، ۸۴۷،

[ج ۵] ۱۲۴۵، [ج ۶] ۱۲۶۲،

۱۲۷۳، ۱۲۷۴، ۱۲۹۴، ۱۲۹۵،

۱۳۴۴، ۱۳۶۶، ۱۴۱۵، ۱۴۵۴،

[ج ۷] ۱۵۱۱ - مهدی خان [ج ۷]

۱۵۲۰، ۱۶۶۵

میرغور [ج ۷] ۱۶۴۸

میرهاشم [ج ۳] ۷۰۰، ۷۲۸

میلر [ج ۲] ۵۲۷، [ج ۷] ۱۴۹۹، ۱۵۰۰،

۱۵۰۷، ۱۵۱۲

ناتانف [ج ۴] ۸۲۵

ناصرالدین شاه [ج ۱] ۶۵، ۸۹، [ج ۳]

۶۹۸، [ج ۵] ۱۰۶۸

ناصر السلطنه [ج ۱] ۲۸۷

ناصرالملک [ج ۱] ۲۵، ۳۲، ۸۱، ۸۴،

۸۶، ۱۰۹، ۱۱۷، ۱۱۹، ۱۲۲،

۱۳۳، ۱۳۶، ۱۳۹-۱۴۳، ۱۸۱،

۱۸۶، ۲۱۴، [ج ۲] ۳۹۷، ۴۳۹،

۵۱۷، ۵۱۹، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۴۰،

[ج ۳] ۵۴۱، ۵۴۲، ۵۵۶، ۵۵۷،

۵۵۹ - ۵۶۱، ۵۶۴، ۵۹۵، ۶۳۱،

۷۰۷، ۷۴۱، [ج ۴] ۷۸۱، ۹۰۷،

۹۲۴، ۹۳۴، ۹۳۷ (نایب السلطنه)

[ج ۵] ۹۹۰، ۹۹۶، ۹۹۷، ۱۰۰۸،

۱۰۱۰، ۱۰۱۱، ۱۰۲۰، ۱۰۳۵،

۱۱۰۱، ۱۱۲۱، ۱۱۲۲، [ج ۶]

۱۴۳۵ (نیز نک: نایب السلطنه)

ناظم [ج ۱] ۱۳۸، ۱۵۸، [ج ۲] ۴۷۰

ناظم التجار [ج ۱] ۱۱۲، ۳۲۲

ناکس (مستر) [ج ۴] ۸۸۱، ۹۰۱،

۹۰۴ [ج ۵] ۹۸۶، ۱۰۲۹،

۱۰۴۲ - ۱۰۴۶، ۱۰۴۸، ۱۰۵۱،

۱۰۵۲، ۱۰۵۸، ۱۰۶۰، ۱۰۶۱،

۹۶۱، ۷۴۶، ۷۶۲ [ج ۴]، ۸۶۶، ۹۶۱
 [ج ۶] ۱۴۶۵، ۱۴۶۷، ۱۴۷۰، ۱۴۷۰
 [ج ۷] ۱۶۸۱ (نیز نک: انتظام-
 الممالک)

نصرت السلطان [ج ۴] ۹۱۲

نصرت الممالک [ج ۳] ۷۳۱

نصیر الملک [ج ۲] ۵۳۴، [ج ۴] ۸۳۵

۹۶۰، ۹۶۱، [ج ۶] ۱۴۶۵، ۱۴۷۷

نظام السلطنه [ج ۱] ۳۱، ۴۵، ۵۴، ۹۵

۱۱۱، ۱۱۲، ۱۲۷، ۱۳۶، ۱۵۲ -

۱۵۴، ۱۶۱، ۱۶۵، ۱۶۹، ۱۷۳

۱۷۵، ۱۸۶، ۱۸۸، ۱۹۰، [ج ۳]

۶۰۲، ۶۴۹، ۷۱۰، ۷۳۱، ۷۴۳

[ج ۴] ۷۹۸، ۸۱۲، ۸۲۳، ۸۳۴

۸۸۱، ۸۸۵، ۸۸۶، ۹۰۲، ۹۰۳

۹۰۴، ۹۶۶، ۹۷۰، ۹۷۱، [ج ۵]

۹۷۵، ۹۷۷، ۹۸۱، ۹۹۶، ۱۰۰۷

۱۰۱۹، ۱۰۳۰، ۱۰۴۰، ۱۰۴۲ -

۱۰۴۹، ۱۰۵۱ - ۱۰۵۴، ۱۰۵۷

۱۰۵۹، ۱۰۶۰، ۱۰۶۲، ۱۰۶۵

۱۰۷۲، ۱۰۷۷، ۱۰۷۸، ۱۰۹۰

۱۱۰۴، ۱۱۱۳، ۱۱۱۵ - ۱۱۱۹

۱۱۲۸، ۱۱۲۹، ۱۱۵۰، ۱۱۵۱

۱۱۵۹، ۱۱۷۱، ۱۱۸۶، ۱۱۹۰

۱۱۹۷، ۱۲۰۷، ۱۲۱۶، ۱۲۲۰

۱۲۲۳، ۱۲۴۲، [ج ۶] ۱۲۵۵ -

۱۲۶۰، ۱۲۶۳، ۱۲۶۸، ۱۳۳۹

۱۳۶۳ - ۱۴۷۲، ۱۴۷۵، ۱۴۷۶

۱۴۷۸، ۱۴۸۲، [ج ۷] ۱۵۴۰

نظام الملک [ج ۱] ۲۲، ۴۲، ۷۲، ۸۱

[ج ۲] ۴۱۲، ۴۲۸، [ج ۳] ۶۹۰

نظر بیگت او ف [ج ۳] ۵۹۳

نظر علی خان [ج ۳] ۷۱۱

نظر عمرانی [ج ۴] ۹۳۲

نظم الدوله [ج ۳] ۶۷۴

۹۲۵، ۹۴۴، ۹۴۷، ۹۵۵، ۹۵۷ -

۹۵۹، ۹۶۷، ۹۶۹، [ج ۵] ۱۰۱۳

۱۰۵۶، ۱۰۵۷، ۱۰۷۵، ۱۱۹۴

۱۲۰۴، ۱۲۰۷، ۱۲۲۵، ۱۲۳۰

۱۲۴۱، ۱۲۴۳، [ج ۶] ۱۲۶۷

۱۲۹۰، ۱۳۳۸، [ج ۷] ۱۶۰۴

۱۶۰۶، ۱۶۵۷ (نیز نک: نایب حسین

کاشی)

نایب حسین کاشی [ج ۴] ۸۹۳، ۹۰۹

۹۳۹، [ج ۵] ۹۹۸ (نیز نک: نایب

حسین)

نایب یوسف [ج ۳] ۵۷۶

نجفلی (نک: صمصام السلطنه)

تراتفوف [ج ۳] ۷۴۷، [ج ۵] ۱۱۲۳

۱۱۲۴، ۱۱۲۶، ۱۱۲۷، ۱۱۳۷

۱۱۳۸، ۱۱۴۵، ۱۱۷۳، ۱۱۷۷ -

۱۱۸۱، ۱۱۸۴، ۱۱۸۵، ۱۱۸۸

۱۲۱۷، ۱۲۲۲، ۱۲۲۴، ۱۲۴۳

[ج ۶] ۱۲۶۰، ۱۲۷۹، ۱۲۸۰

۱۲۹۱، ۱۲۹۲، ۱۲۹۷، ۱۳۰۴ -

۱۳۰۶، ۱۳۰۹، ۱۳۱۰، ۱۳۱۵

۱۳۱۷، ۱۳۱۹ - ۱۳۲۲، ۱۳۲۷

۱۳۲۹، ۱۳۴۶، ۱۳۴۹ - ۱۳۵۱

۱۳۵۳، ۱۳۵۷، ۱۳۵۸، ۱۳۶۰

۱۳۶۳، ۱۳۷۱، ۱۳۷۲، ۱۳۷۴

۱۳۷۷ - ۱۳۷۹، ۱۳۸۱، ۱۳۹۴ -

۱۳۹۷، ۱۴۰۰، ۱۴۰۲، ۱۴۰۴

۱۴۰۵، ۱۴۰۷ - ۱۴۱۱، ۱۴۱۴

۱۴۱۷، ۱۴۱۸، ۱۴۲۶، [ج ۷]

۱۵۲۹

نرل برندک (نایب) [ج ۶] ۱۳۴۸

نصیر الدوله [ج ۱] ۱۷۵، [ج ۲] ۴۶۸

۴۷۱، ۵۳۳، ۵۳۵، [ج ۳] ۵۶۸

۵۶۹، ۶۰۳ - ۶۰۵، ۶۵۰، ۶۵۱

[۶] ۱۳۳۲، ۱۴۴۱
 وارد (لیوتننت) [ج ۵] ۱۰۴۰
 والی پشتکوه [ج ۵] ۱۰۹۹، ۱۱۱۶،
 ۱۱۵۵، ۱۱۹۷
 وثوق الدوله [ج ۳] ۷۰۴، ۷۲۷، ۷۵۹،
 [ج ۴] ۷۷۸، ۷۸۴، ۸۵۴، ۸۶۷،
 ۹۳۶، [ج ۵] ۱۱۴۸، ۱۲۰۴،
 ۱۲۰۵، ۱۲۲۷، ۱۲۳۷، [ج ۶]
 ۱۲۶۵ - ۱۲۶۷، ۱۲۷۷، ۱۲۷۸،
 ۱۳۳۵، ۱۳۴۲ - ۱۳۴۴، ۱۳۶۹،
 ۱۳۸۵، ۱۳۸۷، ۱۴۳۸ - ۱۴۴۰،
 ۱۴۴۴، ۱۴۴۵، [ج ۷] ۱۵۰۲ -
 ۱۵۰۵، ۱۵۲۳ - ۱۵۲۶، ۱۵۴۸،
 ۱۵۹۹، ۱۶۴۰، ۱۶۴۱
 وحناندخان [ج ۵] ۱۱۰۰
 وحیدالملک [ج ۳] ۷۲۸، [ج ۴] ۷۷۸،
 ۸۴۵، [ج ۵] ۱۰۶۷
 وردنف (جنرال) [ج ۷] ۱۵۰۷، ۱۶۰۲
 وزیر افخم (سلطانعلی خان) [ج ۱] ۱۹،
 ۳۲، ۲۵۴
 وزیر اکرم [ج ۱] ۲۴، ۴۴، ۱۱۰،
 [ج ۳] ۷۲۸
 وزیرزاده [ج ۵] ۹۸۳، ۹۸۴، ۹۸۸
 وزیر مخصوص [ج ۱] ۸۱
 وزیر همایون [ج ۱] ۳۲، ۸۱
 وزیر هندوستان [ج ۷] ۱۵۶۰، ۱۵۹۰،
 ۱۵۹۱، ۱۶۱۳، ۱۶۳۴، ۱۶۷۱،
 ۱۶۷۷، ۱۶۷۹
 وکیل الرعایا [ج ۴] ۸۶۸، ۸۹۰، ۸۹۱،
 ۹۲۸
 ولات (دکتر) [ج ۳] ۷۶۵، [ج ۴]
 ۷۸۸
 ولیعهد [ج ۳] ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۸۹، ۶۹۰،
 ۶۹۶، ۷۰۷، ۷۲۵، ۷۲۸
 وود (ا. او.) [ج ۵] ۱۰۷۰، ۱۱۲۰

نعمت الله (فاتل قوام الملك) [ج ۱] ۱۷۵
 نقیب السادات [ج ۱] ۵۱
 نلسون [ج ۳] ۶۴۱
 نوئل (کلنل) [ج ۵] ۱۲۴۶
 نواب (حسینقلی خان) [ج ۳] ۵۹۶، [ج
 ۴] ۹۱۵
 نورمحمدخان [ج ۵] ۱۱۱۳
 نوز [ج ۱] ۷، ۲۴، ۲۵، ۳۰، ۳۱، ۴۲،
 ۵۲، ۱۸۳، [ج ۲] ۳۹۶، [ج ۶]
 ۱۴۰۱
 نیرالدوله [ج ۱] ۵۴، ۱۳۲، [ج ۲]
 ۴۶۷، [ج ۳] ۵۶۷، [ج ۴] ۷۹۶،
 [ج ۵] ۱۱۵۲، [ج ۶] ۱۳۳۸، ۱۴۴۸
 نیکراسو [ج ۳] ۷۵۵
 نیکلسون [ج ۲] ۳۹۵، ۴۰۱، ۴۴۸، ۴۹۵،
 ۴۹۸، [ج ۳] ۵۴۲، ۵۴۴ - ۵۴۶،
 ۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۴، ۵۵۸، ۵۷۰،
 ۵۷۵، ۵۷۹، ۷۳۷، ۷۳۸، ۷۴۷، ۷۵۰ -
 ۷۵۳، ۷۵۵ - ۷۵۷، ۷۶۶، [ج ۴]
 ۷۹۰، ۷۹۱، ۸۱۳ - ۸۱۷، ۸۲۴،
 ۸۲۷، ۸۲۹، ۸۸۱، ۸۸۲، ۸۹۸،
 [ج ۵] ۹۷۶، ۹۸۷، ۱۱۳۴،
 ۱۱۴۵، ۱۱۶۰، ۱۱۸۳، ۱۲۱۹،
 [ج ۶] ۱۲۶۲، ۱۲۷۳، ۱۲۷۴،
 ۱۲۷۶، ۱۳۰۱، ۱۳۰۸، ۱۳۱۵،
 ۱۳۶۶، ۱۴۱۵ (سر آرتور) [ج ۷]
 ۱۴۹۸، ۱۵۸۷
 نیکلین (اینترنت) [ج ۶] ۱۳۴۸
 نیلکان (دکتر) [ج ۳] ۶۸۵
 نیو، جارچ [ج ۶] ۱۲۸۹
 وادبولسکی - وادپولسکی (پرنس -
 کلنل - پالکونیک) [ج ۴] ۸۷۳،
 ۸۹۵، ۹۱۵، [ج ۵] ۱۱۹۳، [ج

هونر (کاپیتان) [ج ۳] ۵۶۷

هیگاک (مستر) [ج ۵] ۱۰۳۹، [ج ۶]

۱۲۹۷، ۱۳۹۲، ۱۴۴۸، [ج ۷]

۱۶۵۷

هیگک (کلنل) [ج ۵] ۹۹۴، ۹۹۵، ۱۰۹۹،

[ج ۶] ۱۲۸۶

هیگاک (مستر) [ج ۵] ۱۰۳۹

هیگک (کلنل) [ج ۵] ۹۹۴، ۹۹۵، ۱۰۹۹،

هیلز (آر. دبلیو) [ج ۵] ۱۰۰۵، ۱۰۷۳،

۱۱۴۶، ۱۰۹۴

وولات (دکتر) [ج ۵] ۱۱۱۴ - ۱۱۱۶،

[ج ۶] ۱۴۷۹

ویک (لیوتنان) [ج ۷] ۱۵۴۴

ویکتوریا (ملکه انگلیس) [ج ۳] ۶۹۸

ویلسن (لیوتنان) [ج ۱] ۱۳۹، [ج ۵]

[ج ۶] ۱۰۴۷، ۱۰۴۹، ۱۲۴۴،

[ج ۷] ۱۲۵۵، ۱۲۹۸، ۱۴۷۳،

۱۵۴۱، ۱۵۴۵

ویکسون (و کمپانی) [ج ۳] ۶۵۶

www.adabestanekave.com

هارت ویگ (هارت ویک) [ج ۱] ۴۷، ۷۷،

۸۶، ۱۲۸، ۱۴۴، ۱۴۶، ۱۵۲،

۱۷۲، ۱۸۹، ۱۹۱-۱۹۳، ۱۹۵،

۱۹۹، ۲۰۶، ۲۱۰، ۲۱۲-۲۱۴،

۲۲۲، ۲۲۵، ۲۳۷، ۲۳۹، ۲۶۰،

۲۷۵، ۲۸۰، ۲۸۳، ۲۸۹، ۲۹۲،

۲۹۵، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۱، ۳۰۸،

[ج ۲] ۳۱۴ - ۳۱۷، ۳۲۵ - ۳۲۸،

۳۴۰، ۳۴۱، ۳۵۶

هاردیک (سر چارلز) [ج ۴] ۸۴۷

هاردینگ (سر - هاردیک؟) [ج ۲]

۳۹۳، ۵۱۹، ۵۲۲

هاکینز [ج ۱] ۲۵۲

هاورت، هاوارت، هاورس (کاپیتان) [ج

[ج ۱] ۴۷، ۴۸، ۹۷، ۱۲۸، ۱۹۰،

[ج ۲] ۴۳۱، ۴۴۶، ۴۷۰، ۵۳۲،

۵۳۳

های نیک (کاپیتان) [ج ۱] ۱۲۷، ۱۲۸،

هرمز میرزا [ج ۱] ۲۱۴

هرهاز [ج ۶] ۱۲۸۶

هموسن (مسیو) [ج ۵] ۱۰۳۸

هوسن (مستر) [ج ۵] ۹۸۱، ۱۰۷۵

یارمحمدخان - یارمحمد [ج ۵] ۱۰۵۵،

۱۰۷۶، ۱۰۷۷، ۱۰۹۹، [ج ۷]

۱۶۵۳، ۱۶۶۵-۱۶۶۷

یالمارسن (کاپیتان) [ج ۵] ۱۰۸۵،

۱۲۲۸، [ج ۷] ۱۵۷۷، ۱۶۵۲،

۱۶۶۹، ۱۶۷۱، ۱۶۷۲

یاور اسدالله ۵۶۷ (نک: اسدالله)

یپرم - یپرمخان - یفرم - یفرمخان [ج

[ج ۳] ۷۰۷، ۷۴۳، ۷۵۸، ۷۶۰،

[ج ۴] ۷۸۵، ۷۹۷، ۸۰۹، ۸۱۰،

۸۱۶، ۸۲۱، ۸۲۷، ۸۳۳، ۸۳۸،

۸۴۵، ۸۵۵، ۸۷۸، ۸۸۹، ۸۹۱،

۹۱۶ - ۹۱۸، [ج ۶] ۱۲۷۹،

۱۲۸۶، ۱۲۸۷، ۱۳۳۳، ۱۳۳۶،

۱۳۹۰، ۱۳۹۴، ۱۳۹۸، ۱۴۶۱،

(نیز نک: یفرم)

یحیی میرزا [ج ۳] ۷۲۸

یدالله میرزا [ج ۶] ۱۴۶۸

یعقوبعلی بربری [ج ۵] ۱۰۹۷

یفرم [ج ۵] ۱۱۳۱، ۱۱۹۸، ۱۲۰۲،

۱۲۲۹، ۱۲۳۳، [ج ۷] ۱۵۳۳

- ۱۵۳۶، ۱۶۷۹ (نیز نك: یپرّم)
یوزباشی قربان [ج ۵] ۱۰۱۲
یوسف (یوسف‌خان هراتی؟) [ج ۷] ۱۶۱۴
یوسف - نایب یوسف [ج ۳] ۵۵۸، ۵۷۶
یوسف‌خان [ج ۳] ۶۸۴
یوسف‌خان هراتی [ج ۷] ۱۵۸۱، ۱۵۹۲

نام جایها

،۴۲۲ ،۴۱۵ ،۴۱۰ ،۴۰۴ ،۴۰۲	،۶۳۴ [ج ۳] ،۴۷۲ ،۴۷۱ [ج ۲] آباده
،۴۴۹ ،۴۳۵ ،۴۳۱ ،۴۲۷ ،۴۲۴	،۶۷۶ ،۷۳۲ ،۷۳۰ ،۷۲۱ ،۶۷۶
،۵۶۶ ،۵۵۰ ،۵۴۳ [ج ۳] ،۴۸۶	،۹۴۱ [ج ۴] ،۹۳۳ ،۹۳۱ ،۸۳۶ ،۹۴۱
،۶۳۰ ،۶۲۶ ،۵۹۷ ،۵۹۶ ،۵۹۲	،۹۵۷ ،۹۶۹ ،۹۷۱ [ج ۵] ،۱۷۹ ،۱۸۹
،۶۷۵ ،۶۷۰ ،۶۶۶ ،۶۵۱ ،۶۳۲	[ج ۶] ،۱۲۹۸ ،۱۲۹۵ ،۱۲۶۵ ،۱۲۹۸
،۷۲۵ ،۷۰۸ ،۷۰۷ ،۶۹۶ ،۶۹۵	،۱۳۳۸ ،۱۳۱۹ ،۱۳۰۵ ،۱۲۹۹
،۷۵۶ ،۷۵۴ ،۷۴۹ ،۷۴۳ ،۷۴۱	،۱۴۳۶ [ج ۷] ،۱۴۷۸ ،۱۴۴۸ ،۱۴۳۶
[ج ۴] ،۷۵۸ ،۷۶۵ ،۷۶۱ ،۷۶۰ ،۷۵۸	،۱۵۴۲ ،۱۵۴۴ ،۱۶۰۶ ،۱۶۲۷
،۷۷۸-۷۸۰ ،۸۱۰ ،۸۱۷ ،۸۱۹	،۱۶۵۹ ،۱۶۶۱
،۸۸۹ ،۸۷۸ ،۸۶۹ ،۸۵۵ ،۸۵۲	آب باریك [ج ۷] ،۱۶۲۲ ،۱۶۲۴
،۹۰۷ [ج ۵] ،۱۰۱۱ ،۱۰۳۷	آب گنده (آب گندو) [ج ۳۰] ،۶۶۱
،۱۰۶۶ ،۱۰۹۶ ،۱۱۴۰ ،۱۱۵۲	آجی (رودخانه) [ج ۳] ،۶۴۶
،۱۱۶۱ ،۱۲۰۲ ،۱۲۰۳ ،۱۲۰۴	آذربایجان [ج ۱] ،۴۱ ،۴۳ ،۴۹ ،۵۳
،۱۲۲۹ [ج ۶] ،۱۲۳۳ ،۱۲۳۵	،۶۶ ،۷۲ ،۸۱ ،۹۴ ،۱۴۸ ،۲۶۲
،۱۲۸۷ ،۱۲۸۸ ،۱۳۰۷ ،۱۴۳۰	،۲۶۶ ،۲۶۹ ،۲۷۳ ،۲۸۱ ،۲۸۴
[ج ۷] ،۱۴۳۱ ،۱۴۳۵ ،۱۴۳۷	،۲۸۵ ،۲۹۱ ،۳۰۳ ،۳۰۹ ،۳۱۵
،۱۵۶۲ ،۱۶۰۲ ،۱۶۳۰ ،۱۶۳۱	،۳۱۸ ،۳۲۰ ،۳۲۶-۳۲۹ ،۳۳۱
،۱۶۵۲	[ج ۲] ،۳۴۷ ،۳۴۸ ،۳۵۱ ،۳۶۰
آرادان نك: ارادان	،۳۶۱ ،۳۶۴ ،۳۶۸ ،۳۷۰ ،۳۷۱
آستارا [ج ۱] ،۵۴ ،۱۳۷ ،۲۶۹ [ج ۲]	،۳۸۶ ،۳۸۹ ،۳۹۰ ،۳۹۵ ،۴۰۱

- ۶۵۲، ۶۳۲، ۶۲۸، ۵۹۶، ۵۷۹، ۷۵۴، ۷۵۲، ۶۷۵ [ج ۳]، ۴۸۷
 ۷۱۹، ۷۰۸، ۷۰۱، ۶۷۵، ۶۵۲، ۷۷۷، ۷۷۶ [ج ۴]، ۷۶۵، ۷۵۶
 ۷۴۹، ۷۴۷، ۷۴۲، ۷۳۹-۷۳۶، ۷۷۹، ۷۸۵، [ج ۵]، ۱۰۰۱، ۱۰۰۳
 ۷۵۸-۷۵۶، ۷۵۵، ۷۵۴، ۷۵۲، ۱۰۳۷، ۱۱۵۲، [ج ۶]، ۱۲۸۸
 [ج ۴]، ۷۶۷، ۷۶۵، ۷۶۱، ۷۶۰، [ج ۷]، ۱۵۵۱، ۱۵۶۶، ۱۵۶۸
 ۷۸۴، ۷۸۲-۷۷۹، ۷۷۷، ۷۷۶، ۱۵۹۸، ۱۶۰۳
 ۸۵۵، ۸۴۵، ۸۲۸، ۸۱۹، ۸۱۴، آسورد (آشورادہ؟) [ج ۶]، ۱۳۰۲
 ۸۹۱، ۹۲۴، ۹۳۴، ۹۳۸، ۹۵۰، آسیا [ج ۵]، ۱۲۳۴
 [ج ۵]، ۱۰۰۱، ۱۰۰۳، ۱۰۶۶، آشتیان [ج ۳]، ۶۷۸
 ۱۱۲۶، ۱۰۷۰، [ج ۴]، ۸۷۵، [ج ۵]، ۱۲۴۵
 ۱۱۵۲، ۱۱۶۳، ۱۱۶۱، [ج ۷]، ۱۶۳۸، ۱۶۶۳
 [ج ۶]، ۱۳۳۴، ۱۴۰۵، ۱۴۰۸، آقچشمہ [ج ۵]، ۹۷۷، [ج ۷]، ۱۶۲۳
 [ج ۷]، ۱۴۱۹، ۱۴۳۵، ۱۴۵۷، [ج ۳]، ۶۹۷، [ج ۵]، ۱۱۷۷
 ۱۵۳۱، ۱۵۳۶، ۱۵۶۲، ۱۵۶۳، [ج ۶]، ۱۲۸۶، ۱۳۰۱
 ۱۵۹۸، ۱۶۰۳، ۱۶۴۲، آلمان [ج ۳]، ۱۱۸۶
 اردستان [ج ۱]، ۳۰۵، [ج ۳]، ۶۷۷، [ج ۷]، ۱۴۵۷، ۱۴۵۸، ۱۶۵۲
 [ج ۴]، ۹۰۹، ۹۱۰، ۹۳۹، ۹۶۹، امریک-آمریکا (نک: امریکا)
 [ج ۵]، ۱۱۵۴، ۱۱۹۴، ۱۲۰۷، آمل [ج ۳]، ۶۸۰، [ج ۵]، ۱۲۳۳
 ۱۲۳۰
 اردکان [ج ۳]، ۶۸۰، [ج ۴]، ۸۰۸، ۸۷۱، ابرقو [ج ۲]، ۴۷۱
 ۹۶۹، [ج ۵]، ۱۰۳۹، ۱۲۳۰، ابرہہ [ج ۳]، ۶۷۸، [ج ۶]، ۱۴۳۵
 ارزروم (ارض روم) [ج ۱]، ۳۲۴، اترک [ج ۱]، ۱۲۶، [ج ۵]، ۱۲۰۱
 ارس [ج ۲]، ۴۲۲، اتریش [ج ۲]، ۳۵۸، ۳۵۹، [ج ۴]، ۷۷۹
 ارک (تبریز) [ج ۲]، ۳۸۷، [ج ۳]، ۵۹۱، [ج ۶]، ۱۴۷۰
 ۷۵۵، ۷۵۷، [ج ۶]، ۱۴۵۷، احمدآباد [ج ۳]، ۶۸۶
 ۱۴۵۸، [ج ۷]، ۱۴۹۵، ۱۶۰۲، احمدی [ج ۳]، ۶۶۱، [ج ۴]، ۸۰۷، [ج
 ارک (مشهد) [ج ۲]، ۳۸۲، ۵۳۰، [ج ۳]، ۶۴۷، [ج ۵]، ۱۰۴۰، [ج ۷]، ۱۶۲۳
 اروپا [ج ۲]، ۳۶۲، ۳۶۳، ۳۷۰، ۳۸۵، ادسا [ج ۵]، ۱۰۸۵، ۱۱۴۱، ۱۲۲۴
 ۳۸۸، ۳۹۸، ۴۰۵، ۴۱۷، ۴۳۱، ارادان [ج ۵]، ۱۱۹۴، ۱۱۹۵، ۱۲۱۱،
 ۴۲۳، ۴۴۲، ۴۵۹، ۵۳۱، [ج ۳]، ۷۲۸، ۷۱۷، ۷۰۷، ۶۵۰، ۶۴۶، ۱۲۲۸، ۱۲۴۳
 ۷۴۴، [ج ۴]، ۸۶۴، ۸۶۹، ۸۷۶، ارجین [ج ۴]، ۷۸۶ (نک ارجین)
 ۸۹۰، ۹۰۷، ۹۵۸، ۹۶۶، [ج ۵]، ارجین [ج ۴]، ۸۰۴، [ج ۶]، ۱۴۴۳
 ارجینی (گردنہ) [ج ۷]، ۱۶۶۱، ارجیل [ج ۱]، ۶۶، ۷۲، ۱۷۸، [ج ۳]

- ۱۰۲۶، ۱۰۳۵، ۱۰۳۶، ۱۰۴۳، استکملہم [ج ۵]، ۹۶۷، ۱۰۴۴، ۱۰۸۵،
 ۱۰۴۸، ۱۰۴۹، ۱۰۵۲، ۱۰۵۵، [ج ۶]، ۱۲۷۲، ۱۳۴۷، [ج ۷]
 ۱۰۷۸، ۱۰۸۴، ۱۰۹۶، ۱۱۲۴، ۱۵۱۶، ۱۵۲۲، ۱۵۵۰، ۱۶۷۵
 ۱۲۰۵، ۱۲۳۴، [ج ۶]، ۱۲۵۲ - اسرائیاد [ج ۳]، ۶۸۰
 ۱۲۵۵، ۱۲۷۴، ۱۲۷۵، اسرائیل [ج ۲]، ۵۳۲
 ۱۳۱۰، ۱۳۹۰، ۱۴۴۵، ۱۴۴۷، اسفندقہ [ج ۴]، ۹۱۲
 ۱۴۵۷، ۱۴۶۶، ۱۴۶۹، ۱۴۷۰، اسکانو [ج ۴]، ۹۶۲
 ۱۴۷۴، ۱۴۷۵، ۱۴۷۴ [ج ۷]، ۱۵۲۳، اسلامبول [ج ۲]، ۴۸۷، [ج ۳]، ۵۵۵
 ۱۵۲۹، ۱۵۳۶، ۱۵۷۱، ۱۵۷۴
 ارومیہ (اورمیہ) [ج ۱]، ۱۳۲، ۱۳۷،
 ۲۶۶، [ج ۲]، ۳۵۱، ۳۸۹، ۳۹۰،
 ۴۲۳، ۴۴۸، ۵۲۸، [ج ۳]، ۵۷۵،
 ۵۷۷، ۵۹۹، ۶۷۵، ۷۲۱، ۷۶۱،
 [ج ۴]، ۸۱۹ (دریاچہ) - ارومی
 [ج ۳]، ۷۲۱، [ج ۶]، ۱۲۷۹، ۱۲۸۸،
 ۱۳۳۵، ۱۴۳۵، [ج ۷]، ۱۶۳۰،
 ۱۶۴۲
 استراباد [ج ۱]، ۱۰۸، ۱۱۳، ۱۲۳،
 ۱۲۶، ۱۳۲، ۱۶۵، ۱۷۴، ۱۷۹،
 [ج ۲]، ۳۴۲، ۳۵۲، ۳۸۳، ۴۱۰،
 ۴۱۳، ۴۴۸، ۴۴۹، ۴۶۹، ۴۸۴،
 ۴۸۶، ۴۸۷، ۵۲۹، ۵۳۰، [ج ۳]،
 ۵۶۷، ۶۰۰، ۶۷۷، ۷۰۹، ۷۲۹،
 [ج ۴]، ۷۷۸، ۸۷۵، [ج ۵]، ۱۰۱۵،
 ۱۰۷۰، ۱۰۷۴، ۱۱۲۲، ۱۱۲۴،
 ۱۱۴۱، ۱۱۵۲، ۱۱۷۰، ۱۱۹۶،
 ۱۲۰۰ - ۱۲۰۲، ۱۲۱۴، ۱۲۱۹،
 ۱۲۲۲، ۱۲۴۵، [ج ۶]، ۱۲۷۸،
 ۱۲۸۱، ۱۲۸۷، ۱۲۸۹، ۱۳۰۱،
 ۱۳۰۲، ۱۳۲۰، ۱۳۲۱، ۱۳۳۳،
 ۱۳۳۵، ۱۳۳۷، ۱۴۳۵، ۱۴۴۱،
 ۱۴۴۸، [ج ۷]، ۱۵۳۱، ۱۵۳۷،
 ۱۵۸۰، ۱۵۸۱، ۱۵۸۶، ۱۵۸۹،
 ۱۵۹۲، ۱۶۰۸، ۱۶۱۷، ۱۶۱۸،
 ۱۶۳۸، ۱۶۵۲-۱۶۵۷، ۱۶۶۰

۸۸۱، ۸۹۲، ۹۲۰، ۹۳۱، ۹۳۸،

۹۶۸

افغانستان [ج ۴] ۹۳۸

اقطاع [ج ۳] ۶۷۷

اکونوری نوڈر [ج ۴] ۸۱۳

البلوک [ج ۳] ۶۷۹

الوار [ج ۲] ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۲۳

الیغ [ج ۴] ۸۲۲

امامزادہ جعفر [ج ۶] ۱۲۸۶

امامزادہ سیدعلاءالدین حسین [ج ۶]

۱۴۶۴

امریکا [ج ۴] ۷۷۹، ۹۲۹، [ج ۵]

۹۸۶، ۱۰۱۷، ۱۰۲۰، ۱۰۷۳،

۱۰۸۷، ۱۰۹۲، ۱۰۹۴، ۱۱۱۲،

۱۱۲۰، ۱۱۴۶، ۱۱۷۴، ۱۲۲۸،

۱۲۳۴ (نیز نک: ممالک متحدہ)

املموند؟ (رودخانہ) [ج ۵] ۱۰۷۵

امیرآباد [ج ۴] ۴۷۱، ۹۶۹

امیران [ج ۵] ۱۰۷۵

امین آباد [ج ۴] ۹۷۱، [ج ۷] ۱۵۴۴

انار [ج ۱] ۱۸۷، [ج ۲] ۷۴۱، [ج ۳]

۸۲۳، ۹۳۱، ۹۳۹، ۹۷۱، [ج ۵]

۹۸۱، ۹۹۵، ۹۹۹

انارک [ج ۳] ۷۴۱، [ج ۴] ۹۱۰، ۹۳۱،

۹۶۹، ۹۳۹

انبارک [ج ۳] ۷۱۶

انزلی [ج ۱] ۲۷، ۴۴، ۵۲، ۵۴، ۷۰،

۷۲، ۲۶۳، [ج ۲] ۳۵۲، ۴۱۳،

۴۲۲، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۴۹، ۴۶۱،

۴۸۰، [ج ۳] ۵۸۷، ۵۸۸، ۶۰۷،

۶۱۲، ۶۱۳، ۶۲۵، ۶۷۹، ۷۰۹،

۷۱۸، ۷۲۴، ۷۴۳، ۷۴۴، ۷۵۳،

۷۵۵، ۷۵۶، ۷۵۹، [ج ۴] ۸۱۴،

۸۶۹، [ج ۵] ۹۹۷، ۱۰۹۶، [ج ۶]

۸۳۲، ۸۳۴ - ۸۳۷، ۸۴۵، ۸۴۶،

۸۵۶ - ۸۵۸، ۸۶۷-۸۶۵، ۸۷۰،

۸۷۳، ۸۷۴، ۸۷۶، ۸۸۲، ۸۸۶ -

۸۸۸، ۸۹۲-۸۹۴، ۹۰۴، ۹۰۸،

۹۰۹، ۹۱۰، ۹۱۳، ۹۲۲، ۹۲۵،

۹۳۰، ۹۳۱، ۹۳۳-۹۳۶، ۹۳۹،

۹۴۱، ۹۴۶-۹۴۸، ۹۵۵ - ۹۵۸،

۹۶۱، ۹۶۳، ۹۶۴، ۹۶۸، ۹۷۰ -

۹۷۲، [ج ۵] ۹۷۷، ۹۷۹، ۹۸۱،

۹۸۳، ۹۸۶، ۹۸۸، ۹۸۹، ۹۹۵،

۹۹۶، ۹۹۸ - ۱۰۰۰، ۱۰۰۷ -

۱۰۱۰، ۱۰۱۲، ۱۰۱۴، ۱۰۱۸،

۱۰۸۲، ۱۰۸۳، ۱۰۸۵، ۱۰۸۹،

۱۰۹۰، ۱۰۹۷، ۱۰۹۸، ۱۱۰۰،

۱۱۲۳، ۱۱۲۵، ۱۱۲۸، ۱۱۵۰،

۱۱۵۱، ۱۱۵۳، ۱۱۶۶، ۱۱۸۴،

۱۱۹۱، ۱۱۹۶، ۱۲۰۳، ۱۲۰۴،

۱۲۰۶، ۱۲۱۶، ۱۲۲۴، ۱۲۳۰،

۱۲۳۱، ۱۲۴۰ - ۱۲۴۴، [ج ۶]

۱۲۵۵ - ۱۲۵۷، ۱۲۶۰، ۱۲۶۱،

۱۲۶۴، ۱۲۶۵، ۱۲۷۴، ۱۲۷۵،

۱۲۸۲، ۱۲۹۰ - ۱۲۹۲، ۱۲۹۴،

۱۲۹۶ - ۱۲۹۸، ۱۳۰۴، ۱۳۱۹،

۱۳۳۰، ۱۳۳۱، ۱۳۳۴، ۱۳۳۵،

۱۳۳۸، ۱۳۴۱، ۱۳۴۲، ۱۳۸۸،

۱۳۹۸، ۱۴۳۰، ۱۴۳۵، ۱۴۴۲،

۱۴۴۳، ۱۴۴۸ - ۱۴۵۰، ۱۴۵۴،

۱۴۶۳، ۱۴۷۸، ۱۴۸۰، [ج ۷]

۱۵۳۹، ۱۵۴۱، ۱۵۴۳-۱۵۴۵،

۱۶۰۳-۱۶۰۶، ۱۶۱۰، ۱۶۲۴،

۱۶۳۷، ۱۶۳۸، ۱۶۵۷، ۱۶۵۹،

۱۶۶۲، ۱۶۸۰، ۱۶۸۲، ۱۶۸۴

افریقا [ج ۵] ۱۲۳۴

افشا [ج ۳] ۶۷۷

افغان [ج ۱] ۷۵، [ج ۳] ۷۴۶، [ج ۴]

۶۹۲، ۶۹۵، ۶۹۸، ۷۰۲-۷۰۷،
 ۷۰۹، ۷۱۱-۷۱۳، ۷۱۹، ۷۲۰،
 ۷۲۳، ۷۲۴، ۷۳۲، ۷۴۱، ۷۴۷،
 ۷۵۵، ۷۶۲، ۷۶۴، [ج ۴] ۷۷۵،
 ۷۷۶، ۷۷۹، ۷۸۲، ۷۸۳، ۷۸۷-
 ۷۹۱، ۷۹۴، ۷۹۷، ۷۹۹، ۸۰۰،
 ۸۰۳، ۸۰۵-۸۰۷، ۸۱۱، ۸۱۵،
 ۸۱۷-۸۲۰، ۸۲۵، ۸۲۸-۸۳۲،
 ۸۳۸، ۸۴۱، ۸۴۲، ۸۴۳، ۸۴۷-
 ۸۵۱، ۸۵۴-۸۵۶، ۸۵۸-۸۶۰،
 ۸۶۲، ۸۶۴، ۸۶۵، ۸۷۱، ۸۷۳،
 ۸۷۴، ۸۷۶-۸۷۸، ۸۸۲، ۸۸۴-
 ۸۸۸، ۸۹۲-۸۹۴، ۸۹۶، ۸۹۸،
 ۹۰۳، ۹۰۶، ۹۰۸-۹۱۰، ۹۱۰، ۹۲۰،
 ۹۲۱، ۹۲۳، ۹۲۶، ۹۲۹، ۹۲۷،
 ۹۳۲، ۹۳۵، ۹۳۸، ۹۴۰، ۹۴۲،
 ۹۴۳، ۹۴۵-۹۴۸، ۹۵۱-۹۵۴،
 ۹۵۷-۹۵۹، ۹۶۱، ۹۶۲، ۹۶۴-
 ۹۶۷، ۹۶۷، [ج ۵] ۹۷۲، ۹۷۵-
 ۹۸۲، ۹۸۴، ۹۸۵، ۹۸۷-۹۸۹،
 ۹۹۵، ۱۰۰۱، ۱۰۰۴، ۱۰۰۹، ۱۰۱۱،
 ۱۰۱۲، ۱۰۱۶، ۱۰۱۸، ۱۰۴۸،
 ۱۰۴۹، ۱۰۵۱، ۱۰۵۴، ۱۰۵۶،
 ۱۰۵۹، ۱۰۶۳-۱۰۶۶، ۱۰۷۰،
 ۱۰۷۸، ۱۰۷۹، ۱۰۸۱، ۱۰۹۰،
 ۱۰۹۵، ۱۰۹۷، ۱۱۰۴، ۱۱۰۵،
 ۱۱۱۷، ۱۱۱۸، ۱۱۲۲-۱۱۲۴،
 ۱۱۲۷، ۱۱۲۸، ۱۱۳۰-۱۱۳۴،
 ۱۱۳۷، ۱۱۳۸، ۱۱۴۱، ۱۱۴۳،
 ۱۱۴۴، ۱۱۵۷، ۱۱۵۸، ۱۱۶۰-
 ۱۱۶۶، ۱۱۶۹، ۱۱۷۱، ۱۱۷۲،
 ۱۱۷۴، ۱۱۷۶، ۱۱۷۷-۱۱۷۹،
 ۱۱۸۰، ۱۱۸۲-۱۱۸۴، ۱۱۸۶،
 ۱۱۹۱، ۱۱۹۴-۱۱۹۶، ۱۲۰۴،
 ۱۲۰۵، ۱۲۰۶، ۱۲۰۸، ۱۲۱۰، ۱۲۱۷،

۱۲۸۸، ۱۲۹۸، ۱۳۳۷، ۱۳۵۱،
 ۱۳۶۳-۱۳۶۵، ۱۳۶۸، ۱۳۷۳،
 ۱۳۷۹، ۱۳۸۰، ۱۳۹۵، ۱۴۲۷،
 ۱۴۳۷، ۱۴۵۹، ۱۴۶۲، [ج ۷]،
 ۱۴۹۲، ۱۵۱۵، ۱۵۲۷، ۱۵۳۸،
 ۱۵۵۰، ۱۵۶۸، ۱۵۷۷، ۱۵۹۸،
 ۱۶۰۲، ۱۶۳۱، ۱۶۴۷، ۱۶۵۶،
 انگلی [ج ۳] ۶۵۷، [ج ۵] ۱۰۰۰،
 ۱۰۴۰

انگلیس-انگلستان [ج ۱] ۴۵، ۴۴، ۱۱۲،
 ۱۴۱، ۱۸۸، ۱۹۶، ۲۸۹، ۲۹۲، ۲۹۸،
 ۳۰۰، ۳۰۱، ۳۰۴، ۳۰۵، ۳۱۱،
 ۳۲۲، ۳۲۵، ۳۲۶، ۳۲۸، [ج ۲]،
 ۳۳۶، ۳۳۹، ۳۴۸، ۳۵۲-۳۵۶،
 ۳۵۸، ۳۶۰-۳۶۳، ۳۶۶، ۳۶۷،
 ۳۷۰، ۳۷۱، ۳۷۵، ۳۸۱-۳۸۴،
 ۳۸۶، ۳۹۱-۳۹۳، ۳۹۵-۴۰۳،
 ۴۰۵-۴۰۸، ۴۱۰، ۴۱۳، ۴۱۴،
 ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۲۰-۴۲۳، ۴۲۹،
 ۴۳۳، ۴۳۵-۴۵۷، ۴۶۰، ۴۶۵،
 ۴۶۷، ۴۶۸، ۴۷۰، ۴۷۱-۴۷۳،
 ۴۷۵، ۴۷۶، ۴۷۸-۴۸۱، ۴۸۳،
 ۴۸۵، ۴۸۷-۴۹۰، ۴۹۲، ۴۹۳،
 ۴۹۵-۵۰۰، ۵۰۳-۵۰۷، ۵۱۰،
 ۵۱۱، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۱۶، ۵۱۸،
 ۵۱۹، ۵۲۲، ۵۲۴، ۵۲۵، ۵۲۸،
 ۵۲۹، ۵۳۱، ۵۳۲، ۵۳۴-۵۳۷،
 ۵۳۹، [ج ۳] ۵۴۴، ۵۴۹، ۵۵۰،
 ۵۵۲، ۵۵۵، ۵۶۰، ۵۶۲-۵۶۵،
 ۵۶۷، ۵۶۸، ۵۷۰، ۵۷۵، ۵۸۱،
 ۵۸۸، ۵۹۲، ۶۰۱، ۶۰۴-۶۰۷،
 ۶۱۰، ۶۱۱، ۶۱۴، ۶۱۹، ۶۲۲،
 ۶۲۳، ۶۲۵، ۶۳۹، ۶۴۱، ۶۴۴،
 ۶۴۷، ۶۴۸، ۶۵۰، ۶۵۵-۶۵۸،
 ۶۶۰، ۶۶۳، ۶۸۶، ۶۸۸، ۶۸۹،

۱۶۸۳، ۱۶۸۰، ۱۶۷۴	۱۲۲۳، ۱۲۲۱، ۱۲۲۰، ۱۲۱۸
اورامان [ج ۳] ۶۷۹	۱۲۳۷، ۱۲۳۲، ۱۲۲۷، ۱۲۲۶
اورمیہ (نک: ارومیہ)	۱۲۴۲، ۱۲۴۳، ۱۲۵۰، ۱۲۵۳ -
اومکالی (محلہ) [ج ۵] ۱۲۰۱	۱۲۶۸، ۱۲۷۳، ۱۲۷۴، ۱۲۷۶، ۱۲۷۸
اوین [ج ۴] ۹۶۲	۱۲۸۲ - ۱۲۸۴، ۱۲۸۸، ۱۲۹۰
اھر [ج ۳] ۶۷۵، ۷۶۰، [ج ۴] ۸۱۰،	۱۲۹۱، ۱۲۹۴ - ۱۲۹۷، ۱۳۰۱
۹۴۳، ۹۵۶، [ج ۵] ۱۰۶۶، ۱۰۹۶	۱۳۰۳، ۱۳۰۵، ۱۳۰۷، ۱۳۰۸
اھر [ج ۳] ۷۱۶، [ج ۴] ۹۴۱	۱۳۱۱، ۱۳۱۷، ۱۳۱۹، ۱۳۲۲
اھواز [ج ۱] ۹۶، ۱۱۳، ۱۳۹، ۲۸۳	۱۳۲۴ - ۱۳۲۹، ۱۳۳۱، ۱۳۳۳
[ج ۲] ۶۰۱، ۷۱۰، [ج ۴] ۷۹۸،	۱۳۳۴، ۱۳۳۷ - ۱۳۴۳، ۱۳۴۶
۸۵۶، ۸۷۴، ۸۷۶، ۸۸۶، ۸۹۲،	۱۳۴۹، ۱۳۵۲، ۱۳۵۷ - ۱۳۵۹
۹۰۴، ۹۳۳، ۹۴۲، ۹۴۵، ۹۵۵،	۱۳۶۱، ۱۳۶۳ - ۱۳۷۲، ۱۳۷۷
۹۵۷، ۹۶۱، ۹۶۲، ۹۶۹، [ج ۵]	۱۳۷۹ - ۱۳۸۴، ۱۳۸۷، ۱۳۸۸
۹۹۸، ۹۹۹، ۱۰۴۷، ۱۰۶۵،	۱۳۹۰ - ۱۳۹۹، ۱۴۰۲ - ۱۴۱۱
۱۰۶۹، ۱۰۷۹، ۱۰۸۱، ۱۰۹۸،	۱۴۱۳، ۱۴۱۵، ۱۴۱۹، ۱۴۲۰
۱۱۵۰، ۱۱۵۵، ۱۱۹۲، ۱۱۹۶،	۱۴۲۲ - ۱۴۲۹، ۱۴۳۹ - ۱۴۴۳
۱۲۰۶، ۱۲۴۱، [ج ۶] ۱۲۹۰،	۱۴۴۸ - ۱۴۵۰، ۱۴۵۲ - ۱۴۵۸
۱۳۳۸، ۱۴۵۰، [ج ۷] ۱۵۴۱،	۱۴۶۰ - ۱۴۶۲، ۱۴۶۵ - ۱۴۷۵
۱۶۰۵	۱۴۷۷، ۱۴۷۸، ۱۴۸۲، ۱۴۸۳
اھونی [ج ۲] ۴۶۲	[ج ۷] ۱۴۸۶ - ۱۴۸۸، ۱۵۰۲ -
ایتالیا [ج ۵] ۹۹۷، ۱۱۸۲، ۱۱۸۳	۱۵۰۷، ۱۵۰۹، ۱۵۱۲، ۱۵۱۷
ایران [ج ۳] ۵۴۵، ۵۴۹، ۵۵۴، ۵۵۶،	۱۵۱۸، ۱۵۲۰، ۱۵۲۲، ۱۵۲۳
۵۵۷، ۵۷۱، ۵۸۲، ۵۸۴، ۵۸۶،	۱۵۲۵، ۱۵۲۸، ۱۵۳۱، ۱۵۳۴
۵۸۸، ۵۹۸، ۶۰۵، ۶۰۸، ۶۰۹،	۱۵۳۷، ۱۵۳۹، ۱۵۴۲، ۱۵۴۳
۶۱۰، ۶۱۲، ۶۱۴، ۶۲۰، ۶۲۲ -	۱۵۴۵، ۱۵۴۶، ۱۵۴۹، ۱۵۵۰
۶۲۵، ۶۲۷ - ۶۳۳، ۶۳۶ - ۶۳۸،	۱۵۵۲، ۱۵۵۴، ۱۵۶۳، ۱۵۶۴
۶۴۳، ۶۴۵، ۶۴۹، ۶۵۱ - ۶۵۴،	۱۵۷۰، ۱۵۷۱، ۱۵۷۳، ۱۵۷۴
۶۵۶، ۶۵۹، ۶۶۳ - ۶۶۶، ۶۶۹،	۱۵۷۶، ۱۵۷۷، ۱۵۸۰، ۱۵۸۲
۶۸۵، ۶۸۹ - ۶۹۲، ۶۹۵ - ۶۹۹،	۱۵۸۴ - ۱۵۸۶، ۱۵۸۹، ۱۵۹۱
۷۰۲، ۷۰۳، ۷۰۷، ۷۰۹، ۷۱۵،	۱۵۹۳، ۱۵۹۴ - ۱۵۹۶، ۱۶۰۲
۷۱۷، ۷۱۸، ۷۲۰، ۷۲۲ - ۷۲۸،	۱۶۰۵، ۱۶۰۶، ۱۶۰۹، ۱۶۱۱
۷۳۰، ۷۳۴، ۷۳۵، ۷۳۷ - ۷۴۱،	۱۶۱۲، ۱۶۱۵، ۱۶۱۶، ۱۶۱۹ -
۷۴۳، ۷۴۴، ۷۴۷، ۷۴۸، ۷۵۰،	۱۶۲۴، ۱۶۲۷، ۱۶۲۸، ۱۶۳۴
۷۵۲ - ۷۵۴، ۷۵۷، ۷۵۹، ۷۶۶،	۱۶۳۵، ۱۶۴۰، ۱۶۴۴، ۱۶۴۶
۷۶۷، [ج ۴] ۷۷۴، ۷۷۵، ۷۷۷،	۱۶۴۷، ۱۶۴۹، ۱۶۵۰، ۱۶۵۵
	۱۶۶۰، ۱۶۶۴، ۱۶۶۵، ۱۶۷۰ -

۱۲۸۶، ۱۲۸۸، ۱۲۸۹، ۱۲۹۱،
 ۱۲۹۲، ۱۲۹۴، ۱۲۹۶، ۱۲۹۸،
 ۱۳۱۰، ۱۳۱۲-۱۳۲۵، ۱۳۲۷،
 ۱۳۲۹، ۱۳۳۱، ۱۳۳۳، ۱۳۳۴،
 ۱۳۳۷، ۱۳۴۰-۱۳۵۱، ۱۳۵۳،
 ۱۳۶۴، ۱۳۶۶-۱۳۸۷، ۱۳۹۱،
 ۱۳۹۳، ۱۳۹۵-۱۳۹۷، ۱۳۹۸،
 ۱۴۰۰-۱۴۰۸، ۱۴۱۲-۱۴۲۴،
 ۱۴۲۶، ۱۴۲۸، ۱۴۳۱، ۱۴۳۸،
 ۱۴۴۰، ۱۴۴۳، ۱۴۴۴، ۱۴۴۸،
 ۱۴۴۹، ۱۴۵۱-۱۴۶۱، ۱۴۶۶،
 ۱۴۶۸، ۱۴۷۱-۱۴۷۴، ۱۴۷۶،
 ۱۴۷۹، ۱۴۸۰، ۱۴۸۲، ۱۴۸۳،
 [ج ۷] ۱۴۸۷، ۱۴۸۹، ۱۴۹۲،
 ۱۴۹۳، ۱۴۹۶-۱۴۹۸، ۱۵۰۰،
 ۱۵۰۲، ۱۵۰۴-۱۵۰۸، ۱۵۱۳،
 ۱۵۲۰، ۱۵۲۲، ۱۵۲۳، ۱۵۲۵،
 ۱۵۲۷، ۱۵۳۰، ۱۵۳۷، ۱۵۴۰،
 ۱۵۴۲، ۱۵۴۵-۱۵۴۸، ۱۵۵۰،
 ۱۵۵۵، ۱۵۵۷، ۱۵۵۹-۱۵۷۷،
 ۱۵۸۰-۱۵۸۹، ۱۵۹۱، ۱۵۹۳،
 ۱۵۹۵، ۱۵۹۸، ۱۶۰۰-۱۶۰۳،
 ۱۶۰۷، ۱۶۰۸، ۱۶۱۰-۱۶۲۱،
 ۱۶۲۷-۱۶۳۲، ۱۶۳۴-۱۶۳۷،
 ۱۶۳۹-۱۶۴۱، ۱۶۴۵، ۱۶۴۶،
 ۱۶۵۰، ۱۶۵۱، ۱۶۵۴-۱۶۶۰،
 ۱۶۶۲-۱۶۶۵، ۱۶۶۹-۱۶۸۱،
 ۱۶۸۳، ۱۶۸۴

ایزدخواست نک: یزدخواست

ایلوا (بندر) [ج ۵] ۱۰۱۷، ۱۰۰۴

ایوانکی (ایوانکیف) [ج ۶] ۱۴۳۶

بابعالی [ج ۲] ۲۷۰

باجگیران [ج ۵] ۹۸۰

۷۸۰، ۷۹۱، ۷۹۶، ۸۰۱-۸۰۳،
 ۸۰۵-۸۰۷، ۸۱۰، ۸۱۳-۸۱۵،
 ۸۱۷-۸۲۰، ۸۲۴، ۸۲۵، ۸۲۸،
 ۸۳۳، ۸۳۸-۸۴۲، ۸۴۴، ۸۴۷،
 ۸۵۱، ۸۵۳، ۸۵۴، ۸۵۸-۸۶۰،
 ۸۶۲-۸۶۴، ۸۶۷، ۸۷۳، ۸۷۶،
 ۸۸۰، ۸۸۲، ۸۸۴، ۸۸۵، ۸۸۷،
 ۸۸۹، ۸۹۲، ۸۹۶، ۸۹۹، ۹۰۰،
 ۹۰۴، ۹۱۵، ۹۱۷، ۹۲۰، ۹۲۱،
 ۹۲۳، ۹۲۶-۹۲۸، ۹۳۴، ۹۳۵،
 ۹۳۷، ۹۴۲، ۹۴۳، ۹۴۶-۹۴۸،
 ۹۵۰-۹۵۵، ۹۵۸، ۹۵۹، ۹۶۳،
 ۹۶۶، ۹۶۷، ۹۶۷، [ج ۵]،
 ۹۷۶، ۹۷۹-۹۸۲، ۹۹۳-۹۹۶،
 ۹۹۸، ۱۰۰۱، ۱۰۰۲، ۱۰۰۴،
 ۱۰۰۵، ۱۰۰۷، ۱۰۰۸، ۱۰۱۰،
 ۱۰۱۲، ۱۰۱۴-۱۰۱۷، ۱۰۲۰،
 ۱۰۲۱، ۱۰۲۶، ۱۰۲۹-۱۰۳۲،
 ۱۰۳۵-۱۰۳۸، ۱۰۴۰، ۱۰۴۱،
 ۱۰۴۴-۱۰۴۸، ۱۰۴۶، ۱۰۵۱،
 ۱۰۵۴، ۱۰۵۹، ۱۰۶۱، ۱۰۶۴،
 ۱۰۶۶-۱۰۷۴، ۱۰۷۸، ۱۰۸۰،
 ۱۰۸۵-۱۰۸۸، ۱۰۹۰، ۱۰۹۱،
 ۱۰۹۴، ۱۰۹۷، ۱۰۹۹، ۱۱۰۰،
 ۱۱۰۳-۱۱۱۳، ۱۱۱۶، ۱۱۱۸،
 ۱۱۱۹، ۱۱۲۱، ۱۱۲۲، ۱۱۲۴،
 ۱۱۲۸، ۱۱۳۰، ۱۱۳۴، ۱۱۳۵،
 ۱۱۳۷، ۱۱۳۸، ۱۱۴۰-۱۱۴۴،
 ۱۱۵۱، ۱۱۵۶-۱۱۶۶، ۱۱۶۸،
 ۱۱۸۵، ۱۱۸۷-۱۱۹۴، ۱۱۹۶،
 ۱۱۹۸، ۱۲۰۰، ۱۲۰۴-۱۲۰۶،
 ۱۲۱۲، ۱۲۱۵-۱۲۲۹، ۱۲۳۱،
 ۱۲۳۴، ۱۲۳۵، ۱۲۳۷، ۱۲۴۱،
 ۱۲۴۳، ۱۲۴۴، [ج ۶] ۱۲۵۰،
 ۱۲۵۳، ۱۲۵۵-۱۲۶۹، ۱۲۷۲،
 ۱۲۷۶، ۱۲۷۸-۱۲۸۲، ۱۲۸۴

- باخرز [ج ۳] ۶۷۶
بادامک [ج ۳] ۶۸۶
بادکوبہ [ج ۲] ۴۶۱، [ج ۳] ۵۴۵، ۵۸۴، ۵۸۷، ۶۰۷، ۷۴۴، [ج ۵] ۹۹۶، ۱۱۰۶، ۱۱۱۰، ۱۱۲۱، ۱۱۲۴، ۱۱۲۷، ۱۱۳۵، ۱۱۴۳، ۱۱۶۴، ۱۱۹۱، ۱۱۹۳، ۱۱۹۶، ۱۲۱۲، [ج ۷] ۱۶۵۷، ۱۶۶۳
بارفروش [ج ۱] ۲۴۸، [ج ۳] ۶۸۰، [ج ۵] ۱۰۱۲، ۱۱۷۳، ۱۱۸۷، ۱۲۱۴، [ج ۶] ۱۲۸۹، ۱۴۳۷، [ج ۷] ۱۵۹۲، ۱۶۵۷
بارنگک - بارنج [ج ۱] ۱۶۷، [ج ۳] ۵۹۱
بازار (محلہ) [ج ۳] ۶۷۵
باسمنج - باسمج [ج ۲] ۲۵۱، ۲۸۶، ۳۸۸، ۳۹۰، ۴۱۹، ۴۲۳، ۴۳۴، ۴۵۳، ۴۶۱، ۴۶۴ - ۴۸۰، ۴۸۲، ۴۸۶، ۴۸۸، ۴۹۷، ۵۰۲، ۵۰۵، ۵۰۸، ۵۰۹، ۵۱۳، ۵۲۵، ۵۲۶، [ج ۳] ۵۹۲ - ۵۹۴، ۶۴۶، ۷۴۹، [ج ۴] ۸۲۷، [ج ۵] ۱۲۱۲، [ج ۶] ۱۲۸۷، ۱۴۴۱
باطوم [ج ۱] ۳۱۸، [ج ۳] ۶۰۸
باغ اتابک [ج ۴] ۸۹۷
باغ خان [ج ۷] ۱۵۷۷، ۱۶۷۰
باغشاہ (اصفہان) [ج ۷] ۱۵۴۵
باغشاہ (تبریز) [ج ۲] ۴۲۳، ۴۶۱، ۵۰۲، [ج ۳] ۶۴۶
باغشاہ (تہران) [ج ۱] ۳۱۸، ۳۲۱، [ج ۲] ۳۳۸، ۳۴۱، ۳۴۵، ۳۵۴، ۳۵۶، ۳۸۰، ۳۸۱، ۴۲۹، [ج ۳] ۵۵۱، ۵۵۹، ۵۶۳، ۵۶۵، ۷۰۷
باغشاہ (روستا) [ج ۶] ۱۲۸۷
باغ شمال [ج ۳] ۵۷۸
باغ مدیریہ [ج ۲] ۴۲۴ - مدیریہ [ج ۲] ۴۶۰
باغو [ج ۱] ۱۸۰
بافت - بفت [ج ۱] ۱۶۷، [ج ۲] ۴۷۰، [ج ۶] ۱۲۸۴، ۱۲۸۵
بافق [ج ۲] ۳۵۲، [ج ۴] ۸۵۶
باقرآباد [ج ۵] ۱۰۳۹
باکو [ج ۱] ۳۷، ۴۱، ۴۲، ۱۴۱، [ج ۲] ۴۲۱، ۴۲۳، (نک: بادکوبہ)
بالکان [ج ۵] ۱۰۳۵
بامپور (نک: بمپور)
باند [ج ۱] ۲۳، ۲۸
بانہ [ج ۳] ۶۷۹
بایزید [ج ۳] ۶۶۳
بجنورد [ج ۱] ۱۲۳، [ج ۳] ۶۷۶، [ج ۴] ۹۰۸، [ج ۵] ۱۱۴۲، [ج ۶] ۱۴۳۶، ۱۲۷۸
بحر خزر [ج ۱] ۵۴، [ج ۲] ۴۱۰، [ج ۳] ۵۴۵، ۷۴۴، [ج ۴] ۸۷۴، [ج ۵] ۱۰۶۰، ۱۱۳۸، ۱۱۹۳، ۱۲۱۷، [ج ۶] ۱۲۸۱، ۱۲۹۸
بختیاری [ج ۱] ۵۴، ۲۸۳
بیرازجان [ج ۱] ۱۳۹، ۱۵۸، [ج ۳] ۶۵۷، ۶۶۱، ۶۷۷، [ج ۴] ۷۸۷، ۷۸۹، ۸۰۰، ۸۰۷، ۸۳۵، [ج ۵] ۱۰۰۰، ۱۰۱۴، ۱۰۱۵، [ج ۶] ۱۴۲۵، [ج ۷] ۱۵۵۱، ۱۵۶۱، ۱۶۷۲، ۱۶۷۷
برج نمازگاہ [ج ۳] ۶۶۱
بردسیر [ج ۱] ۱۶۷
برلن [ج ۱] ۲۰۶، [ج ۳] ۷۰۱، [ج ۵] ۹۸۵
بروجرد [ج ۲] ۴۶۸، [ج ۳] ۶۷۸، ۷۳۰، [ج ۴] ۸۱۲، ۸۹۵، ۹۱۱، ۹۳۲، ۹۳۶، ۹۴۰، ۹۵۹، [ج ۵] ۱۰۷۰

- ۱۰۱۴، ۱۰۱۳، ۹۹۵ [ج ۵]
 ۱۰۳۹، ۱۰۴۰، ۱۲۱۶، ۱۲۴۲
 ۱۴۳۷، ۱۲۹۵، ۱۲۶۰ [ج ۶]
 ۱۴۴۹، [ج ۷] ۱۵۴۰
 بمبئی [ج ۴] ۷۸۹، [ج ۶] ۱۲۵۳، ۱۲۷۷،
 ۱۲۹۳، ۱۴۷۳، [ج ۷] ۱۵۴۲
 ۱۶۲۳
 بمپور - بامپور [ج ۴] ۷۸۷، ۸۹۲، [ج ۵]
 ۱۰۷۶، ۱۰۵۷
 بناب [ج ۲] ۳۵۱، ۳۹۰، [ج ۳] ۶۷۵
 بنادر و جزایر [ج ۳] ۶۷۷
 بنادر خلیج فارس - خلیج [ج ۳] ۶۵۰،
 ۶۵۵، [ج ۴] ۹۰۸، [ج ۵] ۹۹۲،
 ۱۰۰۰، ۱۰۷۰، ۱۱۷۲، [ج ۶]
 ۱۲۶۸، ۱۳۲۹، ۱۳۴۱، ۱۳۴۲
 [ج ۷] ۱۵۰۴ (نیز نک: خلیج فارس)
 بندان [ج ۵] ۹۸۱
 بندرجز (بندرگز) [ج ۱] ۱۲۳، [ج ۳]
 ۵۳۰، [ج ۵] ۱۲۱۸، ۱۲۴۵،
 [ج ۶] ۱۲۹۸، ۱۳۰۲، ۱۳۳۳،
 ۱۴۴۱
 بندر خمیر [ج ۳] ۶۷۷
 بندر دیلم [ج ۱] ۳۸
 بندر ریگت [ج ۱] ۳۸، [ج ۳] ۷۱۶
 بندرعباس [ج ۱] ۴۵، ۷۵، ۱۱۱، ۱۱۲،
 ۱۲۹، ۱۳۳، ۱۵۹، ۱۶۷، ۱۸۰،
 ۲۸۲، [ج ۲] ۴۱۳، ۴۱۴، ۴۳۶ -
 ۴۳۸، ۴۴۰، ۴۶۴ - ۴۶۶، ۴۶۹،
 [ج ۳] ۵۶۸، ۵۶۹، ۵۹۶،
 ۶۰۳، ۶۰۵، ۶۱۱، ۶۲۱،
 ۶۵۱، ۶۵۷، ۶۷۷، ۷۱۳، ۷۱۷،
 ۷۳۳، ۷۳۴، ۷۶۴، [ج ۴] ۷۸۹،
 ۸۳۵، ۸۹۴، ۹۳۳، ۹۴۵، ۹۵۵،
 ۹۶۱، ۹۷۱، [ج ۵] ۹۸۲، ۹۹۵،
 ۱۰۱۴، ۱۰۶۵، ۱۰۶۶، ۱۰۶۹
- ۱۲۰۳، ۱۲۰۹، ۱۲۱۰، ۱۲۳۳ -
 ۱۲۳۵، [ج ۶] ۱۲۵۸، ۱۳۲۹،
 ۱۴۳۳، ۱۴۳۵، ۱۴۴۲
 بروکسل [ج ۵] ۹۸۵
 بریتانیای عظمی (نک: انگلستان و انگلیس)
 بزآ [ج ۶] ۱۴۷۲
 بزچلو [ج ۲] ۳۵۳
 بستک [ج ۳] ۷۴۱، ۷۴۷، ۷۶۴، [ج ۴]
 ۷۸۹، ۹۶۲
 بسطام [ج ۳] ۶۷۸
 بشاگرد (بشاگرد) [ج ۶] ۱۲۸۴، ۱۲۸۵
 بصره [ج ۳] ۶۵۶، ۷۱۶
 بطوند (بتوند) [ج ۱] ۱۱۳، ۱۳۹
 بغداد [ج ۱] ۱۵۸، ۳۲۲، [ج ۳] ۵۴۴،
 ۵۵۵، ۵۵۶، ۷۳۲، [ج ۴] ۷۹۸،
 ۹۴۵، ۹۶۱، ۹۷۱، [ج ۶] ۱۳۴۰،
 ۱۳۹۹، ۱۴۵۳، ۱۴۵۵، [ج ۷]
 ۱۵۲۰، ۱۵۴۰، ۱۵۵۵، ۱۵۶۲
 ۱۶۶۱
 بلجیک نک: بلژیک
 بلده [ج ۵] ۱۲۰۸
 بلده نور [ج ۳] ۶۸۰
 بلژیک [ج ۲] ۴۶۵، ۴۷۷، ۵۳۶، [ج ۴]
 ۷۷۹، [ج ۵] ۱۰۶۳، ۱۱۱۱،
 ۱۱۲۰، ۱۱۳۰، ۱۱۴۰، ۱۱۴۷،
 [ج ۷] ۱۵۶۹
 بلوچستان [ج ۱] ۲۶۹، [ج ۳] ۶۷۷،
 [ج ۴] ۸۲۳، ۹۱۲، ۹۳۲، ۹۴۱،
 ۹۴۵، [ج ۵] ۹۹۴، ۹۹۵، ۱۰۱۳،
 ۱۰۱۴، ۱۰۳۹، ۱۰۹۵، ۱۰۹۷،
 ۱۰۹۹، ۱۱۵۴، [ج ۶] ۱۲۸۵،
 ۱۲۸۶، ۱۴۳۰، ۱۴۳۷
 بم [ج ۱] ۱۶۷، ۱۷۴، ۲۸۹، [ج ۳]
 ۶۴۹، ۶۷۷، ۷۴۶، ۷۶۳، [ج ۴]
 ۸۱۲، ۸۳۵، ۹۳۲، ۹۶۰، ۹۷۱

۸۷۲، ۸۷۳، ۸۷۶، ۸۸۲، ۸۹۴،
 ۹۱۳، ۹۲۵، ۹۳۳، ۹۳۵، ۹۴۱،
 ۹۴۲، ۹۴۴ - ۹۴۸، ۹۵۵، ۹۶۱،
 ۹۶۳، ۹۶۴، ۹۶۶، ۹۶۷، ۹۷۱،
 ۹۷۲ [ج ۵]، ۹۷۵، ۹۷۷، ۹۷۸،
 ۹۸۳ - ۹۸۵، ۹۸۸، ۹۸۹، ۹۹۵،
 ۹۹۶، ۹۹۹، ۱۰۰۰، ۱۰۰۹،
 ۱۰۱۴، ۱۰۱۵، ۱۰۳۰، ۱۰۴۰،
 ۱۰۴۲، ۱۰۵۲، ۱۰۵۴، ۱۰۶۵،
 ۱۰۶۶، ۱۰۶۹، ۱۰۷۲، ۱۰۷۸ -
 ۱۰۸۱، ۱۰۸۹، ۱۰۹۰، ۱۱۰۰،
 ۱۱۱۷، ۱۱۵۰، ۱۱۸۶، ۱۱۹۱،
 ۱۱۹۲، ۱۱۹۵، ۱۱۹۶، ۱۲۰۸،
 ۱۲۰۹، ۱۲۱۴، ۱۲۱۶، ۱۲۳۲،
 ۱۲۴۱، ۱۲۴۲، ۱۲۴۴ - ۱۲۴۶،
 [ج ۶]، ۱۲۵۵، ۱۲۵۸، ۱۲۶۰،
 ۱۲۶۱، ۱۲۶۴، ۱۲۶۵، ۱۲۶۷ -
 ۱۲۶۹، ۱۲۷۴، ۱۲۷۵، ۱۲۸۲،
 ۱۲۸۸، ۱۲۹۱ - ۱۲۹۶، ۱۲۹۸،
 ۱۳۱۰، ۱۳۱۶، ۱۳۳۴، ۱۳۳۵،
 ۱۳۳۹، ۱۳۴۱ - ۱۳۴۳، ۱۳۴۵،
 ۱۴۲۹، ۱۴۳۶، ۱۴۴۲، ۱۴۵۰،
 ۱۴۷۳، ۱۴۷۵، ۱۴۷۶، ۱۴۷۸،
 ۱۴۸۰ [ج ۷]، ۱۴۹۰، ۱۴۹۷،
 ۱۴۹۹، ۱۵۰۲ - ۱۵۰۵، ۱۵۴۱،
 ۱۵۵۱، ۱۵۶۱، ۱۵۷۷، ۱۶۰۴،
 ۱۶۰۶، ۱۶۲۷، ۱۶۳۷، ۱۶۴۳،
 ۱۶۴۷، ۱۶۴۸، ۱۶۷۰ - ۱۶۷۲،
 ۱۶۷۷، ۱۶۸۱ - ۱۶۸۴

بویراحمدی [ج ۳]، ۷۶۵ [ج ۴]، ۷۷۵،
 ۷۸۷ - ۷۹۰، ۷۹۲، ۸۰۳، ۸۰۴،
 ۸۰۷، ۸۰۸، ۸۰۹، ۸۱۰ [ج ۵]،
 ۹۷۷، ۹۷۸، ۱۰۰۷، ۱۰۴۲،
 ۱۰۵۴، ۱۰۷۲، ۱۰۹۸

بوینک [ج ۴]، ۸۷۶

۱۰۷۹، ۱۰۹۰، ۱۰۹۹، ۱۱۰۰،
 ۱۱۵۵، ۱۲۰۹ - ۱۲۱۱، ۱۲۱۳،
 ۱۲۱۴، ۱۲۱۶، ۱۲۳۲، ۱۲۴۱،
 [ج ۶]، ۱۲۶۰، ۱۲۶۱، ۱۲۶۸،
 ۱۲۸۳، ۱۲۸۴، ۱۲۸۸، ۱۲۹۰،
 ۱۲۹۵، ۱۳۳۴، ۱۳۴۰، ۱۳۴۱،
 ۱۴۵۰ [ج ۷]، ۱۵۴۱، ۱۵۵۱،
 ۱۶۴۴، ۱۶۶۱، ۱۶۷۲، ۱۶۷۷،
 ۱۶۸۲، ۱۶۸۳

بندرلنگہ [ج ۳]، ۵۶۸، ۶۱۱، ۶۲۱ [ج ۴]،
 ۷۹۹ (نک: لنگہ)

بنہ گز [ج ۳]، ۷۱۶

بنی طرف [ج ۶]، ۱۴۳۶

بوالورد [ج ۵]، ۱۲۰۷

بوشہر [ج ۱]، ۳۸، ۴۵، ۷۳، ۸۳، ۸۴،

۹۵، ۱۱۲، ۱۲۷، ۱۲۹، ۱۵۸،
 ۱۵۹، ۱۶۷، ۱۷۰، ۱۷۶، ۱۸۰،
 ۲۰۵، ۲۰۸، ۲۸۲، ۲۸۶، ۲۸۹،
 ۳۲۳ [ج ۲]، ۳۵۳، ۳۸۶، ۴۰۰،
 ۴۱۴، ۴۳۱، ۴۳۶ - ۴۳۹، ۴۴۱،
 ۴۴۴، ۴۴۶، ۴۴۷، ۴۵۱ - ۴۵۴،
 ۴۶۴ - ۴۶۶، ۴۶۹، ۴۷۲، ۴۷۶،
 ۴۷۸، ۴۷۹، ۵۰۵، ۵۳۴ - ۵۳۶،
 [ج ۳]، ۵۴۳، ۵۴۵، ۵۴۶، ۵۴۸،
 ۵۶۷، ۵۶۸، ۵۷۲، ۵۷۵، ۵۷۸،
 ۵۷۹، ۵۹۸، ۶۰۲، ۶۰۴، ۶۱۱ -
 ۶۱۴، ۶۱۶، ۶۱۹ - ۶۲۱، ۶۲۶،
 ۶۳۰، ۶۳۴، ۶۳۵، ۶۵۰، ۶۵۳،
 ۶۵۵ - ۶۶۱، ۶۷۷، ۶۹۳، ۷۱۴ -

۷۱۶، ۷۲۱، ۷۳۲ - ۷۳۴، ۷۴۰،
 ۷۴۶، ۷۴۷، ۷۵۸، ۷۶۴، ۷۶۵،
 [ج ۴]، ۷۷۵، ۷۷۶، ۷۸۱، ۷۸۸ -
 ۷۹۰، ۷۹۲، ۷۹۹ - ۸۰۱، ۸۰۴،
 ۸۰۵، ۸۰۷، ۸۰۹، ۸۱۲، ۸۲۰،
 ۸۲۴، ۸۳۲، ۸۳۵، ۸۳۷، ۸۶۶

۱۱۵، ۱۱۸، ۱۲۰، ۱۳۱، ۱۴۹،
 ۱۵۰، ۱۸۳، ۱۹۱ - ۱۹۴، ۱۹۹،
 ۲۰۶، ۲۱۰، ۲۲۲، ۲۲۵، ۲۵۷،
 ۲۶۳، ۲۷۲ - ۲۷۷، ۲۷۹، ۲۹۴،
 ۲۹۵، ۲۹۷ - ۲۹۹، ۳۰۱، ۳۰۷، ۳۰۸،
 ۳۱۰ - ۳۱۴، ۳۱۶، ۳۱۹، ۳۲۰،
 ۳۲۴ - ۳۲۷، ۳۳۰، ۳۳۱ [ج ۳]،
 ۶۴۱، ۶۵۱، ۶۵۲، ۶۵۵، ۶۹۲،
 ۶۹۷، ۷۱۸، ۷۲۲، ۷۳۵، ۷۳۷،
 ۷۴۷، ۷۵۰ - ۷۵۲، ۷۵۶، ۷۵۷،
 ۷۶۶ [ج ۴]، ۸۰۱، ۸۰۳، ۸۱۴،
 ۸۱۶، ۸۱۷، ۸۲۴، ۸۲۵، ۸۲۷،
 ۸۲۹، ۸۵۲، ۸۶۰، ۸۶۱ - ۸۶۳،
 ۸۸۰ - ۸۸۲، ۸۹۶، ۸۹۹، ۹۰۰،
 ۹۲۰ - ۹۲۲، ۹۳۴ (نک: سنت

پطرزبورغ)

پطروس [ج ۱] ۱۴۱

پطروسک [ج ۳] ۶۶۵، ۷۴۴ [ج ۵]

۱۱۹۳، ۱۲۰۰

پل آبگینه [ج ۷] ۱۶۲۴

پل آجی [ج ۱] ۹۲، ۳۲۳، ۳۲۴ [ج ۲]

۳۹۰، ۵۱۶ [ج ۳] ۵۹۱

پل خان [ج ۷] ۱۶۲۳

پل دالکی [ج ۳] ۶۶۱

پل زمانخان [ج ۵] ۱۰۹۸

پل زنیان [ج ۴] ۸۰۸

پل سیوند [ج ۵] ۱۰۸۳، ۱۱۵۰

پل فسا [ج ۵] ۱۲۴۴، [ج ۶] ۱۴۷۳

[ج ۷] ۱۶۲۴

پل قره کج [ج ۷] ۱۶۲۴

پیرانوند - پیرانهوند [ج ۵] ۱۲۳۴

تاشکند - تاشقند [ج ۶] ۱۲۸۱، ۱۳۳۳

تالش - تالش دولاب (نک: طالش)

بهارستان [ج ۳] ۶۱۵، ۶۲۱ - ۶۲۴،
 ۶۲۶، ۶۸۲ - ۶۸۴، ۶۸۶ - ۶۹۰،
 ۷۰۵، ۷۰۶

بهبهان [ج ۳] ۶۷۶، [ج ۴] ۷۸۸، ۸۰۷

۸۰۸، ۹۱۳ [ج ۵] ۱۰۴۷

۱۰۶۵، ۱۱۰۷، ۱۱۲۹ [ج ۶]

۱۲۷۷، ۱۲۸۴، ۱۴۳۶ [ج ۷]

۱۶۰۵، ۱۶۲۳

بهرام آباد [ج ۵] ۹۹۵

بیابانک [ج ۷] ۱۶۰۴

بیاض [ج ۵] ۹۹۵

بیت المقدس [ج ۱] ۳۸

بیجار [ج ۳] ۶۷۹ [ج ۶] ۱۴۳۶

بیرجند [ج ۱] ۷۵، ۱۷۰ [ج ۳] ۶۰۱

۶۴۸، ۶۷۶، ۷۲۹ [ج ۴] ۸۹۲

۹۰۸ [ج ۵] ۹۸۱، ۱۰۳۸

۱۰۷۵، ۱۰۹۷، ۱۲۰۷

بیستون (کوه) [ج ۷] ۱۶۶۵

بیضاء [ج ۳] ۷۱۴

پارک - پارک اتابک [ج ۴] ۸۹۹، ۹۰۶

۹۱۶ - ۹۱۹

پاریس [ج ۲] ۳۵۲، ۳۹۹، ۴۳۹، ۵۴۱

[ج ۳] ۷۲۸، [ج ۴] ۹۶۳ [ج ۵]

۹۷۶، ۹۸۵، ۹۹۸، ۱۰۰۰، ۱۰۱۰

۱۰۱۱، ۱۰۴۴ [ج ۶] ۱۲۷۳

۱۴۰۴

پاش پورخه (محلّه) [ج ۵] ۱۲۰۱

پرتغال [ج ۱] ۱۶۵

پروسک [ج ۱] ۱۷۷

پشت کوه [ج ۲] ۳۸۴ [ج ۳] ۶۸۰ [ج ۵]

۹۸۲، ۱۰۹۹، ۱۱۱۶، ۱۱۵۵

پشت مشهد [ج ۴] ۹۵۸

پطرزبورغ - سنت پطرزبورغ [ج ۱]

۷۹۷، ۸۰۲، ۸۱۰، ۸۱۴، ۸۱۶،
 ۸۱۷، ۸۱۹، ۸۲۱، ۸۲۴، ۸۲۷،
 ۸۳۳، ۸۴۵، ۸۵۵، ۸۶۸، ۸۶۹،
 ۸۸۳، ۸۸۴، ۸۹۱، ۹۰۷، ۹۱۶،
 ۹۳۰، ۹۳۴، ۹۳۶، ۹۳۸، ۹۴۳،
 ۹۵۶ [ج ۵]، ۹۹۸، ۱۰۱۱، ۱۰۳۷،
 ۱۰۶۶، ۱۰۷۴، ۱۰۹۶، ۱۱۰۴،
 ۱۱۰۶، ۱۱۲۱، ۱۱۵۲، ۱۱۶۱،
 ۱۱۶۲، ۱۱۹۰، ۱۱۹۷، ۱۲۰۶،
 ۱۲۱۲ - ۱۲۱۴، ۱۲۱۸، ۱۲۲۹،
 [ج ۶] ۱۲۸۷ - ۱۲۸۹، ۱۲۹۲،
 ۱۳۰۱، ۱۳۰۴، ۱۳۰۶، ۱۳۰۷،
 ۱۳۱۵، ۱۳۲۰، ۱۳۲۴، ۱۳۳۳،
 ۱۳۳۴، ۱۳۳۷، ۱۳۹۷، ۱۳۹۸،
 ۱۴۰۵، ۱۴۰۸، ۱۴۱۰، ۱۴۱۹،
 ۱۴۳۵، ۱۴۴۱، ۱۴۴۵، ۱۴۵۵،
 ۱۴۵۷ - ۱۴۶۰ [ج ۷]، ۱۴۸۸،
 ۱۴۸۹، ۱۴۹۱ - ۱۵۰۱، ۱۵۰۷،
 ۱۵۱۰ - ۱۵۱۲، ۱۵۱۴، ۱۵۱۵،
 ۱۵۱۷، ۱۵۱۸، ۱۵۲۰، ۱۵۲۴،
 ۱۵۲۶، ۱۵۳۱، ۱۵۳۶، ۱۵۳۷،
 ۱۵۴۵ - ۱۵۴۹، ۱۵۵۲، ۱۵۵۴،
 ۱۵۵۷، ۱۵۵۸، ۱۵۶۳، ۱۵۶۴،
 ۱۵۶۶، ۱۵۶۷، ۱۵۷۰، ۱۵۷۲ -
 ۱۵۷۴، ۱۵۷۶، ۱۵۷۹، ۱۵۸۸،
 ۱۵۹۴، ۱۵۹۸، ۱۶۰۱، ۱۶۰۲،
 ۱۶۰۸، ۱۶۱۰، ۱۶۱۳، ۱۶۲۰،
 ۱۶۲۹ - ۱۶۳۱، ۱۶۴۲، ۱۶۴۴،
 ۱۶۴۵، ۱۶۵۰، ۱۶۵۲، ۱۶۵۳،
 ۱۶۵۶، ۱۶۵۸، ۱۶۶۱، ۱۶۶۳

نخانی [ج ۷] ۱۶۸۱

تخت کی [ج ۳] ۶۶۲

ترافلگار [ج ۳] ۶۴۱

تراکمہ [ج ۳] ۶۰۰، ۷۲۹ [ج ۷]

۱۶۲۷

تبریز [ج ۱] ۲۳، ۲۷، ۴۲، ۵۱-۵۴،
 ۶۶، ۷۲، ۸۱، ۹۴، ۱۰۸ - ۱۱۲،
 ۱۱۵، ۱۲۵، ۱۳۲، ۱۳۶،
 ۱۳۷، ۱۴۸، ۱۵۰، ۱۵۵، ۱۵۷،
 ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۴، ۱۷۸، ۱۹۶،
 ۲۱۸، ۲۳۵، ۲۴۹، ۲۵۷، ۲۶۶،
 ۲۷۱ - ۲۷۴، ۲۷۸، ۲۸۱، ۲۸۴،
 ۲۸۵، ۲۸۸ - ۳۰۰، ۳۰۷ - ۳۱۳،
 ۳۱۵، ۳۱۸، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۷ -
 ۳۲۹، ۳۳۱ [ج ۲]، ۳۳۷، ۳۴۱،
 ۳۴۴، ۳۴۷، ۳۵۱، ۳۵۵، ۳۶۴،
 ۳۶۶، ۳۶۷، ۳۷۰، ۳۷۱، ۳۷۵،
 ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۸۹،
 ۳۹۰، ۳۹۱ - ۳۹۹، ۴۰۱، ۴۰۳،
 ۴۰۴، ۴۰۹ - ۴۱۱، ۴۱۳ - ۴۱۵،
 ۴۱۷ - ۴۱۹، ۴۲۲، ۴۲۳، ۴۲۷،
 ۴۲۹، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۳۹، ۴۴۰،
 ۴۴۲، ۴۴۴، ۴۴۶ - ۴۴۹، ۴۵۱،
 ۴۵۳، ۴۵۷، ۴۶۱ - ۴۶۴، ۴۶۹،
 ۴۷۹ - ۴۸۵، ۴۸۷ - ۵۰۴،
 ۵۱۶، ۵۱۸، ۵۲۲، ۵۲۴ - ۵۲۸،
 ۵۳۴ [ج ۳]، ۵۴۲ - ۵۴۴، ۵۴۶،
 ۵۴۷، ۵۵۴ - ۵۵۹، ۵۶۵، ۵۶۶،
 ۵۶۹ - ۵۷۱، ۵۷۳ - ۵۷۹، ۵۸۳،
 ۵۸۵، ۵۸۸، ۵۹۰ - ۵۹۲، ۵۹۴ -
 ۵۹۹، ۶۰۸، ۶۱۲، ۶۲۱، ۶۲۷ -
 ۶۲۹، ۶۳۱، ۶۳۲، ۶۴۱، ۶۴۶،
 ۶۴۷، ۶۵۰ - ۶۵۲، ۶۵۴، ۶۶۳،
 ۶۶۴، ۶۷۵، ۶۷۶، ۶۸۲، ۶۹۴ -
 ۶۹۹، ۶۹۹ - ۷۰۱، ۷۰۷ - ۷۰۹،
 ۷۱۹، ۷۲۱، ۷۲۸، ۷۳۵ - ۷۳۹،
 ۷۴۱، ۷۴۳، ۷۴۸، ۷۴۹، ۷۵۰،
 ۷۵۲، ۷۵۴، ۷۵۵، ۷۵۸، ۷۶۰،
 ۷۶۱، ۷۶۵، ۷۶۶ [ج ۴]، ۷۷۶،
 ۷۷۷، ۷۷۹ - ۷۸۱، ۷۸۴، ۷۸۵

- تربت [ج ۲] ۴۶۹، ۵۲۱ [ج ۲] ۵۶۷، ۴۵۸، ۳۳۶، ۳۳۸، ۳۴۱، ۳۵۳،
 ۶۰۱، ۶۲۹، ۷۴۵ [ج ۴] ۹۰۷، ۹۳۰، ۹۵۶، ۹۶۸ [ج ۵] ۹۸۰،
 ۱۰۷۵، ۱۰۹۷، ۱۲۰۷ [ج ۶] ۱۴۳۵
 تربت حیدری، تربت حیدریه [ج ۱] ۱۲۴،
 ۱۵۷، ۱۸۷، ۲۶۶ [ج ۲] ۴۶۸، ۵۲۱ [ج ۳] ۵۶۷، ۶۰۰، ۶۷۶،
 ۷۲۹، ۷۴۵ [ج ۴] ۸۲۲ [ج ۶] ۱۳۳۵
 توشیز [ج ۳] ۶۷۶، ۷۲۹ [ج ۶] ۱۴۳۵
 تزرك [ج ۶] ۱۲۸۴
 ثغت [ج ۲] ۳۵۳، ۴۳۰، ۴۳۱ [ج ۳] ۶۴۹ [ج ۴] ۸۷۱، ۱۴۴۹ [ج ۶] ۱۶۰۴ [ج ۷]
 تفرش [ج ۳] ۶۷۸
 تفلیس [ج ۱] ۶۳ [ج ۳] ۵۷۴
 تکیه دولت [ج ۲] ۴۲۹
 تنکابن [ج ۳] ۶۸۰
 تنگ بولاکی (بولاغی؟) [ج ۷] ۱۶۵۹
 تنگ ترکان [ج ۳] ۶۶۲ [ج ۵] ۱۱۱۳، [ج ۷] ۱۴۹۰، ۱۶۲۲، ۱۶۲۴، ۱۶۵۹
 تنگ خرجال [ج ۷] ۱۶۴۷
 تل برازجان [ج ۳] ۶۶۱
 تنگستان [ج ۱] ۲۵۵ [ج ۲] ۴۴۱، ۴۷۸ [ج ۳] ۶۵۸، ۷۱۶، ۷۳۳ [ج ۴] ۸۰۰، ۸۳۵، ۸۹۴ [ج ۶] ۱۴۵۰
 تنگه انجیره [ج ۴] ۹۳۸
 توپخانه [ج ۳] ۶۱۶ (نک: میدان توپخانه)
 توتاکی [ج ۵] ۱۰۷۶
 تون [ج ۳] ۶۷۶ [ج ۶] ۱۴۳۶
 تویسرکان [ج ۳] ۶۸۰ [ج ۶] ۱۳۴۰
- تهران [ج ۲] ۳۳۶، ۳۳۸، ۳۴۱، ۳۵۳،
 ۳۵۸، ۳۶۸، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۳، ۳۸۵، ۳۸۶، ۳۸۹، ۳۹۲، ۳۹۸،
 ۴۰۳، ۴۰۴، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۴، ۴۱۷، ۴۲۵ - ۴۳۰، ۴۳۲، ۴۳۵،
 ۴۳۹، ۴۴۲، ۴۴۷، ۴۵۱، ۴۵۶، ۴۵۹، ۴۶۱، ۴۶۹، ۴۷۱، ۴۷۳ -
 ۴۷۷، ۴۸۰، ۴۸۴، ۴۸۷، ۴۹۰، ۴۹۱، ۴۹۴، ۴۹۷، ۵۰۸، ۵۰۹،
 ۵۱۹، ۵۲۱ - ۵۲۲، ۵۲۹ [ج ۳] ۵۴۱، ۵۴۲، ۵۴۵، ۵۴۶، ۵۵۰،
 ۵۵۴، ۵۵۸، ۵۵۹، ۵۶۲، ۵۶۵، ۵۶۶، ۵۶۹ - ۵۷۲، ۵۷۲ - ۵۷۸،
 ۵۸۰، ۵۸۲، ۵۸۴ - ۵۸۹، ۵۹۴، ۵۹۷ - ۶۰۰، ۶۰۲، ۶۰۶، ۶۰۷،
 ۶۰۸ - ۶۱۰، ۶۱۲، ۶۱۴، ۶۱۵، ۶۱۷ - ۶۲۳، ۶۲۵ - ۶۲۷، ۶۳۱،
 ۶۳۳، ۶۳۵، ۶۳۶ - ۶۳۸، ۶۴۱ - ۶۴۶، ۶۴۸، ۶۴۹، ۶۵۱، ۶۵۴،
 ۶۵۵، ۶۶۴، ۶۷۰، ۶۷۳، ۶۷۵، ۶۸۱ - ۶۸۳، ۶۸۵، ۶۸۶، ۶۸۸،
 ۶۹۱، ۶۹۲، ۶۹۵، ۶۹۸، ۷۰۱، ۷۰۳، ۷۰۹ - ۷۱۳، ۷۱۷ - ۷۱۹،
 ۷۲۱، ۷۲۶ - ۷۳۰، ۷۳۳، ۷۳۵، ۷۳۷، ۷۳۹، ۷۴۱، ۷۴۳، ۷۴۵،
 ۷۴۷، ۷۴۹، ۷۵۴ - ۷۶۴، [ج ۴] ۷۷۸، ۷۸۰ - ۷۸۳، ۷۸۵، ۷۸۷، ۷۸۸،
 ۷۹۲، ۷۹۶، ۷۹۸، ۷۹۹، ۸۰۳، ۸۰۹، ۸۱۲، ۸۱۳، ۸۲۲، ۹۲۴،
 ۸۲۷، ۸۲۹، ۸۳۲، ۸۳۳، ۸۳۵، ۸۳۹، ۸۴۱، ۸۵۱، ۸۵۴، ۸۶۱،
 ۸۶۷، ۸۶۹، ۸۷۱، ۸۷۶، ۸۸۰ - ۸۸۲، ۸۸۹، ۸۹۱، ۸۹۳ - ۸۹۵،
 ۸۹۷، ۸۹۸، ۹۰۳، ۹۰۵ - ۹۰۹، ۹۱۱، ۹۱۳ - ۹۱۷، ۹۲۰ - ۹۲۲

۱۴۱۴، ۱۴۱۸، ۱۴۲۳، ۱۴۲۴،	۹۲۴، ۹۲۵، ۹۲۸، ۹۳۴، ۹۳۶ -
۱۴۲۰، ۱۴۳۱، ۱۴۳۴، ۱۴۳۶،	۹۴۲، ۹۴۵، ۹۴۹، ۹۵۵، ۹۵۷ -
۱۴۳۸، ۱۴۴۱، ۱۴۴۴ - ۱۴۴۶،	۹۵۹، ۹۶۵، ۹۶۷، ۹۶۹، [ج ۵]
۱۴۴۸، ۱۴۴۹، ۱۴۵۵، ۱۴۶۲،	۹۷۵، ۹۷۸ - ۹۸۱، ۹۸۳، ۹۸۵،
۱۴۷۰، ۱۴۷۹، [ج ۷] ۱۴۸۷،	۹۸۹، ۹۹۵، ۹۹۶، ۹۹۸، ۹۹۹،
۱۵۱۱ - ۱۵۱۳، ۱۵۱۹، ۱۵۲۴،	۱۰۰۴، ۱۰۰۶، ۱۰۱۰، ۱۰۱۲،
۱۵۲۶ - ۱۵۲۸، ۱۵۳۱، ۱۵۳۲،	۱۰۱۳، ۱۰۱۵، ۱۰۱۸، ۱۰۲۷،
۱۵۳۴ - ۱۵۳۶، ۱۵۳۸، ۱۵۳۹،	۱۰۳۰، ۱۰۳۴، ۱۰۳۸، ۱۰۳۹،
۱۵۴۵، ۱۵۴۶، ۱۵۴۸، ۱۵۵۱،	۱۰۴۵، ۱۰۵۰، ۱۰۵۱، ۱۰۵۳،
۱۵۵۲، ۱۵۵۴، ۱۵۵۷، ۱۵۵۹،	۱۰۵۵، ۱۰۵۶، ۱۰۶۲، ۱۰۷۲ -
۱۵۶۲ - ۱۵۶۷، ۱۵۷۲ - ۱۵۷۸،	۱۰۷۴، ۱۰۷۷، ۱۰۸۰، ۱۰۸۱،
۱۵۸۰، ۱۵۸۲ - ۱۵۸۵، ۱۵۸۷،	۱۰۸۵، ۱۰۸۹، ۱۰۹۰، ۱۰۹۴،
۱۵۹۳، ۱۵۹۸، ۱۶۰۰، ۱۶۰۱،	۱۰۹۷ - ۱۱۰۱، ۱۱۰۴، ۱۱۰۶،
۱۶۰۴ - ۱۶۰۶، ۱۶۱۰ - ۱۶۱۲،	۱۱۰۸، ۱۱۱۶، ۱۱۲۲، ۱۱۲۳،
۱۶۱۷ - ۱۶۱۹، ۱۶۲۹، ۱۶۳۱،	۱۱۲۸، ۱۱۲۹، ۱۱۳۲، ۱۱۳۸،
۱۶۳۴، ۱۶۳۶، ۱۶۳۷، ۱۶۴۶،	۱۱۳۹، ۱۱۴۲، ۱۱۴۹، ۱۱۵۱ -
۱۶۵۲، ۱۶۵۳، ۱۶۵۵ - ۱۶۵۷،	۱۱۵۶، ۱۱۶۳ - ۱۱۶۸، ۱۱۶۱ -
۱۶۶۱، ۱۶۶۲، ۱۶۶۷، ۱۶۶۹ -	۱۱۷۰، ۱۱۷۳ - ۱۱۷۵، ۱۱۷۸ -
۱۶۷۱، ۱۶۷۹	۱۱۸۰، ۱۱۸۲، ۱۱۸۳، ۱۱۸۵،
تہرود [ج ۵] ۱۰۱۴	۱۱۹۱، ۱۱۹۳، ۱۲۰۲، ۱۲۰۴ -
	۱۲۰۶، ۱۲۰۸، ۱۲۱۸، ۱۲۲۰،
	۱۲۲۱، ۱۲۲۵، ۱۲۲۸ - ۱۲۳۱،
	۱۲۳۳ - ۱۲۳۵، ۱۲۳۷، ۱۲۴۱،
	۱۲۴۴، ۱۲۴۵، [ج ۶] ۱۲۵۰،
	۱۲۵۳ - ۱۲۵۷، ۱۲۶۱، ۱۲۶۶،
	۱۲۸۵، ۱۲۸۷ - ۱۲۹۱، ۱۲۹۶،
	۱۲۹۹، ۱۳۰۰، ۱۳۰۵، ۱۳۱۰ -
	۱۳۱۳، ۱۳۱۵، ۱۳۲۰، ۱۳۲۲،
	۱۳۲۴، ۱۳۲۵، ۱۳۲۷، ۱۳۲۹،
	۱۳۳۰، ۱۳۳۳، ۱۳۳۵ - ۱۳۳۹،
	۱۳۴۹ - ۱۳۵۲، ۱۳۵۸، ۱۳۵۹،
	۱۳۶۱ - ۱۳۶۳، ۱۳۶۵ - ۱۳۶۸،
	۱۳۷۱، ۱۳۷۲، ۱۳۷۷، ۱۳۸۰،
	۱۳۸۱، ۱۳۸۳، ۱۳۸۴، ۱۳۸۹ -
	۱۳۹۵، ۱۳۹۷، ۱۳۹۹، ۱۴۰۳،
	۱۴۰۶ - ۱۴۰۸، ۱۴۱۰، ۱۴۱۱،
جاشک [ج ۷] ۱۴۹۰، ۱۴۹۷	
جاشک [ج ۳] ۷۸۶	
جام [ج ۳] ۶۷۶	
جبل ترنجہ [ج ۴] ۹۶۲	
جرہ [ج ۴] ۸۰۰، ۸۰۱، ۸۰۹، ۸۱۳،	
۸۲۰، ۸۲۴، ۸۳۲، ۸۳۵، ۸۶۶،	
۸۹۵، [ج ۵] ۹۷۷، ۹۷۸، [ج ۶]	
۱۳۳۹، ۱۴۸۷	
جعفر جن [ج ۳] ۶۶۲	

- جگند [ج ۵] ۱۲۳۰
 جلفا [ج ۱] ۸۲، ۱۵۰، ۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۷، ۲۹۹، ۳۰۷-۳۱۰، ۳۱۸، ۳۲۴، ۳۲۶، ۳۳۱، [ج ۲] ۳۳۷، ۳۷۰، ۳۸۷، ۳۹۰، ۳۹۱، ۴۰۴، ۴۰۹، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۲۱-۴۲۴، ۴۳۳-۴۳۶، ۴۴۰، ۴۶۲-۴۶۴، ۴۸۷، ۴۹۰، ۴۹۴، ۴۹۵، ۴۹۸-۵۰۲، ۵۰۵، ۵۰۸، ۵۰۹، ۵۱۲، [ج ۳] ۵۷۱، ۶۰۸، ۷۰۱، ۷۱۰، ۷۲۸، [ج ۴] ۸۱۹، [ج ۵] ۱۰۷۶، ۱۲۱۴، [ج ۶] ۱۲۸۷-۱۲۸۹، ۱۴۵۹، [ج ۷] ۱۴۹۵، ۱۵۰۱، ۱۶۵۰
- جوشقان [ج ۳] ۶۷۹
 جوین [ج ۱] ۱۲۳، ۱۲۶
 جہرم [ج ۳] ۶۷۶، ۷۱۴، [ج ۶] ۱۴۳۶، [ج ۷] ۱۶۷۸
 جیرفت [ج ۱] ۱۶۷، ۲۸۲، [ج ۵] ۹۹۴، ۱۰۱۴، ۱۱۰۰، ۱۲۰۹، [ج ۶] ۱۲۸۴، ۱۲۸۵، ۱۴۳۷
 جیزغہ [ج ۴] ۹۶۲
 جیل [ج ۳] ۷۳۰
- چارک [ج ۷] ۱۶۴۸
 چالمیدان (محلہ) [ج ۳] ۶۷۵
 چاہ بہار [ج ۱] ۱۵۹، [ج ۴] ۹۴۵
 چاہ خانی [ج ۳] ۶۶۱
 چاہ کوتاہ [ج ۴] ۸۳۵
 چاہ داشتی (چاہ دشتی؟) [ج ۵] ۱۰۹۶
 چرون (چروم) [ج ۳] ۶۶۲
 چرکر [ج ۴] ۸۸۳
 چشمہ مروارید [ج ۴] ۸۰۸
 چفادک [ج ۳] ۶۶۱
- چلیپیانلو [ج ۱] ۲۲
 چنار راہدار [ج ۶] ۱۳۰۸، [ج ۷] ۱۵۴۲، ۱۶۲۳
 چہار راہی [ج ۵] ۱۰۷۶
 چہار محل (چہار محال) [ج ۱] ۱۸۱، ۲۶۸، ۲۶۸، ۳۲۳، [ج ۳] ۶۰۴، [ج ۴] ۹۰۸، [ج ۷] ۱۶۰۴
 چیرہ [ج ۷] ۱۶۴۸
- حاجی آقا [ج ۳] ۷۰۱
 حاجی طرخان (بندر) [ج ۳] ۷۵۴
 حبیب آباد [ج ۵] ۱۰۳۹
 حسن آباد [ج ۳] ۶۴۴
 حضرت عبدالعظیم [ج ۲] ۲۷، [ج ۳] ۵۷۳، ۶۳۶، [ج ۴] ۹۱۷، [ج ۶] ۱۴۳۶ (نیز نک: شاہزادہ عبدالعظیم)
- حکم آباد [ج ۲] ۴۶۲، [ج ۳] ۵۵۶، ۵۷۶
 حلوان [ج ۵] ۱۰۷۵
- خالد آباد [ج ۳] ۵۷۲، [ج ۴] ۹۶۹، [ج ۵] ۱۰۹۷، ۱۰۹۸، ۱۲۳۰
 خان خورہ (نک: خون خورہ)
- خان زنیان [ج ۲] ۵۳۵، [ج ۳] ۷۶۵، [ج ۴] ۷۸۸، [ج ۵] ۱۱۱۴، ۱۱۱۵، [ج ۶] ۱۳۴۵، [ج ۷] ۱۴۹۰، ۱۵۴۲، ۱۶۴۳
 خانقین [ج ۷] ۱۶۶۱
 خان کرکن - خوان گرگان [ج ۱] ۱۵۸، [ج ۴] ۷۸۷
 خانہ [ج ۵] ۱۰۹۷

- خانہ گرگان [ج ۵] ۱۰۰۰، [ج ۷] ۱۶۲۳،
۱۶۲۴
خبیص - خوان خبیص [ج ۳] ۶۷۷، [ج ۴] ۹۷۱، ۸۶۶
خجند [ج ۱] ۳۲۸
خراسان [ج ۱] ۶۶، ۱۱۰، ۱۲۳، ۱۲۶،
۱۳۷، [ج ۲] ۳۵۲، ۳۶۷، [ج ۳] ۸۲۲، ۶۷۶،
[ج ۴] ۷۹۶، ۷۴۴، [ج ۵] ۸۳۳، ۸۷۰، ۹۰۷، ۹۳۰،
۹۸۰، ۱۰۳۸، ۱۱۴۵، ۱۱۵۲،
۱۲۰۶، ۱۲۳۰، [ج ۶] ۱۲۸۹،
۱۳۳۷، ۱۳۳۸، ۱۴۳۰، ۱۴۳۵،
۱۴۴۸، [ج ۷] ۱۵۳۸، ۱۵۴۷،
۱۶۰۳، ۱۶۵۷
خرقان [ج ۳] ۶۷۸
خرم آباد [ج ۱] ۱۷۰، ۱۷۵، [ج ۳] ۶۸۰،
[ج ۵] ۱۱۹۲، [ج ۶] ۱۴۳۵
خزر (دریا) (نک: بحر خزر)
خسرو شیرین [ج ۵] ۱۲۰۳، [ج ۷] ۱۶۲۴
خشت [ج ۶] ۱۴۷۸
خضر [ج ۵] ۱۰۶۲، ۱۰۷۶، ۱۰۹۸،
۱۱۵۳، ۱۲۳۰
خطیب [ج ۱] ۲۹۲، [ج ۲] ۴۶۲-۴۶۴،
[ج ۳] ۵۰۲، ۵۰۴، ۵۹۴
خضر [ج ۴] ۸۹۳
خلج [ج ۱] ۲۴۴، [ج ۴] ۸۲۱
خلخال [ج ۳] ۶۷۵، [ج ۴] ۷۷۹
خلیج [ج ۲] ۴۳۸، ۴۷۲
خلیج فارس [ج ۱] ۹۶، ۱۵۹، ۱۶۷،
۲۷۶، ۲۵۰، ۲۸۲، [ج ۲] ۳۸۶،
۴۱۴، ۴۳۱، ۴۶۴، ۴۷۲، [ج ۳] ۵۵۵،
۵۵۵، ۷۱۶، ۷۴۷، ۷۶۴،
[ج ۴] ۷۸۸، ۷۹۹، ۸۷۳، ۸۹۴،
۹۱۳، ۹۳۳، ۹۴۱، ۹۶۱، ۹۷۱،
[ج ۵] ۱۰۶۹، ۱۰۷۹، ۱۱۰۰
- ۱۱۵۵، ۱۱۹۲، [ج ۶] ۱۳۳۳،
[ج ۷] ۱۵۶۲، ۱۶۷۲، ۱۶۷۸،
(نیز نک: بنادر خلیج فارس)
خمام [ج ۵] ۱۰۹۶
خمسه [ج ۶] ۱۴۳۶، ۱۴۳۷
خواجہ نفس [ج ۵] ۱۲۰۱، [ج ۶] ۱۳۳۷،
۱۴۴۸، [ج ۷] ۱۵۳۱، ۱۵۳۷،
۱۶۰۳
خوار [ج ۵] ۱۱۲۳، ۱۲۱۱، [ج ۶] ۱۴۳۶
خواف [ج ۳] ۶۷۶
خوانسار [ج ۶] ۱۲۸۳
خور [ج ۵] ۱۰۳۸
خوشاب (خوش آب) [ج ۳] ۶۶۱
خوشکوه (خوش کوه) [ج ۳] ۵۶۷
خون خوره - خان خرہ - خان خوره [ج ۵] ۱۰۳۹،
[ج ۶] ۱۴۴۹، [ج ۷] ۱۶۲۲، ۱۶۲۴
خوی [ج ۱] ۱۱۰، ۱۲۵، [ج ۲] ۳۷۰،
۳۸۸، [ج ۳] ۶۷۵، [ج ۶] ۱۴۳۵،
[ج ۷] ۱۶۳۰، ۱۶۴۲
خیابان [ج ۲] ۴۶۲، ۴۶۳
خیابان علاء الدولہ [ج ۳] ۷۰۶
خیوہ [ج ۱] ۳۲۸
داراب [ج ۳] ۷۱۳، [ج ۴] ۹۴۱، [ج ۶] ۱۴۶۵
دالکی [ج ۱] ۱۵۸، ۱۶۷، ۲۶۸، [ج ۳] ۷۵۷،
۶۶۱، [ج ۴] ۷۸۹، ۸۰۷،
۸۳۵، [ج ۵] ۱۰۰۰، [ج ۶] ۱۳۳۹،
[ج ۷] ۱۶۲۲، ۱۶۷۲، ۱۶۷۷
دامغان [ج ۳] ۶۷۸، [ج ۵] ۱۰۱۳،
۱۱۵۲، ۱۱۷۰، ۱۲۰۲، ۱۲۲۸

- ۱۲۸۴ [۶ ج]، ۱۰۹۹، ۱۲۳۳، ۱۴۳۷، ۱۲۸۵
 دوهچی (محلہ) [۱ ج] ۲۲۴
 دھانہ [۴ ج] ۸۹۲
 دہ بزرگی [۶ ج] ۱۴۷۷
 دہ بید [۱ ج] ۱۵۸، ۱۸۸، [۲ ج] ۵۲۴،
 ۵۲۵، [۳ ج] ۷۱۴، [۴ ج] ۷۸۸،
 ۸۶۶، [۵ ج] ۱۰۱۶، ۱۰۲۹،
 [۷ ج] ۱۵۴۱، ۱۵۴۴، ۱۶۵۹،
 ۱۶۶۱
 دھج [۴ ج] ۹۷۰
 دھنوارقان [۳ ج] ۶۷۵
 دہ رستم بیک [۵ ج] ۱۰۹۹
 دہ سلام [۵ ج] ۱۰۳۸
 دہ شیخ [۷ ج] ۱۶۲۳، ۱۶۲۴
 دہ کرد [۵ ج] ۱۰۸۳، ۱۰۹۸
 دہ کو [۵ ج] ۹۹۹
 دہ نامہ [۵ ج] ۱۲۳۲
 دیر (بندر) [۵ ج] ۱۰۰۷
 دیز آباد [۴ ج] ۷۹۵، [۵ ج] ۱۰۷۶
 دیلمان [۳ ج] ۶۷۹
 دیلمقان [۳ ج] ۶۷۵
 دیو سفید (قلعہ) [۵ ج] ۱۲۳۳
 رائین [۶ ج] ۱۴۳۷
 رام ہرمز [۱ ج] ۲۸۳، [۲ ج] ۴۷۲
 رانکی [۵ ج] ۱۰۳۷
 راور [۳ ج] ۶۷۷، [۴ ج] ۹۷۱
 راونج [۴ ج] ۷۹۸
 راہدار [۷ ج] ۱۶۰۴، ۱۶۵۹
 رباط [۴ ج] ۸۷۶، ۸۸۲، [۵ ج] ۱۰۹۶
 رباط کریم [۳ ج] ۶۴۱، ۶۴۴، ۶۸۶،
 ۷۰۵
 رحمت آباد [۳ ج] ۷۴۴
- [۶ ج] ۱۴۲۲، ۱۴۳۶، [۷ ج]
 ۱۵۳۱، ۱۵۳۸، ۱۶۰۳
 دخمہ کینسرو [۱ ج] ۱۵۹
 دربند [۷ ج] ۱۶۶۶
 دررود [۴ ج] ۷۹۵، ۷۹۶، ۸۳۰
 درجز - درگڑ [۱ ج] ۱۲۳، [۳ ج] ۶۷۶،
 ۷۴۴، [۵ ج] ۹۸۰، ۹۹۸، ۱۰۱۲،
 ۱۰۳۸، [۶ ج] ۱۴۳۵
 دریاقلی [۳ ج] ۶۶۱
 درخلیل - دزخلیل [۱ ج] ۲۶۳، [۲ ج]
 ۴۴۹
 دزفول [۳ ج] ۶۷۸، ۷۶۵، [۴ ج] ۹۳۳،
 ۹۶۲، [۶ ج] ۱۴۳۶
 دشت ارجن - دشت ارژن [۳ ج] ۷۳۲،
 ۷۶۵، [۴ ج] ۷۷۵، ۷۸۷، ۷۸۸،
 ۸۰۴، ۸۰۸، ۸۶۶، ۹۴۴، ۹۶۱،
 [۵ ج] ۱۰۵۴، ۱۰۷۲، ۱۱۱۳،
 [۶ ج] ۱۳۴۵، [۷ ج] ۱۴۹۱،
 ۱۵۴۲، ۱۶۰۵، ۱۶۲۴، ۱۶۸۱
 دشتستان [۳ ج] ۶۵۸، ۶۷۷، [۴ ج]
 ۷۸۷
 دشت گرگان [۵ ج] ۱۲۰۱
 دشتی [۲ ج] ۴۷۸، [۳ ج] ۷۸۷
 دلوار - دیلوار [۳ ج] ۷۱۶، [۴ ج]
 ۸۹۴، ۹۴۱، ۹۴۲، ۹۶۱
 دماوند [۳ ج] ۶۷۸، [۴ ج] ۹۳۶،
 ۹۳۷، [۶ ج] ۱۴۳۶
 دو بی (دبای) [۷ ج] ۱۶۰۶
 دوج [۱ ج] ۱۶۶
 دوشان تپہ [۱ ج] ۱۶۸، [۳ ج] ۶۸۷،
 ۷۰۶
 دولت (محلہ) [۳ ج] ۶۷۵
 دولت آباد [۱ ج] ۱۶۷، [۲ ج] ۴۱۳،
 [۳ ج] ۶۸۰، [۴ ج] ۸۵۹، [۵ ج]

۱۶۶۳، ۱۶۵۶، ۱۶۴۷، ۱۶۳۱	رشت [ج ۱] ۳۷، ۴۳، ۴۴، ۵۳، ۶۶، ۷۳،
رفسنجان [ج ۱] ۱۶۷، ۱۷۴، [ج ۲] ۴۱۳،	۱۱۰، ۱۲۶، ۱۳۳، ۱۳۷، ۱۴۴،
[ج ۳] ۵۶۷، ۶۴۹، ۶۷۷، ۷۳۱،	۱۵۷، ۱۵۹، ۱۶۵، ۱۷۳، ۱۷۴،
۷۳۲، [ج ۴] ۸۷۵، ۸۹۳، ۸۹۴،	۲۱۸، ۲۴۸، ۲۴۹، ۳۰۵، [ج ۲]
۹۴۹، [ج ۵] ۱۲۳۰، [ج ۶]	۳۵۲، ۳۸۱، ۴۰۳، ۴۱۳، ۴۱۵ -
۱۴۳۷، ۱۲۸۵	۴۱۷، ۴۲۱ - ۴۲۶، ۴۲۹، ۴۳۱،
رنه (رینه) [ج ۴] ۹۳۷	۴۴۰، ۴۴۸، ۴۵۹ - ۴۶۱، ۴۶۹،
روبار [ج ۱] ۲۸۲	۴۷۴، ۴۸۶، ۴۸۷، ۵۲۰ - ۵۲۲،
رودبار [ج ۱] ۲۸۲، [ج ۳] ۶۷۹، [ج	۵۲۹، [ج ۳] ۵۴۳، ۵۴۵ - ۵۴۸،
[ج ۵] ۹۹۴، [ج ۶] ۱۲۸۴، ۱۲۸۵	۵۶۴، ۵۶۶، ۵۷۷، ۵۸۲، ۵۸۳،
رود هله [ج ۴] ۸۷۳	۵۸۵، ۵۸۶، ۵۹۶، ۵۹۹، ۶۰۷،
روسیه [ج ۱] ۳۰۹، ۳۱۴، ۳۱۶، ۳۲۷،	۶۳۶، ۶۴۱، ۶۴۶، ۶۵۵، ۶۵۸،
[ج ۲] ۳۸۹، ۴۳۵، [ج ۳] ۳۳۱،	۶۶۴، ۶۶۶، ۶۹۲، ۶۹۶، ۷۰۸،
۵۷۰، ۵۷۱، ۵۷۵، ۵۷۷ - ۵۷۹،	۷۰۹، ۷۱۷، ۷۲۸، ۷۴۳، ۷۴۴،
۵۸۱، ۵۸۳ - ۵۸۷، ۵۸۹، ۶۰۷ -	۷۵۳، ۷۵۸، ۷۵۹، ۷۶۱، [ج ۴]
۶۰۹، ۶۱۱، ۶۱۹، ۶۲۰، ۶۲۳،	۷۷۹، ۷۸۵، ۸۲۱، ۸۲۳، ۸۵۵،
۶۲۷، ۶۲۸، ۶۳۰، ۶۳۲، ۶۳۴،	۸۶۴، ۸۶۹، ۸۷۶، ۸۷۸، ۹۶۷،
۶۴۶، ۶۵۱ - ۶۵۴، ۶۶۲ - ۶۶۵،	[ج ۵] ۱۰۱۲، ۱۰۳۷، ۱۰۳۸،
۶۹۱، ۶۹۲، ۶۹۴، ۶۹۷، ۶۹۹،	۱۰۷۴، ۱۰۸۴، ۱۰۸۶، ۱۰۹۶،
۷۰۲، ۷۰۷، ۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۷،	۱۱۰۱، ۱۱۵۱، ۱۱۵۲، ۱۱۵۶،
۷۲۱، ۷۲۲، ۷۲۶، ۷۳۴ - ۷۳۶،	۱۱۹۴، ۱۲۰۰، ۱۲۰۶، ۱۲۲۹،
۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۱، ۷۴۳، ۷۴۴،	[ج ۶] ۱۲۹۷، ۱۲۹۸، ۱۳۳۴،
۷۴۹، ۷۵۰، ۷۵۲، ۷۵۳، ۷۵۶،	۱۳۵۱، ۱۳۵۲، ۱۳۵۷، ۱۳۶۰،
۷۵۷، [ج ۴] ۷۶۱، ۷۶۶، ۷۶۷، [ج	۱۳۶۳، ۱۳۶۴، ۱۳۶۷ - ۱۳۶۹،
۸۰۱، ۸۰۲، ۸۲۱، ۸۲۸، ۸۴۲،	۱۳۷۲، ۱۳۷۳، ۱۳۷۵، ۱۳۷۷،
۸۷۵، [ج ۵] ۹۸۵ - ۹۸۸، ۹۹۰،	۱۳۷۹، ۱۳۸۰، ۱۳۹۱، ۱۳۹۳،
۹۹۱، ۱۰۰۰، ۱۰۰۱، ۱۰۰۳،	۱۳۹۸، ۱۴۳۷، ۱۴۴۵، ۱۴۴۸،
۱۰۰۴، ۱۰۰۸، ۱۰۱۳ - ۱۰۱۵،	۱۴۵۸، ۱۴۵۹، ۱۴۶۲، [ج ۷]
۱۰۱۸، ۱۰۳۷، ۱۰۳۸، ۱۰۵۹،	۱۴۸۹، ۱۴۹۲، ۱۴۹۴، ۱۴۹۸،
۱۰۶۶، ۱۱۰۰، ۱۱۰۶، ۱۱۲۳،	۱۵۰۱، ۱۵۰۸، ۱۵۱۳ - ۱۵۱۵،
۱۱۲۷، ۱۱۴۱، ۱۱۴۴، ۱۱۵۷،	۱۵۱۷، ۱۵۲۴، ۱۵۳۱، ۱۵۳۲،
۱۱۶۰، ۱۱۶۱، ۱۱۶۳، ۱۱۶۴،	۱۵۳۶ - ۱۵۳۸، ۱۵۴۵ - ۱۵۴۸،
۱۱۶۹، ۱۲۰۶، ۱۲۱۵، ۱۲۱۶،	۱۵۵۱، ۱۵۵۲، ۱۵۶۶، ۱۵۶۸،
۱۲۲۰، ۱۲۲۲ - ۱۲۲۴، [ج ۶]	۱۵۷۶، ۱۵۸۵، ۱۵۹۰، ۱۵۹۳،
۱۲۵۶، ۱۲۶۴، ۱۳۰۱، ۱۳۳۵،	۱۵۹۸، ۱۶۰۳، ۱۶۰۷، ۱۶۱۰،

- ۱۳۶۴، ۱۳۷۵، ۱۳۹۶ [ج ۷]
 ۱۵۳۰، ۱۵۳۴، ۱۵۵۴، ۱۵۶۲
 ۱۵۸۳، ۱۵۹۳، ۱۶۰۳، ۱۶۱۱
 ۱۶۲۰، ۱۶۲۷، ۱۶۳۱، ۱۶۶۱
 ۱۶۶۳
 رینان [ج ۱] ۲۲۰
 ریوال [ج ۱] ۱۹۱
- زاوه [ج ۳] ۷۴۵، ۷۲۹
- زرکان - زرقون - زرکان [ج ۱] ۱۸۰
 [ج ۲] ۴۷۲، [ج ۷] ۱۶۲۲
- زرگنده [ج ۱] ۲۳۷، ۲۴۶ [ج ۲]
 ۶۲۲، ۶۸۳، ۷۰۴، ۷۲۶، ۷۵۵
 [ج ۴] ۹۱۶، ۹۱۷، [ج ۵] ۱۱۳۱
 ۱۱۳۹، ۱۱۹۳، ۱۱۹۷ [ج ۶]
 ۱۳۳۲
- زرنده [ج ۱] ۲۴۴ [ج ۳] ۶۷۸ [ج ۵]
 ۱۲۲۵، [ج ۶] ۱۲۸۷، ۱۴۳۶
- زرنجان [ج ۱] ۶۶ [ج ۲] ۴۶۶ [ج ۳]
 ۵۶۶، ۶۷۸، ۷۳۷، ۷۳۹، ۷۴۴
 ۷۴۹، ۷۶۱ [ج ۴] ۷۸۲، ۷۸۵
 ۸۵۲، ۹۵۰ [ج ۵] ۱۲۳۵ [ج ۶]
 ۱۴۳۶، [ج ۷] ۱۵۶۷، ۱۵۷۷
- زنیان [ج ۷] ۱۶۲۳
 زواره [ج ۴] ۹۱۰، ۹۳۹، ۹۶۹
- ژاپن [ج ۶] ۱۳۴۵
- سابوخ [ج ۳] ۵۶۷
- ساری [ج ۳] ۶۸۰ [ج ۵] ۱۰۷۴
 ۱۱۶۷، ۱۱۷۰، ۱۲۰۲ [ج ۶]
- ۱۴۳۷ [ج ۷] ۱۵۹۲
 ساوجبلاغ [ج ۱] ۳۳، ۱۲۵ [ج ۳]
 ۵۴۷، ۶۷۵ [ج ۶] ۱۴۳۵
 ساوه [ج ۱] ۶۳ [ج ۳] ۶۷۸ [ج ۵]
 ۱۲۲۱، ۱۲۲۵ [ج ۶] ۱۲۸۷
 ۱۴۳۶
- سبزآباد [ج ۳] ۷۳۳
 سبزووار [ج ۱] ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۳۷
 [ج ۳] ۵۶۷، ۶۷۶ [ج ۵] ۱۱۵۲
- ۱۲۰۶ [ج ۶] ۱۴۳۵
 سبزه میدان (رشت) [ج ۶] ۱۴۵۹
 سراب [ج ۳] ۶۴۷، ۶۷۵، ۷۳۷، ۷۳۹
 ۷۲۹، ۷۵۰، ۷۵۴، ۷۵۶، ۷۶۰
 [ج ۴] ۷۷۷، ۷۷۹، ۷۹۸، ۸۱۲
 ۸۷۶، ۸۹۲، ۸۹۵، ۹۰۸، ۹۳۱
 [ج ۵] ۱۱۹۰ [ج ۶] ۱۴۳۵
- سربند [ج ۳] ۷۳۰ [ج ۴] ۹۵۹
 سرپل [ج ۲] ۳۵۳ [ج ۴] ۹۷۰ [ج ۵]
 ۱۱۹۰
- سرخابه [ج ۴] ۸۹۵
 سرخس [ج ۴] ۹۰۸
 سرخون [ج ۵] ۱۱۸۴
- سرخه - سرخی [ج ۶] ۱۴۶۵ [ج ۷]
 ۱۵۴۲
- سردرود [ج ۲] ۳۶۸، ۴۳۴، ۴۶۲ [ج ۴]
 ۹۳۲
- سرسنگ [ج ۲] ۳۸۲، ۳۸۳
 سروستان [ج ۶] ۱۴۶۵
- سرهند [ج ۷] ۱۵۷۷
- سعدی (دروازه) [ج ۶] ۱۴۶۳
 سعیدآباد [ج ۳] ۶۷۷
- سقز [ج ۳] ۶۷۹ [ج ۶] ۱۴۳۶
 سلطانآباد [ج ۱] ۲۹، ۵۵، ۸۲، ۱۷۹
 ۲۱۸، ۲۶۷ [ج ۳] ۶۴۸، ۶۴۹

۱۲۱۷، ۱۲۲۲، ۱۲۲۴، ۱۲۴۳،
 [ج ۶] ۱۲۵۶، ۱۲۶۰، ۱۲۷۹،
 ۱۲۹۲، ۱۲۹۷، ۱۲۹۸، ۱۳۰۰،
 ۱۳۰۴، ۱۳۰۶، ۱۳۰۷، ۱۳۰۹،
 ۱۳۱۲، ۱۳۱۴، ۱۳۱۷، ۱۳۱۹ -
 ۱۳۲۳، ۱۳۲۶، ۱۳۲۸، ۱۳۴۶،
 ۱۳۴۷، ۱۳۴۹، ۱۳۵۲، ۱۳۵۴،
 ۱۳۵۷، ۱۳۶۰، ۱۳۶۱، ۱۳۶۳،
 ۱۳۶۴، ۱۳۷۱، ۱۳۷۴، ۱۳۷۵،
 ۱۳۷۷، ۱۳۸۱، ۱۳۸۴، ۱۳۹۴،
 ۱۳۹۹، ۱۴۰۰، ۱۴۰۳ - ۱۴۰۵،
 ۱۴۰۷ - ۱۴۱۱، ۱۴۱۵، ۱۴۱۶،
 ۱۴۲۳، ۱۴۲۴، ۱۴۲۶، ۱۴۳۸،
 ۱۴۵۱، ۱۴۵۲، ۱۴۵۹، ۱۴۶۱،
 [ج ۷] ۱۴۸۹، ۱۴۹۲، ۱۵۱۲،
 ۱۵۲۲، ۱۵۵۰ - ۱۵۵۲، ۱۵۵۵،
 ۱۵۶۳، ۱۵۶۴، ۱۵۶۷، ۱۵۷۲،
 ۱۵۷۵، ۱۵۷۶، ۱۵۷۹، ۱۵۸۱،
 ۱۵۸۲، ۱۵۸۶، ۱۵۹۴، ۱۵۹۶،
 ۱۵۹۸، ۱۶۱۱، ۱۶۱۲، ۱۶۱۷،
 ۱۶۱۹، ۱۶۲۹، ۱۶۳۴، ۱۶۳۸،
 ۱۶۵۷، ۱۶۶۹

سنقر [ج ۳] ۶۷۹

سنگلیج (محلہ) [ج ۳] ۶۷۵

سنندج [ج ۳] ۶۷۹، [ج ۴] ۹۱۱، [ج ۵] ۱۱۲۱

منہ (سنندج) [ج ۶] ۱۴۳۶

سوء [ج ۱] ۷۴

سوتد [ج ۵] ۹۷۶، ۹۸۶، ۹۸۷، ۹۹۸،

۱۰۱۰، ۱۰۴۲، ۱۰۴۴، ۱۰۶۳،

۱۰۸۰، ۱۰۸۵، ۱۰۹۴، ۱۱۰۵،

۱۱۰۷ - ۱۱۱۰، ۱۱۷۷، ۱۱۸۳،

۱۱۸۷ - ۱۱۹۰، ۱۱۹۲، ۱۱۹۸،

۱۲۲۲، ۱۲۳۳، ۱۲۳۹، [ج ۶]

۱۲۵۶، ۱۲۶۶، ۱۲۷۰، ۱۲۷۲ -

۶۷۸، ۷۲۱، ۷۳۰، ۷۴۱، ۷۶۲،
 [ج ۴] ۷۸۵، ۷۹۸، ۸۱۲، ۸۷۶،
 ۸۹۲، ۸۹۵، ۹۰۸، ۹۳۱، ۹۵۹،
 ۹۶۹، [ج ۵] ۱۰۳۹، ۱۰۸۵،
 ۱۱۵۳، ۱۱۵۵، ۱۱۹۳، ۱۲۰۹،
 ۱۲۱۳، ۱۲۱۸، ۱۲۳۲، ۱۲۳۴،
 [ج ۶] ۱۲۸۲، ۱۲۸۳، ۱۲۸۷،
 ۱۳۳۹، ۱۴۳۵، ۱۴۳۶، ۱۴۴۵،
 [ج ۷] ۱۶۳۸، ۱۶۳۹، ۱۶۷۱،
 ۱۶۷۴

سلطان سری راک [ج ۴] ۹۶۹

سلطنت آباد [ج ۳] ۵۶۵، ۵۷۳، ۵۹۸،
 ۶۱۷، ۶۲۴، ۶۲۵، ۶۳۸، ۶۸۲،
 ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۸۷، ۶۹۰، ۶۹۱،
 ۷۰۵، ۷۰۶

سلماس [ج ۱] ۱۲۵، [ج ۲] ۳۵۱،
 ۳۷۰، ۳۸۹، ۳۹۰، ۴۴۸، ۴۴۹،
 ۴۵۵، ۵۲۸، [ج ۳] ۵۹۹، [ج ۷]
 ۱۶۳۰

سمنان [ج ۱] ۱۶۵، [ج ۳] ۶۷۸، [ج ۵]
 ۱۱۷۳، ۱۱۸۷، ۱۲۲۸، [ج ۶]
 ۱۴۳۶، [ج ۷] ۱۵۳۱، ۱۵۹۷

سمیلا [ج ۶] ۱۳۱۱

سنت پترزبورگ [ج ۲] ۳۲۷، ۳۲۸،

۳۵۲، ۳۷۹، ۴۰۱، ۵۳۸، [ج ۳]

۵۴۲، ۵۴۵، ۵۴۹، ۵۵۴، ۵۵۵،

۵۵۸، ۵۷۰، ۵۷۵، ۵۷۹، ۵۸۴،

۵۸۵، ۵۸۷ - ۵۸۹، ۶۱۹، ۶۲۲،

۶۲۵، ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۳۰، ۶۳۲،

۶۳۴، ۶۶۵، [ج ۴] ۷۹۰، [ج ۵]

۹۸۷، ۹۹۰، ۱۰۰۰، ۱۰۱۴،

۱۰۴۱، ۱۱۰۵، ۱۱۰۷، ۱۱۱۰،

۱۱۱۲، ۱۱۲۳، ۱۱۲۴، ۱۱۲۶،

۱۱۳۷، ۱۱۴۰، ۱۱۶۹، ۱۱۷۲،

۱۱۷۶، ۱۱۸۲ - ۱۱۸۴، ۱۱۸۸،

۱۰۷۰، ۱۱۴۱، ۱۱۴۲، ۱۱۵۲،
 ۱۱۵۸، ۱۱۷۰، ۱۱۹۷، ۱۲۲۸،
 ۱۱۴۱، ۱۱۴۲، [ج ۶] ۱۴۳۶،
 [ج ۷] ۱۵۲۱، ۱۵۲۸، ۱۵۸۱،
 ۱۵۹۷، ۱۶۰۳، ۱۶۵۳

شاه عبدالعظیم - شاهزاده عبدالعظیم (نک:
 حضرت عبدالعظیم)

شاهنو [ج ۱] ۱۶۶
 شبلی [ج ۴] ۹۳۸
 شفیع آباد [ج ۱] ۱۲۳
 شلا (?) [ج ۵] ۱۰۹۶
 شلکستان [ج ۷] ۱۶۲۲ - ۱۶۲۴
 شمس [ج ۱] ۱۶۷
 شمشیری [ج ۳] ۷۱۶
 شمیرانات - شمیران [ج ۳] ۵۹۸
 [ج ۴] ۹۰۷
 شورین [ج ۶] ۱۳۴۰
 شوشر [ج ۳] ۶۷۸، ۷۶۵، [ج ۴]
 ۷۹۹، ۹۳۳، ۹۴۲، ۹۶۲، [ج ۶]
 ۱۴۳۶

شوکتیه (مدرسه) [ج ۶] ۱۳۵۱
 شہراب [ج ۴] ۹۶۹
 شہریابک [ج ۳] ۶۸۰
 شہریار [ج ۳] ۶۳۹، [ج ۶] ۱۴۳۶
 شیبکوه [ج ۷] ۱۶۴۸

شمیراز [ج ۱] ۳۶، ۳۸، ۴۴، ۴۵، ۵۵،
 ۶۷، ۸۲، ۸۳، ۹۵، ۱۰۸، ۱۱۱،
 ۱۱۲، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۲۲، ۱۲۷ -
 ۱۲۹، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۹، ۱۴۴،
 ۱۵۵، ۱۵۸، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۷،
 ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۳، ۱۷۵ - ۱۸۰،
 ۱۸۵، ۱۸۸، ۱۹۰، ۲۰۰، ۲۱۸،
 ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۶۸، ۲۸۱، ۲۸۲،
 ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۹، ۳۰۵، ۳۲۲

۱۲۷۴، ۱۲۷۷، ۱۲۸۸، ۱۳۴۸
 سوادکوه [ج ۳] ۶۸۰، [ج ۵] ۱۱۸۷،
 ۱۲۱۵، ۱۲۳۳، [ج ۶] ۱۲۸۷

سورمق [ج ۷] ۱۶۲۴
 سویس [ج ۴] ۹۲۹، [ج ۵] ۱۱۴۰
 سیاخ [ج ۷] ۱۶۲۳
 سیدان [ج ۱] ۲۴۹

سیرجان [ج ۳] ۶۷۷، [ج ۴] ۸۹۴،
 [ج ۶] ۱۲۸۴، ۱۲۸۵، ۱۴۳۷
 سیستان [ج ۱] ۲۵، ۷۳، ۱۱۲، ۱۶۷،
 ۲۶۹، [ج ۳] ۵۶۷، ۶۰۱، ۶۴۸،
 ۶۷۶، ۶۸۵، ۷۲۹، ۷۳۰، ۷۴۵،
 [ج ۴] ۷۸۷، ۸۳۴، ۸۷۰، ۸۸۲،
 ۸۹۲، ۹۳۸، ۹۵۶، ۹۶۸، [ج ۵]
 ۹۸۱، ۱۰۳۸، ۱۰۷۵، ۱۰۹۶،
 ۱۱۵۲، ۱۲۰۷، ۱۲۳۱، [ج ۶]
 ۱۲۹۰، ۱۳۳۵، ۱۳۴۰، ۱۴۳۶،
 ۱۴۴۹، [ج ۷] ۱۵۴۰، ۱۶۰۵،
 ۱۶۵۸

سینہ سفید (گدار - برج) [ج ۴] ۷۸۷،
 ۸۰۸، [ج ۵] ۹۹۹، [ج ۷] ۱۶۲۳
 سیوند [ج ۱] ۱۸۸، ۳۰۵، [ج ۲] ۳۵۳،
 ۴۷۲، ۵۲۴، [ج ۴] ۸۳۵، ۸۷۳،
 [ج ۵] ۱۰۰۰، ۱۰۱۹، ۱۰۸۳،
 ۱۱۵۰، [ج ۶] ۱۴۳۶، [ج ۷]
 ۱۶۲۲، ۱۶۲۳

شاه آباد [ج ۳] ۵۸۹، ۶۳۹، ۶۴۳، ۶۸۶،
 ۷۰۵
 شامپور [ج ۷] ۱۵۰۹، ۱۵۲۷، ۱۶۰۴،
 ۱۶۸۱

شاه چراغ [ج ۳] ۷۱۳، ۷۱۴
 شامروود [ج ۳] ۶۰۰، ۶۷۸، [ج ۵]

۱۱۸۶ - ۱۱۸۸ ، ۱۱۹۰ - ۱۱۹۲ ،
 ۱۱۹۶ ، ۱۱۹۸ ، ۱۲۰۳ ، ۱۲۰۷ ،
 ۱۲۱۲ ، ۱۲۱۵ ، ۱۲۱۶ ، ۱۲۱۸ ،
 ۱۲۲۰ ، ۱۲۲۱ ، ۱۲۲۳ ، ۱۲۲۴ ،
 ۱۲۳۱ ، ۱۲۴۰ - ۱۲۴۲ ، ۱۲۴۴ -
 ۱۲۴۶ [ج ۶] ۱۲۵۲ - ۱۲۶۹ ،
 ۱۲۷۲ - ۱۲۷۷ ، ۱۲۷۹ ، ۱۲۸۲ ،
 ۱۲۸۴ ، ۱۲۹۱ - ۱۲۹۳ ، ۱۲۹۵ -
 ۱۲۹۸ ، ۱۳۰۴ - ۱۳۰۶ ، ۱۳۰۸ ،
 ۱۳۱۶ ، ۱۳۱۹ ، ۱۳۳۸ - ۱۳۴۲ ،
 ۱۳۴۵ ، ۱۳۶۴ ، ۱۳۶۲ ، ۱۳۶۳ ،
 ۱۳۶۵ ، ۱۳۶۷ ، ۱۳۶۹ ، ۱۳۷۲ ،
 ۱۳۷۳ ، ۱۳۷۴ ، ۱۳۷۵ ، ۱۳۷۶ ،
 ۱۳۷۷ ، ۱۳۷۸ ، ۱۳۷۹ ، ۱۳۸۲ ،
 ۱۳۸۷ [ج ۷] ۱۳۹۲ - ۱۳۹۳ ، ۱۳۹۹ ،
 ۱۴۰۲ ، ۱۴۰۵ ، ۱۴۰۹ ، ۱۴۱۰ ،
 ۱۴۱۴ ، ۱۴۱۸ ، ۱۴۲۶ ، ۱۴۲۸ ،
 ۱۴۳۹ - ۱۴۴۴ ، ۱۴۵۱ ، ۱۴۴۳ ،
 ۱۴۵۲ ، ۱۴۵۵ ، ۱۴۵۶ ، ۱۴۶۲ -
 ۱۴۶۵ ، ۱۴۶۸ - ۱۴۷۹ ، ۱۴۸۲ ،
 ۱۴۸۷ [ج ۷] ۱۴۹۲ - ۱۴۹۳ ، ۱۴۹۹ ،
 ۱۵۰۲ ، ۱۵۰۵ ، ۱۵۰۹ ، ۱۵۱۰ ،
 ۱۵۱۴ ، ۱۵۱۸ ، ۱۵۲۶ ، ۱۵۲۸ ،
 ۱۵۳۹ - ۱۵۴۴ ، ۱۵۵۱ ، ۱۵۵۲ ،
 ۱۵۶۰ ، ۱۵۶۱ ، ۱۵۶۵ ، ۱۵۶۸ ،
 ۱۵۷۷ ، ۱۵۷۸ ، ۱۵۸۲ ، ۱۵۸۸ ،
 ۱۶۰۴ - ۱۶۰۶ ، ۱۶۲۴ ، ۱۶۳۷ ،
 ۱۶۳۸ ، ۱۶۴۲ ، ۱۶۴۳ ، ۱۶۵۹ ،
 ۱۶۶۱ ، ۱۶۶۹ - ۱۶۷۲ ، ۱۶۷۷ ،
 ۱۶۸۰ - ۱۶۸۴

شیفت [ج ۳] ۶۵۷

شیورع (شیوع؟) [ج ۴] ۹۶۲

صاحب الامر [ج ۳] ۵۹۳

صائین قلعه [ج ۳] ۶۷۵

صحنه [ج ۵] ۱۱۴۴

طارم [ج ۳] ۶۷۸

[ج ۲] ۳۵۲ ، ۳۶۷ ، ۳۸۵ ، ۳۸۶ ،
 ۴۰۹ ، ۴۱۰ ، ۴۱۴ ، ۴۳۲ ، ۴۶۸ ،
 ۴۶۹ ، ۴۷۱ ، ۴۷۲ ، ۴۷۹ ، ۴۸۰ ،
 ۵۲۴ ، ۵۳۳ ، ۵۳۵ ، [ج ۳] ۵۶۸ ،
 ۵۶۹ ، ۵۷۲ ، ۵۷۸ ، ۵۹۶ ، ۶۰۲ - ۶۰۴ ،
 ۶۱۰ ، ۶۱۳ - ۶۱۹ ، ۶۲۶ ، ۶۲۷ ،
 ۶۲۹ - ۶۳۱ ، ۶۳۴ ، ۶۳۵ ، ۶۵۰ ،
 ۶۵۳ ، ۶۵۵ - ۶۵۹ ، ۷۱۳ - ۷۱۵ ،
 ۷۲۸ ، ۷۳۰ - ۷۳۴ ، ۷۴۰ ، ۷۴۶ -
 ۷۴۸ ، ۷۴۸ ، ۷۵۸ ، ۷۶۲ - ۷۶۵ ، ۷۶۷ ،
 [ج ۴] ۷۷۵ ، ۷۸۱ ، ۷۸۶ - ۷۹۰ ،
 ۷۹۲ ، ۷۹۹ - ۸۰۱ ، ۸۰۲ - ۸۰۵ ،
 ۸۰۷ ، ۸۰۹ ، ۸۱۰ ، ۸۱۲ ، ۸۲۰ ،
 ۸۲۲ ، ۸۲۴ ، ۸۳۲ ، ۸۳۴ ، ۸۳۵ ،
 ۸۳۷ ، ۸۴۶ ، ۸۵۶ - ۸۵۸ ، ۸۶۵ ،
 ۸۶۷ ، ۸۷۲ ، ۸۷۳ ، ۸۷۶ ، ۸۸۶ ،
 ۸۹۴ ، ۹۰۴ ، ۹۱۲ ، ۹۲۵ ، ۹۳۲ -
 ۹۳۴ ، ۹۳۶ ، ۹۳۷ ، ۹۴۱ ، ۹۴۴ -
 ۹۴۶ ، ۹۴۸ ، ۹۴۹ ، ۹۵۵ ، ۹۵۷ ،
 ۹۵۹ ، ۹۶۰ ، ۹۶۴ ، ۹۶۶ ، ۹۶۷ ،
 ۹۶۹ ، ۹۷۱ ، ۹۷۲ ، [ج ۵] ۹۷۷ -
 ۹۷۹ ، ۹۸۱ - ۹۸۳ ، ۹۸۶ ، ۹۸۸ ، ۹۹۵ ،
 ۹۹۶ ، ۹۹۹ ، ۱۰۰۰ ، ۱۰۰۱ ، ۱۰۰۲ ،
 ۱۰۰۵ - ۱۰۰۷ ، ۱۰۰۹ ، ۱۰۱۰ ،
 ۱۰۱۴ ، ۱۰۱۶ ، ۱۰۱۹ ، ۱۰۲۹ -
 ۱۰۳۲ ، ۱۰۴۰ - ۱۰۴۳ ، ۱۰۴۵ ،
 ۱۰۴۸ ، ۱۰۴۹ ، ۱۰۵۱ - ۱۰۵۴ ،
 ۱۰۵۶ - ۱۰۶۳ ، ۱۰۶۵ ، ۱۰۷۲ ،
 ۱۰۷۶ - ۱۰۷۸ ، ۱۰۸۱ - ۱۰۸۴ ،
 ۱۰۸۶ ، ۱۰۸۹ ، ۱۰۹۷ ، ۱۰۹۹ ،
 ۱۱۰۳ ، ۱۱۰۴ ، ۱۱۰۶ ، ۱۱۱۲ ،
 ۱۱۱۴ - ۱۱۱۶ ، ۱۱۱۸ ، ۱۱۱۹ ،
 ۱۱۲۳ ، ۱۱۲۵ ، ۱۱۲۸ ، ۱۱۳۷ ،
 ۱۱۴۴ ، ۱۱۵۰ ، ۱۱۵۱ ، ۱۱۵۵ ،
 ۱۱۵۹ ، ۱۱۶۶ ، ۱۱۶۷ ، ۱۱۷۱

طارم سفلی [ج ۳] ۶۷۸
 طالش - طالش دولاب - طوالش [ج ۱]
 ۵۴، ۶۶، ۳۰۵، [ج ۲] ۳۵۲،
 ۴۱۳، [ج ۳] ۶۷۹، ۷۲۸، [ج ۴]
 ۸۳۳، [ج ۵] ۱۰۷۴، ۱۱۵۲، [ج ۶]
 ۱۴۵۸

عقدا [ج ۳] ۶۸۰

علی آباد [ج ۵] ۹۸۱

عودلاجان (محلۀ) [ج ۳] ۶۷۵

عیساوندی (عیساوندی) [ج ۳] ۶۶۱

طالقان [ج ۳] ۶۷۸

طاهرون [ج ۳] ۷۱۳

طیس [ج ۱] ۱۵۷، ۱۸۷، [ج ۲] ۴۳۰،

[ج ۳] ۶۷۶، ۷۴۴، ۷۴۵، [ج ۴]

۸۷۱، ۸۷۶، ۹۳۸، ۹۵۶، ۹۶۸،

[ج ۵] ۹۸۸، ۱۰۳۸، ۱۰۵۶،

۱۰۵۷، ۱۰۷۵، [ج ۶] ۱۴۳۶

طرابوزان [ج ۱] ۱۱۰، ۱۲۵

طرق [ج ۱] ۸۱، [ج ۲] ۴۷۱، ۴۹۵،

[ج ۵] ۱۱۵۳

طلون (نک: تون)

غار [ج ۶] ۱۴۳۶

غازیک [ج ۱] ۷۵

غدان [ج ۵] ۹۸۰

قارس [ج ۱] ۳۵، ۴۴، ۶۷، ۹۵، ۹۶،

۱۱۱، ۱۱۲، ۱۲۹، ۱۳۳، ۱۳۹،

۱۶۵، ۱۶۸، ۱۶۹، ۱۷۳، ۱۷۵ -

۱۷۷، ۱۷۹، ۲۱۸، ۲۴۹، ۲۵۰،

۲۶۸، ۲۸۲، ۳۰۵، ۳۲۲ [ج ۲] ۳۸۳،

۳۸۵، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۷۱، ۵۳۴،

[ج ۳] ۵۴۸، ۵۶۸، ۵۸۱، ۵۹۷،

۵۹۹، ۶۰۴، ۶۱۲، ۶۱۵، ۶۱۹،

۶۲۶، ۶۲۹، ۶۳۳، ۶۴۵، ۶۵۶،

۶۵۷، ۶۵۹، ۶۶۰، ۶۶۴، ۶۶۵،

۶۷۰، ۶۷۶، ۶۹۹، ۷۰۷، ۷۱۳،

۷۳۰، ۷۳۱، ۷۳۳، ۷۴۱، ۷۴۸،

۷۵۸، ۷۶۴، [ج ۴] ۷۷۴، ۷۷۶،

۷۷۸، ۷۸۲، ۷۸۸، ۸۰۰، ۸۰۱،

۸۰۳ - ۸۰۶، ۸۰۹، ۸۱۰، ۸۱۳،

۸۲۰، ۸۲۴، ۸۳۲، ۸۳۶، ۸۴۶،

۸۵۰، ۸۶۵، ۸۶۶، ۸۷۰، ۸۷۱،

۸۷۳، ۸۷۴، ۸۷۶، ۸۷۸، ۸۸۸،

۸۸۹، ۸۹۴، ۹۰۰، ۹۰۴، ۹۱۲،

۹۱۳، ۹۲۰، ۹۲۲، ۹۲۵، ۹۳۲ -

۹۳۴، ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۴۱، ۹۴۷،

۹۴۸، ۹۶۰، ۹۶۱، ۹۶۴، ۹۶۶،

عباس آباد [ج ۱] ۱۲۳، [ج ۷] ۱۶۲۳

عباسی [ج ۶] ۱۴۳۶

عبدوئی [ج ۷] ۱۶۲۳

عثمانی [ج ۳] ۵۴۴، ۵۵۶، ۵۵۷، ۶۰۸،

۶۲۸، ۶۴۶، ۶۵۲، ۷۰۱، ۷۱۸،

۷۴۶، [ج ۴] ۷۸۳، ۸۰۹، ۸۱۱،

۹۰۷، ۹۱۷، ۹۴۲، [ج ۷] ۱۵۶۲

عراق (اراک) [ج ۳] ۶۴۸، ۷۳۰، ۸۶۲،

[ج ۴] ۷۷۸، ۷۸۶، [ج ۵] ۱۲۳۲،

[ج ۶] ۱۳۳۹، ۱۴۳۶

عراق (عرب) [ج ۳] ۶۷۸

عربستان (خوزستان) [ج ۳] ۶۷۸، ۷۶۵،

[ج ۴] ۹۵۳، [ج ۵] ۱۰۷۰، ۱۰۹۸،

[ج ۶] ۱۴۳۰، ۱۴۳۶، ۱۴۸۰

عشق آباد [ج ۵] ۱۱۴۳، ۱۱۹۱، [ج ۶]

فومن [ج ۱] ۱۶۶، [ج ۳] ۶۷۹، [ج ۶] ۱۴۳۷

فہرج [ج ۱] ۲۸۹، [ج ۴] ۹۱۲، ۹۲۲، ۹۶۰، [ج ۵] ۱۰۵۷، ۱۰۷۶

۱۰۹۸، ۱۰۹۹، ۱۱۵۴، [ج ۶] ۱۴۳۷

فیروزآباد [ج ۲] ۵۳۴، [ج ۳] ۶۰۴، ۶۵۸، ۷۳۴، ۷۴۷، [ج ۴] ۷۸۸

۷۸۹، ۸۶۶، ۸۹۴، ۹۱۳، ۹۲۵، ۹۳۳، ۹۴۱، [ج ۵] ۹۷۷، [ج ۶] ۱۴۷۱

۱۴۷۸، ۱۴۷۷

فیروزکوه [ج ۲] ۳۸۰، [ج ۳] ۶۷۸، [ج ۵] ۱۱۷۳، ۱۱۷۶، ۱۱۸۷

۱۲۰۲، ۱۲۰۸، ۱۲۱۵، ۱۲۲۹، ۱۲۳۲، ۱۲۳۳

فیلیپین [ج ۵] ۱۰۰۲، ۱۰۰۴، ۱۰۱۷، [ج ۷] ۱۶۵۲

فین [ج ۴] ۸۷۰

قائن [ج ۷] ۱۶۰۵

قادرآباد [ج ۷] ۱۶۲۳

قاسمآباد [ج ۳] ۷۶۲

قاینات [ج ۳] ۶۷۶، [ج ۴] ۷۹۴، [ج ۵] ۱۰۳۸، ۱۰۷۵، ۱۰۹۶

۱۱۰۶، ۱۱۵۲، ۱۲۳۳، [ج ۶] ۱۲۹۰، ۱۳۴۰، ۱۴۳۶، ۱۴۳۹

قراچہ داغ - قرجہ داغ - قراچہ داغ - قراداغ - قرہ داغ [ج ۱] ۵۱، ۵۲

۱۲۵، ۲۲۷، ۲۳۵، [ج ۳] ۶۴۶، ۶۹۴، ۷۰۱، ۷۳۶، ۷۳۸، ۷۶۷

[ج ۴] ۷۷۹ - ۷۸۱، ۷۸۵، ۸۱۰، ۸۱۴، ۸۲۱، ۸۳۳، ۹۳۸، ۹۴۳

۹۵۰، ۹۵۵، ۹۵۶، [ج ۵] ۱۰۷۰، [ج ۶] ۱۴۳۵

[ج ۵] ۹۷۶، ۹۷۷، ۹۷۹، ۹۸۳

۹۸۵ - ۹۸۷، ۹۹۲، ۹۹۴ - ۹۹۹، ۱۰۰۷، ۱۰۱۴، ۱۰۱۹، ۱۰۳۰

۱۰۳۲، ۱۰۳۸، ۱۰۴۰ - ۱۰۴۵، ۱۰۴۷، ۱۰۴۹، ۱۰۵۱ - ۱۰۵۳

۱۰۶۰، ۱۰۶۱، ۱۰۶۳، ۱۰۷۳، ۱۰۷۸، ۱۰۷۹، ۱۰۹۰، ۱۱۱۳

۱۱۱۶، ۱۱۱۹، ۱۱۲۸، ۱۱۵۴، ۱۱۹۸، ۱۲۰۹، ۱۲۲۰، ۱۲۲۲

۱۲۲۵، ۱۲۴۲، [ج ۶] ۱۲۵۹، ۱۲۶۰، ۱۲۶۶، ۱۲۷۳، ۱۲۷۴، ۱۲۷۷

۱۲۷۸، ۱۲۸۹، ۱۲۹۴، ۱۲۹۵، ۱۳۰۵، ۱۳۳۹، ۱۳۴۱، ۱۳۴۳

۱۴۳۰، ۱۴۳۱، ۱۴۳۶، ۱۴۴۹، ۱۴۶۲، ۱۴۶۳، ۱۴۶۶ - ۱۴۷۰

۱۴۷۲، ۱۴۷۸ - ۱۴۸۲، [ج ۷] ۱۵۴۰، ۱۵۴۳، ۱۵۴۴، ۱۵۶۰

۱۵۶۲، ۱۵۶۹، ۱۵۷۷، ۱۵۷۸، ۱۶۰۵، ۱۶۶۲، ۱۶۶۹، ۱۶۷۱

۱۶۷۸، ۱۶۷۹، ۱۶۸۱، ۱۶۸۲، ۱۶۸۴

فارسستان [ج ۵] ۱۰۷۰

فراقہ [ج ۲] ۴۷۱

فرامین [ج ۱] ۱۲۳

فرانسہ [ج ۱] ۴۴، ۱۸۸، [ج ۲] ۳۹۹، ۴۵۵، [ج ۴] ۷۷۹، ۸۱۹، ۸۲۵

۹۰۶، ۹۴۹، [ج ۵] ۹۹۳، ۱۰۱۱، ۱۰۳۵، ۱۰۶۳، ۱۰۹۴، ۱۱۰۹

[ج ۶] ۱۳۰۱، ۱۳۷۱، ۱۳۷۳، فرامان [ج ۳] ۷۳۰

فریدن [ج ۶] ۱۴۳۵

فسا [ج ۲] ۴۷۲، [ج ۳] ۶۷۶، [ج ۵] ۱۲۴۴، [ج ۶] ۱۴۳۶، ۱۴۶۵

[ج ۷] ۱۵۵۱، ۱۶۸۱ (نیز نک: پل فسا)

۱۵۰۱، ۱۵۰۸، ۱۵۱۳، ۱۵۱۴،
 ۱۵۲۴، ۱۵۳۲، ۱۵۳۸، ۱۵۴۷،
 ۱۵۴۹، ۱۵۵۲، ۱۵۵۳، ۱۵۵۹،
 ۱۵۷۷، ۱۵۹۰، ۱۵۹۳، ۱۶۰۷،
 ۱۶۰۹، ۱۶۵۱

قسطنطنیه [ج ۶] ۱۴۵۳

قصر شیرین [ج ۱] ۷۵، [ج ۲] ۳۵۳،
 ۳۸۴، ۵۳۳، [ج ۳] ۷۰۲، ۷۳۲،
 [ج ۴] ۷۸۶، ۸۳۲، ۹۶۰، ۹۷۰،
 [ج ۵] ۹۸۲، ۱۰۱۳، ۱۱۵۴،
 [ج ۶] ۱۲۹۰، [ج ۷] ۱۶۱۸،
 ۱۶۲۷

قصر قجر [ج ۳] ۶۸۲، ۶۸۳، ۶۸۷،
 ۷۰۶

قفقاز (قفقازیہ) [ج ۱] ۴۱، ۳۲۶،
 ۳۲۸، [ج ۲] ۳۴۱، ۳۶۱، ۴۶۰،
 ۵۰۷، ۵۰۸، [ج ۳] ۵۷۴، ۵۸۷،
 ۶۵۴، ۷۰۴، ۷۰۷، ۷۵۴، ۷۵۵،
 [ج ۴] ۷۸۳، ۸۰۲، [ج ۵] ۱۰۰۳،
 ۱۰۷۱، [ج ۶] ۱۳۲۶، ۱۴۳۸،
 [ج ۷] ۱۴۹۳، ۱۵۱۵، ۱۵۲۸،
 ۱۵۴۹

قلادر (قلاور؟) [ج ۴] ۹۶۲

قلعة افلاک [ج ۱] ۱۷۰

قلہک [ج ۵] ۱۱۳۱

قم [ج ۱] ۷۹، ۱۴۱، ۱۶۶، ۱۷۹، ۱۸۶،
 [ج ۲] ۴۱۰، ۴۳۰، ۴۳۲، ۵۲۳،
 [ج ۳] ۵۷۹، ۵۸۲، ۵۸۴، ۵۸۶،
 ۶۳۱، ۶۳۷، ۶۳۸، ۶۴۰، ۶۴۱،
 ۶۴۴، ۶۴۸، ۶۷۸، ۷۰۴، ۷۰۵،
 [ج ۴] ۷۹۸، ۸۳۲، ۸۷۱، ۸۷۶،
 ۸۸۲، ۸۹۵، ۸۹۷، ۹۵۸، ۹۵۹،
 [ج ۵] ۹۸۳، ۱۰۳۹، ۱۰۶۵،
 ۱۱۵۳، ۱۲۱۸، ۱۲۲۱، ۱۲۳۰

قراملک - قره ملک [ج ۲] ۴۶۱، ۴۶۲،
 ۵۹۳ [ج ۳]

قراولخانہ [ج ۳] ۶۶۱

قرنتین [ج ۴] ۹۴۵، ۹۷۱

قرہ آقاچ [ج ۵] ۹۷۸

قرہ تپہ [ج ۵] ۱۲۱۵، [ج ۶] ۱۲۸۷

قرہ سو (پل) [ج ۷] ۱۶۶۵

قرہ کچ [ج ۴] ۷۸۸

قرہ ملک (روستا) [ج ۶] ۱۲۸۷، ۱۳۳۷

قزوین [ج ۱] ۱۴۴، ۲۱۸، [ج ۲] ۴۰۴،

۴۱۰، ۴۱۷، ۴۲۵، ۴۲۶، ۴۳۳،

۴۵۰، ۴۷۴، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲،

[ج ۳] ۵۴۱، ۵۴۲، ۵۴۶، ۵۴۷،

۵۴۹، ۵۵۹، ۵۶۴، ۵۶۶، ۵۷۵،

۵۷۷، ۵۸۰، ۵۸۲، ۵۸۴، ۵۸۷،

۵۸۹، ۵۹۵، ۵۹۶، ۵۹۹، ۶۰۲،

۶۰۷، ۶۱۰، ۶۲۰، ۶۲۵، ۶۳۰،

۶۲۶ - ۶۲۸، ۶۴۶، ۶۵۱، ۶۵۴،

۶۷۸، ۶۹۲، ۷۰۴، ۷۰۵، ۷۰۹،

۷۱۲، ۷۱۸، ۷۳۶، ۷۳۸، ۷۴۸،

۷۴۹، ۷۵۳، ۷۵۵ - ۷۵۹، ۷۶۱،

[ج ۴] ۷۷۸، ۸۵۲، ۸۷۶، ۸۸۰،

۸۸۱، ۹۱۵، ۹۳۲، ۹۳۶، [ج ۵]

۹۹۰، ۱۰۰۳، ۱۰۰۴، ۱۰۱۵،

۱۰۳۸، ۱۱۶۹، ۱۱۷۸، ۱۲۰۹،

۱۲۲۹، [ج ۶] ۱۲۹۱، ۱۲۹۲،

۱۳۱۰، ۱۳۱۵، ۱۳۱۷، ۱۳۱۸،

۱۳۲۰، ۱۳۲۳ - ۱۳۲۹، ۱۳۳۴،

۱۳۵۲، ۱۳۶۳ - ۱۳۶۵، ۱۳۷۲،

۱۳۷۳، ۱۳۷۵، ۱۳۷۷، ۱۳۸۰،

۱۳۸۱، ۱۳۸۹، ۱۳۹۵، ۱۳۹۸،

۱۳۹۹، ۱۴۰۱، ۱۴۰۹، ۱۴۱۱ -

۱۴۱۳، ۱۴۱۵، ۱۴۲۱، ۱۴۲۶،

۱۴۳۶، ۱۴۳۸، ۱۴۵۱، ۱۴۵۳،
 ۱۴۵۹، [ج ۷] ۱۴۹۴، ۱۴۹۸

۱۴۸۷ - ۱۴۹۲، ۱۴۹۹، ۱۵۰۲ -
 ۱۵۰۴، ۱۵۰۸، ۱۵۱۰، ۱۵۱۴،
 ۱۵۲۱، ۱۵۴۰ - ۱۵۴۳، ۱۵۵۱،
 ۱۵۶۸، ۱۵۷۷، ۱۶۰۴، ۱۶۰۶،
 ۱۶۲۲، ۱۶۲۴، ۱۶۳۷، ۱۶۴۲،
 ۱۶۴۳، ۱۶۵۹، ۱۶۸۱

کاشان [ج ۱] ۳۸، ۱۲۸، ۱۳۳، ۱۵۵،
 ۱۵۷، ۱۶۶، ۱۷۰، [ج ۲] ۴۵۱،
 ۴۵۳، ۵۱۵، ۵۱۸، ۵۲۳، [ج ۳]
 ۵۷۲، ۵۸۰-۵۸۲، ۵۸۴، ۵۹۵،
 ۶۰۱، ۶۴۰، ۶۷۹، ۷۴۵، ۷۶۲،
 [ج ۴] ۸۷۰، ۸۷۲، ۹۳۵، ۹۴۴،
 ۹۴۷، ۹۵۵، ۹۵۷ - ۹۵۹، ۹۶۷،
 ۹۶۹، [ج ۵] ۱۰۱۰، ۱۰۲۷، ۱۰۳۸،
 ۱۰۵۶، ۱۰۶۵، ۱۰۷۶، ۱۰۹۸،
 ۱۱۵۳، ۱۱۹۴، ۱۲۲۵، ۱۲۳۰،
 ۱۲۴۱، ۱۲۴۳، [ج ۶] ۱۲۶۶،
 ۱۲۶۷، ۱۲۷۴، ۱۲۷۷، ۱۲۹۰،
 ۱۳۳۸، ۱۳۴۰، ۱۴۳۶

کاظم آباد [ج ۴] ۷۹۵

کاشنگر [ج ۲] ۴۶۹

کاما [ج ۱] ۱۲۶

کانگو فری استیت [ج ۶] ۱۳۴۷

کاوان [ج ۱] ۲۹

کبوترخان [ج ۱] ۱۷۴، [ج ۴] ۹۴۹،
 ۹۷۰

کتل دختر [ج ۷] ۱۴۸۷، ۱۴۹۷، ۱۵۰۹،
 ۱۵۱۰، ۱۵۲۱، ۱۵۴۲، ۱۶۰۴،
 ۱۶۰۵، ۱۶۲۴

کتل کمارج [ج ۳] ۶۶۲

کتل ملو [ج ۳] ۶۶۱، [ج ۷] ۱۶۲۲،
 ۱۶۷۲

کتول [ج ۳] ۷۲۹

کرانودسک [ج ۷] ۱۶۰۳

[ج ۶] ۱۲۶۶، ۱۲۸۳، ۱۲۸۷،

۱۳۳۸، [ج ۷] ۱۵۷۷

قمپایه [ج ۳] ۶۷۷

قمشه [ج ۳] ۶۷۷، [ج ۴] ۷۹۷، ۸۲۸،

۸۲۲، ۸۲۴، ۸۲۶، ۸۳۷، ۸۴۵،

۸۴۶، ۸۷۴، ۸۹۲، ۸۹۴، ۹۰۸،

۹۳۱، [ج ۵] ۱۰۰۹، ۱۰۱۲،

۱۰۶۵، ۱۰۷۲، ۱۰۸۹، ۱۱۵۱،

۱۲۴۱، [ج ۶] ۱۳۳۸، ۱۴۳۵،

۱۴۴۳، [ج ۷] ۱۶۶۱

قوچان [ج ۱] ۱۲۹، ۱۳۷، [ج ۳] ۵۶۷،

۶۷۶، [ج ۴] ۹۰۸، [ج ۵] ۹۸۰،

۱۰۱۲، [ج ۶] ۱۴۲۰، ۱۴۳۵،

[ج ۷] ۱۵۱۹

قهرود [ج ۵] ۱۱۵۳

قهوه خانه [ج ۳] ۶۶۲

قیر (بندر) [ج ۴] ۴۹۲

گارلس باد [ج ۵] ۱۱۱۰، ۱۱۴۱

گاروانسرا [ج ۳] ۶۶۲

کاریز [ج ۳] ۷۴۵

کازرون [ج ۱] ۲۶۸، ۲۸۲، ۳۰۵،

[ج ۲] ۴۱۴، ۵۲۴، ۵۲۵، [ج ۳]

۶۵۷، ۶۶۱ - ۶۶۳، ۶۷۶، ۷۴۰،

۷۵۸، ۷۶۴، [ج ۴] ۷۸۱، ۷۸۷،

۷۸۹، ۷۹۲، ۷۹۹، ۸۰۰، ۸۰۸،

۸۱۳، ۸۲۰، ۸۲۴، ۸۳۵، ۸۷۲،

۹۱۳، ۹۳۳، ۹۴۱، ۹۶۱، ۹۶۷،

۹۷۱، [ج ۵] ۹۷۷-۹۷۹، ۹۸۳،

۹۹۹، ۱۰۰۰، ۱۰۱۴، ۱۰۱۹،

۱۰۳۰، ۱۰۴۰، ۱۰۸۳، ۱۱۱۳،

۱۱۵۰، ۱۲۴۱، [ج ۶] ۱۲۶۸،

۱۳۱۶، ۱۴۲۳، ۱۴۴۲، [ج ۷]

۱۲۴۱، [ج ۶] ۱۲۶۰، ۱۲۶۱،
 ۱۲۶۸، ۱۲۸۳ - ۱۲۸۶، ۱۲۹۰،
 ۱۲۹۵، ۱۳۳۴، ۱۳۳۵، ۱۳۳۸،
 ۱۳۴۰، ۱۳۴۱، ۱۴۳۰، ۱۴۳۷،
 ۱۴۴۹، [ج ۷] ۱۴۵۰، ۱۵۴۰،
 ۱۶۰۴، ۱۶۰۵، ۱۶۵۸، ۱۶۷۲،
 ۱۶۷۷، ۱۶۸۲، ۱۶۸۳

کرمانشاه - کرمانشاهان [ج ۱] ۳۶، ۳۹،
 ۴۸، ۴۹، ۵۶، ۶۷، ۷۳، ۷۹، ۸۴،
 ۹۵، ۹۷، ۹۸، ۱۰۸، ۱۲۵، ۱۷۳،
 ۱۷۴، ۱۷۹، ۱۸۸، ۲۱۸، ۲۲۱،
 ۲۶۹، [ج ۲] ۳۵۳، ۳۶۷، ۳۸۴،
 ۴۰۰، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۳۰، ۴۳۱،
 ۴۴۶، ۴۶۸، ۴۷۰، ۵۳۳، [ج ۳]
 ۵۶۷، ۶۰۲، ۶۵۰، ۶۵۸، ۶۷۹،
 ۷۱۱، ۷۱۲، ۷۳۱، ۷۳۲، ۷۴۶،
 ۷۶۳، [ج ۴] ۷۸۲، ۷۸۶، ۷۹۲،
 ۷۹۸، ۸۱۲، ۸۲۳، ۸۳۴، ۸۴۶،
 ۸۵۷، ۸۶۳، ۸۷۲، ۸۷۶، ۸۸۱ -
 ۸۸۳، ۸۸۵، ۸۸۶، ۸۸۹، ۸۹۵،
 ۹۰۱، ۹۰۲، ۹۱۰، ۹۱۱، ۹۳۱،
 ۹۳۲، ۹۴۰، ۹۵۷، ۹۵۹، ۹۶۰،
 ۹۶۶، ۹۷۰، ۹۷۱، [ج ۵] ۹۸۱،
 ۹۸۲، ۱۰۱۳، ۱۰۱۷، ۱۰۱۸،
 ۱۰۳۹، ۱۰۵۷، ۱۰۵۹، ۱۰۷۶،
 ۱۰۷۷، ۱۰۹۹، ۱۱۲۱، ۱۱۲۹،
 ۱۱۳۰، ۱۱۳۹، ۱۱۴۴، ۱۱۴۵،
 ۱۱۵۴، ۱۱۵۹، ۱۱۷۳، ۱۱۸۵،
 ۱۱۹۲، ۱۱۹۳، ۱۲۰۲، ۱۲۰۳،
 ۱۲۰۸، ۱۲۱۰، ۱۲۱۸، ۱۲۳۱،
 ۱۲۳۳، ۱۲۳۴، [ج ۶] ۱۲۹۰،
 ۱۳۲۶، ۱۳۳۳، ۱۳۳۵، ۱۳۴۰،
 ۱۳۴۱، ۱۳۹۹، ۱۴۱۶، ۱۴۱۷،
 ۱۴۳۰، ۱۴۳۷، ۱۴۵۰، ۱۴۵۶،
 [ج ۷] ۱۵۳۱، ۱۵۴۰، ۱۵۷۱

کربلاء - کربلای معلی [ج ۱] ۴۰، ۴۲،
 ۵۸، ۱۷۵، ۲۶۷، ۲۸۲، [ج
 ۲] ۳۵۲، ۳۸۱، ۴۱۳، ۴۳۱،
 ۴۶۸، [ج ۳] ۵۴۹، ۵۷۴، ۶۲۱،
 ۷۱۲، ۷۱۵، [ج ۴] ۷۸۶، ۷۹۴،
 ۸۲۲، ۸۳۰، ۹۵۷، [ج ۵] ۱۲۳۵،
 [ج ۶] ۱۳۳۳

کرج [ج ۳] ۵۶۴، ۵۸۹، ۶۳۹، ۶۴۱،
 ۶۸۶، ۷۰۵،
 کردان [ج ۶] ۱۴۳۶
 کردستان [ج ۱] ۱۳۳، [ج ۲] ۶۷۹،
 [ج ۴] ۸۷۲، ۷۸۶، [ج ۵] ۱۱۵۶،
 ۱۲۰۸، ۱۲۳۴، [ج ۶] ۱۴۳۶،
 [ج ۷] ۱۶۶۶

کرمان [ج ۱] ۴۴، ۶۷، ۷۵، ۸۳، ۹۵،
 ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۲۸، ۱۳۲، ۱۳۸،
 ۱۴۴، ۱۵۸، ۱۶۷، ۱۷۰، ۱۷۳،
 ۱۷۴، ۱۸۰، ۱۸۷، ۱۹۰، ۲۱۸،
 ۲۱۹، ۲۸۱، ۲۸۲، ۳۰۵، ۳۲۲،
 [ج ۲] ۳۸۳، ۳۸۴، ۴۱۳، ۴۳۰،
 ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۸، ۵۳۱، ۵۳۲،
 [ج ۳] ۵۹۶، ۶۰۲، ۶۴۹، ۶۵۷،
 ۶۷۷، ۷۱۰، ۷۱۷، ۷۲۱، ۷۳۱،
 ۷۴۱، ۷۴۵، ۷۴۶، ۷۵۸، ۷۶۳،
 [ج ۴] ۷۸۲، ۷۸۷، ۷۹۸، ۷۹۹،
 ۸۱۲، ۸۲۳، ۸۲۴، ۸۳۴، ۸۳۵،
 ۸۴۶، ۸۵۷، ۸۷۱، ۸۷۲، ۸۹۳،
 ۹۰۹، ۹۱۲، ۹۳۱، ۹۳۲، ۹۴۰،
 ۹۴۱، ۹۴۵، ۹۴۹، ۹۵۹، ۹۶۰،
 ۹۷۰، ۹۷۱، [ج ۵] ۹۸۲، ۹۹۴،
 ۹۹۵، ۹۹۹، ۱۰۱۳، ۱۰۱۴،
 ۱۰۳۹، ۱۰۵۷، ۱۰۶۵، ۱۰۷۶،
 ۱۰۷۹، ۱۰۹۵، ۱۰۹۸، ۱۰۹۹،
 ۱۱۰۷، ۱۱۵۴، ۱۱۵۵، ۱۲۰۷،
 ۱۲۰۹ - ۱۲۱۱، ۱۲۱۶، ۱۲۳۱

کبگیلویه [ج ۲] ۴۸۰	۱۵۸۹، ۱۵۹۳، ۱۵۹۷، ۱۶۰۵
کیف [ج ۳] ۶۶۵	۱۶۰۸، ۱۶۲۸، ۱۶۳۳، ۱۶۴۴
	۱۶۴۵، ۱۶۵۳، ۱۶۵۸، ۱۶۶۲
	۱۶۶۵ - ۱۶۶۸، ۱۶۷۶
کالش [ج ۵] ۱۰۰۱، ۱۰۰۳، ۱۰۰۶	کرنده - کرنده [ج ۲] ۵۲۲ [ج ۴]
کاوپیشه [ج ۶] ۱۴۴۳	۹۰۱ - ۹۰۴، ۹۶۰
گدار جگند [ج ۵] ۱۲۳۰	کروشول [ج ۷] ۱۶۲۳، ۱۶۲۴
گدار سرخ [ج ۵] ۱۰۷۹، [ج ۶] ۱۲۸۵	کریم آباد [ج ۴] ۹۳۲
گردنه امامزاده اسماعیل [ج ۷] ۱۶۲۳	کریمه [ج ۳] ۶۷۲
گردنه پیرزن [ج ۷] ۱۵۴۲	کزاز [ج ۳] ۷۳۰، ۷۶۲
گرده چاه - گردی چاه [ج ۴] ۸۹۲، ۹۳۸	کسماء [ج ۱] ۱۶۵
گرگان [ج ۵] ۱۲۰۱	کشید (کشیت) [ج ۴] ۹۷۱، [ج ۵] ۹۹۵
گرگانرود [ج ۲] ۳۵۲، [ج ۳] ۶۷۹	کل انجیره [ج ۵] ۱۰۱۴
[ج ۶] ۱۴۳۷	کلات [ج ۴] ۹۷۱، [ج ۶] ۱۴۳۵
گروس [ج ۳] ۶۷۹، [ج ۵] ۱۲۳۵	کلانترمحلہ [ج ۳] ۶۰۰
[ج ۶] ۱۴۳۷	کمارج [ج ۱] ۲۶۸، ۲۸۲، [ج ۳] ۶۵۷
کلپایگان [ج ۳] ۶۷۹، [ج ۶] ۱۲۸۳	[ج ۴] ۸۰۸، [ج ۵] ۹۷۸، ۱۰۱۹
۱۴۳۷	۱۰۴۲، ۱۰۵۴، ۱۰۷۲، ۱۰۸۹
کله دار [ج ۳] ۶۷۹، ۶۷۶	۱۱۱۳، ۱۱۱۷، ۱۱۵۰، ۱۲۴۱
گمش تپه - گموش تپه - گومیش تپه -	[ج ۶] ۱۲۸۲، ۱۲۹۵، [ج ۷]
گومش تپه - کمش تپه [ج ۳] ۷۲۹	۱۶۲۴، ۱۶۸۱
[ج ۴] ۸۷۵، [ج ۵] ۱۱۲۲	کمان آباد [ج ۳] ۷۳۱، [ج ۵] ۹۸۲
۱۱۲۴، ۱۱۵۷، ۱۱۹۶، ۱۲۰۰	کمره [ج ۲] ۳۵۳، [ج ۳] ۶۷۹، [ج ۶]
۱۲۰۱، ۱۲۱۴، ۱۲۱۵، ۱۲۱۹	۱۴۳۷
۱۲۲۲، [ج ۶] ۱۲۸۱، ۱۲۸۷	کمیش تپه نک: گمش تپه
۱۳۳۳، ۱۳۳۷، [ج ۷] ۱۵۳۱	کنارتخت، کنارتخته [ج ۱] ۱۶۷، ۲۸۲
گناباد (گون آباد) [ج ۴] ۹۶۸، [ج ۵]	[ج ۳] ۶۰۴، ۶۵۷، ۶۶۲، ۷۳۴
۹۸۰، ۱۰۹۷	۷۶۴، [ج ۴] ۸۰۸، ۸۲۴، [ج ۶]
گنبد قابوس [ج ۲] ۳۸۴، [ج ۶] ۱۳۳۴	۱۳۳۹، [ج ۷] ۱۵۷۷، ۱۶۲۳
گندم کار [ج ۴] ۹۶۹	۱۶۲۴، ۱۶۶۹ - ۱۶۷۲، ۱۶۷۷
گواتر [ج ۱] ۱۵۹	کنگاور [ج ۳] ۶۷۹، ۸۲۳، [ج ۴] ۹۴۰
گود نرم [ج ۷] ۱۶۲۴	کوبا [ج ۵] ۱۰۰۲
گوران [ج ۱] ۱۷۵	کولی کش [ج ۵] ۱۰۳۹
گوشه [ج ۵] ۱۰۱۳	کوند [ج ۳] ۵۵۹

،۶۹۲ ،۶۹۴ ،۷۱۷ ،۷۲۴ ،۷۳۵
 ،۷۴۴ ،۷۴۸ [ج ۴] ،۸۴۸ ،۹۰۰
 [ج ۵] ،۱۰۲۵ ،۱۰۶۷ - ۱۰۷۰
 ،۱۰۷۹ ،۱۱۶۱ ،۱۱۷۷ ،۱۱۷۹
 ،۱۱۸۵ ،۱۲۱۹ ،۱۲۲۰ [ج ۶]
 ،۱۲۵۹ - ۱۲۶۱ ،۱۲۷۵ ،۱۳۱۷
 ،۱۳۲۴ ،۱۳۲۷ ،۱۳۳۰ ،۱۳۴۸
 ،۱۴۱۱ [ج ۷] ،۱۵۳۶ ،۱۵۴۹
 ۱۶۲۲

لنگرود [ج ۲] ۴۱۳

لنگه [ج ۱] ،۱۱۲ ،۱۶۷ [ج ۳] ،۶۰۵

،۶۵۱ ،۶۷۷ ،۷۳۳ ،۷۴۱ ،۷۴۷
 ،۷۵۸ ،۷۶۴ [ج ۴] ،۷۸۹ ،۹۳۳
 ،۹۵۵ ،۹۶۲ [ج ۵] ،۱۰۶۹ [ج
 ۷] ،۱۶۰۶ ،۱۶۴۷ ،۱۶۴۸ ،۱۶۵۱
 ،۱۶۶۴ ،۱۶۷۸ (نیز نک: بندرلنگه)

مادرشاه [ج ۵] ،۱۰۱۲ ،۱۰۹۸

مارمنباد [ج ۵] ۱۰۸۵

مازندران [ج ۱] ،۱۲۳ [ج ۳] ،۵۷۷
 ،۵۹۵ ،۶۳۶ ،۶۸۰ [ج ۴] ،۹۳۶
 ،۹۵۵ [ج ۵] ،۱۰۱۲ ،۱۰۵۶
 ،۱۰۷۴ ،۱۱۴۲ ،۱۱۵۳ ،۱۱۶۷
 ،۱۱۹۷ ،۱۲۰۲ ،۱۲۰۶ ،۱۲۰۸
 ،۱۲۱۴ ،۱۲۳۳ [ج ۶] ،۱۲۸۷
 ،۱۲۸۹ ،۱۳۳۷ ،۱۴۳۰ ،۱۴۳۷
 ،۱۴۴۸ [ج ۷] ،۱۵۳۷ ،۱۵۹۲
 ،۱۵۹۵ ،۱۶۰۳ ،۱۶۵۲ ،۱۶۵۶
 ۱۶۵۷

ماسیرم [ج ۷] ۱۶۲۳

ماشک [ج ۱] ۱۶۷

ماکو [ج ۱] ،۵۳ ،۱۲۵ ،۲۷۸ ،۲۸۱
 ،۳۰۳ ،۳۲۳ ،۳۲۴ [ج ۲] ،۳۸۹

گیلان - گیلانات [ج ۱] ،۳۷ ،۴۳
 ،۱۱۰ ،۱۵۷ ،۳۰۵ [ج ۲] ،۳۹۵
 ،۴۲۱ ،۴۵۹ [ج ۳] ،۵۷۷ ،۵۹۵
 ،۵۹۹ ،۶۰۷ ،۶۷۹ ،۷۲۸ ،۷۲۹
 [ج ۴] ،۷۷۸ ،۸۳۳ ،۸۵۵ [ج ۵]
 ،۱۰۳۷ ،۱۰۵۶ ،۱۰۷۴ ،۱۰۹۶
 ،۱۱۶۱ ،۱۱۶۲ ،۱۲۰۶ ،۱۲۲۹
 [ج ۶] ،۱۲۸۹ ،۱۳۳۷ ،۱۴۳۰
 ،۱۴۳۷ [ج ۷] ،۱۴۴۸ ،۱۵۳۷
 ،۱۶۰۳ ،۱۶۵۶ ،۱۶۵۷

لار - لارستان [ج ۱] ،۱۶۷ [ج ۲] ،۳۵۲

،۳۸۵ ،۴۱۰ ،۴۱۴ ،۴۳۱ ،۴۳۶
 ،۴۷۱ ،۵۴۳ [ج ۳] ،۵۶۸ ،۶۰۲ -
 ،۶۰۵ ،۶۵۱ ،۶۷۶ ،۷۳۳ [ج ۴]
 ،۹۴۵ ،۹۶۱ [ج ۵] ،۱۱۵۵ [ج ۶]
 ،۱۴۳۶ ،۱۴۵۰ [ج ۷] ،۱۶۰۶
 ۱۶۷۸

لاریجان ۹۳۷

لاله‌زار (خیابان) [ج ۵] ۱۲۴۷

لامیجان [ج ۳] ،۶۷۹ [ج ۶] ،۱۴۳۷
 لرمستان [ج ۱] ،۱۷۵ [ج ۳] ،۶۸۰ [ج
 ۴] ،۸۱۲ ،۸۸۵ ،۹۳۶ [ج ۵]
 ،۱۰۵۷ ،۱۰۷۰ ،۱۱۵۴ ،۱۱۹۲
 ،۱۱۹۳ ،۱۲۰۹ ،۱۲۳۲ ،۱۲۳۴
 [ج ۶] ،۱۳۳۹ ،۱۳۴۰ ،۱۴۳۵
 ،۱۴۴۲ ،۱۴۵۰ [ج ۷] ،۱۵۶۲

لنج (راه) [ج ۵] ۱۰۷۹

لندن [ج ۲] ،۳۵۳ ،۳۶۴ ،۴۰۹ ،۴۷۶
 ،۵۳۸ [ج ۳] ،۵۴۱ ،۵۴۵ ،۵۴۷
 ،۵۵۴ ،۵۵۵ ،۵۸۱ ،۵۸۲ ،۵۸۶
 ،۵۸۷ ،۶۰۷ ،۶۰۹ ،۶۱۶ ،۶۲۳
 ،۶۲۸ ،۶۳۰ ،۶۳۲ ،۶۴۱ ،۶۶۴

مسجدشاه [ج ۲] ۴۰۶	۶۷۵، ۶۶۳ [ج ۳]
مسکون [ج ۵] ۱۰۱۴	مالامیر [ج ۶] ۱۴۴۳
مشکین [ج ۳] ۶۷۵	مالامین (مالامین) [ج ۱] ۲۹
مشهد [ج ۱] ۱۰۸، ۸۳، ۶۶، ۳۴، ۳۳	مالوم [ج ۱] ۱۷۴
۱۱۳، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۶، ۱۲۹	ماماتن [ج ۱] ۱۲۹
۱۳۷، ۱۴۴، ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۷۹	ماهی دشت [ج ۴] ۸۸۵، ۹۱۰، [ج ۵]
۱۸۶، ۲۴۸، ۲۶۶، ۲۸۹، ۳۲۲	۱۱۵۵، [ج ۷] ۱۶۶۵، ۱۶۶۷
[ج ۲] ۳۸۱، ۳۵۲، ۳۵۱، ۳۴۲	مجامبار [ج ۲] ۲۵۱
۳۹۵، ۴۱۳، ۴۲۴، ۴۳۰، ۴۴۸	محمدآباد [ج ۵] ۱۰۹۷
۴۵۰، ۴۶۷، ۴۶۹ - ۴۷۸، ۵۱۳	محمیره [ج ۱] ۱۶۹، ۲۸۲، [ج ۲] ۴۷۲
۵۳۰، ۵۳۱، [ج ۳] ۵۶۶، ۵۶۷	[ج ۳] ۵۶۸، ۶۷۸، ۷۶۵، [ج ۴]
۵۷۶ - ۵۸۰، ۵۸۳، ۵۹۶، ۶۰۰	۷۹۹، ۹۴۲، [ج ۵] ۹۷۵، ۱۰۶۶
۶۰۱، ۶۴۱، ۶۴۶، ۶۴۷، ۶۷۶	۱۰۶۹، ۱۰۹۰، ۱۰۹۶، [ج ۶]
۷۲۶، ۷۴۴، ۷۶۱، [ج ۴] ۷۹۲	۱۴۳۶، ۱۴۵۰، ۱۴۷۳، [ج ۷]
۷۹۴ - ۷۹۶، ۸۱۱، ۸۲۲، ۸۳۳	۱۵۲۰، ۱۵۲۶، ۱۵۴۰
۸۵۶، ۸۷۰، ۸۷۶، ۸۸۱، ۸۹۱	محللات [ج ۳] ۶۷۹، [ج ۶] ۱۴۳۷
۹۰۷، ۹۰۸، ۹۳۰، ۹۳۸، ۹۵۶	معنی (محسنی) [ج ۴] ۹۱۲
۹۵۹، ۹۶۸، ۹۷۱، [ج ۵] ۹۸۰	مراغه [ج ۲] ۳۵۱، ۳۷۱، ۳۷۲، ۳۸۶
۹۹۸، ۱۰۱۲، ۱۰۱۳، ۱۰۳۸	۳۸۸، ۳۸۹، ۳۹۰، ۴۰۴، ۴۰۹
۱۰۵۶، ۱۰۵۷، ۱۰۷۵، ۱۰۹۷	۴۱۹، ۴۲۳، ۴۳۳، ۴۶۱، ۴۶۲
۱۱۴۲، ۱۱۵۲، ۱۱۵۴، ۱۱۵۸	[ج ۳] ۶۷۵، ۷۰۸، ۷۴۹، ۷۶۰
۱۱۶۷، ۱۱۷۶، ۱۱۹۴، ۱۲۰۲	[ج ۴] ۹۰۷، [ج ۵] ۱۰۹۶
۱۲۰۶، ۱۲۲۸، ۱۲۳۰، ۱۲۳۲	۱۱۹۰، ۱۲۲۹، ۱۲۳۳، [ج ۶]
۱۲۳۳، ۱۲۷۸ [ج ۶]، ۱۲۸۱	۱۳۳۷، ۱۴۳۵، [ج ۷] ۱۶۳۲
۱۲۸۹، ۱۳۳۳، ۱۳۳۴، ۱۳۳۷	مرغاب [ج ۵] ۱۰۱۴، ۱۰۱۶، [ج ۷]
۱۴۲۰، ۱۴۲۲، ۱۴۳۵، ۱۴۴۵	۱۶۲۴
۱۴۴۸، [ج ۷] ۱۵۱۹، ۱۵۳۸	مرونج [ج ۴] ۹۶۲
۱۵۵۳، ۱۵۸۱، ۱۵۸۵، ۱۵۹۱	مروند [ج ۱] ۳۲۴، [ج ۲] ۳۸۸ - ۳۹۰
۱۵۹۷، ۱۵۹۸، ۱۶۰۳، ۱۶۱۴	۴۱۸، ۴۲۴، ۴۳۳، ۴۶۲، ۴۶۴
۱۶۱۶ - ۱۶۱۸، ۱۶۲۷، ۱۶۳۳	[ج ۳] ۶۷۵، ۷۲۱، [ج ۷] ۱۶۰۲
۱۶۵۳، ۱۶۵۷، ۱۶۶۱، ۱۶۷۵	مرواری [ج ۴] ۹۶۹
مشهدسر [ج ۳] ۶۸۰، [ج ۵] ۱۰۱۲	مروودشت [ج ۵] ۱۰۰۰، [ج ۷] ۱۵۴۳
[ج ۶] ۱۲۸۸، [ج ۷] ۱۵۹۲	مرویوان [ج ۳] ۶۷۹
۱۶۵۷	مزینان [ج ۱] ۱۲۳

- مصر [ج ۲] ۳۶۲
 معیار (مهبیار؟) [ج ۵] ۱۲۴۰
 مغان [ج ۳] ۷۶۷، [ج ۴] ۷۸۵
 مکران [ج ۵] ۱۱۵۴، [ج ۷] ۱۵۶۱
 موگام (مقام) [ج ۳] ۷۱۶
 ملایر [ج ۲] ۴۰۷، [ج ۳] ۶۸۰، [ج ۵] ۱۲۱۰، [ج ۶] ۱۲۸۷، ۱۳۳۹، ۱۴۳۷، [ج ۷] ۱۶۸۱
 ملك‌سیاه (کوه) [ج ۴] ۸۷۶، ۸۹۲، ۹۳۸، [ج ۵] ۱۰۷۵، ۱۰۹۶، ۱۱۵۳
 ممالک متحده [ج ۵] ۹۸۶، ۱۰۰۲، ۱۰۰۹ (نیز نک: امریکا)
 ممسنی [ج ۵] ۹۷۸، ۹۹۹
 منجیل [ج ۲] ۴۲۱، ۴۶۱، ۴۷۴، [ج ۳] ۶۶۴، ۷۲۸
 منچستر [ج ۳] ۶۵۷، ۶۶۰، [ج ۵] ۱۰۱۶، ۱۰۶۴، ۱۰۶۵، ۱۱۷۲، [ج ۶] ۱۲۵۳، ۱۴۵۵، ۱۴۷۳، [ج ۷] ۱۶۷۷
 مورچه‌خوار - مورچه‌خورد [ج ۲] ۴۹۲، ۴۵۱، [ج ۳] ۷۳۰
 موصل [ج ۱] ۸۰
 میامی [ج ۱] ۱۲۳، [ج ۳] ۶۰۰
 میانج - میان [ج ۳] ۶۷۵، ۷۰۱، [ج ۴] ۹۳۸، [ج ۵] ۱۱۰۴، ۱۱۵۲، [ج ۷] ۱۵۶۷، ۱۶۱۰، ۱۶۵۲، ۱۶۵۳
 میان‌دشت [ج ۱] ۱۱۳، ۱۲۳، ۱۲۶، ۲۸۹، [ج ۳] ۵۶۷
 میاندوآب [ج ۳] ۶۷۵، [ج ۵] ۱۰۹۶
 میان‌کانجی (میان‌کنگی؟) [ج ۵] ۱۰۹۶
 میان‌کتل [ج ۴] ۹۱۳، [ج ۷] ۱۴۸۸
- ۱۵۴۲، ۱۶۲۲
 میدان توپخانه [ج ۳] ۶۱۶، ۶۷۸، ۷۰۶، ۷۲۰ (نک: توپخانه)
 میدان‌شاه (اصفهان) [ج ۵] ۱۰۷۶
 میرآباد [ج ۴] ۹۳۸
 میربند [ج ۳] ۶۴۹
 میزهیدان [ج ۱] ۱۲۳
 میسیکین (مشکین؟) [ج ۵] ۱۰۹۶
 میناب [ج ۲] ۶۰۵، [ج ۴] ۹۷۱، [ج ۵] ۱۱۰۰
 نائین [ج ۱] ۱۶۶، ۱۷۰، ۱۸۷، ۲۶۷، [ج ۲] ۳۸۳، ۴۷۱، ۵۳۱، [ج ۳] ۶۴۹، ۶۸۰، [ج ۴] ۷۹۸، ۸۷۱، ۸۹۳، ۹۰۹، ۹۳۱، ۹۳۹، ۹۵۹، ۹۶۹، [ج ۵] ۹۸۰، ۱۰۱۳، ۱۰۳۹، ۱۱۵۴، [ج ۶] ۱۴۳۷
 نار [ج ۵] ۱۱۵۳
 ناردین [ج ۱] ۱۲۳
 نارنج‌باغ [ج ۵] ۱۰۷۴
 ناصری (بندر) [ج ۳] ۶۷۸، [ج ۴] ۹۴۲، ۹۵۷
 ناصریه [ج ۳] ۷۳۱
 ناندان [ج ۷] ۱۶۸۱
 نجف - نجف اشرف [ج ۱] ۱۸۸، ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۸۲، ۲۸۹، ۳۲۱، [ج ۲] ۳۷۷، ۳۹۵، ۴۲۱، ۴۳۶، ۴۶۵، ۴۷۸، ۵۳۴، [ج ۳] ۵۴۴، ۵۴۸، ۵۴۹، ۵۷۴، ۶۱۱، ۶۵۰، ۷۱۶، ۷۳۲، ۷۳۳، ۷۴۷، [ج ۴] ۷۹۴، ۸۳۰، ۸۹۰، ۹۲۵، ۹۶۶، [ج ۵] ۹۸۰، [ج ۶] ۱۰۵۵، ۱۳۳۷

- ۱۴۲۶، [ج ۷] ۱۵۲۰
 نجف آباد [ج ۳] ۶۷۷، [ج ۶] ۱۴۳۵
 نخیله [ج ۴] ۹۶۲
 نران (ناران) [ج ۵] ۱۰۸۵
 نرمشیر - نرماشی (نرماشیر) [ج ۳]
 ۶۴۹، ۶۷۷، ۷۴۶، [ج ۴] ۷۸۲،
 ۷۸۷، ۷۹۹، ۹۳۲، ۹۴۵، ۹۵۵،
 ۹۶۰، ۹۶۸، [ج ۵] ۱۲۰۹
 نزقور [ج ۴] ۹۶۲
 نصرت آباد [ج ۱] ۱۶۷، ۱۷۰، [ج ۳]
 ۶۷۶
 نطنز [ج ۳] ۶۷۹، [ج ۴] ۹۱۰، [ج ۵]
 ۱۰۳۹، ۱۱۵۳، ۱۲۳۰
 نظام آباد [ج ۱] ۷۴، ۸۱
 نعیم آباد [ج ۴] ۹۱۲
 نوبران [ج ۵] ۱۲۲۱، ۱۲۳۵، [ج ۶]
 ۱۲۸۷
 نوگنبد - نه گنبد [ج ۱] ۱۶۶، [ج ۴]
 ۷۸۶، ۹۶۹
 نور [ج ۳] ۶۸۰
 نه [ج ۵] ۱۰۳۸
 نهاوند [ج ۳] ۶۸۰، [ج ۶] ۱۳۳۹
 نیاوران [ج ۱] ۲۵۳
 نیریز [ج ۳] ۵۶۸
 نیس [ج ۵] ۹۸۵
 نیشابور [ج ۳] ۵۳۰، ۵۶۷، ۶۰۰،
 ۶۷۶، [ج ۴] ۷۹۳-۷۹۶، ۸۰۳،
 ۸۳۰، ۸۵۵، [ج ۵] ۱۰۳۸، [ج ۶]
 ۱۳۳۸، ۱۴۳۵، ۱۴۴۸، [ج ۷]
 ۱۵۳۸
 نیومارک [ج ۵] ۱۰۰۵
 نیویورک [ج ۵] ۱۰۰۵، ۱۰۱۷
- واشینگتن [ج ۵] ۹۸۶، ۱۰۰۲، ۱۰۰۴،
 ۱۰۱۷، ۱۱۱۲
 ورامین [ج ۱] ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۶۹، [ج]
 [۴] ۹۵۰، [ج ۶] ۱۲۸۶
 وراوی [ج ۴] ۹۶۲
 ورنگان [ج ۴] ۹۳۲
 وست منسترابی [ج ۳] ۶۴۱
 وین [ج ۶] ۱۳۲۳
 وینه [ج ۱] ۱۴۱، [ج ۳] ۶۱۹، ۶۲۳،
 ۶۳۵، [ج ۵] ۹۸۵، ۹۹۶، ۱۱۰۶،
 ۱۱۰۷، ۱۱۱۰، ۱۱۴۱، ۱۱۹۶،
 ۱۲۰۰
 هارون آباد [ج ۴] ۹۱۰
 هامون [ج ۵] ۱۰۹۶
 هرسین [ج ۴] ۹۴۰
 هفت برمخودیان [ج ۳] ۸۰۸
 هفت لنگ [ج ۵] ۱۰۹۸، ۱۱۵۳
 هفت ملا [ج ۷] ۱۶۲۳
 هلند [ج ۱] ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۶۵
 همدان [ج ۱] ۴۸، ۶۷، ۱۵۸، ۲۴۹،
 [ج ۲] ۳۸۵، ۴۰۰، ۴۱۰، ۴۳۰،
 ۴۳۱، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۶۸ - ۴۷۰،
 ۵۳۳، [ج ۳] ۵۶۸، ۶۰۲، ۶۸۰،
 ۷۱۲، ۷۱۳، [ج ۴] ۷۸۷، ۷۹۲،
 ۷۹۸، ۸۲۳، ۸۵۷، ۸۷۲، ۸۷۹،
 ۸۸۵، ۸۹۵، ۹۱۱، ۹۳۱، ۹۳۲،
 ۹۴۰، [ج ۵] ۹۸۲، ۹۸۳، ۹۹۹،
 ۱۰۳۷، ۱۰۷۷، ۱۰۸۵، ۱۱۸۵،
 ۱۱۹۲، ۱۲۰۸، ۱۲۰۹، ۱۲۳۱

[ج ۳] ۵۶۷، ۵۹۶، ۶۰۱، ۶۴۹،
 ۶۵۸، ۶۸۰، ۷۱۰، ۷۲۱، ۷۳۰،
 ۷۳۲، ۷۴۱، ۷۴۵، ۷۴۶، ۷۵۸،
 ۷۶۲ [ج ۴]، ۷۸۶، ۷۹۸، ۸۰۷،
 ۸۱۱، ۸۲۳، ۸۲۴، ۸۳۴، ۸۳۵

۸۴۶، ۸۵۶، ۸۷۱، ۸۷۲، ۸۷۶،
 ۸۸۱، ۸۹۳، ۹۰۸، ۹۱۰، ۹۳۱،
 ۹۳۹، ۹۴۰، ۹۵۷، ۹۵۹، ۹۷۰،
 ۹۷۱ [ج ۵]، ۹۸۱، ۹۸۲، ۹۸۴،
 ۹۸۵، ۹۹۸، ۹۹۹، ۱۰۱۳، ۱۰۳۸،
 ۱۰۳۹، ۱۰۵۷، ۱۰۶۵، ۱۰۷۶،
 ۱۰۹۰، ۱۰۹۸، ۱۱۵۳، ۱۱۵۴،
 ۱۲۰۳، ۱۲۰۷، ۱۲۳۰، ۱۲۴۳،
 [ج ۶] ۱۲۹۰، ۱۳۳۸، ۱۳۴۰،
 ۱۴۳۰، ۱۴۳۷، ۱۴۵۴، ۱۴۶۰

[ج ۷] ۱۵۳۹، ۱۶۰۴، ۱۶۵۷،
 یزدخواست [ج ۲] ۳۵۳، ۴۷۲، ۴۸۰،
 ۵۲۴ [ج ۳]، ۷۴۷، ۷۵۸، ۷۶۲،
 [ج ۴] ۷۸۶، ۷۸۷، ۷۹۲، ۹۶۹،
 [ج ۵] ۱۰۷۲، [ج ۶] ۱۲۸۲،
 ۱۲۹۵، ۱۳۸۸، [ج ۷] ۱۵۴۱،
 ۱۵۴۳، ۱۵۴۴، ۱۵۷۷، ۱۶۳۷،
 ۱۶۷۰

یم [ج ۲] ۳۹۰
 یموت [ج ۱] ۱۲۶، [ج ۵] ۱۲۰۱
 یوزباشی‌چای [ج ۲] ۴۶۱
 یوسف‌آباد [ج ۳] ۶۸۶، ۷۰۵
 ینگ‌امام [ج ۳] ۷۰۴
 یونان [ج ۲] ۴۶۴
 یهودیان (محلّه) [ج ۶] ۱۴۷۷

۱۲۳۴، [ج ۶] ۱۲۵۸، ۱۲۸۷، ۱۳۳۳،
 ۱۳۳۶، ۱۳۳۸، ۱۳۴۰، ۱۳۹۹،
 ۱۴۲۸، ۱۴۳۷، ۱۴۴۲، ۱۴۵۰،
 ۱۴۵۱ [ج ۷]، ۱۶۴۵، ۱۶۴۸،
 ۱۶۷۷، ۱۶۷۸

هنجام (منگام) [ج ۲] ۴۴۷

هند - هندوستان [ج ۲] ۳۶۱ [ج ۳]
 ۶۹۵، ۶۹۸، ۷۱۹، ۷۲۰، ۷۴۶،
 [ج ۴] ۷۷۶، ۸۱۵، ۸۶۲، ۸۹۶،
 ۸۹۸، ۹۰۹، ۹۲۱، ۹۳۵، ۹۴۸،
 ۹۵۲، ۹۵۴، ۹۶۴ [ج ۵]، ۱۱۸۵،
 ۱۱۸۷، ۱۲۱۳ [ج ۶]، ۱۲۵۶،
 ۱۲۵۷، ۱۲۵۹، ۱۲۶۹، ۱۲۹۵،
 ۱۳۱۰، ۱۳۱۱، ۱۳۲۲، ۱۳۴۱،
 ۱۳۴۸، ۱۳۸۲، ۱۳۸۵، ۱۳۸۸،
 [ج ۷] ۱۶۲۷، ۱۶۴۴، ۱۶۷۹،
 ۱۶۸۰

هویزه [ج ۱] ۲۸۲

هیرمند [ج ۵] ۱۰۷۵

هیندارابی (جزیره) [ج ۷] ۱۶۴۸

یافت‌آباد [ج ۳] ۶۸۶

یزد [ج ۱] ۲۵، ۶۶، ۷۵، ۸۲، ۸۳، ۹۵،
 ۱۲۷، ۱۲۹، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۸،
 ۱۴۴، ۱۵۵، ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۶۳،
 ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۷۰، ۱۷۴، ۱۸۷،
 ۱۹۰، ۲۱۸، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۴۹،
 ۲۶۷، ۲۸۱، ۲۸۲، ۳۸۹، ۳۰۵،
 ۳۲۲ [ج ۲]، ۳۵۳، ۳۸۳، ۳۸۴،
 ۴۱۳، ۴۲۰، ۴۷۰، ۴۷۱، ۵۳۱

فهرست نامهای گوناگون پراکنده

- آفتاب (روزنامه) [ج ۷] ۱۶۰۲، ۱۶۵۶
آقابای (ایل) [ج ۵] ۱۲۰۱
آلفا (کتابخانه) [ج ۵] ۱۲۴۷
آلمان - آلمانی (مردم) [ج ۱] ۱۱۲، [ج ۲] ۴۵۲، [ج ۵] ۱۱۸۲، ۱۱۸۳، [ج ۶] ۱۲۸۶
آلیانس (مدرسه) [ج ۴] ۸۲۵
اتاماژور [ج ۳] ۶۹۴
اتریشی (مردم) [ج ۳] ۶۸۱
اداره بحریه انگلیس [ج ۷] ۱۶۶۴، ۱۶۷۸
اداره گبرهای بمبئی [ج ۷] ۱۶۲۲
احمدوند چلبی (ایل) [ج ۴] ۷۸۶
ارچینی (مردم) [ج ۴] ۷۹۷، ۸۲۲
ارمنی - آرامنه (مردم) [ج ۱] ۴۲، [ج ۲] ۳۵۱، ۳۸۴، ۵۰۷، [ج ۳] ۵۶۸، ۵۹۷، ۶۱۹، ۶۸۰، ۶۸۸، [ج ۴] ۷۱۰، ۷۵۷، ۷۸۰، ۷۸۵
اسپیکل (کشتی) [ج ۵] ۱۲۱۴
استاکو [ج ۵] ۱۱۳۰
استقلال ایران (روزنامه) [ج ۵] ۱۲۲۹
اسحقیان (کمپانی) [ج ۷] ۱۶۲۲

- اسفینکس (کشتی) [ج ۳] ۶۱۶
 اسکانیا (واحد نظامی) [ج ۶] ۱۳۴۷، ۱۳۴۸
 اسلام (دین) [ج ۳] ۶۶۷، ۶۶۸، [ج ۵] ۱۰۲۶، [ج ۶] ۱۴۳۲، ۱۴۳۳
 اسماعیلی (گروه مذهبی) [ج ۴] ۷۹۳-
 ۸۰۳، ۸۳۰، [ج ۵] ۱۰۳۸
 اسویت (روزنامه) ۱۱۲۷
 اعتدالی‌ها (گروه مجلس) [ج ۴] ۸۴۴، ۸۴۵، [ج ۵] ۱۰۱۱، ۱۱۵۶، ۱۱۹۸، ۱۲۰۵
 اعراب [ج ۷] ۱۶۲۲ - ۱۶۲۴، ۱۶۴۷، ۱۶۸۱
 افشار (ایل) [ج ۲] ۴۷۰، [ج ۳] ۶۴۹، [ج ۶] ۱۲۸۵
 افشار (گروه سوار) [ج ۴] ۹۱۲
 افغانی (مردم) [ج ۴] ۸۷۱، ۸۷۶، ۸۹۲، ۹۰۷
 افیشیال مسنجر (روزنامه) [ج ۳] ۵۰۷، [ج ۷] ۱۵۹۲
 الوار [ج ۷] ۱۶۲۳، ۱۶۶۷
 امریکائی-امریکی (مردم) [ج ۳] ۵۹۳، [ج ۵] ۹۸۶، ۱۰۰۴، ۱۰۰۹، ۱۰۷۳، ۱۰۸۷، ۱۰۹۲، ۱۰۹۴، ۱۱۱۲، ۱۱۲۰، ۱۱۴۶، ۱۱۴۷، ۱۱۵۱، ۱۱۵۵، [ج ۶] ۱۱۷۴، ۱۲۲۸، ۱۳۰۵، ۱۳۱۲، [ج ۷] ۱۴۹۲، ۱۵۶۵، ۱۵۷۲، ۱۵۹۱، ۱۵۹۷، ۱۶۰۱، ۱۶۵۱، ۱۶۵۲، ۱۶۵۵
 امیرال [ج ۳] ۶۱۶
 انجمن [ج ۲] ۴۰۳
 انجمن اتحاد اسلامی [ج ۵] ۱۱۵۶
 انجمن استرآباد [ج ۵] ۱۲۰۱
 انجمن اصفهان [ج ۳] ۷۱۰، [ج ۴] ۸۲۲
 انجمن ایالتی [ج ۲] ۵۰۶، ۵۱۰، ۵۱۳، ۵۱۶، ۵۲۵، ۵۳۰، ۵۳۴
 انجمن ایالتی آذربایجان [ج ۲] ۴۳۱
 انجمن ایالتی تبریز [ج ۲] ۴۲۳، [ج ۵] ۱۰۱۱
 انجمن ایالتی شیراز [ج ۳] ۵۶۸
 انجمن ایالتی فارس [ج ۲] ۵۳۴
 انجمن ایالتی کرمان [ج ۴] ۹۱۲، ۹۲۲
 انجمن ایالتی مشهد [ج ۳] ۵۶۷، ۶۰۰، [ج ۴] ۸۹۱، [ج ۵] ۹۸۰
 انجمن ایالتی یزد [ج ۳] ۷۴۵، [ج ۵] ۷۱۶، ۷۳۳، ۷۴۷، ۷۶۴
 انجمن بوشهر [ج ۳] ۶۲۰، ۶۵۰، ۶۵۱، [ج ۵] ۷۰۸، ۷۰۱، ۶۴۸، ۶۱۲، ۵۹۴، [ج ۷] ۱۵۳۱
 انجمن سری رشت [ج ۳] ۷۴۴
 انجمن شیراز [ج ۵] ۱۰۶۰، ۱۰۶۲
 انجمن عباسی [ج ۱] ۱۲۶
 انجمن محلی اصفهان [ج ۲] ۴۰۴
 انجمن محلی بوشهر [ج ۳] ۶۱۱
 انجمن محلی تبریز [ج ۲] ۳۹۵
 انجمن محلی رشت [ج ۵] ۱۰۸۶
 انجمن محلی سلطان‌آباد [ج ۳] ۶۴۸
 انجمن محلی شیراز [ج ۳] ۶۰۲
 انجمن محلی کرمانشاه [ج ۵] ۱۰۷۷
 انجمن محلی یزد [ج ۵] ۱۰۷۶
 انجمن مشهد [ج ۳] ۶۴۷، ۶۴۸، ۷۴۴
 انجمن ولایتی اصفهان [ج ۴] ۸۹۲، ۹۲۵، [ج ۵] ۹۸۱
 انجمن ولایتی بوشهر [ج ۴] ۸۹۴
 انجمن ولایتی رشت [ج ۴] ۸۶۹

- انجمن ولایتی کرمان [ج ۴] ۹۱۲
 انجمن ولایتی کرمانشاه [ج ۴] ۸۳۵
 ۱۰۳۹
 انجمن ولایتی یزد [ج ۴] ۸۱۲، ۸۳۴، ۹۵۹
 اندرو ویر (کمپانی) [ج ۷] ۱۶۲۳، ۱۶۲۴
 انگلیسی (مردم) [ج ۱] ۲۸۹، ۲۹۲، ۲۹۸، ۳۰۰، ۳۰۱، ۳۰۴، ۳۰۵، ۳۱۱، ۳۲۲، ۳۲۵، ۳۲۶ [ج ۳]، ۳۱۸، ۳۴۱، ۳۵۶، ۳۵۸، ۳۶۰، ۳۸۱ [ج ۷] ۱۵۰۵، ۱۵۱۹، ۱۵۲۵، ۱۵۳۹، ۱۵۶۱، ۱۶۰۶، ۱۶۴۴، ۱۶۵۹
 ایتالیائی (مردم) [ج ۴] ۹۲۸ [ج ۵] ۱۱۸۲، ۱۱۸۳
 ایران (روزنامه) [ج ۲] ۳۸۰
 ایران نو (روزنامه) [ج ۳] ۷۲۸ [ج ۵] ۱۲۰۶، ۱۲۲۹
 ایرانی (مردم) [ج ۳] ۵۶۶، ۵۶۷، ۵۸۶، ۶۸۷، ۶۹۰، ۶۹۷، ۷۰۴، ۷۲۰، ۷۶۵، ۷۶۶ [ج ۴] ۸۰۴ [ج ۷] ۱۶۴۳
 ایست ایندیز [ج ۷] ۱۵۶۱، ۱۵۶۲، ۱۵۶۴، ۱۵۷۸
 اینانلو (ایل) [ج ۳] ۷۳۹، ۷۴۹، ۷۶۱ [ج ۴] ۷۸۰ [ج ۵] ۱۲۳۱ [ج ۶] ۱۲۸۵
 باب [ج ۳] ۵۳۳
 بابی (مردم) [ج ۲] ۴۶۴، ۵۳۳
 باروغ وولکم کمپانی (بوروز ولکم) [ج ۵] ۱۰۶۲، ۱۰۷۲، ۱۰۷۶، ۱۰۸۱
 باصری (مردم) [ج ۷] ۱۶۲۲
 بانک استقراضی (نک: بانک روس) ۱۵۸۳ [ج ۷] پاریس
 بانک استقراضی ایران [ج ۳] ۷۲۵
 بانک روس - بانک روسی [ج ۳] ۶۵۴، ۶۵۵، ۶۹۱، ۶۹۳، ۶۹۵، ۷۰۳، ۷۲۳، ۷۲۷، ۷۳۹ [ج ۴] ۸۷۷، ۸۹۵ [ج ۵] ۹۹۰، ۹۹۱-۹۹۳، ۹۹۷، ۱۱۲۰، ۱۱۴۷، ۱۱۴۸ [ج ۶] ۱۳۰۰، ۱۳۰۴، ۱۳۱۲، ۱۳۶۰، ۱۴۵۰، ۱۶۵۳ [ج ۷] ۱۵۲۳، ۱۵۸۳، ۱۶۱۵، ۱۶۳۴، ۱۶۳۵، ۱۶۳۹-۱۶۴۱، ۱۶۴۵
 بانک شامی - بانک شامشامی [ج ۳] ۶۵۰، ۶۶۰، ۶۸۴، ۶۸۷، ۶۸۸، ۷۰۳، ۷۰۶، ۷۲۸، ۷۳۱، ۷۳۲، ۷۳۴، ۷۴۳، ۷۴۴ [ج ۴] ۸۳۱، ۸۳۲، ۸۵۳، ۸۶۴، ۸۶۸، ۸۹۱، ۸۹۳، ۸۹۶، ۹۰۹، ۹۱۱، ۹۵۲، ۹۶۳، ۹۶۶ [ج ۵] ۹۷۹، ۹۹۱، ۹۹۶، ۱۰۰۲، ۱۰۰۴، ۱۰۰۷، ۱۰۱۰، ۱۰۱۱، ۱۰۱۴، ۱۰۱۵، ۱۰۲۰، ۱۰۳۳، ۱۰۳۹، ۱۰۴۱، ۱۰۴۷، ۱۰۵۰، ۱۰۵۶-۱۰۵۸، ۱۰۷۰، ۱۰۷۱، ۱۰۷۳، ۱۰۸۰، ۱۰۸۷، ۱۰۸۸، ۱۱۰۰-۱۱۰۲، ۱۱۲۰، ۱۱۴۷ [ج ۶] ۱۲۵۴، ۱۳۰۱، ۱۳۳۹، ۱۴۲۲، ۱۴۲۵، ۱۴۲۸، ۱۴۲۹، ۱۴۴۲، ۱۴۵۱، ۱۴۷۶، ۱۴۸۱ [ج ۷] ۱۵۹۱، ۱۵۹۵، ۱۶۰۴، ۱۶۱۵، ۱۶۲۲، ۱۶۲۴، ۱۶۳۳-۱۶۳۶، ۱۶۳۹، ۱۶۴۰، ۱۶۴۵، ۱۶۶۲، ۱۶۶۸، ۱۶۷۳، ۱۶۸۰
 بانک لندن [ج ۷] ۱۶۸۰
 بانک هلند [ج ۷] ۱۵۸۳
 بحر خزر (روزنامه) [ج ۵] ۱۱۹۳

- بختیاری (ایل) [ج ۲] ۲۵۲، ۳۶۱، ۳۶۳-
 ۳۶۸، ۳۷۰، ۳۸۳، ۳۹۲، ۳۹۳،
 ۳۹۵، ۴۰۶-۴۱۰، ۴۱۳، ۴۳۰،
 ۴۳۲، ۴۵۱، ۴۷۱، ۴۷۲، ۵۲۳،
 ۵۳۱ [ج ۳]، ۵۴۹، ۵۵۹، ۵۷۲،
 ۵۸۰-۵۸۷، ۵۹۶، ۵۹۷، ۶۰۱،
 ۶۰۷، ۶۱۴، ۶۱۹، ۶۲۶-۶۲۸،
 ۶۴۰، ۶۴۱، ۶۴۸، ۶۴۹، ۶۵۱،
 ۶۷۰، ۶۷۷، ۶۸۴، ۶۸۶-۶۸۸،
 ۷۰۵، ۷۰۶، ۷۰۸-۷۱۰، ۷۲۸،
 ۷۳۰، ۷۳۱، ۷۴۱، ۷۴۳، ۷۴۵،
 ۷۵۸، ۷۶۲ [ج ۴]، ۷۷۹، ۷۸۸،
 ۷۹۰، ۷۹۹، ۸۰۴، ۸۰۷، ۸۰۸،
 ۸۱۱، ۸۲۰، ۸۲۲، ۸۲۴، ۸۲۶،
 ۸۳۷، ۸۴۵، ۸۴۶، ۸۵۶، ۸۷۰،
 ۸۷۲، ۸۷۴، ۸۸۸، ۸۹۲، ۸۹۳،
 ۸۹۷، ۸۹۹، ۹۰۶، ۹۰۸، ۹۱۰،
 ۹۱۶، ۹۱۸، ۹۲۲، ۹۲۵، ۹۳۰،
 ۹۳۱، ۹۳۵-۹۳۷، ۹۳۹، ۹۴۴،
 ۹۴۷، ۹۵۵، ۹۵۷-۹۵۹، ۹۶۷،
 ۹۶۹، ۹۷۰ [ج ۵]، ۹۷۹، ۹۸۱،
 ۹۹۹، ۱۰۱۲، ۱۰۳۹، ۱۰۴۶،
 ۱۰۴۷، ۱۰۴۹، ۱۰۵۱، ۱۰۵۶،
 ۱۰۶۵، ۱۰۸۳، ۱۰۹۰، ۱۰۹۷،
 ۱۰۹۸، ۱۱۰۷، ۱۱۱۳، ۱۱۲۱-
 ۱۱۲۳، ۱۱۲۸، ۱۱۵۰، ۱۱۵۳،
 ۱۱۵۴، ۱۱۵۸، ۱۱۸۴، ۱۱۹۲،
 ۱۱۹۷، ۱۲۰۳-۱۲۰۶، ۱۲۰۹،
 ۱۲۱۱، ۱۲۱۳، ۱۲۱۸، ۱۲۲۰،
 ۱۲۲۸، ۱۲۳۰، ۱۲۳۲-۱۲۳۵،
 ۱۲۴۱ [ج ۶]، ۱۲۸۳، ۱۲۸۴،
 ۱۲۸۶، ۱۲۸۷، ۱۲۹۰، ۱۳۳۳،
 ۱۳۳۴، ۱۳۳۸، ۱۳۴۰، ۱۳۹۰،
 ۱۳۹۴، ۱۳۹۸، ۱۴۰۰، ۱۴۳۷،
 ۱۴۴۲، ۱۴۴۳، ۱۴۴۸، ۱۴۵۰
- ۱۴۶۱، ۱۴۸۰، ۱۴۸۱ [ج ۷]
 ۱۵۹۳، ۱۶۰۵، ۱۶۰۶، ۱۶۷۱،
 ۱۶۷۴
 بربری (مردم) [ج ۵] ۱۹۰۷
 بریگاد قزاق [ج ۳] ۶۸۳، ۶۸۴، ۷۵۴،
 [ج ۴] ۸۹۵، ۸۹۷، ۹۰۰، ۹۱۵،
 ۹۲۰، ۹۲۱ [ج ۵]، ۹۹۱، ۱۱۹۱،
 ۱۱۹۳ [ج ۷]، ۱۵۷۴، ۱۵۸۰،
 ۱۵۸۵، ۱۶۰۹، ۱۶۶۴، ۱۶۶۹
 بلجیکی - بلژیکی (مردم) [ج ۶] ۱۲۸۸،
 ۱۳۶۰ [ج ۷]، ۱۵۶۵، ۱۵۹۱،
 ۱۶۰۰، ۱۶۰۶
 بلوچ - بلوچی (مردم) [ج ۲] ۵۳۱ [ج ۳]
 ۶۰۵، ۶۴۹، ۷۴۳ [ج ۴]، ۷۸۲،
 ۷۸۷، ۷۹۹، ۸۱۲، ۸۲۳، ۸۲۴،
 ۸۳۴، ۸۳۵، ۸۹۲، ۹۱۲، ۹۳۰،
 ۹۳۲، ۹۳۸، ۹۴۵، ۹۶۰، ۹۶۸،
 ۹۷۱ [ج ۵]، ۹۸۲، ۹۹۴، ۹۹۵،
 ۱۰۱۴، ۱۰۳۸، ۱۰۷۵، ۱۱۵۳،
 ۱۲۰۷، ۱۲۰۹ [ج ۶]، ۱۳۴۰،
 ۱۴۴۹ [ج ۷]، ۱۵۴۰
 بوالوردی (بولوردی؟) (مردم) [ج ۵]
 ۱۲۰۷ [ج ۶]، ۱۴۶۳، ۱۴۶۴
 بورس گازت (مجله) [ج ۱] ۳۲۸
 بویراحمدی (مردم) [ج ۶] ۱۳۳۸،
 ۱۳۴۵، ۱۴۸۱ [ج ۷]، ۱۶۲۲-
 ۱۶۲۴
 بهار (ایل) [ج ۱] ۱۳۹
 بهارلو (ایل) [ج ۱]، ۱۳۳ [ج ۲]، ۷۳۱،
 [ج ۴] ۹۴۱، ۹۷۰ [ج ۵]، ۱۰۱۳،
 ۱۲۰۹، ۱۲۱۲، ۱۲۱۳، ۱۲۱۵،
 ۱۲۳۱، ۱۲۳۲
 بهبهانی (ایل) [ج ۵] ۱۰۰۷
 بهمه (طایفه) [ج ۵] ۱۲۰۳

- ۱۶۲۹، ۱۶۳۲، ۱۶۳۵، ۱۶۳۸،
۱۶۵۴، ۱۶۵۷
- تفتی (مردم) [ج ۳]، ۷۴۶، ۷۶۲، ۷۶۳،
[ج ۴] ۷۸۶
- تمدن (روزنامه) [ج ۱] ۹۳
- تنگستانی (مردم) [ج ۲]، ۴۴۴، ۴۴۵،
۴۶۶، ۴۷۸، [ج ۳]، ۶۰۵، [ج ۴]
- ۹۴۲، ۹۴۵، ۹۶۱، ۹۶۴، [ج ۵]
- ۱۰۰۰، ۱۰۰۷، [ج ۶] ۱۲۶۸
- تولکی (گروه) [ج ۴] ۸۲۳
- تهران (قایق) [ج ۴] ۹۷۱
- جاف - جف (ایل) [ج ۵] ۱۲۳۳
- جعفربای (ایل) [ج ۲]، ۵۲۹، ۵۳۰، [ج ۳]
- ۷۲۹، [ج ۵] ۱۲۰۱
- جلالی (فوج نظامی) [ج ۵]، ۹۸۳، ۹۹۹
- جمشیدی (گروه) [ج ۴] ۹۰۷
- جنگ‌پینگ (فوج نظامی) [ج ۶] ۱۳۴۸
- چقائی (طایفه) [ج ۵] ۹۸۱
- چلبی (مردم) ۷۸۶ (نک، احمدوند چلبی)
- چهاردوالی (ایل) [ج ۲]، ۳۵۱، ۳۸۸،
۳۹۰، ۴۶۳
- چهارراهی (گروه) [ج ۴] ۸۲۳
- چهارلنگ (طایفه) [ج ۵]، ۱۰۹۸، ۱۱۵۳
- حبل‌المتین (روزنامه) [ج ۱]، ۲۹، ۹۳،
[ج ۳] ۷۲۸
- حزب اعتدالیون [ج ۶] ۱۴۴۴
- حزب اکثریت [ج ۵] ۱۱۵۶
- حزب دموکرات [ج ۵]، ۱۰۶۷، ۱۰۷۴،
۱۰۸۰، ۱۱۴۰، [ج ۶] ۱۴۴۴
- پارسی - پارسیان (مردم) [ج ۱]، ۴۰، ۴۲،
[ج ۲]، ۳۸۴، ۳۸۵، ۴۱۳، ۴۳۰،
۴۷۱، ۴۷۲، ۵۲۱، [ج ۳]، ۶۰۱،
۶۴۹، ۷۱۰، ۷۴۵، ۷۴۶، ۷۶۲،
[ج ۵]، ۱۰۵۷، ۱۱۰۷
- پاقله (گروه) [ج ۴] ۸۲۳
- پرسپولیس (کشتی) [ج ۳]، ۷۱۶، ۷۴۷،
۷۶۴
- پرسیس (کشتی) [ج ۵]، ۱۲۰۹، ۱۲۳۲
- پرسی یوس (کشتی) [ج ۱]، ۱۵۹، [ج ۲]،
۴۶۵
- تاتار (مردم) [ج ۱] ۳۲۸
- تایمز - تایمس (روزنامه) (ج ۳) ۷۲۲،
[ج ۵]، ۱۱۳۸، [ج ۶]، ۱۲۶۲،
۱۲۹۹، ۱۳۲۳، ۱۳۶۱، ۱۳۶۲،
۱۳۸۰، ۱۳۸۱، ۱۴۴۶
- تخت طاووس [ج ۱] ۲۰
- تراکمه - ترکمان - ترکمانیه - ترکمن
(مردم) [ج ۱]، ۳۲۸، [ج ۲]، ۳۸۳،
۴۸۶، ۴۸۷، ۵۱۳، ۵۲۹، ۵۳۰،
[ج ۳]، ۵۹۷، ۶۰۰، ۶۷۰، ۶۷۷،
۷۲۹، [ج ۵]، ۱۰۱۲، ۱۱۴۱،
۱۱۴۲، ۱۱۵۲، ۱۱۶۳، ۱۱۶۴،
۱۱۶۸، ۱۱۹۴، ۱۱۹۷، ۱۲۰۰ -
۱۲۰۲، ۱۲۳۳، [ج ۶]، ۱۲۸۷،
۱۳۰۱، ۱۳۰۲، ۱۳۲۱، ۱۳۳۷،
۱۴۲۲، ۱۴۳۷، ۱۴۴۱، ۱۴۴۸
- تربیت (کتابخانه) [ج ۵] ۱۲۴۷
- ترکمن [ج ۷]، ۱۵۲۹، ۱۵۳۱، ۱۵۸۱،
۱۵۸۶، ۱۵۹۲، ۱۶۱۶، ۱۶۱۹

دیلی نیوز (روزنامه) [ج ۳] ۵۹۳

[ج ۷] ۱۵۳۲، ۱۵۳۳، ۱۵۳۶، ۱۵۴۵، ۱۵۴۶، ۱۶۵۶ (نیز نک: دموکرات)

رئیس کل جہازات جنگی (انگلیس) [ج ۷]
۱۵۶۱، ۱۵۶۲

راجپوت (نفرات ہندی) [ج ۵] ۱۲۴۶

ردبرست (کشتی) [ج ۲] ۴۴۵

روزنامہ رسمی ایران [ج ۲] ۳۴۲، [ج ۵] ۱۱۰۰

روس (مردم) [ج ۱] ۲۸۹، ۲۹۳ - ۳۰۱،

۳۰۴، ۳۰۷، ۳۰۸ - ۳۱۲، ۳۱۴،

۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۲، ۳۲۹، [ج ۲]

۳۲۷ - ۳۳۹، ۳۴۲، ۳۴۴، ۳۴۸،

۳۵۲، ۳۵۴ - ۳۵۶، ۳۶۰ - ۳۶۲،

۳۶۴، ۳۶۸، ۳۷۱، ۳۷۵، ۳۷۹،

۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۷، ۳۹۱ - ۳۹۳،

۳۹۵ - ۳۹۸، ۴۰۰ - ۴۰۳، ۴۰۶،

۴۰۷، ۴۱۰، ۴۱۳، ۴۱۶، ۴۲۱ -

۴۲۵، ۴۲۶، ۴۲۹، ۴۴۰، ۴۴۲،

۴۴۲، ۴۴۷ - ۴۵۱، ۴۵۲، ۴۵۵،

۴۵۸ - ۴۶۰، ۴۶۲، ۴۶۵، ۴۶۶،

۴۷۳، ۴۷۵ - ۴۷۷، ۴۸۰، ۴۸۱،

۴۸۲ - ۴۸۵، ۴۸۷، ۴۸۸، ۴۹۰ -

۴۹۸، ۵۰۱، ۵۰۳ - ۵۰۵، ۵۰۷ -

۵۱۲، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۸، ۵۱۹،

۵۲۲، ۵۲۵، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۳۰ -

۵۳۲، ۵۳۷، ۵۳۹، [ج ۳] ۵۴۴،

۵۴۵ - ۵۴۷، ۵۴۹، ۵۵۰، ۵۵۲،

۵۵۵، ۵۵۶، ۵۵۸ - ۵۶۰، ۵۶۳ -

۵۷۱، ۵۷۳ - ۵۷۸، ۵۸۱ - ۵۸۵،

۵۸۷ - ۵۸۹، ۵۹۲ - ۵۹۴، ۵۹۶،

۵۹۹، ۶۰۴، ۶۰۶ - ۶۱۱، ۶۱۳،

۶۱۴، ۶۱۹ - ۶۲۷، ۶۲۹ - ۶۳۵،

۶۳۷ - ۶۳۹، ۶۴۱، ۶۴۴، ۶۴۶ -

۶۴۸، ۶۵۰ - ۶۵۴، ۶۵۷، ۶۶۳

خان یغماز (طایفہ) [ج ۵] ۱۲۰۱

خدا بندہ لو (ایل) [ج ۲] ۴۷۰

خزل (خزعل؟ - ایل) [ج ۴] ۹۴۰

خسفی (گروہ) [ج ۵] ۱۰۷۵

خلج (فوج نظامی) [ج ۴] ۸۲۱

خمسه (ایل) [ج ۲] ۵۳۵، [ج ۳] ۵۶۸،

۵۹۷، ۶۷۰، ۶۷۶، ۶۷۸، [ج ۴]

۷۷۶، ۸۰۴، ۸۳۶، [ج ۵] ۱۲۱۵

خواجوئی (طایفہ) [ج ۵] ۱۰۹۸

داود ساسون (کمپانی) [ج ۷] ۱۶۲۲ -

۱۶۲۴

دراشولی (درہ شوری؟) (طایفہ) [ج ۵]

۱۱۱۶

درہ شوری - درہ شولی (طایفہ) (ج ۴)

۸۶۶، [ج ۷] ۱۶۸۱

دشتستانی (مردم) [ج ۶] ۱۴۶۸

دشتیاری (ایل) [ج ۴] ۹۴۵

دقوز (طایفہ) [ج ۳] ۷۲۹

دموکرات - دموکراتہا [ج ۵] ۱۰۱۱،

۱۰۳۶، ۱۰۵۰، ۱۱۵۶، ۱۱۹۸،

۱۲۰۵، [ج ۶] ۱۴۴۳، ۱۴۵۲،

[ج ۷] ۱۵۴۹، ۱۶۰۲ (نیز نک:

حزب دموکرات)

دی (طایفہ) [ج ۳] ۷۲۹

دیکسن (کمپانی) [ج ۱] ۱۲۶، [ج ۴] ۸۲۴،

[ج ۵] ۱۱۵۰، [ج ۶] ۱۲۸۲،

۱۲۹۵، [ج ۷] ۱۶۲۲ - ۱۶۲۴،

۱۶۴۳

- ۶۶۴، ۶۸۲ - ۶۸۵، ۶۸۷، ۶۸۹ -
 ۶۹۲، ۶۹۴، ۶۹۵، ۶۹۷، ۶۹۹،
 ۷۰۱ - ۷۰۶، ۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۳،
 ۷۱۵، ۷۱۸، ۷۲۰، ۷۲۱، ۷۲۳ -
 ۷۲۷، ۷۳۱، ۷۳۴، ۷۳۶ - ۷۳۹،
 ۷۴۱، ۷۴۳، ۷۴۶ - ۷۶۱، ۷۶۵،
 [ج ۴] ۷۷۶، ۷۷۹، ۷۸۲، ۷۸۴،
 ۷۸۵، ۷۸۷، ۷۸۸، ۷۹۰ - ۷۹۲، ۷۹۶،
 ۷۹۷، ۷۹۹، ۸۰۲ - ۸۰۶، ۸۰۹، ۸۱۱،
 ۸۱۳، ۸۱۴ - ۸۲۱، ۸۲۵، ۸۲۶،
 ۸۲۸، ۸۲۹ - ۸۳۱، ۸۳۳، ۸۳۸،
 ۸۴۰، ۸۴۲، ۸۴۳، ۸۴۶ - ۸۵۲،
 ۸۵۴، ۸۵۸ - ۸۶۰، ۸۶۲ - ۸۶۵،
 ۸۷۳ - ۸۷۶، ۸۷۸ - ۸۸۵، ۸۸۸،
 ۸۹۰، ۸۹۸ - ۹۰۴، ۹۰۷، ۹۱۱،
 ۹۱۴ - ۹۱۶، ۹۲۰، ۹۲۱، ۹۲۳،
 ۹۲۴، ۹۲۶، ۹۳۴، ۹۳۸، ۹۴۲،
 ۹۴۹، ۹۵۴، ۹۵۵، ۹۶۵، ۹۶۶،
 ۹۷۰ [ج ۵]، ۹۸۰ - ۹۸۶، ۹۸۸،
 ۹۹۰، ۹۹۳، ۹۹۷، ۱۰۰۱، ۱۰۰۳ -
 ۱۰۰۸، ۱۰۱۰، ۱۰۱۲، ۱۰۱۳،
 ۱۰۱۵، ۱۰۱۸، ۱۰۲۷، ۱۰۳۸،
 ۱۰۴۱، ۱۰۵۶، ۱۰۵۹، ۱۰۶۶،
 ۱۰۸۰، ۱۱۰۴ - ۱۱۰۸، ۱۱۱۰،
 ۱۱۱۵، ۱۱۲۲ - ۱۱۲۵، ۱۱۲۷،
 ۱۱۳۰، ۱۱۳۱، ۱۱۳۴ - ۱۱۳۹،
 ۱۱۴۲ - ۱۱۴۵، ۱۱۴۹، ۱۱۵۲،
 ۱۱۵۷، ۱۱۵۸ - ۱۱۶۰، ۱۱۶۶،
 ۱۱۶۸ - ۱۱۷۱، ۱۱۷۳ - ۱۱۸۹،
 ۱۱۹۱، ۱۱۹۳، ۱۱۹۶، ۱۱۹۷،
 ۱۱۹۹، ۱۲۰۱، ۱۲۱۰، ۱۲۱۲ -
 ۱۲۲۰، ۱۲۲۲ - ۱۲۲۴، ۱۲۲۶،
 ۱۲۲۷، ۱۲۳۴، ۱۲۳۷، ۱۲۴۲ -
 ۱۲۴۵ [ج ۶]، ۱۲۵۶، ۱۲۶۰،
 ۱۲۶۲ - ۱۲۶۴، ۱۲۶۷، ۱۲۶۹،
- ۱۲۷۳، ۱۲۷۴، ۱۲۷۸ - ۱۲۸۲،
 ۱۲۸۹ - ۱۲۹۲، ۱۲۹۵ - ۱۳۱۲،
 ۱۳۱۴ - ۱۳۳۷، ۱۳۴۴ - ۱۳۴۷،
 ۱۳۴۹ - ۱۳۸۹، ۱۳۹۲ - ۱۴۲۴،
 ۱۴۲۶ - ۱۴۲۹، ۱۴۳۸ - ۱۴۴۱،
 ۱۴۴۴، ۱۴۴۵، ۱۴۴۷، ۱۴۴۸،
 ۱۴۵۰ - ۱۴۵۴، ۱۴۵۶ - ۱۴۶۲،
 [ج ۷] ۱۴۸۷، ۱۴۹۱، ۱۴۹۲،
 ۱۴۹۴ - ۱۴۹۶، ۱۴۹۸، ۱۴۹۹،
 ۱۵۰۱، ۱۵۰۲، ۱۵۰۶ - ۱۵۰۹،
 ۱۵۱۱ - ۱۵۲۰، ۱۵۲۲ - ۱۵۲۷،
 ۱۵۲۹ - ۱۵۳۹، ۱۵۴۵ - ۱۵۵۵،
 ۱۵۵۷ - ۱۵۵۹، ۱۵۶۳ - ۱۵۶۷،
 ۱۵۷۰ - ۱۵۷۵، ۱۵۷۷، ۱۵۷۹ -
 ۱۵۹۸، ۱۶۰۱ - ۱۶۰۳، ۱۶۰۷ -
 ۱۶۱۲، ۱۶۱۵ - ۱۶۲۱، ۱۶۲۹ -
 ۱۶۴۱، ۱۶۴۳ - ۱۶۴۷، ۱۶۴۹ -
 ۱۶۵۸، ۱۶۶۰ - ۱۶۶۶، ۱۶۶۹،
 ۱۶۷۲ - ۱۶۷۶، ۱۶۷۹، ۱۶۸۰،
 روسیه (روزنامه) [ج ۵] ۱۱۴۰، [ج ۷]
 ۱۵۴۹
- رویتر - روتر (روزنامه) [ج ۳] ۶۲۲،
 ۶۸۸، [ج ۵] ۱۱۸۲، [ج ۶] ۱۳۳۰
- زردشتی - زردشتیه (مردم) [ج ۳] ۵۹۷،
 ۶۰۱، ۶۴۹، ۶۶۸، ۶۸۰، [ج ۴]
 ۷۹۸، ۸۱۲، ۸۳۴، ۸۷۱، ۸۹۳،
 [ج ۶] ۱۴۳۲، ۱۴۳۷، ۱۴۴۹،
 ۱۴۵۴
- زنگینه (زنگنه؟) (رژیمان قزاق) [ج ۷]
 ۱۶۶۷
- زیتون (کمپانی) [ج ۷] ۱۶۲۲
 زیتون و خلیل (کمپانی) [ج ۷] ۱۶۲۳
 زیقلر - زیگلر (کمپانی) [ج ۱] ۱۲۶،

۱۵۷۷، ۱۵۷۳، ۱۵۶۸، ۱۵۶۱
 ۱۶۱۵، ۱۶۰۱، ۱۵۸۸، ۱۵۸۶
 ۱۶۴۳، ۱۶۴۱، ۱۶۳۷، ۱۶۲۸
 ۱۶۷۲، ۱۶۵۹، ۱۶۵۲، ۱۶۴۴
 ۱۶۸۲، ۱۶۷۹، ۱۶۷۷، ۱۶۷۳

۱۶۸۴

سوسیالیزم (مسیالیزم) [ج ۵] ۱۲۰۲

سویسی (مردم) [ج ۲] ۴۶۴

سیخ (سیک) [ج ۷] ۱۵۴۴، ۱۵۴۲

سیلاخوری (فوج نظامی) [ج ۳] ۵۶۴، ۵۹۸

۶۴۵، ۷۰۸، [ج ۳] ۹۴۰

شامسون (ایل) [ج ۲] ۴۸۶، ۴۸۷

[ج ۳] ۵۶۶، ۵۷۹، ۵۹۶، ۵۹۷

۶۲۸، ۶۳۲، ۶۴۶، ۶۵۲، ۶۷۰

۶۷۵، ۷۰۱، ۷۳۶، ۷۳۸، ۷۴۷

۷۴۹، ۷۵۱، ۷۵۲، ۷۵۴-۷۵۶

۷۵۸، ۷۶۰، ۷۶۶، [ج ۴] ۷۷۶

۷۷۹-۷۸۱، ۷۸۴، ۷۸۵، ۷۹۸

۸۰۱، ۸۱۴، ۸۱۵، ۸۱۹، ۸۲۱

۸۲۸، ۸۴۵، ۸۵۵، ۹۲۴، ۹۳۴

۹۳۶، ۹۳۸، ۹۵۵، [ج ۵] ۱۰۶۶

۱۰۹۶، ۱۱۰۴، ۱۱۰۶، ۱۱۱۰

۱۱۱۴، ۱۱۵۲، ۱۱۵۶، ۱۱۸۷

۱۱۹۶، ۱۱۹۷، ۱۲۳۳، ۱۲۳۵

[ج ۶] ۱۲۷۹، ۱۴۳۷، [ج ۷]

۱۵۵۰، ۱۵۵۱، ۱۵۶۷، ۱۵۹۸

۱۶۰۳

شرکت راه تبریز و جلفا [ج ۴] ۸۱۹

شش بلوکی [ج ۷] ۱۶۴۲، ۱۶۸۱

شماخلیسکی (فوج) [ج ۷] ۱۵۳۸

شه بندری [ج ۲] ۵۳۳

شیعه (مردم - گروه مذهبی) [ج ۳]

۵۶۸ [ج ۵] ۱۲۰۱

۲۱۸، [ج ۲] ۴۷۲، ۵۲۴، ۵۳۵

[ج ۴] ۷۹۸، ۸۰۰، ۸۰۵، [ج ۵]

۱۰۰۷، ۱۰۰۹، ۱۰۱۴، ۱۰۲۹

۱۰۸۹، ۱۱۲۵، ۱۱۳۷، ۱۱۶۷

۱۱۸۴، ۱۲۰۴، ۱۲۲۴، ۱۲۴۰

[ج ۶] ۱۲۸۲، ۱۲۹۵، ۱۴۵۵

۱۴۵۶، ۱۴۶۵، [ج ۷] ۱۶۲۲ -

۱۶۲۴، ۱۶۶۱، ۱۶۶۷

زینگر [ج ۴] ۸۰۰

ژاپونی (مردم) [ج ۶] ۱۴۴۲

ژاندارمری [ج ۶] ۱۲۵۶، ۱۲۵۹

۱۲۶۴، ۱۲۶۶، ۱۲۶۸، ۱۲۶۹

۱۲۷۴، ۱۲۷۷، ۱۲۸۹، ۱۳۳۰

۱۳۴۷، ۱۴۳۲

سرخه‌ای (مردم) [ج ۶] ۱۳۰۸

سرخسی [ج ۷] ۱۶۲۳

سرویس ریو (کمپانی) [ج ۷] ۱۶۲۳

سگوند (سگتوند - ایل) [ج ۳] ۷۶۵

[ج ۴] ۹۶۲

سنترال ایندیا (دسته نظامی) [ج ۷] ۱۵۴۱

سنجایی (ایل) [ج ۲] ۲۵۳، ۵۳۳، [ج ۳]

۵۶۷، [ج ۴] ۷۸۶، ۷۸۷، ۸۲۳

۸۸۵، ۹۶۰، [ج ۵] ۱۲۳۳

سندیکای بین‌المللی [ج ۴] ۸۳۰، ۸۳۱

۹۵۲

سنی (مردم گروه دینی) [ج ۳] ۵۶۸

[ج ۵] ۱۰۹۷، ۱۰۲۱

سوئدی (مردم) [ج ۴] ۹۲۸، ۹۵۴، [ج ۵]

[ج ۷] ۱۴۹۴، ۱۴۹۶

۱۴۹۷، ۱۵۰۸، ۱۵۱۶، ۱۵۱۷

۱۵۲۲، ۱۵۲۳، ۱۵۲۶، ۱۵۵۰

- شیمک - سنمک (کمپانی) [ج ۷] ۱۶۲۲ -
۱۶۲۴
- فارسی‌مدان (طایفه) [ج ۵] ۹۹۹، ۹۷۸،
[ج ۷] ۱۶۴۲، ۱۶۸۱
- صافی‌خانی (طایفه) [ج ۷] ۱۶۸۱
صور اسرافیل (روزنامه) [ج ۱] ۲۴۵
- فاکس - فکس (کشتی جنگی) [ج ۲]
۴۴۷، ۴۵۲، ۵۳۶، [ج ۴] ۹۶۲
- طاهری (ایل) [ج ۵] ۱۰۹۷
طهمورثی (گروه) [ج ۴] ۸۰۸
- فدائی (گروه) [ج ۳] ۶۱۵، ۶۱۹، ۶۲۲،
۶۲۷، ۶۳۶ - ۶۴۰، ۶۸۴، ۶۸۶ -
۶۸۸، ۷۰۱، ۷۰۶، ۷۰۷، ۷۲۱،
۷۲۸، ۷۵۸، [ج ۴] ۷۸۰، ۸۱۶،
۸۴۵، ۹۱۴، ۹۱۶، [ج ۶] ۱۴۵۷،
۱۴۵۹، [ج ۷] ۱۴۹۳، ۱۵۰۱،
۱۵۱۱، ۱۵۲۳، ۱۵۲۴، ۱۵۳۷،
۱۵۴۹، ۱۵۷۴، ۱۵۸۰، ۱۵۹۶،
۱۶۰۲، ۱۶۰۷، ۱۶۱۶، ۱۶۲۰،
۱۶۳۱، ۱۶۷۹
- عاشورا [ج ۷] ۱۵۹۸
عثمانی (مردم - دولت) [ج ۲] ۳۵۷ -
۳۵۹، ۳۷۷، ۳۷۸، ۳۸۰، ۳۸۱،
۴۲۹، ۴۴۲، ۴۵۲، ۴۵۵، ۴۵۶،
۴۶۰، ۴۶۹، ۴۷۰، ۵۲۳، ۵۲۵،
[ج ۴] ۷۸۳، ۸۰۹، ۸۱۱، ۹۰۷،
۹۱۷، ۹۴۲، [ج ۵] ۹۷۶، ۱۰۱۹،
۱۰۲۰، ۱۰۷۴، ۱۰۷۹، [ج ۶]
۱۳۰۰، ۱۳۱۳، ۱۳۳۱ - ۱۳۳۳،
۱۳۴۰ (نیز نک: فهرست نام‌جایها)
- فرانسوی (مردم) [ج ۲] ۳۹۸ - ۴۰۰،
[ج ۴] ۹۲۸، ۹۲۹، [ج ۵]
۱۰۶۳، ۱۲۲۸، ۱۲۳۷
- عرب (ایل) [ج ۳] ۶۵۶، ۷۱۳، ۷۳۰،
۷۳۲، ۷۴۶، ۷۴۷، [ج ۴] ۹۴۱،
۹۶۱، [ج ۵] ۱۰۴۰، ۱۱۱۴،
۱۱۱۵، ۱۲۰۷، ۱۲۱۲، ۱۲۱۵،
[ج ۶] ۱۲۵۳ - ۱۲۵۸، ۱۲۶۳،
۱۲۷۹، ۱۳۳۹، ۱۴۷۰،
۱۴۷۱، ۱۴۷۴، ۱۴۷۷
- فرقه احرار ملیون [ج ۴] ۸۸۰، ۸۸۱
فرقه دموکرات [ج ۶] ۱۳۳۶، ۱۴۰۱
فرقه ملیون [ج ۴] ۸۷۴، ۹۶۵
فرقه ملیون تهران [ج ۲] ۴۲۷، ۴۳۷
فوج کرند (گروه نظامی) [ج ۴] ۹۰۱ -
۹۰۳
- عشایر [ج ۳] ۶۷۸
علماء کربلاء [ج ۳] ۷۱۵، ۷۴۷
علماء نجف [ج ۳] ۷۱۶، [ج ۶] ۱۴۲۶،
[ج ۷] ۱۵۲۰، ۱۶۰۲ (نیز نک:
مجتهدین بزرگ نجف)
- قاجار (ایل) [ج ۳] ۶۹۰، ۶۹۱، ۶۹۷
قاجاریه (پادشاهی) [ج ۲] ۳۹۵، [ج ۳]
۶۲۴، ۶۸۵، ۷۳۱، [ج ۵] ۱۲۳۴
قراجه‌داغی (مردم) [ج ۴] ۷۷۶، ۸۱۰،
۸۱۴
- عیسوی (مردم) [ج ۲] ۵۳۲، ۵۳۳، [ج ۶]
قره (قرائی؟) (فوج) [ج ۱] ۱۲۴

- ۱۴۳۸ - ۱۴۴۱، ۱۴۴۸، ۱۴۵۱،
 ۱۴۵۸ - ۱۴۶۰، [ج ۷]، ۱۴۹۱،
 ۱۴۹۵، ۱۵۰۷، ۱۵۲۴، ۱۵۳۷ -
 ۱۵۳۹، ۱۵۹۲، ۱۶۳۱، ۱۶۵۰،
 ۱۶۶۰، ۱۶۶۶، ۱۶۶۸
- قشقائی (ایل) [ج ۲]، ۳۶۷، ۳۸۵، ۴۰۹،
 ۴۱۰، ۴۱۴، ۴۲۲، [ج ۳]، ۵۹۷،
 ۶۰۴، ۶۱۵، ۶۵۰، ۶۵۶ - ۶۵۸،
 ۶۷۰، ۶۷۶، ۶۹۹، ۷۱۳ - ۷۱۵،
 ۷۳۲، ۷۵۸، ۷۶۴، [ج ۴]، ۷۸۷ -
 ۷۹۰، ۸۰۰، ۸۰۴، ۸۰۷، ۸۰۸،
 ۸۲۰، ۸۲۶، ۸۵۶، ۸۵۷، ۸۶۶،
 ۸۶۷، ۸۷۲ - ۸۷۴، ۸۸۶ - ۸۸۸،
 ۸۹۲، ۹۰۸، ۹۰۹، ۹۱۳، ۹۲۵،
 ۹۳۰، ۹۳۳، ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۴۱،
 ۹۴۴ - ۹۴۶، ۹۶۰، ۹۷۰، [ج ۵]،
 ۹۷۵، ۹۷۸، ۹۸۱، ۹۹۹، ۱۰۰۰،
 ۱۰۴۵، ۱۰۵۸، ۱۰۵۹، ۱۰۸۹،
 ۱۰۹۰، ۱۰۹۸، ۱۱۱۳ - ۱۱۱۵،
 ۱۱۲۸، ۱۱۳۷، ۱۱۴۴، ۱۱۵۰،
 ۱۱۵۹، ۱۱۹۱، ۱۱۹۷، ۱۲۰۷،
 ۱۲۱۲، ۱۲۲۰، ۱۲۲۳، ۱۲۲۴،
 ۱۲۳۱، ۱۲۴۱، ۱۲۴۲، ۱۲۴۴،
 ۱۲۴۶، [ج ۶]، ۱۲۵۷، ۱۲۶۴،
 ۱۲۶۸، ۱۲۶۹، ۱۲۷۴، ۱۲۷۹،
 ۱۳۳۴، ۱۳۳۹، ۱۴۳۷، ۱۴۴۲،
 ۱۴۶۳ - ۱۴۶۵، ۱۴۶۷ - ۱۴۷۶،
 ۱۴۸۰، ۱۴۸۱، [ج ۷]، ۱۵۲۱،
 ۱۵۲۷، ۱۵۴۲، ۱۶۲۲ - ۱۶۲۴،
 ۱۶۴۲، ۱۶۵۹، ۱۶۸۱، ۱۶۸۲
- قشون ملتیان - قشون ملی [ج ۳]، ۷۰۴،
 ۷۰۵، ۷۰۹
- قفقازی (مردم) [ج ۲]، ۳۸۷، ۴۴۹، ۴۵۹ -
 ۴۶۱، ۴۷۴، ۴۸۷، ۵۲۲، [ج ۳]،
 ۵۴۷، ۵۴۸، ۵۵۹، ۵۶۴، ۵۷۵
- قره باغی (مردم) [ج ۲]، ۲۸۸
 قره داغی (مردم) [ج ۲]، ۴۰۴، ۴۱۷ -
 ۴۱۹، ۴۲۳، ۴۳۴، ۴۶۲، ۴۶۴،
 [ج ۳]، ۷۴۷، ۷۴۸، ۷۵۱، ۷۵۴ -
 ۷۵۶، [ج ۵]، ۱۰۶۶، ۱۰۹۶،
 ۱۱۰۶، ۱۱۵۲، ۱۲۳۳
- قره سوران (مأمور انتظامات جاده‌ها)
 [ج ۲]، ۵۳۵، [ج ۳]، ۶۰۱، ۷۳۲،
 [ج ۴]، ۹۰۹، [ج ۵]، ۱۰۸۰، [ج ۶]،
 ۱۲۶۱، ۱۲۹۱، ۱۳۳۴، ۱۳۴۲،
 ۱۴۴۸
- قزاق [ج ۳]، ۶۳۸ - ۶۴۰، ۶۴۳،
 ۶۴۴، ۶۴۶، ۶۵۷، ۶۸۲،
 ۶۸۴، ۶۸۶ - ۶۸۸، ۶۹۰،
 ۶۹۷، ۷۰۱، ۷۰۵ - ۷۰۷، ۷۰۹،
 ۷۱۵، ۷۱۸، ۷۲۸، ۷۳۱، ۷۳۳،
 ۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۸ - ۷۵۵، ۷۵۸،
 ۷۶۰ - ۷۶۲، ۷۶۵، [ج ۴]، ۷۷۶،
 ۷۷۷، ۷۸۰، ۷۸۳ - ۷۸۵، ۷۸۷،
 ۸۰۴، ۸۱۴، ۸۲۷، ۸۶۴، ۸۷۲،
 ۸۷۵، ۸۸۱، ۸۸۳، ۸۹۵، ۸۹۷،
 ۹۰۰، ۹۰۲، ۹۰۳، ۹۱۱، ۹۴۹،
 ۹۵۴، ۹۶۰، ۹۶۱، [ج ۵]، ۹۸۰،
 ۱۰۰۱، ۱۰۰۳، ۱۰۱۳، ۱۰۳۱،
 ۱۰۳۸، ۱۰۷۷، ۱۱۱۴، ۱۱۲۶،
 ۱۱۶۲، ۱۱۶۹، ۱۱۷۸، ۱۱۸۵،
 ۱۱۹۳، ۱۲۰۷، ۱۲۱۹، ۱۲۴۳،
 [ج ۶]، ۱۲۶۷، ۱۲۷۴، ۱۲۷۷،
 ۱۲۹۰، ۱۳۰۰، ۱۳۰۴، ۱۳۰۹ -
 ۱۳۱۱، ۱۳۱۳، ۱۳۱۴، ۱۳۲۰،
 ۱۳۲۱، ۱۳۲۵، ۱۳۲۸، ۱۳۳۱،
 ۱۳۳۲، ۱۳۳۷، ۱۳۳۸، ۱۳۴۰،
 ۱۳۴۶، ۱۳۴۹، ۱۳۵۳، ۱۳۵۶،
 ۱۳۶۴، ۱۳۷۱، ۱۳۸۹، ۱۳۹۱،
 ۱۳۹۳، ۱۳۹۵، ۱۴۲۰، ۱۴۲۷

۸۷۶، ۸۸۲، ۸۸۵، ۹۱۰، ۹۶۰،
 ۹۷۰ [ج ۵]، ۹۸۲، ۱۰۱۳،
 ۱۱۳۹، ۱۱۹۷، ۱۲۰۹، ۱۲۳۱،
 ۱۲۳۳ [ج ۷]، ۱۶۶۵، ۱۶۶۷
 کلیائی (ایل) [ج ۵] ۹۸۲
 کلیمی (مردم) [ج ۳] ۶۸۰
 کمارجی (مردم) [ج ۵]، ۱۲۴۱ [ج ۶]
 ۱۲۴۱ [ج ۷]، ۱۶۲۴
 کمپانی راه شوسه [ج ۳] ۵۷۶
 کمیته اتحاد اسرائیلی [ج ۴] ۸۳۵ کمیته
 [ج ۴] ۹۴۵ مجمع [ج ۴] ۹۴۹
 کمیته ایالتی گیلان [ج ۵] ۱۱۶۲
 کمیته زنان آزادی طلب لندن [ج ۷] ۱۵۳۶
 کمیته ملتیان [ج ۳]، ۶۴۲، ۶۵۳، ۷۰۸
 کمیته ملی [ج ۳]، ۵۹۶، ۷۲۷، ۷۲۸
 کهگیلویه (ایل) [ج ۳]، ۵۷۲، ۶۰۱،
 ۷۴۸، ۷۵۸، ۷۶۲، ۷۶۵
 کهگیلویه‌ای (مردم) [ج ۴]، ۷۷۵، ۷۸۱،
 ۷۸۶، ۷۸۷، ۷۹۲، ۷۹۷، ۸۰۷،
 ۸۱۱، ۸۲۰، ۸۲۲، ۸۳۶، ۸۴۶،
 ۸۶۶، ۹۵۵، ۹۶۱، [ج ۵] ۱۰۴۶،
 ۱۰۴۷، ۱۰۶۵، ۱۰۷۲، ۱۰۸۹،
 ۱۰۹۸، ۱۱۲۹، ۱۲۰۳ [ج ۶]
 ۱۲۶۵، ۱۲۸۲، ۱۲۹۵، ۱۳۳۴،
 ۱۳۳۸، ۱۴۴۳، ۱۴۴۸، ۱۴۷۸،
 [ج ۷] ۱۶۲۴، ۱۶۶۱

گارد افتخار [ج ۳] ۷۲۹

گیر (مردم) [ج ۵]، ۱۰۷۶، ۱۲۰۷،
 ۱۲۰۸ [ج ۷]، ۱۵۳۹

کتا (واحد نظامی) [ج ۶] ۱۳۴۸

کتلند (واحد نظامی) [ج ۶] ۱۳۴۸

کلباغی (گروه) [ج ۷] ۱۶۶۷

۵۸۲، ۵۹۱، ۶۰۷، ۶۸۶، ۷۵۴،
 ۷۶۱ [ج ۴]، ۸۱۶ [ج ۵]، ۹۸۷،
 ۱۰۰۰۳ [ج ۶]، ۱۳۳۸ [ج ۷]،
 ۱۵۳۷، ۱۵۸۱، ۱۵۸۶، ۱۶۱۷،
 ۱۶۱۹، ۱۶۳۲، ۱۶۳۸، ۱۶۵۳،
 ۱۶۵۴، ۱۶۶۰
 قلمک [ج ۳] ۷۲۰
 قوامی (گروه) [ج ۳]، ۶۰۲، ۶۱۵،
 ۶۵۰ [ج ۴]، ۸۰۴، ۸۳۶، ۸۹۴،
 ۹۱۳، ۹۶۱ [ج ۵]، ۹۹۹ [ج ۶]،
 ۱۲۷۴، ۱۴۶۲، ۱۴۶۴
 قوجبگلو (قوجه بگلو - طایفه) [ج ۴]
 ۷۸۰

کاستلی - نیرکو کاستلی و برادران
 (کمپانی) [ج ۶]، ۱۲۸۳، ۱۲۸۴
 کاکاری (گروه) [ج ۴] ۹۰۷
 کاکاوند (ایل) [ج ۱]، ۱۹۰ [ج ۴]، ۷۹۸
 ۹۴۰

کالونی (طایفه) [ج ۷] ۱۶۲۲

کرد [ج ۷]، ۱۶۵۷، ۱۶۶۷

کردی لیونه (بانک) [ج ۳] ۷۲۸

کرشونی (گروه) [ج ۵] ۱۰۰۰

کروز (مسلسل) [ج ۴] ۹۱۹

کشکولی (طایفه) [ج ۴]، ۸۲۴، ۸۳۶

[ج ۵]، ۱۱۱۴، ۱۱۱۵ [ج ۷]

۱۵۴۲، ۱۵۵۱، ۱۶۲۴، ۱۶۴۲

کلدانی (مردم) [ج ۳]، ۵۹۷، ۶۸۰ [ج ۶]

۱۴۳۷

کلوب انگلیس [ج ۷] ۱۶۲۲

کلهر (ایل) [ج ۲]، ۳۵۳، ۳۶۷، ۳۸۴،

۴۰۹، ۴۱۰، ۵۲۳ [ج ۳]، ۷۶۳

[ج ۴]، ۷۸۲، ۸۲۳، ۸۶۳، ۸۷۲

۹۰۶، ۹۰۷، ۹۱۲ - ۹۱۶، ۹۱۸، ۹۱۹
[۶ ج] ۱۴۶۰، [۷ ج] ۱۶۶۶، ۱۶۶۷

مجتهدین بزرگت نجف [ج ۷] ۱۵۲۰ (نیز
نک: علماء نجف)

مجلس (روزنامه) [ج ۱] ۲۹، [ج ۵]،
۱۲۲۹، [ج ۶] ۱۲۸۹، [ج ۷] ۱۶۰۲

مجلس تجارت پوشهر [ج ۳] ۵۷۹

مجلس [ج ۶] ۱۲۵۶، ۱۲۸۱، ۱۲۸۲،
۱۳۱۲، ۱۳۳۶، ۱۳۳۷، ۱۳۴۵،
۱۳۴۹، ۱۳۵۰، ۱۳۵۲، ۱۳۶۴،
۱۳۶۵، ۱۳۷۴، ۱۳۷۶، ۱۳۷۷،
۱۳۷۹، ۱۳۸۵، ۱۳۸۷، ۱۳۸۹،
۱۳۹۰، ۱۳۹۳، ۱۳۹۹، ۱۴۰۱،
۱۴۰۳، ۱۴۰۹، ۱۴۱۲، ۱۴۱۶،
۱۴۱۷، ۱۴۲۰، ۱۴۲۱، ۱۴۲۹،
۱۴۳۰، ۱۴۳۹، ۱۴۴۳، ۱۴۴۵ -
۱۴۴۷، ۱۴۵۲، ۱۴۵۴ - ۱۴۵۶،
[ج ۷] ۱۵۲۱ - ۱۵۲۳، ۱۵۲۵،
۱۵۳۶، ۱۵۴۵ - ۱۵۴۷، ۱۵۵۶،
۱۵۵۷، ۱۵۷۴، ۱۵۹۸، ۱۶۰۲
(نیز نک: مجلس شورای ملی)

مجلس دارالشورای ملی [ج ۷] ۱۵۵۶
مجلس سنا [ج ۶] ۱۳۴۹، ۱۳۵۸، [ج ۷] ۱۵۷۴،
۱۵۸۰، ۱۵۸۵، ۱۶۰۹

مجلس شورای ملی [ج ۳] ۶۶۶، [ج ۵] ۱۰۲۰ -
۱۰۲۳، ۱۰۲۵، ۱۰۷۷، ۱۲۳۷، ۱۲۳۸، [ج ۶] ۱۲۷۰،
۱۳۸۸، ۱۴۳۱، ۱۴۳۳، ۱۴۴۶
(نیز نک: مجلس و مجلس ملی)

مجلس عالی فوق العاده - مجلس فوق العاده
عالی [ج ۳] ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۸۹ -
۶۹۱، ۶۹۶، ۶۹۸، ۷۰۴

گوران (ایل) [ج ۲] ۲۵۲، ۲۸۴، [ج ۳] ۵۶۷،
۸۲۳ [ج ۴]

لابینسکی (فوج) [ج ۷] ۱۵۳۸

لاپینگ (کشتی) [ج ۱] ۱۲۹، ۱۵۹

لاری (مردم) [ج ۲] ۴۷۱، [ج ۳] ۵۶۹

لاید (کمپانی) [ج ۵] ۱۱۷۲، [ج ۷] ۱۶۲۴

لر (مردم) [ج ۳] ۶۵۶، ۷۶۲، [ج ۵]

۹۷۸، [ج ۶] ۱۲۸۷

لزگی (مردم) [ج ۳] ۷۴۴

لشنی (ایل) [ج ۲] ۲۸۳، ۴۷۲، ۵۲۴،

[ج ۳] ۷۴۴، [ج ۴] ۸۲۳، ۹۶۱

[ج ۷] ۱۶۲۳

لنچ [ج ۵] ۱۰۴۶، ۱۰۴۷، ۱۰۴۹،

۱۱۸۴، ۱۲۰۳

لینچ - لینچ (کمپانی) [ج ۱] ۱۷۹،

[ج ۴] ۸۵۶، [ج ۵] ۹۹۹، ۱۱۹۲،

۱۱۹۳، ۱۲۰۳، ۱۲۰۴، ۱۲۰۶،

[ج ۶] ۱۴۴۳

لیوینگستن (کمپانی) [ج ۷] ۱۶۲۴

مارتین (تفنگ) [ج ۴] ۸۰۸

ماکزیم - ماکسیم (توپ) [ج ۳] ۶۱۶،

۶۱۷، ۶۴۷، [ج ۴] ۸۰۵، ۹۱۹،

[ج ۷] ۱۵۰۰

ماکوئی (مردم) [ج ۲] ۳۸۸ - ۳۹۰، ۴۰۹،

۴۶۲

مال سبزعلی (طایفه) [ج ۴] ۹۴۰

مجاهد - مجاهدین [ج ۳] ۶۴۳، ۶۴۷،

۷۰۶، ۷۰۹، ۷۲۸، ۷۵۰، ۷۵۲،

۷۵۸، ۷۶۱، [ج ۴] ۸۹۵ - ۸۹۸،

- مجلس ملی [ج ۴] ۷۸۲
 مجلس ملی انگلیس [ج ۶] ۱۲۸۴، ۱۴۰۹
 محاکمات (روزنامه) [ج ۱] ۱۷۸
 محکمه نظامی روس [ج ۷] ۱۵۴۹
 محمدی (اسکادران نظامی) [ج ۷] ۱۵۴۴
 مدرسه امریکائی [ج ۳] ۶۱۷
 مدرسه عالی امریکایی [ج ۷] ۱۴۸۶
 مدرسه عالی نظامی [ج ۶] ۱۲۷۰
 مزیدی (طایفه) [ج ۶] ۱۴۶۵
 مسلمان (گروه دینی) [ج ۳] ۷۱۰
 مسیحی - مسیحیان (مردم) [ج ۲] ۳۸۷، [ج ۳] ۶۶۸
 مشروطه - مشروطیت [ج ۲] ۳۳۳، ۳۳۵، ۳۳۸ - ۳۴۲، ۳۴۴ - ۳۴۸، ۳۵۳، ۳۵۸ - ۳۶۹، ۳۶۷، ۳۶۶، ۳۶۲، ۳۶۱، ۳۵۸، ۳۷۱، ۳۷۶، ۳۷۷، ۳۷۹ - ۳۸۳، ۳۸۹ - ۳۸۹، ۳۹۲، ۳۹۶، ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۰۴، ۴۰۸، ۴۱۱، ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۲۷، ۴۲۹، ۴۳۰، ۴۳۵، ۴۳۶، ۴۴۱، ۴۵۲، ۴۵۴، ۴۶۰، ۴۶۸، ۴۷۰، ۴۷۲، ۴۸۰، ۴۸۱، ۴۸۲، ۴۸۶، ۴۸۸، ۴۸۳، ۵۱۳، ۵۱۵، ۵۱۶، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۰ - ۵۲۳، ۵۳۱، ۵۴۰، ۵۴۵، ۵۴۹، ۵۵۲، ۵۴۰ [ج ۳]، ۵۵۹، ۵۶۱، ۵۶۲، ۵۶۴، ۵۶۵، ۵۶۷، ۵۷۰، ۵۷۳، ۵۷۴، ۵۷۹، ۵۸۰، ۵۸۳، ۵۸۷، ۵۸۸، ۵۹۰، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۵، ۵۹۶، ۵۹۸، ۶۰۰ - ۶۰۳، ۶۰۶، ۶۰۸، ۶۱۰، ۶۱۲ - ۶۱۴، ۶۲۱، ۶۳۷ - ۶۴۳، ۶۴۵، ۶۵۰، ۶۵۷، ۶۸۲، ۶۸۳، ۶۸۹، ۶۹۰، ۶۹۶، ۷۰۰، ۷۱۰، ۷۱۲، ۷۲۹، ۷۳۲، ۷۵۴، ۷۶۴، [ج ۴] ۷۸۰، ۷۸۱، ۷۹۵، ۸۶۸
- ۹۰۸، ۹۳۹، [ج ۵] ۱۰۰۱
 ۱۰۲۰، ۱۰۲۲، ۱۰۲۴ - ۱۰۲۷
 ۱۰۳۴، ۱۰۳۵، ۱۰۹۷، ۱۱۳۱
 ۱۱۳۲، ۱۱۳۶، ۱۱۳۷، ۱۱۹۷
 ۱۲۳۷، ۱۲۴۷، [ج ۶] ۱۲۸۶
 ۱۳۴۹، ۱۳۷۷، ۱۳۸۹، ۱۳۹۰
 ۱۴۳۲، ۱۴۳۳، ۱۴۴۷، ۱۴۶۸
 ۱۴۸۱، [ج ۷] ۱۵۲۰
 مصری (مردم) [ج ۴] ۹۲۸، [ج ۷] ۱۶۲۲
 مضفل [ج ۴] ۹۱۹
 مظفر (روزنامه) [ج ۱] ۲۹
 مظفری (کشتی) [ج ۳] ۵۶۹
 مکنز (تفنگ) [ج ۴] ۸۰۸
 موزر (سلاح) [ج ۳] ۶۸۷، ۷۰۶، [ج ۴] ۸۹۰، ۹۱۴، ۹۱۸
 مولا (کمپانی) [ج ۷] ۱۶۲۳
 نانکلی - نانکلی (ایل) [ج ۴] ۸۲۳
 ندای وطن (روزنامه) [ج ۱] ۲۹
 نمدیها (طایفه) [ج ۷] ۱۶۸۱
 نویه ورمیا - نوورمیا (روزنامه) [ج ۱] ۳۲۸، [ج ۵] ۱۱۲۶، ۱۱۲۷، ۱۱۶۴، ۱۱۶۵، ۱۱۶۹، ۱۱۷۶ - ۱۱۷۸، ۱۱۸۲، [ج ۷] ۱۴۸۹
 وارم لاند (فوج نظامی) [ج ۶] ۱۳۴۷
 ویر (کمپانی) [ج ۶] ۱۲۸۲، ۱۲۹۵
 ویکسن (تجارتخانه) [ج ۵] ۱۰۱۹، ۱۰۳۰
 همدان (فوج) [ج ۶] ۱۲۸۲
 همدانی (مردم) [ج ۶] ۱۲۹۵

۱۳۴۱، ۱۳۶۴، ۱۳۸۸، ۱۳۹۱،
۱۴۴۳، ۱۴۴۸، ۱۴۴۹

هندی (مردم) [ج ۳]، ۶۰۵، ۶۲۵، ۶۴۴

۶۹۰، ۷۱۵، ۷۱۸، ۷۵۵، ۷۶۵

[ج ۴]، ۸۲۶، ۸۲۸، ۸۴۶، ۸۵۷

۸۵۸، ۸۷۶، ۸۸۱، ۹۰۰، ۹۰۹

۹۲۰، ۹۳۵، ۹۴۰، [ج ۵]، ۹۹۵

۱۰۱۴، ۱۰۱۸، ۱۰۳۸، ۱۰۴۰

۱۰۵۷، ۱۰۷۹، ۱۱۳۰، ۱۱۳۶

۱۱۴۲، ۱۱۴۵، ۱۲۱۰، ۱۲۱۳

[ج ۶]، ۱۲۸۳ - ۱۲۸۵، [ج ۷]

۱۴۹۱، ۱۴۹۲، ۱۴۹۹، ۱۵۰۳ -

۱۵۰۶، ۱۵۲۹، ۱۵۴۰، ۱۵۴۲

۱۵۶۰، ۱۶۰۶، ۱۶۲۳، ۱۶۲۴

۱۶۲۷، ۱۶۴۳

هو تزر (توپ) [ج ۳]، ۵۷۸، ۵۸۱، ۶۴۶

هیات مدیره [ج ۳]، ۷۲۰، ۷۲۱، ۷۲۷

۷۴۱، ۷۴۳

یهود - یهودی (مردم) [ج ۱]، ۳۸، ۴۲

[ج ۲]، ۵۲۲، ۵۲۳، [ج ۳]، ۵۹۷

۶۶۸، ۷۱۰، [ج ۴]، ۸۷۱، ۹۱۲

۹۴۶، ۹۶۰، [ج ۶]، ۱۴۳۲، ۱۴۳۷

هند (اداره) [ج ۷]، ۱۵۸۲، ۱۶۱۳

۱۶۲۸، ۱۶۳۴، ۱۶۴۴، ۱۶۷۷

۱۶۷۸

هند (دولت) [ج ۵]، ۱۲۱۳، ۱۲۴۵

هند (قشون) [ج ۷]، ۱۶۰۴، ۱۶۳۸

هندو (مردم) [ج ۴]، ۹۰۹، [ج ۶]، ۱۲۴۰

[ج ۷]، ۱۶۶۱

هندو اروپ - هندو اروپا (کمپانی) [ج

[۲]، ۵۲۳، ۵۲۴، [ج ۳]، ۶۰۴، ۶۸۵

۶۸۸، ۷۱۹، ۷۳۱، [ج ۴]، ۸۰۶

۸۷۶، ۸۷۸، ۸۸۱، ۸۸۲، ۹۴۴

۹۴۵، ۹۵۸، [ج ۵]، ۱۰۹۸، ۱۲۰۳

[ج ۶]، ۱۲۸۹، ۱۳۳۷، ۱۴۶۹

۱۴۸۳، [ج ۷]، ۱۵۲۸، ۱۵۴۱

۱۵۴۲، ۱۶۲۷

هند و انگلیس (اداره تلگراف) [ج ۵]

۱۱۱۵، [ج ۷]، ۱۶۲۲

هندوستان (اداره) - اداره هند [ج ۷]

۱۵۲۸، ۱۵۶۰

هندوستان (حکومت) - حکومت هند [ج ۷]

۱۵۶۱، ۱۵۶۶، ۱۶۶۷، ۱۶۸۲

هندی (قشون) [ج ۵]، ۱۱۴۶، ۱۱۶۹

۱۱۹۹، [ج ۶]، ۱۲۶۱، ۱۲۶۲

۱۲۷۷، ۱۲۷۸، ۱۳۰۵، ۱۳۱۶

فهرست تکنها و رویدادهای مهم که

در ضمن اسناد از آنها یاد شده است

جلد اول

هلی‌شاه برگزار شد ۲۱

تیرگی روابط مردم با محمدعلی‌شاه ۲۱
آشکارشدن احساسات ضداروپائی در مردم

ایران ۲۲

پناهندگی مردم اورمی به کنسولخانه

و تلگرافخانه انگلیس ۲۲-۲۸

مقاومت مردم تبریز در برابر شرکت

راهسازی روسی ۲۳

فدائیان رشت از قفقاز دستورمی گرفتند ۲۳

مردم رشت از گرفتن جشن پادشاهی

محمدعلی‌شاه خودداری کردند ۲۴

طرح مسئله نوز بلژیکی در مجلس ایران-

مقاومت نوز در برابر مجلس ۲۵

تشکیل گروه فدائیان در ایران ۲۶

مظفرالدین‌شاه ۲

طرح قانون اساسی در مجلس ۱۷

زمزمه مخالفت ایرانیان با دادن امتیاز

به خارجی‌ها ۱۷

توس دولت‌های انگلیس و روس از مداخله

در امور ایران ۱۸

پادشاهی محمدعلی‌شاه - باریافتن سفراء

خارجی بنزد شاه ۱۹

احترام مردم به جنازه مظفرالدین‌شاه و

جلوگیری آنها از برده‌شدن جنازه

به کربلاء ۱۹

تاج‌گذاری محمدعلی‌شاه - ولیعهدی احمد

شاه ۲۰

نخستین سلام رسمی که در حضور محمد

- قتل پرویز شاه جهانیان در یزد - نگرانی
 زرتشتی‌ها بر جان خودشان ۲۷
 تحصن و عاظ و مردم عادی در شاه -
 عبدالعظیم ۲۷
 مهاجرت برخی از ایرانیان به کشورهای
 بیگانه ۳۰
 هزل مشیرالدوله از صدارت عظمی ۳۱
 آدم‌کشی و آدم‌سوزی در سبزوار ۳۳
 مردم برای اجراء قول شاه ایران از
 دولت‌های خارجی تضمین می‌خواستند!
 ۳۳
 نامه سرزنش‌بار زنان تبریز به مردان
 شیراز ۳۸
 اغتشاش در کرمانشاه - تحصن همگانی
 مردم - برپا کردن چادر بر بام
 خانه‌ها ۳۹
 آدم‌کشان مزدور شاه در اندیشه شکار
 آزادیخواهان ۵۱
 بازداشت رحیم‌خان قراجه‌داغی ضد مشروطه
 معروف ۵۱ - ۵۳
 تعطیل همگانی مردم تهران و جلوگیری
 از چراغانی برای تاج‌گذاری شاه
 ۵۱
 جلوگیری مردم بندر انزلی از خارج شدن
 نوز بلژیکی ۵۲
 قتل رجب‌افندی در تهران ۵۲
 توطئه اکرم‌السلطان برای کشتن اعضای
 انجمن ایالتی تبریز ۵۲
 کمیابی نان و شورش مردم در تبریز ۵۳
 کشته شدن یک محترک در تبریز ۵۳
 وضع بد مالی ایران و فرستادن هیأت‌های
 تبلیغاتی به خارج ۵۹
 بریگاد قزاق زنجیری برای بردگی ایران
 ۶۳
 گارد شاهی با فرمانده روسی! ۶۴
- شورش در زنجان و اردبیل ۶۶
 شرایط برده‌وار و استعماری روس و
 انگلیس برای دریافت اقساط وام
 خود از ایران ۶۸
 کشته شدن اتابک اعظم ۶۸
 کاپیتولاسیون انگلیس در ایران ۶۹
 اظهار نظر شگفتی‌انگیز سفیر انگلیس
 درباره شاه ایران ۷۱
 دولت ایران فقط می‌تواند از روس و
 انگلیس وام بگیرد! ۷۶
 احساسات میهن‌پرستانه ایرانیان از نظر
 سفیر انگلیس ۷۹
 رئیس دزدها محافظ راه‌کاروانی مشهد
 شد ۸۳
 طرح قرارداد ۱۹۰۷ در مجلس ایران
 ۸۹
 مرگ ناگهانی و مرموز مشیرالدوله ۸۹
 اخطار درباریان به محمدعلی‌شاه و منزوی
 گردانیدن او ۹۰
 مقالات روزنامه حبل‌المتین درباره قرارداد
 ۱۹۰۷ ۹۳
 قانون اساسی ایران ۹۹
 فروش دختران و زنان ایرانی بوسیله
 صنایع‌الدوله ۱۱۰
 زندانی شدن علاءالدوله - تبعید و زندانی
 شدن ناصرالملک و وزیران دولت
 او ۱۱۷
 چاقوکشان مزدور محمدعلی‌شاه و پذیرایی
 شاهانه (!) از آنها ۱۱۹
 سوءاستفاده آصف‌الدوله و مظفرنظام از
 انبار مهمات خراسان ۱۲۴
 تبعید علاءالدوله - زندانی شدن ناصر-
 الملک ۱۴۰
 اتحاد ظل‌السلطان با مشروطه‌خواهان ۱۴۴
 شاه ایران از سفراء انگلیس و روس

- دستور کار می‌گرفت! ۱۴۶
از نظر سفیر انگلیس ملت ایران تا دو نسل دیگر هم شایسته حکومت مشروطه نیست ۱۴۹
زرتشتیان ایرانی برای تأمین جان خودشان از سفارت انگلیس کمک می‌خواستند ۱۶۲
سوء قصد بجان محمدعلی شاه ۱۶۸
تدارك محمدعلی شاه برای سرکوبی مردم ۱۶۹
گزارش سفیر انگلیس درباره سوء قصد به محمدعلی شاه ۱۷۰
غارت مردم بوسیله گارد امیربهادر ۱۷۱
تحصن امیربهادر در سفارت روس ۱۸۴
فرار نظام السلطنه به قم ۱۸۶
روس و انگلیس در فکر تغییر سلطنت در ایران ۱۹۱
تحصن تقی‌زاده و روزنامه‌نگاران در سفارت انگلیس ۱۹۶
دستگیری روزنامه‌نویسان و آزادیخواهان دیگر بدستور محمدعلی شاه ۱۹۶
پناهندگی رئیس مجلس به سفارت فرانسه ۲۰۰
پناهندگی وزیر مالیه و خانواده‌اش به سفارت ایتالیا ۲۰۰
شورش در تبریز ۲۰۰
انحلال مجلس بدستور محمدعلی شاه ۲۰۰
- حمایت سفارت انگلیس از ظل‌السلطان ۲۰۲
تلگراف شاه ایران به پادشاه انگلیس ۲۰۴
جواب دادن پادشاه انگلیس به شاه ایران ۲۰۵
پناهندگی ایرانیان به سفارت روس ۲۳۵
کودتا در تهران و غارت خانه‌های مردم بدست قوای دولتی ۲۳۶
دستگیری ملك المتكلمين و جهانگیرخان صوراصرافیل ۲۳۹
حکومت نظامی به فرمان لیاخوف ۲۴۳
ایرانیان مصمم شدند سلطان عثمانی را به پادشاهی خود برگزینند ۲۷۲
فرمانفرمای آذربایجان از ورود آذوقه به شهر تبریز جلوگیری کرد ۲۹۱
قزاقان روسی در تبریز و ادعای بیطرفی دولت روسیه ۲۹۵
روزهای تلخ تبریز ۲۹۷
دستخط محمدعلی شاه درباره انتخابات مجلس ۳۰۶
انتخابات مجلس و بدقولی‌های محمدعلی شاه ۳۰۹
تظاهرات مزدوران شاه علیه مشروطه ۳۱۳
تلگراف شدیداللعن علماء نجف به محمدعلی شاه ۳۲۱

جلد دوم

- تظاهرات طرفداری محمدعلی شاه علیه برقراری مشروطه در ایران ۳۳۹
بی‌تکلیفی زندانیان سیاسی؛ مشروطه نوع محمدعلی‌شاهی! ۳۴۰
- به عقیده سفیر انگلیس، اعضای مجلس ایران عاری از کار و ندادان و ارتجاعی هستند! ۳۳۷
دستخط ساختگی محمدعلی شاه بر دیوارهای

- لیره وام تاخت می‌زند ۳۴۴
 به عقیده محمدعلی‌شاه مشروطه و تشکیل
 مجلس مخالف با اسلام است ۳۴۶-
 ۳۴۸
 به عقیده علماء السلطنه ایران برای تشکیل
 مجلس مستعد نیست ۳۴۷
 شورش در مشهد؛ نامه علماء کربلاء به
 مردم خراسان و تحریک آنان به
 شورش ۳۵۲
 حکومت نظامی در اصفهان ۳۵۲
 انگلیس و روس با شاه ایران وحدت نظر
 دارند ۳۵۵
 عقب‌نشینی محمدعلی‌شاه در برابر
 تهدیدهای انگلیس و روس ۳۵۵
 تحصن محمدعلی‌شاه در باغشاه ۳۵۶
 سفرای انگلیس و روس می‌خواستند
 محمدعلی‌شاه را با دادن رشوه
 مشروطه‌خواه کنند! ۳۵۶
 هرج و مرج و شورش در اصفهان؛ غارت
 بازار بوسیله سربازان دولتی ۳۶۰
 يك داوری عجیب درباره ستارخان و
 هم‌زمان او ۳۶۱
 غارت دیوانخانه حکومت اصفهان بوسیله
 مردم ۳۶۳
 اصفهان در تصرف انقلابیون ۳۶۴
 انتصاب سعدالدوله به وزارت خارجه
 ۳۶۵
 مقاومت محمدعلی‌شاه در برابر فشارهای
 انگلیس و روس ۳۶۶
 ترس انگلیس از تجزیه ایران! ترس
 روسها از استقلال شهرهای تبریز
 و اصفهان ۳۶۷
 انفصال صمصام السلطنه از ایلخانی
 بختیاری ۳۶۸
 به عقیده صدراعظم ایران هیچگونه حکومت
- شورائی با شریعت اسلام موافق
 نیست ۳۷۹
 پناهندگی ملیون به کنسولگری عثمانی
 در رشت ۳۸۱
 رفتار ستمگرانه با پارمیان و آرامنه
 ایرانی ۳۸۴
 برقراری نظم در تبریز بوسیله ستارخان
 و باقرخان ۳۸۷
 نامه انجمن تبریز درباره رفتار ناروای
 دولت با مردم آن شهر ۳۸۹
 اعتراض انجمن ملی تبریز به استقراض
 دولت ایران از خارج ۳۹۹
 شورش در رشت و کشته‌شدن حاکم آن
 شهر ۴۰۳، ۴۲۶
 تشکیل حکومت موقت در رشت بوسیله
 شورشیان ۴۰۳-۴۲۶
 پیشنهاد صلح عین‌الدوله به مردم تبریز
 ۴۰۳، ۴۰۴
 مخالفت ملیون تهران با استقراض دولت
 ایران از دولتهای خارجی ۴۰۴
 به عقیده مستشار مالیه ایران شرط
 استقلال مالیه ایران استخدام
 کارمندان خارجی است ۴۰۵
 آشوب و غارت در اصفهان، پناهندگی مردم
 به سفارتخانه‌های انگلیس و روس
 ۴۰۶-۴۰۷
 زمزمه تشکیل يك کشور مستقل در شمال
 ایران ۴۱۰
 یاغیگری سیدحسین لاری در لار ۴۱۰
 انگلیس از مساعدت مالی به محمدعلی‌شاه
 برای حفظ موقعیت او ناامید
 است ۴۱۱
 تغییرات در کابینه دولت ۴۱۲
 تیراندازی به شیخ فضل‌الله نوری ۴۱۲-
 ۴۱۳

- ۴۴۹ بمباران تبریز بوسیله شاه‌پرستان
هرج و مرج در بوشهر ۴۵۲
زمینه‌سازی قفقازیها در شورش رشت
۴۶۰
پرچم روس و انگلیس و عثمانی بر فراز
خانه‌های مردم رشت ۴۶۰
یورش قوای دولتی به تبریز ۴۶۱
یورش جنایتکارانه رحیم‌خان به جلفا
۴۶۲
نظر کنسول انگلیس درباره رشادت و
جنگاوری ستارخان و جنگیدن
روحانیان ۴۶۳
کشته‌شدن يك نانوائ گرانفروش در تبریز
۴۶۴
بنادر خلیج فارس زیر فرمان ملیون ۴۶۴
در بوشهر به‌جای پرچم سلطنتی پرچم ملی
برافراشته شد ۴۶۷
شروع انقلاب در مشهد ۴۶۷
شیراز و همدان در مسیر انقلاب ۴۶۸
شورش افشاریها و غارت اموال حاکم
کرمان ۴۷۰
رفتار ضدانسانی با پارسیان در شیراز
۴۷۲
کشتار پناهندگان شاه‌عبدالعظیم به دستور
مفاخرالملک حاکم تهران ۴۷۳
اعتراض آمرانه انگلیس و روس به
کشتار شاه‌عبدالعظیم ۴۷۴
مداخله انگلیس و روس در ترکیب کابینه
ایران ۴۷۵
تهدید انگلیس و روس به تنبیه اقتصادی
ایران ۴۷۵
قحطی و غارت ناواییها در کرمان ۴۷۸
سیدمرتضی در لباس ملی‌گری و با قصد
غارتگری ۴۷۸
تغییرات سیاسی در اسلامبول و تأثیر آن
- هلمای کربلاء مردم ایران را از پرداخت
مالیات به دولت منع کردند ۴۱۳
تشکیل دیوان عدالت در بوشهر ۴۱۴
شورشیان رشت شعاع‌السلطنه برادر شاه
را گروگان گرفتند ۴۱۷
محاكمة متهمان به بمب‌اندازی بسوی شاه
۴۱۸، ۴۱۹
کشف و توقیف مهمات انقلابیون ایرانی
در باکو ۴۲۳
پرواز آثار انقلاب در مشهد ۴۲۴
متن بیان‌نامه جماعت ملیون تهران به
سفیر انگلیس ۴۲۷
تشکیل کابینه مشیرالسلطنه ۴۲۸
تعطیل بازار تهران و چوب‌خوردن تجار
بازار ۴۲۹
آزاد شدن ضاربین شیخ فضل‌الله نوری
۴۲۹
مخالفت علماء نجف و همدان با استقراض
محمدعلی‌شاه از خارجه ۴۳۱
انجمن ایالتی آذربایجان جانشین مجلس
ملی ایران ۴۳۱
جنگ ملیون و شاه‌پرستان در تبریز ۴۳۳
سادات لارستان به توصیه علماء نجف
گمرک بوشهر را متصرف شدند
۴۳۶
تصرف بوشهر بوسیله سید مرتضی
اهرمی ۴۴۱
کشته‌شدن چهار نفر بدست اوباش در
شاه‌عبدالعظیم ۴۴۱
غارتگری‌های رحیم‌خان ۴۴۲
آشوب در کرمانشاه؛ کشتار یهودیان آن
شهر بدست آشوبگران ۴۴۶
قحطی و گرسنگی و مرگ در تبریز ۴۴۶
جنبش ملیون در اورمیه ۴۴۸
شورش در استرآباد ۴۴۸

- در اوضاع سیاسی ایران ۴۸۷
 قحطی نان در تبریز؛ فراهم شدن زمینه های
 شورش مردم ۴۸۸
 متارکه جنگ تبریز از طرف ملیون ۴۹۶
 مخالفت شاه و عین الدوله با متارکه جنگ
 ۴۹۷-۴۹۹
 نیروهای روسی آماده اشغال تبریز ۵۰۱
 دستور شاه برای متارکه جنگ و ورود
 آذوقه به تبریز ۵۰۷
 ورود نیروهای روسی به خاک ایران ۵۱۳
 عفو عمومی شاه ۵۱۳
 الکوی محمدعلی شاه برای اعطای مشروطه
 و قانون انتخابات ۵۱۳
 نایب السلطنه مرتجع برمسند ریاست وزراء
 ۵۱۵
 ورود نیروهای روسی به تبریز ۵۱۵
 فجات نسبی تبریز از قحطی و مرگ ۵۱۶
 سپاسگزاری ستارخان از کمکهای انگلیس
 و روس به مردم تبریز ۵۱۵-۵۱۶
 لجاج و خودسری محمدعلی شاه ۵۱۷
 پافشاری انگلیس و روس برای نشان دادن
- سعدالدوله به جای نایب السلطنه
 ۵۱۷
 شکایت وزیر ایرانی به سفراء انگلیس و
 روس ۵۱۹
 تعیین وزیر خارجه ایران با تصویب وزیر
 خارجه انگلیس! ۵۱۹
 نظر وزارت خارجه انگلیس درباره کابینه های
 ایران ۵۱۹
 تحصن صنیع الدوله و اعتمادالذاکرین در
 سفارت انگلیس ۵۲۹
 کشته شدن فرستاده ملیون بدست ترکمانان
 ۵۳۰
 تظاهرات مردم بندرگز به طرفداری از
 مشروطه ۵۳۰
 کمیابی نان در کرمان ۵۳۱
 آشوب در کرمان و غارت محله یهودیان
 آن شهر ۵۳۲
 تشکیل انجمن ایالتی فارس ۵۳۴
 توصیه های تحقیرآمیز دولتین انگلیس و
 روس به شاه ایران ۵۳۸

جلد سوم

- سعدالدوله مهرة سیاسی مورد حمایت
 استعمارگران ۵۵۱
 اخطار اهانت آمیز انگلیس و روس به
 شاه ایران در پوشش نصیحت
 دوستانه! ۵۵۲
 آبروی سیاسی ایران در گرو دریافت وام
 از بیگانگان ۵۵۳
 پناهندگی ستارخان و باقرخان به سفارت
 عثمانی ۵۵۶
 دستخط محمدعلی شاه درباره برقراری
 مشروطه ۵۶۲
 فرمان عفو عمومی از طرف محمدعلی شاه
 ۵۶۳
 دستگیر شدن انقلابیون قزوین و رشت
 انتشار دستخط مجبول محمدعلی شاه
 درباره مشروطه و عفو عمومی ۵۶۵
 تیرباران شدن قاسم آقا (سرتیپ) بدست
 ملیون ۵۶۶
 ورود ارتش روس به مشهد ۵۶۶
 خودداری مردم مشهد از دادن مالیات به
 حکومت ایران ۵۶۷
 ناآرامی و کشتار در لار ۵۶۹

- تبریز در اشغال قشون روس ۵۶۹-۵۷۰
محاصره تبریز بوسیله قوای محمدعلی‌شاه
۵۷۰
- قطعنامه انقلابیون و فهرست درخواست‌های
آنان از شاه ۵۷۳
- تلاش انگلیس برای جلوگیری از رسیدن
انقلابیون به تهران ۵۸۲، ۵۸۵،
۵۸۷
- امضاء قانون انتخابات مجلس شورای ملی
بدست محمدعلی‌شاه ۵۸۲
- چهاره‌جوئی محمدعلی‌شاه از سفراء روس و
انگلیس برای آرام‌گردانیدن مردم
انقلابی ۵۸۸
- دستخط محمدعلی‌شاه درباره تفسیر فرمان
مشروطه ۵۹۰
- کمیابی نان در تبریز ۵۹۲
- متن قرارداد استقراض ایران از روسیه
۶۰۶
- اعتراض سفیر روس به خاموش نشدن
فریاد انقلابیون ۶۰۷
- لحن اهانت‌بار سفیر روسیه نسبت به
انقلابیون ایران ۶۰۷
- اخطارنامه سپهدار به سفراء انگلیس و
روس و تعیین شرایط ترك مخصوصه
۶۰۹
- تلاش سفیران انگلیس و روس برای متارکه
جنگ بین شاه و مردم ایران ۶۱۷
- متارکه جنگ قزاقها با مردم به دستور
لیاخف ۶۱۹
- همدستی انگلیس و روس در مورد حوادث
ایران ۶۲۰
- پناهندگی محمدعلی‌شاه در سفارت روس
۶۲۳، ۶۲۴، ۶۸۳
- خودداری محمدعلی‌شاه از پذیرفتن هیات
برگزیده مجلس شورای ملی ۶۲۴
- سلطان احمد میرزا سلطان احمد شاه شد
۶۲۶
- صلاح‌اندیشی برای اخراج ستارخان و
باقرخان از ایران! ۶۲۸
- درخواست سفراء انگلیس و روس از
سردار اسعد و دعوت او به آرامش
۶۴۰
- فهرست درخواست‌های انقلابیون از دولت
ایران بوسیله سفارتین انگلیس و
روس ۶۴۲
- خودداری سردار اسعد از قبول ضمانت
سفارتین انگلیس و روس برای
اجراء قول شاه ۶۴۴
- ناآرامی و شورش در سلطان‌آباد (اراک)
۶۴۸
- اظهارنظر سفیر انگلیس درباره مردم
دشتستان و تنگستان ۶۵۸
- توصیف بی‌نظمی راه بوشهر و شیراز از
نظر سفیر انگلیس ۶۶۰
- انتشار قانون انتخابات مجلس شورای ملی
۶۶۶
- اشغال تهران بوسیله نیروهای انقلابی
۶۸۱
- چهاره‌اندیشی شاه و سفارتین برای
جلوگیری از پیشرفت انقلابیون
۶۸۲
- تسلیم کلنل لیاخف به نیروهای انقلابی
۶۸۴
- خلع محمدعلی‌شاه از سلطنت و پادشاهی
احمدشاه قاجار ۶۸۴
- تلاش برای جلوگیری از سلطنت احمدشاه
۶۸۴
- گزارش تفصیلی پیروزی انقلابیون به
نوشته مأمور سفارت انگلیس ۶۸۶
- اصلاحیه شورای انقلاب درباره تغییر

- پادشاه ایران ۶۸۹
- پذیرائی احمدشاه قاجار از سران قاجاریه
و درباریان ۶۹۰
- رهائی ظل السلطان از بند انقلابیون رشت
۶۹۶
- کشمکش روس و انگلیس با شورای
انقلاب برای تعیین حقوق مستمری
محمدعلی میرزا ۶۹۵-۶۹۷
- پذیرائی احمدشاه از سفراء دولتهای
بیگانه ۶۹۷
- داوری سفیر انگلیس درباره آداب دانی
عضدالملک ۶۹۸
- نظر سفیر انگلیس درباره مدیریت دولت
انقلابی ایران ۶۹۹
- قرارنامه خروج محمدعلی میرزا از ایران
۷۰۳
- بهبانه جوئی روشها برای اشغال خاک
ایران ۷۰۵
- تشکیل نخستین دولت در پادشاهی احمدشاه
۷۰۷
- پناهندگی سعدالدوله و مخبرالدزاه به
سفارت انگلیس ۷۰۷
- آغاز اعدام مخالفان در حکومت جدید ۷۰۷
- دشواریهای زندگی پارسیان و یهودیان
یزد ۷۱۰
- هفو عمومی زندانیان و پناهندگان سیاسی
۷۱۸
- حرکت محمدعلی میرزا و همراهان بسوی
بندر انزلی ۷۱۸
- اعزام ستارخان از تبریز به اردبیل ۷۱۹
- اغتشاشات مهم در کرمان ۷۲۱
- حرکت محمدعلی میرزا از بندر انزلی
بسوی روسیه ۷۲۴
- بازگشت بخشی از قشون روسیه از تبریز
۷۳۸
- اخطار سفارت انگلیس به دولت ایران
درباره ناامنی راههای جنوب کشور
۷۴۰
- آمار نیروهای نظامی روسیه در قزوین و
تبریز ۷۴۹
- ناآرامی در اردبیل - پناهندگی اعضاء
حکومت و انجمن محلی و علماء به
کنسولگری روس ۷۵۱
- کار زشتی که از ستارخان سر زد - مطالب
روزنامه رسمی ایران درباره وقایع
اردبیل ۷۵۴
- افتتاح مجلس شورایملی بوسیله احمدشاه
۷۵۷
- اظهار وابستگی رحیمخان به دولت روس
۷۵۷
- پناهندگی مردم یزد به کنسولگری انگلیس
۷۶۲
- اشغال شهر اردبیل بوسیله قشون روس
۷۶۵
- کشتار کاروانیان در راه بوشهر ۷۶۵
- تصویب نیابت سلطنت عضدالملک در
مجلس شورای ملی ۷۶۶

جلد چهارم

- وقابت انگلیس و روس برای دادن وام به
ایران ۷۷۷
- گزارش تفصیلی سفیر انگلیس درباره
شاه مخلوع ۷۸۰
- تلگرافات رحیمخان قراجه داغی و رؤسای
ایل شاهسون به حمایت از محمدعلی

مقاومت دولت ایران در برابر امتیازات و وثیقه‌های درخواستی انگلیس و روس برای دادن وام ۸۴۱
 محدودیت و ممنوعیت ایران برای درخواست وام از دولتهای دیگر بجز انگلیس و روس ۸۴۲
 دسته‌بندی وکلاء و پدید آمدن گروه‌های سیاسی در مجلس ۸۴۴
 پاسخ دولت ایران به تحمیلات انگلیس و روس برای دادن وام ۸۴۷
 موضوع استخدام مشاوران مالیه از کشورهای خارجی ۸۴۹
 قیام داراب‌میرزا صاحب‌منصب ایرانی - الاصل قشون روس به هواخواهی محمدعلی‌شاه مخلوع ۸۵۲
 شرایط انگلیس برای هزینه و وام بوسیله دولت ایران ۸۵۳
 تغییر کابینه دولت سپهدار ۸۵۴
 کمیابی نان در پایتخت ۸۵۵
 سنگسار کردن يك زن قاتل در تهران ۸۵۶
 ناآرامی در کرمانشاه ۸۶۳
 قتل سید عبدالله مجتهد (بهبهانی) ۸۷۵
 قتل مستحفظ کشتی روسی در استرآباد (گرگان) ۸۷۵
 شیوع و مراییت ناامنی و گردن‌کشی تا دروازه‌های پایتخت ۸۷۶
 بروز اغتشاش در همدان ۸۷۹
 دام‌های استعمارگران برای تحمیل وام به ایران ۸۷۹
 تشکیل کابینه مستوفی‌الممالک ۸۸۰
 تیراندازی سربازان ایرانی به خانه نایب قنصل روس ۸۸۱
 بروز ناآرامی در نقاط مختلف کشور ۸۸۱
 تیراندازی قزاق روسی به سرباز ایرانی ۸۸۳

افتتاح مجلس شورایملی بوسیله احمدشاه ۷۷۷
 وکلانی که بهنگام افتتاح مجلس حضور داشتند ۷۷۸
 ناآرامی در زنجان - جنگ بین قوای محلی و نیروهای دولتی ۷۸۲
 ترکیب نخستین دولت به ریاست سپهدار ۷۸۳
 درگذشت ام‌الخاقان مادر محمدعلی‌شاه مخلوع در راه سفر کربلاء ۷۸۶
 شورش مردم بستک (لنگه) و اخراج حاکم از شهر ۷۸۹
 قتل فجیع دو نفر اسماعیلی‌مذهب در نیشابور ۷۹۳
 شکست یافتن نیروهای رحیم‌خان قراچه‌داغی از قوای دولتی و فرار رحیم‌خان به سرحد روسیه ۸۰۱
 درخواست دولت ایران از دولت روس برای استرداد رحیم‌خان به ایران ۸۰۲
 استعفاء و انصراف سپهدار از ریاست وزراء ۸۰۲
 نظر سفیر انگلیس درباره دلآوری ایل بویر احمد ۸۰۴
 زمینه‌های مخالفت مجلس با دریافت وام از انگلیس و روس ۸۱۴
 شرایط استثماری برای دادن وام به ایران ۸۱۵، ۸۱۸
 حرکت ستارخان و باقرخان از تبریز بسوی تهران ۸۲۷
 مکاتبات بین دولتهای ایران و انگلیس درباره وام پیشنهادی انگلیس به ایران ۸۳۱
 چاره‌اندیشی مزورانه سفیر انگلیس برای تحمیل وام به ایران ۷۳۷

۹۰۲

نمایش خشم آلود سفراء دولتین استعماری
در برابر اشاره کتبی دولت ایران
به استقلال ملی خود ۹۲۲

درگذشت عضدالملک نایب السلطنه ایران
و تعیین ناصرالملک بجای او ۹۲۴
گزارش وقیعه‌خانه سفیر انگلیس در برخورد
با پاسخ دولت ایران برای اعلام
حفظ استقلال ملی خود ۹۲۵

بازگشت محمدعلی میرزا و ظل السلطان
و ورود آندو به شهر رشت ۹۳۱
محاصره شهر کاشان بوسیله نایب حسین
کاشی ۹۳۵

ناآرامی و زدو خورد در اردبیل ۹۳۸
گم شدن تاجرباشی روس ۹۳۸
ناآرامی در بوشهر و شیراز ۹۴۵، ۹۴۶
اخطار شدید سفیر انگلیس به دولت
ایران درباره ناامنی‌های جنوب
کشور ۹۴۸
پاسخ دولت ایران به اخطاریه سفیر
انگلیس ۹۵۰

درگیری و زدو خورد بختیارپها و قوای
نایب حسین کاشی ۹۵۸
تحصن رئیس نظمیه یزد از مسم حاکم
شهر به تلگرافخانه انگلیس ۹۵۹
شیوع بیماری وبا در کرمانشاه ۹۵۹
غارت و کشتار در محله یهودیان شیراز
۹۶۰

تظاهرات مردم ایران در اعتراض به حضور
قوای روس و مداخله انگلیس در
ایران ۹۶۵

استعفای حسینقلی خان نواب از وزارت
امور خارجه ۹۷۲

ناخشنودی سفیر انگلیس از بی‌اعتنائی
دولت ایران به سفیر روس! ۸۸۴
استعفاء کابینه مستوفی الممالک ۸۸۷
اعتراض سفیر انگلیس به ناامنی‌های
ایران و تعطیل تجارت انگلیس ۸۸۸
طرح وام یک میلیون لیره‌ئی انگلیس در
مجلس ایران ۸۸۹

درخواست علماء نجف برای اخراج تقی زاده
از ایران ۸۹۰
استعفاء مستشارالدوله از ریاست مجلس
و ریاست ذکاءالملک ۸۹۱

اعتراض مردم یزد به مالیات تریاک و
هیزم ۸۹۳
رفتار ناشایسته مردم یزد با زرتشتی‌ها
۸۹۳

اعتراض بازاریان همدان به مالیاتها و
عوارض جدید دولتی ۸۹۵، ۹۱۱
پیشنهاد موزیانه برای پرداخت وام به
ایران ۸۹۶

تضمیم دولت برای خلع سلاح عمومی
۸۹۷
منگ‌گیری ستارخان و مجاهدین او در
پارک اتابک ۸۹۷

حمله قوای دولتی به پارک اتابک - تسلیم
مجاهدین و زخمی شدن ستارخان
۸۹۸، ۹۱۹

هلاقمندی انگلیس برای برقراری نظم در
ایران ۸۹۸، ۸۹۹
آمار تلفات پارک اتابک ۸۹۹

کشته شدن سرباز ایرانی بدست نگهبانان
کنسولگری کرمانشاه ۹۰۱

هجوم سربازان ایرانی به کنسولگری روس
و نامزاکوئی به کنسول آن دولت

جلد پنجم

- مقدمات استخدام سوئدی‌ها برای ژاندارمری
ایران ۹۷۵
- تصویب استخدام مستشاران امریکایی
برای مالیه ایران در مجلس ۹۸۷
- گشته شدن صنیع الدوله وزیر مالیه بدست
تروریست‌های روسی ۱۰۱۱/۹۸۸
- ناآرامی در بلوچستان و کرمان و زمزمه
استقلال بلوچستان ۹۹۴
- تحریکات محمدعلی شاه مخلوع در داخل
کشور ۱۰۰۰
- همباران روستای ایرانی با دست قزاقان
روسی ۱۰۰۳
- تشکیل دولت سپهدار ۱۰۰۳
- اسامی مستشاران مالیاتی امریکائی در
ایران ۱۰۰۴
- میوگند خوردن ناصرالملک نایب‌السلطنه
در مجلس شورایملى ۱۰۰۶
- تصویب حقوق مستشاران امریکائی در
مجلس شورایملى ۱۰۰۹
- سپاسگزاری وزیر خارجه انگلستان از
برقراری امنیت در جنوب ایران
۱۰۱۶
- ناآرامی در کرمانشاه و حمله به کنسولگری
انگلیس ۱۰۱۸
- محاكمة قاتلان رجال ایرانی در دادگاههای
روسیه! ۱۱۰۰/۱۰۱۸
- گشتار شگفت در بوشهر ۱۰۱۹
- سخنرانی ناصرالملک نایب‌السلطنه در
مجلس شورایملى ۱۰۲۰
- برنامه دولت سپهدار برای اداره کشور
۱۰۳۳
- ترکیب دولت سپهدار ۱۰۳۵
- برکناری ممتازالدوله از ریاست مجلس
شورایملى و ریاست مؤتمن‌الملک
۱۰۳۶
- ناآرامی و زد و خورد و کشتار در راه
تبریز-آستارا ۱۰۳۷
- فرار ججو سردار، شورشی خراسانی به
خاک روسیه ۱۰۳۸
- بازداشت و محاكمة پسران قوام‌الملک
شیرازی ۱۰۴۳
- استخدام صاحب‌منصبان سوئدی برای
ژاندارمری ایران ۱۰۴۴
- طرح لایحه وام‌خواهی از بانک شاهی در
مجلس شورایملى ۱۰۴۷
- سرنوشت قوام‌الملک مسئله روز دولتین
ایران و انگلیس! ۱۰۵۱
- گشته شدن نصرالدوله برادر قوام‌الملک
شیرازی در راه شیراز-بوشهر
۱۰۵۲
- تلگراف علماء نجف به نایب‌السلطنه -
انتخاب هیأت‌رئیسۀ مجلس شورایملى
۱۰۵۵
- ناآرامی در شیراز بعلت پناهنده شدن
قوام‌الملک به سفارت انگلیس
۱۰۶۲
- تصویب لایحه دریافت وام از بانک شاهی
در مجلس شورایملى - قرار داد
اسارت‌بار وام ۱۰۶۷
- برنامه هزینه گردانیدن وام دریافتی
۱۰۷۰
- ورود مستشاران امریکائی به تهران

- ۱۰۷۳
به رسمیت شناخته شدن ولیعهدی محمدحسن
میرزا از طرف دولت انگلیس
- ۱۰۷۴
کمیابی نان در اصفهان و شورش بانوان
و مردم آن شهر و کشته و دارآویز
شدن رئیس بلدیة ۱۰۷۵
- ناآرامی در بوشهر و کشته شدن نایب رئیس
نظمیہ بدست تفنگچیان ۱۰۷۹
- تیراندازی سربازان ایرانی و نگهبانان
کنسولگری انگلیس بسوی یکدیگر
و کشته شدن چند تن ۱۰۸۱
- تصویب لایحه کنترل هزینه وام دریافتی
از بانک شاهی در مجلس شورای ملی
۱۰۸۷
- تصویب لایحه تأسیس و اختیارات خزانه-
داری کل در مجلس شورای ملی
۱۰۹۲
- تصویب حقوق دربار سلطنتی در مجلس
شورای ملی ۱۰۹۵
- طغیان رودخانه هامون و کشته شدن ۴۶
نفر در اثر سیل ۱۰۹۶
- قانون اجازه دریافت وام از بانک
شاهنشاهی ۱۱۰۱
- نامه مورگان شوستر به سفیر انگلیس
در ایران ۱۱۰۹
- گزارش تفصیلی توطئه علیه جان قوام-
الملک شیرازی و نصرالدوله برادر
او ۱۱۱۴
- سفیر انگلیس جوانمردی و بزرگ منشی
یک ایرانی را «یک نوع حس
مغربزمینی» میدانست! ۱۱۱۶
- برخورد دشمنانه میان شوستر خزانه دار
کل و مرنارد مدیر کل گمرکات
ایران ۱۱۱۹
- ورود محمدعلی شاه مخلوع به کمش تپه
۱۱۲۲
- دودوزه بازی دولت روسیه برای بازگرداندن
محمدعلی میرزا به سلطنت ایران
۱۱۲۴
- تصویب قانون حکومت نظامی تهران در
مجلس شورای ملی ۱۱۲۸
- آثار اجرائی قانون حکومت نظامی و
پناهندگی گروهی به سفارتخانه های
انگلیس و روس ۱۱۳۱
- متن قانون حکومت نظامی ۱۱۳۲
- بروز احساسات مردم شهرستانها به
طرفداری از محمدعلی شاه مخلوع
۱۱۳۶
- استعفاء صدراعظم (سپهدار) ۱۱۳۶
- تشکیل دولت صمصام السلطنه بختیاری
۱۱۴۰
- ناآرامی و زمینه سازی شورش در مشهد به
طرفداری از محمدعلی شاه مخلوع
۱۱۴۲
- اشغال شهر نیشابور بوسیله محمدعلی شاه
مخلوع و یاران او ۱۱۴۲
- آشوبگری سالارالدوله در کرمانشاه
۱۱۴۴
- شورش بسیار سخت در خراسان ۱۱۴۵
- زمزمه مخالفت انگلیس با مورگان شوستر
۱۱۴۹
- شورش مردم تالش و کشته شدن حاکم آن
شهر بدست مردم ۱۱۵۲
- کشته شدن محمدعلی، شورشی نیشابوری
۱۱۵۲
- ناآرامی و قتل و غارت در کرمانشاه
۱۱۵۴
- کشف انجمن مخفی اتحاد اسلامی در تهران
۱۱۵۶

- پیشرفت محمدعلی‌شاه مخلوع در داخل خاک ایران و اعتراض دولت ایران به دولتین انگلیس و روس و قطع مقرری او ۱۱۵۸
- رفع دخل دولت انگلیس از اقدامات محمدعلی‌شاه مخلوع ۱۱۵۸
- اعتراض‌نامه سفیر ایران در لندن به دولت انگلیس درباره مداخلات ناروای دولت روسیه در ایران ۱۱۶۰
- هجوم سربازان و قزاقهای روسی به مقر ایالت آذربایجان و تهدید حاکم و رهانیدن رشیدالملک مهره سیاسی روس از زندان حکومتی ۱۱۶۲
- مزاحمت نیروهای روسیه در تبریز و گیلان نسبت بمردم و معنی بیطرفی دولت روسیه در امور ایران! ۱۱۶۲
- ورود محمدعلی‌شاه مخلوع به ساری ۱۱۶۷
- قیام سالارالدوله از کرمانشاه ۱۱۷۳
- آغاز شکست نیروهای محمدعلی‌شاه مخلوع در فیروزکوه و دستگیری رشیدالسلطان ۱۱۷۶
- لحن بی‌ادبانه یک روزنامه‌نگار روسی درباره گردانندگان کشور ایران ۱۱۸۲
- تصرف شهر دامغان بوسیله نیروهای محمدعلی‌شاه مخلوع ۱۲۰۲
- تشکیل دولت پنج‌روزه سپهدار و اسامی وزیران او ۱۲۰۴
- دولت مصمصام‌السلطنه بختیاری و نام وزیران او ۱۲۰۵
- تصویب جایزه برای دستگیری یا کشتن محمدعلی‌شاه مخلوع و برادران او در مجلس شورایملی ۱۲۰۵
- پناهنده‌شدن زرتشتیان کرمان به کنسولگری انگلیس و کشته‌شدن یکی از آنان ۱۲۰۷
- ناآرامی و قتل و غارت درهمدان ۱۲۰۸
- شکست سنگین نیروهای محمدعلی‌شاه مخلوع از نیروهای دولتی ۱۲۰۸
- شکست نیروهای ارشدالدوله بدست بختیاریها ۱۲۱۱
- بیکاری و گرانی و کمیابی در کرمان ۱۲۱۱
- شکست کامل نیروهای محمدعلی‌شاه مخلوع در فیروزکوه و سوادکوه و فرار خود او ۱۲۱۵
- وعده‌دادنهای محمدعلی‌شاه مخلوع به مردم مشهد ۱۲۳۰
- تلگراف سالارالدوله به مجلس شورایملی ۱۲۳۴
- نامه نایب‌السلطنه به مجلس شورایملی ۱۲۳۷
- تنظیم برنامه اساسی برای اداره کشور ۱۲۳۹

جلد ششم

- فرار سالارالدوله از همدان به بروجرد ۱۲۵۸
- تیراندازی بسوی قوام‌الملک و کشته‌شدن همراهان او ۱۲۵۹
- افزایش نیروهای نظامی انگلیس در شهرهای ایران ۱۲۶۱
- اعتراض دولت ایران به افزایش نیروی نظامی انگلیس در ایران ۱۲۶۶-

۱۲۷۷

آشتی کردن و سوگند خوردن قوام‌الملک و

صولت‌الدوله ۱۲۶۶ - ۱۲۶۷

نامه میرزا مهدی‌خان وزیرمختار ایران

در لندن به وزیر خارجه انگلیس

دربارۀ افزایش نیروی نظامی

انگلیس در ایران ۱۲۷۳

حرکت محمدعلی‌میرزا (محمدعلی‌شاه)

بسوی یجنورد ۱۲۷۸

عقیدۀ مهم سفیر روسیه دربارۀ چگونگی

اصلاحات در ایران و اختیارات

مرگان شوستر ۱۲۸۰

محمدعلی‌میرزا در کوشش تپه ۱۲۸۱

تیرگی روابط مرگان شوستر و دولت

ایران ۱۲۸۱

تصرف سلطان‌آباد به دست دوستداران

محمدعلی‌شاه ۱۲۸۲

نامنی شدید در راههای بندرعباس و

کرمان ۱۲۸۴

ارزشیابی نایب‌الحکومۀ کرمان (سردار

نصرت) از نظر سفیر انگلیس ۱۲۸۵

شکست کامل و تیرباران شدن ارشدالدوله

و از هم پاشیده شدن قوای سالار -

الدوله ۱۲۸۶

فرار محمدعلی‌میرزا از مازندران ۱۲۸۷

لشکرکشی سالارالدوله برای تصرف

تهران ۱۲۸۷

شکست سنگین سالارالدوله از قوای دولتی

و فرار او به همدان ۱۲۸۷-۱۲۹۱

تصویب مقرری دائمی برای پیرمخان در

مجلس شورای ملی ۱۲۸۹

تصرف کاشان به دست نایب‌حسین‌کاشی

۱۲۹۰

انحصارطلبی سفیر دولت روس دربارۀ

ایران ۱۲۹۱

پاسخ وزیر خارجه انگلیس به نامه میرزا

مهدی‌خان دربارۀ اعزام نیروی

انگلیسی به ایران ۱۲۹۴

جلوگیری جنرال‌قنصل روس از اقدامات

مأموران دولت ایران در مورد اموال

شعاع‌السلطنه ۱۳۰۰

عقیدۀ مورگان شوستر دربارۀ روابط

دولتین ایران و روس ۱۳۰۷

اخطار سفیر روس به دولت ایران و

تهدید به قطع رابطه سیاسی ۱۳۰۷

مقاله يك روزنامه روسی دربارۀ تیرگی

روابط ایران و روس ۱۳۱۲

استعفاء نایب‌السلطنه و کابینۀ ایران در

اعتراض به اخطار دولت روسیه

۱۳۱۵-۱۳۱۷

توضیحات سفیر روسیه در لندن به وزارت

خارجه انگلیس دربارۀ رفتار دولت

روس با ایران ۱۳۲۴

قطع رابطه سیاسی روسیه با ایران

۱۳۲۷-۱۳۴۴

پافشاری روسها برای اخراج مورگان

شوستر از ایران ۱۳۲۹

سیاهه تعداد نیروی نظامی روسیه در

ایران ۱۳۳۴

نامه مورگان شوستر و بروز بحران در

کابینۀ ایران ۱۳۳۵

تصویب قانون انتخابات در مجلس شورای

ملی ۱۳۳۶

تلگراف ملاکاظم‌خراسانی به نایب‌السلطنه

۱۳۳۷

کشته شدن رحیم‌خان چلپیانلو در زندان

تبریز ۱۳۳۷

آشفستگی اوضاع در کرمان ۱۳۴۰

یادداشت سفیر انگلیس به وزیر امور

خارجه ایران دربارۀ مخالفت مردم

- تظاهرات مردم بر ضد روسیه و تحریم کالاهای روسی در ایران ۱۳۸۴
- نامه وثوق‌الدوله به سفیر روسیه درباره روابط سیاسی ایران و روس ۱۳۸۵
- مذاکرات و تصمیم‌گیری مجلس شورای ملی درباره شرایط تحمیلی دولت روسیه ۱۳۸۸
- تمدید دوره مجلس شورای ملی باتصویب نمایندگان مجلس! ۱۳۹۰
- حرکت قشون روسیه برای تصرف تهران ۱۳۹۱
- آغاز برگناری کارکنان امریکائی در ایران و نخستین پیروزی سیاسی روسها در این زمینه ۱۳۹۲
- بیان‌نامه دولت روسیه درباره محمدعلی‌شاه مخلوع ۱۴۱۲
- مسلح شدن مردم مشهد و قوچان برای مقابله با قوای روسیه ۱۴۲۰
- پایداری مجلس شورای ملی در برابر درخواستهای دولت روسیه و چاره‌جویی دولت ایران برای انحلال مجلس ۱۴۲۱
- استعفاء گروهی نمایندگان مجلس شورای ملی ۱۴۲۱
- تحریم کالاهای انگلیسی و معامله و معاشرت با انگلیسی‌ها در شیراز ۱۴۲۲، ۱۴۵۲، ۱۴۵۵
- شکست قوای دولتی از ترکمانان طرفدار محمدعلی‌شاه مخلوع در دامغان ۱۴۲۲
- ناآرامی در کرمانشاه - جنگ طرفداران سالارالدوله با قوای دولتی ۱۴۲۸
- مقدمه تحریم کالاهای روسی در ایران ۱۴۳۰
- با ورود قوای انگلیسی به ایران ۱۳۴۲
- پایداری مجلس شورای ملی در برابر درخواستهای دولت روسیه ۱۳۴۵
- اعاده یادداشت اعتراضیه دولت ایران به دولت روسیه ۱۳۵۴
- پاسخ دولت ایران به درخواستهای دولت روسیه و اعتراض به پسر فرستادن یادداشت دولت ایران ۱۳۵۵
- پوزشخواهی دولت ایران از دولت روسیه و تجدید روابط سیاسی دو کشور ۱۳۵۶-۱۴۳۹
- حیله استعماری جدید برای تحکیم قرارداد انگلیس و روس درباره تقسیم ایران ۱۳۵۷
- خسارت جسارت‌ورزی ایران به امپراطوری روسیه! ۱۳۶۰
- نامه وزارت خارجه روسیه به وزارت خارجه انگلیس درباره تیرگی روابط سیاسی ایران و روس و توجیه منطبق قدیمی گرگ و بره! ۱۳۶۱
- سیاهه تعداد قوای نظامی روسیه در رشت ۱۳۶۳
- اعلام بهانه‌های تازه دولت روس به دولت ایران و تحمیل شرایط جدید ۱۳۶۹
- خودخواهی جهانگشایانه روسها و سازشکاری تاجران انگلیس‌ها و زبونی ناگزیرانه ایران ۱۳۷۰
- شرایط روسیه برای بیرون بزدن قوای نظامی از شهرهای ایران ۱۳۷۴
- کشته شدن علاءالدوله ۱۳۷۶
- رد شدن تقاضاهای و شرایط پیشنهادی روسیه در مجلس شورای ملی ۱۳۷۶

۱۴۵۷، ۱۴۶۰

پذیرش شرایط روسیه برای تخلیه قوای
روسی از ایران ۱۴۵۸، ۱۴۶۱
زد و خورد ایرانیان و روسها در رشت
و انزلی و کشته شدن ده تن ایرانی
۱۴۵۹

انفصال مورگان شوستر و همکاران او از
خدمت دولت ایران ۱۴۶۱
انحلال و تعطیل مجلس شورای ملی به
پیشنهاد نایب السلطنه و دستور
دولت ایران ۱۴۶۱

اعتراض مردم و بازاریان علیه اقدامات
دولت ۱۴۶۲

شورش و ناامنی در فارس ۱۴۶۳
اعتراض خوانین قشقائی به صولت الدوله
۱۴۶۷

اوضاع بحرانی در شیراز ۱۴۷۱
زد و خورد و کشتار و آشوب در شیراز
۱۴۷۷

توشیح قانون انتخابات به دست نایب -
السلطنه ۱۴۳۰

متن کامل قانون انتخابات سال ۱۲۹۰
خورشیدی ۱۴۳۱

استعفاء جمعی اعضاء دولت ایران ۱۴۳۸
پیروزی شعاع السلطنه بر قوای دولتی و
تصرف استرآباد ۱۴۴۱

تشکیل کابینه صمصام السلطنه بختیاری
۱۴۴۴

دستخط نایب السلطنه (ناصرالملک) به
مجلس شورای ملی ۱۴۴۶

تصویب اعطاء اختیارات به دولت در
مجلس شورای ملی برای حل بحران

روابط سیاسی ایران و روس
۱۴۵۵

ورود سالارالدوله به گرمانشاه و
پناهندگی کفیل حکومت آنها به

قنصلگری انگلیس ۱۴۵۶

جنگ سپاهیان روسیه با فدائیان تبریز
و کشته شدن گروهی از ایرانیان

جلد هفتم

تفویض اختیارات مستر شوستر به کمیته
اجرایی موقت ۱۵۰۲

دستگیری شیخ سلیم مشروطه خواه تبریزی
با دست روس خواهان تبریز ۱۵۰۷

پیدا شدن جسد تکه پاره شده چهارده سرباز
روسی در تبریز ۱۵۰۸

سیاهه تلفات جنگ «کتل دختر» کازرون
۱۵۰۸/۱۵۲۱

کشته شدن ثقة الاسلام و شیخ سلیم و
گروهی دیگر از آزادیخواهان به دست

روسها ۱۵۱۰
نظریه وزارت خارجه انگلیس درباره قتل عام
تبریز و طرفداری از جنایات روسها

شایعه کشته شدن پانصد تن زن و کودک
تبریزی به دست قوای روسی ۱۴۸۸

یورشهای وحشیانه قزاقان روسی و
همدستان ایرانی آنان به مردم تبریز،

رشت، انزلی، و کشته و زخمی شدن
بسیاری از مردم آن نقاط ۱۴۹۲

تصمیم روسها برای انتقام گیری از مردم
تبریز به گناه دفاع از خودشان ۱۴۹۳

نظر سفیر انگلیس درباره وقایع تبریز
و اتهام روسها ۱۴۹۵

ورود قوای روسی به تبریز؛ تصرف ارك
تبریز به دست قزاقان روسی و ایرانی
۱۴۹۵

- ۱۵۱۱
خونسردی مردم تبریز در برابر کشته شدن ثقة‌الاسلام ۱۵۱۶
تلگراف مجتهدین بزرگ نجف به روحانیان ایران و جلوگیری آنان از دادن اعلان جهاد علیه روس و انگلیس ۱۵۲۰
نظریه وزیر امور خارجه روسیه درباره ثقة‌الاسلام ۱۵۲۴
حرکت مورگان شوستر از ایران ۱۵۲۵
تلفات روسها در آشوب تبریز ۱۵۲۶
دودوزه‌بازی وزیر خارجه روسیه درباره موقعیت محمدعلی‌شاه مخلوع ۱۵۲۹
دستیابی محمدعلی‌شاه مخلوع بر شاهرود و دامغان و افتادن کرمانشاه به دست سالار الدوله ۱۵۳۱
تظاهرات مردم و دانش‌آموزان تهران در اعتراض به تحمیلات روسها و دادن شعار «یا مرگ یا استقلال» ۱۵۳۶
جنگ فدائیان با قوای روسی در تبریز ۱۵۳۷
پدیدار شدن محمدعلی‌شاه مخلوع در استرآباد و بروز ناآرامی در آن سامان ۱۵۳۷
آمار نیروی نظامی روسیه در بندر انزلی ۱۵۳۷
شمار نیروهای روسی گسیل شده به قزوین ۱۵۳۸
ناآرامی و ناامنی در شهر و راههای اصفهان ۱۵۳۹
ناآرامی در یزد و بدرفتاری با زرتشتیان آن شهر ۱۵۳۹
گزارش تفصیلی ویلسن مأمور انگلیسی از حوادث راه شیراز به اصفهان ۱۵۴۱
متن‌نامه هیأت دولت ایران به نایب‌السلطنه و درخواست انحلال مجلس شورایی ملی ۱۵۴۶
- دستور نایب‌السلطنه برای بستن مجلس شورای ملی ۱۵۴۸
مقاله روزنامه «روسیه» و دفاع از ستمگری روسها در ایران و کشتن ثقة‌الاسلام و دیگران ۱۵۴۹
متن فرمان احمدشاه قاجار برای انتخابات مجلس شورای ملی ۱۵۵۶
حرکت قوای محمدعلی‌شاه مخلوع بسوی میانه و زنجان ۱۵۶۷
کشمکش انگلیس و روس بر سر سلطنت محمدعلی‌شاه مخلوع و اعطاء «مساعده» به دولت ایران ۱۵۷۳-۴/۱۵۸۱
دار زده شدن رئیس نظمیه رشت و دیگران ۱۵۷۶
ورود چهارصد تن پیاده نظام روسی به رشت ۱۵۷۶
پیشنهادهای کنلن یالمارسن فرمانده کل ژاندارمری برای هزینه مساعده انگلیس و روس ۱۵۷۷
طرح پیشنهادی کنلن یالمارسن برای تأسیس سازمان ژاندارمری در ایران ۱۵۷۸
ناآرامی در خراسان به هواداری از محمدعلی‌شاه مخلوع ۱۵۸۱
پادشاهی محمدعلی‌شاه مخلوع، استخوان لای زخم روسیه تزاری! ۱۵۸۴
گروکشی‌های انگلیس و روس برای دادن مساعده مالی به ایران ۱۵۸۴
کشته شدن (خودکشی) ضیاءالدوله در قنسولگری انگلیس در تبریز ۱۵۸۸
تعیین مقرری سالانه برای محمدعلی‌شاه مخلوع و سالارالدوله ۱۵۸۹
متن حکم انتصاب مرنارد به کفالت خزانه‌داری کل ایران ۱۵۹۹
نامه مدیر کل گمرکات به وزیر دارائی ۱۶۰۰

- آمار قوای نظامی روسها در آذربایجان
۱۶۰۲
- فرار سالارالدوله از برابر قوای دولتی
ایران در کرمانشاه ۱۶۰۸
- قبول قرارداد استعماری روس و انگلیس،
شرط اصلی پرداخت مساعده مالی به
دولت ایران ۱۶۰۹
- نامه سفیران انگلیس و روس به دولت
ایران درباره شرایط پرداخت وام به
ایران ۱۶۱۵
- شورش در مشهد و بازشناخته شدن
محمدعلی شاه به پادشاهی از سوی
شورشیان ۱۶۱۶
- شرایط پیشنهادی محمدعلی میرزا برای
بیرون رفتن از ایران ۱۶۱۷
- شمار صاحب منصبان سوئدی در ژاندارمری
ایران ۱۶۴۱
- آمار درآمد سالانه ایران ۱۶۴۱
- رفتن مورگان شوستر از ایران ۱۶۵۱
- راه یافتن محمدعلی شاه مخلوع به ولایات
استرآباد و مازندران با کمک اردوی
قفقازی ۱۶۵۲
- فرار سالارالدوله از برابر قوای یارمحمدخان
در کرمانشاه ۱۶۵۳
- متن یادداشت دولتین انگلیس و روس به
دولت ایران درباره محمدعلی میرزا
۱۶۵۴
- تشکیل انجمن‌های سری با شرکت رجال و
علماء سرشناس برای بازگردانیدن
محمدعلی میرزا به سلطنت ۱۶۵۶
- کشته شدن ایرانیان تبعید شده به روسیه
- ۱۶۵۶
- ادعای سفیر انگلیس درباره دوستی علماء
بزرگ با دولت متبوع او ۱۶۵۸
- افزایش طرفداران محمدعلی میرزا در
مشهد ۱۶۶۱
- حرکت محمدعلی میرزا از ایران به سوی
بادکوبه ۱۶۶۳
- پیاده شدن قوای بحری انگلیس در بندر
لنگه ۱۶۶۴
- جنگ سخت یارمحمدخان کرمانشاهی با
سالارالدوله ۱۶۶۵
- کشته شدن شرف‌الملک کردستانی بدست
مجاهدین ۱۶۶۶
- دستگیر شدن جمعی از علماء کرمانشاه به
گناه طرفداری از سالارالدوله ۱۶۶۷
- کشته شدن يك مجتهد کرمانشاهی به
دستور یارمحمدخان ۱۶۶۷
- متن پاسخ دولت ایران به یادداشت دولتین
انگلیس و روس درباره محمدعلی میرزا
۱۶۷۲
- پافشاری سالارالدوله برای ماندن در خاک
ایران ۱۶۷۶
- جنگ مذهبی در لارستان ۱۹۷۸
- درآمد گمرکات شمال و جنوب در گرو
پرداخت وام انگلیس و روس به ایران
۱۶۸۰
- جنگ مردم کازرون با قشقائیه‌ها و ناامنی
راه بوشهر ۱۶۸۱
- کشته و زخمی شدن مأموران سیاسی
انگلیس در راه شیراز-بوشهر و
تاوان‌خواهی انگلیس از ایران ۱۶۸۳